

HADTÖRTÉNELMI LEVÉLTÁRI KIADVÁNYOK

Sorozatszerkesztő: dr. Számvéber Norbert

Számvéber Norbert

KARD A PAJZS MÖGÖTT

A „KONRÁD” hadműveletek története, 1945

P u e d l o K i a d ó

Kard a Pajzs mögött – A „Konrad” hadműveletek története, 1945

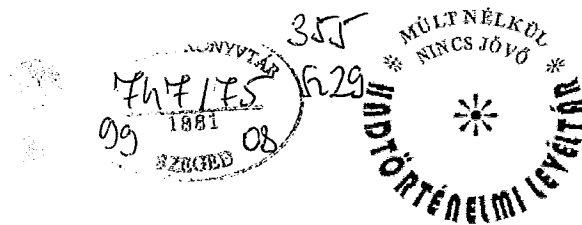
Lektorálta: dr. Ravasz István alezredes, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum

A fényképek válogatásában segédkezett:
Illésfalvi Péter főmuzeológus, HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum

A térképeket készítette: Mihályi Balázs

© Számvéber Norbert, 2007

Kiadja
HM HIM Hadtörténelmi Levéltár
Felelős kiadó: dr. Bonhardt Attila alezredes, igazgató

ISBN 978 963 9673 847
ISSN 1417 9598

Minden jog fenntartva. Sokszorosítás, audiovizuális vagy számítógépes másolatkészítés,
nyilvános előadás, rádió- és televízióadás, idegen nyelvre fordítás
kizárólag a szerző írásbeli hozzájárulásával.

Somogyi-könyvtár, Szeged

S000360832

A kötet megjelenését támogatta
a „Múlttal a Jövőért” Alapítvány
és az
Erődítés Történeti Egyesület

Puedlo Kiadó
Borító: Frigya Design
Készült a Kinizsi Nyomdában, Debrecenben
Felelős vezető: Bördös János

Előszó

Csaknem hat esztendeje, hogy az 1945. januári-februári harcokat feldolgozó „Konrad 3” című monográfiánk megjelent. A kötet, amelyet most a Tisztelt Olvasó kézbe vett, nem más, mint ennek jelentősen kibővített és részben átdolgozott, ha úgy tetszik, „újra hangszerelt” változata. A téma ismételt feldolgozására elsősorban az újabb forrásokhoz való hozzájutás lehetősége sarkallt. Ezek segítségével mindenképpen árnyalni szerettük volna a korábban már felvázolt eseménysor bizonyos epizódjait, s reményeink szerint ez talán sikerült is.

Mára – számos kiváló hazai és nemzetközi publikáció megjelenése után – immár nem igényel különösebb bizonyítást, hogy a második világháború 1944–1945. évi magyarországi harcai elválaszthatatlan, szerves részét képezték a német–szovjet arcvonalon folyó, s a háború végső kimenetele szempontjából is döntő jelentőségű küzdelemnek.

Ezen belül a Dunántúlon tomboló, 1945. januári és februári ütközetek (szovjet szempontok szerint a „budapesti támadó hadművelet” védelmi szakaszának) története különösen érdekes. Ebben a hadműveletben ugyanis a részt vevő felek a bekerített magyar főváros felmentése, illetve ennek megakadályozása érdekében számos, páncélosokkal felszerelt alakulatot vetettek be; akárcsak az alföldi páncéloscsatában 1944 októberében.

Budapest ostromának történetét a felmentési kísérletek ismételt feldolgozásakor is csak a legszükségesebb mértékben tettük vizsgáldásunk tárgyává.

Már a korábbi változat létrejöttében is sokan segítettek munkánkat. Nélkülözhetetlen segítségét ismételten köszönjük dr. Manfred Kehrig úrnak, a freiburgi Bundesarchiv–Militärarchiv (azóta nyu-

galmazott) igazgatójának, valamint dr. Báthy Sándor ezredes, Figusch Károly, Illésfalvi Péter, Keresztes Lajos, Kovács Zoltán András, Rolf Stoves és Szabó Nándor uraknak. Sajnálatos módon Borus József, a kiváló történész és kérelhetetlenül precíz lektorunk az újabb anyag megjelenését már nem érthette meg.

A kibővítés és átdolgozás során kiváltképp Némédi László támogatását nem nélkülözhattuk. Dr. Ravasz István alezredes igen alapos, de ugyanakkor rugalmas és konstruktív lektorunk volt. Külön köszönjük dr. Holló József ny. altábornagy úrnak, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatójának, hogy munkánkat külön kutatóidő engedélyezésével is támogatta.

Rendkívül hasznos és önzetlen segítséget kaptunk továbbá Andreas Szeibert, Barnaky Péter, Becze Csaba, dr. Bonhardt Attila alezredes, Dávid Zsolt, Georg Bose, Kamen Nevenkin, Mirko Bayerl, Palásthy András, dr. Simon Antal, dr. Somosi György, dr. Suba János alezredes, Weimper Zoltán és Zicherman István uraktól. A kötetben található térképek Mihályi Balázs kiváló munkái. Hálás köszönetünk illeti őket mindezért.

Hálásan köszönjük meg Tölgyesi Tibor úr korrekt hozzáállását, a Paktum Kiadónak és Dánfi Sándor úrnak pedig a téma „befogadását”.

Drága feleségemet és családomat hasonlóképpen hálás köszönet illeti, mivel határtalan tűrőképességük teszi lehetővé, hogy leginkább azzal foglalkozzam, amivel szeretek: a hadtörténelemmel.

Budapest, 2007. június 27.

A szerző

E kötetet Sz. Tamásnak ajánlom.

1. fejezet:

A megoldandó feladat: Budapest felmentése

A szovjet 2. Ukrán Front 1944. október 29. és november 27. között többször is próbálkozott Budapest birtokbavételével, ám sikertelenül.

A budapesti csata elhúzódó, igen veszteséges harcai 1944. decemberének első hetére végre beláttatták a szovjet hadvezetéssel, hogy a 2. Ukrán Front legyengült erői egyedül nem képesek a Budapest körül védekező német–magyar csoportosítás felszámolására és a magyar főváros gyors elfoglalására.

A szovjet főhadiszállás megbízottja, Sz. K. Tyimosenko marsall, aki a 2. és 4. Ukrán Front tevékenységét hangolta össze, 1944. november 24-i jelentésében megállapította:

„A 2. Ukrán Front az egyik legerősebb front. Komoly erővel rendelkezik az ellenálló ellenség szétverésére, de ennek ellenére az utóbbi időben nem ér el sikereket.”¹

Ezek után a szovjet főparancsnokság 1944. december 12-én kiadott utasításában elrendelte, hogy a 2. és 3. Ukrán Front csapatai immár közösen, északról és délről egyidejűleg mért csapásokkal kerítsék be és semmisítsék meg a német–magyar csapatokat Budapest körzetében, és foglalják el a várost. A frontoknak 1944. december 19–20-ig kellett felkészülniük a támadásra.²

A 3. Ukrán Front 4. gárdahadserege gyors előretérése során a 2. Ukrán Front Dunán átkelt 46. hadseregével együtt december 7–9. között felzárkózott a Margit-állás keleti szárnyára, de áttörni még nem tudta. A front csapatai december 9. után védelembe mentek át.³

A 220 km hosszú terepszakaszon, önálló támpontokból álló, három védőövet magába foglaló Margit-állás (németül Margarethen-Stellung) nyugati szektorát a Dráva (Gyékényes) és a Balaton (Balatonszentgyörgy), keleti szektorát a Balaton (Balatonvilágos), a Velencei-tó és Érd között építették ki. Rudolf Konrad, a hegyicsapatok tábornoka parancsnoksága alatt, a magyar Országos Erődépítési Parancsnokság, a német 13. erődítési sáv-parancsnokság irányításával magyar, német és szlovák műszaki csapatok a polgári lakosság bevonásával építették. A főellenállási öv főellenállási vonala a Duna–Nagytétény vasútállomás–Szent László pusztá–Baracska-dél–Kápolnásnyék-dél–Kisvelence-dél–Velencei-tó észa-

ki partvonala–Dinnyés–Nádor-csatorna nyugati magaslatai–Belsőbáránd–Pötölle–Tác-dél–Polgárdi-dél–Füle-dél–Balatonfőkajár-dél–Balatonakaratya-délkelet–Balaton északi partvonala–Keszthely–Fenékpusztá–Zala-folyó torkolata–Határarok-csatorna–Pat-Iharosberény–Márjás-patak–Csurgó–Gyékényes–Dráva terepszakaszon húzódott. A Duna–Velencei-tó között a fővédőv második vonala Kismarton-észak–Martonvásár-dél–Baracska vasútállomás–Pázmánd-dél vonalon épült ki.

A főellenállási öv és a második védőv 16–20 km harcászati mélységben épült ki. A fővédőv két-három állásból állt, amelyek mélysége 5–7 km volt. A második védővben egy-két állást építettek ki.

A védőövek lövész- és összekötőárkokból, körvédőképes támpontokból, fa-, föld- és beton-kiserődökből álltak, amelyeket műszaki zárrakkal, aknamezőkkel, harcokcsiakasztókkal, drótakadályokkal is védtek. A védőövek előtt átlagosan 5 m széles és 3 m mély harcokcsiarok húzódott.

A Margit-állásba eső településeket körkörös védelmi állásokkal erősítették meg. A megkezdett munkákat nem tudták befejezni, így a védelmi vonal nem készült el teljesen. Maximális hadműveleti feladata az Ostmark (Ausztria), s ezzel a németek által tervezett Alpesi Erőd felé vezető utak lezárása, az osztrák hadiipari vidék védelme, minimális hadműveleti feladata pedig a zalai olajvidék (1944 második felétől innen származott a még német kézen lévő területek kőolajtermelésének jelentékeny része), a dunántúli magyar ipar-, vegyipar, kőolaj-finomító és bányavidék, a nyugat-magyarországi mezőgazdasági körzetek fedezése, valamint Budapest nyugati irányú átkarolásának megakadályozása volt.⁴

1944. december 20-án a 2. és 3. Ukrán Front csapatai megindították közös, Budapest bekerítésére irányuló hadműveletüket. Ennek keretében a 6. gárda-harcokcsihadseregnek a 7. gárdahadsereg jobbszárnyával együttműködve Ipolyság körzetéből kiindulva – biztosítandó a Budapestet bekerítő szovjet csapatok jobbszárnyát – támadást kellett indítania Nyitra irányában és a Garamon átkelve december 25–28-án elfoglalnia a Nyitra–Gimeskosztolány–Verebély vonalat, hogy a későbbiekben innen kiindulva elérhesse a Nyugati Kárpátokat és a Cseh-Morva Medencét elválasztó nyereg irányából Budapest felé vezető utakat, majd a 2. Ukrán Front egyéb csapataival együttműködésben csapást mérhessen Pozsony felé.⁵

A szovjet marsall elgondolása az volt, hogy a front csapásmérő csoportosítása a Duna-kanyartól északra és északnyugatra áttöri a német–magyar védelmet, és siker esetén a támadást északnyugati, nyugati és délnyugati irányban tovább folytatja: ez lett volna a „siker kifejllesztése”. Ezért a bekerítés belső arcvonala mindössze 10–11

⁴ Lásd Lexikon 306–307. o.

⁵ A Nagy Honvédő Háború története 1941–1945. (Budapest, 1966., a továbbiakban: NHH) IV. kötet 323. o.

hadosztályt szándékozott alkalmazni. A 7. gárdahadseregnek a bekerítés belső arcvonala kialakítása mellett el kellett érnie a Zseliz–Szőgyén–Mocsa terepszakaszt és ezzel a Duna bal partját.

Malinovszkij ezzel egy időben azt is elrendelte, hogy a 7. gárdahadsereg balszárnán a 30. lövészhadtest, a román 7. hadtest és az önálló 18. gárda-lövészhadtest december 20-án megindulva 23-án estig, mindössze három nap alatt foglalja el Budapest keleti felét egészen a Duna vonaláig.⁶

A 3. Ukrán Front sávjában is adódtak problémák. Tolbuhin marsall december 19-én a 4. gárdahadsereg számára nyugati-északnyugati irányban a bekerítés nyugati (külső) arcvonalaként az Almásfüzitő vasútállomás–Tata–Bánhida–Kecskéd–Pusztavám–Mór–Isztimér–Várpalota–Öskü–Balatonfüzfő vonal elérését rendelte el.⁷ Ezt a terepszakaszt a csapatok december 30-ig – amikor a hadsereg megkezdte ideiglenes védelmi állásainak kiépítését – csak részben érték el.

A front északi irányú támadásának balszárnán harcoló 4. gárdahadseregnek Székesfehérvár december 23-i elfoglalása után egy lövészhadtestével és a 7. gépesített-hadtesttel ki kellett volna jutnia a Mór–Várpalota vonalra, de ezt a szovjet csapatok többszöri határidő-kitolás (utoljára 1945. január 2.) ellenére sem tudták megvalósítani.

A 4. gárdahadsereg támadási ütemének lassításában a legnagyobb szerepet a Balaton és a Velencei-tó között december 20-ára tervezett, de a szovjet támadás következtében már meg nem indított német ellentámadás, a „Spätlese” fedőnevű hadművelet céljából összpontosított német páncéloscsapatok játszották.

Az elszántan védekező német–magyar csapatok kissé lassították ugyan a két szovjet front hadműveletét, ám december 23-án a 4. gárdahadsereg két gárda-lövészhadtestének és a 7. gépesített-hadtest támadásának következtében Székesfehérvár szovjet kézbe került.

Három nappal később, 26-án reggel a szovjet 18. harcokcsihadtest egy része és a 4. gárda-lövészadosztály már Esztergomot támadta. A város őtörás harc után elesett. A visszavonuló védők mögött a németek a Mária Valéria-hídat is felrobbantották.

Tolbuhin marsallt a 3. Ukrán Front eredményei azonban közel sem elégitették ki.⁸ Különösen a 4. gárdahadsereg által elért arcvonalt maradt el a kitűzött céloktól.

Ennek megváltoztatása céljából a marsall csupán a hadsereg jobbszárnyát rendelte védelembe a Budapest körüli bekerítés külső arcvonala, a hadsereg centrum- és balszárnya-alakulatainak tovább kellett folytatniuk támadásukat Mór és a Balaton északi partvidékének elfoglalásáig.

Ez – mint ahogy már utaltunk rá – 1945. január 1-jéig nem sikerült. Így a német–magyar csapatok Székesfehérvár nyugati-északnyugati körzetében megtartott előnyös állásaikból betekinthe-
tek a 4. gárdahadsereg állásaiba.⁹ Ennek a körülménynek a későbbiekben a szovjet gárdahadsereg nézve meglehetősen súlyos következményei lettek.

A német vezetési szintek Magyarországon 1945. január elején

A magyarországi hadszíntér, ahogy a keleti arcvonalt egésze, a német szárazföldi haderő főparancsnokságának (Oberkommando des Heeres, OKH) felelősségi körébe tartozott.

Magyarországon a Dél Hadseregcsoport (*Heeresgruppe Süd*) védekezett a Bécs és Pozsony irányába törő szovjet 2. és 3. Ukrán Frontok ellen.

A hadseregcsoport e néven már a negyedik ilyen hadműveleti csoport volt a keleti front hadtörténetében. 1944. szeptember 24-én alakult a Dél-Ukrajna Hadseregcsoportból. Főparancsnoka 1944. december 23-ig Hans Friessner vezérezredes volt, őt váltotta a hadseregcsoport élén Otto Wöhler gyalogsági tábornok. 1945 januárjában a Dél Hadseregcsoport alárendeltségében a német 6. és 8. hadsereg, 1944. dec. 2-től a német 2. páncélos-hadsereg,¹⁰ illetve a magyar 1. és 3. hadsereg harcolt.

Wöhler Grossburgwedelben született 1894. július 12-én. 1913-tól gyalogos katona volt, 1912. évi ranggal lett hadnagy. 1941. április 1-ji kinevezéssel vezérőrnagyi rendfokozatot kapott. 1942. október 1-jétől altábornagy, 1943. június 1-jétől gyalogsági tábornok. A második világháború kezdetén a 14. hadsereg első (hadműveleti) vezérkari tisztje volt, 1939. december 18-tól a XVII. hadtest vezérkari főnöke lett. 1940. október 1-jétől a 11. hadsereg, 1942. április 1-jétől 1943. március 1-jéig a Közép Hadseregcsoport vezérkari főnökeként tevékenykedett. 1943. április 1-jétől az I. hadtest, 1943. augusztus 22-től 1944. december 23-ig a 8. hadsereg élén állt. 1944. október 3-tól december 23-ig egyúttal 8. hadserege és magyar 2. hadsereg zöme által alkotott „Wöhler” seregcsoport parancsnoka is. Friessner vezérezredes leváltása folytán 1944. december 23-tól ő lett Dél Hadseregcsoport főparancsnoka. Hitler 1945. március 25-én őt is menesztette, ekkor úgynevezett vezéri tartalékba (Führerreserve) került.¹¹

A Dél Hadseregcsoport vezérkari főnöke ekkor Helmuth von Grolman altábornagy volt, aki Reinshainban született 1898. november 6-án. Katonai szolgálatát 1916-ban a német 3. ulánuszredben kezdte. 1943. december 1-jétől vezérőrnagy, 1944. november 1-jétől altábornagy volt. 1938-tól a 28. gyaloghadosztály első (hadműveleti) vezérkari tisztje volt, 1940. augusztus 1-jétől 1942 decemberéig az OKH-nál a szárazföldi haderő vezérkar főnökség hadműveleti osztályának első (hadműveleti) vezérkari tisztjeként dolgozott. 1943. január 1-jétől az 1. páncélos-hadosztály 1. páncélosezredének parancsnoka, majd 1943. augusztus 1-jétől a 2. páncélos-hadsereg vezérkari főnöke lett. 1944. július 20-tól a Dél-Ukrajna, és 1944. szeptember 24-től a Dél Hadseregcsoport vezérkari főnöke volt.¹²

A „Balck” seregcsoport (Armeegruppe Balck) 1944. december 24-én jött létre, amikor a német 6. hadsereg élén parancsnokváltás történt, és ezért a „Fretter-Pico” seregcsoportot átnevezték. Állományába 1945 januárjában a német 6. hadsereg kívül a magyar 3. hadsereg tartozott. Nevét a német 6. hadsereg parancsnokáról, Hermann Balck páncélos tábornokról nyerte.

A vezetésből a magyar 3. hadsereg törzsét 1945 januárjában nagyrészt kikapcsolták. A hadsereg hadrendjét a II. honvéd hadtest (20. és 25. gyaloghadosztály), valamint rövid időszakokra a német III. páncélos-hadtest alkotta. A „Balck” seregcsoportba tartozó többi magyar seregtest közül a 23. gyalog- és az 1. huszárhadosztály a magyar VIII. hadtest, illetve a német I. lovashadtest; a „Szent László” hadosztály a német LVII. páncélos-hadtest; a 10. gyalog-, a 12. tartalék- és az 1. honvéd páncélos-hadosztály pedig a IX. SS-hegyihadtest kötelékében vett részt a budapesti csatában.¹³

A seregcsoport parancsnoka, Hermann Balck Danzig-Langfuhrban született 1893. december 7-én. Katonai pályafutását 1913-ban a

¹⁰ A hadsereg csupán elnevezésében volt „páncélos”. Állományába 1945. január-februárban a gyalogságon kívül csupán rohamtüzérendárdók és rohamlővegosztályok tartoztak.

¹¹ Lexikon 481. o.

¹² Lexikon 132. o.

¹³ Lexikon 34–35. o.

⁶ Tóth 115. o.

⁷ Tóth 127. o.

⁸ Tóth 138. o.

⁹ Fejezetek hazánk felszabadulásának történetéből (Budapest, 1960., a továbbiakban: Fejezetek) 67. o.

gyalogsnál kezdte, 1921-től a lovasságnál szolgált, majd a páncélosoknál. 1942. április 1-jétől vezérőrnagy lett, 1943. január 1-jétől altábornagy, november 1-jétől a páncéloscsapatok tábornoka. A második világháborúban előbb az OKH-nál szolgált, de már 1939. októberben az 1. lövészezred, 1940 decemberében a 3. páncélosezred, 1941 májusában a 2. páncélosdandár parancsnoka. 1941. júliusban az OKH hadfelszerelési és póthadsereg főnökségére osztják be, november 1-jével az OKH-nál ő volt a gyorscsapatok tábornoka. 1942. május 16-tól a 11. páncélosadosztályt vezette, 1943. április 3-június 10. között a „Grossdeutschland” páncélgránátos-hadosztály megbízott parancsnoka, 1943. november 12-től a XXXX. páncéloshadtest, e hó 15-től a XXXXVIII. páncéloshadtest kinevezett parancsnoka volt. 1944. augusztus 5-től a 4. páncéloshadtest, szeptember 21-től a „G” Hadseregcsoporthoz tartozó 4. páncélosdandár parancsnoka, 1944. december 23-ától került Magyarországra Fretter-Pico tábornok helyére a 6. hadsereg, illetve a „Balck” seregcsoporthoz. 1944. augusztus 31-től a Vaskereszt gyémántokkal ékesített lovag-keresztjének birtokosa volt.¹⁴

A sors kegyetlen fintoraként éppen az a német 6. hadsereg készülődött a Budapesten bekerített, és csaknem mindenükből kifogyott német–magyar csapatok felmentésére, amely annak a hadseregnek a hadrendi számát örökölte, amelyik pontosan két esztendővel ezelőtt hasonlóan katasztrofális helyzetben várta a véget a Volga-parti Sztálingrád romjai között.

Az eredetileg tábori hadsereg hadtestei és seregtestei alapján gyakorlatilag *páncélos hadsereg* volt, élén immár egy páncélos tábornokkal. A „Balck” seregcsoporthoz tartozó 4. páncélosdandár parancsnoka, 1945. január 1-jén 928 páncélossal rendelkezett (ám ebből csak 459 volt bevethető).¹⁵ 1945. január 18-án a keleti fronton bevetett 20 német páncélosadosztály közül 10 hadosztály e seregcsoporthoz tartozott, a jelentős számú önálló páncélosalakulatról nem is beszélve.

Rögtönzött hadműveleti tervek

1944. december 24-én délután Adolf Hitler – értesítve Budapest csaknem megvalósult bekerítéséről – elrendelte Herbert-Otto Gille SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS Modlin körzetében védőállásban lévő IV. SS-páncéloshadtestének Magyarországra vezénylését.

Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője még aznap este táviratot küldött az SS-tábornokoknak:

„A Führer Önt bízta meg azval, hogy hadtestével Budapest felmentését végrehajtsa. E döntése azon alapul, hogy Ön hadtestével a bekerített egységek felmentési feladatának már többször eredményesen megfelelt, és feladatát megvalósította.

A Führer elvárja Öntől, hogy hadtestével tehermentesítse Budapestet, és én pedig elvárom Öntől, hogy ne okozzék nekem csalódást.”¹⁶

¹⁴ Bradley, Dermot – Hildebrand, Karl-Friedrich – Rövekamp, Markus: Die Generale des Heeres 1921-1945. (Osnabrück, 1993.; a továbbiakban: Die Generale des Heeres) Band 1 176–178. o.

¹⁵ Erre lásd Bundesarchiv–Militärarchiv, Freiburg im Breisgau (a továbbiakban: BA–MA) RH 2 Ost Karte 5263 (Panzer-Lage vom 1. Januar 1945). A dokumentumból hiányzó három adatsort egyéb forrásból pótoltuk, és hozzáadtuk a teljes mennyiséghez.

¹⁶ Idézi Vopersal, Wolfgang: Soldaten, Kämpfer, Kameraden. Marsch und Kämpfe der SS-Totenkopfdivision. Band Vb (Bielefeld, 1991., a továbbiakban: Vopersal) 517. o., valamint tartalmilag közli Kern, Erich: Die letzte Schlacht. Ungarn 1944–45. Göttingen, 1960. (A továbbiakban: Kern) 120. o.

Heinz Guderian vezérezredes, a német szárazföldi haderő megbízott vezérkari főnöke emlékirataiban azt állítja, hogy Hitler az ő háta mögött fogantatosította az SS-páncéloshadtest átcsoportosítását Magyarországra. Az intézkedést Guderian stratégiai okokból helytelenítette, ugyanis a tartalékban álló hadtestre ő a berlini irányban küszöbön álló szovjet offenzíva megfékezésékor számított.¹⁷

A német Dél Hadseregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

„[...] a IV. SS-páncéloshadtestet a 3. 'Totenkopf' SS-páncélosadosztállyal és az 5. 'Wiking' páncélosadosztállyal a Dél Hadseregcsoporthoz irányítjuk, holnap indulással; s az első elemek dec. 27-i és 28-i várható beérkezésével [...]”¹⁹

A tartalékban álló 3. SS-páncélosadosztály azonnal indulhatott, ám az 5. SS-páncélosadosztályt előbb ki kellett vonni az arcvonalból.

December 25-én 9 óra 30 perckor megérkezett az OKH írásbeli parancsa is, amely a IV. SS-páncéloshadtest Magyarországra vezénylésével együtt azt is elrendelte, hogy az erősítés beérkezése után azokkal vissza kell foglalni a Margit-állás Balaton és Budapest közötti szakaszt.

A Dél Hadseregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

A Budapest felmentését célzó német támadás ellátó bázisa Komárom és környéke lett. Emiatt a város körüli hídfő biztosítása kiemelt jelentőségű volt a Dél Hadseregcsoporthoz:

December 27-én a hadseregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

– honnan lesz elegendő gyalogsági támogatás;
– honnan lesz elegendő üzemanyag;
– mivel biztosítják Komárom körzetét;
– kitart-e Budapest nyugati hídfője, amíg elérik a felmentő csapatok;
– sikerül-e megszilárdítani az arcvonalat a Balaton és Csákszerény között?

Az OKH kezdetben a 118. vadászadosztályt ígérte oda gyalogsági támogatásként, de kiderült, hogy ez a hadosztály csak két hét múlva érkezhetett be a Balkán felől. December 28-án találtak más megoldást: a német 96. gyaloghadosztályt Galíciából, a 711. gyaloghadosztályt pedig Hollandiából irányították a magyarországi hadszíntérre.

Az üzemanyag-probléma már keményebb diónak bizonyult. Az OKH meg volt győződve arról, hogy a magyarországi kőolaj-

¹⁷ Guderian, Heinz: Erinnerungen eines Soldaten. (Stuttgart, 1998.; a továbbiakban: Guderian) 349. o., valamint Maier, Georg: Drama zwischen Budapest und Wien. (Osnabrück, 1985, a továbbiakban: Maier) 21. o.

¹⁸ Hitler 1944. december elején helyezte át főhadiszállását Kelet-Poroszországból nyugatra, hogy közelebb legyen a december 16-án megindított, s általa döntő jelentőségűnek tartott ardenneki támadás hadműveleti térségéhez.

¹⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 24. 12. 1944 (627. teleres 7211250. felvétel).

kitermelés és -finomítás fedezi a Dél Hadseregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

Komárom körzetét és a kőolaj-finomítókat egyelőre a beérkező 3. SS-páncélosadosztály egy ezred-harcscsoportjával biztosították.

A IV. SS-páncélosadosztály tervezett bevetésével kapcsolatban december 28-án Wöhler tábornok és Balck tábornok megbeszélést tartott. Megegyeztek abban, hogy a Székesfehérvár körzetéből északra felé megindított támadás lenne hadműveleti szempontból a leghatásosabb. Emellett azonban mérlegelni kellett egy északnyugat felől végrehajtott támadás lehetőségeit is, amelyről Balck tábornoknak mielőbb jelentést kellett tenni a hadseregcsoporthoz:

December 29-én 17 óra 40 perckor a „Balck” seregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

Az „északi megoldás” (Nordlösung) előnye a gyorsabb felvonulás és a kisebb üzemanyagigény volt, de a terep hegyvidéki jellege miatt a Komárom felől támadó SS-páncélosok manőverezése és harctevékenysége jelentős akadályokba ütközhetett. A hegyi utakon támadó páncélosok egymás mögött, „libasorban”, csak kisebb csoportokban mozoghattak, s csak Bicske, illetve Úny körzetében egyesülhettek volna újra. Így a szovjet páncéltörő reteszállások átkarolásához és felszámolásához is sokkal több gyalogság kellett, mint a déli megoldásnál.

Az OKH vezetési csoportjában kezdetben az északi megoldást tartották kedvezőbbnek, mert úgy vélték, hogy a szovjetek a Duna és Csákszerény között még nem rendelkeztek olyan szilárd védelmi rendszerrel, mint amilyen Székesfehérvárnál. Ahogy megjegyezték: „ha délről támadunk, a siker nagyobb lesz, észak felől viszont bizonytalanabb.”²¹

Balck tábornok az északi változat e formáját túl kockázatosnak tartotta, ezért annak kissé módosított változatát javasolta. Eszerint a Duna északi partjáról a 3. SS-páncélosadosztály páncélgránátos-gyalogsága átkelne a folyamon, és Süttő–Pisze–Nyergesújfalú körzetében hídfőt foglalna a déli parton, a szovjet 4. gárdahadsereg jobbszárnyának hátában. Innen kiindulva ezek a csapatok segítenék a Dunaalsósorban lévő védekező szovjet erők felszámolását, és birtokba vennék a Tokodnál lévő fontos köz- és vasúti kereszteződést. Ekkor a páncélosok zöme előretörne Esztergom délnyugati körzetéig, majd dél felé fordulva kijutna Bicske körzetébe, amivel elválnak a Vértes hegységben harcoló szovjet csapatokat az utánpótlástól, és megtehermentenék a lehetőséget a Vértes keleti szélén húzódó Olga-állás visszafoglalására. A fő támadást a „Pape” csoport két kiegészítő, illetve lekötő támadása segítené a IV. SS-páncéloshadtest jobbszárnyát fedezve; az egyik Tata-tóváros felől Tarján felé, a másik pedig Bánhida és Alsógalla irányában.

²⁰ HL KTB/HGr. Süd Beurteilung der Angriffsmöglichkeiten bei der Anmeegruppe Balck. 30.12. 1944. (627. teleres 7211601. felvétel).

²¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 28. 12. 1944 (627. teleres 7211315. felvétel).

E javaslattal összefüggésben a „Balck” seregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

Grolman altábornagy, a Dél Hadseregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

Időközben a Dél Hadseregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

A két változat körüli bizonytalanságot végül Walther Wenck altábornagy, a német szárazföldi haderő vezérkarának vezetési csoportfőnöke oszlatta el, amikor 1944. december 30-án este Eszterháza tartott megbeszélést elfogadta a Dél Hadseregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

Wöhler a január 1-jén 0 óra 25 perckor aláírt, s a „Balck” seregcsoporthoz tartozó IV. SS-páncélosdandár parancsnoka, aki ekkor maga is a Führer főhadiszállásán, a Giessen melletti Ziegenbergben¹⁸ tartózkodott – már 1944. december 24-én, Hitler döntésének napján tisztában volt a IV. SS-páncéloshadtest tervezett átcsoportosításával. Sőt, 16 óra 50 perckor ő maga tájékoztatta erről a Dél Hadseregcsoporthoz:

„Lényeges, hogy a lehető leggyorsabban, meglepetésszerűen és széles arcvonalon át kell kelni a páncélosokat akadályozó Vértes-hegységen annak érdekében, hogy ezután déli és délkeleti irányban előrenyomulva a lehető legnagyobb ellenséges erőt vágjassuk el utánpótlásától és semmisíthessük meg. A 96. gyaloghadosztály bevetésével, amelynek később beérkező kötelékei szükség esetén g[ép]k[ocs]i-szállítással vonandók előre, és további gyalogsági

²² HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 29. 12. 1944 (627. teleres 7211330. felvétel). A kérdés nem volt teljesen alaptalan. Ugyanis a németek még a háború utolsó időszakában sem mondtak le teljesen a harcászati méretű légideszant alkalmazásáról. 1945. január végén például a 600. SS-ejtőernyős-zászlóalj ugrásra is kiképzett katonáit (az állomány 40-50 százalékát) Breslau körzetében akarták bevetni, de ezt mégsem hajtották végre. A bekerített, s erőddé nyilvánított városba végül – Hitler külön parancsára – 1945. február 28-án a 9. ejtőernyős-hadosztály 25/II. ejtőernyős-zászlóalja, majd néhány héttel később a 25/III. ejtőernyős-zászlóalj repült be szállító-repülőgépeken.

²³ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 29. 12. 1944 (627. teleres 7211331. felvétel).

²⁴ A két támadástervezet fedőnevei nyilvánvalóan a Wehrmacht híradócsapatai által használt ábécé-rendszert vették alapul. A „Paula” a P betű megfelelője volt, amely a „Déli megoldás” esetében a „Plattensee” (Balaton) szóra utalt. A „Konrad” szó hasonló logika alapján a K betűt jelölte, s ezen az „Északi megoldás” kiindulópontját, Komárom (németül Komorn) városát értették. Lásd erről Maier i. m. 427. oldalán lévő 61. jegyzetet.

erőkkel a páncélosadosztályok hegységen való gyors keresztülhaladását kell elérni, hogy kihasználhassuk a meglepetés pillanatát és az SS-páncélgránátosok harci erejét a páncélosadosztályok későbbi hadműveletei számára lehetőleg gyengítés nélkül megőrizzük.”²⁵

A 4. légiflotta azt a feladatot kapta, hogy támogassa a páncélosadosztályok áttörését a Vértesen és a 96. gyalogadosztály hídfőjének kialakítását a Duna déli partján, valamint a második hullámban verje szét a támadó csoportosítás szárnyain összevont szovjet erőket. Emellett a Luftwaffe-nak folytatnia kellett Budapest légi ellátását is.

Fentiekből kiderül, hogy Hitler ekkor még csupán a feladatot (Budapest felmentését) határozta meg, a részleteket – egyelőre – rábízta a katonákra. Az OKH és Guderian vezérezredes sem erőltette rá akaratát a Dél Hadseregcsoportra, amely alapvetően a „Balck” seregcsoport által elkészített két javaslatból választhatott.

A „Konrad” hadművelet előkészítése tehát egy fentől kezdeményezett, de alulról kidolgozott, s a felsőbb szintek által csak jóváhagyott, a körülményekhez és a sürgető időhiányhoz képest szakmailag megalapozott tervezési folyamat volt.

Január 1-jén Wöhler gyalogsági tábornok a IV. SS-páncélosadtest harcálláspontjára utazott. A megbeszélésen Gille SS-Obergruppenführeren kívül jelen volt a két SS-páncélosadosztály, valamint a 96. gyalogadosztály parancsnoka is. Az egyeztetésen új szempont nem merült fel. A német tábornokok és főtisztek bíztak abban, hogy az Ősínél végrehajtott megtévesztő manőver sikeresen eltereli a szovjet felderítés figyelmét. Délben újrakezdte a felmentést, amelyre 350 tisztet és katonát hívtak meg, közöttük 80 magyart.²⁶

²⁵ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 211/44 g. Kdos. Chefsache vom 31. 12. 1944 (627. t. 643. felvétel).

²⁶ HL KTB/HGr. Süd szám nélküli feljegyzés (628. t. 7212174. felvétel).

2. fejezet:

A szemben álló erők és eszközök a „Konrad” hadművelet előtt

A „Konrad” hadműveletre kijelölt német erők

A IV. SS-páncélosadtest

A IV. SS-páncélosadtestet először 1943 augusztusában kezdték szervezni, de ekkor még nem volt elég rendelkezésre álló alakulat a teljes felállításához. Végül 1944. június 30-án a VII. SS-páncélosadtest átnevezésével hozták létre. Az új SS-páncélosadtest hamarosan átesett a tűzkeresztségen, amikor 1944 augusztusától Varsó körzetében bevetették a szovjet előretörés megállítására. Érdekes, hogy ekkor a magyar 1. lovashadosztály is alárendeltségébe tartozott.

A hadtest parancsnoka 1944. augusztus 6-tól Herbert-Otto Gille SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS (a Waffen-SS tábornoka) volt. Gille Gandersheimban született 1897. március 8-án. Az első világháborúban tüzér volt, 1919-ben főhadnagyként vált ki a katonai szolgálatból. 1934-től az SS-Verfügungstruppe-ban század-, majd 1937-től zászlóaljparancsnok volt a „Germania” SS-Standarte-ban. A második világháború kezdetén a nehézüzérszázad parancsnoka a Waffen-SS tüzérezredében. A Verfügungstruppe-ból 1940. április 1-jén hadosztályt szerveztek. November 15-től Gille az 5. SS-tüzérezred parancsnoka lett, amely a december 1-jével felállított „Germania” gépkocsizó SS-hadosztály alárendeltségébe került. Gille 1942-ben SS-Brigadeführer, 1943-ban SS-Gruppenführer. 1944-ben SS-Obergruppenführer lett. 1943. március 29-től 1944. augusztus 6-ig az 5. „Wiking” SS-páncélgránátos- majd páncélosadosztály parancsnoka volt. 1944. április 8-18. között „Gille” csoport néven Kovelben, a Közép Hadseregcsoport 2. hadserege alárendeltségében vezette alárendelt csapatait.

Gille SS-csapatával együtt jelentős tapasztalatokra tett szert a keleti fronton vívott harcokban. A bekerítésben való védelmi harcot is igen jól ismerte. 1944. március 19-én repülőgépen érkezett a bekerített Kovelbe, és annak április 4-én történt felmentéséig sikerrel irányította a védelmet.

Az aktív tevékenység sem volt azonban ismeretlen számára. 1944. február 16-án Cserkasznál az 5. SS-páncélosadosztály akkori parancsnokaként harccsoportjával belülről törte át a szovjet gyűrűt, és ezzel két német hadtestet mentett meg a biztos megsemmisüléstől. Teljesítményéért 1944. április 19-én a német Vaskereszt tölgyfalombbal és kardokkal ékített lovagkeresztjéhez megkapta a gyémántokat is. A német hadvezetés egy része tehát joggal remélhette, hogy Budapest esetében is esélye lehet a sikerre.

A IV. SS-páncélosadtest vezérkari főnöke Manfred Schönfelder SS-Obersturmbannführer volt. Az első (hadműveleti) vezérkari tiszt

(Ia) teendőit 1945. február 2-ig Fritz Rentrop SS-Sturmabführer, február 3-tól pedig Johann-Friedrich Velde SS-Hauptsturmführer látta el.

A fontosabb hadtest-közvetlen SS-alakulatok a következők voltak:

- 504. SS-híradóosztály;
- 504. SS-nehéztüzérszázad két üteg hat-hat darab 15 cm-es s.F.H. 18 nehéz tábori tarackkal és egy üteg három 21 cm-es Mörser 18 nehéz löveggel²⁷;
- 504. SS-sorozatvető-osztály négy 15 cm-es sorozatvető-üteg hat-hat, összesen 24 darab sorozatvetővel²⁸;
- 504. SS-légvédelmi-tüzérszázad egy üteg (kilenc darab) 3,7 cm-es gépvontatású légvédelmi gépágyúval és egy üteg ismeretlen (feltehetően 8,8 cm-es) löveganyaggal²⁹.

A 3. „Totenkopf” SS-páncélosadosztály

A hadosztályt 1939 októberében az SS-Totenkopfverbände³⁰ állományának felhasználásával állították fel, mint részben gépkocsizó gyalogadosztályt. Miután részt vett az 1940. évi nyugati hadjáratban, 1941. június 24-től a keleti fronton vetették be. 1942. november – 1943. január között rövid ideig Franciaországban állomásozott, majd ismét a szovjet csapatok ellen alkalmazták. A kurszki csata tetőpontjának tekinthető 1943. július 12-13-i prohorovkai páncélosütközetben is részt vett. Szervezete 1942. november 17. – 1943. október 21. között páncélgránátos-hadosztály, ezt követően a háború végéig páncélosadosztály volt.³¹

A páncélosadosztály áttekintő hadrendje és fontosabb parancsnoki beosztása 1945. január 1-ji adatok alapján a következő volt:³²

- hadosztályparancsnok: Helmuth Becker SS-Brigadeführer, a

²⁷ Hart, Steven – Hart, Russel: A Waffen-SS fegyverei és harceljárásai (Debrecen, én.; a továbbiakban: A Waffen-SS fegyverei) 242. o.

²⁸ A Waffen-SS fegyverei 57. o.

²⁹ Vö. Stöber, Hans: Die Flugabwehrverbände der Waffen-SS. Aufstellung, Gliederung, Luftverteidigung und Einsätze an den Fronten. (Preussisch Oldendorf, 1984) 347. o.

³⁰ Az SS e szervezete a karhatalmi egységeket és a koncentrációs táborok őralakulatait egyesítette.

³¹ Hausser, Paul: Soldaten wie andere auch. Der Weg der Waffen-SS. (Osnabrück, 1966.; a továbbiakban: Hausser) 358–361. o.

³² Vopersal 492., 520. o., valamint Mehner 184–185. o.

kával, két nehézgéppuskával és hat háti lángszóróval, az egyik század kerékpáron);

- 196. híradóosztály: egy távbeszélő- és egy rádiós század;
- 196. hadosztályt ellátó alakulatok.

A 711. gyaloghadosztály

A hadosztályt járművek nélküli, mozgásképtelen seregtestként állították fel 1941. május 1-jén a franciaországi partvédelem céljaira. 1944 augusztusában a normandiai csatában a szövetségesek szétverték, s ezután szeptemberben Hollandiába került újjászervezés céljából. A hadosztály 1945 januárja előtt sohasem járt a keleti fronton, így nem volt tapasztalata a szovjetek elleni harcban. A seregtest áttekintő hadrendje 1944. december végén a következő volt:

- hadosztályparancsnok: Josef Reichert altábornagy, a Vaskereszt lovagkeresztjének birtokosa;
- 1. (hadműveleti) vezérkari tiszt: Gerber vezérkari őrnagy;

- 731. gránátosezred: törzsszázad (híradó-, utász- és kerékpáros-szakasz), I. és III. gránátoszászlóalj (1-4., 9-12. század⁴⁵), egy (13.) gyalogságilöveg-század (két 15 cm-es és négy 7,5 cm-es gyalogsági löveg); egy (14.) páncéltromboló-század (25-30 kézi páncéltörő rakétavetővel);
- 744. gránátosezred: mint a 731. gránátosezred;
- 763. gránátosezred: I. és II. gránátoszászlóalj, egyébként mint a 731. gránátosezred;
- 1711. hadosztály-közvetlen lövészszászlóalj (három gránátoszázad kerékpáron, egy nehézfegyver-század);
- 1711. tüzérezred: I-IV. tüzérosztály (az I-III. osztály 10,5 cm-es tarackokkal, a IV. osztály pedig 15 cm-es tarackokkal);
- 711. páncélvadászosztály: 1. század gépvontatású 7,5 cm-es páncéltörő ágyúkkal, 2. század Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosokkal és kísérő-gránátoszakasszal, 3. század önjáró 2 cm-es légvédelmi gépágyúkkal;
- 711. utászszászlóalj: három utászszázad (egyenként kilenc géppuskával, két nehézgéppuskával és hat háti lángszóróval, az egyik század kerékpáron);
- 711. híradóosztály: egy távbeszélő- és egy rádiós század;
- 711. hadosztályt ellátó alakulatok.

A „Pape” csoport

A csoportosítás feladata a IV. SS-páncéloshadtest jobbszárnyának fedezése és a szovjet csapatok lekötése volt. Vezetésével Günther Pape vezérőrmagyot, a „Feldhermhalle” páncélosadosztály parancsnokát bízták meg. A vezérőrmagy még 1944. december 21-én a főváros bekerítése előtt – parancsra – hagyta el Budapestet, és csapatainak vezetését átadta a „Feldhermhalle” páncélgránátos-ezred parancsnokának, Joachim Helmuth Wolff alezredesnek.⁴⁶ A hadosztály 1. (hadműveleti) vezérkari tisztje, Hans Schöneich vezérkari alezredes is vele tartott.

Pape és törzse december 23-án átvette a Dunántúlon hadosztály-törzseiktől elválasztva harcoló, s napok óta helytelenül irányított német 6. és 8. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjainak

egységes vezetését Csákvár–Vértessacs–Tabajd körzetében, de továbbra is rádiókapcsolatban maradt Wolff alezredes által irányított hadosztályával.⁴⁷

Pape vezérőrmagy csapatai 1945. január 1-jén a 6. és 8. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjaiból (egyenként egy Panther harckocsikkal felszerelt páncélososztályból, egy páncélgránátoszászlóaljból lövészpáncélosokon, egy önjáró tüzérosztályból és egy páncélozott páncélosutász-századból), a 11/I. és 130/I. (Panther) páncélososztályból, a „Marck” géppuskás-zászlóaljból⁴⁸, a 271. népi-gránátoshadosztály egy zászlóaljból, egy riadózászlóaljból, a „Feldhermhalle” páncélosadosztály egy menetzászlóaljból és páncélos-utászszászlóaljának 3. (páncélozott) századából⁴⁹, a 13. „Feldhermhalle” páncélosadosztály páncélvadászosztályából, a 8. „Florian Geyer” SS-lovashadosztály 8/2. SS-páncélvadász-századából és a 219. rohampáncélos-osztályból állt.

A német–magyar légítámogatás

A „Konrad” hadművelet légi támogatására a német 4. légiflotta keretén belül Paul Deichmann altábornagy I. repülőhadteste kapott utasítást. Mivel a hadtest iratanyagai nem állnak a kutatás rendelkezésére, nehéz pontosan megállapítani a január 1-jén Magyarországon bevethető német repülőgépek mennyiségét.

A német és magyar vadászrepülő-erők irányítását 1945. január 6-tól a német 76. vadászrepülő-ezred törzse vette át. A magyar 101. vadászrepülő-ezreden kívül a Dunántúlon állomásozott a német 51/II., az 52/II. és az 53/I. vadászrepülő-osztály is. Ekkor már a magyar 102. repülődandárnak is volt egy vadászrepülő-osztálya. A német és magyar vadászrepülő-alakulatok főleg Messerschmitt Bf 109 G–10 és G–14 vadászrepülőgépekkel rendelkeztek.⁵⁰

A szárazföldi csapatok közvetlen légítámogatására és a szovjet páncélosok elleni harcra a csatarepülő-kötelékek készültek fel. Magyar részről a 102. repülődandár a Fw 190 csatarepülőgépekkel felszerelt 102. vadászbombázó-osztállyal⁵¹ (Lévay Győző százados) és a hazai gyártású Me 210Ca-1 repülőgépekkel ellátott 102. gyorsbombázó-osztállyal (Martini Albert őrnagy) rendelkezett. Jelentősebb erőt képviselt a német 2/I. „Immelmann” csatarepülő-osztály, a 4. csatarepülő-ezred részei⁵², valamint a 10. csatarepülő-ezred törzse

⁴⁷ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 23. 12. 1944 (627. tekeres 7211229. felvétel). valamint Jainek, Erich (Herausgeber): Soldaten der Standarte Feldhermhalle. Rosenheim, é. n. [1997]. (A továbbiakban: Jainek) 160. o.

⁴⁸ Az 1944 őszétől szervezett német hadtest-közvetlen géppuskás-zászlóaljaknak egyenként három géppuskás-századuk (összesen 36 géppuskával) és egy aknavetőszázaduk volt (12 db 8 cm-es aknavetővel). A géppuskás-századok 4. szakasza egy 18 „Raketenpanzerbüchse 54” kézi páncéltörő rakétavetővel felszerelt páncéltromboló szakasz volt.

⁴⁹ A páncélos-utászszázad csak 1945. január 4-én került a „Pape” csoport alárendeltségébe.

⁵⁰ Griehl, Manfred – Dressel, Joachim: Focke-Wulf Fw 190/Ta 152. Jäger, Jagdbomber, Panzerjäger. (Stuttgart, 1997² ; a továbbiakban: Focke Wulf) 224. és 270. o., valamint Punka György: A „Messer”. Bf 109-ek a Magyar Királyi Honvéd Légierőben. (Budapest, 1995.; a továbbiakban: Punka) 122. o.

⁵¹ Az alakulatot 1945. január 16-án átnevezték m. kir. 102. csatarepülő-osztállyá. Lásd Becze Csaba: A Magyar Királyi Honvéd Légierő harci alkalmazása a második világháborúban (1939-1945). Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, é. n. (Másolata a szerző birtokában; a továbbiakban: Becze) 237. o.

⁵² A 4. csatarepülő-ezred Magyarországon 1945 januárjában Győrből és Nemesócsáról felszállva hajtott végre bevetéseket. Lásd Dierich, Wolfgang: Die Verbände der Luftwaffe 1935-1945. Gliederungen und Kurzchroniken. Stuttgart, é. n. (A továbbiakban: Dierich) 242. o.

és három osztálya. Az alakulatok döntően Fw 190 A, F és G változatú csatarepülőgépekkel harcoltak.⁵³

A 4/III. csatarepülő-osztály Fw 190 F–8 és F–9 páncélvadász-repülőgépekkel volt felszerelve. Ezek a repülőgépek a szárnyaik alatt kétszer hat nem irányított páncéltörő rakétát (úgynevezett *Panzerblitzet* – „páncélvillámot”) hordoztak, s ezeket vezetésűsínokról kilőve támadták az ellenséges páncélosokat.

Az alakulat a tárgyalts időszak nagy része alatt, 1945. január 21. és február 20. között Felső-Sziléziában 25 alkalommal hajtott végre támadást a szovjet páncélosok ellen. Ezalatt 114 Fw 190-bevetés során 934 páncéltörő rakéta felhasználásával 23 páncélost semmisítettek meg, további tizenegyet pedig mozgásképtelenné tettek. Támadásaiknak két csapatszállító tehergépkocsi és egy láncaltapas jármű is áldozatul esett.⁵⁴ Tehát mindent összevetve is csak körülbelül minden huszonötödik kilőtt rakéta talált.

Ugyancsak a szovjet harckocsik ellen alkalmazhatták a 9. csatarepülő-ezred 14. (páncélvadász-) századát is, amely Hs 129 B2 típusú repülőgépekkel harcolt.

Az I. repülőhadtest erőt ezenkívül éjjeli csatarepülő-, felderítő és szállítórepülő-alakulatok egészítették ki.⁵⁵

A támadásban részt vevő német csapatok szállítmányai csak igen vontatottan érkeztek be. A támadás kezdetéig a IV. SS-páncélosadosztály 3. „Totenkopf” SS-páncélosadosztályának 66 százaléka (az összes harcoló rész, kevés ellátó csapatrész), az 5. „Wiking” SS-páncélosadosztályának 32 százaléka (egy SS-páncélgránátos-ezred, az 5. SS-páncélosezred és az 5. SS-páncélos-tüzérezred részei stb.), valamint a 96. gyaloghadosztály 43 százaléka (egy teljes gránátosezred, a többi gránátosezred és a tüzérezred részei) érkezett meg.⁵⁶

A legtöbb német csapatszállító szerelvény úticélja Komárom vagy Győr volt. Bárczy János ejtőernyős százados szemtanúja volt a 3. SS-páncélosadosztály egyik szállítmánya kirakódásának:

„A szemem előtt rakodott ki Komárom vasútállomáson a 'Totenkopf', az egyik SS elit hadosztály. Nem mondom: szép teljesítmény volt maga a kirakodás, a bámulatos szervezettség, gyakorlottság, fegyelem, amint a mozgó szerelvény pórkocsijait hídlással felszerelve, a járművek kerekeit rögzítő féktuskókat eltávolítva, a szerelvény a pillanatot, amikor az első póre ütközője a homlokrakodóhoz csattan. Erre a jelre egyszerre taposott a gázpedálra valamennyi jármű vezetője, s a száztengelyes szerelvényről úgy siklott le a félelmetes, szürke acélkígyó, mintha a sok-sok jármű egyetlen összefüggő, hajlékony kábel lenne. Megnéztem az óramat: egy száztengelyes szerelvény homlokrakodóhoz tolatása, kirakása, az üres szerelvény kihúzása mindössze kétszáz-kétszázötven másodpercet igényelt.”⁵⁷

⁵³ Focke Wulf 161. o.

⁵⁴ Focke Wulf 172. o.

⁵⁵ Lexikon 174. és 330. o., valamint Dierich 218., 242., 244. és 251. o. Az egyes alakulatok repülőgép-állományát 1945. január 10-i adatok alapján a függelék részletezi.

⁵⁶ Maier 494. o.

⁵⁷ Bárczy János: Zuhanóugrás. Budapest, 1981. (A továbbiakban: Bárczy) 517–518. o.

A német IV. SS-páncéloshadtest beérkezett erőinek és a „Pape” csoport páncélos-állományának január 1-jén érvényes adatait a következő táblázat mutatja.⁵⁸

Alakulat	Panzer IV	Panther	Tiger E	Jagdpanzer IV	Jagdpanzer 38(t) és Marder	StuG. IV	Sturm-Pz. IV	Összesen
3. SS-pc.ho. ⁵⁹	25 (31)	22 (29)	9 (11)	16 (17)	4 (4) ⁶⁰	25 (33) ⁶¹	–	101 (125)
5. SS-pc.ho. ⁶²	10 (11)	25 (29)	–	12 (13)	–	4 (5)	–	51 (58)
96. gy. ho.	1 (3) ⁶³	–	–	–	8 (8) ⁶⁴	6 (10) ⁶⁵	–	15 (21)
208. pc. o.	21 (25)	–	–	7 (10) ⁶⁶	–	–	–	28 (35)
„Pape” csoport ⁶⁷	–	65 (166) ⁶⁸	–	20 (21) ⁶⁹	5 (7) ⁷⁰	–	0 (20)	90 (214)
Összesen	57	112	9 (11)	55 (61)	17 (19)	35 (48)	0 (20)	285 (453)

A páncélgránátos-gyalogság harci lehetőségeit jelentősen meghatározta, hogy mennyi bevethető lövészpáncélossal rendelkeztek, s ezeknek milyen volt a fegyverzete. A harcászati felderítés igen fontos eszköze a páncélgépkocsi volt. A „Konrad” hadműveletben bevett német csapatok lövészpáncélos- és páncélgépkocsi-állományát a következő oldalon látható táblázat mutatja.⁷¹

⁵⁸ Zárójelben a meglévő, azon kívül a bevethető harcjárművek mennyiségét tüntettük fel. Vö. 1986 Art of War Symposium. From the Vistula to the Oder: Soviet Offensive Operations – October 1944-March 1945. A Transcript of Proceedings.(Center For Land Warfare US Army War College, 1986; a továbbiakban: Art of War 1986) 2. kötet 670. o.

⁵⁹ BA–MA RH 2 Ost Karte 5263, valamint Vopersal 520. o.

⁶⁰ Marder páncélvadászok a 3. SS-páncélvadászosztályban

⁶¹ Ezek StuG. III rohamlövegek voltak.

⁶² Klapdor, Ewald: Mit dem Panzerregiment 5 Wiking im Osten. (Siek, 1981.; a továbbiakban: Klapdor) 379–380. o.

⁶³ Panzer II könnyűharckocsik

⁶⁴ Marder páncélvadászok a 196. páncélvadászosztályban

⁶⁵ StuG. IV rohamlövegek a 196. páncélvadászosztályban

⁶⁶ Panzer IV L/70 vadászpáncélosok

⁶⁷ Lásd HL KTB/HGr. Süd Wochenmeldungen Stand vom 30. 12. 1944 (628. tekeres 7212 191. felvétel), valamint BA–MA RH 2 Ost Karte 5263.

⁶⁸ A 10/I., 11/I., 26/I. és 130/I. páncélososztályok Panther harckocsijai. A 10/I. páncélososztálynak 42 harckocsija közül csupán kettő Panther volt bevethető.

⁶⁹ A 13. „Feldhermhalle” páncélosadosztály Budapesten kívül rekedt páncélvadászosztályának Panzer IV L/70 vadászpáncélosai

⁷⁰ A 8. „Florian Geyer” SS-lovashadosztály Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosai

⁷¹ BA–MA RH 10 Gen. Insp. d. Pz. Tr. 465/45. g. Kdos. Blatt 46-48. Zárójelben a rendelkezésre álló, azon kívül a bevethető mennyiség látható.

Alakulat	Páncélgépköcsi			Könnyű lövészpáncélos (Sd.Kfz. 250)				Közepes lövészpáncélos (Sd.Kfz. 251)					Mind- összesen
	könnyű	nehéz	összesen	250/8	250/9	egyéb	összesen	251/7	251/9	251/16	egyéb	összesen	
3. SS-pc. ho.	5 (7)	4 (4)	9 (11)	—	—	23 (29)	23 (29)	5 (5)	10 (10)	5 (7)	26 (32)	46 (54)	78 (94)
5. SS-pc. ho.	7 (7)	1 (1)	8 (8)	2 (2)	15 (15)	34 (36)	51 (53)	38 (43)	14 (14)	5 (7)	96 (114)	153 (178)	212 (239)
8. pc. ho. pctt. csop.	A Dunától északra bevetve			A Dunától északra bevetve				16 (33)	5 (16)	1 (3)	80 (148)	102 (200)	102 (200)
6. pc. ho. pctt. csop.	A Dunától északra bevetve			A Dunától északra bevetve				11 (14)	13 (19)	1 (3)	63 (95)	88 (131)	88 (131)
26/l. pc. o.	—	—	—	—	—	1 (1)	1 (1)	0 (1)	—	—	1 (1)	1 (2)	2 (3)
FHH/3. pc. u. szd.	—	—	—	—	—	—	—	10 (19)	—	—	—	10 (19)	10 (19)
Mind- összesen	12 (14)	5 (5)	17 (19)	2 (2)	15 (15)	58 (66)	75 (83)	80 (115)	42 (59)	12 (20)	266 (390)	400 (584)	492 (686)

Szovjet források szerint a „Konrad” hadműveletre kijelölt német erők összesen 63 ezer 850 katonával⁷², 528 harckocsival, rohamlőveggel és vadászpáncélossal, 210 lövészpáncélossal, 761 löveggel, 661 aknavetővel és 3360 géppuskával rendelkeztek.⁷³

A német csapatok harcászata és harcvezetése 1945 elején

A német páncéloscsapatok harcászata a háború korai éveitől kezdve 1942 végétől, 1943 elejétől jelentősen átalakult. A német csapatok még 1941 második felében is páncélosok közötti összecsapásra többnyire alkalmatlan fegyverzetű harckocsikkal rendelkeztek. Az egyre nagyobb mennyiségben bevetett szovjet T-34⁷⁴ és KV-1 harckocsikkal szemben mind nyomasztóbb haditechnikai hátrányba kerültek. Az alakulatokra nehezedő nyomást csak a Luftwaffe Ju 87 zuhanóbombázóinak és 8,8 cm-es légvédelmi lövegeinek páncélosok elleni alkalmazásával tudták valamelyest enyhíteni.

A német hadiipar csupán 1942–1943-ban rendezkedett be olyan harckocsik és rohamlővegek tömeggyártására, amelyek tüzérő, páncélvédelem és mozgékonyaság tekintetében felvehették a versenyt a tömegesen előállított szovjet páncélosokkal. Szintén ekkor kezdett emelkedni jelentősebben az előállított lövészpáncélosok mennyisége is. Ezek a harcjárművek tették lehetővé, hogy a páncélosokat támogató páncélgránátosok terepen, ellenséges tűzben is követhessék a német harckocsikat és rohamlővegeket. Míután ezek a német páncélostípusok nagyobb mennyiségben is rendelkezésre álltak, a német páncéloscsapatok 1943-tól az új feladatoknak megfelelően alakíthatták át harcászataikat.

A német páncélos- és páncélgránátos-hadosztályok meglévő páncélozott harcjárműveiket (harckocsikat, rohamlővegeket, vadászpáncélosokat, önjáró lövegeket és lövészpáncélosokat) a nagyobb ütőerő, a jobb vezethetőség és a kölcsönös tűztámogatás érdekében igyekeztek összefogottan alkalmazni. Ezért a hadosztályokon belül úgynevezett páncélozott harccsoportokat vagy páncéloscsoportokat

(németül Gepanzerte Kampfgruppe vagy Panzergruppe) hoztak létre. Ezeket gyakran más seregtestek páncélos kötelékeivel is megerősítették.⁷⁵

Az ilyen csoportosítások a keleti fronton rendszerint egy (ritkábban kettő) páncélososztályból, egy (páncélozott) páncélgránátos-zászlóaljból⁷⁶ (különböző fedélzeti fegyverzetű lövészpáncélosokon), egy önjáró páncélos-tüzérsztályból (két üteg 10,5 cm-es „Wespe” önjáró löveggel és egy üteg 15 cm-es Hummel önjáró löveggel), valamint egy páncélos-utászszázadból álltak. Gyakran ide osztották be a seregtest páncélos-felderítőosztályát is, de itt felderítő feladatok megoldása helyett inkább könnyű páncélgránátos-zászlóalj szerepkörben alkalmazták.

A páncélososztály harca alapvetően a páncélosszakaszok (háromöt harckocsi) összehangolt tüzeire épült. Félszakaszt (két harckocsit) vagy magányos páncélost csak biztosítási feladatokra alkalmaztak.

A páncélosszakasz leginkább ék alakban támadott: két harckocsi középen 100 méterrel a két szélső előtt haladt vonalban, egymástól is 100 méter távolságra. A támadás rövid megállásokból leadott célzott ágyúlövésekből és az újabb tüzelőállásokba való előretörések folyamatából állt. Nagy hangsúly helyeződött a kölcsönös tűztámogatásra. Páncélozatlan célokra 800 méter távolságig a torony- és homlokgéppuskákkal menetből is hatásosan tüzeltek.

A páncéloszázad is általában széles ék alakban támadott: a három szakaszból kettő egymás mellett elől haladt, mögöttük a századparancsnok és a tartalék harckocsi manőverezett, hátul pedig a harmadik szakasz középen, vagy nyitott szárnyak esetén valamelyik oldalra zárkózva. Ugyanez – ideális esetben – osztályszinten is megvalósult, csak a szakaszok helyét századok, a századparancsnok helyét pedig az osztályparancsnok harckocsija vette át.⁷⁷

A páncélozott harccsoport mintegy 1000–1200 méter széles arcvonalon támadott. Az élen két páncéloszázad két-két szakasza haladt ék alakban. Mögéjük zárkóztak a századok harmadik szakaszai. A páncéloszázadokat követték páncélozott járműveken (parancsnoki lövészpáncéloson vagy parancsnoki harckocsiban) a harccsoport elemeinek (osztály- és zászlóalj-) parancsnokai és vezetési csoportjai, illetve maga a harccsoport parancsnoka. Őket az

önjáró tüzérsztály, a páncélgránátosok lövészpáncélos-zászlóalja, egy páncélos-utászszázad és a biztosító (egészségügyi, műszaki karbantartó- stb.) alakulatok követték. A szárnyakat egy-egy páncéloszázad biztosította. A harccsoport harcrendjének mélysége körülbelül 1200 méter volt.⁷⁸

Ezek a páncélozott harccsoportok többnyire a hadosztály páncélosezredének (páncélososztályának) vagy valamelyik páncélgránátos-ezredének parancsnoka után kapták elnevezésüket, aszerint hogy ki irányította őket. A páncélososztályból és lövészpáncélosokkal felszerelt páncélgránátos-zászlóaljból álló úgynevezett vegyes páncélosezred (Gemischtes Panzer-Regiment) kialakításával az 1945 mintájú német páncélos-hadosztályok szervezetét szabályozó – 1945. március 25-én kelt – utasítás ezt a jól bevált megoldást átvette ugyan a páncélos seregtestek állandó hadrendjébe, de ebből a szervezési irányelvől a háború végéig már alig valósult meg valami.⁷⁹

A páncéloscsoportok által elért sikereket a páncélvadászosztályok rohamlővegei és vadászpáncélosai által is támogatott – jórészt tehergépkocsikon szállított – páncélgránátos-gyalogság szélesítette ki. Az ezután beérkező általános gyalogság – már ha volt – általában beásta magát és a beérkező páncélvadász-kötelékekkel védelemre rendezkedett be, vagy éppen felkészült egy újabb támadásra. 1944-től a német gyalogság és a páncélgránátosok egyre nagyobb létszámihiánnyal küzdöttek, s ez sokszor megakadályozta az elfoglalt terepszakaszok alapos megszállását, illetve a páncélosok ellenséges páncélvadász-gyalogság elleni közelbiztosítását.

A páncélos-felderítőosztályok alapfeladata nem elsősorban a harc volt, hanem az ellenség elhelyezkedésének, erejének és szándékainak felfedése. Az osztály páncélgépkocsikkal is rendelkezett, amelyek általában két-két járműből álló páncélos-felderítőosztagokat alkottak, és a terepen nagy sebességgel mozogva felkutatták az ellenséget. Ezenkívül egy század félláncfalpas páncélgépkocsi (Sd.Kfz. 250/9), két (Sd.Kfz. 250 könnyű lövészpáncélosokkal felszerelt) páncélos-felderítőszázad, egy páncélozott nehézfegyver-század (8 cm-es aknavetők, 7,5 m-es rövid csövű harckocsiágyúk és egy utászszakasz Sd.Kfz. 251 közepes lövészpáncéloson), valamint egy ellátó század tartozott hadrendjükbe. A páncélos-felderítőosztályok főleg mozgóharcban, halogató feladat végrehajtásakor voltak igazán elemükben. Mivel rendszeresített gyalogsági harcos-létszámuk alacsonyabb volt, mint a páncélozott páncélgránátos-zászlóaljaknak, védelemben semmiképpen sem helyettesíthették azokat teljesértékűen.

A német gyalogság harcászata és tűzrendszere a nagy tűzgyorsaságú 7,92 mm-es MG 34 vagy MG 42 típusú általános célú géppuskákra épült. Kétlábú állványról vagy „csípőből” könnyűgéppuska-ként (golyószóróként) használták őket, háromlábú állványról pedig tartós tűz lövésére is alkalmas nehézgéppuskaként. A lövész- (később gránátos-) raj egy, a páncélgránátos-raj elvileg két könnyűgéppuskával rendelkezett. Ezek tűzerejét egészítették ki a katonák többségénél megtalálható 7,92 mm-es Kar 98k karabélyok, 9 mm-es MP 40 géppisztolyok, különböző kézigranátok, valamint a raj egy tagja által kezelt puskagránátvető.

1944-től a raj néhány tagjánál mindig volt Panzerfaust (páncél-ököl) is, amely a páncélosok elleni közelharcon túl „kézi tűzérségként” megerősített épületek és előerő ellen is kiválóan bevált. A létszámukban megfogyatkozott német rajok, ha géppuskáik és páncélökleik még megvoltak, eredeti tűzerejük nagy részét meg-

őrizhették. Ez a háború végén jelentősen hozzájárult a német védelem helyi sikereihez.

A Sturmgewehr 44 gépkarabély jóval kisebb mennyiségben állt rendelkezésre, de kiválóan egyesítette magában a géppuskák tűzgyorsaságát a karabélyok pontos tűzével. A gránátos- és páncélgránátos-zászlóaljakon belül felállított rohamszakaszokat is – amennyiben lehetőség volt rá – ilyen sorozatlövő fegyverekkel szerelték fel. A gépkarabéllyal felszerelt rohamszakasz azonban közel sem volt általános jelenség, még a Waffen-SS-ben sem.

A német gyalogság jelentős tűztámogatást kapott a századok nehézfegyver-szakaszainak nehézgéppuskáitól és 8 cm-es aknavetőitől, a zászlóaljak nehézfegyver-századaiban alkalmazott 2 cm-es légvédelmi gépágyúktól és 12 cm-es nehéz aknavetőktől, valamint az ezredek 7,5 cm-es és 15 cm-es (olykor önjáró) gyalogsági lövegeitől is.

A gránátoszázadok parancsnokai elvileg hat-hat mesterlövésznek szabhattak feladatot, akik távcsöves fegyverükkel – önállóan vagy kettesével – főleg az ellenség mesterlövészre, tisztjeire, nehézfegyver-kezelőire és hírvivőire vadásztak.

A gyalog-, vadász-, gránátos-, lovas- és hegyi seregtestek páncélvadászosztályainak vadászpáncélosait vagy rohamlővegeit általában a súlyponton támadó ezred-harccsoport támogatására osztották be.

A német harcéljárás sikerének egyik legmeghatározóbb feltétele mindenkor a kielégítő légitámogatás volt. 1943 nyarától a nagyszámú, mesterien álcázott és nagy tűzerejű szovjet védelmi támpont lefogása és megsemmisítése a német csatarepülő-alakulatok hatásos tevékenysége nélkül, csupán a páncéloscsapatok önerejéből – a legkiemelkedőbb egyéni teljesítmények ellenére – időrabló és veszteségterhes megoldásnak bizonyult.

Elegendő saját vadászvédelem hiányában ezeket a földi célokat támadó repülőgépeket a szovjet vadászipülőgépek elűzhették az égről csakúgy, mint a szovjet harckocsi-tartalékok ellen vagy az áttört páncélosok feltartóztatására bevetett német páncélvadász-repülőgépeket (például Ju 87 G és Hs 129) kötelékeit.

A keleti fronton harcoló német páncéloscsapatok támadásának eredményessége tehát nagyrészt a levegőben dőlt el, csakúgy, mint a nyugati és délnyugati frontok esetében. A német hadászati védelemre jellemző aktív védekezés során az azonnali ellenlökéseket, illetve megtervezett ellentámadásokat indító német páncéloscsapatok a keleti fronton mégis kevésbé érezték a szükséges mértékű légitámogatás hiányát, s a szovjetek minden vezetési hiányosságát villámgyorsan kihasználták, majd hatalmas – de szovjet részről gyorsan pótolható – veszteségeket okoztak a Vörös Hadsereg csapatainak.

1944 szeptemberében egy német páncélos-hadosztály keleti fronton szerzett tapasztalatai alapján az egyre inkább szaporodó szovjet betörések ellen követendő harcéljárást, az ellenlökések és ellentámadások menetét a következőképp foglalták össze:

„1. Az ellenséges betörést közvetlenül követő ellenlökés mindig eredményre vezet. Az ellenségnek nincs ideje védelmének kiépítésére és nehézfegyverei előrevonására (Pakfrontok⁸⁰ és tűzérségi állások kiépítésére).

2. A helyi tartalékokat (harckocsikat, rohamlővegeket és lövészpáncélosokat együtt a gyalogsággal) a főharcvonal⁸¹ mögött úgy

⁷² Ez az élelmezési létszámot jelenti. A harcos-létszám sokkal alacsonyabb volt.

⁷³ Krilov, Sz. Ny.: Budapestszko-balatonszkaja oboronyityelnaja operacija 3. Ukr. Fronta 2.1.–15.3. 1945. Moszkva, 1946. (Másolata a szerző birtokában; a továbbiakban: Krilov) 9. o., valamint Razgrom nyemecko-fasisztkih vojszk v Vengrii. Vtoroj csaszti. (Másolata a szerző birtokában.) (A továbbiakban: Razgrom) 68. o.

⁷⁴ Amikor T-34 harckocsit említünk, a 76,2 mm-es löveggel felszerelt változatokat értjük alatta. A 85 mm-es löveggel ellátott, 1943 végén megjelent páncélost T-34/85-ként jelöljük.

⁷⁵ Senger und Etterlin, F. M. v.: Die Panzergrenadiere. Geschichte und Gestalt der mechanisierten Infanterie 1930–1960. (München, 1961.) 83. o.

⁷⁶ A lövészpáncélosokkal előírás szerint felszerelt német páncélgránátos-zászlóaljból 1944-ben nagyobb volt a tűzereje, mint 1940-ben egy páncélososztálynak! Lásd erről Fleischer, Wolfgang – Eiermann, Richard: Die motorisierten Schützen und Panzergrenadiere des deutschen Heeres. (Wölfersheim-Berstadt, 1999.) 107. o.

⁷⁷ Merkblatt 47a/30 für Ausbildung und Einsatz der schweren Panzerkompanie Tiger vom 20.05.43. 7–18. o.

⁷⁸ Guderian, Heinz: Panzer – Marsch! Aus dem Nachlass des Schöpfers der deutschen Panzerwaffe. Bearbeitet von Generalmajor a.D. Oskar Munzel. (München, 1955.; a továbbiakban: Panzer – Marsch) 97. o.

⁷⁹ Nehring, Walther K.: Die Geschichte der deutschen Panzerwaffe 1916–1945 (Augsburg, 1995.) függelék 1–2. o.

⁸⁰ Páncéltörő ágyúk arcvonala

⁸¹ Németül Hauptkampflinie (rövidítve HKL). A korabeli magyar katonai terminológia ezt főellenállási vonalnak nevezte. A gyakorlatban ezt a csapatok fegyvereinek tűzrendszere, a szélességben és mélységben rendszertelenül tagolt ellenállási fészkek és támpontok alkották. Az ellenség felé eső szélé volt a peremvonal. Lásd Lexikon 117. o.

kell elhelyezni, hogy a támadás minden irányban bármikor lehetséges legyen.

3. Az ellenlökést abban az esetben is azonnal meg kell kezdeni, ha tüzéségi vagy nehézfegyverek által biztosított támogatás pillanatnyilag nem elérhető. Mérvadó a meglepetés!

4. Harckocsikkal, illetve rohamlővegekkel, valamint a rájuk ültetett gyalogsággal vezetett éjszakai ellenlökések szinte mindig eredményesen végződnek, mivel az ellenség ilyen vállalkozásokra nincs felkészülve és az ellenséges gyalogság összezavarodik. A felültetett gyalogság egyúttal a harckocsikat is védi a páncéltromboló osztagoktól.

5. Nappal nem szabad a gyalogságot harckocsikra ültetni, hanem a páncélozott harcjárművekről leszállva kell harcolnia. Különböző súlyos veszteségeket szenved, mert a harckocsik minden fegyver tüzét magukra vonják.

6. Egy tervszerű ellentámadás előkészítéséhez elegendő időt kell biztosítani a csapatok számára, hiszen olyan teljesen kiépített védelmi ellenséget támadnak, akinek volt ideje védelmi vonalának kiépítésére, s melynek páncéltörő körleteiben a 30-40 darab páncéltörő ágyú sem ritkaság.

7. Egy ilyen módon megindított tervszerű ellentámadásnál célszerű az ellenséges gyalogság állásait még pirkadat előtt saját gyalogság és utászok felhasználásával áttörni. Az aknazáratokat és akadályokat ezek távolítják el. Ez által megteremtődik a lehetőség a páncélosok előretöréséhez.

A páncélosok fő feladata az ellenség mélységébe betörni és a kitűzött támadási célpontokat elérni, de semmiképp sem a terepen viszszaaradt páncéltörő ágyúkat megsemmisíteni. Ez a feladat a támogató gyalogságra hárul.

8. Egy ilyen ellentámadás sikeréhez a meglepetés nélkülözhetetlen (minden előkészület titkosítása; elővigyázatos rádióforgalmazás, felderítés és megfigyelés; mozgás csak éjjel; rádiórejtekezés!).⁸²

A német páncéloscsapatok akkor harcolhattak a szovjet hadianyagfőlény ellen a leghatásosabban, ha gyors ellenlökéseket indítottak, és a már megindult szovjet offenzívába sikerült oldalról, a szárnyakat szétzúzva beletámadniuk. Az ekkor kialakuló páncélos-találkozóharcban jobban érvényesülhetett a német páncélostechnika tűzfőlényre és a németek rugalmasabb harcvezetési felfogásra.

A német parancsnokok az általuk vívott mozgó harctevékenység közepette, az állandóan változó harcvezetethez igazodva általában nem adtak alárendeltjeiknek részletes parancsokat. Ez rádióval való vezetéskor, pokoli harci zajban igen nehézkes is lett volna. A parancskiadás során legtöbbször csak a megvalósítandó feladatot határozták meg. A részleteket az alárendelt parancsnokokra bízta, akik a helyszínen jobban el tudták dönteni, mi a jobb megoldás, s a bekövetkező váratlan eseményekre is könnyebben tudtak reagálni. Ezt Guderian így fogalmazta meg:

„Az ember egy menetjegyet kap a végállomás megnevezésével. A legmegfelelőbb útvonalat, a különböző kerülőket az utazóra kell bízni.”⁸³

Többek között ennek a feladatorientált harcvezetési módszernek köszönhetően sikerült a rendkívül megcsappant bevethető páncélos-állománnyal rendelkező német páncélos seregeketnek olyan sokszor feltartóztatni a túlerőben lévő szovjet csapatok gyalogsági és harckocsi-rohamait, s eközben jelentős veszteséget okozni nekik.

Viszont a mélyen tagolt, jól kiépített szovjet védelem áttörése a német csapatoknak a háború második felében már egyre nagyobb

nehézségeket – s ezzel együtt súlyos saját veszteségeket – okozott. E jelenség a magyarországi harcokat fokozottan jellemezte.

A szovjet 3. Ukrán Front helyzete 1945. január elején

A 3. Ukrán Front 1945 januárjában a keleti arcvonal legdélibb szovjet hadművelleti csoportosítása volt, s mint ilyen, tevékenysége különös jelentőséggel bírt a berlini főirányban tevékenykedő szovjet frontokra nézve is.

A szovjet hadművelleti csoport parancsnoka a front 1943. október 26-i megalakulásától kezdve 1944. május 15-ig az a R. J. Malinovszkij hadseregtábornok volt, aki a magyarországi hadszíntéren – már mint a Szovjetunió marsallja – a 2. Ukrán Front hadműveleteit irányította.

1944. május 16-tól a háború végéig a 3. Ukrán Front csapatait F. I. Tolbuhin hadseregtábornok, majd marsall vezette. A front haditanácsának tagjai⁸⁴ A. Sz. Zseltoz vezérezték és V. M. Lajkov vezérőrnagy voltak. A törzs főnökének teendőit 1944. október 29-től Sz. P. Ivanov altábornagy látta el.⁸⁵

Tolbuhin 1894. június 16-án született Andronikiben. Az I. világháború végén törzskapitány volt. A polgárháborúban hadosztály-törzsfőnök volt, majd a 3. hadsereg törzsében osztályvezető. Ezt követően hadosztály-, hadtest-törzsfőnök, majd hadosztályparancsnok. 1938-tól a Kaukázusontúli Katonai Körzet törzsfőnöke. 1942. júliusig a Kaukázusontúli, a Kaukázusi és a Krími Front törzsfőnöke. Az 57. hadsereg parancsnokaként részt vett a sztálingrádi csatában. 1943. márciustól a Déli Front, októbertől 4. Ukrán Front parancsnoka volt. 1944 májusában került a 3. Ukrán Front élére. Részt vett a Donyec-medencében és a Krímben folyt hadműveletekben. A jasi-kisinyovi csatában aratott győzelemért, amely elősegítette Románia átállítását, Tolbuhint (1944. szeptember 12-től) és Malinovszkijt (szeptember 10-től) marsallá léptették elő.⁸⁶

A 3. Ukrán Front harctevékenységét a Dnyepemél kezdte, majd részt vett a jobb parti ukrainai, a nyikopol-kirovozi és az ogyesszai hadműveletekben. A 2. Ukrán Fronttal együtt hajtotta végre a jasi-kisinyovi hadműveletet, majd a bulgáriai bevonulás és a belgrádi hadművelet után, 1944 novemberében a Dunán átkelve kapcsolódott be a magyarországi hadműveletbe. A magyar hadszíntéren ez a front viselte a harcok fő súlyát 1945-ben.

A 3. Ukrán Front harctevékenységét a Dnyepemél kezdte, majd részt vett a jobb parti ukrainai, a nyikopol-kirovozi és az ogyesszai hadműveletekben. A 2. Ukrán Fronttal együtt hajtotta végre a jasi-kisinyovi hadműveletet, majd a bulgáriai bevonulás és a belgrádi hadművelet után, 1944 novemberében a Dunán átkelve kapcsolódott be a magyarországi hadműveletbe. A magyar hadszíntéren ez a front viselte a harcok fő súlyát 1945-ben.

A tárgyalt időszakban a front kötelékébe tartozott a 4. gárdahadsereg (1944. október 18-tól), a 26. hadsereg (1945. január 26-tól), a 46. hadsereg (1944. december 12-től), az 57. hadsereg, a bolgár 1. hadsereg, a szovjet 17. légi hadsereg és a Dunai Flottilla (1944. november 9-től).

A 3. Ukrán Front harcoló csapatai 1945. január 1-jén 651 harckocsi- és önjáró löveggel rendelkeztek (ebből 521 páncélos volt üzemképes).⁸⁷

⁸⁴ A két kinevezett tag közül az egyik Sztálint képviselte, a másik az utánpótlásért volt felelős. Vö. Lexikon 146. o.

⁸⁵ Mehner, Kurt – Staněk, Jaroslav: Armee unter dem Roten Stern. Die militärischen Kräfte der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken. (Osnabrück, 1999.; a továbbiakban: Armee unter dem Roten Stern) 136. o.

⁸⁶ Armee unter dem Roten Stern 524. o. és Lexikon 446. o.

⁸⁷ Lásd a 3. sz. függelék!

A 4. gárdahadsereg 1945. január közepén

A IV. SS-páncélos hadtest és a III. páncélos hadtest tervezett előrenyomulásának útjában a 3. Ukrán Front 4. gárdahadseregének csapatai álltak. A szovjet hadsereg felállítását 1943. április 16-án rendelték el a felosztott 24. hadsereg törzsének felhasználásával. Kötelékébe akkor a 20. gárda- és 21. gárda-lövész hadtest, valamint a 3. gárda-harckocsi hadtest tartozott. A hadsereg parancsnoka 1944. november 29-től G. F. Zaharov hadseregtábornok volt.⁸⁸

Zaharov 1897. május 5-én született Silovóban. 1939-től az Uráli Katonai Körzet törzsfőnöke volt. A Szovjetunió elleni német támadáskor a 22. hadsereg törzsfőnökeként tevékenykedett a Nyugati Front kötelékében. 1941 augusztusától a Brjanszki Front törzsfőnöke lett, majd nemsokára annak parancsnoka. December elejétől a Nyugati Front parancsnokhelyettese, 1942 tavaszától az Észak-kaukázusi Irány, majd az Észak-kaukázusi Front törzsfőnöke. 1942 augusztusától a Délkeleti (Sztálingrádi) Front törzsfőnöke, később parancsnokhelyettese lett. 1943 elejétől az 52. hadsereg, júliustól a 2. gárdahadsereg parancsnokaként harcolt. 1944. júniustól lett a 2. Belorusz Front parancsnoka. 1944. november 27-én vette át a beteg I. V. Galanyin altábornagytól a 4. gárdahadsereg vezetését.⁸⁹

Miután a 2. és 3. Ukrán Front csapatainak 1944. december 26-án végre sikerült a magyar fővárost bekeríteni, a 4. gárdahadsereg várt a feladat, hogy a Duna és a Balaton között létrehozza a szovjet bekerítés külső, mintegy 160 km hosszú arcvonalát. A hadseregnek ezt hamarosan meg is kellett védenie. A 4. gárdahadsereg és a frontközvetlen alakulatok 1945. január 1-jén érvényes részletes hadrendjét az 1. sz. függelék tartalmazza.

A szovjet felderítés nem tudta megállapítani, hogy a németek a 4. gárdahadsereg arcvonalának melyik szakaszán készülnek támadásra. Az Ősi körül napok óta hullámozó, helyi jelentőségű harcok miatt leginkább Székesfehérvár délnyugati körzetét tartották veszélyeztetettnek.⁹⁰

A 4. gárdahadsereg a felderítési adatok értékelése után úgy vélte, hogy a német páncéloscsapatok január 3-5. között, vélhetően a 20. gárda-lövész hadtest sávjában mennek át támadásba.⁹¹

A 4. gárdahadseregnek január 1-jén 2827 golyószórója és géppuskája, 2222 lövege és aknavetője volt (ebből 280 páncéltörő ágyú, 884 különféle tüzéségi löveg, 1002 aknavető és 56 rakéta-sorozatvető). A hadsereg arcvonalán 39 páncéltörő csomópontot alakítottak ki, amelyben a lövegek felét helyezték el:

Alakulat	Pc. elh. csoport	45 mm-es pót. ágyú	76 mm-es ezredlöveg	76 mm-es hó. ágyú	122 mm-es tarack	85 mm-es löv. ágyú	88 mm-es löv. á. (n.)	Löveg összesen
31. gd. löv. hdt.	1-9. sz. [9]	4	7	51	22	–	–	84
68. löv. hdt.	10-14. sz. [5]	–	12	29	11	–	–	52
20. gd. löv. hdt.	15-21. sz. [7]	23	14	26	10	–	8	81
135. löv. hdt.	22-28. sz. [7]	59	24	51	2	–	–	136

⁸⁸ Armee unter dem Roten Stern 161. o.

⁸⁹ Lexikon 482. o.

⁹⁰ Fejezetek 67. o.

⁹¹ M. Szvirin – O. Baronov – M. Kolomic – D. Nedogonov: Boi u ozera Balaton. (Moszkva, 1999.; a továbbiakban: Balaton 1999) 16. o.

Alakulat	Pc. elh. csoport	45 mm-es pót. ágyú	76 mm-es ezredlöveg	76 mm-es hó. ágyú	122 mm-es tarack	85 mm-es löv. ágyú	88 mm-es löv. á. (n.)	Löveg összesen
21. gd. löv. hdt.	29-39. sz. [11]	35	13	90	13	24	–	175
Összesen	[39]	121	70	247	58	24	8	528

A kialakított páncéltörő csomópontokba beosztott páncéltörő tüzérezreket azonban nem összpontosítva alkalmazták, hanem ütegekre, sőt, sok esetben lövegekre aprózták szét őket.⁹²

A német támadás főirányában a Dunától közvetlenül délre elhelyezkedő 31. gárda-lövész hadtest védett. A lövész hadtest parancsnoka Sz. A. Bobruk vezérőrnagy volt, aki 80. gárda-, 34. gárda- és 4. gárda-lövész hadosztályait Neszmély és Bánhida között, 53 km széles arcvonalon mindössze másfél napja rendelte csak védelembe.

A 80. gárda-lövész hadosztálynak 1944. december 29-én 5698, a 34. gárda-lövész hadosztálynak 5856, a 4. gárda-lövész hadosztálynak pedig 5351 katonája volt.⁹³

A 4. gárda-lövész hadosztály 11. gárda-lövész ezrede Nyergesújfalú és Stüttő között a Duna déli partját fedezte 15 km szélességben. A 3. gárda-lövész ezred a hadtest tartalékát képezte.

A 31. gárda-lövész hadtestet egy páncéltörő tüzér dandárral, egy gárda aknavető- (sorozatvető-) tüzérezreddel, egy aknavető ezreddel, két könnyű tüzérezreddel és egy légvédelmi tüzérezreddel erősítették meg. A hadtest 217 lövege között nem volt 57 mm-es páncéltörő ágyú, sem 85 mm-es légvédelmi löveg, s hiányoztak a 100 és 152 mm-es tüzéségi fegyverek is.

A 80. gárda-lövész hadosztály arcvonala Dunaalmás-Baj között 14 km hosszú volt. Az lövész ezredek egy lépcsős harcrendben helyezkedtek el. A csapatok 2016 folyóméter lövészárkot, 880 kettős lövész gödröt, 143 géppuska-tüzelőállást, valamint a lövegek és aknavetők állásait ásták ki a támadás kezdetéig. A peremvonal előtt öt műszaki zárat telepítettek, összesen 513 aknával.

A csapatoknak az arcvonal minden km-ére 275 fős harcoló létszám, 10 golyószóró, öt géppuska, hét páncéltörő puska, 13 löveg és aknavető jutott (utóbbiak közül kilencet páncéltörőre vetettek be). A hadosztály tartalékában csak a kiképző-zászlóalj volt, a lövész ezred-parancsnokoknak nem volt tartaléka.⁹⁴

A hadosztály jobbszárnyán, Dunaalmás körzetében helyezkedett el a 18. harckocsi hadtest 170. harckocsidandára (N. P. Csunihin ezredes 27 T–34 és T–34/85 harckocsival) és 1438. önjáró tüzérezrede is (15 SzU–85 önjáró löveggel).

E páncélosokkal együtt a 31. gárda-lövész hadtest mögött, a 4. gárdahadsereg védelmének mélységében az alábbi harckocsi- és gépesített csapatok helyezkedtek el:

Alakulat	T-34	ISz-2	SzU-85	ISzU-122	Összesen
18. hk. hdt.	117 (134)	–	34 (37)	–	151 (171)
2. gd. g. hdt.	35 (45)	3 (9)	12 (13)	–	50 (67)
Összesen	152 (179)	3 (9)	46 (50)	–	201 (238)

A 4. gárdahadsereg tartalékában a 41. gárda-lövész hadosztály volt (Székesfehérvár körzetében). A hadsereg második lépcsőjében két lövész ezred volt: a 4. gárda-lövész hadosztály 8. gárda-lövész ezrede

⁹² Balaton 1999 17. o.

⁹³ Némédi László szíves közlése a 4. gárdahadsereg 1944. december 29-i jelentése alapján.

⁹⁴ Taraszov, Sz. P.: Boi u ozera Balaton (Moszkva, 1959.; a továbbiakban: Taraszov) 13-14. o.

a Bajna–Nagysáp–Tát vonalon (keleti arcvonallal az esetleges Buda felőli kitörés ellen), valamint a 223. lövészhadosztály egy ezrede Majkpuszta–Oroszlány körzetében.

A Budát támadó 46. hadsereg második lépcsőjében, gyakorlatilag tartalékban volt a 49. gárda-lövészhadosztály, a 99. lövészhadosztály egy ezrede (Budaörs vasútállomásánál) és a 86. gárda-lövészhadosztály egy ezrede (Pilisszántó körzetében).

A szovjet csapatok szervezete, harcászata és harcvezetése 1945 elején

A szovjet lövészhadosztályok zöme az európai háború végéig még nem az 1944. december 18-án kelt új előírások által megszabott szervezettel harcolt, hanem egy korábbi állománytábla alapján, amelyet 1943. július 15-én rendeltek el.⁹⁵

Ez alapján a 9380 fős szovjet lövészhadosztály hadosztálytörzsből, híradószázadból, felderítőszázadból, három lövészezredből (egyenként 2398 fő), egy tüzérezredből (három tüzérosztállyal), egy páncéltörő tüzérosztályból (három üteggel és egy páncéltörőpuskás-századdal), valamint egy géppuskás-zászlóaljból, egy műszaki zászlóaljból, egy kiképző-zászlóaljból és hadosztály-hadtápszolgálatból (vegyvédelmi, gépkocsizó szállító-, egészségügyi, pék- és állat-egészségügyi alegységekből) állt. Fegyverzetét 6274 puska és karabély, 1084 géppisztoly, 494 golyószóró, 111 géppuska, 83 darab 82 mm-es és 21 darab 120 mm-es aknavető, 212 darab 14,5 mm-es páncéltörő puska, 48 darab 45 mm-es páncéltörő ágyú, 32 darab 76 mm-es löveg, 12 darab 122 mm-es tarack, 124 gépjármű és 15 vontató alkotta.⁹⁶

A lövészhadosztályok gyakorlatilag sem légvédelmi géppuskákkal, sem légvédelmi gépágyúkkal nem rendelkeztek. Emiatt jelentősen ki voltak szolgáltatva a német csatarepülőgépek támadásainak. A jelentős veszteségek következtében még 1944-ben és 1945-ben sem volt ritka, hogy egy lövészhadosztály alig 2000 harc képes katonával rendelkezett.

A lövészezred egy-egy lovas- és gyalogos felderítőszakasszal, híradószázaddal, három lövésszászlóaljjal (egyenként három lövésszázaddal, egy géppuskás-századdal, egy 82 mm-es aknavető-századdal és egy 45 mm-es ágyús szakasszal), egy géppisztolyos századdal, egy 45 mm-es ágyús üteggel (hat csővel), egy 76 mm-es ágyús üteggel (hat csővel) és egy 120 mm-es aknavető-üteggel (hét csővel) rendelkezett.

A gárda-lövészezredeknek két géppisztolyos százada volt, és nyolc 120 mm-es aknavetője. A gárda-lövésszázadok egy helyett két géppuskával rendelkeztek, a gárda-géppuskásszázadnak kilenc helyett 12 géppuskája volt. A gárda-lövésszászlóaljak egy további 45 mm-es lövegekkel rendelkező páncéltörő szakaszt is kaptak.⁹⁷

A légideszant-csapatok zömét a szovjetek a háború második szakaszában is gyalogságként vetették be. A gárda-légideszant-hadosztályok a gárda-lövészhadosztályok hadrendjével és állománytáblájával rendelkeztek.

A szovjet gépesített-hadtest az 1945 elején érvényben lévő szervezési előírások szerint három gépesített-dandárral (bennük egyenként három gépkocsizó lövésszászlóaljjal és egy harc kocsiezred 35 vagy 39 páncélossal), egy harc kocsidandárral (65 harc kocsival), két-három önjáró tüzérezreddel, egy aknavetőezreddel, egy légvédelmi tüzérezreddel, egy sorozatvető-osztállyal, egy motorkerékpáros-

zászlóaljjal, egy utászzászlóaljjal, egy híradózászlóaljjal és egyéb kiszolgáló alegységekkel rendelkezett.⁹⁸ Főbb létszám- és fegyverzeti adatai a következők voltak:⁹⁹

Személyi állomány:	16 ezer*753 fő
Közepes harc kocsi:	183 db
ISz-2 nehézharc kocsi:	21 db
SzÜ-85 vagy SzÜ-100 önjáró löveg:	42 db
BA-64 páncélgépkocsi:	44 db
Páncélozott szállító jármű:	53 db
82 mm-es aknavető:	100 db
120 mm-es aknavető:	54 db
Löveg:	80 db
M-13 rakéta-sorozatvető:	8 db

Egy szovjet gépesített-hadtest jóval nagyobb létszámú gépkocsizó gyalogsággal rendelkezett, mint egy harc kocsihadtest.

A 3781 fős gépesített-dandár állományába saját harc kocsiezrede mellett három gépkocsizó lövésszászlóalj (egyenként 649 fő), egy aknavetőosztály, egy tüzérosztály, egy légvédelmigéppuskás-század, egy géppisztolyos-század (94 fő), egy felderítőszázad, egy páncéltörőpuskás-század, egy műszaki század és saját hadtápcsapatok tartoztak. Felszerelését és fegyverzetét 177 golyószóró, 45 géppuska, kilenc légvédelmi nehézgéppuska, 30 darab 82 mm-es és hat 120 mm-es aknavető, 12 darab 76,2 mm-es löveg, 12 darab 45 mm-es páncéltörő ágyú, 99 darab 14,5 mm-es páncéltörő puska, 41 harc kocsi, 10 páncélozott szállító jármű, 10 páncélgépkocsi, 360 tehergépkocsi és 94 rádió adó-vevő alkotta.¹⁰⁰

Ezzel szemben egy 1354 katonát számláló harc kocsidandár – amelyből egy harc kocsihadtestben általában három volt – három harc kocsizászlóaljának 65 páncélosa csupán egyetlen, 507 fős gépkocsizó lövésszászlóalj, egy páncéltörő tüzerüteg és egy légvédelmigéppuskás-század támogatására számíthatott.

Igy a gépesített-dandárok sokkal inkább képesek voltak önálló harctevékenységre, mint a harc kocsidandárok.

A szovjet harc kocsihadtest 1945 elején három harc kocsidandárral rendelkezett, egyenként 65 harc kocsival. Gépesített-dandár helyett lövészereiit egy gépkocsizó lövésszdandár jelentette (saját harc kocsik nélkül). Állományába továbbá egy könnyű tüzérezred és két-három önjáró tüzérezred tartozott. Egyéb vonatkozásban szervezete meg egyezett a gépesített-hadtestével. Főbb létszám- és fegyverzeti adatai a következők voltak:¹⁰¹

Személyi állomány:	11 ezer 636 fő
Közepes (T-34 és/vagy T-34/85) harc kocsi:	207 db
SzÜ-76M önjáró löveg:	21 db
SzÜ-85 vagy SzÜ-100 önjáró löveg:	21 db
ISzÜ-122 vagy ISzÜ-152 önjáró löveg:	21 db
BA-64 páncélgépkocsi:	23 db
Páncélozott szállító jármű:	30 db
M-17 önjáró lgv. nehézgéppuska:	20 db
Puska és karabély:	4741 db
Géppisztoly:	3725 db

⁹⁸ Radzijevszkij, A. I. (szerk.): A hadosztály harcászata (Budapest, 1980.; a továbbiakban: Radzijevszkij 1980) 2. számú vázlat.

⁹⁹ A 7. gépesített-hadtest 1945. január 29-i állapotjelentése (másolata a szerző birtokában).

¹⁰⁰ Sharp, Charles C.: Red Storm – Soviet Mechanized Corps and Guards Armored Units. 25. o.

¹⁰¹ A 23. harc kocsihadtest 1945. január 23-i állapotjelentése (másolata a szerző birtokában).

Golyószóró:	243 db
Géppuska:	57 db
Nehézgéppuska:	52 db
14,5 mm-es páncéltörő puska	203 db
76 mm-es löveg:	68 db
82 mm-es aknavető:	52 db
120 mm-es aknavető:	42 db
45 mm-es páncéltörő ágyú:	12 db
57 mm-es páncéltörő ágyú:	4 db
M-13 rakéta-sorozatvető:	8 db

A 3. Ukrán Front alárendeltségében bevetett szovjet harc kocsi- és gépesített csapatok részletes adatait a 2. sz. függelék ismerteti.

A szovjet harcászatot az úgynevezett „mély hadművelet” elveinek rendelték alá. Az elmélet kidolgozásában vezető szerepet játszott M. Ny. Tuhacsevszkij marsall (1893–1937), aki áldozatul esett a sztálini tisztogatásoknak. Az elmélet lényege: az ellenfél védelmének teljes mélységű, egyidejű lefogása, majd a kiválasztott irányban a védelem harcászati mélységének gyors áttörése, s ennek nagy mélységben történő kifejlesztése. A siker érdekében az erőket négy lépésőbe csoportosították:

- a *rohamlépcső* harc kocsikkal és tüzérséggel megerősített lövész-hadtesteinek feladata a harcászati mélység áttörése volt;
- a *sikerkifejlesztő lépcső* harc kocsi-, gépesített- vagy lovashadtest(ek)ből álló gyorscsoportja az áttörés után került bevetésre, és a az ellenség arcvonalan ütött résen át támadva szélesítette ki azt s került az ellenség hátába;
- a *légilépcsőt* (a légierő és a légideszant-csapatok) a védelem mélységének lefogására alkalmazták;
- a *tartaléklépcső*ből pótolták a veszteségeket.¹⁰²

1944 végétől a szovjetek egyre gyakrabban alkalmazták támadásaik során a 10-20 harc kocsiból álló kisebb csoportokat. Ezek élén ISz-2 típusú nehézharc kocsik rövid harcfelderítéseket végeztek, magukra vonták a németek páncéelhárító eszközeinek tüztét, s ezáltal felfedték azok állásait.¹⁰³

Az ellenség védelmének hadműveleti mélységében a harc kocsihadsergek, illetve a gyorsan mozgó hadtestek úgynevezett előre vetett osztagokat különítettek ki állományukból. Ezek 20–50 km mélységben üldözték a visszavonuló ellenséges csapatokat, megke rülték az erősebb ellenállási csomópontokat. fontos objektumokat (hidakat, átkelőket, vasútállomásokat, útkereszteződéseket vagy településeket) vettek birtokba, és megtartották azokat a főerők beérkezéséig. Ezek az előre vetett osztagok hadtestek esetében legtöbbször dandár erejűek (800-1200 fő) voltak, harc kocsihadsergeknél pedig egy harc kocsidandárt vagy az egyik hadtestet jelölték ki erre a feladatra.

Az előre vetett osztagokat harcászati szinten is alkalmazták. Egy dandár esetében ez leginkább egy megerősített zászlóalj, a zászlóaljaknál pedig egy-egy megerősített század volt.

A szovjet csapatok 1943-tól a védelem mélységében mindig páncéelhárító körleteket hoztak létre. Ezeket hívták a németek *Pakfront*nak (vagyis páncéltörő ágyúkból álló arcvonalnak). Ezek általában nyolc 76 mm-es és négy 45 mm-es páncéltörő löveget, illetve 50-70 páncéltörő puskát kaptak. A lövésszázadok páncéel-

hárító támpontjait zászlóaljszinten csomópontokban, az ezredeknél körletekben vonták össze. A szovjet lövészhadosztály ezen kívül utolsó – harmadik – védőállásának előterében is berendezett egy-két páncéelhárító körletet. Bár 1943 nyaratól a szovjet csapatoknál megjelentek az 57 mm-es páncéltörő ágyúk, a Panther, Tiger E, majd a Tiger B nehézharc kocsik ellen később is be kellett vonni a tábori tüzéség közvetlen irányzással tüzelő 122 és 152 mm-es lövegeit is.

A szovjet hadvezetés az ellenség védelmének áttörésére 1944–1945-ben általában az áttörési szakasz minden km-ére öt-hét lövésszászlóaljat, 200-250 löveget és aknavetőt, 20-30 harc kocsit és önjáró löveget, valamint kettő-négy műszaki utászszázadot vonhatott össze.¹⁰⁴ Egy 1944 nyarán, a németek által a magyar csapatoknak kiadott harcászati összefoglaló az alábbiakban foglalta össze a szovjet támadások módszereit:

„Orosz támadásokat nagy általánosságban az alábbiak jellemzik: nagyobb páncélos kötelékek fokozódó erőben való fellépése, a tüzéség és aknavetők fokozódó ereje és súlyképzése, páncélos kötelékekkel kísért gyalogsági tömegtámadás és csatarepülők tömeges bevetése. A tapasztalati jelentések részletekben az alábbi helyzetet mutatják:

a/ Az ellenséges páncélos csapat az eddiginél inkább hajlik tömegtámadásokra és célját a gyalogsággal együttműködve igyekszik elérni. A páncélos támadást gyakran erős tüzéségi előkészítés és az aknavetők fokozott tíztevékenysége előzi meg. Orosz páncélosok harc eljárására 3 bevetési mód jellegzetes [sic!]:

1. A tüzéségi bevetés főleg nyílt terepen gyakran alkalmazott eljárás. Jól rejtett páncélosok nagy távolságból (1500 m-en felül) megkezdik a tűzharcot, hogy vagy támpontokat (falvakat, szállásokat) és ellenálló fészkeket megsemmisítsenek, vagy saját támadó gyalogságukat közvetlen lövéssel támogassák.

2. A csoportonkénti bevetést sűrű kísérő gyalogsággal vagy harc kocsikra felült gyalogsággal hajtják végre. A harc kocsik több irányból támadnak az előlő vonal egyes támpontjaira. Az előnyomulás szakaszonként [sic!] történik, melynél a harc kocsik 600-200 m-re közeleltik meg az egyes fészkeket.

3. A tömeges bevetésnél (2-3 harc kocsidandár = 40-50 harc kocsi) előbb végig tapogatták a főellenállási vonalat páncéltörő fegyvereink felderítésére. E célból egyes nehézharc kocsik előre jönnek, míg a zöme a főellenállási vonalunktól kb. 1500 m-re viszsamarad. Egyes harc kocsik kilövése után a páncéltörő felderítést más helyen folytatják. Csak miután a páncéelhárításban hézagot állapítottak meg, kísérlik meg ott az áttörést. Ellenséges harc kocsik az áttekinthetetlen terepet és a helységeket kerülik, attól tartva, hogy közelharcban leküzdjük őket. Ugyanezért saját állásterületünkön nagy sebességgel robognak át, vagy a harc kocsi-legénység – mindig több, egymást támogató harc kocsi – géppisztollyal és kézigránáttal a nyitott toronyból küzd le a gyalogságunkat. Újabban az orosz páncélosainak zömét csak sikerült betörés után veti be a főellenállási vonal felgöngyölítésére és a mélységbe való áttörésre.

b/ A támadó gyalogság magatartása: erősen tömörített gyalogsági egységek már nagy távolságra kedvező célokat képeznek tüzéségünk és aknavetőink részére. Összefogott elhárító tüzünk után a támadás lendülete megbénul és a támadó gyalogság többnyire fekvemarad. Ennek dacára makacsul ragaszkodnak az elrendelt támadási célhoz és sávhoz. A további hullámok az első hullám sikertelensége ellenére, előre meghatározott mozdulataikat végrehajtják, részben a helyzetet nem ismerve törnek előre.

Az orosz gyalogság támadásának ereje: felderítő- és rohamjárőrök mintaszerűen közelítik meg állásainkat; eközben sokáig fekvemaradnak, halottnak tettetik magukat még nagy hidegben is, a felderítés és megfigyelés érdekében. Erős elhárítás esetén szívósan

¹⁰⁴ Radzijevszkij 1979 21. o.

előreássa magát a rohamtávolságig. Akadályokat és záratokat hangtalanul küzd le. Drótakadályok leküzdésére szalma-, gyékény- vagy nádfonatokat alkalmaz. Aknák felismerésében és ártalmatlanná ítéltében nagy az ügyessége és gyakorlata.

c/ Az ellenséges tűzéréség jól lövi be magát. Erős tűzősszpontosítást alkalmaz, nagy löszermennyiség felhasználásával. Igen pontos a megfigyelése. Súlypontokon a tűz sűrítésére aknavetőket és sorozatvetőket (50 db-ig) összpontosít. A tűzvezetés először eléggé hajlékony, a betörés megtörténte után azonban nincs szoros összeköttetésben a támadó gyalogsággal. Hangerő és fényhang-mérő felderítést többször megállapítottunk. Több nappal a támadás megindulása előtt gyakran tervszerű rombolótűzet lö a főellenállási vonal és a főellenállási öv felismert berendezéseire.

d/ Aknavetők: az oroszok ezt a gyalogság részére legveszedelmesebb fegyvert rendkívül mozgékonyan és a súlypontokban összefogva az első vonalaink ellen alkalmazzák. Az aknavető-századok és zászlóaljok állandó mozgása miatt azok leküzdése igen nehéz.

e/ Vetőeszközök: tűzrajtautéseket lőnek. Három km-es lőtávolság mellett tüzelőállásai gyakran közvetlenül az orosz első vonal mögött vannak. A 30 cm-es vetőakna hatásuk [sic!] kb. megfelel az 50 kg-os repülőbombának. A vetőállvány fogyóanyag, s azt általában csak egyszer használják.

f/ Sorozatvetők (Sztálin-orgona): tűzrajtautései leginkább fontos támpontokra és uralgó állásrészekre irányulnak; ellentámadás esetén az előretörő gyalogságunkra. Tüzelés után állást változtat. Újabbban azonban be is építik.

g/ Kőd- és gyújtóeszközök alkalmazása: nagy támadásoknál tömeges ködlövés és repülőgépekről való leöntés és leszórás kerül alkalmazásra.

h/ Légierő: erős csatarepülő-kötélékek a legelső állásokat, a tartalékok rejtett készenléti helyeit, valamint a tűzéréség tüzelőállásait bombákkal és fedélzeti fegyverekkel támadják. A nagy támadásoknál tömeges bevetéssel léptek fel (több száz gép!). Bombázó gépkötélékek többnyire a nagy magasságban és nagy tömegben lépnek fel. Támadási céljaik: a tűzéréségi tüzelőállások, helységek, ellátó állomások és az utánpótlási vonalak kényes pontjai. Egyes bombázók elhelyezési körletekre irányuló támadásával mindig számolni kell. Élénk légi felderítő tevékenység állandóan folyik (rejtőzés!).

j/ Az arcvonal mögött letett ejtőernyős vadászok, átszivárgott ellenség és bandák saját állásunk háta ellen irányuló támadása mindig lehetséges."

A szovjet csapatok támadó eljárása kevés változatosságot mutatott, és gyakran kiszámítható volt. Ezt a németek, ki is használták: röviddel a szovjet támadás előtt a felismert készenléti helyekre összpontosított, erős tűzéréségi tüzet zúdítottak, majd kis gyalogsági erőkkkel és néhány rohamlőveggel korlátozott célú támadást hajtottak végre. Ez a harc eljárás csaknem mindig összezavarta a szovjeteket, akik ezután sokszor meg sem indították saját támadásukat a tervezett időpontban. Ehhez azonban a németeknek igen magas harcértékű, jól vezetett gyalogságra és rugalmas tűzéréségre volt szükségük.

A szovjet gyalogság jelentős mennyiségű 7,62 mm-es PPS-41 és PPSz-43 géppisztolyt, valamint sok öntöltő puskát is használt, de alapfegyvere a cári időkből származó, majd korszerűsített 7,62 mm-es 1891/30 mintájú Moszin-Nagant ismétlőpuska és karabély volt. Ezek távcsöves változatát a szovjet mesterlövészek is halálos pontossággal használták. A tüzerő fokozására rajonként egy-két 7,62 mm-es Degtyarjov DP golyószórót is rendszeresítettek.

A szovjet gyalogság 14,5 mm-es páncéltörő puskái 1943-tól a német harckocsik és rohamlővegek ellen – viszonylagos pontosságuk ellenére – már nem sokat értek, de a lövészpáncélosok és felderítő páncélgépkocsik páncélzatát még áttörték. A kiválóan célzó

szovjet páncéltörőpuska-irányzók sok német harckocsi-parancsnokot lőttek ki a lövegtoronyból, amikor azok a jobb tájékozódás kedvéért páncélosuk harcát nyitott búvónyílásból vezették. A szovjet lövészek ennek ellenére kénytelenek voltak a német páncélosokkal határos egyéni kézi páncéltörő fegyverek nélkül, csupán páncélobbantó kézigranátokkal és „Molotov-koktélokkal” felszerelve szembeszállni. A lövészszázadok és a lövészszázlójak 82 mm-es, illetve a lövészezredek 120 mm-es aknavetői gyakorlott kezelésmóddal hihetetlenül precíz és pusztító tűzre voltak képesek, főleg élőerő ellen.¹⁰⁵

Amint a harckocsikkal és önjáró lövegekkel, valamint tűzéréséggel támogatott gyalogság áttörte az ellenség harcászati mélységét, harcba vetették a harckocsizó és gépesített erőket. Amennyiben a gyalogság nem tudta teljesen áttörni az ellenség vonalait, a harckocsi- és gépesített-hadtesteket az áttörés befejezésére vetették be, de ekkor a páncélos-veszteségek jelentősen megnövekedtek.

A szovjet hadiipar páncélozott járművek terén a harckocsikon és önjáró lövegeken kívül csak felderítő páncélgépkocsikat gyártott, utóbbiakat nem túl jelentős számban. Páncélozott szállítójárműveket azonban nem, s emiatt a harckocsizó és gépesített alakulatok gyalogságát azokkal a tehergépkocsikkal szállították, amelyeket főleg az Egyesült Államok szállított a Szovjetunióknak.¹⁰⁶

A tehergépkocsik azonban ellenséges tűzben vagy nehéz terepen nem követhették a páncélosokat, s ezért a harckocsiknak időről időre be kellett várni a tehergépkocsikon szállított lövészerőket.

Ha a gyorsaság létfontosságú volt, a gyalogság „deszantként” felkapaszkodott a páncélosokra. Ez viszont a harckocsikat akadályozta a tűzharcban, mert lövészekkel megpakolva nem tudták elfordítani lövegtornyait. Ráadásul a páncélosokra zúduló elhárító tűz a szovjet gyalogság soraiban is nagy veszteségeket okozott.

Ha a támadást megerősített ellenséges támpont akasztotta meg, a szovjetek – a német eljárástól eltérően – kikerülték, és ott csak gyenge lekötő erőket hagytak, majd igyekeztek a támpontot minden irányból megkerülni és bekeríteni, s csak ezután felszámolni.¹⁰⁷

A szovjet hadvezetés felső szintjén általában igen jó képességű katonák tevékenykedtek. Nagy részük a német tábornokok elismerését is kivívta. Ugyancsak elismerően nyilatkoztak a németek sok alegységparancsnokról is. A szovjet tisztikar középső rétege, főként az ezred- és zászlóaljparancsnokok, azonban gyenge teljesítményt nyújtottak, mert szinte jobban féltek előjáróiktól és saját döntéseik várható következményeitől, mint a német fegyverektől.

A szovjet harcvezetést nehezítette, hogy szinte teljesen hiányoztak a páncélozott vezetési pontok. s nagy volt a hiány motorkerékpárokon is. Egyébiránt még a háború végén is sok szovjet harckocsi és önjáró löveg csak rádió-vevőkészülékkel rendelkezett, s így adó hiányában a kétirányú hírközlés sokszor nem valósulhatott meg.

A hadászati támadásban lévő szovjet Vörös Hadseregben továbbra is fenntartották azokat az NKVD-alegységeket, amelyek szükség esetén fegyverhasználatl akadályozták meg a visszavonulást. Mivel azonban a szovjet katonák számára a jellemző harctevékenység 1943 második felétől a támadás lett, a záró osztagok jelentősége erősen csökkent. Ugyanakkor 1944-re az engedély nélkül való visszavonulás megakadályozására már a német és a magyar fegyveres erőkben is felállítottak úgynevezett „harctegyelem-biztosító” alakulatokat, amelyek adott esetben fel is koncolhatták a menekülőket.

¹⁰⁵ Red Army Handbook 189-194. o., 203. o.

¹⁰⁶ A szovjet ipar 1941–1945 között 314 ezer 676 tehergépkocsit gyártott, de ezek zöme a terepet nem bírta. Az USA-tól a Szovjetunió 376 ezer 617 darab tehergépkocsit kapott, s ennek nagy része a kiváló terepjáró képességű 2 és fél tonnás US-6 Studebaker típus volt. Lásd Red Army Handbook 187. o.

¹⁰⁷ Friessner, Hans: Verratene Schlachten. (Hamburg, 1956.) 246. o.

3. fejezet:

A „Konrad” hadművelet

1945. január 1. hétfő

(Időjárás: párák, ködös; mínusz 3 Celsius-fok, helyenként enyhe hóesés.)

A „Konrad” hadművelet első napja gyakorlatilag szovjet támadással indult. A „Breith” hadtestcsoport Mór és Bokod közötti arcvonalszakaszán a szovjetek jelentős tűzéréségi tüzelőkészítés után, csatarepülőgép-támogatással újabb éjszakai támadást indítottak a móri átjáró birtokbavételére.

Az I. lovashadtest 4. lovasdandára azonban megtartotta állásait, a helyi betöréseket pedig ellenlökésekkel számolta fel.

Reggel riadóztatták a lovasdandárnak alárendelt „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály négy Tiger B nehézharckocsiját, mert a környéken beásott német gyalogságot igencsak szorongatták a szovjetek. A harckocsik tehermentesítő támadásra indultak a szovjet 52. lövészadosztály által megszállt egyik fontos magaslat ellen, Mórtól mintegy 5 km-re északra, Pusztavám körzetében. Míg a Tigerek délről nyomultak előre, addig a 4. lovasdandár 5. lovasezrede (511 főnyi harcos-létszámmal) és nehéz lovasosztálya (276 fő harcos-létszámmal, két Panzer II harckocsival, egy Luchs felderítő könnyűharckocsival és hét Sd.Kfz. 251 lövészpáncélossal) délkelet felől támadott. A két harccsoportnak a magaslatnál kellett találkozni.

A meginduló nehézharckocsik számára a behavazott táj tereptárgyai meglehetősen egyformának tűntek, de végül sikerült rálelni a keresett magaslatra, amelyet erős páncélelhárító tűz védett. A harckocsik összpontosított tüzet a szovjetek nem bírták. majd felszerelésük jó részét hátrahagyva elmenekültek a magaslatról. Mire a 4. lovasdandár erői beérkeztek, a Tigerek saját veszteség nélkül a kitűzött időpontra teljesítették a harc feladatát. Egy nehézharckocsit, amely a támadás során motorhiba miatt esett ki, éjszaka hátra kellett vontatni.

A nap végére a környéken tartózkodó német–magyar erők (a magyar 1. gyalogezred két zászlóalja, valamint a német 4. lovasdandár részei) a 28/I. légvédelmi tüzerosztály és „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály harckocsijainak hatásos tűztámogatása mellett megakadályozták, hogy a szovjet csapatok elfoglalják Mórt, illetve a móri átjárót. Mindkét fél súlyos veszteségeket volt kénytelen elkönyvelni.

A németek úgy döntöttek, hogy a további támadás lehetőségétől megfosztják a szovjeteket, ezért Pusztavámtól északra és délre a „Pape” csoport egyik páncélozott harccsoportjával ellenlökést indítottak.

Tata-Tóváros ellen század erejű, sikertelen szovjet kísérlet indult. A Dunaalmás felé vezető utat korábban elért szovjet 170. harckocsidandár visszahúzódtott Dunaalmásra, miután a németek két harckocsiját kilőtték.

Várpalatától délkeletre, Ősi község birtoklásáért is napok óta súlyos harcok folytak. A község a Várpalatától délkeletre elterülő térség közlekedési csomópontja volt. A németeket érzékenyen érintette, amikor a szovjet 21. gárda-lövészhadtest 69. gárda-lövészadosztálya december 29-én a magyar 20. honvéd gyalogadosztály zászlóalj erejű „Holtzer” csoportjával¹⁰⁸ szemben délután birtokba vette a falut. Ugyanis innen mindössze 4 km-re nyugatra, Pétfürdőnél üzemanyag-lepárló létesítmény volt. A német 1. páncélosadosztály páncélos-felderítőosztálya megpróbálta haldéktalanul visszafoglalni a települést, de nem járt sikerrel.

Két nappal később, 31-én az 1. páncélos-felderítőosztály ugyan átmenetileg kiszorította a szovjet gyalogságot Ősiből, de az erősítések beérkezése után a 69. gárda-lövészadosztály ismét visszafoglalta a települést. Az 1. páncélosadosztály települést védő páncélgrenátosait, páncélos-utászait és Marder páncélvadászait, valamint a 81. páncélos tábori pótzászlóalj riadó-harccsoportját visszaszorították.

A támadó szovjeteket a hadosztály kísérőszázadának lövészpáncélosaiból és önjáró légvédelmi gépagyúiból álló páncélozott osztag (élén a hadosztályparancsnok, Thunert vezérőrnagy) állította meg Ősi nyugat szélén.¹⁰⁹

Délután 15 órakor az 1. és 23. páncélosadosztály bevezethető harcjárműveiből alakított páncélozott harccsoport (összesen 55 harckocsival, rohamlőveggel, páncélvadással és vadászpáncélossal) a 113/I. páncélgrenátos-zászlóaljjal közösen Berhida déli előteréből északkelet felé, Birkásmajor irányában indult meg, hogy elfoglalja az út menti 120-as magassági pontot Ősitől néhány száz méterre délkeletre. A páncélosok Birkásmajort el is foglalták, de támadásuk ott megrekedt.

Az aznapi harcokban a németek mintegy 50 főt veszítettek, valamint három Panther harckocsijukat, három rohamlővegüket és két Marder páncélvadászuat kilőtték (de mindet elvontatták kijavításra). A szovjetek veszteségét a németek négy kilőtt SzU-76M önjáró lövegre, hat páncéltörő ágyúra, számos géppuskára és kézfegyverre, valamint 200 halottra becsülték.¹¹⁰

A német páncélozott harccsoport éjszaka felújította támadását Ősi felé. A feladatot az 1. páncélosadosztály „Elias” harccsoportjának 10 Panzer IV és 16 Panther harckocsija, a 37/2. páncélos-utászszázad és a 113/10. páncélos-utászszázad lövészpáncélosai, valamint a 23. páncélosezred „Oechelhäuser” páncéloscsoportjának

¹⁰⁸ A harccsoport parancsnoka Holtzer László őrnagy volt. A HM HIM Hadtörténelmi Levéltár és Irattárban található veszteségi adatok is megerősítik a harccsoport itteni harctevékenységet.

¹⁰⁹ Stoves, Rolf: Persönliches Kriegstagebuch Pz.Rgt. 1 (gévelt kézirat, másolata a szerző birtokában; a továbbiakban: Stoves KTB) I. 1. 1945.

¹¹⁰ HL Mikrofílmár Anlagen zum Kriegstagebuch, Kav. Korps Ia (911. tekeres).

nyolc-tíz Panther harckocsija és Jagdpanzer IV vadászpáncélosa kapta.

Az éjszakai páncélos-támadás csakis azért volt lehetséges, mert a németek e terepen napok óta harcoltak, és már jól ismerték. Szilveszteri koccintásról szó sem lehetett: a támadást január 1-jén 0 óra 10 percre időzítették, de végül két órával eltolták az időpontot. A tüzéségi előkészítést viszont az eredeti időpontban kezdték meg.

Így amikor végül 2 óra 15 perckor valóban megindult a páncélozott harccsoport előretörése, a szovjetek már felkészülten várták őket. Ennek ellenére a németek 15 percen belül elérték Ösit. A 23. páncélosadosztály két Pantherét és egy Jagdpanzer IV vadászpáncélosát páncéltörő ágyúk és aknák tették harcképtelenné. A település elfoglalásakor a páncélgránátosok súlyos veszteségeket szenvedtek, annak ellenére, hogy előtte felgyógyult Waffen-SS katonákkal is megerősítették soraikat.¹¹¹

Hajnali 4 óra 30 perckor a páncélozott harccsoportot kivonták. A 23. páncélosadosztály harcjárműveit hadtest-tartalékba helyezték Várpalotánál. Ősinél csak az 1. páncélosadosztálynak alárendelt 1335. páncélvadászszázad három Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosa maradt a páncélgránátosok támogatására. Nem sokkal azután, hogy a páncélosokat hátrébb vonták, a szovjet lövészgyalogyság ismét birtokba vette a falut. Sőt, a szovjetek Berhida irányában még egy sikertelen támadást is indítottak két ezrednyi erővel.

A IV. SS-páncélosadtest az addig beérkezett erőivel csak január 1-jén este, 19 óra 30 perckor indította meg támadását Komárom keleti előteréből.

A támadást mindössze tízperces tüzéségi előkészítés vezette be, amelyet szovjet adatok szerint 40 tüzer- és 12 aknavetőütegből löttek.

A balszárnyon, a Duna mentén a 3. SS-páncélosadosztály, attól délre az 5. SS-páncélosadosztály támadott. A jobbszárnnyat a III. páncélosadtest „Pape” csoportja fedezte. A német csapatok – véleményünk szerint kissé túlzó szovjet megfigyelések szerint – összesen 340 páncélossal indultak meg.¹¹²

A 3. SS-páncélosadosztály csapatai a „Konrad” hadművelet megindításakor még nem voltak teljes létszámban Magyarországon. A Győr, Komárom és Tárkány körzetében gyülekező csapatok csak a hadosztály 66 százalékát tették ki, de a hiányzó kötelékek többnyire az ellátó alakulatokhoz tartoztak.¹¹³

A hadosztály bevethető páncélosereje ekkor kilenc Tiger E nehézharckocsiból, 22 Pantherből, 25 Panzer IV-ből, valamint 25 StuG. III rohamlővegből, 16 Jagdpanzer IV vadászpáncélosból és négy Marder páncélvadászból állt.¹¹⁴

A támadás megindulásakor az 5./II. SS-páncélgránátos-zászlóalj (Christian Bachmann SS-Hauptsturmführer) széles arcvonalon átkelt a jéghideg vízi Tatai-folyón, és a 292-es magaslaton (Kőpíte) keresztül betört Dunaalmás déli részébe.

A Szőny körzetéből meginduló SS-páncélosok – élükön a Tiger E nehézharckocsikkal – éjfél körül érték el Dunaalmást, de itt a 3./9. SS-nehézpáncélos-század parancsnoki harckocsiját kilőtték a szovjetek.¹¹⁵ Egy aknazár, a szovjet lövészgyalogyság elszánt ellenállása, a 170. harckocsidandár T–34 és T–34/85 harckocsijai, valamint az 1438. önjáró tüzérezred SzU–85 és az 1000. páncéltörő tüzérezred lövegeinek tüze a németeket átmenetileg feltartóztatta.

Az 5. SS-páncélosadosztály szállítmányainak csak mintegy 32 százalékka (9. „Germania” SS-páncélgránátos-ezred, az 5. SS-páncélosezred és az 5. SS-páncélos-tüzérezred, néhány kisebb alakulat) érkezett meg a támadás kezdetéig.¹¹⁶

A hadosztály törzse 1945. január 1-jén reggel 9 óra tájban érkezett meg a győri pályaudvarra. Azonban a hadosztályparancsnok még nem érkezett be, így átmenetileg Dorr SS-Obersturmbannführer vezette a hadosztályt.¹¹⁷

Napközben folyamatosan érkeztek be a hadosztály csapatai, amelyek azonnal el is indultak Tatától nyugatra kijelölt készenléti állásaik felé.

A hadosztály beérkezett erőiből a támadás végrehajtására a 9. SS-páncélgránátos-ezredből („Dorr” harccsoport) és az 5. SS-páncélosezredből („Darges” páncélozott harccsoport) két csoportosítást szerveztek.

A 25 Panther és 10 Panzer IV harckocsiból, négy StuG. IV rohamlővegből, négy önjáró légvédelmi gépágyúból és 12 lövészpáncélosból álló páncélosezred a Tata–Felsőgalla útvonal mentén készült előretörni Agostyánon keresztül a Bicske körüli magaslatokig. Ehhez először a 9./I. SS- és 9./III. SS-páncélgránátos-zászlóaljnak (utóbbi 55 lövészpáncélossal és két nehéz önjáró gyalogsági löveg-gel) Bajt, Agostyánt és Szomódot kellett elfoglalni.¹¹⁸

A támadás megindulása után az SS-páncélgránátosok 20 óra 30 perc körül megrohamozták a 80. gárda-lövészadosztály 232. gárda-lövészezredének védelmét, hogy elfoglalják a három kijelölt települést. A németek a szovjet védőállások felszámolásával 23 óra körül, az aknák felszedésével pedig éjfélkor végeztek.

A páncélozott harccsoport csak ekkor indulhatott meg Agostyán felé. Az 5/6. SS-páncélosszázad élen haladó szakaszának parancsnokát, Hinz SS-Untersturmführert, aki Pantherének tornyában állt, Agostyán előtt nem sokkal jobbról, hátulról fejbe lötték (véltetően egy szovjet mesterlövész). A szakaszparancsnok azonnal meghalt.¹¹⁹

A 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj 18 óra körül azt a feladatot kapta, hogy a hadosztály támadó ékét dél felől fedezze a Komárom–Tata műút mentén.

A 31. gárda-lövészadtest parancsnoka Agostyán keleti körzetébe irányította csekély tartalékát: a 103/3. gárda-lövészzászlóaljat, amelyet a 407. könnyű tüzérezreddel erősítettek meg.¹²⁰

A „Pape” csoport 20 óra 30 perckor indította meg támadását a felsőgallai átjáró irányában. A csoportosítás jobbszárnnya és középső harccsoportja elérte Bánhida délnyugati, illetve északi szélét. A balszárnyon alkalmazott harccsoport azonban Alsógallától 500 méterre északnyugatra szovjet páncélfelhárító csomópontba és aknazárba ütközött.

A „Balck” seregcsoport 21 óra 50 perckor tájékoztatta először a hadseregcsoportot a megindult támadás részleteiről. Ekkor még a 96. gyaloghadosztály Dunán átkelő harccsoportjai felől nem hallatszott harci zaj, ami arra utalt, hogy a meglepetés sikerült. Kiderült azonban, hogy az átkelés még meg sem kezdődött, mert számos rohamcsónakot tönkretett a jég és a hideg.

A 96. gyaloghadosztály 287. gránátosezrede (Lorenz ezredes) azt a feladatot kapta, hogy keljen át a Duna déli partjára, ott létesítsen

hídfőt, majd vegye birtokba a Nyergesújfalutól délre lévő magaslatokat, valamint a Tátnál lévő útkereszteződést.

A január 1-jén 20 órára tervezett átkelés késedelmet szenvedett a rohamcsónakok jelentős részének kiesése miatt. Az első 20 elindított rohamcsónak közül mindössze három érte el a déli partot Nyergesújfalunál.¹²¹ Az ezekből partraszállt 18 német gránátos még felderítőosztagnak is kevés volt.

A középső átkelőpontot az erős szovjet tűz és a veszteségek miatt fel kellett számolni, a 287/I. gránátoszászlóaljat pedig részben gyalogmenetben, részben tehergépkocsikon átirányították a 3. számú átkelőponthoz. Ide vezényelték a 287/II. gránátoszászlóalj részeit is, mert rohamcsónakjainak egy része ugyancsak elveszett. Emiatt az átkelés nagyobb erővel csupán január 2-án hajnalban indulhatott meg.¹²²

Január 1-jére virradóra a német éjszakai csatarepülőgépek 100 bevetésben támadták a szovjet csapatmozgásokat Esztergom és Székesfehérvár körzetében.

A német 4. légiflotta napközben az erősen felhős időtől akadályoztatva összesen csupán 100 bevetésben támadta a Székesfehérvár körzetében és Tata-Tóvárostól keletre összevont szovjet csapatokat. A magyar 102/1. vadászbombázó-század Lévy Győző százados vezetésével Hans-Ulrich Rudel ezredes német 2. csatarepülőezredének kötelékeivel együtt az Ősi község körzetében dülő heves harcokba avatkozott be. Eközben a repülőgépek megsemmisítettek egy harckocsit, 20 gépjárművet és egy mozdonyt, valamint lelőttek három szovjet repülőgépet. A magyar 102. repülődandár Me 210 gyorsbombázó-repülőgépei a nánai Garam-hídat támadták.¹²³

A 3. Ukrán Front törzse még január 2-ára virradó éjszaka megerősítette a komáromi irányt a 86. gárda-lövészadosztály két ezredével, a 2. műszaki dandárral és a 12. önálló páncéltörő tüzérdandárral (utóbbi 220 km-es menettel az 57. hadseregtől érkezett be). E csapatoknak a Nyergesújfalutól kelet 1 km–200-as magaslat (Buzás-hegy)–Bajótnál lévő patak keleti partja mente vonalon kellett védelemre berendezkedni.

1945. január 2. kedd

(Időjárás: mínusz 4–6 Celsius-fok, szeles, enyhén felhős idő.)

Reggelre a 31. gárda-lövészadtest megkapta a 4. gárdahadsereg páncéltörő tüzértartalékát (négy páncéltörő tüzérezredet), egy lövészezredet a 20. gárda-lövészadtest tartalékából és négy műszaki zászlóaljat. Ezek a műszaki csapatok a hadtest sávjában 54 aknazárt létesítettek, összesen 16 ezer 750 harckocsiaknával.

Ezzel egy időben a 4. gárdahadsereg négy páncéltörő tüzérezredet kapott, amelyet Csabdi körzetébe irányított, egy ötödik ezredet pedig Felcsúthoz.

Az agostyáni átjáró keleti körzetébe újabb szovjet erősítések indultak: egy gárda-aknavetőezred, egy önálló páncéltörő tüzérdandár és egy légvédelmi tüzéradosztály. Tordashoz egy önálló páncéltörő tüzérezredet, Vértolnához a 18. harckocsihadtest 363. gárda nehéz (ISZU–122) önjáró tüzérezredét rendelték, Tarjánánál és Bajnánál pedig e hadtest harckocsijaiból lesállításokat kellett létesíte-

ni.¹²⁴ E terveket a német páncélosok előrenyomulása részben elavulttá tette.

A IV. SS-páncélosadtest¹²⁵ támadása éjszaka sem állt le. A 3. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportja – élén a Tiger E nehézharckocsikkal – egy rövid tüzéségi előkészítő tűz után hajnali 2 órakor felújította támadását Dunaalmás ellen. A német páncélosok 5 óra körül érték el a település nyugati szélét. Ahogy azt a 3. SS-páncélosadosztály krónikása feljegyezte:

„Feltűnnek az első házak körvonalai. Semmi sem mozdul. A szovjetek kiűritették a falut? Ám már cikázik is az első tüzcsóva a helység felől. Alig valamivel az első Tiger felett sistereg el a gránát, azután a támadó ék csapásszerű, heves elhárító tűzbe kerül. Scheinhofer SS-Obersturmführer Tigerjeinek 8,8 cm-es harckocsiágyúiból zúgnak a lövések. Hosszú tüzscsapások üzik az ellenséget. A gránátok Dunaalmás házai között robbannak. Falak omlanak össze. Tüzek lángolnak fel. A szovjetek páncéltörő ágyúkkal és 18 páncélossal zárják le a helységen átvezető utat. Az él-harckocsit eltalálják.

A Tigerek tudomást sem véve a számtalan feléjük lött repeszgránátokról, tovább gördülnek és lövik saját gránátjaikat a falusi utca mentén. Géppuskáik nyomjelzős sorozatai a páncéltörő ágyúk kezeli és a szétugró szovjet lövések után kapnak. A szovjet harckocsik és önjáró lövegek ügyesen a kertekben, kapubehajtókban és csűrökben állnak tüzelőállásban. A Tigerek és az 'E'/III¹²⁶ gránátosai vesződvé küzdi magukat előre a templomig.”¹²⁷

Az egyházi majorság szilárd fala mögött a T–34/85 harckocsikat nehéz volt eltalálni. A páncélosok a legkisebb távolságról mindenre löttek, ami mozgott.

A 3/I. SS-páncélososztály Panther harckocsijai is felzárkóztak, s rövid helyzettájékoztódás után támadásra indultak. A támadás kezdetekor, 6 óra 45 perc tájban Meierdress SS-Sturmabführer – a 3/I. SS-páncélososztály parancsnoka – „101”-es toronyszámú Pantherét a házak között egy szovjet SzU–85 önjáró löveg közvetlen közélről kilőtte. A találat következtében az osztályparancsnok több katonájával együtt elesett. A szovjet páncélossal hamarosan végzett a „103”-as Panther irányzólovésze, Arp SS-Unterscharführer.

A 3. SS-páncélos-felderítőosztály három nehéz páncélgépkocsija a kerteken keresztül a harckocsikkal együtt megkerülte a települést. A páncélosok még Neszmély előtt újra elérték a Duna-parti műutat.¹²⁸

Miután a 6. SS-páncélgránátos-ezred helység-harcban a templomtól keletre is kiszorította a szovjet erőket Dunaalmásról, a 170. harckocsidandár és az 1438. önjáró tüzérezred a településtől délre foglalt állást. A németek legalább hét páncélos páncéloköllel való megsemmisítését jelentették, de maguk is súlyos veszteségeket szenvedtek.

A Dunaalmásért vívott harcokban a 170. harckocsidandár kilenc ellenséges harckocsi, két lövészpáncélos, 12 löveg kilövéséről és mintegy 200 főnyi német veszteségről tett jelentést. A dandár saját vesztesége hat T–34 harckocsi volt.

Reggel a 3. SS-páncélosadosztály Panther harckocsijai – rajtuk a 6/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj katonáival – már Neszmély keleti részén álltak heves harcban a szovjet 80. gárda-lövészadosztály erőivel, valamint az őket támogató 170. harckocsidandár és 1438.

¹¹¹ Rebertisch, Ernst: Zum Kaukasus und zu den Tauern. Die Geschichte der 23. Panzer-Division 1941-1945. (Stuttgart, 1982, a továbbiakban: 23. Pz. Div.)

¹¹² Taraszov 15. o.

¹¹³ Maier 494. o.

¹¹⁴ Lásd BA–MA RH 2 Ost Karte 5263 (Panzer-Lage vom 1. Jan. 1945.).

¹¹⁵ Schneider, Wolfgang: Tiger im Kampf. Band II. Uelzen, 2001. (A továbbiakban: Schneider) 226. o.

¹¹⁶ Maier 494. o.

¹¹⁷ Klapdor 310. o.

¹¹⁸ Strassner, Peter: Europäische Freiwillige. Die 5. SS-Panzerdivision Wiking. (Osnabrück, 1977, harmadik javított kiadás, a továbbiakban: Strassner) 321. o. A páncélozott harcjárművekre vonatkozó adatok a hadosztály 1945. január 1-jei rajzhadrendjéből származnak. Lásd Klapdor i. m. 379. o.

¹¹⁹ Klapdor 310. o.

¹²⁰ Taraszov 16. o.

¹²¹ Pohlman, Hartwig: Geschichte der 96. Infanterie-Division 1939–1945. Bad Nauheim, 1959. (A továbbiakban: Pohlman) 355. o.

¹²² A 287. gránátosezred 1945. január 12-én kelt jelentése. Lásd HL KTB/HGr. Süd Anlagen zum KTB (628. tekeres 7212314–7212315. felvétel).

¹²³ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 1. 1. 1945 (627. tekeres 7211932. felvétel), valamint Becze 234. o.

¹²⁴ Taraszov 17–18. o.

¹²⁵ A hadtest harcálláspontja aznap Ácsra települt.

¹²⁶ A 6. „Theodor Eicke” SS-páncélgránátos-ezred II. zászlóalja Hans Endress SS-Hauptsturmführer parancsnoksága alatt.

¹²⁷ Vopersal 526. o.

¹²⁸ Vopersal 527. o.

őnjáró tüzérezred páncélosaival. Már világosodott, mire a szovjetek visszahúzódtak.

Eközben a 18. harcokcsihadtest zöme az alábbi körzetekben állomásozott:

- a 110. harcokcsihadandár (37 T–34 harcokcsival) Bicske észak szélén;
- a 181. harcokcsihadandár (43 T–34 harcokcsival) Zsámbékon;
- a 363. nehéz őnjáró tüzérezred (19 ISzU–122 őnjáró löveggel) Bicskén;
- a 292. aknavetőezred (17 db 120 mm-es aknavetővel) Csabdin;
- a 32. gépkocsizó lövészdandár (708 fős harcos-létszámmal) Csabdin.

A hadtestet megerősítették a 3. légvédelmi tüzérhadosztály két ezredével, három önálló légvédelmi tüzérszállal és a 45. gárda-aknavető (sorozatvető-) ezreddel.

A 3. SS-páncélos-hadosztály erői tovább támadtak kelet felé. A páncélozott harccsoport előtt három nehéz felderítő páncélgépkocsi haladt, amelyek Süttőnél elérték a 96. gyaloghadosztály 283. gránátosezredének déli parti hídfőjét. A beérkező SS-páncélosok támogatták a gránátosokat a környező magaslatok megtisztításában.

Dél előtt 9 óra körül a páncélozott harccsoport már Karvától délre, a déli part menti úton nyomult tovább előre. Ám a parti utat lezáró szovjet csapatok 16 T–34 harcokcsival megerősített védelmét a németek súlyos harcok árán, páncéltörő osztagok bevetésével tudták csak áttörni.

Ezután a páncélozott harccsoportnak sikerült egyesülni a 96. gyaloghadosztály hídfőiben harcoló gránátosokkal Nyergesújfalu körzetében.

Bár a szovjetek déli és délkeleti irányból ellenőrzéseket indítottak, a hadosztály páncélozott harccsoportja a 6/II. SS-páncélgránátoszászlóaljjal együtt 14 óra 10 perc körül Nyergesújfalu templománál déli irányban fordult, s Bajót felé folytatta támadását.

Bajót körül a szovjet gyalogság harcokcsik támogatásával már szilárd védelmet épített ki. Így itt súlyos harcok kezdődtek. Az SS-páncélgránátosok páncéltörővel támadták a harcokcsitűzelőállásokat.

Időközben a Füzitőpuszta felől Piszkeig előretolt 3/5. SS-páncélosszáhad (Wenke SS-Obersturmführer) nyolc Panzer IV harcokcsija vette át az élosztág szerepet, mert az eljegesedett, keskeny hegyi utakon a Pantherek amúgy sem tudtak szétbontakozni. A késő esti órákban a harcokcsik támadása után Bajót az előre-vont 6/III. SS-páncélgránátoszászlóalj (Heinz Müller SS-Hauptsturmführer) tisztította meg. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály egyik nehéz páncélgépkocsijának parancsnoka, Marienfeld SS-Unterscharführer így látta Bajót:

*„Éjszaka van. Keresztül hajtunk az égő Bajóton. Páncélosaink jó munkát végeztek itt. A helység déli szélén lévő útvilla cudarul néz ki: lángoló szovjet harcokcsik, lövegek és mindenféle gépjármű áll keresztbe-kasul... Páncélozott csoportunkat tovább, Bajna felé vetik be. Nekünk a faluból délkelet felé vezető úttal párhuzamosan kell felderítenünk.”*¹²⁹

A településtől délre azonban aknazár, szovjet lövészgyalogság és harcokcsik zárták el az utat.

A megerősített 3. SS-páncélos-felderítőosztály Tokod felé nyomult előre és elérte a Nyergesújfalutól 4 km-re keletre lévő cukorgyárat, amelyet a szovjetek elszántan védtek.¹³⁰

Az 5. SS-páncélos-hadosztály páncélgránátosai – helyenként súlyos helységharcban – reggel 4 óráig elfoglalták Bajt, Szomódot és Agostyánt. A készenlétben álló páncélozott harccsoportot még január 1-jén éjfélig Agostyánhoz vonták előre.¹³¹

Az Agostyánért vívott harcokban a németek a 80. gárda-lövészhadosztály törzsét is megtámadták, és sikeresen kiszabadítottak mintegy ezer német és magyar hadifoglyot, akik már egy hete voltak szovjet fogságban.¹³²

Napközben a hadosztály visszaverte a szovjetek Agostyán felé indított ellenőrzését, majd folytatta előrenyomulását az Agostyán–Tarján út mentén.

Vértestolnától északnyugatra a 31. gárda-lövészhadtest alárendeltségében harcoló, Dunaalmástól átcsoportosított 1000. páncéltörő tüzérezred erős reteszállásába ütközött, és támadása elakadt. A szovjet tüzérség német adatok szerint egy harcokcsit kilőtt.¹³³ Szovjet források ugyanakkor az 1000. páncéltörő tüzérezred által kilőtt hét német harcokcsiról számoltak be.¹³⁴ Az SS-páncélgránátosok nyugatról „orosz módra”, közelharcban próbálták oldalba támadni a szovjeteket, és felszámolni a páncélelhárító tűzrendszert.

Az 5. SS-páncélos-hadosztály utánpótlási vonala mentén fekvő Bajt időközben a szovjetek visszafoglalták. Az 5. SS-páncélos-utászászlóalj támadást indított, és újra birtokba vette a települést.

A 9/I. SS-páncélgránátoszászlóaljból képzett északi támadó csoportosítás erdei harcok után reggel 9 óra körül elérte a Tardostól északra lévő erdő kijáratát, és elfoglalta a települést.

Az 5. SS-páncélos-hadosztály ezután azt a parancsot kapta, hogy kihasználva az éjszakát, Tarjánon keresztül Bicskéig folytassa délkeleti irányú támadását.¹³⁵

A 96. gyaloghadosztály 287. gránátosezrede január 2-án hajnalban még csak kis erővel tudott partot váltani. A németek jelentős ellenállásba ütköztek, s a szovjetek Nyergesújfaluból két-három ellenőrzést is indítottak ellenük.

Miután az ezred zöme átkelt, a 287/I. gránátoszászlóalj déli 12 óráig heves harcok közepette elfoglalta Nyergesújfalu déli részét, Lábatlant, valamint a Nyergesújfalutól 1,5 km-re keletre fekvő ipartelepét. A gránátosok ekkor még szinte nehézfegyver-támogatás nélkül és csődött mondott tábori híradórendszerrel voltak kénytelenek harcolni. A gyalogságnak egyelőre csak a 287/14. páncélvadászzászlóalj 7,5 cm-es páncéltörő ágyú adtak közvetlen tűztámogatást, illetve a 196/I. tüzérszállal az északi partról.

A 3. SS-páncélos-hadosztály részei 12 óra 30 perc körül érkeztek be Nyergesújfaluba Süttő felől. Két órával később a 287. gránátosezred az SS-páncélosok támogatásával megtámadta és súlyos harcokban visszazorította a szovjet erőket Nyergesújfalu keleti előteréből, és birtokba vette a 200-as magaslatot is. A 287. gránátosezred a sötétedésig elhúzódozó harcokban 14 halottat, 107 sebesültet és 18 eltűntet veszített. A németek 31 hadifoglyot ejtettek, illetve három páncéltörő ágyút, nyolc géppuskát, öt golyószórót, három géppisztolyt és 11 puskát zsákmányoltak.

A 287/I. gránátosszáhadot Lábatlanban hátra kellett hagyni a műút védelmére, amelyet a szovjetek folyamatosan támadtak.¹³⁶

¹³¹ Strassner 321. o.

¹³² Fey, Will: *Armor Battles of the Waffen-SS, 1943–45*. Manitoba, 1990. (A továbbiakban: Fey) 255. o.

¹³³ Klapdor 311. o.

¹³⁴ A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése az 1944. december 21. – 1945. február 10. közötti harcokról. Másolata a szerző birtokában. (A továbbiakban: A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése) 20. o.

¹³⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 2. 1. 1945 (629. tekeres 7212879. felvétel).

¹³⁶ A 287. gránátosezred 1945. január 12-én kelt jelentése. Lásd HL KTB/HGr. Süd Anlagen zum KTB (628. tekeres 7212314–7212315. felvétel).

A 6/I. SS-páncélgránátoszászlóalj (Erich Frommhagen SS-Hauptsturmführer) este leváltotta a 96. gyaloghadosztály Nyergesújfalu–Tát útvonal mentén támadó 287. gránátosezredét.

Este a gyaloghadosztály átkelt erőit összevonták, és a 24 tonna teherbírású kompforgalmat sikerült 70 tonnára növelni. A hadosztály 284. gránátosezredének harccsoportját és tüzérségét viszont már nem szállították át a folyamon, hanem Komáromon keresztül gépkocsiszállítással vonták előre Nyergesújfalu körzetébe, majd onnan Bajót felé.

A III. páncélos-hadtest „Pape” csoportja aznap folytatta támadását a Bánhida–Bicske vasútvonal mentén. A balszárny-harccsoport Alsógalla északnyugati szélé előtt 500 méterre páncélelhárító reteszállásba és kiterjedt aknamezőbe ütközött. A jobbszárnyon harcoló harccsoport elérte a Tatabányától délre lévő 239-es magaslat északi lejtőjét, ahol heves ellenállásba ütközött, csakúgy, mint Tatabánya nyugati szegélyén.

A lendület megőrzése érdekében a harccsoportokat ki akarták vonni, és az elfoglalt terület megtartása mellett Tata–Tóváros–Agostyán–Tarján útvonalon, az 5. SS-páncélos-hadosztály harccsoportja mögött előrevonni, majd onnan megindulva északkeletről támadást intézni velük az Alsógalla–Tatabánya terepszakasza ellen.

A „Bieber” harccsoportban¹³⁷ összefogott 271. népi-gránátoshadosztály maradványai 16 óra körül a Szomód körzetében még ellenálló szovjet csapatőrödek ellen indítottak támadást.

A „Breith” hadtestcsoport egyéb arcvonalszakaszain csak helyi jelentőségű harcok folytak. Így egy német rohamcsoport páncélos-támogatással behatolt Sárkeresztesre, és a visszavonuló szovjeteknek súlyos veszteségeket okozott. A 4. lovasdandár Pusztavámtól délnyugatra visszafoglalta az uralgó magaslatot, s ezzel teljesen megtisztította főharcvonalát az előző nap betört szovjet erőktől. A dandár nehéz lovasosztályával együtt a „Feldherrnhalle” nehézpáncélos-osztály három Tiger B harcokcsiját is itt vetették be.

A szovjet 17. légi hadsereg aznap jelentős vadász-, bombázó- és csatarepülő-erőkkel, összesen 671 bevetésben támadta a IV. SS-páncélos-hadtest csapatait.

Január 2-ára virradóra a 4. légiflotta 120 éjszakai csatarepülő-bevetést hajtott végre Székesfehérvár körzetében, valamint Budapesttől és Ipolyságtól nyugatra. A német–magyar repülőcsapatok a „Balck” seregcsoporthoz támadását napközben mintegy 360 bevetésben támogatták. Eközben három páncélos, egy páncélgépkocsi, 50 gépjármű és négy páncéltörő ágyú megsemmisítéséről, valamint 19 szovjet repülőgép lelövéséről érkezett jelentés. A német–magyar repülőgépek további 40 gépjárművet megrongáltak.

A magyar 102. vadászbombázó-osztály csatarepülőgépei is egész nap bevetéseket hajtottak végre. Az egyik kora délutáni bevetésen Horváth Sándor szakaszvezető 21-es számú Fw 190 repülőgéppel Bicske közelében négy szovjet La–5 vadászipülőgéppel csapott össze, melyek közül egyet lelőtt. A légi harcban az ő gépe is komolyabban megsérült.¹³⁸

A Dél Hadseregcsoporthoz utasítást adott arra, hogy a Vértestolna és a Duna közötti hegyes terep, különösen a továbbra is hevesen védett Dunaszentmiklós megtisztítására a 711. gyaloghadosztály előrevonandó csapatait kell bevetni. A már támadó harccsoportoknak haldéktalanul Bicske, illetve a Tokod környéki útkereszteződések irányában kellett folytatniuk a támadást.

Aznap az OKH is kiegészítette a „Konrad” hadművelet korábbi terveit. Az új változat szerint a támadás további célja a Budapest és a Vértes hegység között elhelyezkedő szovjet csoportosítás szétvérese, a bekerített magyar fővárossal való szilárd kapcsolat megterem-

tése, valamint a Margit-állás Balaton és Duna közötti szakaszának visszafoglalása volt. Azt, hogy ezt egyetlen támadással érik el, vagy át is kell csoportosítani emiatt az erőket, a hadműveleti helyzettől tették függővé. A budapesti védőket utasították, hogy végső esetre készítsék elő a kitörést, illetve helyezzenek készenlétbe egy korlátozott célú támadásra alkalmas harccsoportot is. A kitörés engedélyezési jogát az OKH megtartotta magának.

A németek ekkor még a „Konrad” hadművelet keretében fel akarták számolni a szovjet 7. gárdahadsereg garami hídfőjét is. Mint látni fogjuk, ezt az elképzelést az események hamarosan meghaladták.

Összességében január 2. csalódás volt a hadseregcsoporthoz számára, hiszen a reggeli órák óta a csapatok jelentősebb előrehaladást nem értek el. Balck páncélos tábornok szerint ez azért történt, mert a hadosztályok túl keskeny sávban támadtak. Utasítást is adott a harccsoportok arcvonalának kiszélesítésére.

A hadseregcsoporthoz és a „Balck” seregcsoporthoz az volt a benyomása, hogy a támadó csapatok parancsnokai már nem rendelkeznek az 1941-es és 1942-es évben tapasztalt önállósággal, amellyel a kezdeti sikereket saját kezdeményezéssel is ki tudták volna fejleszteni. Emiatt Wöhler gyalogsági tábornok kénytelen volt új, minden részletében kidolgozott, „szájbarágós” parancsot kiadni a hadművelet folytatása érdekében.¹³⁹ Éppenséggel ez volt a német feladatorientált harcvezetés halála.

A szovjet 3. Ukrán Front törzse az új védelmi vonalat 16–20 km-rel mélyebben, a Tát–Sárisáp–Dág–255-ös magaslat–264-es magaslat–Gyermely–303-as magaslat–275-ös magaslat terepszakaszon kívánta kiépíteni.

A front parancsnoksága 22 óra 10 perckor utasította a 18. harcokcsihadtestet, hogy erőivel haladéktalanul induljon Dág–Sárisáp–Bajna körzetébe, és készüljön fel a 86. gárda- és a 4. gárda-lövészhadosztályokkal közösen Nyergesújfalu irányába indítandó támadásra, s emellett ne engedje a németeket tovább nyomulni kelet és dél felé Tát–Bajót körzetéből. A 170. harcokcsihadandárt a 31. gárda-lövészhadtestnek rendelték alá, és Tardos körzetében kellett tovább harcolnia.¹⁴⁰

A Somodorpusztá–Szomor–Gyermely–Gyermely–északkelet 3 km szeszgyár vonalra érkezett be a 11. könnyű tüzérdandár, egy (véltetően az 1897.) őnjáró tüzérezred, a 437. önálló páncéltörő tüzérezred és két műszaki zászlóalj.

Az 5. gárda-lovashadtest is parancsot kapott, hogy részeivel 3-án reggelre érje el a Kőhányáspusztá–Gánt–Badacsonymajor–Móricmajor körzetet. A hadtest 12. gárda-lovashadosztályának ugyanakkor Felsőgalla körzetében a 448-as magaslat (Somlyóvár), 11. gárda-lovashadosztályának pedig a Felsőgalla vasútállomása–239-es magaslat vonalában kellett szilárd védelmet kialakítania.

A 93. lövészhadosztályt a 68. lövészhadtest sávjából 45 km-es menettel Tarján körzetébe tolták előre. A Tarján–Bánhida szakaszra a 42. önálló páncéltörő tüzérdandárt és 22. légvédelmi tüzérhadosztályt irányították a 4. gárdahadsereg tartalékából.

Január 2-án estig a IV. SS-páncélos-hadtest sávjába az átcsoportosított tartalékokkal 10 lövészszászlóalj, hét műszaki zászlóalj, valamint 101 löveg és aknavető érkezett. A szovjet utászok újabb 11 ezer 275 harcokcsiaként telepítettek.

Az elvezényelt tartalékok pótlására a 4. gárdahadsereg tartalékába a 40. gárda- és a 62. gárda-lövészhadosztályok léptek.¹⁴¹

¹³⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 2. 1. 1945 (627. tekeres 7211949. felvétel).

¹⁴⁰ A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése 20–21. o.

¹⁴¹ Razgrom 73. o.

(Időjárás: mínusz 2 Celsius-fok, derült égbolt.)

A 18. harckocsihadtest hajnalban átcsoportosította csapatait. A 181. harckocsidandárnak (43 T-34 és T-34/85 harckocsival) főerőivel 3 óráig ki kellett jutni Sárísáp körzetébe. A dandár előrevetett osztagának (egy megerősített harckocsizászlóaljnak) Tátra kellett menetelnie. A dandár fedező osztagának (négy-hat harckocsi) a Táltól 3 km-re délnyugatra, a vasútvonal mentén lévő útvillánál kellett állást foglalnia.

A 110. harckocsidandárnak (37 T-34 és T-34/85) a 363. nehéz önjáró tüzérezred 19 ISzU-122 önjáró lövegével együtt el kellett érnie a Bajóttól délre lévő erdőt, és fel kellett készülnie a Bajót–Nyergesújfalú irányú támadásra.

A 32. gépkocsizó lövészdandárt (708 fős harcos-létszámmal), megerősítve a 292. aknavetőezreddel (17 db 120 mm-es aknavetővel) a Mogyorósbánya–306-os magaslat terepszakaszra irányították, Tokodtól nyugatra. Ennek a csoportosításnak is fel kellett készülnie a Nyergesújfalú felé való támadásra.

A 181. harckocsihadtest időre kijutott Sárísáphoz, és felkészült a Nagysáp felé indítandó támadásra. Előrevetett osztaga 7 óra 30 perc körül elérte Tátot, de eközben német erőkkel még nem találkozott. A dandár két harckocsi-leszállást létesített: az egyiket a Nagysáptól 3 km-re északkeletre lévő útvillánál, a másikat a Mogyorósbányától 2 km-re délkeletre lévő útkanyarnál. Mindkét leszállás szakasz erejű volt (egyenként két-három harckocsival).¹⁴²

A 3. SS-páncélosadosztály előző este Bajóttól délre elakadt páncélozott harccsoportja – szovjet adatok szerint 40-50 páncélos és 30 lövészpáncélos – kora hajnalban folytatta támadását Bajna felé.

Az SS-páncélgránátosok betörték a 86. gárda-lövészadosztály védelmébe, és megsemmisítették a 12. önálló páncéltörő tüzérdandár egyik reteszállását a falutól délre lévő útvillánál. Ezután a 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj rohammal bevette a 409-es magaslatot (Sombereket), s itt felszámolta az addig oldalazó tüzet lövő szovjet állásokat.

A 110. harckocsidandár és a 363. nehéz önjáró tüzérezred hajnali 3 óra 30 perc körül érte el Bajna körzetét, ahol harcérintkezésbe került a 3. SS-páncélosezred a településre is behatolt mintegy 20 páncélosával. A 363. nehéz önjáró tüzérezred ugyanis elkövette azt az alapvető harcászati hibát, hogy nem küldött ki elegendő ISzU-122 önjáró löveget Bajna északi szélére, hogy ott biztosító állást foglaljanak. Így a szovjetek tették lehetővé a németeknek, hogy betorjenek a településre.¹⁴³

A 3/5. SS-páncéloszászad egy Panzer IV harckocsijának rádiója, Edelmann SS-Funker így látta az eseményeket:

„Bajna bejárata felől harckocsitűzet kapunk. Vonalakzatba fejlődünk fel. Griego SS-Oberscharführer harckocsiját tőlünk balra eltávolítják. Nyomjelzős löszzerrel felgyújtom¹⁴⁴ az egyik csűr tetőzetét. Ez jobb látást biztosít. Ott áll az Iván. Két lövéssel terítékre kerül. Otto Grimmingen Rottenführer, az irányzólovészünk egy ász! 'Előre! Indulás!' Így jutunk be Bajnára, ahol az éppen általunk kilőtt 12,2 cm-es rohamlöveg [ISzU-122 önjáró löveg – Sz. N.] áll.

Az útkereszteződésen nem jutunk át. A T-34-esek és a 'Sztálinok' [ISzU-122 önjáró lövegek – Sz. N.] tüzelnek a mellékutcákból. Világosodik...

Egy 'Tiger' megpróbál áttörni. Találatokkal tér vissza. Ugyanez történik egy Pantherrel is. Wenke SS-Obersturmführer [a 3/5. SS-páncéloszászad parancsnoka – Sz. N.] kérdezi, hogy van-e rádióösszeköttetés a repülővel. Szerencsét próbálok 10 wattos URH-adónk több frekvenciáján is. Néhány perc múlva létrejön a rádiókapcsolat. Az utasítás a következő: 'A bevetést 10 perc múlva várják. Dobjanak narancs jelzőfüstöt!' Várunk egy darabig, és aztán két Ju 87 köröz a falu felett, majd ágyúikkal felgyújtják az ellenséges páncélosokat...¹⁴⁵

A német páncélosok keresztülnyomultak a településen, de ezzel Bajna még nem került német kézre. Reggelre a 3. SS-páncélosadosztály 6. SS-páncélgránátos-ezredének II. zászlóalja északi, III. zászlóalja pedig nyugati és keleti irányból indított összpontosított támadást, és heves helység harcban elfoglalták Bajnát. A németek 14 löveget és nagy mennyiségű gyalogsági nehézfegyvert zsákmányoltak.

A 18. harckocsihadtest 32. gépkocsizó lövészdandárának két zászlóalja és a 292. aknavetőezred 6 óra 30 perc körül érte el Bajnát, ahol felvette a harcérintkezést a németekkel.

Kora délután két német Panzer IV harckocsi és egy maroknyi SS-páncélgránátos biztosított Bajna déli előterében. A környező magaslatok a szovjetek birtokában voltak, s ezekről a Szomor felé vezető utat oldalazó tűz alatt tartották. A páncélgránátosok hirtelen közeledő szovjet páncélosokat pillantottak meg. Az egyik Panzer IV 500 méterről a második lövéssel megsemmisítette az élen haladó T-34 harckocsit. A mögötte haladó páncélosok egyszerűen félrelökték az útból a lángoló roncsot. Ezt kihasználva a két német páncélos a páncélgránátosokkal visszahúzódtott Bajna déli szélére.¹⁴⁶

A 110. harckocsidandár 25 harckocsival ellenlökést hajtott végre. A 3/I. SS-páncélososztály Pantherei a település bejáratánál állva újabb három T-34 harckocsit lőttek ki, még mielőtt azok elérték volna Bajnát. A szovjet páncélosok mégis betörték, s Bajna déli részén keresztül egészen a helység közepéig, a templom környékéig nyomultak. Bajna központjában szabályosnak nem nevezhető páncélos-ütközet dúlt.

Az SS-páncélgránátosok páncélokklökkel és páncélrémekkel akartak a szovjet harcjárművek oldalába és hátába kerülni, de azok repeszgránátokkal és géppuskasorozatokkal fedezékbe kényszerítették a németeket. A Tiger és Panther harckocsik a házak között foglaltak leszállásokat. A falu fortyogó üstté változott.

A templomig eljutott hat-nyolc szovjet páncélos tűz alatt tartotta az utat észak felé. Emiatt a 3. SS-páncélosadosztály Nagysáp felől érkező, már korábban átcsoportosított másik páncélozott harccsoportja nem jutott keresztül a Bajna északi szélén lévő útkanyar tetején.

A súlyos helyzetben az SS-páncélosok kénytelenek voltak visszavonulni a faluból. Az SS-páncélgránátosok továbbra is a településen harcoltak.¹⁴⁷

A 3. SS-páncélosadosztály csapatai végül északi és keleti irányból indított ellenlökéssel kiszorították a szovjeteket. Az aznapi harcokban összesen 11 harckocsijukat lőtték ki (ebből hatot páncéloköllel). A 3/9. SS-nehézpáncélos-szászad több szovjet harckocsit is kilőtt, de a harcokban egy Tiger E (parancsnoka Blau SS-Oberjunker) is súlyosan megrongálódott.

A terep miatt nem lehetett szabadon manőverezni a szárnyakon, ezért a 110. harckocsidandár frontálisan védekezett tovább a 363. nehéz önjáró tüzérezred ISzU-122 páncélosainak tűztámogatásával.

Estefelé a 3. SS-páncélosadosztály mintegy 60 páncélosát vonta össze Bajnán. Egy körülbelül 20 harckocsiból álló páncéloscsoport a Bajnától nyugatra lévő erdős lejtőkön keresztül megtámadta a 110. harckocsidandár balszárnyát. A dandárnak és a 363. nehéz önjáró tüzérezrednek nem volt más választása, balszárnyukat vissza kellett vonniuk a Bajnától 5 km-re délkeletre lévő 260-as magaslat (Öregnyulas) körzetébe.

A 110. harckocsidandárnak is kijutott aznap a német csatarepülőgépekből, amelyek 15-20 gépből álló csoportokban „csüngtek” a dandár harcrendjén, s szakadatlanul bombázták és gépágyúikkal lőtték a páncélosokat. Az eredmény: hat T-34 harckocsi és két ISzU-122 megsemmisült.

Még a hajnali Bajna elleni német támadás alatt az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj (Ehlers SS-Hauptsturmführer), megerősítve a 3. SS-páncélvadászosztály StuG. III rohamlövegeivel, Bajóton keresztül délkelet felé nyomult tovább, hogy Nagysápot elérve fedezze a hadosztály támadó csoportosításának balszárnyát. A zászlóalj csak lassan haladt, miközben járműoszlopát a szovjet csatarepülőgépek sűrűn támadták. Amikor egy ilyen alacsony támadáskor a zászlóalj-parancsnoki lövészpáncélost is kilőtték, Ehlers SS-Hauptsturmführer elesett. A zászlóalj számos más járművét is elvesztette, de folytatta útját.

A német rohamlövegek Péliföldszentkeresztől nyugatra megsemmisítették a 181. harckocsidandár egyik leszállását. Ezután a megerősített 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj a 313-as magaslat (Domonkos-hegy) keleti lejtőjén vezető úton elérte Nagysápot, és kelet felé biztosított.¹⁴⁸

A harccsoport, miután reggel elfoglalta Nagysápot, a településtől 3 km-re északkeletre lévő vasúti-közüti kereszteződésért harcolt. A támadást német csatarepülőgépek is támogatták, amelyek a 181. harckocsidandár harcrendjére mértek csapást.

A szovjet harckocsi-leszállások visszaverték a német kísérletet, miközben három páncélos és négy lövészpáncélos kilövését jelentették. Ám a német páncélvadász-repülőgépek ennek a dandárnak is súlyos veszteségeket okoztak: nyolc T-34-et lőttek ki (ebből öt kiégett). Az aznapi harcokban súlyosan megsebesült a dandár parancsnoka, Kublanov alezredes, két harckocsizászlóalj-parancsnoka (Zserlev őrnagy és Popelnyuh őrnagy) pedig elesett.

A nap végére a 181. harckocsidandár a Tát–297-es magaslat–Órisáp–251-es magaslat–Sárísáp vonalat tartotta. A dandár Nagysáp visszafoglalására indított délutáni ellenlökése azonban kudarcba fulladt.¹⁴⁹ A 3. SS-páncélvadászosztály StuG. III rohamlövegei a településre betört három T-34 harckocsit heves küzdelemben kilőtték.¹⁵⁰

A 32/1. gépkocsizó lövész zászlóalj Gyermelytől nyugatra, a szeszgyár és a 266-os magaslat (Kecskekő) körzetében egész nap a hadtest balszárnyát fedezte. Délután 16 óra körül a németek hét páncélossal és páncélgránátos-gyalogsággal a szeszgyár irányából Gyermely és Szomor felé támadtak.

A szovjet zászlóalj a páncélosokat 500 méterig engedte állásai irányában, majd páncéltörő ágyúkból és páncéltörő puskákból tüzet nyitott rájuk. A németek egy harckocsit veszítettek, és inkább visszavonultak.

Este a 3. SS-páncélosadosztály egy páncéloscsoportja – a harcjárműveken páncélgránátosokkal – behatolt Epölre. A németek ezzel átkarolással fenyegették a 110. harckocsidandár és a 32. gépkocsizó lövészdandár jobbszárnyát. A 110. harckocsidandár egy századot (hat harckocsit) küldött a gépkocsizó lövészek támogatására, akik a nap végére kiszorították a németeket Epölről.

A 3. SS-páncélos-felderítőosztály elfoglalta a Szarkástól 5 km-re délkeletre lévő útelágazást, majd nyugat felé derített fel. Szarkáson még szovjet csapatok védekeztek.

A 18. harckocsihadtesttel való együttműködésre kijelölt 4. gárda-lövészadosztály részei a sötétség beállta után kis csoportokban kiváltak az arcvonalból, és a hadtest harcrendjén keresztül Szomorig meg sem álltak. Így a harckocsihadtest este gyakorlatilag magára hagyva, összefegyvernemi gyalogság támogatása nélkül védte a mintegy 20 km széles Tát–297-es magaslat–Órisáp–251-es magaslat–Sárísáp–Epöl–Bajna déli előtere–Csima-kápolna–266-os magaslat–szeszgyár terepszakaszt.

A szovjetek tovább erősítették csapataikat a Bajnától délkeletre húzódó magaslatokon. A környező falvak lakóinak – pontosnak bizonyuló – megfigyelése szerint mintegy 50 páncélost és ezer katonát vontak itt össze.

Reggel 7 órakor a 2. gárda-gépesített hadtest¹⁵¹ 50 páncélosával parancsot kapott a Dorog–Sárísáp–255-ös magaslat–Dág–Máriaalom terepszakaszra való átcsoportosításra azzal a feladattal, hogy ott mintegy 15 km szélességben rendezkedjék be védelemre.¹⁵²

A Dunaalmás körzetében súlyos harcokat vívott 170. harckocsidandárt és 1438. önjáró tüzérezredet még 2-án arra utasították, hogy az erdős-hegyes terepen keresztül Tardos körzetébe törjenek át. A Süttő felőli úton a 3. SS-páncélosadosztály részei üldözték őket. A harckocsidandár végül 3-án elérte a Tardostól 1,5 km-re északra lévő körzetet, ahol azonban már az 5. SS-páncélosadosztály harckocsijaiba és páncélgránátos-gyalogságába ütközött.

A 170. harckocsidandár és az 1438. önjáró tüzérezred áttörése Tardosnál nem sikerült, pedig a 3. Ukrán Front parancsnoksága e két köteleket időközben a Bajna–Szomor terepszakaszra rendelte. A szovjet harckocsik és önjáró lövegek végül Pusztamarót–400-as magaslat (Szenék-hegy) felé, északkeleti, majd délkeleti irányban keltek át a Gerecsén, és 4-én 1 óráig elérték Szomor északi előterét. A 170. harckocsidandár és az 1438. önjáró tüzérezred a bekerítésből 11 T-34 harckocsival és 11 SzU-85 önjáró löveggel jutott ki, valamint kivezették onnan a 18. harckocsihadtest 100 gépjárművét is.¹⁵³

Január 3-án, fél órával éjfél után az 5. SS-páncélosadosztály is folytatta támadását. Az agostyáni átjáró délkeleti részén csak kis létszámú szovjet lövészgyalogság harcolt. A tüzértartalékok zöme is még menetben volt. Az SS-páncélgránátosok így az Agostyáni-hegyen keresztül átszivárogtak Tardos felé, majd behatolva a szovjet állások oldalába. „Kitakarították” az utat a saját páncélosok számára.

Így az 5. SS-páncélosezred, élén az 5/5. SS-páncéloszászad Panther harckocsijaival sötétben végre át tudott törni az agostyáni átjárón.¹⁵⁴

Hajnalban a hadosztály páncélozott harccsoportja keresztülnyomult Vértestolnán, de egy harcfelderítésre előreküldött osztag a településtől 1 km-re délkeletre lévő erdő széli útkereszteződésnél egy újabb, beasott lövegekből kialakított páncélelhárító csomópontot azonosított.

Az éjszaka folyamán a Tata felől déli irányban kerülve támadó 9/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj (Franz Pleiner SS-Hauptsturm-

¹⁴² A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 20. o.

¹⁴³ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 54. o.

¹⁴⁴ Az ötfős kezelőszemélyzeti német harckocsikban a rádiós egyben a homlokgeppuska kezelője is volt.

¹⁴⁵ Idézi Vopersal 536. o. Az eredetiben Ju 88 repülőgépek szerepeltek, de ez nyilvánvaló elírás.

¹⁴⁶ Vopersal 539. o.

¹⁴⁷ Vopersal 539–540. o.

¹⁴⁸ Vopersal 537. o.

¹⁴⁹ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 21. o.

¹⁵⁰ Vopersal 537. o.

¹⁵¹ A hadtest 1945. január 1-jén három üzemképes ISz-2 nehézharckocsival, 35 T-34/85 harckocsival és 12 SzU-85 önjáró löveggel rendelkezett.

¹⁵² Gvardejszkij Nyikolajevszko-Budapestszkij – Bojevoj puty 2-go gvardejszkovo mehanizirovannovo korpusza. Moszkva, 1976. 151–152. o.

¹⁵³ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 22. o.

¹⁵⁴ Klapdor 311. o.

führer) is elérte Vértestolnát. Kora reggel elkecseregett helység-harc során az SS-páncélgránátosok elfoglalták a települést.

A Vértestolnától délkeletre lévő erdő szélén a szovjetek továbbra is elszántan védekeztek. A német páncélosok azonban déli és északi irányból megkerülve, majd az erdőszélén támadva saját veszteség nélkül felszámolták a páncélelhárító támpontot. A szovjetek 17 páncéltörő ágyút és több páncélost hátrahagyva visszavonultak.

Illés Antal, a magyar 151. gépvontatású sorozatvető tüzérszázalag őrmestere, aki 10 nappal az ottani harcok után járt arra, a Tatától Agostyánon keresztül Tarján felé vezető út környezetét így írta le visszaemlékezésében:

„Alig, hogy elhagytuk Tatát, már látszottak a háború nyomai. Az oroszok ugyanis Tata keleti határáig értek. Kilőtt páncélosok, ágyúk jelezték számunkra, hogy mi lehetett erre az elmúlt hetekben. Agostyánhoz érve orosz katonák tetemei kettészakítva, a völgyben egy sor kilőtt páncélos, belőlük kilógó, szénné égett orosz harcosok. Szörnyű látvány, még ha ellenséges katonákról is van szó. Eddig naívnul azt hittem, hogy a hősi halált halt katonák szívlövést vagy fejlövést kaphat, elesik, majd bajtársai eltemetik, hősnek kijáró tisztelettel. Sokáig nem tudtam elképzelni, hogy ilyen is lehet, amit itt, pár perc leforgása alatt láttam, amiről fent írtam. [...]

Agostyánon túl, amerre elvonultunk, a mezőkben is elszórtan jó néhány kilőtt páncélos hevert, köztük nem egy német páncélos is.”¹⁵⁵

Az 5. SS-páncélos hadosztály páncélozott harcscsoportja a kedvezőtlen terepen is folytatta támadását Tarján felé. Az út mentén jobbra – nagyjából a Szűnyog-tóval egy magasságban – a németek egy szovjet önjáró löveget nem vettek észre, s az jobbról, hátulról kilőtte Manner SS-Oberscharführer, az 5/5. SS-páncélos század II. szakasza parancsnokának Panther harckocsiját. A szakaszparancsnok halálosan megsebesült. Az önjáró löveggel a német harckocsik végeztek.¹⁵⁶ A hadosztály egy másik harcscsoportja Héreget vette birtokba, majd dél felé tört előre.

A 93. lövész hadosztály Tarjától 2 km-re északnyugatra éppen állásokat létesített, amikor az 5. SS-páncélos hadosztály páncélozott harcscsoportjának (35-40 harckocsi, rohamlöveg és lövészpáncélos) támadása megindult. A német csatarepülőgépek is beavatkoztak. A szovjet lövészek a déli órákig bírták a nyomást, majd Tarján déli előterébe vonultak vissza.

Tarján ellen összpontosított támadás indult, s igen heves harcok után a település 15 óra körül német kézre került. Miután a hadosztály folytatta támadását, 16 óra 30 perc körül Tarjától 5 km-re délkeletre harcolt. A hadosztály harcálláspontját 17 órakor Tarjánra telepítették.

Darges SS-Obersturmbannführer, a páncélozott harcscsoport parancsnoka úgy vélte, hogy Tarjától délkeletre, a korábban elrendelt útvonalon haladva, a németek mintegy 3 km-es szakaszon ki lennének szolgáltatva a szovjetek magaslatokról lött oldalazó tüzeinek. Ezért úgy döntött, hogy páncélosaival dél felé kerül, majd kelet felé fordulva, a páncélosok számára kedvezőbb terepen támad tovább Bicske felé. A páncélosok a sötétedés beállta után el is indultak. A harckocsikra 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj (Fritz Vogt SS-Hauptsturmführer) Tarjánig előrenyomult katonái is felkapaszkodtak.¹⁵⁷

A 96. gyaloghadosztály törzse az éjszaka folyamán a 284/I. gránátoszászlóaljat erősítésként a 287. gránátoszred után küldte. Így 10 óra körül a hadosztály saját páncélvadászszázalagának

(Hardenberg százados) StuG. IV rohamlövegeivel is megerősített ezred felújíthatta keleti irányú támadását Tát ellen. A németek a parti műút mentén indultak támadásra.

A szovjet ellenállás és a sorozatos csatarepülő-támadások következtében a 287. gránátoszred sötétedésig csupán a Tát előtt létesített gyümölcsösig jutott, illetve az innen 2 km-re délre lévő 191-es magaslatot (Szarkás-hegyet) sikerült elfoglalnia.

A 283. gránátoszred (Boeltzig alezredes) és a 196. lövészszázalag (Pipo százados) a 287. gránátoszred jobbszárnyán támadott, de csak lassan jutottak előre, mivel Tát déli előteréből szovjet ellenőkeket kellett visszaverniük.

Szomódra előző este ismét behatoltak a szovjet csapatok. Először a Naszálytól keletre biztosító 6/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj részeit vetették be ellenük. A németek azonban meglepetésszerű harckocsi- és páncéltörőágyú-tűzbe kerültek, így vissza kellett vonulniuk.¹⁵⁸

A 711. gyaloghadosztály két, már beérkezett zászlóalját Szomód körzetéből kelet-délkelet felé indították meg, hogy megtisztítsák a környező erdős területet a visszamaradt szovjet alegységektől.

Ezek a szétvert szovjet csapatok továbbra is súlyos veszélyt jelentettek, mivel a hegyekből indított kisebb támadásaik a IV. SS-páncélos hadtest fő utánpótlási vonalának számító part menti műút ellen súlyosabb következményekkel is járhattak. Egy ilyen támadást vert vissza például aznap a 3/I. SS-légvédelmi tüzérlőteg Nyergesújfalunál.¹⁵⁹

A „Breith” hadtestcsoport arcvonalán a németek Berhidától délkeletre egy ezred erejű szovjet támadást vertek vissza. Eközben egy szovjet harckocsi és egy önjáró löveget lőttek ki.

Január 3-ára virradó éjszaka a 4. lovasdandár parancsot kapott Pusztavám visszafoglalására. Az alárendelt „Feldhernhalle” nehéz-páncélos-osztálynak csak két Tiger B harckocsija volt bevethető állapotban, egy harmadik a megindulási vonal átlépésekor meghibásodott. A 4. nehéz lovasosztály három Panzer II és Luchs könnyűharckocsija és néhány – gyalogságot szállító – lövészpáncélosa szintén csatlakozott a támadáshoz.

Mintegy 10 km-nyi éjszakai menet után, melyet a járművek a Vértés erdőn keresztül tettek meg, a német harcscsoport a szovjeteket teljesen meglepve Pusztavám előtt tűnt fel, s rövidesen el is foglalta a helységet. A gránátosok a harckocsikkal együtt mozogtak. Sikerült a szovjeteket teljesen lerohanni. A nagyobb létszámú hadifogoly mellett számos kézifegyvert, járműveket és 11 páncéltörő ágyút is zsákmányoltak. Miután a németek visszafoglalták Pusztavámot, a század erejű ellenőkeikkel szemben meg is tartották.

A „Pape” csoport 20 páncélosa – rajtuk gyalogsággal – a délután folyamán követte az 5. SS-páncélos hadosztály erőit, áthaladt Tarjánon és ott délnyugat felé fordult, hogy megkerülje a 34. gárda lövész hadosztály jobbszárnyát. A csoport egy másik páncélozott harcscsoportját is ide irányították Tata-Tóváros felől.

Vélhetően a „Pape” páncéloscsoport három – éppen a támogató gyalogság Tatáról való beérkezését váró – Panther harckocsijával találkozott Nagynémetegyháztól (ma Nagygyeháza) északnyugatra a magyar 102. légvédelmi tüzérszázalag¹⁶⁰ 4. ütegének két önjáró 2

cm-es négycsövű légvédelmi gépágyúja, amelyeket még január 2-án Tatára küldtek löszervételezésre. Miután a kapott löszert Kocstól északkeletre, Görényvápusztán leadták, az önjáró „Vierling”-eket Bánhida körzetén keresztül Bicske felé irányították, mivel a 102. légvédelmi tüzérszázalag is arra tartott (igaz, más útvonalon).

A két magyar önjáró légvédelmi gépágyú azt a tájékoztatást kapta, hogy Bicske szovjet kézen van, és nem tanácsolták nekik azt sem, hogy Mányon keresztül menjenek. A német páncélosok megkérték az egyik magyar „Vierling”-et hogy sorozza meg 2 cm-es lövedékeivel az egyik közeli kétemeletes épület sarkát, amit az teljesített is, majd az önjáró gépágyúk megindultak Nagynémetegyházon keresztül Mány felé.

A gépágyúk a településtől mintegy 900 méterre nyugatra, a 193-as magaslat körzetében megálltak. A légvédelmi tüzeik észrevették, előltük a távolban három szovjet rakéta-sorozatvető és három-négy tehergépkecs haladt lassú, tétova tempóban. A gépágyúk tüzet nyitottak rájuk, s az egyik tehergépkecs felrobbant. A magyar kezelők legalább úgy megijedtek, mint a szovjetek, ezért gyorsan visszavonultak nyugat felé.¹⁶¹

A 31. gárda lövész hadtest balszárnyán harcoló 34. gárda lövész hadosztály visszaverte a német támadásokat, de amikor a nap végén a „Pape” csoport páncélozott harcscsoportja végül sikeresen átkarolta a hadosztály jobbszárnyát, az inkább a 404-es magaslat nyugati lejtőjén – Halagosmajor – Bánhida vasútállomás-kelet 500 méter – Bánhida központja – Rigómajor terepszakaszra vonult vissza.

A 11. gárda lovas hadosztály reggel parancsot kapott a Felsőgalla körzetébe való átcsoportosításra.

Szomód felől német támadás indult északnyugat felé, amely Dunaszentmiklós délnyugati előterét érte el. A települést továbbra is szovjet csapatok védték.¹⁶²

A IV. SS-páncélos hadtest előretörő csapatai ellen a 80. gárda lövész hadosztály és a 4. gárda lövész hadosztály egyik ezrede egész nap teljes bekerítésben harcolt.

A német 4. légi flotta erői január 3-ára virradó éjjel 190 éjszakai csatarepülő-bevetésben támadták a szovjeteket Székesfehérvár, Csákvár és Bicske térségében. A repülőgépek napközben igen jelentős csapást mértek a IV. SS-páncélos hadtest sávjában védő szovjet csapatokra. A végrehajtott mintegy 300 bevetés közben 29 páncélos, 135 tehergépkecs (ebből 16 páncéltörő ágyút vontatott), 50 fogatolt jármű megsemmisítését, 35 szovjet repülőgép¹⁶³ (részben Budapest feletti) lelövését és három légvédelmi tüzelőállás kiiktatását jelentették, további két harckocsi, 50 tehergépkecs, négy páncéltörő ágyút és 13 repülőgépet pedig megrongáltak. A német 2. csatarepülő-ezred aznap repülte a 125 ezredik bevetését.

A magyar 102. gyorsbombázó-osztály repülőgépei Bicske és Csabdi körzetében bombázták és alacsonytámadták a szovjet csapatokat.¹⁶⁴

Ez idő tájt a szovjet 17. légi hadsereg mindössze egy csatarepülő- és egy vadászrepülő-hadosztályt vetett be IV. SS-páncélos hadtest

páncéltrémekekkel is ellátott gyalogsági közelbiztosító erőt alkotott a lövegek védelmére. A légvédelmi ágyúk kezelőit főként földi célok elleni harcra képezték ki. Pántis István, a 102/4. légvédelmi üteg egykori katonájának írásbeli visszaemlékezése a HM HIM Hadtörténelmi Levéltár felkérésére (a továbbiakban: Pántis) 1–4. o.

¹⁶¹ Pántis 5. o.

¹⁶² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 3. 1. 1945 (629. telerces 7212888- 7212 889. felvétel).

¹⁶³ A Wehrmacht főparancsnokságának adatai szerint aznap Magyarországon a szovjetek 37, a német–magyar erők 11 repülőgépet veszítettek. Lásd Schramm, Percy E. (Hrsg.): Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht. 1944–1945. Teilband II. München, 1982. (A továbbiakban: OKW-napló) 987. o.

¹⁶⁴ Becze 234. o.

erői ellen. Ezek a repülőcsapatok aznap csupán 300 bevetést repültek. Így nem tudták érdemben támogatni, illetve óvni a saját erőket. A német–magyar repülőgépek súlyos veszteségeket okoztak, főként a 18. harckocsi hadtestnek.¹⁶⁵

A légierővel való szoros együttműködés céljából aznap a 18. harckocsi hadtest törzshöz érkezett a 306. csatarepülő-hadosztály parancsnoka, A. V. Ivanov ezredes, aki ettől kezdve folyamatosan irányította a légítámogatást a harckocsi hadtest sávjában.

A német csapatok sem voltak azonban teljes biztonságban. Ahogy erre Lindenau SS-Rottenführer, a 3/3. SS-páncélos század egyik Panther-kezelője visszaemlékezett:

„Az oroszok megpróbálnak minket bombákkal kicsinálni, amelyek „301”-es harckocsink mellett csapnak be. Csak repezsérüléseket okoznak. Hirtelen az orosz pilóták pániszzerűen megfordulnak, és maradék bombaterhüket válogatás nélkül szórják le a környéken. Német vadászatok fedezünk fel a felhőken égbolton, és fellélegzünk. Am ahelyett, hogy azok az orosz bombázók után erédnének, ránk csapnak, és fedélteti fegyvereikkel „meggeréblyéznek” minket. Gyorsan narancsszínű jelzőfüstöt dobálunk...”¹⁶⁶

Wöhler aznap a IV. SS-páncélos hadtest és a 96. gyaloghadosztály harcálláspontjára is ellátogatott. Gille SS-Obergruppenführer éppen az 5. SS-páncélos hadosztálynál tartózkodott, ezért a Dél Hadsereg-csoport a hadtest vezérkari főnökének, Manfred Schönfelder SS-Obersturmbannführernek fejtette ki véleményét, miszerint ha aznap nem nyomulnak elég gyorsan előre, a szovjeteknek lesz elegendő idejük erők átcsoportosítására. Wöhler úgy látta, hogy a hadtestnél mindent elkövetnek a siker érdekében, s az eddigi szerény eredmények nem a csapatok hibája volt.

A 96. gyaloghadosztály első (hadműveleti) tisztje még a korábbi harcállásponton, Búcsón tartózkodott, miközben a hadosztályparancsnok, Harrendorf ezredes már két órája a Duna déli partján volt. Ráadásul Burchhardt vezérkari őrnagy 10 óra körül azt sem tudta pontosan megmondani, megindult-e már a hadosztály keleti irányú támadása. Wöhler „teljességgel félreérthetetlen” stílusban utasította a vezérkari tisztet gyorsabb tempóra és körültekintőbb helyzetfelmérésre.

A csapatok további feladatokat is kaptak. A 96. gyaloghadosztálynak a továbbiakban Pilisvörösvár felé kellett támadnia, a 711. gyaloghadosztálynak pedig ettől északkeletre, a Pilis irányában. A IV. SS-páncélos hadtesttől jobbra harcoló „Pape” csoportnak a 6. páncélos hadosztály erőivel együtt végre Alsógallát kellett birtokba vennie, hogy az utánszállítási útvonal biztosítva legyen. Ezután a csoportnak Tarjánhoz kellett átcsoportosulnia, majd Felcsút felé támadnia. A két SS-páncélos hadosztálynak – legalább előretolt ékeivel – még aznap éjszaka el kellett érnie Bicskét, illetve Zsámbékot.

A 3. Ukrán Front törzse a 7. gépesített-hadtest erőinek egy részét 16 óra körül Csabdi körzetébe irányította. A Zámolytól délkeletre fekvő Tallánmajortól elinduló 16. gépesített-dandár (M. F. Marsev gárda-ezredes 16 T–34/85 harckocsival), 78. gárda nehézharckocsi-ezred (13 ISZ–2 nehézharckocsival) és 1289. önjáró tüzérezred (15 SzU–85 önjáró löveggel) menet közben kapta a feladatot, hogy január 4-én reggel foglalja el Gyermelyt és a 269-es magassági pontot, Gyermelytől 1,5 km-re délkeletre.¹⁶⁷

¹⁶⁵ Taraszov 21. o.

¹⁶⁶ Idézi Vopersal 535. o.

¹⁶⁷ A 7. gépesített-hadtest összefoglaló jelentése az 1945. évi januári harcokról (másolata a szerző birtokában; a továbbiakban: A 7. gépesített-hadtest összefoglaló jelentése) 2. o.

¹⁵⁵ Illés Antal írásbeli visszaemlékezése (másolata a szerző birtokában) 95-96. o.

¹⁵⁶ Klapdor 312. o.

¹⁵⁷ Klapdor 312. o.

A front törzse arról is intézkedett, hogy a nem támadott arcvonal-szakaszokról összesen 28 tüzérezredet irányítsanak a veszélyeztetett bicskei irányba.¹⁶⁸

A támadás harmadik napjára a német páncélozott harccsoportok 30 km-t nyomultak előre délkeleti irányban, és megközelítették Bicskét.

Időközben bebizonyosodott, hogy a harc legnagyobb súlya a szovjet tüzésre hárult. Ugyanis a 31. gárda-lövészhadtest lövész-csapatának jelentős része rendezetlenül vonult vissza, magára hagyva a páncélelhárító támpontokban tovább harcoló tüzéseket. Ezek a támpontok lövéstámogatás nélkül is 24-72 órán át kitartottak; légifedezet, élelem- és lőszerutánpótlás nélkül is. Azonban január 3-án reggelre a hadtest körülrárt tüzésége már elvesztette lövegeinek több mint 70, tüzéireinek pedig átlagosan 56 százalékát. A megmaradt tüzér alegységek nagy nehézségek közepette áttörték a saját vonalakig.¹⁶⁹

A szovjetek azonban két nap alatt új védelmi vonalat alakítottak ki Budapest irányában, amely 40 km szélességben és 7-12 km mélységben létesült. A védelem hadműveleti sűrűsége hadosztályonként átlagosan 4-8 km, a tüzéségi sűrűség 20 cső/km, a bicskei irányban pedig 32 cső/km volt.

1945. január 4. csütörtök

(Időjárás: mínusz 4-6 Celsius-fok, derült és felhős időszakok váltakoztak, mérsékelt látótávolság; az utak a hegyvidéki területen jegesek, láncolpas és kerek járművek számára egyaránt nehezen járhatóak voltak.)

Január 4-én hajnalban a IV. SS-páncéloshadtest¹⁷⁰ sávjában tovább folytak a súlyos harcok Bajnáért. A támadó 3. SS-páncélosadosztály csapatai a kitaróan védekező szovjet 32. gépkocsizó lövészdandár és a 110. harcoksidandár, valamint a 363. nehéz önjáró tüzérezred ellenállása miatt csak lassan tudtak teret nyerni.

Ezért az SS-páncélgránátosok Bajna déli részén még a sötétség leple alatt, a házak takarásában behatoltak a harcokcsik és önjáró lövegek tüzelőállásai közé, és páncélromboló fegyverekkel megsemmisítettek három T-34 harcokcsit és egy ISzU-122 önjáró löveget.

Szovjet forrás szerint¹⁷¹ a páncélosok Bajna déli részén nem rendelkeztek elegendő támogató lövészgyalogsággal, amely biztosította volna a harcjárműveket a hasonló német rajtaütések ellen. Emiatt a 110. harcokcsidandár, a 363. nehéz önjáró tüzérezred és a 32. gépkocsizó lövészdandár a reggeli órákig nyílt terepre vonult vissza a Bajnától 2 km-re délre lévő Csima-kápolnáig. Ezzel a szovjetek feladták Bajnát.

A támogató gyalogság hiányára való hivatkozás nehezen érthető. Ugyanis a 32. gépkocsizó lövészdandár két zászlóalján kívül a 110. harcokcsidandárnak is saját gépkocsizó lövésszázlóalja volt, s a 363. nehéz önjáró tüzérezred is rendelkezett egy saját géppisztolyos-századdal. Sokkal valószínűbb, hogy az SS-páncélgránátosok a bajnai harcokban elűzték vagy megsemmisítették a lövészerők zömét.

Még mielőtt a 3. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportja megindulhatott volna Szomor felé, a 6. SS-páncélgránátos-ezred a sötétséget kihasználva megkerülte a környező magaslatokon kialakít-

tott páncélelhárító reteszállásokat, majd páncélelőklökkel és kézigránáttokkal, súlyos közelharcban felszámolta azokat. A páncélosok előtt megnyílt az út. Legalábbis egy darabig.

A páncélozott harccsoport harcolva mintegy 4 km-t haladt Szomor felé, amikor előretörése ismét elakadt. Ezúttal a 185-ös magassági ponttól északra, az ottani útvillánál létesített szovjet páncélelhárító támpont állította meg a németeket.

Am volt más gondjuk is. Csima-kápolna körzetében ugyanis a szovjetek négy-öt T-34 harcokcsiból és egy-két ISzU-122 önjáró lövegből álló leállásokat hoztak létre, amelyek könnyen belőhették a Bajna-Szomor útvonalat. A 3. SS-páncélosadosztály több mint 10 támadást indított (egyenként 30-40 páncélossal) Bajnáról délkeleti irányban, de a szovjet lesállások mindet visszaverték.

Feltehetően ezekben az összecsapásokban lőtte ki a 3/9. SS-páncélosszárad egyik Tiger E nehézharckocsija azt a két ISzU-122 önjáró löveget, amelyek az úttól keletre, a 246-os magaslat erdős területének nyugati szélén foglaltak lesállást, egymástól mintegy 50 méterre. Az egyik önjáró löveg megsemmisült, a másik mozgásképtelenné vált.¹⁷²

Emiatt reggel a 3. SS-páncélosadosztály egy (10-nél több páncélosból és lövéspáncélosokon szállított SS-páncélgránátosokból álló) harccsoportja Laackmann SS-Obersturmbannführer, a 3. SS-páncélosezred parancsnokának vezetése alatt dél felé megkerülte a 185-ös magassági ponttól északra lévő reteszállást, és elfoglalta Gyermely nyugati részét. Ezzel egyúttal nyugat felől átkarolta a 18. harcokcsihadtest balszármányát is. A németek a település keleti részét támadták, hogy tovább nyomuljanak Szomor felé. Az SS-páncélosok e megkerülő manőverrel estig Szomor északnyugati széléig nyomultak előre, ahol azonban ismét egy páncélelhárító körlet tüze fogadta őket.

A január 4-ére virradó éjszaka folyamán a 3. Ukrán Front parancsnoksága a 181. harcokcsidandárt Szomor nyugati előterébe csoportosította át. A dandár Sárísápnál csak egy századot (10 harcokcsit) hagyott hátra, főerőivel pedig reggel 7 óráig Szomortól 2 km-re északnyugatra foglalt állást.

A 181/2. harcokcsizászlóalj rövid előkészület után azonnal ellenlökést indított a 3. SS-páncélosadosztály Gyermely keleti szélén álló harcokcsijai és lövéspáncélosai ellen. Támadását a 181/1. harcokcsizászlóalj helyből vetett tűzzel támogatta a Gyermelytől északkeletre lévő magaslatokról.

A 181. harcokcsidandár 10 óráig visszafoglalta Gyermely keleti felét, s a harcokban négy német harcokcsi, illetve négy lövéspáncélos megsemmisítését jelentette. Saját vesztesége mindössze egy T-34 volt.

A 3. SS-páncélosadosztály 5. SS-páncélgránátos-ezredének zöme, a 3. SS-páncélosezred részei (35-40 harcokcsi) és a 3. SS-páncélvadászosztály (20-25 rohamlöveg és vadáspáncélos) 10 óra körül elfoglalták Annavölgyi bányatelep vasútállomását.¹⁷³

A 3/3. SS-páncélvadászszárad harcjárműveivel megerősített 3. SS-páncélos-felderítőosztály kora reggel megindított támadásával elfoglalta Sárísápot. A németek állítása szerint a „Kis-Moszkvának” csúfolt helység szlovák nemzetiségű lakossága is lőtt rájuk, ezért kiűrtették a falut. A szovjetek Sárísáp visszafoglalására századnyi páncélossal támogatott ellenlökést indítottak Dág felől. Miután az SS-harccsoport ezt visszaverte, délután jó ütemben folytatta előretörését Máriahalom felé.

¹⁷² A két ISzU-122 egykori tüzelőállásait dr. Négyesi Lajos őrnagy vezetésével a Magyar Hadtudományi Társaság Csata- és Hadszintértkutató Szakosztályának kutatói tárták fel a közelmúltban. A szovjet páncélosok szétszóródott roncsdarabjai között a német 8,8 cm-es páncélgránátok részeit is felfedezték.

¹⁷³ Razgrom 77. o.

A szovjet páncélos-támadás visszaverésében a német csatarepülőgépek is segíthettek. Legalábbis ezt támasztja alá, hogy a 2. csata-repülő-ezred 1. századának Fw 190-en repülő pilótája, Johann Meier aznap 10 óra 20 és 15 óra 25 között négy, általa kilőtt páncélost jelentett Sárísáp körzetéből.¹⁷⁴

A 3. SS-páncélos-utászászlóalj (Ludwig Schwermann SS-Sturmabführer) leváltotta az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljat Nagysápon. Utóbbit harcokcsikkal megerősítve ismét Epöl elfoglalására küldték. A szovjet páncéltörő ágyúk tüzét elkerülendő, a páncélosok megkerülték Epölt, amelyet végül az SS-páncélgránátosok heves harcokban, rohammal vettek be. Az előre-vont 5/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj ezután Epölon keresztül menetelt Szomorig.

Mint arra korábban már utaltunk, január 4-ére virradó éjszaka a 170. harcokcsidandár és az 1438. önjáró tüzérezred, valamint a 80. gárda-lövészadosztály maradványai a 4. gárdahadsereg parancsára kitértek az erdős-hegyes terepen keresztül, s hamarosan egyesültek a saját csapatokkal. A 170. harcokcsidandár és az 1438. önjáró tüzérezred aznap Szomortól 2 km-re északra rendezkedett be védelemre. A kitérés alatt a 80. gárda-lövészadosztály legalább hét tisztje és két tiszthelyettese az öngyilkosságot választotta a fogságba esés helyett.¹⁷⁵

Napközben a 18. harcokcsihadtest sávjába beérkeztek a 46. hadseregől erősítésként ide irányított 49. gárda-lövészadosztály részei Máriahalom-észak-255-ös magaslat-254-es magaslat Szomor-Gyermely terepszakasza. A 99. lövészadosztály erői Piliscsév-Úny körzetében gyülekeztek.

Január 4-én hajnali 1 órától az 5. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportja Tarján körzetéből először dél, majd kelet felé nyomult előre. Mánytól 5 km-re északnyugatra, Vasztély körzetében a páncélosok heves harcba keveredtek.

Ugyanis a 16. gépesített-dandár – megerősítve a 78. gárda nehézharckocsi-ezreddel és az 1289. önjáró tüzérezreddel – hajnali 1 órakor maga is támadást indított Gyermely felé. Am 2 óra körül az átszeldelt terepen mozgó szovjet páncélosok, elérve az Esztermajortól keletre lévő kiserdőt és a 264-es magaslat körzetét, beleütköztek az 5. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportjába. A németek öt harcokcsi kilövését jelentették.¹⁷⁶ Az 5/II. SS-páncélososztály parancsnoka, Flügel SS-Hauptsturmführer is megsebesült¹⁷⁷ ebben az összecsapásban, amikor gyalogszerrel indult felderítésre.

A megerősített 16. gépesített-dandár emiatt egy páncéltörő tüzérezred 20 lövegével megerősítve védelembe ment át a 264-es magaslat-224-es magaslat-Tükrös-Csabdi terepszakaszon.¹⁷⁸

A dandár köré szervezett csoport egyben M. Sz. Filippovszkij vezérőrnagy¹⁷⁹ aznap létrehozott páncélelhárító csoportjának mozgó

¹⁷⁴ Johann Meier „Flugbuch”-ja. Vonatkozó részek másolata a szerző birtokában. Külön köszönet Becze Csaba hadtörténész szíves segítségéért.

¹⁷⁵ A hadosztály 217. gárda-lövészezredének (A. M. Nyikulin alezredes) megmaradt katonái például január 3-án kezdték meg a kitérés. Részben közelharcban átverekedtek magukat Tardoson, majd csak hatnapos bolyongás után, január 10-én reggel érték el a saját vonalakat Mányánál. Utközben hallották a német propagandaalakulatok hangosbeszélőit, amelyek oroszul megadásra szólították fel őket.

¹⁷⁶ Fey 255. o.

¹⁷⁷ Utódja az osztály élén Alfred-Hagen Berndt SS-Hauptsturmführer lett.

¹⁷⁸ A 7. gépesített-hadtest összefoglaló jelentése 2. o.

¹⁷⁹ A vezérőrnagy korábban a 104. lövészhadtest törzsében szolgált. 1945. január 16-án átvette a 46. hadsereg parancsnokságát I. T. Slemín altábornagytól. Lásd Zaharov, M. V. (szerk.): A 2. és a 3. Ukrán Front felszabadító hadműveletei Délkelet- és Közép-Európában 1944-1945.

elemét is alkotta. A csoportosítás a páncélosokon kívül a 41. gárda-lövészadosztályból és négy tüzérezredből állt. Feladata a bicskei irány lezárása volt.

A tarjáni irány fedezésére a reggeli órákban Tarjántól 4 km-re délkeletre a 448-as magaslat (Somlyóvár) körzetében a 7. önálló páncéltörő tüzérdandár bontakozott szét.

A 4. gárdahadsereg tartalékából beérkezett 41. gárda-lövészadosztály a Gyermely-kelet 3 km szeszgyár-438-as magaslat (Baglyas-hegy) arcvonalat védte.

A 12. gárda-lovashadosztályt eredetileg a Gyermely-nyugat-269-es magaslat (Fakó-hegy)-448-as magaslat (Somlyóvár) terepszakasza védelmére szánták, de 3-án 18 óráig két gárda-lovasezrede csak a Csabdi nyugat erdő északi szélé-Nagynémetegyház délkeleti szélé vonalat érte el. A hadosztály többi alakulata még menetben volt.

A 11. gárda-lovashadosztály 37. és 39. gárda-lovasezredei pedig innen nyugatra bontakoztak szét. A 40. gárda-lövészadosztály és a 41. gárda-lovasezred Szár körzetét biztosította.

A bevezetett német felderítés megállapította, hogy Bicskétől 6 km-re északnyugatra, Csordakútnál erős szovjet állások húzódtak. A 3. SS- és 5. SS-páncélosadosztályok felderítőosztagai a Vasztély-Bajna terepszakaszon szovjet páncélosokat fedeztek fel.¹⁸⁰

A 9. SS-páncélgránátos-ezred Mánytól 4,5 km-re északnyugatra harcolt. Itt délkeleti és délnyugati irányban két újabb szovjet páncéltörő reteszállást azonosítottak.¹⁸¹

Ebben a helyzetben a „Darges” páncélozott harccsoport azt a feladatot kapta, hogy a Bicskétől 2 km-re északkeletre fekvő 205-ös magaslaton keresztül támadjon a település irányában, vegye birtokba a vasúti és közúti kereszteződést, és zárja le a Bicske-Budapest műutat.¹⁸²

A 102/4. légvédelmi gépágyús üteg két önjáró „Vierling”-je Gyarmatpusztán 3,7 cm-es légvédelmi gépágyúkkal és öt-hat harcokcsival megerősített német gyalogsággal (feltételezhetően az 5. SS-páncélosadosztály páncélgránátosaival) találkozott. A németek úgy tájékoztatták őket, hogy a 102. légvédelmi tüzérosztály főerői Somodorpusztától nyugatra harcoltak. A gépágyúk meg is találták alakulatukat. A magyar légvédelmi tüzérosztálynak a további tervek szerint Zsámbék elfoglalása és a remélt áttörés után Bicske-Budaörs útvonalon a főerőket követve kellett volna behatolnia Budára, majd tüzelőállást foglalni a Gellért-szálló körül, és löni a pesti oldalt.¹⁸³

Napközben a megerősített 5. SS-páncélos-felderítőosztály Tarjántól délkeletre szétverte a 93. lövészadosztály helyi védelmét. 5-6 km-nyit visszaszorította azt délkeleti irányban, majd beekelődött a 12. gárda-lovashadosztály egyik lovasezredének harcrendjébe is. Am a németek előnyomulása során Óbarokpuszta-észak 2 km körzetben újabb szovjet páncélelhárító körletbe ütközve elakadt.

A szovjetek ide csoportosították át a megerősített 16. gépesített-dandárt is, amely 13 óra 30 perc körül támadást indított Kisnémetegyház (ma Kisegyháza) irányában azzal a feladattal, hogy vágja el a németek útját, nehogy azok elfoglalják Szár vasútállomását, még mielőtt a szovjet védelem kiépülhetne ott. A dandár 18 óra körül érte el Kisnémetegyház körzetét, de elfoglalni már nem tudta, mivel itt beleütközött a 6. páncélosadosztály erőibe.

Este a 6. páncélosadosztály beérkezett részei Felsőgallától délkeletre éjszakai támadásra készültek az ottani átjáró birtokbavételére.

(Budapest, 1973; a továbbiakban: Zaharov) 426. o.

¹⁸⁰ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 4. 1. 1945 (629. teleres 7212894. felvétel).

¹⁸¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 4. 1. 1945 (629. teleres 7212897. felvétel).

¹⁸² Fey 258. o.

¹⁸³ Pántis 6-7. o.

Parancsuk volt rá, hogy ha nem járnak eredménnyel, Felcsút felé folytassák előretörésüket. A szovjetek azonban a késő esti órákban támadást intéztek a készülődő német páncélozott harccsoport ellen, amely így – hátában a szovjetekkel – nem folytathatta útját délkeleti irányban, Felcsút felé sem.

Az éjszaka kialakult összecsapásokban Szár vasútállomás–Újtelep körzetéből a 16. gépesített-dandár 58. harckocsiezrede négy Panther, egy Panzer IV, két lövészpáncélos, négy gépkocsi kilövését és százszázadnyi német élőerő-vesztését jelentett, egy saját T-34/85 harckocsi megsemmisülése mellett.¹⁸⁴

A 16. gépesített-dandár manővere miatt az Óbarokpusztáig előretört 5. SS-páncélos-felderítőosztályt visszarendelték Kismétegyház felé.

A 6. páncélosadosztály „Philipp” páncélozott harccsoportja¹⁸⁵ ezért támadást intézett Nagynémetegyház (ma Nagyegyháza) ellen, ahol a megerősített 16. gépesített-dandár hét harckocsiját, egy önjáró lövegét és 14 páncéltörő ágyút semmisített meg. A német harccsoport birtokba vette a települést, és ott éjszakázott.

Este 18 óra körül a 12. gárda-lovashadosztály 43. gárda-lovasezrede a Nagynémetegyházról 2 km-re keletre lévő erdőt, a 45. gárda-lovasezreddel a 268-as magaslat déli lejtőit, a 47. gárda-lovasezred pedig a 269-es magaslat északi részét védte. A hadosztály egy utászszázada és az 5. önálló páncéltörő tüzérsztály egy ütege a szári vasútvonal mentén harcolt.

A német 96. gyaloghadosztály megerősített 287. gránátosezrede hajnali 3 órakor felújította Tát elleni támadását a 86. gárda-lövészadosztály két ezredével szemben. Háromórás harcot követően a németek 6 órakor rohammal vették be a települést. A németek felszámolták a rendezetlenül visszavonuló szovjet lövészgyalogság által magára hagyott 12. önálló páncéltörő tüzérdandár 1255. páncéltörő tüzérezredének egy erős páncélelhárító csomópontját is. A szovjet tüzérek 45 főt, 14 löveget, négy gépkocsit és 12 vontatót veszítettek.¹⁸⁶

A német erők egy része 6 óra 15 perc körül a tokodi vasútállomástól nyugatra lévő útkereszteződést érte el.

Miután a 287. gránátosezred rendezte kötelékeit, délelőtt 10 órakor folytatódott a támadás Tokod vasútállomás és Örkőtámbánya felé, amelyeket ugyancsak heves szovjet ellenállás közepette foglaltak el a németek. A harcokban a szovjet páncéltörő ágyúk találatai miatt öt StuG. IV rohamlöveg vált harcképtelenné.¹⁸⁷

A Dorogtól nyugat-északnyugatra fekvő Körteles elleni német támadás csak lassan jutott előre. A 96. gyaloghadosztály a településtől északnyugatra szovjet páncéltörő ágyúkba és 2. gárda-gépesített-hadtest harckocsijaiba ütközött. A települést a 86. gárda-lövészadosztály egy – sorai rendezésére ide visszavont – lövészrezrede, valamint a 37. gárda-harckocsidandár T-34/85 közepes, illetve a 30. gárda nehézharckocsi-ezred ISz-2 nehézharckocsijai védték. Utóbbiakat a szovjetek beásták.

¹⁸⁴ Taraszov 25. o. A forrás tévesen a 240. harckocsiezredet említi, de azt már korábban beolvastották a 7. gépesített-hadtest alakulataiba annak átszervezésekor.

¹⁸⁵ A harccsoportot Ernst Georg Kurt Philipp alezredes – eredetileg az 1. páncélosadosztály 1. páncélosezredének parancsnoka – vezette. Philipp rendkívüli tehetséggel vezette a rögtönzött harccsoportokat. Ő volt a Dél Hadseregcsoporthoz „jolly joker” páncélosparancsnoka. Egy ilyen „beugrásért” kapta meg a Vaskereszt lovagkeresztjéhez a tölgyfalombékitményt az 1944. augusztus végi romániai harcokban. A 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjának vezetését 1944. december 24-én, Pape vezérőrnagy külön kérésére vette át.

¹⁸⁶ Balaton 1999 22. o.

¹⁸⁷ A 287. gránátosezred 1945. január 12-én kelt jelentése. Lásd HL KTB/HGr. Süd Anlagen zum KTB (628. tekeres 7212314-7212315. felvétel).

Az éjszaka folyamán a németek páncélszázadosztályok bevetését tervezték a páncélosok megsemmisítése céljából.

Ugyanakkor a 711. gyaloghadosztály erői – amelyek aznap a IV. SS-páncélos-hadtest alárendeltségébe léptek – jó ütemben haladtak a Bajóttól 4 km-re délre lévő útelágazás felé, továbbá elfoglalták Dunaszentmiklóst és Xavermajort is.

Estefelé a 46. hadsereg erői következő arcvonalon védekeztek. A 86. gárda-lövészadosztály két ezrede a 12. önálló páncéltörő tüzérdandárral Esztergom-délnyugat-Kerek-tó-Zsidódipusztá-kelet 500 méter-332-es magaslat-285-ös magaslat-457-es magaslat (Nagy-Gete) vonalában, valamint egy lövészrezreddel Dorogon harcolt. A 2. gárda-gépesített-hadtest erői az Esztergomtábor-Dorog-Csolnok-Dág terepszakason rendezkedtek be.

A 31. gárda-lövészadosztály egy 22 órakor kapott parancs alapján a Gyermely-Nagynémetegyház-Szár vasútállomása terepszakason, mintegy 16 km széles arcvonalon szervezte meg védelmét. A hadtest alárendeltségébe ekkor a 93. lövész-, 40. gárda- és 41. gárda-lövészadosztály, a 16. gépesített-dandár, a 78. gárda nehézharckocsi-ezred, az 1289. önjáró tüzérezred, egy páncéltörő tüzérdandár, két aknavetőezred és egy műszaki dandár tartozott. A 68. lövészadosztály a 34. gárda-lövészadosztály részeivel Szár és Bánhida között védett.¹⁸⁸

A IV. SS-páncélos-hadtest aznap 40 szovjet harckocsi és önjáró löveg kilövését jelentette, s ezek nagy része – jellemzően a harcok hevességére – közelharcban semmisült meg.¹⁸⁹

A hadtest a „Konrad” hadművelet első négy napján összesen 79 szovjet páncélos, 160 löveg és 107 páncéltörő ágyú, 49 géppuska, 27 aknavető, 40 páncéltörő puska, 11 géppisztoly, 89 gépjármű, 96 fogatolt jármű, 200 ló és hét tábori konyha megsemmisítését vagy zsákmányul ejtését jelentette.¹⁹⁰

A „Breith” hadtestcsoporthoz arcvonalán a szovjetek zászlóaljnyi erővel és öt páncélossal támadtak Ósítól délre, de a németek visszaverték őket. Pusztavámnál már nem jártak sikerrel, és a szovjetek ezrednyi erővel rohamozva ismét elfoglalták a települést. Napközben beérkezett a 17. népi sorozatvető-dandár, amelyet a 219. rohampáncélos-osztály egy századával együtt a 23. páncélos-hadosztály arcvonalára irányítottak.

A „Pape” csoport páncélozott harccsoportjai továbbra sem boldogultak a védőknek kedvező Alsógalla-Tatabánya terepszakason harcoló, túlerőben lévő szovjet csapatokkal.

A csoport egy harmadik páncéloscsoportha Tarjánon keresztül dél irányban mozogott előre, és elérte a Felsőgallától 4 km-re délkeletre, Újtelepnél lévő közúti és vasúti kereszteződést. A németek nem tudtak átkelni a vasútvonalon, mert a szovjetek felrobbantották a hidakat, és egyéb műszaki zárendszereket is telepítettek.

A beérkező 6. páncélos-hadosztály is a „Pape” csoport alárendeltségébe került. A hadosztály első beérkező elemei Tarjánnál jártak.

A 4. légiflotta német és a 102. repülődandár magyar vadász- és gyorsbombázó-repülőgépei hatékonyan támogatták a „Balck” seregcsoporthoz. A repülőcsapatok 500 bevetés¹⁹¹ során 15 szovjet páncélos és egy mozdony megsemmisítését, 25 repülőgép lelövését és további négy földön való rombolását jelentették. Saját veszteségük 11 repülőgép volt.

¹⁸⁸ Lásd Ot volzsszkij sztyepei do Avsztrijsszkij Alp. Bojevoje puty 4-je gvargejszkoj armii. Moszkva, 1971. (A továbbiakban: 4. gárdahadse-
reg) 147. o.

¹⁸⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 4. 1. 1945 (629. tekeres 7212897. felvétel).

¹⁹⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 5. 1. 1945 (629. tekeres 7212910. felvétel).

¹⁹¹ OKW-napló 993. o.

Ezekkel együtt az I. repülőhadtest erői január 1-4. között összesen 50 páncélos, három felderítő páncélgépkocsi, 187 tehergépkocsi, 53 fogatolt jármű, három löveg, 17 páncéltörő ágyú, egy mozdony, egy löszerszállító szerelvény, egy üzemanyagraktár, nyolc tüzérségi, páncéltörő és légvédelmi tüzelőállás és 87 szovjet repülőgép megsemmisítéséről számoltak be.¹⁹²

A szovjet repülőcsapatok aznap több mint 900 bevetést repültek a támadó német csapatok, illetve az őket támogató 4. légiflotta ellen.¹⁹³

A német légi felderítés megállapította, hogy a szovjetek a Garamtól keletre jelentős erőket csoportosítottak át dél felé. A repülőgépek 300 járművet figyeltek meg. Úgy hitték, hogy ez a „Konrad” hadműveletre való reagálás része. Jól gondolták, csak a németek még nem tudták eldönteni, hogy ezeket az erőket a garami hídfőből nyugat felé, vagy Esztergomból dél felé alkalmazzák majd.

A „Balck” seregcsoporthoz a Dél Hadseregcsoporthoz egyetértésével újabb döntéseket hozott a további hadműveleti célok terén:

- a 6. páncélos-hadosztálynak el kellett foglalnia az átjárást Alsógallánál;
- az 5. SS-páncélos-hadosztálynak Bicskén keresztül Martonvásár felé kellett támadnia;
- a 3. SS-páncélos-hadosztály főerőinek Zsámbék elfoglalása után Tárnok és Érd irányában kellett folytatnia a támadást, részeivel pedig birtokba kellett vennie a budaörsi repülőteret, hogy biztosíthassák a bekerített budapesti védők ellátását;
- a 96. és 711. gyaloghadosztályoknak a Pilisvörösvár felé vezető út mentén Budapest északnyugati része felé kellett nyomulniuk, miközben a 711. gyaloghadosztály erőinek egy részével a 96. gyaloghadosztály jobbszárnyán egy harccsoporttal visszafoglalja Esztergomot;
- a 4. lovashadosztály, miután magyar erők leváltották jelenlegi állásaiban, az 1. és 23. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportjaival Székesfehérvár nyugati előteréből támadást indít kelet felé, hogy elérje a Velencei-tó nyugati partját;
- a „Pape” csoport a 6. páncélos-hadosztály részeivel a móri átjáró felnyitása után Kápolnásnyék felé tör előre.

Ebből a szándékból nyilvánvaló, hogy a „Balck” seregcsoporthoz legfontosabb célja a Margit-állás keleti szakaszának visszafoglalása volt. Balck páncélos tábornoknak vélhetően esze ágában sem volt páncélos-hadosztályokat küldeni Budapest területére. Oda csak a IV. SS-páncélos-hadtest két gyaloghadosztályának zömét szánta.

A „Pape” csoport által napok óta rohamozott alsógallai átjáró valódi jelentősége az volt, hogy ezen az útvonalon kívül csak a belőhető Duna-menti műút és a Tarjánon átvetődő, nehezen járható hegyi út állt rendelkezésre a támadó csapatok utánpótlásához. Ráadásul a tarjáni út tele volt zsákmányolt vagy felrobbantott szovjet járművekkel, amelyek eltorlaszolták az utat.

Aznap a 3. Ukrán Front erőinek első nagy „népvándorlása”, vagyis a tartalékok átcsoportosítása lényegében lezárult. Érdemes áttekinteni ezt a folyamatot.¹⁹⁴

Honnan?	Milyen alakulatot?	Hová irányították?	Mikor?
A 3. Ukrán Front tartalékából	86. gárda-lövészadosztály	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án
A 3. Ukrán Front tartalékából	2. műszaki dandár	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án

¹⁹² Lásd HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 5. 1. 1945 (629. tekeres 7212910. felvétel).

¹⁹³ Taraszov 25. o.

¹⁹⁴ Szovjet források alapján közli Art of war 675. o.

Honnan?	Milyen alakulatot?	Hová irányították?	Mikor?
Az 57. hadseregtől	12. önálló pct. tüzérezred	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án
A 4. gárdahadsereg tartalékából	három műszaki zászlóalj	Bajna-Sárisáp	Január 2-án
A 4. gárdahadsereg tartalékából	438. pct. tüzérezred	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án
A 20. gárda-lövészadosztálytól	152. tarackos tüzérezred	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án
A 20. gárda-lövészadosztálytól	222. ágyús tüzérezred	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án
A 20. gárda-lövészadosztálytól	205. aknavetőezred	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án
A 20. gárda-lövészadosztálytól	127. ágyús tüzérezred	Nyergesújfalú-kelet	Január 2-án
A 3. Ukrán Front tartalékából	18. harckocsihadtest	Bajna-Sárisáp	Január 3-án
A 3. Ukrán Front tartalékából	1. gárda-gépesített-hadtest részei	Bicske	Január 3-án
A 3. Ukrán Front tartalékából	öt pct. tüzérezred	Bicske-Zsámbék	Január 3-án
A 68. lövészadosztálytól	93. lövészadosztály	Tárján	Január 3-án
A 68. lövészadosztálytól	három önjáró tüzérezred	?	Január 3-án
A 68. lövészadosztálytól	188. aknavetőezred	?	Január 3-án
A 20. gárda-lövészadosztálytól	40. gárda-lövészadosztály	Szár	Január 3-án
A 4. gárdahadsereg tartalékából	41. gárda-lövészadosztály	Bajna-Sárisáp	Január 4-én
A 4. gárdahadsereg tartalékából	16. gépesített-dandár	Csabdi	Január 4-én
A 4. gárdahadsereg tartalékából	78. gárda nehézharckocsi-ezred	Csabdi	Január 4-én
A 4. gárdahadsereg tartalékából	1289. önjáró tüzérezred	Csabdi	Január 4-én
A 21. gárda-lövészadosztálytól	62. gárda-lövészadosztály	A 4. gárdahadsereg tartalékába	Január 4-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	7. önálló pct. tüzérdandár	Tárján-délkelet	Január 4-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	1. gárda-gépesített-hadtest zöme	Bicske	Január 4-én

A szovjet csapatok a tartalékok felhasználásával január 4-ig Bicskétől északnyugatra három páncélelhárító körletet hoztak létre (mintegy 4-5 km mélységben, egyenként 40-50 páncéltörő ágyúval). A fennmaradó apróbb hézagokat kisebb, harckocsikból és önjáró lövegekből álló páncélos-csoportokkal fedezték.

Emiatt az SS-páncélgránátosok kénytelenek voltak mindig először a páncéltörő ágyúkat átkarolva megtámadni. A Bicskétől 5 km-re nyugatra, Óbarokpusztánál járó 5. SS-páncélos-felderítőosztály is parancsot kapott, hogy forduljon meg, és déli irányból próbálja hátba támadni ezeket a páncéltörő reteszállásokat.

A „Balck” seregcsoporthoz aznap értesült róla, hogy a magyar Fővezér meg hatalmazott tábornoka, Kovács Gyula altábornagy irányításával Komárom körzetében három honvéd seregetestet töltenek fel. Ezeket az erőket a Budapest felmentésére indított támadásban akarták bevetni a német páncélozott harccsoportok támogatására.

A három, egyenként csupán harccsoport erejű seregetest a 2. honvéd páncélos-hadosztály, a 23. gyaloghadosztály és az 1. huszárhadosztály volt. A felfegyverzést és létszám-kiegészítést a Honvéd Vezérkar szervezte, a páncélszázadosok (páncélosok) és

páncélrémekeket) a németek adták. A három hadosztály-harcsoport a tervek szerint január 5-7. között érte el a hadrafoghatóságot.¹⁹⁵

A 3. Ukrán Front parancsnoksága 22 óra 30 perc körül parancsot adott a 18. harcoksihadtestnek, hogy a továbbiakban a Zsámbék–Felsőörspuszta–Mány vonalat védje, és ne engedje ki a németeket a Mánytól nyugatra, valamint a Zsámbéktól északnyugatra lévő erdőből. Másnap hajnali 4 óráig a hadtest visszavonult a kijelölt terepszakaszra.

A 31. gárda-lövészhadtest a továbbiakban a Mány–Szár vasútállomása–Újtelep vonalat védte. A hadtest tüzerceportja két ágyús és egy tarackos tüzerezredből állt. A teljes tüzéségi tüzerőt 464 löveg és aknavető jelentette (40 cső/km).

A páncélosok ellen, közvetlen irányzásra állították be a hadosztályok tüzéségének 50, a tarckos tüzerezred 30-40, és az ágyús tüzerezred 20 százalékát. A német nehézharckocsik ellen 100 és 122 mm-es lövegeket, sőt, 152 mm-es ágyútarackokat is bevetettek.¹⁹⁶

Bicskénél három – SzU–100 páncélosokkal felszerelt – önjáró tüzerezredből és két önálló páncéltörő tüzerezredből álló páncéllhárító tartalék várakozott.

Az Etyek–Alcsút vonalra felzárkózott a 62. gárda-lövészhadosztály és a 49. önálló páncéltörő tüzerdandár, de ide irányították a szétvert 80. gárda-lövészhadosztály maradékát is.

1945. január 5. péntek

(Időjárás: mínusz 4-6 Celsius-fok, párás, ködös idő, korlátozott látótávolság.)

A 3. SS-páncélosadosztály 6. SS-páncélgránátos-ezredének részei és a páncélozott harcsoport a Bajna–Szomor útvonal mentén az erős szovjet védelemmel folytatott harcok közepette hajnalban elérték Szomor északi bejáratát. A település északnyugati bejáratánál már ott volt a Gyermelyen keresztül érkezett kiküldönített páncélozott harcsoport is.

Az SS-páncélgránátosok a köd leple alatt megpróbálták rajtaütés-szerűen elfoglalni Szomort, de súlyos veszteségekkel visszaverték őket.

A helység északi kijáratánál és északkeleti részén a németek 45 szovjet harckocsit, illetve önjáró löveget és számos páncéltörő ágyút, az innen délnyugatra fekvő magaslatokon pedig újabb 18 páncélost és egy újabb páncéltörő reteszállást állapítottak meg.

A 18. harckocsihadtest 170. harckocsidandára és 1438. önjáró tüzerezrede (11 T-34 harckocsival és 11 SzU-85 önjáró löveggel) Felsőörspuszta körzetét védte északi és északnyugati arcvonallal. A dandár harckocsi-leszállásokat létesített Szomortól 2 km-re délre, Rókás-erdő területén, valamint Felsőörspusztától 1 km-re északra az út mentén.

A 181. harckocsidandár 36 T-34 harckocsival és az 595. önálló páncéltörő tüzerezreddel Mány védelmét kapta feladatul, illetve leszállásokat létesített a Mánytól 1,5 km-re északkeletre lévő útelágazásnál, valamint a településtől 1 km-re északnyugatra lévő útvillánál.

A 32. gépkocsizó lövészdandár két zászlóalja és a 292. aknavetőezred Alsőörspuszta északnyugati szélét szállta meg, egy zászlóalja pedig a 181. harckocsidandárt támogatta Mány nyugati szélén.

A 110. harckocsidandár (15 T-34 harckocsival), valamint a 363. nehéz önjáró tüzerezred (nyolc ISZU-122 önjáró löveggel) a

Zsámbéktól 1 km-re északnyugatra lévő 315-ös magaslat (Zsámbéki-hegy) nyugati és északkeleti lejtőin rendezkedett be védelemre, arcvonallal nyugat-északnyugat felé. A dandár és az ezred tehát a Bajna körüli kétnapos harcokban mintegy 22 harckocsit, illetve 11 önjáró löveget veszített.

Az 5. SS-páncélosadosztály 9. SS-páncélgránátos-ezredének zöme a hadosztály páncélozott harcsoportjának szárnyait fedezte a Csabdi és Mány körzetében harcoló szovjet csapatokkal szemben. A kora reggeli órákban a 10./II. SS-páncélgránátos-zászlóalj egy Gyermely felől indult szovjet támadást vert vissza.¹⁹⁷

A 3. SS-páncélosadosztály páncélozott harcsoportja Szomor előtt ismét elakadt. Két Panther harckocsi találatot kapott és kigyuladt. Az 5./II. SS-páncélgránátos-zászlóalj és a 6. SS-páncélgránátos-ezred részei napközben átkaroló manőverrel betörték Szomor területére, ahol a 49. gárda-lövészadosztály erőivel szemben elkeseredett helységarc vette kezdetét.

A 49. gárda-lövészadosztály erőit visszaszorítva, a 10./II. SS-páncélgránátos zászlóalj a nap végére elfoglalta Gyermelyt, az 5./II. és a 6./III. SS-páncélgránátos-zászlóalj pedig Szomort. A szovjet hadosztály jobb híján visszavonult a 18. harckocsihadtest vonalai mögé.

A szovjetek a 2. gárda-gépesítetthadtest 5. gárda-gépesítettdandárát gyorsan előrevonták Somodorpusztához, s ellenlökést indítottak Szomor felé. Különösebb eredményt a dandár nem ért el, így inkább visszavonult Máriahalom-délnyugat 1,5 km-Kistelep vonalra. E szovjet ellenlökés kudarcában szerepet játszott a magyar 102. légvédelmi tüzérostály 8,8 cm-es ágyúinak és biztosító gyalogságának ellenállása is Somodorpusztától nyugatra. A gyalog harcolók a körzetből három, a lövegkezelők négy szovjet páncélos kilövését jelentették.¹⁹⁸

A 3. SS-páncélosezred még napközben áttört Szomoron, és délkeleti irányban 2 km-t nyomult előre, ahol este egyesült az 5. SS-páncélosadosztály 10./II. SS-páncélgránátos-zászlóaljával. Utóbbi zászlóalj Gyermelytől 2,5 km-re észak-északnyugatra lévő útkereszteződéstől megindulva Rókáserdőn keresztül támadott délkeleti irányban, amíg elérte a 3. SS-páncélosadosztály páncélosait.

A nap második felében a 3. SS-páncélosadosztály Szomor felől négy támadást indított Zsámbék felé (egyenként 10-15 páncélossal), de a 170. harckocsidandár leszállásai mindet visszaverték.

E harcok közben Laackmann SS-Obersturmbannführer, a 3. SS-páncélosezred parancsnoka is súlyosan megsebesült. Az ezred vezetését átmenetileg Kraas SS-Sturmabführer vette át. Január 2. óta az ezred kilenc Panzer IV. 10 Panther és négy Tiger E harckocsi-ját vált harcképtelenné.¹⁹⁹

Az 5./III. SS-páncélgránátos-zászlóalj Epöl délkeleti előteréből kelet-délkelet felé indított támadást, és lezárta a délkelet felé vezető utat Sárásáptól 2,5 km-re délkeletre.

A hadosztály 3. SS-páncélos-felderítőosztályának 13 óra körül 15 páncélossal támogatott támadása a Dágtól északnyugatra lévő magaslatoknál egy szovjet páncéltörő reteszállás előtt, a 86. gárda-lövészadosztály és a 4. gárda-gépesítettdandár ellenállása miatt elakadt.²⁰⁰ Egy német ellenlökés során itt egy SzU-76M önjáró löveget (feltehetően az 1897. önjáró tüzerezred állományból) megsemmisítettek, másik kettőt pedig feladtak kezelői.

Az 5. SS-páncélosadosztály páncélozott erői reggelig elfoglalták Vasztélyt Csabditól 4 km-re északra, majd rövid lőszer- és üzem-

anyag-feltöltés után folytatták támadásukat. Az SS-páncélosok Vasztélytől 1,5 km-re délkeletre nyomultak előre.

Az 5. SS-páncélos-felderítőosztályt – egyes források szerint csak 1. (lövészpáncélos-) századát – a január 5-ére virradó éjszaka Csabditól 5 km-re nyugat-északnyugatra, Kisnémetegyháznál a megerősített 16. gépesített-dandár bekerítette. Ezért a beérkező 10. SS-páncélgránátos-ezred egy harcsoportját elindították, hogy segítsen a felderítőknél.²⁰¹

A bekerített SS-felderítőket szorult helyzetükből napközben végül a 6. páncélosadosztály páncélozott harcsoportja szabadította ki.

Az 5. SS-páncélosezred páncélosai (rajtuk a 23./I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj katonáival), valamint a 9./II. SS-páncélgránátos-zászlóalj reggel 6 óra körül Mánytól 5 km-re északnyugatra támadást indítottak délkeleti irányban.

A támadó SS-páncélosok és páncélgránátosok áttörték a 41. gárda-lövészadosztály harcrendjét, és reggel 7 óra 10 perc körül Bicskétől 3 km-re északkeletre, a 214-es magaslaton állt Hegyikastélynál – szovjet források szerint 10 páncélossal és zászlóaljnyi páncélgránátossal – elérték a Bicske–Mány műutat. A németek itt szétverték egy gépjárműszlopot, 15 tehergépkocsit zsákmányoltak, részben az általuk vontatott páncéltörő ágyúkkal együtt, majd miután lezárták az utat, déli irányban nyomultak tovább.

Miután az élen haladó 5/5. SS-páncélosszázad északaszának öt Panther a sűrű ködben Mány felé elhagyta Hegyikastély területét, a páncélosok a 181. harckocsidandár és az 595. önálló páncéltörő tüzerezred meglepetésszerű tüzebe futottak. A szovjetek a köd felszálltakor az északasz két Panther harckocsiját kilőtték.²⁰²

A megmaradt három Panther ködgránátokat eregetve, a kilőtt harckocsik kezelőivel együtt visszavonult Hegyikastélyhoz, ahol a „Darges” páncélozott harcsoport védelemre rendezkedett be. A németek egy három oldalról fallal körülvett, mintegy 200×150 méteres területre szorultak. Kelet felé az állás nyitott volt. A védők az 5. SS-páncélosezred mintegy 18 páncélosával, az 5. SS-páncélos-felderítőosztály egy századának néhány harcjárművével és a 23./I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj három gyenge századával rendelkeztek.²⁰³

A harcsoporttal tartó ismeretlen SS-haditudósító 1945. február 1-jén megjelent cikkében így jellemezte ezt a kényszer-védőállást:

„A műút mellett, öreg fallal körülvén, egy magyar kastély emelkedik. Ez lesz a páncélosok sündisznó-állásának központja. A fal előtt a gránátosok kiépítik biztosító állásaikat. A fal mögött, tőlük mindössze 60 méter távolságban, az Obersturmbannführer [Darges – Sz. N.] rendezi be harcálláspontját.

*Az ellenség felfedezte a német csoport mozgását. Megkezdte a belövést. Harckocsikkal, páncéltörő ágyúkkal és nehézaknavetőkkel tépi a kastély környékét. A tágas, díszes termék drága barokk bútortartat, a hatalmas, arannyal befúttatott tükröket a légnyomás a falakhoz csapja. A színpompás és értékes olajfestményeket a szovjet mesterlövészek lövedékei ütik keresztül. A kastélyban kevés szoba nyújt védelmet.”*²⁰⁴

A szovjetek először a kastély déli oldalán próbálkoztak, s egy felderítőosztágot küldtek ki. A németek ezt szétverték. Ekkor a 181. harckocsidandár 20 harckocsija a Mány felől vezető műút mentén tört előre Hegyikastély felé, de a Pantherek tüzeiben elakadtak. A

²⁰¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 5. 1. 1945 (629. tekeres 7212903. felvétel).

²⁰² Klapdor 313. o.

²⁰³ Fey 258. o.

²⁰⁴ A cikket lásd Das Schwarze Korps 1945/5. számának 1. és 6. oldalán. (A továbbiakban: Das Schwarze Korps) 1. o.

szovjet dandár vesztesége egy kiégett T-34 volt.²⁰⁵ A többi harckocsi visszafordult.

Mielőtt beköszöntött volna a sötétség, az SS-páncélgránátosok a falon belülrre vonták vissza géppuska-állásaikat. A harckocsik úgy helyezkedtek el, hogy közvetlen tüztámogatást adhassanak. A kastély egy védettebb szobájában a 23./I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj tartaléka, egy közelharcra kiválóan kiképzett szakasz állt készenlétben.

Éjfél előtt nem sokkal a szovjetek megindították első jelentősebb támadásukat a „Darges” páncélozott harcsoport ellen. Tüzérségi előkészítés után lövészgyalogságuk két irányból támadott. A kastély falánál vad kézigránát-párbaj alakult ki. A szovjetek csaknem behatoltak a védőállásba, amikor a közelharc-szakasz ellenlökést indított. Egy óra múltán a fal ismét német kézben volt.

Január 5-én reggel az 1. gárda-gépesítetthadtest erői beérkeztek a Bicske–Felcsút–Etyek–Herceghalom vasútállomása körzetbe, de egyelőre nem kerültek bevetésre.

A szétvert 80. gárda- és 4. gárda-lövészadosztály roncsait, valamint a szintén erősen megtépázott 93. lövészadosztályt aznap a szovjetek a védelem második lépcsőjében, Göböljárás–Alcsút–Etyek körzetében helyezték el. A 19. lövészadosztály Telki–Páty–Torbágy körzetébe csoportosult át.

A 96. gyaloghadosztály jobbszárnyán támadó 283. gránátosezred Tokodról megindulva délkelet felé elfoglalta a környék uralgó 457-es magaslatát (Nagy-Getét), valamint az ettől délre elterülő kisebb magaslatokat.

A hadosztály középső és balszárnny-csapatái Tokod vasútállomása felől Körteles felé indítottak támadást. Ám a település délnyugati és északnyugati szélén védekező szovjetek visszaverték őket.

A német páncélromboló osztagok vagy a páncélvadász-repülőgépek eredményesen támadhatták a 2. gárda-gépesítetthadtest 30. gárda nehézharckocsi-ezredének páncélosait. Ugyanis a Dorogot védő szovjet harckocsi-csoport három ISZ-2 nehézharckocsiját törölték az állományból.

A 711. gyaloghadosztály már beérkezett erői sötétedéskor támadást indítottak Tokod vasútállomása északi előteréből, hogy a Keszölc–Csév út mentén délkelet felé nyomuljanak tovább.

A hadosztály egy harcsoportjának az Esztergomtól délkeletre fekvő magaslatokat kellett rajtaütésszerűen birtokba vennie, illetve Zsidópuszta körül egy páncéltörő reteszállást létesítenie egy esetleges Esztergomból érkező támadás kivédésére. A hadosztály egy utászcsoprtjának le kellett zárnia az Esztergom–Pilisszentlélek utat.

Egy hajnali felderítő-jelentés szerint Esztergomban az átlagos helyőrségnél nincs nagyobb szovjet erő, de a várostól délnyugatra a szovjetek beásták magukat, különösen Körtelesnél.

A „Breith” hadtestcsoprt arcvonalán a „Pape” csoport sávjában is súlyos harcok folytak. A csoport a 6. páncélosadosztállyal együtt aznap átkerült a IV. SS-páncélosadtest alárendeltségébe. A „Bieber” harcsoport a 271. népi-gránátoshadosztály roncsaival a „Breith” hadtestcsoprt közvetlen alárendeltségébe lépett.

A szovjetek Felsőgallától megindulva elfoglalták a településtől 3 km-re északra lévő 300-as magaslatot. A 6. páncélosadosztály 4./II. páncélgránátos-zászlóalja (Biermann örnagy) visszavetette innen a támadókat, és öt páncéltörő ágyújukat megsemmisítette.

A „Philipp” páncélozott harcsoport – szovjet adatok szerint 40 páncélossal és kísérő gyalogsággal – reggel Nagynémetegyházról északkeleti irányban folytatta támadását, majd visszafordult dél felé, s 10 óra tájban beleütközött a megerősített 16. gépesített-dandár ellenállásába.

A szovjet dandár Tükrös felé vonult vissza. A német páncélosok a 10. SS-páncélgránátos-ezred egyik zászlóaljával együttműködve

²⁰⁵ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 25. o.

elfoglalták Tükröst is, Csabditól 6 km-re északnyugatra. Az itteni harcokban három szovjet páncélost (ebből egy ISz–2 nehézharcokocsit) lötték ki. Ezután a páncélozott harccsoport délkeleti irányban tört előre, elfoglalta Csabdi-majort, ahol újabb két szovjet harckocsit lött ki.

A 6. páncélosadosztály folytatta támadását dél felé, és a késő esti órákban elfoglalta Csordakutat, Csabditól 3 km-re nyugat-északnyugatra.

Ettől függetlenül a németeknek már ötödik napja nem sikerült megtisztítani az alsógallai átjárót.

A 4. légiflotta repülőgépei a kedvezőtlen időjárás miatt aznap csupán 140 bevetésben támadták a szovjet gépjárműforgalmat és az általuk birtokolt településeket a Garamtól keletre.

A IV. SS-páncéloshadtest sávjában sem volt jelentősebb német-magyar repülőtevékenység. Délben a 102/1. vadászbombázó-század négy Fw 190 csatarepülőgéppel Zsámbék körüli célpontokat támadott. Ugyanitt hajtott végre bombavetést a 102. gyorsbombázó-osztály is.²⁰⁶

A szovjet 17. légi hadsereg is főleg felderítő repülőgépeket vetett be, illetve helyenként vadász- és csatarepülőgépek jelentek meg, de nem jelentős számban.

Guderian vezérezredes, a német szárazföldi haderő megbízott vezérkari főnöke aznap parancsnoki vonatával megérkezett a Dél Hadseregcsoporthoz. Délelőtt Wöhler gyalogsági tábornokkal folytatott megbeszéléseket a hadseregcsoport eszterházi harcálláspontján, délután pedig Beregfő Károly vezérezredes, honvédelmi miniszterrel tárgyalt.

Grolman altábornagy este megbeszélte Gaedcke vezérőrnaggyal a páncélozott harccsoportokkal megerősített 4. lovasdandár tervezett támadását Székesfehérvár nyugati előteréből. A hadseregcsoport vezérkari főnöke közölte, hogy Guderian vezérezredes inkább arra hajlik, hogy a támadást az 1. páncélosadosztály déli szárnyáról indítsák meg, és a támadó csoportosítás balszárnyát fordítsák majd a Velencei-tó felé. E támadáshoz megkapnák a 403. népi-tüzérhadtest 87 lövegét is. Gaedcke válaszában kiemelte, hogy a 4. lovasdandárt jelenlegi, a Vértes hegységtől nyugatra húzódó állásaiban az éjszaka folyamán magyar erők váltják le, így a dandár január 7-ére támadásra kész lesz.

Mivel ezen átcsoportosítás után a létfontosságú móri átjárót egy német géppuskás-zászlóaljat kivéve csak magyar csapatok tartanak, a németek a Garamtól átcsoportosítás alatt álló 3. páncélosadosztályt Mórhoz akarták irányítani.

A „Pape” csoport alárendeltségében harcoló 130/I. páncélososztályt a lehető legrövidebb időn belül ki kellett vonni, és személyi állományát a nyugati front mögé irányítani. Az osztály megmaradt 46 Panther harckocsijából 36-et az 1. páncélosadosztálynak utaltak ki, 10-et pedig a 23. páncélosadosztály kapott.

A 24. páncélosadosztályt is hamarosan kivonták a német 8. hadsereg arcvonalából. A seregtest meglévő páncélosait (két parancsnoki Panzer III és nyolc Panzer IV harckocsit, hat Panzer IV L/70 [A] vadászpáncélost, öt StuG. III és StuH. 42 rohamlöveget, 44 Sd.Kfz. 250 könnyű lövészpáncélost, 52 Sd.Kfz. 251 közepes lövészpáncélost, valamint három könnyű és hét nehéz felderítő páncélgépkocsit) ugyancsak a 23. páncélosadosztálynak adták. A fellelhető források alapján azonban az itt hagyott harcjárművek egy részét végül mégis más alakulatok kapták pótlásként.

1945. január 6. szombat

(Időjárás: mínusz 3 Celsius-fok, hóesés, korlátozott látótávolság, a Balaton nyugati részén 15 cm vastag, zárt jégtakaró.)

A 3. SS-páncélosadosztály Zsámbék felé folytatta támadását. A hadosztály aznap nyolc harc képes Panzer IV és 10 Panther harckocsival, négy Tiger E nehézharcokocsival²⁰⁷, kilenc Jagdpanzer IV vadászpáncélossal és 13 StuG. III rohamlöveggel rendelkezett. A gyalogság egy erős, öt közepesen erős és egy átlagos zászlóaljában legkevesebb 1900 fő harcolt az első vonalban. A hadosztály-tüzérség öt könnyű és öt nehéz ütegből állt. A seregtest 80 százalékos mozgékonyssággal bírt, és támadásra korlátozottan alkalmasnak tartották.²⁰⁸

Az SS-hadosztály egyik páncélozott harccsoportja 9 órakor 12 páncélos (főként Panther és Tiger E harckocsik) támogatásával elfoglalta a Zsámbéktól 4 km-re északnyugatra lévő 290-es magaslatot (János-hegyet), de Felsőörspuszta északi körzetében a 170. harckocsidandár megakasztotta további támadását. A szovjetek négy ellenséges harckocsi megsemmisítését jelentették. A német páncélozott harccsoport ezért kelet felé volt kénytelen kerülni.

A 3. SS-páncélosadosztály ezután balszárny-csapatát átcsoportosította. Az 5/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj ezután Szomortól keletre biztosított. Az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj leváltotta a 3. SS-páncélos-felderítőosztályt a Dágtól északnyugatra lévő magaslatokon.

A 3. SS-páncélos-utászzászlóalj Bajna délkeleti körzetéből, illetve részeivel Nagysáptól kelet felé indított támadást. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály ugyanakkor Sárísáptól dél felé, Máriahalom irányában nyomult előre. Az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj néhány harckocsi és a 3. SS-páncélvadászosztály StuG. III rohamlövegeinek támogatásával a Dágtól északnyugatra kialakított szovjet retesz-állásokat támadta, kevés sikerrel.²⁰⁹

A Felsőörspusztánál visszavert 3. SS-páncélosezred ugyancsak Sárísáp irányából Dág felé indult átkaroló támadásra, de a Dágtól északnyugatra lévő 234-es és 220-as magaslaton harcoló 2. gárdagépesítetthadtest 4. gárda-gépesítettdandárának páncéltörő ágyúit és T-34/85 harckocsijait ellenében csak lassan jutott előre.²¹⁰

Eközben a 6/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj a 337-es magaslat (Kakuk-hegy) és a 290-es magaslat (János-hegy) között már védőállásokat létesített. A 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj a 315-ös magaslatot (Zsámbéki-hegyet) rohamozta.²¹¹

A 18. harckocsihadtest reggel jelentős erősítést kapott, amikor Szvesnyikov ezredesnek, az 1. gárda-gépesítetthadtest²¹² tüzérparancsnokának csoportját alárendeltségébe utalták.

²⁰⁷ Schneider im. 226–227. oldalán január 1–6. között a meglévő 18 Tiger E harckocsiból összesen nyolc véglegesen elvesztett páncélost említ, sajnos forrás megjelölése nélkül. Ezt sem levéltári, sem egyéb könyvészeti források nem támasztják alá. A német levéltári források egybehangzóan 11 meglévő Tiger E-ről szólnak, véglegesen elvesztett harckocsi nélkül.

²⁰⁸ HL KTB/HGr. Süd Wochenmeldungen der Divisionen. Stand vom 6. 1. 1945. (628. tekeres 7212271. felvétel).

²⁰⁹ Vopersal 547. o.

²¹⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 6. 1. 1945 (629. tekeres 7212915. felvétel).

²¹¹ Vopersal 547. o.

²¹² Az 1. gárda-gépesítetthadtest 1944. december 24. és 1945. január 3. között a harkovi katonai körzetből érkezett be Szalkszentmárton, Kunszentmiklós és Kecskemét vasútállomásokra. Erőri ezután átkeltek a Dunán, és a 3. Ukrán Front alárendeltségébe léptek. Január 4-én a hadtest Seregélyes – Szolgaegyház – Aba – Perkáta körzetében gyülekeztek. Lásd az 1. gárda-gépesítetthadtest összefoglaló jelentése, 1945.

A csoportot a 3. Ukrán Front parancsára január 3-án alakították az 1. gárda-gépesített-hadtest 382. gárda önjáró tüzérezredének 20, 1458. önjáró tüzérezredének 21, illetve 1821. önjáró tüzérezredének 18 SzU–100 önjáró lövegéből, majd a 4. gárdahadsereg rendelkezésére bocsátották.

A három önjáró tüzérezred 59 páncélossal január 4-én reggelre Bicske–Felcsút körzetében összpontosult. Az erők január 4-én és 5-én Bicske–Szár–Szár vasútállomása–Óbarok terepszakaszon páncélelhárító védelmet szerveztek az 5. gárda-lovashadtest 11. gárda- és 12. gárda-lovashadtestével együtt.

A front újabb parancsára a 382. gárda és az 1821. önjáró tüzérezred (összesen 38 SzU–100 önjáró löveggel), megerősítve a 484. önálló páncéltörő tüzérezreddel, január 6-án 5 óra körül Zsámbék körzetében összpontosult.

A 3. Ukrán Front parancsnokságának utasítása alapján ezek az erők a 49. gárda-lövészadosztállyal (V. F. Margelov vezérőrnagy) és a 24. önálló páncéltörő tüzérdandár másik két ezredével közösen megszállták a Máriahalom–324-es magaslat (Nyakas)–Anyácsa–Zsámbék terepszakaszt. A kapott feladat szerint a páncélelhárító körletnek meg kellett akadályozni a németeket abban, hogy kijussanak a Tinnye–Perbál–Tök vonalra.

A 49. gárda-lövészadosztályt támogatta a 45. gárda ágyús tüzérdandár, és a 19. lövészadosztály 1310. lövészezredét is alárendeltségébe utalták. A lövészezred Felsőörspusztától délre foglalt védőállásokat.

A harcot a körzetben a 23. lövészhadtest (M. F. Grigorovics vezérőrnagy) Biára települt törzse szervezte. A Budapest felé támadó és a Budáról esetleg kitörő német páncélosok ellen Páty és Torbágy körzetében egy páncéltörő tüzérezredet körkörös tüzelésre alkalmas állásokban helyeztek el.

A 3. SS-páncélosadosztály nem adta fel a Zsámbék irányában való előretörés tervét. Este 18 órakor 15 páncélosa újabb támadást indított Szomor felől a 170. harckocsidandár és az 1438. önjáró tüzérezred Felsőörspuszta körüli állásai ellen. Másik 20 német harckocsi és SS-páncélgránátosok a dandár szárnyát támadták Rókáserdő területéről. Több mint kétórás páncélos-összecsapás vette kezdetét a sötétben. A 170. harckocsidandár leszállásai kilenc német harckocsi kilövését jelentették; saját veszteségük négy kiégett T-34 volt.

A Rókáserdő felől támadó SS-páncélgránátosok a sötétséget kihasználva ismét behatoltak a harckocsik és önjáró lövegek harcrendjébe, és páncéltromboló eszközökkel támadtak rájuk. Noha a szovjet páncélosoknak megint nem volt lövéstámogatása, a támadást ezúttal visszaverték.

Az 5. SS-páncélosadosztály aznap nyolc bevethető Panther és nyolc Panzer IV harckocsival, egy StuG. IV rohamlöveggel és négy Jagdpanzer IV vadászpáncélossal rendelkezett.

A páncélgránátosok öt erős és két közepesen erős zászlóalja mintegy 2600 főnyi harcoslétszámot jelentett. A hadosztály alárendeltségében harcoló 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljaknak további 300, illetve 400, összesen 700 harc képes katonája volt.

Az 5. SS-páncélos-tüzérezred hat könnyű és négy nehéz ütegből állt. A 45 százalékos mozgékonyságú hadosztály támadásra korlátlannul alkalmas volt.²¹³

A hadosztály páncéloscsoportját reggel Bicskétől 2,5 km-re északkeletre, Hegyikastély területén a szovjetek immár teljesen bekerítették.

január 5-február 5. Másolata a szerző birokában. (A továbbiakban: Az 1. gárda-gépesítetthadtest összefoglaló jelentése) 3. o.

²¹³ HL KTB/HGr. Süd Zustand der Divisionen Stand vom 6. 1. 1945 (628. tekeres 7212270. felvétel).

A németek itt körvédelemre rendezkedtek be. Az előző napi és éjszakai összecsapás következtében a páncélosoknak már alig volt üzemanyaguk, lőszerkészletüket három repeszgránát híján csaknem ellőtték. A 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóaljra is ráfért az utánpótlás.

Ebben a súlyos harcászati helyzetben felmerült, hogy a harccsoport kitör, és visszavonul a Csabditól 1,5 km-re délnyugatra lévő erdő szélére. Ezzel azonban a Bicske–Mány műút ellenőrzése ismét a szovjet csapatok kezébe került volna. Darges SS-Obersturmbannführer úgy döntött, hogy a harccsoport marad, tovább védi állásait, s bevárja a már megigényelt utánpótlást. Nem sokkal éjfél után az 5. SS-páncélosadosztály valóban el is indított egy páncélozott oszlopot, amely löszert, üzemanyagot és ellátmányt vitt a zömtől elvágtott harccsoportnak.

A kastély területét napközben szovjet csatarepülőgépek támadták, majd harckocsi-támadások indultak több irányból is. A szovjet harckocsik a kerítésfalat lötték, hogy utat nyissanak a lövészeknek. Az 5. SS-páncélosezred Pantherei estig itt 12 szovjet páncélos kilövését jelentették.

Mivel a német megfigyelések szerint ISz–2 nehézharcokocsik is részt vettek²¹⁴ a támadásban, feltételezhetően a megerősített 16. gépesített-dandár egy része is Hegyikastélyt támadhatta. Ugyanakkor érdekes, hogy a szovjet források szinte teljes egészében hallgatnak a kastélyt ért saját támadásokról. Ez betudható annak is, hogy egyelőre nem boldogultak az SS-harccsoporttal, s sikertelenségüket nem akarták nagydobra verni. Ám az sem kizárt, hogy a németek túlozták el a szovjet rohamokat.

A folyamatos támadások és az utánpótlási nehézségek ellenére az SS-harccsoport a Bicske–Mány műúton való járőrözést továbbra sem adta fel. Sőt, hat harckocsival lekötő támadást indított Mány ellen délnyugat felől. A települést védő 181. harckocsidandár 16 páncélosa és a 3. légvédelmi tüzérhadosztálytól alárendelt légvédelmi lövegek azonban visszaverték a támadást. A németek saját veszteség nélkül öt T-34 harckocsi és két nehéz löveg kilövését jelentették.

A szovjet támadások éjszaka is folytatódtak. A „Darges” páncélozott harccsoport három nagyobb rohamot vert vissza. A 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj közelharc-szakaszát hat válságos helyzetben is be kellett vetni. A hadosztálytól küldött páncélozott osztag éppen egy szovjet támadás kellős közepén érkezett meg január 7-ére virradó éjszaka.²¹⁵

A 9. SS-páncélgránátos-ezred aznap Csabdit támadta nyugati, északnyugati és északi irányból, de páncélgránátosai a szilárd szovjet védelemmel szemben alig jutottak előre.

A hadosztály más részei – szovjet adatok szerint 18 páncélos és egy zászlóaljnyi páncélgránátos – elfoglalták a Mánytól nyugatra lévő erdőt, és annak keleti szélét védték a szovjetek ellenlökéseivel szemben.²¹⁶

A 18. harckocsihadtest aznap összesen 19 német harckocsi, három löveg és öt lövészpáncélos megsemmisítését jelentette. Saját vesztesége hét kilőtt T-34 harckocsi (ebből hat kiégett) és egy megsemmisült SzU–85 önjáró löveg volt.²¹⁷

A „Pape” csoport arcvonalán a szovjetek kitörték Alsógalláról, és a német arcvonal résén keresztül benyomultak a településtől észak-északkeletre lévő erdős területre.

A 6. páncélosadosztály folytatta támadását Csabditól északnyugatra, és elfoglalta a Bicskétől 3 km-re északnyugatra fekvő 256-os

²¹⁴ Lásd Fey i. m. 258. o.

²¹⁵ Das Schwarze Korps 1. o. és 6. o.

²¹⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 6. 1. 1945 (629. tekeres 7212915. felvétel).

²¹⁷ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 26. o.

²⁰⁶ Becze 236. o.

magaslat (Dobogó) körzetét. Az elért terepszakaszt a németek a 41. gárda-lövészadosztály és a 16. gépesített-dandár harcokcsikkal is támogatott ellenlökéseivel szemben is megtartották. A szovjetek innen hét német harcokcsi kilövését és 100 főnyi ellenséges élőerő-vesztését jelentették.

A „Pape” csoport aznap a 6. páncélosadosztályon kívül a leharcolt 271. népi-gránátoshadosztály egy zászlóaljával (alig több, mint 50 harcokpes katonával) és az 1. páncélosadosztálytól átalárendelt 1/I. páncélgránátos-zászlóalj mintegy 100 harcoló katonájával rendelkezett.

A 6. páncélosadosztálynak 16 bevethető Panthere, nyolc Panzer IV harcokcsija, négy Jagdpanzer IV vadászpáncélosa és három 7,5 cm-es páncéltörő ágyúja volt. A seregtestnek alárendelt 26/I. páncélososztály 10, a 130/I. páncélososztály kilenc további harcokpes Pantheret számlált.

A hadosztálynak három gyenge és egy leharcolt páncélgránátos-zászlóalja volt, összesen mintegy 350 fős harcos-létszámmal. A 76. páncélos-tüzérezrednek három könnyű és öt nehéz ütege volt. A seregtestet csak védelemre tartották korlátlanul alkalmasnak, támadásra nem.

A 96. gyaloghadosztály részei a 457-es magaslat (Nagy-Gete) körzetéből Csolnok felé támadtak, és elfoglalták a településtől nyugatra lévő 296-os magaslatot (Magos-hegyet). A hadosztály egy másik harcsoportja birtokba vette a 332-es magaslatot és a Csolnoktól 1,5 km-re északra lévő Reimann-telepet. Az északi harcsoport Körteles felé nem jutott előbbre.

A hadosztály aznap három közepesen erős és négy gyenge gránátoszászlóaljjal rendelkezett, összesen mintegy 1300 főnyi harcos-létszámmal. A páncélvadászosztály StuG. IV rohamlővegei közül mind harcokképtelen volt. A páncéltörő ágyúk közül 16-ot vethettek be. A 196. tüzezred kilenc könnyű és három nehéz ütege támogatta a gyalogságot. A hadosztály csak védelemre volt alkalmas.

A német 711. gyaloghadosztály erői reggelre elérték az Esztergomtól 4 km-re délre lévő körzetet, délután pedig elfoglalták Zsidópusztát, majd tovább támadtak az innen keletre fekvő magaslatok felé. A németek elfoglalták a 309-es magaslatot (Strázsa-hegy) és Sátorkőtanányát.

A hadosztály egyetlen, csupán felderítésre kiküldött gránátoszázada aznap délután visszafoglalta Esztergomot, miután megsemmisítette a kis létszámú helyőrséget és lezárta a városba vezető utakat.

A 744. gránátoszazred III. zászlóaljának parancsnoka, Eduard Post tartalékos százados saját elhatározásából ezután is folytatta a támadást, és katonáival birtokba vette a várostól keletre fekvő, uralgó magaslatot. Tettét a német 6. hadsereg külön parancsban állította példaként a többi alakulat elé²¹⁸. A százados 1945. február 28-án megkapta a német Vaskereszt lovagkeresztjét.

Ezután a 711. gyaloghadosztály összes rendelkezésre álló, már kirakodott alakulatát Esztergom déli előterébe irányították. A seregtestnek hat közepesen erős és egy átlagos gránátoszászlóalja volt, legkevesebb 2000 fős harcos-létszámmal. Nehézfegyverek terén 11 darab 7,5 cm-es páncéltörő ágyú és hét bevethető Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélos állt rendelkezésre. A 1711. tüzezrednek hat könnyű és egy nehéz ütege volt. A hadosztályt még korlátozott támadásra alkalmasnak ítélték.

A 4. légiflotta I. repülőhadteste a továbbra is kedvezőtlen időjárás miatt csupán kis létszámú csatarepülő-bevetést hajtott végre. A csatarepülőgépek három szovjet páncélost lőttek ki. A magyar 102/I. vadászbombázó-század – a jogelőd-alakulatokéval együtt –

aznap hajtotta végre a 2000. bevetését, amelyet Majoross István hadnagy repült meg.²¹⁹

A jóval nagyobb számban felküldött német–magyar vadászrepülőgépek 10 szovjet repülőgép lelövését jelentették.

A IV. SS-páncéloshadtest aznap megkapta az első feltöltött magyar seregtestet, a 23. gyaloghadosztály (Fehér Géza vezérőrnagy) harcsoportját:

- 54/I. gyalogzászlóalj (24 tiszt, 500 főnyi legénység, 32 golyószóró, hat géppuska, négy 8 cm-es aknavető) páncélromboló rajjal és önálló hungarista rohamszakasszal;
- 54/II. gyalogzászlóalj (18 tiszt, 500 főnyi legénység, 32 golyószóró, négy géppuska, hét 8 cm-es aknavető) páncélromboló rajjal és önálló hungarista rohamszakasszal;
- 54/III. gyalogzászlóalj (22 tiszt, 500 főnyi legénység, 31 golyószóró, hat géppuska, négy 8 cm-es aknavető) páncélromboló rajjal és önálló hungarista rohamszakasszal;
- 13. felderítőosztály híradó-, árkász- és aknavető-szakasszal, egy gépkocsizó lövészzakasszal (három golyószóró) és egy lovasszakasszal (két golyószóró, egy géppuska, összesen két tiszt, 60 főnyi legénység);
- 23. légvédelmi gépágyús üteg (öt 4 cm-es gépágyú);
- 25. tüzezrosztály (egy üteg négy 10 cm-es tarackkal, két üteg összesen nyolc 10,5 cm-es tarackkal);
- 5. tüzezrosztály (egy üteg négy 8 cm-es ágyúval, két üteg összesen nyolc 10,5 cm-es tarackkal);
- 23. aknavető-tüzezrosztály (három üteg összesen 22 darab 12 cm-es aknavetővel);
- X/2. és 3. utászs század maradványai (60 fő);
- 101. vegyi harc-zászlóalj (19 tiszt, 544 főnyi legénység, öt golyószóró, négy géppuska);
- 23. híradó-zászlóalj (egy rádiós és egy távbeszélő század);
- 200 hungarista önkéntes.²²⁰

A harcsoport gyalogságát a bősárkányi 3. számú kiképző és felszerelő központ 381., 382., 383., 386., 387., 388. és 389. századából töltötték fel. Az aknavető- és páncélromboló szakaszok a hédervár: 1. számú kiképző és felszerelő központból érkeztek Komáromba.²²¹

A 2. honvéd páncélosadosztály és az 1. huszárhadosztály a magyar VIII. hadtest alárendeltségébe került. Amikor a huszárhadosztály segédtiszte a lehetséges szálláskörleteket vette szemügyre, felettébb kellemetlen hírek jutottak tudomására:

„Jelentem mint a huszárhadosztály Dunaalmás, Mócsa, Naszály környékének szállásai szemrevételezésére előre küldött tiszt az elvonuló német alakulatok részéről elkövetett károkról szerzett tapasztalataimat.

Diópuszta állami mentelep 2 tiszt lakóépülete feltörve, a benne lévő bútorok, képek és egyéb értékek feldúlva és szétzúzva hevertek a földön. Az értékes bútorok darabjai a kandallóban hevertek, látszólag azokkal fűtöttek. Képek és egyéb törékeny tárgyak összegyűrve [sic!] és taposva, szétépve hevertek a földön. A helyszínen nálam jelenkező gazda előadta, hogy az SS Wiking hadosztály tagjai voltak itt beszállásolva. A környékbeli pincéket feltörték és onnan nagy mennyiségű bort szállítottak oda. Attól berúgva követték el a vandál pusztítást. Az egyik szoba berendezése ezen gazda előadása szerint Petkó Szandner Tibor nyugállományú vezérőrnagy magán-

²¹⁹ Becze 236. o.

²²⁰ Lásd HL VKF Fővezérség meghatalmazott tábornoka hadinaplója, 100. sz. melléklet.

²²¹ HL VKF Fővezérség meghatalmazott tábornoka hadinaplója, 88. sz. melléklet.

tulajdona volt. Az itteni cselédség tulajdonát sem kimélték meg ezek a magukról megfélemlített katonák, mert nemcsak hogy disznókat, teheneket és lovakat is elhajtottak, hanem még az ablakok bezúzásával téli időben lakhatatlanná tették lakásaikat.

Tömörd-pusztai főintézője előadta, hogy múlt éjszaka 6 hízó disznója tűnt el. A német katonáktól nincs nyugta, mivel állandóan marháit, lovait, disznóit el akarják vinni, sőt, magát lövéllyel is megfenyegették.

Bélapusztai gazdája előadta, hogy az intéző elmenekült, a pusztai egész jószágállományát a német katonák elhajtották annak ellenére, hogy a cselédség még ott van.”²²²

Guderian vezérezredes aznap felkereste a IV. SS-páncéloshadtest tatai harcálláspontját, és megbeszéléseket folytatott Balck páncélos tábornokkal is. Délután az OKH hadművelleti osztályának vezetője, Bogislav von Bonin vezérkari ezredes²²³ tárgyalta a Dél Hadsereg-csoport főparancsnokával és törzsével. Este Guderian parancsnoki vonata tovább indult az „A” Hadseregcsoporthoz.

A németek napközben szembesültek a már korábban is sejtett ténnyel: késedelmes előrenyomulásukat kihasználva a szovjet csapatok az Alsógalla–Felsőgalla–Újbarok–Csabdi–Bicske–Mány–Zsámbék–Máriaalom–Csolnok–Körteles terepszakaszon új főellenállási vonalat építettek ki. A németek nyolc lövészhadosztályra és legalább három harcokcsi- vagy gépesített-hadtestre becsülték a IV. SS-páncéloshadtesttel szemben harcoló szovjet erőket.

Erről a vonalról a szovjetek már ellenlökéseket is indítottak, amelyekkel a német harcsoportokat arra kényszerítették, hogy a támpontokat egyenként, nehéz harcok árán számolják fel.

Úgy véljük, hogy a 3. SS-páncélosadosztály páncélozott harcsoportjának 1945. január 2-án 14 óra körül történt lefordítása Bajót felé, és beküldése a Gerecse szűk útjaira, nem volt szerencsés lépés. Amennyiben a páncélozott harcsoport a 3. SS-páncélos-felderítőosztállyal és a 96. gyaloghadosztály Dunán már átkelt erőivel együtt, az I. repülőhadtest csatarepülőgépeinek támogatásával támadást indított volna Tát, Tokod és Dorog irányában, esélye lehetett volna azelőtt elfoglalni a településeket, hogy a szovjet védelem jelentősebben megvethette volna a lábát bennük.

Ha a németeknek sikerült volna január 3-án elfoglalni Dorogot, és a 3. SS-páncélosadosztály megerősített páncélozott harcsoportja Piliscsaba felé folytatta volna támadását, akkor a szovjetek kiépítés alatt álló védelmi vonalát a Gerecse keleti szélén egyszerűen átkarolhatták volna. Amennyiben a németek ezt a megoldást választják, kezdetben gyengébb szovjet erőkkel kerültek volna szembe, mint a Bajót–Bajna–Szomor–Zsámbék irányban. Természetesen a szovjetek ugyanúgy Piliscsabához is átirányították volna tartalékaikat. Viszont a németek rövidebb idő alatt, kedvezőbb terepen, közelebb jutottak volna Budapesthez.

A IV. SS-páncéloshadtest támadása azonban január 6-ára menthetetlenül elakadt. Ezt Gille SS-Obergruppenführer teljesen nyíltan be is vallotta Bonin vezérkari ezredesnek, az OKH hadművelleti osztálya vezetőjének, amikor az Guderian kíséretében aznap nála járt.

A megfeneklett előrenyomulás támogatása céljából a Dél Hadseregcsoporthoz másnapra időzítette a 4. lovasdandár páncélozott harcsoportokkal közösen indítandó támadását, amely több mint 100 bevethető páncélossal indult Székesfehérvár északnyugati előteréből. A csoportosítás feladata az volt, hogy északkeleti irányban,

²²² HL VKF Fővezérség meghatalmazott tábornoka hadinaplója, 105. sz. melléklet.

²²³ Bonin vezérkari ezredes még 1945 januárjában letartóztatott és koncentrációs táborba zárták Varsó „önhatalmú” feladása miatt. A II. világháború után jelentős szerepet játszott a Bundeswehr szervezésében.

Csákvár felé előretörve elvágja a Vértes hegység déli részén védekező szovjet erőket, majd közelebbi célként elérje a Vál–Alcsút terepszakaszt.

Mielőtt azonban január 7-én megindulhatott volna az I. lovashadtest támadása, a Dunától északra már igen súlyos helyzet körvonalazódott.

Ugyanis a szovjet hadvezetés a megrekedő „Konrad” hadművelet folytatásának lehetőségétől úgy kívánta megfosztani a németeket, hogy a 2. Ukrán Front balszárnyával január 6-án támadást indítottak a Dunától északra, Komárom és Érsekújvár irányában.²²⁴ E szovjet kísérletből alakult ki az a heves páncélosütközet²²⁵, amely 1945. január 6-22. között közvetett módon, de kihatott a Budapest körül harcoló német–magyar és szovjet csapatok helyzetére is.

A 17 napos komáromi páncélosütközetben a 2. Ukrán Front balszárny-csapatok egyértelmű vereséget szenvedtek. Nem foglalták el a hadművelleti célként megjelölt komáromi Duna-átkelőket, és nem kerültek a Budapest felé tartó IV. SS-páncéloshadtest hátába sem.

Noha a szovjetek sem hadművelleti meglepetéssel, sem elegendő lövészyalogsággal nem rendelkeztek, a harcokcsi- és gépesített csapatok jóvoltából az első két napon területnyereségük jelentős volt. A város közvetlen előterét ért meglepetésszerű támadásról egy egykorú magyar rendőrségi jelentés így számolt be:

„[...] Megjegyezni kívánjuk, hogy január 7-én a szovjet páncélos ékek Komáromot annyira megközelítették, hogy a német és magyar katonaság csak a várostól 1 km-re tudta megállítani. E harcoknak a jelei, illetve nyomai jelenleg is ott vannak, mivel a páncélosok szétlőtt állapotban az úton szétrobantva hevernek. A páncélosok között amerikai eredetű „Schermann” [helyesen Sherman, vagyis M4A2 – Sz. N.] páncélosok is voltak, sőt, két ilyen páncélos épségben került a németek kezébe, mivel a töltés [az árvízvédelmi töltés – Sz. N.] árkába csúszott és onnan már kijönni nem tudott. Ez a támadás oly hirtelen történt Komárom előtt, hogy a lakosság a veszélyről csak másnap értesült.

A város térségében állandó légi tevékenység van. Január 21-én az éjjeli órákban szovjet repülőgépekről 46 bombát dobáltak Komárom város területére. Az ellenséges repülőtámadások következtében nagyobb kár nem keletkezett.

A városban csak kevés számú katonaságot lehet látni, azok is a harcoló alakulatokhoz tartoznak. A város területén a rendőrség tartja fenn a rendet a lakosság teljes meglegedésére. [...]”²²⁶

A szovjetek tehát gyorsan teret nyertek nyugati irányban, ám nem boldogultak a 211. népi-gránátoshadosztály reteszállásával – még a 4. gárda-gépesített-hadtest és a 24. gárda-lövész-hadtest bevetése után sem.

Emiatt a Vág–Dunáig előre száguldott 6. gárda-harcokcsihadsereg csupán egy keskeny, szinte csapdaszerű folyosót szakított magának a német–magyar védelemben, amelyet három oldalról is vízi akadály határolt. A szovjetek erőiket szétartó irányokban alkalmazták, s ez tovább csökkentette a csapás erejét.

²²⁴ Korábbi publikációinkban ezt az eseménysort „második garami páncélosütközet”-nek neveztük. Azonban az újabb (és bővebb) forrásanyag feldolgozása után indokoltnak tarjuk, hogy az összecsapást ne a kiindulási helyzet földrajzi környezete, hanem a támadó fél legfontosabb hadművelleti célja után határozzuk meg.

²²⁵ A téma részletes feldolgozását lásd „A kontra kontrája: a komáromi páncélosütközet, 1945. január 6-22.” című tanulmányunkban, amely megjelent a Hadtörténelmi Közlemények 2007/1. számában.

²²⁶ HL M. kir. rendőrség országos felügyelője iratai, 667/5/1945. M. kir. rendőrség politikai rendészeti osztálya szombathelyi kirendeltsége, 1945. január 31-én kelt 7/1945. pol.rend.biz. sz. jelentés 14. o.

A 7. gárdahadsereg 25. gárda-lövészhadteste rendkívül lassan zárkózott fel a páncélosok mögé. Így a harcokcsik és önjáró lövegek gyalogsági támogatás és megfelelő műszaki csapatok nélkül nem tudtak átkelni a Vág-Dunán, és sem Komáromot, sem pedig Érsekújvárt nem tudták elfoglalni.

A szovjetek a német ellentámadással kezdetben nem boldogultak, de végül sikerült nekik azt lefékezni, majd meg is állítani. Érdekes, hogy a szovjet erők a védelmi harcokban – a tüzer csapatok hatékony támogatásával – egyre fogyatkozó erővel is nagyobb kitartást tanúsítottak, mint a kezdetben több mint háromszoros páncélos-főlényben végrehajtott támadásuk során.

Ez nem vonatkozik a 7. gárdahadsereg lövészgyalogságára, amely – kevés kivételtől eltekintve – támadásban és védelemben egyaránt gyengén teljesített. Ennek minden bizonyos fegyelmi okai is voltak, mint arra a fentebb idézett magyar tapasztalatok is rávilágítanak. Ugyanakkor a lövészek fokozottan rá voltak utalva a tüzer-ség támogatására, mert hatékony kézi páncéltörő eszköz hiányában²²⁷ harcrendjük igen érzékeny volt a német páncélosok támadására.

A kedvezőtlen időjárás miatt a szovjet csatarepülőgépek támogatása sem érvényesülhetett kellőképpen.

Noha az ütközet végére a szovjetek által birtokba vett területek mintegy fele a kezükön maradt, ám a kissé kibővített párkányi hídfőért súlyos veszteségekkel fizettek. A komáromi páncélos-ütközetben a felek az alábbi veszteségeket szenvedték el:

Veszteség	Szovjet csapatok	Német-magyar csapatok	Veszteség aránya
Élőerőben	kb. 7200 fő	kb. 5100 fő	1,4 : 1
Páncélosokban (megsemmisült és javítható harcjárművek összesen)	min. 240 db	83 db	2,9 : 1

A németek – az első két napon jelentős magyar támogatással – anélkül akadályozták meg a szovjeteket hadműveleti céljaik elérésében, hogy a Dunától délre harcoló páncélos-csoportosításukat jelentősebb mértékben meggyengítették volna.

4. fejezet:

A zámolyi páncélosütközet és a „Konrad 2” hadművelet

A német „Breith” hadtestcsoport erői és eszközei az újabb támadás előtt

A III. páncélos hadtest

A III. páncélos hadtest parancsnoka, Hermann Breith egyike volt a keleti front legtapasztaltabb páncélos tábornokainak.

Breith Pirmasensben született 1892. május 7-én. Katonai pályáját a gyalogságnál kezdte meg 1910-ben. 1941. augusztus 1-jétől vezérőrnagy, 1942. november 1-jétől altábornagy rendfokozatot viselt; 1943. március 1-jétől lett a páncélos csapatok tábornoka. 1938-tól a 36. páncélos ezred, 1940. február 15. – 1941. június 2. között az 5. páncélos dandár parancsnoka volt. Július 7-étől a gyors csapatok tábornoka az OKH-nál. 1941. október 2-ától a 3. páncélos hadosztály, 1943. február 13-tól a III. páncélos hadtest parancsnoka volt, egészen a háború végéig.²²⁸ 1944 szeptemberétől hadtestével együtt Magyarországon harcolt.

A páncélos hadtest törzse a támadás első napjaiban gyakorlatilag egy hadtestcsoportot vezetett, ugyanis a német alakulatokon kívül a magyar VIII. hadtest csapatai felett is Breith tábornok parancsnokolt.

Az I. lovashadtest

A 23. páncélos hadosztály

A hadosztályt 1941 késő nyarán állították fel a megszállt Franciaországban. 1942. március elején került a keleti front déli részére, és a háború egésze alatt kizárólag ezen az arcvonalon harcolt. A hadosztály, akárcsak a „Balck” seregcsoport más alakulatai, lassan „szovjet-szakértő” seregtessé lett, amelynek katonái nagy harci tapasztalatra tettek szert a keleti hadszíntéren.

– Hadosztályparancsnok: Josef von Radowitz vezérőrnagy;
– 1. (hadműveleti) vezérkari tiszt (Ia): Schumm vezérkari őrnagy;

– 23. páncélos hadosztály törzse a hadosztály-kísérő századdal;
– 126. páncélgránátos-ezred: I-II. páncélgránátos-zászlóalj, ezredközvetlen (nehéz gyalogságilöveg, légvédelmi géppágyús- és utász-) század, 126/I. páncélgránátos-zászlóalj elvileg lövészpán-

célosokkal felszerelve²²⁹, a másik zászlóalj terepjáró tehergépkocsikkal szállítható;

- 128. páncélgránátos-ezred: I-II. páncélgránátos-zászlóalj, ezredközvetlen (nehéz önjáró gyalogságilöveg-, légvédelmi géppágyús- és utász-) század, mindkét zászlóalj terepjáró tehergépkocsikkal;
- 23. páncélos ezred:
- 23/I. páncélos osztály (1. század StuG. III rohamlövegekkel, 2. és 3. század Panzer IV harcokcsikkal, 4. század Panther harcokcsikkal),
- 23/II. páncélos osztály (5-8. század Panther harcokcsikkal);
- 128. páncélos-tüzérezred: I-III. tüzer osztály és egy páncélozott tüzermegfigyelő üteg, a 128/I. páncélos-tüzérosztály önjáró lövegekkel volt felszerelve;
- 23. páncélos-felderítő osztály: öt páncélos-felderítő század, páncél-gépkocsikkal és lövészpáncélosokkal;
- 128. páncélvadász osztály: egy gépvontatású páncéltörő ágyús század és két vadászpáncélos-század;
- 51. páncélos-utász zászlóalj: három páncélos-utász század, a 3. század lövészpáncélosokkal;
- 128. páncélos-híradó osztály: egy távbeszélő és egy rádiós század (részben lövészpáncélosokkal);
- 278. (gépvontatású) légvédelmi tüzer osztály: három üteg;
- 128. páncélos-tábori pótzászlóalj: öt kiképző század;
- 128. páncélos-utánpótlás-parancsnokság: ellátó és biztosító alakulatok.²³⁰

A 23. páncélos hadosztály 1945. január 15-i fegyverállományát a függelék tartalmazza.

A 4. lovassdandár

A lovassdandárt 1944 májusában állították fel a keleti fronton harcoló Közép Hadseregcsoportnál. A 3. lovassdandárral együtt Gustav Harteneck lovassági tábornok lovashadtestében fogták össze. A német lovassdandárokat mozgó tartalékként vetették be a szovjetek által alkalmazott lovashadosztályok példája nyomán, általában olyan terepen (mocsaras területek, erdők stb.), ahol gépjárművek csak nehezen mozgoghattak. A dandár 1944 decemberében érkezett Magyarországra.

²²⁷ A szovjet csapatoknál rendszeresített RPG-43 kumulatív töltetű páncélrobbantó kézigranátot mintegy 20 méterre dobhatták, és 75 mm vastag páncél átégetésére volt alkalmas. A németek egyszer használatos Panzerfaustja ugyanakkor 60-100 méterről a 200 mm-es, az újratölthető Panzerschreck pedig 180 méter távolságból a 160 mm vastag páncélt is átégette.

²²⁸ Die Generale des Heeres Band 2 249–251. o.

²²⁹ Bizonyos adatok arra utalnak, hogy a tárgyalt időszakban a hadosztály kevés bevethető lövészpáncélosát nem a páncélgránátos-zászlóaljban alkalmazták.

²³⁰ Stoves 1994 156. o.

- dandárparancsnok: Rudolf Holste vezérőrnagy;
- 1. (hadműveleti) vezérkari tiszt (Ia): Wahl vezérkari őrnagy;
- dandártörzs;
- 5. („von Mackensen”) lovasezred: két lovasosztály három-három lovasszázaddal és egy-egy géppuskás-, illetve egy-egy aknavető-századdal;
- 41. lovasezred: két lovasosztály három-három lovasszázaddal és egy-egy géppuskás-, illetve egy-egy aknavető-századdal;
- 70. páncélos-felderítőosztály: két páncélos-felderítőszázad lövészpáncélosokkal (1945. január 16-ig 4. nehéz lovasosztály);
- 70. páncélvadászosztály: három rohamlövég-század és egy légvédelmi gépágyús-század;
- 870. tüzérezred: egy tüzérosztály 12 darab 10,5 cm-es könnyű tábori tarackokkal és egy tüzérosztály 24 darab 12 cm-es nehéz-aknavetővel;
- 70. utászsvadron: részben gépkocsizó utászszakaszok;
- 70. lovas-híradóosztály: egy távbeszélő és egy rádiós század.²³¹

A lovasdandárok lovasszázadai jelentős mennyiségű Sturmge-wehr 44 gépkarabéllyal és 8,8 cm-es *schwere Panzerbüchse 54* kézi rakétavetővel („páncélrémme”) rendelkeztek. A lovakat a századok csupán manőverezéskor használták, akár a korábbi korok dragonyo-sai. Harcukat általában lóról szállva, gyalog vívták. A saját roham-lövegek és lövészpáncélosok által támogatott, mozgékony és nagy tűzerjű lovasdandárok a keleti fronton jól beváltak.

A „Breith” hadtestcsoport január 6-án este bevethető páncélosai-nak megoszlását a következő táblázat mutatja:²³²

Alakulat	Bevethető páncélosok	Bevethető pct. ágyúk	Tábori tűzértség	Gyalogság harc-s-létszáma mintegy
3. pc. ho.	5 Jg.Pz. IV (+ kb. 20 Aufkl.Pz. 38)	10	8×10,5 cm 10×15 cm	négy zászlóalj-ban 800 fő
4. lov. dd.	11 StuG., (+ 2 Pz. II, 1 Luchs)	7	12×10,5 cm 22×12 cm aknavető	öt lovas-osztályban 1800 fő
„FHH” n.pc.o. ²³³	13 Tiger B	—	—	—
„Weymann” pctt. hcs. ²³⁴	26 Panther, 17 Pz. IV és Pz. IV L 70, 7 StuG. III	—	8×10,5 cm öj. tarack 3×15 cm öj. tarack	egy zászlóalj-ban 300 fő
23. pc. ho.	10 Panther, 10 Pz. IV, 4 StuG. III, 8 Jg.Pz. IV	13	8×10,5 cm 14×15 cm	hat zászlóalj-ban 1800 fő (+ 100 fős magyar zlj.)
1. pc. ho. pc. csop.	20 Panther, 6 Pz. IV	—	10×10,5 cm 19×15 cm	—
Összesen	137 (+ kb. 23 k. hk.)	30	114	4700 fő (+ 100 fő magyar)

²³¹ Keilig, Wolf: Das deutsche Heer 1939-1945. (Bad Nauheim, é. n.): 107612-107/15.
²³² HL KTB/HGr. Stüd Wochenmeldungen Stand 6. 1. 1945 (628. te-keres 7212268. felvétel).
²³³ A „Feldhermhalle” névre átkeresztelt 503. nehézpáncélos-osztály.
²³⁴ A 3. páncélosadosztály 6. páncélosezrede, 3/I. (lövészpáncélos-) páncélgránátos-zászlóalja és 75/II. (önjáró) páncélos-tüzérosztálya Martin Weymann alezredes parancsnoksága alatt. A páncélozott harc-csoportot a 4. lovasdandár alárendeltségébe utalták.

A páncélosokat követő páncélgránátos-zászlóaljak és a páncélos-felderítőosztályok az alábbi lövészpáncélosokra és felderítő páncél-gépkocsikra számíthattak:²³⁵

Alakulat	Páncélgépkocsi			Könnyű lövész-páncélos (Sd.Kfz. 250)	Közepes lövész-páncélos (Sd.Kfz. 251)	Mindösszesen
	könnyű	nehéz	összesen	összesen	összesen	
3. pc. ho.	18 (21)	—	18 (21)	43 (59)	64 (169) ²³⁶	125 (249)
4. lov. dd.	—	—	—	—	7 (11)	7 (11)
23. pc. ho.	6 (10)	3 (5)	9 (15)	19 (44)	19 (35)	47 (94)
1. pc. ho.	2 (4)	2 (4)	4 (8)	7 (16)	51 (72)	62 (96)
FHH npc. o.	—	—	—	—	5 (9)	5 (9)
Össze-sen	26 (35)	5 (9)	31 (44)	69 (119)	146 (296)	246 (459)

Az I. lovashadtest jelentős mennyiségű megerősítő tűzérseget is kapott a támadás végrehajtásához:

Alakulat	Mennyiség	Tűzérsegi eszköz
17. népi sorozatvető-dandár	108	15, 21 és 30 cm-es sv.
959/III. gv. nehéz tüzérosztály	4	21 cm-es mozsár
809/3. nehéz tüzérűteg	2	21 cm-es mozsár
809/1. nehéz tüzérűteg	1	17 cm-es ágyú
77/L. gv. (RSO) tüzérosztály	9	10,5 cm-es tábori tarack
7. tábori tüzérosztály (magyar)	10	10,5 cm-es tábori tarack; 7,5 és 8 cm-es ágyú
25. aknavető-tüzérosztály (magyar)	24	12 cm-es aknavető
151. sorozatvető tüzérosztály (magyar)	11	15 cm-es sv.
84. tábori tüzérosztály (magyar)	7	10,5 cm-es tábori tarack
73. tábori tüzérosztály két ütege (magyar)	8	10,5 cm-es tábori tarack
Összesen	184	lövég, aknavető és sorozatvető

A szovjet 20. gárda-lövészhadtest erői és eszközei

A Csókakő és Zámoly között 28 km széles arcvonalon védelem-ben lévő szovjet 20. gárda-lövészhadtest (N. I. Birjukov vezérőrnagy) az alábbi erőkkel rendelkezett:

²³⁵ BA-MA RH 10 Gen. Insp. d. Pz. Tr. 465/45. g. Kdos. Blatt 46-48., valamint HL Mikrofilmtár Anlagen zum Kriegstagebuch, Kav. Korps Ia. (911. tekercs 102. felvétel). Zárójelben a rendelkezésre álló, azon kívül a bevethető mennyiség látható. Az adatok 1944. december 31-én keltek, de e csapatok 1945. január 7-ig jelentősebb harcokban nem vettek részt.
²³⁶ Ebből a „Weymann” páncélozott harccsoportba 72 (ebből bevethető 31) lövészpáncélos tartozott. A teljes mennyiségből 19 darab 2 cm-es gépágyúval felszerelt Sd.Kfz. 251/17 (ebből kilenc bevethető) volt.

- 7. gárda légideszant-hadosztály (saját SzU-76M önjáró lövegekkel);
- 5. gárda légideszant-hadosztály (saját SzU-76M önjáró lövegekkel);
- 84. lövészadosztály;
- 366. gárda nehéz önjáró tüzérezred (ISzU-122 és ISzU-152 önjáró lövegekkel);
- 123. ágyús tüzérdandár (36 darab 152 mm-es ágyútarack);
- 1232. ágyús tüzérezred (17-18 darab 152 mm-es ágyútarack);
- 61. gárdaaknavető-(sorozatvető-) ezred (kb. 20 M-13 sorozatve-tő);
- 1963. önálló páncéltörő tüzérezred (22-24 db 57 mm-es és 76,2 mm-es ágyú);
- 251. önálló páncéltörő tüzérosztály (12 db 76,2 mm-es ágyú).²³⁷

A lövészhadtest összesen 33 zászlóaljjal, 504 löveggel és aknave-tővel (ebből 224 páncéltörő ágyúval) és 56 önjáró löveggel rendel-kezett.

Az 5. gárda légideszant-hadosztály (P. I. Afonyin vezérőrnagy) 9 km szélességben védett. Minden km-re 1,7 zászlóalj, valamint 28 löveg és aknavető (ebből 13 löveg páncélelhárításra) jutott. A had-osztály sávjában volt a hadtest és a hadsereg tartaléka, valamint a hadsereg tüzércsoportja is, továbbá 90 harckocsi és önjáró löveg²³⁸ (részben a 20. gárda-lövészhadtest saját önjáró lövegei, részben pedig a 7. gépesített-hadtest páncélosai).

Az 1., 11. és 16. gárda légideszant lövészrezdek egyenként mint-egy 530 fős harcos-létszámmal, 25 golyószóróval és géppuskával, 25 páncéltörő puskával, 20 aknavetővel és 10 löveggel rendelkeztek (beleértve a 45 mm-es páncéltörő ágyúkat is).

A csapatok január elejére 1000 folyóméter teljesen és 700 folyó-méter ideiglenesen kiépített lövészárkot, számos lövészgödrt és tüzelőállást ástak. A peremvonal előtt 3000 méter drótakadályt és 800 aknát telepítettek.

A hadtest tűzérsegi tűztervét a Vértes hegység déli lejtőin elhelye-zett két aknavető- és egy gárdaaknavető- (sorozatvető) tüzérezredre, valamint két tarackos tüzérosztályra alapozták, amelyek oldalazó tűz alatt tarthatták Zámoly körzetét.²³⁹

A 20. gárda-lövészhadtest mögött a 7. gépesített-hadtest zöme állt tartalékban mintegy 65 harckocsival és önjáró löveggel. Élén F. G. Katkov, a harckocsicsapatok vezérőrnagya állt. Állományába tarto-zott a 63. gépesített-dandár (A. V. Zsukov ezredes), a 64. gépesített-dandár (A. I. Ogurov alezredes), a 41. gárda-harckocsidandár (M. M. Prokofjev alezredes), az 1440. önjáró tüzérezred, valamint egyéb megerősítő kötelékek. A 16. gépesített-dandárt. az 1289. önjáró tüzérezredet és az ISz-2 nehézharckocsikkal felszerelt 78. gárda nehézharckocsi-ezredet korábban már Csabdihoz irányították.

A 7. gépesített-hadtest 1945. január 5-i adatai alapján egyebek mellett 10 ezer 429 katonával, 17 darab 76 mm-es löveggel, 15 darab 45 mm-es páncéltörő ágyúval, 14 darab 120 mm-es és 69 darab 82 mm-es aknavetővel, kilenc 37 mm-es légvédelmi gép-ágyúval és 63 darab 14,5 mm-es páncéltörő puskával, hét üzemké-pes BA-64 páncélgépkocsival és 41 páncélozott szállító járművel rendelkezett. Az 1440. önjáró tüzérezrednek 5-én kilenc SzU-76M páncélosa volt üzemképes.

A hadtest 41. gárda-harckocsidandárja január 6-án este 32 üzem-képes T-34/85 és két ISz-2 harckocsival rendelkezett. Első zászló-alja a dandár tartalékában állt Zámoly délnyugati szélén. A 41/2. gárda harckocsizászlóalj Lajamajorban, a 3. gárda

²³⁷ 4. gárdahadsereg 150. o.
²³⁸ Szovjet adatok szerint az 5. gárda légideszant-hadosztály 9 km-es arcvonalára km-ként 10 páncélos jutott. Vö. 4. gárdahadsereg 150. o.
²³⁹ Birjukov, N. I.: Nehéz tudomány a győzelem (részletek). In: Hazánk felszabadulása (Budapest, 1970.; a továbbiakban: Birjukov) 260-261. o.

harckocsizászlóalj pedig a Borbálamajortól 500 méterre északra lévő kiserdőben létesített állásokat. A két ISz-2 nehézharckocsit Csákberénytől 700 méterre délnyugatra, mint oldalvéd-osztagot helyezték el.²⁴⁰

A 63. gépesített-dandár (állományában kilenc T-34/85-tel) a 614. aknavetőezreddel és a 40. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérosz-tály hét M-13 rakéta-sorozatvetőjével Borbálamajor-225-ös magas-lat-214-es magaslat vonalát, a 64. gépesített-dandár (öt T-34/85 harckocsival) pedig a 109. önálló páncéltörő tüzérezreddel megerő-sítve a 186-os magaslat-167-es magaslat-Gyulamajor terepszakasz-t védte. A dandárok egyúttal készenlétben álltak, hogy szükség esetén ellencsapást mérjenek Bicske, Csákberény, Sárkeresztes vagy Szé-kesfehérvár irányában.

1945. január 7. vasárnap

(Időjárás: mínusz 2 Celsius-fok, alacsony felhőalap, hóesés, korlá-tozott látótávolság; az utak a havazás és jegesedés miatt rosszul járhatók.)

A „Breith” hadtestcsoport arcvonalán az I. lovashadtest²⁴¹ 137 páncélosával megindította támadását, azzal a távolabbi feladattal, hogy Budaörsön keresztül behatoljon Budapestre.

A német csapatok harmincperces tűzérsegi előkészítés után, 7 óra 30 perckor indítottak támadást.

A 20. gárda-lövészhadtest 5. gárda légideszant-hadosztályának 11. és 16. gárda légideszant lövészrezdejei a 231-es magassági pont (Tóhelydomb) északi széle-Alsópusztá-Margitmajor-Sárkeresztes északi széle terepszakazon helyezkedtek el. Szovjet források szerint Söréd felől a 231-es magaslat (Tóhelydomb) és Köveskút irányában 11 páncélos és mintegy 250 gyalogos, Magyaralmás irányából Alsópusztá és Borbálamajor felé 10 páncélos és kísérő gyalogság, Felsőpusztá felől Lajamajor ellen 19 páncélos és kísérő gyalogság támadott. A német páncélosok egyes irányokban alig 30 perc alatt áttörték a szovjet ezredek védelmét.

A gárda légideszant lövészrezdek ennek ellenére három órán ke-resztül kitartottak, majd a Köveskút-Borbálamajor irányban immár 70 páncélossal, a Csákberény-Felsőpusztá szakaszon pedig 20 páncélossal támadó német csapatok elől 16 óráig visszavonultak a Csákberény kelet 3 km műút kanyarja-Lajamajor-Borbálamajor-Zámoly, illetve délen a Székesfehérvár felé vezető műút és Sárke-resztes közötti terepszakaszra.

A 11. gárda légideszant lövészrezred a továbbiakban két zászlóalj-jal Zámoly déli és délnyugati részét védte, egy zászlóalj pedig a 7. gárda légideszant-hadosztály balszárnnyát fedezte Köveskút észak 2 km körzetében. Az 1. gárda légideszant lövészrezred eleve Zámoly északnyugati részén állt tartalékban.

A 16. gárda légideszant lövészrezrednek fel kellett adnia Alsópusztát, Margitmajort, Borbálapusztát és a Sárkeresztestől 2,5 km-re északkeletre lévő 169-es magaslatot. Az ezred 1. zászlóalja a 167-es magaslattól 500 méterre északnyugatra, 2. zászlóalja Belmajornál, 3. zászlóalja pedig Sárkeresztes egy részén védett tovább.²⁴²

Az 5. gárda légideszant hadosztály aznap vesztesége 62 halott, 167 sebesült, hét 45 mm-es páncéltörő ágyú, 18 darab 76 mm-es löveg (a beosztott 1963. páncéltörő tüzérezred veszteségeivel

²⁴⁰ A 41. gárda-harckocsidandár jelentései (másolatuk a szerző birtoká-ban; a továbbiakban: A 41. gárda-harckocsidandár jelentései) 1945. január 6.
²⁴¹ A hadtest harcálláspontja aznap Isztiméren volt.
²⁴² A 20. gárda-lövészhadtest jelentése 1945. január 7., 18 óra.

harcokcsidandár és 1438. önjáró tüzérezred állásai ellen Szomor felől és Rókáserdő területéről. A szovjetek 1000 méterről nyitottak tüzet, mire a németek visszahúzódtak.

A német páncélozott harccsoport újabb támadása azonban Anyácsától délnyugatra a 49. gárda-lövészadosztály részeit visszavonulásra kényszerítette. A 141. gárda-lövészrezd 17 óráig a 255-ös és 264-es magaslat (Szamár-hegy) közé, a 149. gárda-lövészrezd a 264-es magaslat–246-os magaslat Anyácsa dél 1,5 km kőfejtő vonalára, a 144. gárda-lövészrezd pedig a kőfejtő és 315-ös magaslat (Zsámbéki-hegy) nyugat 1,5 km terepszakasza hátrált.

Így a 382. gárda önjáró tüzérezred SzU–100 önjáró lövegei gyalogsági támogatás nélkül maradtak. Rádásul a 10 német páncélos megkerülte Felsőörpusztát, és a Mány felé vezető úton 1 km-t tett meg.

A 6. SS-páncélgránátos-czred reggel 6 óra 30 perckor 18 páncélos támogatásával támadást indított a Zsámbék nyugati szélé felé a településtől északnyugatra lévő erdősáv felől. Miután azonban a németek beleütköztek a 317-es magaslaton védő 110. harcokcsidandár leszállásaiba, kis távolságról erős tüzet kaptak, és az erdőbe való visszavonulásra kényszerültek. A szovjetek 11 ellenséges páncélos kilövését jelentették. Feltételezhetően ebbe beleértendő a 382. gárda önjáró tüzérezred által jelentett kilenc kilőtt Panther harcokcsi is, amelyekből négy kiégett.

Két századnyi SS-páncélgránátos behatolt a 315-ös magaslatról északkeletre lévő erdős területre. Ezekkel is a 382. gárda önjáró tüzérezred magukra hagyott SzU–100 önjáró lövegei vették fel a harcot. Támogató gyalogság hiányában az önjáró tüzezek látták el a biztosító lövészek feladatát, sokszor közelharcban. Mire a 18. harcokcsihadtest az önjáró tüzérezred megsegítésére végre bevetette tartalékban álló harcokcsi-zászlóalját, már hét SzU–100-at lőttek ki a németek (ebből öt kiégett).

Rádásul az SS-páncélgránátosoknak ismét sikerült behatolni az önjáró lövegek tüzelőállásai közé, és kézi páncéltörő rakétavetőkkel támadtak azokra. A 382. gárda önjáró tüzérezred – aznap összesen 11 (ebből kilenc kiégett) SzU–100 elvesztése után – kénytelen volt visszahúzódní a 315-ös magaslatához.²⁵⁵

A 3. SS-páncélosadosztály csapatai legyűrték a szovjetek elszánt ellenállását, és elérték Zsámbék nyugati előterét. Ott azonban a hadosztály-tüzérség teljes tüzejének összpontosítása ellenére sem sikerült a szovjet páncélelhárító körletek szétverése.

A környéken jelentős számban szovjet harcokcsik és önjáró lövegek is tevékenykedtek, amelyek közül a 3. SS-páncélosezred aznap összesen 17-et lőtt ki.²⁵⁶ Az ezred újdonsült parancsnoka. Kraas SS-Standardenführer harcokcsija ebből két kilövést ért el.

A már idézett Lindenau SS-Rottenführer, a „301”-es Panther harcokcsi irányzólovésze egy aznapi páncélos-összecsapásra így emlékezett:

„Herbatschek SS-Obersturmführertől [a 3/3. SS-páncélosszázad parancsnokától – Sz. N.] különleges feladatot kapunk: öt orosz páncélost, köztük egy 'Sztálin' rohamlöveget [ISzU–122 önjáró löveget – Sz. N.] kell ártalmatlanná tennünk, amelyekre egy völgy-tekőben bukkantak. Parancsnokként Sutter SS-Unterscharführert osztják be Panther-kezelőszemélyzetünkbe. Hajnalban mozgásba lendülünk.

Egy mélyniten, amelyen keresztül az ellenséges páncélosok visszavonultak, egy általuk szétlapított orosz katona fekszik. Nincs lehetőségünk kitérni. Nekünk is keresztül kell rajta mennünk. A megadott magaslaton állást foglalunk. Wendland Rottenführer azonnal leállít

ja a motort, nehogy az Iván felfedezzen minket. Egy oldalsó lejtőt kivéve, amit harcokcsink az egyenetlen talajon kifog, minden rendben. Világosodik.

Amikor felfedezzük az öt orosz páncélost, beirányzom a 'Sztálint' és lövök. 'Talált!' Ám nem a 'Sztálint' trafálta el, hanem az erdő szélén álló T–34-et, amit addig egyikünk sem látott. Ismét beirányzom a 'Sztálint'. A második lövés is a már égő T–34-be csapódik. Az irányzóberendezésen nem stimmel valami, véljük mindannyian. Csak később ismerjük fel, hogy harcokcsink ferde állása az ok. Lövegemet ezután a szemmel követett nyomjelző szerint irányzom. Akkor már az első lövés a 'Sztálin' alvázat éri. A farán ülő vöröskatonák fedezékbe ugrálnak. A következő lövés telitalálat a felépítményen. Fiúoszlopok emelkednek a nyílásokon át, majd jön, aminek jönnie kell: a felépítmény a levegőbe repül.

Időközben a többi orosz páncélos kezelői is reagálnak, lövegeiket ránk irányítják és tüzelnek. A jobb oldalon találatot kapunk. Tüzelőállást kell váltanunk. Ekkor Wendland járművezető jelenti, hogy nem tudja beindítani a motort. Vagyis kaplungtalálat! Most lesz csak nekünk átkozott kínos. Hogyan húzzunk el innen? Próbálkozunk: motor ki – hátramenetbe be – indítómotor bekapcsol. Rángatózó mozgással és hegynek lefelé sikerül az indítómotornak annyira bemozdítani a kocsi, hogy a motor beugrik.

Amikor megfelelő fedezékbe érünk, Wendland Rottenführer ismét kapcsolja a motort és az egész manővert megpróbálja egyes fokozatban. Így bicegünk vissza a harcálláspontra...²⁵⁷

Német jelentések szerint a 3. SS-páncélosadosztály erői aznap elfoglalták a 315-ös magaslatot (Zsámbéki-hegyet). A magaslatot a 6. SS-páncélgránátos-czred 9. százada (Häger SS-Untersturmführer) a szovjet erők Zsámbék felől indított támadása ellenére meg is tartotta.²⁵⁸ Szovjet források a magaslat elvesztését nem támasztják alá.

Az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj a Dágtól északnyugatra lévő 234-es magaslat (Kopár-hegy) körzetéből kénytelen volt Sárísáp felé visszavonulni, majd visszaverni a 86. gárda-lövészadosztály és a 2. gárda-gépesítetthadtest 6. gárda-gépesítettandárának támadását.

A szovjetek harcokcsikkal betörték Sárísápra is. A 3. SS-páncélvadászosztály 1. századának (Sima SS-Obersturmführer) néhány Jagdpanzer IV vadáspáncélosa ellenőrkést hajtott végre. Hielscher SS-Unterscharführer szavaival:

„A gyorsaság megkímél minket a veszteségektől. Három T–34-et lővünk ki. Kommer kezelőszemélyzete a hidegben alsónadrágban és ingben csinálta végig a támadást.”²⁵⁹

A 3. SS-páncélos-felderítőosztály – szovjet források szerint a 28 támogató páncélossal és nyolc lövészpáncélossal – délután folyamán ismét támadásba lendült, és mintegy 5 km-t nyomultak előre déli irányban.²⁶⁰ A 6. gárda-gépesítettandár tüzérsztályának két ütege jelentősen hozzájárult a támadás megállításához.

A Mány–Zsámbék terepszakaszt védő 18. harcokcsihadtest aznap 33 német páncélos és hét löveg kilövését jelentette. Saját vesztesége kilenc megsemmisült T–34 harcokcsi volt.²⁶¹

A „Pape” csoport arcvonalán Felsőgalla még mindig szovjet kézben volt, ahonnan sikertelen harcfelderítő vállalkozás is indult. A 6.

²⁵⁷ Idézi Vopersal 550. o.

²⁵⁸ Vopersal 550. o.

²⁵⁹ Vopersal 551. o.

²⁶⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 7. 1. 1945 (629. tekercs 7212925. felvétel).

²⁶¹ A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése 27. o.

páncélosadosztály – amely aznap a IV. SS-páncéloshadtest közvetlen alárendeltségébe került – birtokba vette a Bicskétől 3 km-re északnyugatra lévő 256-os magaslatot (Dobogót), és azt a többször is megismételt, páncélosokkal támogatott szovjet ellenőrkésekkel szemben is megtartotta.

A 271. népi-gránátoshadosztály törzse aznap átvette a parancsnokságot a Duna és a Csáksberény–Csókakő vonal között harcoló német–magyar csapatok felett. Ezzel megalakult a „Bieber” hadosztálycsoport. A csoport négy német (két gránátos- és két géppuskás-), valamint négy magyar zászlóaljjal, öt 7,5 cm-es páncéltörő ágyúval és öt tüzéruzzeggel rendelkezett (utóbbiak közül kettő a 25. honvéd gyaloghadosztálytól került átálárendelésre).

A 96. gyaloghadosztály még mindig Csolnok bekerítésével volt elfoglalva, amely aznap reggel végre sikerült, s a gránátosok északi, illetve nyugati irányból behatoltak a településre.

A 711. gyaloghadosztály elfoglalta a Zsidópusztától 2,5 km-re délkeletre lévő magaslatot, majd innen, illetve Esztergom déli előteréből a Pilisszentlélek felé vezető út mentén jó ütemben nyomult előre délkeleti irányban, és 23 óra körül birtokba vette Pilisszentkeresztet. Ezután a hadosztály egy harccsoportjának nyugati irányba, Körteles felé kellett fordulnia, hogy végre német kézbe kerüljön ez a szilárdan kitartó terepszakas is.

A Dél Hadseregcsopott ettől függetlenül nem várt gyors sikereket ebben a körzetben. Egy páncélos-kötélék hegyeken keresztüli eredményes támadásának Budapest felé még a legkisebb esélyt sem adták. Egyelőre az volt a legfontosabb, hogy az Esztergomtól keletre lévő magaslatokat elfoglalják. Ez estig részben sikerült is.

Aznap a IV. SS-páncéloshadtest felett mindkét fél csupán kevés bevetést repült.

Az I. lovashadtest támadására a szovjetek Zámolynál sokkal inkább számítottak, mint a IV. SS-páncéloshadtestére Vértés hegyiség felől. Ezt a szovjet hadifoglyok vallomásai is megerősítették. Ellenállásuk a Sárkeresztos–Borbálapusztá–Zámoly–Csáksberény vonalon igen elszánt volt, amelyet a németek csak súlyos harcokban tudtak megtörni.

A „Balck” seregcsoport egyelőre nem tudta, hogy a szovjetek Zámolynál rendelkeznek-e páncélos-tartalékokkal. Ugyanakkor Balck páncélos tábornok felvetette, hogy az éppen beérkező „Feldhernhalle”/II. páncélgránátos-zászlóaljat Esztergom körzetéből a Duna-parti úton Budapest felé kellene megindítani, mivel a szovjetek a parti utat csak gyenge erőkkel védték.

A németek jelentősebb bevethető tartalékkal már nem rendelkeztek. Noha a harcászati fölény továbbra is német oldalon volt, a hegyvidéki terepen a páncélosok nehezen tudtak manőverezni, és tüzejüket sem tudták teljesen kihasználni.

A kiválóan álcázott szovjet páncéltörő lövegek és a leszállásokban várakozó páncélosok elleni harc egyre inkább a páncélgránátos gyalogságra hárult. Ennek következtében a IV. SS-páncéloshadtest 1945. január 1-7. között érzékeny veszteségeket szenvedett:²⁶²

Alakulat	Elesett	Megsebesült	Eltűnt	Élőerő-veszteség összesen	Megsemmisült páncélosok
3. SS-páncélosadosztály	242 fő	1064 fő	54 fő	1360 fő	4 Panther 10 Panzer IV 2 Jagdpanzer IV 1 StuG. III
5. SS-páncélosadosztály	166 fő	791 fő	113 fő	1070 fő	6 Panther
96. gyaloghadosztály	110 fő	674 fő	185 fő	969 fő	–

²⁶² HL KTB/HGr.Süd Personelle und materielle Verluste des IV. SS-Pz.Korps in der Zeit vom 1.-7. 1. 1945 (628. tekercs 7212278. felvétel).

Alakulat	Elesett	Megsebesült	Eltűnt	Élőerő-veszteség összesen	Megsemmisült páncélosok
711. gyaloghadosztály	Nincs adat				
6. páncélosadosztály	5 fő	70 fő	6 fő	81 fő	4 Panther
„Pape” csoport	2 fő	6 fő	–	8 fő	3 Jagdpanzer 38(t) 9 rohamtarack
504. SS-sorozatvető-osztály	4 fő	20 fő	–	24 fő	–
Összesen	529 fő	2625 fő	358 fő	3512 fő	39 páncélos

A 6. páncélosadosztály és a „Pape” csoport jelentéktelen élőerő-vesztesége arra utal, hogy nem igazán erőltették a támadást. Ezzel szemben a két SS-páncélosadosztály és a 96. gyaloghadosztály embervesztesége az elért csekély eredményekhez képest kifejezetten súlyos volt.

1945. január 8. hétfő

(Időjárás: enyhe fagy, helyenként havazás, alacsony felhőalap, az utak állapota változatlan.)

A 7. gépesített-hadtest 41. gárda-harcokcsidandárja 8-ára virradóra átadta terepszakasát a 20. gárda-lövészhadtest gárda légideszant lövészeinek, és átcsoportosult a Székesfehérvártól északra lévő 153-as magaslat (Gombócseő) védelmére. A dandár hét üzemképes T–34/85 harcokcsival, az alárendeltségébe utalt 1440. önjáró tüzérezred pedig 12 SzU–76M önjáró löveggel rendelkezett.

A 20. gárda-lövészhadtest védelmi sávjában a műszaki csapatok aznap 5000 harcokcsiaként telepítettek. A 4. gárdahadsereg parancsnoksága a Sárkeresztos–Moha terepszakaszt egy páncéltörő tüzérezreddel és egy ágyús tüzérezreddel erősítette meg.

A németek reggel 6 óra tájban 20 páncélossal és zászlóaljnyi gyalogsággal a 123-as és 119-es magassági pontok felől Sárkeresztos északnyugati szélét támadták.

A magyar 25. közepes aknavető tüzérsztály a Sárkeresztostól 2 km-re északra lévő erdő nyugati szélén foglalt tüzelőállásait reggel 7 óra 30 perc körül szovjet csatarepülőgépek támadták meg, illetve rakéta-sorozatvetők lőtték. Ennek következtében az osztály négy katonája elesett, 14 pedig megsebesült.²⁶³

A szovjet 41. gárda-harcokcsidandár páncélosai napközben a 153-as magassági pont és a Székesfehérvár–Zámoly műút közötti szakaszon védekeztek a Sárkeresztos felől 14, a 167-es magaslat nyugati előteréből pedig 20 páncélossal Székesfehérvár felé támadó németek ellen. Két T–34/85 megsemmisült a harcokban.

A „Breith” hadtestcsoport folytatta támadását. Az 1. páncélos-hadosztály 10 harcokcsival megerősített 1. páncélos-felderítőosztálya nyugat és észak felől támadva a 84. lövészadosztály 201. lövészrezdét visszaszorítva birtokba vette Mohát, Sárkeresztstől 3 km-re délnyugatra.

A „Weymann” páncélozott harccsoport 8 órától Sárkeresztostól északkeletre csak mintegy 2 km-t jutott előre a 186-os magaslat irányában, amely a 16. gárda légideszant lövészrezd és a 64. gépesített-dandár csatlakozási pontja volt.

A német páncélozott harccsoport erős páncélelhárító támpontba ütközött. Emiatt dél felé került, és – szovjet források szerint 30 páncélossal és kísérő gyalogsággal – elérte Gyulamajort, amelyet a

²⁶³ HL HM 21101/8. ny. v. – 1945.

64. gépesített-dandár védett. A német harccsoport átkelt a Zámoly–Székesfehérvár úton, de ismét páncéltörő ágyúk tüzebe futott. A kialakuló tűzharcban a német páncélosok súlyos veszteséget okoztak az itt védő szovjet erőknél, de tovább nem tudtak nyomulni.

Noha a 64. gépesített-dandár a 63. gépesített-dandár balszármáyával közösen megállította a németeket, a növekvő nyomás elől a szovjet erők hamarosan inkább visszavonultak a Máriamajor-nyugat 500 méter–székesfehérvári városi vízművek vonalra, amelyet a továbbiakban szilárdan védtek. Ezzel párhuzamosan a 16. gárda légideszant lövészrezd, oldalában a dél felé tartó „Weymann” páncélozott harccsoporttal, inkább feladta Sárkeresztes még kezében lévő részét, és visszahúzódtott Belmajorba.

Az aznapi harcokban a németek 25 szovjet páncélos, 38 páncéltörő ágyú, 60 tüzérségi löveg és nagyszámú gépjármű megsemmisítéséről számoltak be. Saját veszteségük ugyanakkor 16 semmisült páncélos volt.

A 4. lovasdandár részei 8-ára virradóra Zámolytól 2 km-re délre déli irányban folytatták támadásukat. Eközben hat harcokcsit és öt páncéltörő ágyút semmisítettek meg. A dandár napközben Zámolytól délre heves szovjet ellenállásba ütközött, és csak jelentéktelen előnyomulásra volt képes.

Emiatt az 1. páncélosadosztály „Rank” páncélozott harccsoportját Gyulamajor körzetén keresztül a 202-es magaslat felé vetették be. A magaslat előtt azonban ezt a köteléket is megállították a szovjetek, amely kénytelen volt körvédőképés állásokban itt éjszakázni. Éjszaka a Panther harcokcsikat és a nehézfégyvereket visszavonták Sárkereszteshez.

Az 1. páncélosadosztály egy másik harccsoportja (az 1/4. páncéloszászad 10 Pantherével és a 113/2. páncélos-utászszázaddal) a magyar „Ney” SS-harccsoport támogatásával délután Csör irányából korlátozott céllal Székesfehérvár északnyugati széléig tört előre, s jelentős felfordulást okozott az ott biztosító szovjet csapatok sorai-ban. Este a harccsoportot Thunert vezérőrmagy visszarendelte Csörre.²⁶⁴

Estefelé az 5. gárda légideszant-hadosztály 1. gárda és 11. gárda légideszant lövészrezde a 142-es magassági pont–Zámoly nyugati és déli széle–203-as magaslat keleti lejtőin, a 16. gárda légideszant lövészrezd pedig Sárkeresztes-dél 1,5 km–158-as magaslat vonalában védett.

A 84. lövészadosztály arcvonala Sárkeresztes-dél 1,5 km–Moha déli széle–118-as magassági pont nyugat 1 km–107-es magassági pont észak 1,5 km terepszakaszon húzódtott. A hadosztály aznapi vesztesége 20 halott, 60 sebesült, négy saját 76 mm-es löveg, hat 45 mm-es páncéltörő ágyú és a beosztott páncéltörő tüzérezd négy 76 mm-es lövege volt.²⁶⁵

A 3. páncélosadosztály páncélos-felderítőosztálya reggelre elfoglalta a 221-es magaslatot Csákberénytől 1,5 km-re délkeletre. Északnyugat felől szovjet harcokcsi-csoport – feltehetően a 63. lovasadosztály harcokcsi-ezrede – mozogott a település felé.

A 3. páncélos-felderítőosztály napközben súlyos küzdelem árán elérte Felsőmajor nyugati szélét, birtokba vette a 313-as magaslatot (Gránási-hegyet), és meg is tartotta azt az északnyugat felől indított szovjet ellenlökésekkel szemben.

A 394/II. páncélgránátos-zászlóalj elfoglalta a 280-as magaslatot Csákberénytől 2 km-re keletre. Ugyanakkor a 394/I. páncélgránátos-zászlóalj nem jutott előre.

A 3. páncélosadosztály aznap megkapta a magyar 2. honvéd páncélosadosztály harccsoportját, amely az alábbi erőkkel rendelkezett:

- 4. gépkocsizó lövészzászlóalj (360 fő, 27 golyószóró, hat géppuska, hét aknavető);
- 5. gépkocsizó lövészzászlóalj (360 fő, 36 golyószóró, hat géppuska, 12 aknavető, egy páncélromboló-szakasz);
- 6. gépkocsizó lövészzászlóalj (360 fő, 22 golyószóró, négy géppuska, 12 aknavető, egy páncéltörő ágyú, egy páncélromboló-szakasz);
- 2. felderítő-zászlóalj (600 fő négy lövészszázadban, három Csaba páncélgépkocsi, 13 golyószóró, három aknavető, egy páncéltörő ágyú);
- négy könnyű és két nehéz tüzérezd;²⁶⁶
- 16 bevethető Panzer IV harcokcsi.

Az első magyar zászlóaljakat be is vetették a német csapatok támogatására. Am már aznap század erejű honvéd kötelék ment át a szovjetekhez. Ezért a 3. páncélos-felderítőosztály egy részét a magyar csapatok felügyeletével bízták meg.²⁶⁷

A 3/II. páncélgránátos-zászlóalj súlyos harcokat folytatott a 225-ös magaslat védelmében, amelyet kétszer is elfoglaltak a szovjetek. Egyszer a 3/II., egyszer pedig a 394/II. páncélgránátos-zászlóalj foglalta vissza.

Csákberény és Csókakő között a német–magyar csapatok egy zászlóalj erejű támadást vertek vissza. A „Bieber” hadosztálycsoport aznap ismét elfoglalta Pusztavámot.

Tolbuhin marsall a 4. gárdahadsereg törzsen keresztül már előző nap 18 órakor utasította az 1. gárda-gépesítethadtest részeit, hogy Etyek–Zsámbék körzetéből csoportosuljanak át Zámolyhoz. A 8-án reggel kapott feladat szerint az 1. gárda-gépesítethadtest dandár a Zámolytól délre lévő 203-as magaslat délkeleti körzetébe, a 9. gárda-harcokcsihadtestnek pedig Zámolyra és az attól délre lévő erdős területre kellett menetelnie. A két dandárnak 14 óráig fel kellett készülnie a Borbálapusztá–Sárkeresztes–153-as magassági pont irányában indítandó támadásra.²⁶⁸

A német felderítés észlelte, amint Gánt felől 60-80 páncélos (az 1. gárda-gépesítethadtest kijelölt csoportosítása) beérkezik Zámolyra. Vértescsa felől gépkocsizó lövészcsapatok és gépvontatású páncéltörő ágyúk tartottak a település felé.

A beérkező szovjet harcokcsik miatt a „Feldhermhalle” nehéz-páncélos-osztályt aznap oda-vissza vezényelték. Reggel 7 órakor Diest-Koerber százados Tiger harccsoportja elérte Lajamajort. Dél előtt 11 órakor parancs érkezett, hogy vonuljanak ismét Borbálapusztára. Mikor odaértek, egy újabb parancs miatt indulhat-tak is vissza Lajamajorhoz, ahonnan időközben már jelentették a 60 szovjet harcokcsi érkezését. Amikor a Tiger B nehézharccokcsik megérkeztek, a környéken tapasztalható szovjet tüzérségi és aknavetőtűzön kívül ellenséges tevékenységnek nem volt jele, mivel az 1. gárda-gépesítethadtest két dandárát a szovjetek igyekeztek rejtteni.

A IV. SS-páncélosadosztály sávjában a csapatok zöme a szovjet ellenlökések elhárításával volt elfoglalva. A 6. páncélosadosztály támadása 8-ára virradóra Bicskétől 1,5 km-re északnyugatra akna-mezőbe és páncélhárító támpontba ütközött.

A hadosztály napközben elfoglalta a 223-as magaslatot Óbarokpusztától északra, és ezután a Bicske felől indított szovjet páncélos-ellenlökések visszaverése kötötte le erejét.

Hajnali fél egykor az 5. SS-páncélosadosztály „Darges” páncéloscsoportja újabb támadást indított Bicske és a településtől délre, illetve délkeletre húzódo magaslatok elfoglalása céljából, de az utak rossz állapota és a kedvezőtlen időjárás ebben erősen hátrál-t.

²⁶⁶ HL VKF Fővezérscg meghatalmazott tábornoka hadinaplója, 100. sz. melléklet

²⁶⁷ 3. Pz. Div. 456. o.

²⁶⁸ Az 1. gárda-gépesítethadtest összefoglaló jelentése 8. o.

ta. A németek mégis elérték a Bicske északi szélén lévő teme-tőt.²⁶⁹ A támadás azonban a továbbiakban már nem járt eredmén-nyel, mivel az SS-csapatoknak napközben ismét páncélosokkal támogatott szovjet támadásokat kellett visszaverniük Mány irányá-ból.²⁷⁰

A korábbi napok harcaiban a 41. gárda-lövészadosztály jelentős veszteségeket szenvedett, ezért Bicske körzetében leváltották a 62. gárda-lövészadosztállyal, s a leharcolt lövészalegységek Alcsút–Vértesboglár körzetébe meneteltek.

A 3. SS-páncélosadosztály 6/I. SS-páncélgránátos-zászlóaljának katonái reggel 7-9 óra között 10 páncélos támogatásával szétverték a szovjetek egyik erős páncéltörő reteszállását a 265-ös magaslaton a Zsámbéki-hegytől nyugatra, majd 300 méterre megközelítették a Zsámbéktól 1 km-re nyugatra lévő útkanyarulatot.

A 49. gárda-lövészadosztály 144. gárda-lövészrezdének 315-ös magaslat nyugati lejtőin harcoló gyalogságát a németek eközben kissé visszaszorították. A 110. harcokcsidandár és 363. nehéz önjá-ró tüzérezd ez idő alatt három német páncélos-támadást vert vissza, miután kis távolságra engedte a támadókat. Szovjet források három német páncélos megsemmisítését említik.²⁷¹

A Felsőörspusztát védő 170. harcokcsidandárt és 1438. önjá-ró tüzérezdet Rókásérdő területéről ismét a harcokcsikkal támogatott 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj támadása érte. A háromórás küzdelemben a szovjetek négy rohamot vertek vissza. A harcokban három német Panther harcokcsi megsemmisítését jelentették. Saját vesztségük két kiégett T-34 és két SzU-85 volt. A szovjet páncé-lok Felsőörspusztát feladták, s visszavonultak az onnan 1,5 km-re délre lévő 282-es magaslat (Örs-hegy) körzetébe, ahol a 19. lövész-hadosztály 1310. lövészrezde védett.

A Mánytól északra, a 253-as magaslat felől, illetve északnyugati irányból megindított német támadást a 181. harcokcsidandárnak a település északi szélén lévő házak között lesállást foglalt harcokcsijai visszaverték.

Ezzel egy időben délnyugat felől, a 214-es magaslat felől mintegy 10 páncélos támadta meg a 181. harcokcsidandár balszármáyát Mány déli szélén. A dandár lesállást foglalt páncélosai a támadást itt is visszaverték.

A térségben a szovjet tüzérség igen jelentős erőkkel harcolt. Ezért a hadosztály kisebb harccsoportjai heves harcokra kényszerültek Töktől északnyugatra és Máriahalom nyugati és északnyugati kör-zetében.²⁷²

A 3. SS-páncélosadosztály a Zsámbéktól nyugatra és Mány kör-nyékén egyre szaporodó szovjet ellenlökések miatt ezen a napon már gyakorlatilag védelemre kényszerült.

A 18. harcokcsihadtest aznap összesen 13 német páncélos, négy aknavető és két löveg kilövését, valamint több mint 300 fős német veszteséget jelentett. A hadtest négy harcokcsit és két SzU-85 önjá-ró löveget veszített. Az aznap érkezett parancs szerint a tartott terep-szakaszt műszakilag meg kellett erősíteni, a harcokcsikat és önjá-ró lövegeket pedig tartós tüzelőállásokba kellett beásni.²⁷³

A 711. gyalghadosztály balszármáyán támadó harccsoport Pilis-szentlélek elfoglalása után 2 km-nyit nyomult előre délkeleti irány-ban. A jobbszármayon harcoló harccsoport elérte a Kesztlőctől észak-

²⁶⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 8. 1. 1945 (629. teker-cs 7212931. felvétel), valamint Klapdor 313. o.

²⁷⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 1. 1945 (629. teker-cs 7212934. felvétel).

²⁷¹ Lásd HL Szovjet iratmásolatok gyűjteménye Budapest ostromával kapcsolatban. A szovjet 46. hadsereg hadijelentései (1944. október 29 – 1945. február 13.), a továbbiakban: A 46. hadsereg iratai. 1945/93.

²⁷² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 1. 1945 (629. teker-cs 7212934. felvétel).

²⁷³ A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése 29. o.

ra és északnyugatra fekvő magaslatokat, de a települést szovjet erők védtek.

A szovjetek délután Kesztlőctől erős ellenlökést hajtottak végre, és a német harccsoportot megindulási állásaiba vetették vissza. Sőt, a szovjetek Zsidópusztától keletre elérték és lezárták az Esztergom–Pilisszentlélek utat is. A hadosztály két zászlóalját, amelyeket a 96. gyalghadosztály részei váltottak le Esztergomnál, haladéktalanul be kellett vetni e fontos útvonal megtisztítására.

A szovjetek a Duna déli partján húzódo úton erőket vontak előre, és Esztergomtól 4 km-re délkeletre védelemre rendezkedtek be.

A 4. légiflotta német–magyar repülőcsapatai aznap összesen 450 bevetésben támogatták a „Balck” seregcsoportot. Ennek egy részét a Dunától északra, a 6. gárda-harcokcsihadsereg ellen repülték. A támadások során 27 szovjet harcokcsi és önjá-ró löveg, számos gépjármű és hét repülőgép megsemmisítését jelentették. A szovjet légierő aznap a zámolyi harc-tér felett 102 bevetést repült.

A IV. SS-páncélosadosztály és az I. lovasadosztály aznapi jelentékte-len előrejutása miatt a Dél Hadseregcsoportnál egyre kétségesebb-nek tartották, hogy időben fel tudják-e menteni a katasztrofális ellátási helyzetben harcoló budapesti védőket. Ráadásul a Dunától északra kialakult helyzet is azzal fenyegetett, hogy Komárom és Érsekújvár védelmében az erők zömét oda kell átcsoportosítani. Emiatt a hadseregcsoportnál azon gondolkodtak, hogy a IV. SS-páncélosadosztály észak-i szármaya hogyan támogathatná a védők eset-leges kitörését északnyugat felé. Végül mégis úgy döntöttek, kitar-tanak a korábbi felmentési tervek mellett.

A 96. gyalghadosztály azt a feladatot kapta, hogy számolja fel a szovjetek reteszállását Esztergomtól északkeletre, így nyitva utat a harcokcsikkal, rohamlövegekkel és lövészpáncélosokkal támogatott „Feldhermhalle”/II. páncélgránátos-zászlóaljnak. E rögtönzött harc-csoportnak Szentendre irányában kellett megindulnia, meglehetősen nehéz feladattal: el kellett foglalnia a pomázi repülőteret, ahonnan a budapesti védőket akarták ellátni. E támadást a 711. gyalghadosztá-ly erői a Pilis hegységéből indított támadásukkal támogatták volna. A hegyvidéki áttöréshez az 5. SS-páncélosadosztály egy ezred-harccsoportját is készenlébbe állították.

Budapest védőinek, amennyiben Hitler engedélyezi a pesti hídfő feladását, felszabaduló erőkkel korlátozott célú támadással vissza kellett volna foglalni a budaörsi repülőteret. Ezzel a tervek szerint három napot nyertek volna, és a sebesülteket is kijutathatták volna repülőgépeken, nem beszélve a kitöréshez szükséges hadianyag (főleg üzemanyag, lőszer stb.) beszállításáról. Este 19 óra 30 per-cor Guderian vezérezredes közölte a hadseregcsoporttal, hogy a Führernek eszében sincs engedélyezni a keleti hídfő feladását.

Az 1. huszárhadosztálynak és a „Bieber” hadosztálycsoport né-met erőinek lekötő támadásokat kellett indítaniuk a Vértesben to-vábbra is kitartó szovjet csapatok ellen.

A szovjet 46. hadsereg aznap összesítette 1945. január 1-8. közötti veszteségeit. Ebből a „Konrad” hadművelet elhárításában bevetett erők az alábbi veszteségeket szenvedték.²⁷⁴

Alakulat	Halott	Sebesült	Nehézfégyverzet
86. gárda-lövészadosztály	121 fő	707 fő	11 aknavető 24 löveg
19. lövészadosztály	9 fő	30 fő	Nincs adat
49. gárda-lövészadosztály	60 fő	330 fő	7 aknavető 1 löveg
99. lövészadosztály	88 fő	342 fő	4 löveg
Lövészvesztesség összesen:	278 fő	1409 fő	

²⁷⁴ A 46. hadsereg iratai 1945/94–95.

Alakulat	Halott	Sebesült	Nehézfegyverzet
2. gárda-gépesíthetdandár	Nincs adat	Nincs adat	3 ISz-2 6 T-34/85 2 SzU-85
12. önálló páncéltörő tüzérdandár	Nincs adat	Nincs adat	11 db 76 mm-es ágyú 22 db 57 mm-es ágyú
1897. önjáró tüzérezred	Nincs adat	Nincs adat	2 SzU-76M

1945. január 9. kedd

(Időjárás: 0 Celsius-fok körüli hőmérséklet, alacsony felhőalap; párás, ködös idő.)

A „Breith” hadtestcsoport I. lovashadteste folytatta támadását Zámoly körzetében. Ez volt a „Konrad 2” hadművelet első csatánaja. A szakirodalom döntő többsége január 7-től, az I. lovashadtest támadásától számítja a „Konrad 2” hadművelet megindulását. Azonban a támadás 7-én és 8-án csak a IV. SS-páncélosdandár korábbi feladatainak megvalósítását erőltető harcát támogatta, s csak január 9-én változott meg az SS-páncélosdandár fő támadási iránya. Ezért mi Georg Maier szakaszolásával értünk egyet, miszerint a „Konrad 2” 1945. január 9-én kezdődött.²⁷⁵

A 23. páncélosdandár – alárendeltségében a „Weymann” páncélosdandár harccsoporttal – Gyulamajor körzetéből keleti irányban támadott tovább, és birtokba vette a zámolyi úttól 2 km-re keletre fekvő uralgó 204-es magaslatot, valamint elérte Fülöp-major.

Ezalatt a szovjet csapatok déli, keleti és északkeleti irányból lövészcsoportokkal és páncélosokkal ellenlökéseket indítottak a német páncélosok ellen. A „Weymann” páncélosdandár harccsoportja innen a déli órákig 18 páncélos kilövését jelentette.

A Sárkereszttest déli irányból 400 méterre megközelítő 16. gárda légideszant lövészcsoport például a 41. gárda-harcoksidandár kilenc bevethető T-34/85 harckocsija helyből vezetett tüzrel támogatással (saját harckocsi-vesztés nélkül).

Zámolyból ugyanakkor mintegy az 1. gárda-gépesíthetdandár részei – német megfigyelés szerint 80 szovjet harckocsival – indultak meg déli és délnyugati irányban.

E támadással egy időben az eredeti szovjet tervek alapján a 20. gárda-lövészdandár és a 7. gépesített-hadtest részeinek is át kellett volna menniük támadásba, de ez csak részben valósult meg.

Az 1. gárda-gépesített-dandár és a 9. gárda-harcoksidandár támadásának tüzéségi előkészítése sem úgy zajlott, ahogy azt a tervek előírták. A lövegeket a 20. gárda-lövészdandár állományából jelölték ki, amelyek korábbi tüzelőállásukból lövő tüzrel támogatták volna a páncélosok és gépkocsizó lövészek rohamát. Ám az elrendelt 100 cső helyett csupán 66 tüzescsoport volt összesen a kijelölt tüzercsoportba, s ezt 8 km szélességben húzták szét, holott a két dandár mindössze 2 km széles arcvonalon támadott. A rendelkezésre álló tüzéségi löszér sem volt elegendő a meghatározott célok ellen. Például a 123. tarackos tüzérdandárnak 20 lövegéhez összesen 225 löszere volt, a 23. tarackos tüzérdandárnak pedig 1000.

Az 1. gárda-gépesített- és a 9. gárda-harcoksidandár szárnyainak biztosítására a 20. gárda-lövészdandár állományából kikülönítették az 1963. páncéltörő tüzérezredet (kilenc löveggel) és az 521. páncéltörő tüzérezredet (10 löveggel). A támadás megindulása után ezek is korábbi tüzelőállásaikban maradtak; így nem fedezték a dandárok szárnyait.

Reggel 7 óra 30 perckor – mindössze háromperces tüzéségi tűzcsapás után – az 1. gárda-gépesített-hadtest két dandára megindult a

203-as magaslat–214-es magaslat–225-ös magaslat–Alsópusztá-Magyaralmás irányban.

A 9/3. gárda harckocsizászlóalj a dandár 2. géppisztolyos-századával 8 óra 30 perc körül a 225-ös magaslatról 1 km-re északra harcolt, majd elérte Alsópusztát. A német 126/II. páncélgránátos-zászlóalj (Lenberger százados²⁷⁶) gyalogságát meglepte a szovjet páncélosok rohamja, és a zöm pánikba esve elmenekült. A harcokban kitűnt F. I. Bacsurin²⁷⁷ gárda-hadnagy M4A2 harckocsija, amely elhallgattatta a németek páncéltörő ágyúit, és szétlőtte a szél-ső házak között elhelyezett géppuska- és aknavető-állásokat is.

Délután 16 órakor a 9/3. gárda harckocsizászlóalj még mindig Alsópusztá körzetében harcolt, mivel a német ellenállás miatt tovább nem tudott előnyomulni. A 9/3. gárda harckocsizászlóalj az addigi összecsapásokban hat páncélosát veszítette el (ebből három kiégett).

Az Alsópusztát és Borbálamajort visszafoglaló szovjet csoportosítás ellen a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály nyolc Tiger B nehézharcokcsiját irányították Magyaralmásról.

A nehézpáncélos-osztályt 9 óra tájban riadóztatták, és késedelem nélkül a 23. páncélosdandár arcvonalszakaszára, Alsópusztára vezényelték.

A 9/1. gárda harckocsizászlóalj a deszantként beosztott géppisztolyos lövészszerzővel 8 óra 30 perc tájban elérte Borbálamajort nyugati szélét. Az előrevetett zászlóalj a majortól 1 km-re északnyugatra lévő kiserdő széléről a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály három, leszállást foglalt Tiger B nehézharcokcsijának tüze érte. A szovjet harckocsizók egy német páncélos kilövését jelentették.

Ennek ellenére a 9/1. gárda harckocsizászlóalj 16 óráig csupán Alsópusztától 600 méterre keletre jutott előre, ahol a Lajamajor felől támadó német páncélosokkal és gyalogsággal került harcéríntkezésbe. A harckocsi-zászlóalj az aznapi harcokban nyolc kilőt (ebből hat kiégett) M4A2 harckocsit veszített, illetve hat német harckocsi, egy rohamlőveg, hét löveg, három aknavető, hét géppuska, négy páncéltörő ágyú megsemmisítését jelentette.

Az 1. gárda-gépesített-dandár támadása következtében a 126. páncélgránátos-czred kiűrtette állásait a 203-as magaslatról 1,5 km-re északnyugatra lévő útkeresztződésnél. A német gyalogság innen is pánikszertűn vonult vissza. Az 1/2. gárda gépkocsizó lövészszerző-alj előnyomulásával megelőzte a dandár 18. gárda-harcokcsiezredét is. A harckocsik 9 óra körül tüzet kaptak a 225-ös és 186-os magaslatok, valamint Borbálapusztá felől. Lecsenko gárda-alezredes, a harckocsiezred parancsnoka megpróbálta páncélosaival utolérni az 1/2. és 1/3. gárda gépkocsizó lövészszerző-aljakat.

Az 1/2. gárda gépkocsizó lövészszerző-alj 10 óra körül Sárkereszttestől 2 km-re északra harcolt, az 1/3. gárda gépkocsizó lövészszerző-alj pedig addigra elérte Borbálapusztá keleti szélét. Innen azonban már nem jutottak előbbre.

A 18. gárda-harcokcsiezred folyamatos tüztől elcsigázott alegységei – megmaradt 12 M4A2-vel – Borbálapusztától 700 méterre délkeletre, egy gyümölcsös területén próbálták rendezni soraikat.

Az 1. gárda-gépesített-dandár balszárnnyon támadó 1. zászlóalj: pusztító aknavető-, tüzéségi és géppuskatűzet kapott, és alig tudott átvégődni a Zámolyról Gyulamajor felé vezető úton. Dél előtt 9 óra tájban Gyulamajor felől a zászlóalj nyolc német harckocsi és egy századnyi gyalogság támadta meg erős tüzéségi tűztámogatással. A zászlóalj nem jutott tovább, s a 214-es magaslaton kénytelen volt átmenni védelembe.

A „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály nehézharcokcsijait megint elaprózva vetették be. Az 1. század négy Tiger B-vel a 4.

²⁷⁶ A százados maga is megsebesült. A zászlóalj parancsnokságát este Grünwaldt őrnagy vette át.

²⁷⁷ Bacsurin két nap múlva hősi halált halt, így a „Szovjetunió Hőse” címet posztumusz kapta meg.

lovashadnadról maradt Borbálamajor körzetében, és a nap folyamán hét szovjet harckocsit lőtt ki. A másik csoport nyolc nehézharcokcsival a 23. páncélosdandár alárendeltségébe került.

Ez utóbbi harccsoport az osztályparancsnok vezetésével Alsópusztától kiindulva – egyelőre gyalogsági támogatás nélkül – dél felé támadott a harckocsik számára kedvező terepen, és Sárkereszttestnél elérte a korábbi főharcvonalat. A támadás kezdetekor Rambow hadnagy harckocsijának lövegcsőve szétrobbant, így harcra alkalmatlanná vált. A csonka csővű harckocsi még két napig maradt a harcoló páncélosokkal együtt.

Később a nehézharcokcsik keleti irányban támadtak tovább. A gyalogsági támogatásra kijelölt alakulat – a Luftwaffe 23. páncélosdandárának alárendelt 85. tábori lövészszerző-alja²⁷⁸ – csak igen hevenyészve biztosította a harckocsikat. A gyengén kiképzett gyalogosok inkább a hátsó járművek mögött, a szőlőtőkék fedezékében bújtak meg.

A helység előtt a szovjetek egy igen mély és széles harckocsiárkot ástak, melyet a Tiger B-k nem tudtak leküzdeni. Annak mentén haladva a harckocsik több súlyosabb találatot is kaptak, amint a kumulatív gránátokkal és páncéltörő puszkákkal harcoló szovjet gyalogosokkal teli árkok előtt manővereztek. Von Rosen főhadnagy így számolt be az ütközetről:

„Az oroszok a földhányások fedezékében védelemre rendezkedtek be. A lövészárkok mögött a terep egy szőlőhegyre kapaszkodott fel, így az oroszok észrevétlenül nem tudtak elszakadni. Nem is igazán tettek olyat, amiből reménytelen helyzetükből következő megadási szándékukra lehetett volna következtetni.

A páncélosokkal mi egyenesen az árkokra rogtunk, hogy saját gyalogságunk előrejutását és az árkokba való betörését lehetővé tegyük. Az oroszok kumulatív gránátokkal, kézigránátokkal és páncéltörő puszkákkal válaszoltak. Ezekkel a páncélosok kémlelőnyílása-it vették célzott tűz alá. Saját gyalogságunk a harckocsik mögött maradt és semmi hajlandóságot sem mutatott arra, hogy fedezékét elhagyja...”²⁷⁹

A támogató német gyalogság még Diest-Koerber százados személyes vezetése alatt sem volt hajlandó fedezékéből előbújni és a harckocsiárkok környékét megtisztítani a szovjet gyalogságtól. Csúpan két óra múlva sikerült az árkokba betörni, és az ellenállás letörése után mintegy 300 szovjet katonát foglyul ejteni. A szovjet halottak és sebesültek száma megközelítette a százat.²⁸⁰ A „112”-es Tiger B aznap két szovjet harckocsit lőtt ki.

A Zámolytól délre rohamozó szovjet erők ellen a „Weymann” páncélosdandár harccsoportot fordították észak felé 17 páncélossal. Szovjet adatok szerint 10 óra 30 perc körül Gyulamajor felől kilenc páncélos és századnyi gyalogság rohamozta meg az 1/1. gárda gépkocsizó lövészszerző-alj védelmét. A támadást visszaverték, s a németek két páncélost veszítettek. A továbbiakban a német páncélosdandár harccsoport Gyulamajornál leszállásokat alakított ki, s hagyta, hogy a szovjet páncélosok támadjanak.

Ezzel egy időben a 18. gárda-harcokcsiezredet Borbálapusztá nyugati előteréből a 23. páncélosdandár „Schulz” páncélosdandár harccsoportja támadta meg 16 páncélossal és kísérő gyalogsággal.

²⁷⁸ Az 597 főnyi, csaknem kiképzetlen katonából álló zászlóalj 1944. december 30-31-én érkezett személyi utánpótlásként a 23. páncélosdandárhoz, saját tisztai állomány nélkül.

²⁷⁹ Idézi Rubbel, Alfred (szerk.): Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503 1942-1945. Bassum, 1990. (A továbbiakban: Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503) 346. o.

²⁸⁰ Von Diest-Koerber naplója. In: Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503 i. m. 385. o.

Délben az ezred ugyan visszaverte a német támadást, de eközben négy M4A2-t veszített.

A 23. páncélosdandár páncélosdandár harccsoportjának 16 páncélosa és a 126/2. páncélgránátos-század 15 óra 30 perc körül megindulva a 186-os magaslat irányában, súlyos veszteségeket okozott az 1/2. gárda gépkocsizó lövészszerző-aljnak. A németek egy M4A2 harckocsit kilőttek, két 76 mm-es ágyút zsákmányoltak, és 80 szovjet katonát elfogtak.

Az Alsópusztáról előzőtt 126/II. páncélgránátos-zászlóalj törzsének néhány katonája Schroeder főhadnagy vezetésével ellenlökést indított, és elérte korábbi állásaik vonalát. A németek itt 78 megsebesített szovjetet és egy politikai tisztet ejtettek fogságba.²⁸¹

A nap második felében végrehajtott német ellenlökések tehát védelemben kényszerítették az 1. gárda-gépesített-hadtest két dandárát. A németek megtisztították Sárkereszttest a betört szovjet erőktől, Borbálapusztát és Borbálamajort pedig visszafoglalták.

A „Balck” seregcsoporth mintegy száz harckocsira és önjáró lövegre becsülte a körzetben harcoló szovjet páncélosok erejét. A „Balck” seregcsoporth tartalékában volt még néhány páncélvadász, rohamlőveg és egy nehézfegyverzetű lovasosztály is.

A felek hadmozdulataiból heves páncélosütközet alakult ki, amelyben a szovjetek jelentős mennyiségű – német jelentések szerint 74 darab – harckocsit és önjáró löveget veszítettek. A szovjetek az első lépcsőben kizárólag páncélosokat vetettek be, amelyeket a második hullámban mintegy 1500-2000 főnyi lövészgyalogság követett.

Az 1. gárda-gépesített-hadtest két dandára január 9-én, a zámolyi páncélosütközet harmadik napján az alábbi veszteségeket szenvedte el.²⁸²

Alakulat	Élő- vesztés	Páncélosok	Egyéb nehézfegyverzet
1. gárda-gépesített-dandár	123 halott, 210 sebesült, 303 eltűnt [636 fő]	19 M4A2 harckocsi	7 db 76 mm-es ágyú, 8 db 57 mm-es p. löveg, 3 db 82 mm-es aknavető
9. gárda-harcoksidandár	33 halott, 48 sebesült, 4 eltűnt [85 fő]	27 M4A2 harckocsi 2 pc. szállító jármű	—
Összesen	721 fő	46 harckocsi 2 pc. szállító jármű	15 löveg, 3 aknavető

Az 1. gárda-gépesített-hadtest saját értékelése szerint csapatai azért szenvedtek ilyen súlyos harckocsi-vesztéseket, mert a 20. gárda-lövészdandár kijelölt tüzésége és a két páncéltörő tüzérezred tevékenysége elégtelen volt, s nem fogták le a németek páncéltörő tüzeit. A hadtest saját 1821. önjáró tüzérezredének SzU-100 önjáró lövegei sem támogathatták a támadást, mert a hadtestparancsnok utasítására 9-én reggeltől Gyulamajor körzetében harcoltak a támadó német páncélosokkal.

A két bevetett szovjet dandár jelentései szerint a németek velük szemben aznap összesen 860 halottat és sebesültet, 47 hadifoglyot, 20 páncélost, 22 löveget, 10 aknavetőt, hét géppuskát, négy gépjárművet veszítettek.

Az 1. gárda-gépesített-hadtest 20 órakor szóbeli parancsot kapott a 3. Ukrán Front parancsnokságától, miszerint a két dandár támadását szüntesse be. A megmaradt harckocsikat védelemben kellett rendelni

²⁸¹ 23. Pz. Div. 470. o.

²⁸² Az 1. gárda-gépesített-hadtest összefoglaló jelentése 13. o.

²⁷⁵ Lásd Maier 50. o.

és beásni a Zámoly–214-es magaslat–Tallánmajor, illetve a Miklós-major–136-os magaslat–Pátka terepszakaszon.

A hadtestparancsnok elhatározása szerint a védelem első lépcsőjébe az 1. gárda-gépesítettandár, az 1821. önjáró tüzérezred, a 9. gárda harckocsidandár 3. zászlóalja és gépkocsizó lövészszázlójaja, valamint egy harckocsi- és páncélozott szállító jármű század került. A második lépcsőt a 9/2. gárda harckocsizászlóalj és az 1699. légvédelmi tüzérezred 37 mm-es gépágyú alkották.

A szovjetek Zámolyból és a településtől északra a 63. lovashadosztály és az 5. gárda légideszant-hadosztály erőivel háromszor is támadást intéztek a német vonalak ellen. Az első két kísérletet a német–magyar tüzéség (szovjet adatok szerint hat tüzerűteg és 16 sorozatvető) összpontosított tüze szétverte. A harmadik szovjet támadás csak az esti órákban ért véget.

A 63. lovashadosztályt azonban aznap más is akadályozta a német–magyar tüzéségi tűzön kívül. Amikor a szovjet lovasezredek 7 óra körül először megindultak Sárkeresztes irányában, a németek tüzéségi gránátjai és sorozatvető-rakétái lecsaptak rájuk. Emiatt a hadosztály jobbszánya csupán 500, a balszánya pedig 600 métert haladt előre.

Sűrű köd volt. Amikor a 223. lovasezred megindította támadását, egyszer csak váratlanul a szovjet 9. gárda-harckocsidandár 6. századának két eltévedt M4A2 harckocsija csapott le harcrendjére. A kezelők ráadásul részegek voltak. Egy harckocsit a szovjet tüzereknek kellett kilőniük. A lovasezred a sajátos „baráti tűzben” négy katonát veszített.

A balszerencse azonban még nem ért véget. Mivel nem egyezteték a 214. és 223. lovasezredek szármányainak mozgását, harc közben a 214. lovasezred szánya fedezetlenül vált, amelybe a 3. páncélos-hadosztály kíméletlenül beletámadott. A 214. lovasezred emiatt nagy veszteségeket szenvedett.²⁸³

Délután 16 órakor a 63. lovashadosztály 214. lovasezrede Köveskút-kelet 2 km–Újkút kelet–162-es magassági pont északnyugati lejtőjén, a 223. lovasezred Zámoly nyugat 800 méter vonalon harcolt. A 220. lovasezred a második lépcsőben, Zámolytól 3 km-re északra lévő útkereszteződésnél állt készenlétben.²⁸⁴

Estére a „Weymann” páncélozott harccsoport Pátkától nyugatra körvédőképes állásba húzódott, és minden irányban kisebb támadásokat indított a körzetben szétszórt szovjet kötelékek megsemmisítése céljából.

Csákerény felől a szovjetek zászlóaljnyi lövészgyalogsággal és néhány páncélossal Söréd irányában törtek előre, elfoglalták a településtől 2 km-re északkeletre fekvő 225-ös magaslatot, ám egy sokkal gyengébb német utászszakasz ellenlökéssel visszavette tőlük. A magyar 6. gépkocsizó lövészszázlójaja aznap ebben a körzetben 10 hősi halottat, hét sebesültet és hat eltűntet veszített.²⁸⁵

A IV. SS-páncélos-hadosztal arcvonalán továbbra is a szovjet ellenlökések határozták meg a harctevékenységet.

Az 5. SS-páncélos-hadosztály arcvonalán folytatódott az északnyugati irányú szovjet támadások Bicske és Mány körzetében.

Szovjet forrás szerint a németek csupán hat-kilenc páncélosból és századnyi páncélgránátosból álló harccsoportokkal hajtottak végre folyamatos harcfelderítést.

A seregtest újabb harccsoportot alakított a 10. SS-páncélgránátos-ezredből, az 5. SS-páncélos-utászszázlójából, az 5/1. SS-páncélos-felderítőszázadból, az 5. SS-páncélvadászosztályból, az 5/II. (önjá-

ró) SS-páncélos-tüzérosztályból, az 504. SS-sorozatvető-osztály két ütegéből, néhány harckocsiból, valamint egészségügyi és ellátó alakulatokból.

Ezek az SS-kötelékek a hadosztályparancsnok, Ullrich SS-Standartenführer irányítása alatt, Gyermelytől nyugatra, Gyarmatpuszta térségében gyülekeztek, hogy a „Balck” seregcsoport tervei-nek megfelelően áthelyezzék a IV. SS-páncélos-hadosztal támadásának súlypontját a hadtest balszármányára, és a 711. gyaloghadosztály állásain keresztül délkelet felé, Szentendre és Pomáz irányába újabb támadásra készüljenek fel. Az SS-harccsoport 15 óra körül kezdte meg menetét a hadtest északi balszármányára.²⁸⁶

Tovább folytatódott a harcok Zsámbék északi körzetében és Mányon is, ahol a szovjetek heves ellenlökéseket indítottak a 3. SS-páncélos-hadosztály állásai ellen. A 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj tovább védte a Zsámbéki-hegyet. Sáríspót is páncélosokkal támogatott szovjet támadás érte, de a 3/3. SS-páncélvadászszázad (Milovan SS-Obersturmführer) egyetlen ott állomásozó szakaszának három páncélosa több szovjet harckocsit is kilőtt, de egy német harcjárművet is mozgásképtelenné lőttek a támadók.²⁸⁷

A 711. gyaloghadosztály három zászlóalja ismét támadást indított az Esztergom–Pilisszentlélek út mentén délkeleti irányban, és elérték a Pilisszentlélektől 3 km-re délkeletre lévő körzetet. Az erdővel borított 423-as magaslat elfoglalására a németek észak felé átkaroló támadást indítottak. Az elfogott szovjet hadifoglyok szerint Pilisszentkereszt védelmét különösen megerősítették.

Ugyanakkor a 99. lövészadosztály 206. és 1. lövészrezredének egy-egy zászlóalja bekerítette a 731. gránátosrezredet Pilisszentlélek körzetében.²⁸⁸

A 96. gyaloghadosztály megerősített 284/II. gránátoszászlóalja azt jelentette, hogy birtokba vette a Duna déli partján vezető út szűkületét Szobtól 3 km-re délnyugatra és felszámolta az ottani szovjet útzárat. A „Balck” hadseregcsoport innen akarta bevetni alapozott rögtönzött harccsoportját, amelynek vezetésével megint Philipp alezredest bízták meg. Ebbe a különítménybe a 3. SS-páncélos-hadosztály egy-két harckocsit és rohamlőveget, valamint három nehéz felderítő páncélgépkocsit adott.²⁸⁹ A harccsoport ereje a következő volt:

- a „Feldhermhalle”/II. páncélgránátos-zászlóalj;
- a 196/II. tüzérosztály;
- egy utászszakasz;
- két harckocsi és három rohamlőveg²⁹⁰;
- hat lövészpáncélos;
- három nehéz felderítő páncélgépkocsi.

A „Philipp” harccsoportnak 22 óra körül kellett megindítani támadását a parti úton Szentendre–Pomáz irányában, s még sötétben el kellett érnie legalább Szentendrére.

Wöhler gyalogsági tábornok, a hadseregcsoport parancsnoka korainak tartotta a harccsoport megindítását. Szerinte meg kellett volna vágni, amíg a budapesti védőknek engedélyezik a kitörést.

Balck páncélos tábornok szerint erre nem volt idő, mert az ellátási helyzet a katlanban óráról órára romlott. Esztergomban készenlétben állt egy 200 tonna élelmiszert és hadianyagot szállító tehergépkocsi-oszlop, amely siker esetén azonnal követhette a „Philipp” harccsoportot.

A „Bieber” hadosztálycsoport arcvonalán a német–magyar csapatok Mór és Kecskéd között megindították lekötő célú támadásukat keleti és délkeleti irányban. A jobbszármányon a német „Lausitz” géppuskás-zászlóalj Mórról, a magyar 1. honvéd gyalogezred pedig Arkápusztáról és Pusztavámról indult meg. Miután elérték a Vértes hegység nyugati szélén lévő erdőséget, előnyomulásuk megakadt. A magyar csapatok 146 katonája eltűnt a harcok alatt. Feltehetően kihasználták az erdős terepet, és átmentek a szovjetekhez.

A Bokod és Kecskéd felől támadó német csapatok is heves szovjet ellenállásba és ellenlökésekbe ütköztek, így 2–3 km-nyi terület nyereség után támadásuk itt is kifulladás.

Aznap a kedvezőtlen időjárás miatt jelentősebb mennyiségben egyik fél sem vetett be repülőgépeket.

Az OKH továbbra sem adott engedélyt a budapesti védőknek az északnyugat felé való kitörésre. Sőt, Guderian vezérezredes arról tájékoztatta a Dél Hadseregcsoportot, hogy Hitler egy újabb összpontosított támadást fontolgat, amelyet Székesfehérvár délnyugati előteréből, a Velencei-tótól délre indítanának a magyar főváros felmentésére.²⁹¹ Ezek alapján úgy tűnik, Hitler ekkor már nem hitt igazán a hegyvidéki terepen harcoló német csapatok jelentősebb sikerében.

Pedig Budapest védői valóban haladéktalanul segítségre szorultak volna. Amint az a Budapestet védő IX. SS-hegyihadtest²⁹² január 9-i napijelentéséből kiderül:

*„A keleti hídfőben tovább folytatódott a súlyos védelmi harcok. További ellenséges támadások – újban lángszórós harckocsik támogatásával – mely betöréseket eredményeztek a Keleti pályaudvar mindkét oldalán. A betöréseket nehéz utcai és épületharcokban sikerült elrekeszteni. Az ellenséges és a saját veszteségek súlyosak. [...]”*²⁹³

A harcászati helyzetenél is komorabb volt a német–magyar védők anyagi ellátottsága. A hadtestparancsnokság jelentése szerint az élelmiszer január 11-ig, a lovak takarmánya, a páncélosok és gépjárművek üzemanyaga január 10-ig, a géppuskalőszer, az aknavetőlőszer és a könnyű tábori tarackok lőszerje január 9-ig, egyéb lőszerfélések csupán január 11-ig álltak rendelkezésre. Aznap adatok szerint a bekerített magyar fővárosban 3880 sebesült volt, közöttük 1400 fő fekvő sebesült.²⁹⁴

Este 18 óra 50 perckor Wöhler gyalogsági tábornok tájékoztatta Guderian vezérezredesét a budapesti helyzetről. Ismét szóba került az egy nappal korábban felmerült „Juszáros roham” ötlete, amelynek keretében Philipp alezredek harccsoportja a Duna partja mentén támadva próbálná áttörni a szovjet állásokat. A vállalkozás alapját a 96. gyaloghadosztály később valótlannak bizonyult jelentése képezte, miszerint a hadosztály csapatainak sikerült Esztergomtól északkeletre szétszórni a tervezett támadás útjában létesített szovjet reteszállást.

A „Philipp” harccsoport támadását Szentendre felé a német 711. gyaloghadosztály támadása is támogatta volna a Pilisben. A helyzet-től függően itt vetették volna be az 5. SS-páncélos-hadosztály „Westland” ezred-harccsoportját is. A német tervek szerint amennyiben Hitler végre elfogadja a Dél Hadseregcsoport kérését a

budapesti védők kitörésének engedélyezésére vonatkozóan, a fenti német erők sikere Szentendre térségében lehetővé tenné a kitört védők sebesültjeinek elszállítását és az SS IX. hegyihadtestének löszerrel való ellátását.

Guderian közbevetette, hogy felmerült a IV. SS-páncélos-hadosztal kivonásának és a „Breith” hadtestcsoporttal együtt a Velencei-tótól délre való bevetésének gondolata. Wöhler ezt meggondolás tárgyává tette, hiszen ez az újabb manőver jelentős késedelmet jelentene a kritikus helyzetben lévő budapesti védők számára. Guderian ezzel egyetértett, mivel a maga részéről is kérdésesnek tartotta, vajon kitartanak-e a védők olyan sokáig.²⁹⁵

A beszélgetés során Guderian még egy alkalommal felvetette a IV. SS-páncélos-hadosztal helyzetét, és ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy a Dél Hadseregcsoportnak fel kell készülnie arra is, hogy a Führer bármikor parancsot adhatott a páncélos-hadosztal délre való átcsoportosítására. A támadást lehetőség szerint a lehető legdélebbre kellett megindítani, olyan terepen, ahol a szovjetek azt nem várják.

Wöhler erre megjegyezte, hogy ebben az esetben a IV. SS-páncélos-hadosztal helyére csapatokat kell vezényelni, különben az eddigi támadás minden eredménye veszendőbe megy. Guderian szerint meg kellett vizsgálni, hogy a német 3. lovasdandár és egy népi-tűzerhadtest alkalmas lehet-e erre a feladatra.²⁹⁶

Mivel várható volt, hogy Hitler parancsa a IV. SS-páncélos-hadosztal átcsoportosítására hamarosan megérkezik, Wöhler 19 óra 50 perckor ismét felhívta Guderian vezérezredesét. Az volt a célja, hogy elérje az OKH-nál, hogy megvárják a „Philipp” harccsoport és a „Westland” ezred-harccsoport tervezett támadásának esetleges eredményét, amely a Dél Hadseregcsoport parancsnoka szerint az egyetlen esélye annak, hogy Budapest védőin gyorsan segítsenek. Wöhler indítványozta, hogy indítsák meg Philipp alezredek harccsoportjának tervezett akcióját, s ha az nem jár sikerrel, hajtásák végre az SS-páncélos-hadosztal átcsoportosítását. Guderian ezzel egyetértett. Wöhler hozzátette, ha át is csoportosítják az SS-csapatokat, azok január 15-e előtt akkor sem lesznek alkalmasak támadásra. Guderian is így gondolta.²⁹⁷

Grolman altábornagy ezzel szemben kifejtette, hogy szerinte hibás elképzelés volt mindent a „Philipp” harccsoport sikerére bízni. A német felderítés szerint a szovjet 93. gárda-lövészadosztály Szobnál átkelt a Dunán, hogy megerősítse a part menti út védelmét.

1945. január 10. szerda

(Időjárás: enyhe fagy, tartós havazás, korlátozott látótávolság; az utak a hó és a jég miatt helyenként nehezen járhatók.)

A „Breith” hadtestcsoport sávjában a „Weymann” páncélozott harccsoportot szovjet ellenlökések érték déli és délkeleti irányból. A mintegy 25 támadó harckocsiból a németek kilencet kilőttek.

Ebből három M4A2 harckocsit a 6/2. páncélosszázad egyik Panthere (Schenk hadnagy) lőtt ki, amikor azok Máriamajor felől, akárha dróton húzták volna őket, vérszenes könnyelműen közelítették a németek állásai felé.²⁹⁸

²⁹¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 9. 1. 1945 (627. telerker 7212058. és 7212059. felvétel).

²⁹² A hadtest parancsnoka, Karl Pfeffer-Wildenbruch SS-Obergruppenführer und General der Waffen-SS und der Polizei egyben a Budapestet védő német és magyar alakulatok főparancsnoka is volt.

²⁹³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldungen vom 9. 1. 1945 (628. telerker 7212944. felvétel).

²⁹⁴ HL KTB/HGr. Süd Anlage zum Tagesmeldung vom 9. 1. 1945 (628. telerker 7212947. felvétel).

²⁹⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 9. 1. 1945 (627. telerker 7212058-7212064. felvétel).

²⁹⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 9. 1. 1945 (627. telerker 7212065. felvétel).

²⁹⁷ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 9. 1. 1945 (627. telerker 7212068. felvétel).

²⁹⁸ Munzel, Oskar: Gekämpft – gesiegt – verloren. Geschichte des Panzerregiments 6. (Herford – Bonn, 1980; a továbbiakban: Pz. Rgt. 6.) 178. o.

²⁸³ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése a 3. Ukrán Front alárendeltségében, a Duna jobb partján vívott hadműveletekről (1944. december – 1945. február). Másolata a szerző birtokában. (A továbbiakban: Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése) 15. o.

²⁸⁴ A 20. gárda-lövészhadtest jelentése 1945. január 9., 18 óra.

²⁸⁵ HL HM 35.855/8. ny. v. – 1945.

²⁸⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 9. 1. 1945 (629. telerker 7212943. felvétel).

²⁸⁷ Vopersal 555. o.

²⁸⁸ A 46. hadsereg iratai 1945/101–103.

²⁸⁹ Vopersal 556. o.

²⁹⁰ Vö. Pohlman 361. o.

Amikor azonban a német páncélozott harccsoport maga indított támadást északi irányban, Zámoly felé, jobbszárnyát beasott²⁹⁹ szovjet harckocsik és erős páncélelhárító támpont tüze tartóztatta fel.

A németek ezután átcsoportosításra kényszerültek. A „Weymann” páncélozott harccsoportot átdobták Zámoly északi előterébe, ahonnan a délről támadó 4. lovasdandárral együttműködésben el kellett foglalnia a települést. Az átcsoportosítás azonban a folyamatos szovjet támadások, a heves hófúvások és a jeges utak miatt késedelmet szenvedett.

A Zámoly körüli szovjet csapatösszevonásokat (két ezrednyi erőben) a német–magyar tüzéség összpontosított tüze szétverte.

Reggel 6 órától a 9. gárda-harckocsidandár M4A2 harckocsijai és a 382. gárda önjáró tüzérezred SzU–100 páncélosai a Zámoly nyugati széle–Miklósmajor–176-os magaslat (Pátkától 2,5 km-re északnyugatra) terepszakaszon szervezték a védelmet.

Az 1. gárda-gépesített dandár és az 1821. önjáró tüzérezred a 203-as magaslat–214-es magaslat–Baglyos körzetben készült a további harcokra. A peremvonal maga Zámoly–Székesfehérvár műút volt.

Az időközben átcsoportosított 2. gárda-gépesített dandár a Csala–városi vízműtelep–Székesfehérvár–északkelet 800 méter tégláégető terepszakaszon rendezkedett be.³⁰⁰

A 16. gárda légideszant lövésrezred aznap átadta arcvonalát a 84. lövészhadosztálynak, és Zámolyra menetelt.

A 7. gépesített-hadtest erői átvették a 20. gárda-lövészhadtest védőállásait a 264-es magaslat (kizárva)–204-es magaslat nyugat 500 méter–171-es magaslat–153-as magaslat (Gombócleső)–Belmajordél 500 méter–Moha déli széle–113-as magassági pont délnyugat 1 km vonalon. A 4. gárdahadsereg műszaki főnöke parancsára a csapatok itt az elkövetkező éjszaka 6000 aknát telepítettek a védelem megszilárdítására.

Csákberény körzetében egész nap heves harcok folytak. A szovjetek zászlóalj és ezred erejű támadásokat indítottak Söréd irányában, hogy a településtől 2 km-re északkeletre lévő 225-ös magaslatot visszafoglalják. A terepszakasz ötször váltott gazdát, s a nap végére szovjet kézben maradt.

A szovjetek egyéb támadásai – csekély területnyereséget leszámítva – súlyos veszteségek mellett kudarcba fulladtak.

A Mór körzetéből indított német rohamcsoport-vállalkozások a Vértes hegység nyugati szélén kedvező állásokban védekező szovjetekkel szemben csupán jelentéktelen előrenyomulást eredményeztek.

Az 1. huszárhadosztály harccsoportja a „Bieber” hadosztálycsoport alárendeltségébe került. A „Pape” csoport addigi arcvonalát és csapatait átvette a „Bundesmann” harccsoport³⁰¹, amely egyúttal a IV. SS-páncélos hadtest közvetlen alárendeltségébe került.

A IV. SS-páncélos hadtest sávjában, Bicske és Mány körzetében a harcok egyre inkább helyi jelleget öltöttek. Az 5. SS-páncélos hadosztály eddigi sávját átvette a 6. páncélos hadosztály, és ezzel az SS-hadosztály még ott harcoló részei is alárendeltségébe kerültek.

A hat napja Hegyikastély körül harcoló „Darges” páncélozott harccsoport Panther harckocsijai aznap kitörtek, és ezután új feladattal bízták meg (véltetően a „Westland” SS-harccsoport után küldték

²⁹⁹ Beásva a harckocsik sokkal kisebb célt mutattak. Egy T–34 harckocsi például a felszínen harcolva szemből hat, de beásva csak másfél négyzetméter célfelületet jelentett. A németek a mozgó ellenséges harckocsikat általában igyekeztek 800 méteren, a beásottakat pedig 500 méteren belül kilőni, mert ezek voltak azok a maximális lőtávolságok, amelyeken az irányzótávcső átlátása nélkül, a találat reményében vezethettek tüzet a célpontra.

³⁰⁰ Az 1. gárda-gépesített hadtest összefoglaló jelentése 13–14. o.

³⁰¹ Günther Bundesmann százados a 239. rohamtüzérezdandár parancsnoka volt.

őket). Az előretolt állásként továbbra is védett kastély területén a harccsoport Panzer IV harckocsijai és StuG. IV rohamlövegei maradtak (Bauer és Weerts SS-Obersturmführerek parancsnoksága alatt), valamint a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj katonái.³⁰²

Ez persze nem jelentette a harcok hevességének csökkenését. A szovjetek folytatták helyi támadásaikat, de ezeket a 3. SS-páncélos hadosztály erői rendre visszaverték. A 6. SS-páncélgránátos-ezred Zsámbéknál hét szovjet harckocsit semmisített meg.³⁰³ A Sárísápot védő SS-csapatokat³⁰⁴ a szovjetek bekerítették.

Északon a 711. gyaloghadosztály támadása csak nagyon lassan nyert tért, amint az Esztergom–Budapest irányban heves erdei harcok sorát vívta. A támadási ütem fokozására tartalékolat megerősített „Westland” SS-harccsoport mozgását a havazás és az utak eljegesedése egyelőre akadályozta, de 15 óra körül végül megindította támadását.³⁰⁵

A „Philipp” harccsoport Esztergomtól északkeletre behatolt a Duna és a Pilis hegység közötti szűkületbe, de ott heves szovjet ellenállásba ütközött, és két lövészpáncélost veszített az aknazáron.

A 96. gyaloghadosztály tehát korábbi jelentésével ellentétben nem számolta fel a szovjet védelmet ebben a körzetben.

Miután a németek dél felé, a hegyvidéki terepen keresztül átkarolták a védőket, az itteni útzár ellenállása megtört. Ám az első útzár mögött a szovjetek további aknazárakat és gyalogsági állásokat létesítettek, amelyek megállították a német harccsoportot. A szovjetek a Duna északi partján fekvő Helemba körzetéből harckocsi- és páncéltörő ágyúk tüzevel zárták le a part menti utat.

Az akcióban részt vett három nehéz felderítő páncélgépkocsi egyikének parancsnoka, Marienfeld SS-Unterscharführer így emlékezett a kudarcra:

„... A 'huszáros rohamból' nem lett semmi. Minket a három nyolckerekű felderítő páncélgépkocsival kivonnak, és a 96. gyaloghadosztálynál biztosításra vetnek be a Dunánál, észak felé. Onnan a szovjet mesterlövészek vesznek minket célba.”³⁰⁶

A kedvezőtlen időjárás aznap is megakadályozta a feleket légierjük jelentősebb alkalmazásában.

Wöhler és vezérkari főnöke, Grolman altábornagy aznap délután Balck páncélos tábornok harcálláspontjára utazott, ahol megbeszéléseket folytattak a kialakult helyzetről. Megállapodtak abban, hogy Budapest felmentésére továbbra is a Pilis hegységen át kínálkozik a legnagyobb esély. A Budapest felé tartó német erők legrosszabb esetben megkönnyíthetik a védők kitörését. A IV. SS-páncélos hadtest déli, illetve a „Breith” hadtestcsoport teljes arcvonalszakaszán csupán a szovjet csapatok további lekötésére és szétverésére volt szükség, nehogy újabb szovjet erők csoportosuljanak az SS-páncélos hadtest északi és a budapesti védők nyugati szárnya közé. Véleményük szerint a Führer által felvetett átcsoportosítás és támadás nagyobb szovjet kötelékek elvágását, s így jelentősebb

³⁰² Fey 258. o. A Hegyikastélyt védő németek végül január 13-ára virradó éjszaka parancsot kaptak a kitörésre, amit súlyosabb veszteségek nélkül sikeresen végre is hajtottak. A kastélyért és környékéért folyó harcokban a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj visszaemlékezés szerint mintegy 25 halottat és ugyanennyi sebesültet veszített.

³⁰³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 10. 1. 1945 (629. tegercs 7212950. felvétel).

³⁰⁴ A községet az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj, a hadosztály kísérszázada, a 3/3. páncélos-utászszázad és a 3/3. SS-páncélvadászszázad néhány páncélosa védte.

³⁰⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 10. 1. 1945 (629. tegercs 7212951. felvétel).

³⁰⁶ Idézi Vopersal 559. o.

sikert ígér, mint a mostani akció. Azonban öt nap hadműveleti szünettel jár, amellyel esélyt ad a szovjeteknek tartalékok átcsoportosítására és a budapesti hídfők teljes felszámolására. Ezért a hadműveletet csak az SS IX. hegyihadtestének felmentése után tartották lehetségesnek.³⁰⁷

A IV. SS-páncélos hadtest északi szárnyán küzdő német csapatok aznap is csupán elenyésző területnyereséget értek el. A „Philipp” harccsoport támadása is elakadt. Egy 19 óra 30 perckor kezdeményezett telefonbeszélgetés során Guderian vezérezredes közölte a Dél Hadseregcsoporthoz vezérkari főnökével, Helmuth von Grolman altábornaggal, hogy ő ettől az akciótól már semmit sem remél, s a legjobb lenne az egészet abbahagyni és átcsoportosítani az erőket.³⁰⁸

A német felmentési kísérletek első 10 napján a 4. gárdahadsereg előerő-vesztesége (a harckocsi- és gépesített csapatok adatai nélkül) 10 ezer 511 főt tett ki.³⁰⁹

1945. január 11. csütörtök

(Időjárás: 0 Celsius-fok körüli hőmérséklet, olvadás, hóesés és eső; az utak a jég és a hó, valamint a helyi hóátfúvások miatt nehezen járhatók.)

Az I. lovas hadtest arcvonalán a harcok továbbra is Zámoly körül tomboltak. A 23. páncélos-felderítőosztály kénytelen volt a Gyulamajornál tartott előretolt állását feladni, és visszahúzódni a német főharcvonalba.³¹⁰

Zámolytól délnyugatra a „Weymann” páncélozott harccsoport, az 1. páncélos hadosztály „Rank” páncéloscsoportja, valamint a 4. lovasdandár zöme a nehézkes terepviszonyok ellenére – szovjet adatok szerint 100 páncélossal – összpontosított támadást indított a 203-as magaslat és Baglyos északi széle irányában, valamint Zámoly község elfoglalása céljából.

A „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály 13 Tiger B-je a „Weymann” páncélozott harccsoport keretében 6 órakor megindult kiindulási állásai felé, és kb. negyven perc múlva megkezdődött a támadás.

A német sorozatvetők előkészítő tűzcsapásai után a harckocsik a 3. századdal a balszárnyon, legázolták a szovjet állásokat. Elsőként Rosen főhadnagy harckocsija érte el a Zámoly–Székesfehérvár műutat, aminek körzetében a szovjetek makacsul megkapaszkodtak.

Egy 90 fokos forduló után a 3. század balszárnya fedezetlenül maradt, s noha itt 10–12 darab szovjet löveg volt tüzelőállásban, veszélyt nem jelentettek, mert kezelőszemélyzetük már nem volt sehol.³¹¹

Többórás kemény tűzharc alakult ki a Tiger B-k és a szovjet védelmet szilárdító harckocsik, önjáró lövegek, páncéltörő ágyúk és páncélmomboló osztagok között. Az osztály nehézharckocsijai végül elérték a számukra kitűzött 203-as magaslatot, amelyről Zámoly környékét ellenőrzésük alatt tarthatták.

³⁰⁷ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 10. 1. 1945 (627. tegercs 7212077. felvétel).

³⁰⁸ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 10. 1. 1945 (627. tegercs 7212085. felvétel).

³⁰⁹ Részletesen lásd a függelékben!

³¹⁰ A 23. páncélos hadosztály páncélozott harccsoportja másnap, január 12-én reggel 15 páncélossal, 25 utásszal és a 23. páncélos-felderítőosztály két századával visszafoglalta Gyulamajort, de további keleti irányú támadását Máriamajor előtt 400 méterrel a szovjetek páncélelhárító támpontjai és a kiterjedt aknamezők megállították. A németek két önjáró löveget és 14 ágyút lőttek ki. Két német Panther aknára fűtött, egy lövészpáncélost kilőttek, de ezeket el tudták vontatni.

³¹¹ Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503 347. o.

Ezzel egy időben a 4. lovasdandár nehéz lovasosztálya benyomult Zámolyra. Az itt kialakuló harcokban sebesült meg Georg Plettenberg kapitány, az egység parancsnoka is, aki a Vértes-beli és a Zámolyért vívott harcokban mutatott teljesítményéért a Vaskereszt lovagkeresztjéhez megkapta a tölgyfalomb ékítményt is.

Sachs törzsörömester a 3. századból harckocsijával megközelítette a Zámolytól északkeletre lévő szovjet tábori repülőteret, és a három oda éppen leszállt csapatszallító vitorlázó repülőgépet – a bennük tartózkodó 150 főnyi légideszanttal együtt – repeszgránátokkal megsemmisítette.

Miközben a Tiger B nehézharckocsik a betörés kiszélesítéséért harcoltak, jó néhány szovjet páncéltörőágyú-állást kilőttek. Ám a páncélosok egy szőlőhegy (véltetően a 189-es magassági pont) oldalában találták magukat, melyet nehéz volt belátni és igen meredeken emelkedett a harckocsik előtt. Ebben az irányban nem juthattak tovább, ezért széles sávban elhúzódva biztosító állásokat vettek fel. Itt időről időre szovjet csatarepülőgépek támadták őket a fedélzeti fegyverekkel és bombavetéssel.

A szovjetek az 1. gárda-gépesített hadtest 382. gárda önjáró tüzérezredének SzU–100 önjáró lövegeit igen jól álcázva rejtették el a szőlőhegyen. Ezek fedezékükből ki-, majd visszaküszva pontos, szisztematikusan balról jobbra vezetett tüzüikkel egy órán belül három Tiger B-t lőttek ki, köztük a 3. század parancsnoki harckocsiját is. A német nehézharckocsik nem adhatták fel igen elönytelen állásaikat, mivel a Zámolyt támadó saját erők oldalbiztosításához azok nélkülözhetetlenek voltak. Ezért hamarosan egy újabb kilőtt Tiger B-vel fizettek. Az ebben a csoportosításban megmaradt két páncélost a beköszöntő éjszaka mentette meg. Később két katona géppisztollyal visszalopódzott a negyedik kilőtt, de ki nem égett harckocsihoz, és azt vontatásra alkalmas állapotba hozta.³¹²

A Tiger B-k Zámolyon gyülekeztek. Estére a 13 nehézharckocsiból csupán három maradt bevezethető állapotban. A „121”-es és „122”-es harckocsikat kilőtték (ezek végleg elvesztek). Hét nehézharckocsi súlyos sérüléseket szenvedett, ebből az egyik légibomba-találattól. Hat katona meghalt, 10 fő megsebesült. A megmaradt, súlyos sérüléseket szenvedett, de ki nem égett harckocsikat sikerült hátravonni: von Rosen főhadnagy századparancsnoki Tiger B-jét például a „112”-es harckocsi vontatta hátra, amely a harcok közepette egy szovjet harckocsi és egy páncéltörő ágyú kilövése mellett egy ISz–2-öt kétszer is eltalált, de a szovjet nehézharckocsi nem gyulladt ki.

A harcok során a Tiger B nehézharckocsik összesen 21 szovjet harckocsit és önjáró löveget, 20 páncéltörő ágyút, három szállító-repülőgépet és egy sorozatvetőt lőttek ki. Amint a 4. lovasdandár biztosította a terepszakaszt, a nehézharckocsik Alsópusztára indultak, ahol utánpótlásukat és ellátmányukat kellett megkapniuk.³¹³

Zámolyt mintegy 40 német páncélos támadta déli irányból. A 203-as magaslat körzetében a 42. önálló páncéltörő tüzérezdandár 1963. páncéltörő tüzérezredének 3. ütege volt védelemben, amely az üteget támadó 16 harckocsi és rohamlöveg közül kilenc kilövését jelentette. Egy harckocsit Sz. I. Jermolajev alhadnagy támadott meg páncélrobbantó kézigranáttal, miközben hősi halált halt.³¹⁴

A „Weymann” páncélozott harccsoport hamarosan a megerősített 1. gárda-gépesített dandár délről, délkeletről és kelet felől indított, páncélosokkal támogatott ellenőrkéseit volt kénytelen visszaverni.

A 4. lovasdandár 8 óra 50 körül zászlóaljnyi erővel és nyolc páncélos támogatásával benyomult Zámoly délnyugati részébe, de az 5.

³¹² Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503 347. o.

³¹³ Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503 348. o., von Diest-Koerber naplója. In: Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503 i. m. 386. o.

³¹⁴ Az alhadnagy posztumusz megkapta a „Szovjetunió Hőse” címet.

gárda légideszant-hadosztály kiképző-zászlóalja (V. P. Meszhi százados) kiszorította onnan.

Két óra múlva már 20 páncélos, három lövészpáncélos és ezrednyi gyalogság támadta a községet észak, nyugat és dél felől. Az 5. gárda légideszant-hadosztály zöme és a 63. lovashadosztály 223. lovasezrede kétórás küzdelem után a falu területén addigra már magukra hagyta a 9. gárda-harcoksidandár M4A2 harcokcsijait. A 4. lovasdandár és a 3/I. páncélgránátos-zászlóalj a gyalogsági támogatás nélkül maradt szovjet páncélosok ellenállását letörve, 14 óra körül elfoglalta a községet.

A Zámolyért vívott harcokban aznap a németek összesen 31 harcokcsi és önjáró löveg, 31 páncéltörő ágyú, három tehervitorlázó repülőgép és négy fogatolt tábori tarack megsemmisítését vagy zsákmányolását jelentették.

Szovjet források szerint Zámoly elfoglalása a németeknek aznap 38 elvesztett páncélosukba került.

A 3. páncélos-felderítőosztály Zámoly nyugati előteréből 18 Aufkl.Pz. 38 felderítő harcjármű támogatásával támadást indított a falutól 3 km-re északra lévő 156-os magassági pontnál lévő útke-resztesződés felé. A németek 14 páncéltörő ágyút megsemmisítettek ugyan, de a heves harcokban csak 2 km-t tudtak megtenni.³¹⁵

Az 5. gárda légideszant hadosztály erői már 9 órakor elhagyták Zámolyt. A 11. gárda légideszant lövészezred visszavonult a falutól 3 km-re északkeletre lévő 136-os magassági ponttól 500 méterre keletre. A 16. gárda légideszant lövészezred a 93. lövészadosztály 51. lövészezredével innen a Baglyos északi széléig húzódó vonalon harcolt. Az 1. gárda légideszant lövészezred a Badacsonymajortól nyugatra lévő 221-es magaslatra húzódott vissza.

A németek 12 óra körül 15 páncélossal elfoglalták a Baglyos északi szélén állt névtelen házcsoportot, de az 51. lövészezred 14 óra 20 perc körül visszafoglalta.³¹⁶

Reggel a 4. gárdahadsereg törzse utasította az 5. gárda-lovashadtestet, hogy 54., 60. és 71. harcokcsiezredét, 1896. önjáró tüzérezredét, valamint 9. gárda-aknavetőezredét vonja előre a Fomapuszta-Szűnyogmajor terepszakaszra. Ezeknek az erőknél kellett felkészülniük a Zámolynál észak-északkelet felé áttört német páncélosok elleni harcra.

A január 7-11. között lezajlott zámolyi (vagy második székesfőhérvári) páncélosütközetben a német csapatok területnyerésege elhanyagolható volt. Zámoly elfoglalását csupán helyi sikernek tekinthetjük. Ám e harcokban jelentős szovjet páncéloserőket kötöttek le és vertek szét. A szovjet 7. gépesített- és 1. gárda-gépesített-hadtest részeit Tolbuhin marsall egyébként a budapesti védők vagy a Pilis hegységen keresztül Pomáz felé törő német csapatok ellen vethette volna harcra.

Ismét érdemes áttekinteni a Zámolyhoz átcsoportosított szovjet tartalékokat, amelyek segítettek megállítani az I. lovashadtest támadását.³¹⁷

Honnan?	Milyen alakulatot?	Mikor?
A 135. lövészhadtesttől	1232. ágyús tüzérezred	Január 7-én
A 135. lövészhadtesttől	762. önálló páncéltörő tüzérezred	Január 7-én
A 135. lövészhadtesttől	212. tarackos tüzérezred	Január 7-én
A 4. gárdahadsereg tartalékából	221. tarackos tüzérezred	Január 7-én

³¹⁵ Másnap, 12-én a zámolyi páncélütközet „utóhangjaként” a 3. páncélos-hadosztály a reggeli órákban 23 páncélossal és 15 lövészpáncélossal Újkút felől északi irányban megtámadta a 18. gárda légideszant lövész-ezred állásait, de a szovjetek a támadást visszaverték. Lásd Razgrom 90. o.

³¹⁶ A 20. gárda-lövészhadtest jelentése 1945. január 11., 18. óra.

³¹⁷ Szovjet források alapján közli Art of War 675. o., valamint lásd a korábban hivatkozott forrásokat.

Honnan?	Milyen alakulatot?	Mikor?
A 4. gárdahadsereg tartalékából	230. tarackos tüzérezred	Január 7-én
A 4. gárdahadsereg tartalékából	262. önálló páncéltörő tüzérezred	Január 7-én
A 4. gárdahadsereg tartalékából	438. önálló páncéltörő tüzérezred	Január 7-én
A 4. gárdahadsereg tartalékából	93. lövészadosztály	Január 7-én
A 68. lövészhadtesttől	200. aknavetőezred	Január 7-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	63. lovashadosztály	Január 7-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	1. gárda-gépesített-dandár	Január 8-án
A 3. Ukrán Front tartalékából	9. gárda-harcoksidandár	Január 8-án
A 3. Ukrán Front tartalékából	1821. önjáró tüzérezred	Január 9-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	382. gárda önjáró tüzérezred	Január 10-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	2. gárda-gépesített-dandár	Január 10-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	54. harcokcsiezred	Január 11-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	60. harcokcsiezred	Január 11-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	71. harcokcsiezred	Január 11-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	1896. önjáró tüzérezred	Január 11-én
A 3. Ukrán Front tartalékából	9. gárda-aknavetőezred	Január 11-én

A német csapatok a zámolyi páncélosütközetben körülbelül 1200 katonát veszítettek. Szovjet források a harcokban összesen 139 német harcokcsi és rohamlöveg, valamint mintegy 50 lövészpáncélos kilövését említik. Ebből a német adatok összesítése után 33 valóban megsemmisült harcokcsi, rohamlöveg és vadászpáncélos állapítható meg. Ha figyelembe vesszük, hogy a teljes „Balck” seregcsoportban 1945. január folyamán összesen 164 páncélos semmisült meg³¹⁸, a szovjet jelentések túlzása nyilvánvaló.

Természetesen a németek is több szovjet páncélost jelentettek, mint amennyi valójában végzetes találatot kapott. A lejelentett 169 kilőtt harcokcsiból és önjáró lövegből a szovjet források a 7. gépesített-hadtest esetében 39, az 1. gárda-gépesített-hadtest két dandáránál 65, az 5. gárda-lovashadtestnél pedig 13 páncélos elvesztését támasztják alá. Ez összességében 117 harcokcsit és önjáró löveget jelent. Ehhez járul még néhány páncélos, amelyeket a németek a 20. gárda-lövészhadtest saját önjáró lövegei közül lőttek ki (zömmel január 7-én).

A német csapatok közül a 3. páncélos-hadosztály „Weymann” páncélozott harccsoportja volt a legeredményesebb 109 páncélos, 24 páncélozott szállító jármű, 21 tüzérségi löveg és 26 páncéltörő ágyú (jelentett) kilövésével. A második helyen a „Feldhernhalle” nehéz-páncélos-osztály végzett, 30 (jelentett) páncélos-kilövésével. A „dobogó” legalsó fokán helyet foglaló 23. páncélos-hadosztály 15 páncélos megsemmisítéséről vagy zsákmányolásáról számolt be január 7-11. között.

A zámolyi páncélütközet szovjet előerő-veszteségét csak becsléni tudjuk. A részadatok figyelembevételével mintegy 2900 szovjet katoná esett el, sebesült meg, tűnt el, vagy került német hadifogságba.

³¹⁸ Lásd HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213936. felvétel).

A Bokod és Pusztavám körzetéből támadó 1. huszárhadosztály aznap csupán csekély területnyeréséget ért el. Német megfigyelések szerint a Vértes hegység körzetében a 2. honvéd páncélos-hadosztály újabb 150 katonája ment át a szovjet oldalra.

A IV. SS-páncélos-hadtest sávjában a 3. SS-páncélos-hadosztály 6. SS-páncélgránátos-ezrede újabb zászlóalj erejű szovjet támadásokat vert vissza, és megtartotta állásait. Máriahalomnál a 3. SS-páncélos-felderítőosztály ugyancsak kitartott. Az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj Sárísápot védte sikerrel.³¹⁹

A leginkább a 3. SS-páncélos-hadosztállyal szemben harcoló 18. harcokcsihadtest január 2-11. között egyebek mellett 48 T-34-et, 11 ISzU-122-öt, nyolc SzU-85-öt és 23 darab 76 mm-es löveget veszített. A 32. gépkocsizó lövész-dandár vesztesége e harcokban január 1-jei harcok-létszámának legalább 53 százaléka volt.³²⁰

Az 5. gárda-lovashadtest az első két „Konrad” hadművelet elhárításakor január 3-11. között 80 halottat, 209 sebesültet, 57 lovat, 16 löveget, egy aknavetőt és kis mennyiségű kézifegyvert veszített. A hadtest páncélos-vesztesége öt T-34, egy T-34/85, négy MK IX Valentine, egy-egy M3 Lee és M4A2 harcokcsi, valamint egy SzU-76M önjáró löveg volt.³²¹

A „Westland” ezred-harccsoport a magyar 1. SS-rohamvadász-ezred³²² részeivel közösen a 10. gárda-lövészhadtest 99. lövész-hadosztályának 197., 206. és 1. lövész-ezredeivel és néhány harcokcsival összecsapva az esti órákban betört Pilisszentkeresztre.

A falu templomának tornyában a szovjetek két géppuskafélszket alakítottak ki. Január 12-én reggel 7 óra 30 perc körül a német-magyar SS-csapatok feltűjtötták támadásukat, s elfoglalták a helységet. A szovjet csapatokat mintegy 500 méternyire vetették vissza déli irányban.³²³

A „Philipp” harccsoport 11-én újabb támadást indított, felszámolta a szovjetek ellenállását a Duna és a Pilis hegység közötti szűkületben, majd elfoglalta Basaharcot. További előnyomulását a Szob körzetéből lőtt szovjet oldalazó tűz megakadályozta, majd egy ellenlökés 12-én reggelig vissza is szorította az Esztergomtól 5 km-re keletre.

A szovjet légierő főleg az I. lovashadtest felett és a IV. SS-páncélos-hadtest balszárnya ellen, valamint Komárom és Budapest körzetében hajtotta végre a legtöbb csata- és vadászrepülő-bevetést.

A német 4. légiflotta a kezdvözötnen időjárásra és a helyenként eljegesedett repülőterekre hivatkozva csak kisebb erőkkal harcolt aznap. Zámoly körzetében 40 csata- és 40 vadászrepülőgép támogatta a szárazföldi csapatokat, további 30 vadászrepülőgép pedig a bekerített Budapest fölé repült be. Az elért eredmények csekélyek voltak: mindössze 10 gépjármű és hat repülőgép megsemmisítéséről érkezett jelentés.

A magyar 101/3. vadászrepülő-század négy Bf 109 G repülőgépe 10 óra 20 perc és 11 óra 30 perc között Zámoly légtérében szabad-vadászatot folytatott. Eközben mintegy 20 szovjet Jak-9 vadászre-

³¹⁹ Vopersal 560. o.

³²⁰ A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése 30. o.

³²¹ az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 16. és 59. o.

³²² Az ezredet 1945. január 8-án Tatán állították fel az SS sziléziai Neuhammerben szervezés alatt álló magyar 25. és 26. gránátoshadosztályai úgynevezett „sízászlóaljainak” összevonásával. Az alakulat január 11-én Pilisszentkereszt-nél, 12-én Pilisvörösvárnál és Pomáz előtt súlyos veszteségeket szenvedett, így feltöltésre ismét Tatára vezényelték. Lásd v. G. Payer: Armatii Hungarorum (München, 1985., a továbbiakban: Payer) 462. o.

³²³ A 46. hadsereg iratai 12/OP számú hadijelentés 1945. január 12-én 20 óra 10 perckor, valamint Hadtörténelmi Levéltár tanulmánygyűjteménye 3414. számon Pilisszentkereszt Historia Domus-ából (a továbbiakban: Pilisszentkereszt HD) 4. o.

pülőgéppel kerültek harcérintkezésbe. Huszár zászlós a légiharcban egy Jak-9-et lelőtt. Erdész Károly tartalékos szakaszvezető W 182-es jelű Bf 109 vadászrepülőgépével 10 óra 50 perckor eltűnt.³²⁴

A szovjet légierő 1945. január 7-11. között összesen 3200 bevetést repült a támadó német csapatok felett. Ennek 70 százalékában a szárazföldi csapatokat, 19 százalékában pedig a német-magyar repülőgépeket támadták.³²⁵ A fennmaradó 11 százalék vélhetően felderítő és szállító bevetés lehetett.

Aznap a 2. páncélos-hadseregtől átcsoportosított 3. lovasdandár Bakonyecsernye-Zirc-Gyulafirátó körzetében gyülekezett, és a IV. SS-páncélos-hadtest alárendeltségébe került.

Hajnali 2 óra 20 perckor Walter Wenck altábornagy, a német szárazföldi haderő vezérkara vezetési csoportjának főnöke Hitler főhadiszállásáról hívta fel Grolmant, és arról tájékoztatta, hogy kétórányi küzdelem után sem sikerült kiharcolnia a Führer engedélyét a budapesti védők kitöréséhez. A IX. SS-hegyihadtestnek a magyar fővárosban kellett maradnia. Amennyiben a „Balck” seregcsoport támadása nem járt áttűtő eredménnyel, az átcsoportosítást másnap meg is kell kezdeni. A kétségbeesett utánpótlási helyzetben lévő SS-hegyihadtest ellátását tehervitorlázó repülőgépek bevetésével akarták javítani.³²⁶

Balck páncélos tábornok a „Westland” SS-harccsoport sikerének kihasználása érdekében a Pilisben akarta bevetni a 9. „Germania” SS-páncélgránátos-ezredet is. Ugyanakkor a 3. SS-páncélos-hadosztályt Klotildliget és Pilisvörösvár irányában szándékozta alkalmazni, hogy lekösse a szovjet erőket. A „Balck” seregcsoport még délelőtt az alábbi rádóüzenetet küldte az SS Budapest-bekerített IX. hegyihadtestének:

„A Führer döntése: kitartani, az ellátást erősítjük. Gille feladata egyelőre a régi.”

Noha január 11-én a német csapatok valóban értek el eredményeket a IV. SS-páncélos-hadtest északi szárnyán, ezek Hitler nem elégtették ki. E tervezgetés közben, este 20 óra 10 perckor Guderian vezérezredes arról tájékoztatta Wöhlert, hogy a Führer minden előterjesztett megfontolást félretéve, félve egy elhúzódó eredménytelen hegyvidéki küzdelemtől, parancsot adott a déli megoldás végrehajtására, ezzel együtt az átcsoportosítás azonnali megkezdésére.³²⁷

Nem sokkal ezt követően, 23 óra 40 perckor Gille SS-Obergruppenführer telefonon azt közölte Grolmannel, hogy csapatai elfoglalták Pilisszentkeresztet, és a támadás folytatódik. Mivel egy rohamvállalkozásuk Körteles irányában eredménnyel járt, páncélosokat és gyalogságot helyezett készenlétbe, hogy a helységet még azon az éjszakán elfoglalhassák. Közben Gille táviratot kapott Heinrich Himmlertől, az SS birodalmi vezetőjétől, amelyben utasítást kapott, hogy a támadást minél gyorsabban folytassa.

Grolman azonban tájékoztatta Gille-t Hitler időközben befutott elmentéséről, és tolmácsolta a hadseregcsoport sajnálkozását, miszerint a harcászati helyzet csupán a fűhri döntés után három órával lett kedvezőbb. Grolman kérdésére válaszolva Gille jelentette, hogy csapatai Pilisszentkeresztre betörték (tehát még nem foglal-

³²⁴ HL mikrofilmtár A 101/3. vadászrepülő-század naplója, 1945. január 11. Erdész szakaszvezetőt sem lőtték le, csak eltévedt. Hadifogságba került, de túlélte a háborút. Utóbbi Becze Csaba hadtörténész szíves közlése.

³²⁵ Taraszov 43. o.

³²⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 10. 1. 1945 (627. tekeres 7212087. felvétel).

³²⁷ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 11. 1. 1945 (627. tekeres 7212101. felvétel).

ták el), és a szovjetek ellenállása gyenge. Az SS-tábornok szerint lényegében csak a terepviszonyok akadályozták a továbbjutást. A IV. SS-páncéloshadtest parancsnoka remélte, hogy a felváltásra beérkező 3. lovasdandár beérkezéséig erőivel tovább tud törni Budapest felé.³²⁸

Grolman Gille jelentését éjjélkor továbbította Wencknek, aki még mindig a Führer főhadiszállásán tartózkodott. Fél óra múlva megérkezett a válasz: az átcsoportosításra vonatkozó parancs érvényben marad. Miután erről Grolman értesítette a IV. SS-páncéloshadtest

parancsnokát, Gille mindenképpen kapcsolatba akart lépni Himmlerrel.³²⁹

A támadásban részt vevő SS-katonák – 21 km-re a fővárostól – már közel látták Budapest sikeres felmentését, s ezért a támadás leállítását nem is értették.

Valójában a németek ereje csak a védőkhöz vezető folyosó létrehozásához lett volna elegendő, de annak megtartására már nem futotta volna. A hegyvidéki terepen kanyargó keskeny utak sem éppen a támadókat segítették.

³²⁸ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 11. 1. 1945 (627. tegercs 7212102-7212103. felvétel).

³²⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 11. 1. 1945 (627. tegercs 7212102-7212103. felvétel).

5. fejezet: Erők és eszközök a „Konrad 3” hadművelet előtt

A német „maszkirovka”³³⁰

A Dél Hadseregcsoporthoz az előző este telefonon elrendelt átcsoportosításról szóló OKH-parancsot január 12-én hajnali 3 órakor távirat formájában is megkapta. Hitler parancsa szerint a 3. lovasdandár által leváltott IV. SS-páncéloshadtest két SS-páncélosadosztálya, a német 1. és 23. páncélosadosztály, valamint a 4. lovasdandár erői – kiegészülve a beérkezőben lévő megerősítő páncélosalakulatokkal – az 1. páncélosadosztály arcvonalszakaszáról súlyponttal a Velen-céi-tótól délre indítanának támadást.

Ezzel egy időben a IV. SS-páncéloshadtest részeinek támadását Pilisszentkereszt–Körteles körzetében le kellett állítani. Ebben a térségben a németek számára a továbbiakban problémát jelentett, hogy az SS-csapatok nélkül milyen erőkkel tudják az eddig elért területnyereséget a szovjet csapatokkal szemben megőrizni.³³¹ Amennyiben erre a feladatra a 3. lovasdandár önmagában nem lenne elegendő erő, az átcsoportosítást elrendelő OKH-parancs kilátásba helyezte a 3. páncélosadosztály itteni alkalmazását is.³³²

Az újabb hadművelet célja a Duna és a Vértes hegység között lévő szovjet erők elvágása és a budapesti védőkkel való kapcsolat helyreállítása volt. A támadás lényeges eleme volt, hogy a német csapatok a lehető leggyorsabban elérjék a Duna vonalát, majd ezt követően a déli irány biztosítása mellett észak felé folytassák támadásukat.

A siker érdekében a németek maximálisan törekedtek a meglepetés jelentette előnyök kihasználására. A szovjetek megtévesztése céljából a hegyvidéki terepen is folytatni kellett a támadó harctevékenységet. Ezzel egyrészt elterelték a figyelmet az átcsoportosításról és szovjet tartalékokat kötöttek le, másrészt aktív tevékenységgel könnyebb volt megóvni az elért területnyereséget a németek számára oly fontos „folyosóban”, főként Pilisszentkereszt körzetében.

³³⁰ Az orosz maszkirovka szó álcázást jelent. A szovjet hadsereg a keleti front 1942–1945 között vívott harcai során mind harcászati, mind pedig hadműveleti szinten az álcázás mestere volt, még német vélemény szerint is. A keleti front egyik legeredményesebb hadműveletét, az 1944 nyarán végrehajtott „Bagratyion” hadműveletet éppen egy ilyen stratégiai megtévesztés után hajtották végre 1944. június 23. és augusztus 29. között. Ennek eredményeként a német Közép Hadseregcsoporthoz gyakorlatilag megsemmisítették és visszafoglalták Belorussziát.

³³¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 12. 1. 1945 (627. tegercs 7212113. felvétel).

³³² HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 3/45 g. Kdos. Chfs. am 12. 1. 1945 (628. tegercs 7212308. felvétel).

Az átcsoportosítás dél-északi irányú manővereit nappal, az észak-dél irányú mozgásokat éjjel kellett végrehajtani, hogy a szovjetekben az északi szárny erősítésének látszatát keltsék. A német csapatok a parancs szerint rádióforgalmazásukba továbbra is az SS-csapatokra utaló elemeket vegyítették, mintha azok továbbra is ott tartózkodnának. A legteljesebb titoktartás érdekében csupán a legszűkebb kört informálták a tervezett támadásról. A harcászati meglepetés érdekében az átcsoportosított csapatok csak a legutolsó pillanatban foglalhatták el megindulási terepszakaszait. A „Balck” seregcsoporthoz ezzel együtt utasítást kapott az átcsoportosítás időtervének, a támadás végrehajtásának és a bevetendő erők csoportosításának kidolgozása is.³³³

A támadás fedőneve – mivel az újabb változat nem teljesen egyezett meg a korábbi „déli megoldással” – „Paula” helyett „Konrad 3” lett.

A „Balck” seregcsoporthoz még aznap kidolgozta a „Konrad 3” hadműveletben részt vevő alakulatok átcsoportosításával kapcsolatos tennivalók tervét.³³⁴ A csapatok mozgását a következő ütemezés alapján tervezték végrehajtani.

Január 12-éről 13-ára virradó éjjel: a IV. SS-páncéloshadtest csapatait leváltó 3. lovasdandár első egységeinek beérkezése (egyelőre tüzéség, páncéltörő eszközök és nehézfegyverzet nélkül) Tata délnyugati körzetébe; az 5. SS-páncélosadosztály megerősített 9. SS-páncélgránátos-ezredének menete Bajna-Tokod körzetéből a Duna déli partja mentén Nagyigmánd nyugati körzetébe, a megerősített 10. SS-páncélgránátos-ezred kivonása Esztergom délnyugati részére.

Január 13-áról 14-ére virradó éjjel: az 5. SS-páncélosadosztály többi alakulatának, illetve a 3. SS-páncélosadosztály mintegy felének felváltása a 3. lovasdandár egységei által; a 3. SS-páncélosadosztály egyes részei a 3. lovasdandár nehézfegyvereinek beérkezéséig korábbi állásaikban maradnak; a megerősített 9. SS-páncélgránátos-ezred beérkezése Veszprém északi részére, a megerősített 10. SS-páncélgránátos-ezred menete Nagyigmánd nyugati körzetébe.

Január 14-éről 15-ére virradó éjjel: a 3. SS-páncélosadosztály utolsó egységeinek leváltása; a 10. SS-páncélgránátos-ezred beérkezése Zirc térségébe, az 5. SS-páncélosadosztály leváltott részeinek és a 3. SS-páncélosadosztály első egységeinek menete Nagyigmánd körzetébe.

³³³ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 4/45 g. Kdos. Chfs. am 12. 1. 1945 (628. tegercs 7212306. felvétel).

³³⁴ HL KTB/HGr. Süd Armeegruppe Balck Ia Nr. 5/45 g. K. Chfs. am 12. 1. 1945 (628. tegercs 7212324-7212325. felvétel).

Január 15-éről 16-ára virradó éjjel: a 3. SS-páncélos hadosztály utolsó egységeinek menete Zirc felé; az 5. SS-páncélos hadosztály utolsó és a 3. SS-páncélos hadosztály első egységeinek beérkezése Veszprém és Zirc térségébe.

Január 16-áról 17-ére virradó éjjel: a még menetelő utolsó alakulatok megérkezése Zirc körzetébe.

A csapatok mozgását az utak rossz állapota és az időjárás egyaránt jelentősen befolyásolta, s ez az időterv betarthatóságára is kihatott. A IV. SS-páncélos hadtest páncélosainak zömét Komárom déli részéről Veszprémig vasúton szállították, de csupán napi két vonat indítására volt szabad kapacitás. Ezért a páncélosok egy részét „saját lábón” kellett átcsoportosítani, s ez a harcjárművek amúgy sem kifogástalan műszaki állapotának nem tett jót, a felhasznált jelentős üzemanyag-mennyiségről nem is beszélve.

Az SS-csapatok gyülekezési körletét Veszprém–Szentkirályszabadja–Hajmáskér–Olaszfalu–Csetény–Bakonyszentkirály–Borzavár–Lókút–Herend térségében jelölték ki.

A január 18-án reggelre tervezett támadásban részt vevő német és magyar egységeket a kapott parancs feladatainak megfelelően a „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke, Heinz Gaedcke vezérőrnagy január 12-én a következőképpen csoportosította:

IV. SS-páncélos hadtest:

- az 5. SS-páncélos hadosztály,
- a 3. SS-páncélos hadosztály,
- a német 1. páncélos hadosztály az 509. (Tiger) nehézpáncélos-osztállyal és a 24/I. (Panther) páncélososztállyal,
- a 3. páncélos hadosztály az 1., 3. és 23. páncélos-felderítőosztályokkal,
- a 303. rohamtüzérdandár,
- a 403. népi-tüzérhadtest,
- a 17. népi sorozatvető-dandár,
- az 1335. rohamlővegosztály,
- a 219. rohampáncélos-osztály.

III. páncélos hadtest:

- a 23. páncélos hadosztály,
- a 4. lovasdandár,
- a 351. lángszórós páncélos század,
- az 570. „Taifun” utászszázad,
- a 19. népi sorozatvető-dandár,
- a „Feldherrnhalle” nehézpáncélos-osztály,
- a magyar VIII. hadtest³³⁵ alakulatai.

I. lovas hadtest:

- a 6. páncélos hadosztály,
- a 3. lovasdandár,
- a 96. gyaloghadosztály,
- a 711. gyaloghadosztály,
- az 52/II., 77/I. és 959/III. hadsereg-közvetlen tüzérosztályok,
- a magyar 106/III. tüzérosztály és a 151. sorozatvető-osztály.

Másnap, január 13-án Grolman altábornagy elkészítette a Dél Hadseregcsoport tervét a „Konrad 3” hadművelet végrehajtására.

Eszerint a IV. SS-páncélos hadtest az 1. páncélos hadosztály korábbi arcvonalszakaszáról támad, hogy mindenekelőtt hídfőket vegyen birtokba a Sárvíz-csatorna keleti partján. Az 5. SS-

páncélos hadosztálynak Sárkeresztúr–Aba körzetében, a 3. SS-páncélos hadosztálynak Fövenypuszta mindkét oldalán, az 1. páncélos hadosztálynak pedig Székesfehérvártól délre kellett átkelni a csatornán. A támadó csapatok jobbszárnának biztosítására az 1., 3. 23. páncélos hadosztályok páncélos-felderítőosztályai birtokba veszik a Sió-csatorna és a Balaton közötti területet, valamint Simontornyát. Ezt követően a még kitartó szovjet ellenállási támpontok felszámolására gyalogsági támogatásként a 4. lovasdandár erőit az SS-páncélos hadosztályok támadási sávjában vetik be.

Ezt megelőzően, egy nappal korábban – a szovjet hadvezetés megtevesztése céljából – a III. páncélos hadtest 3. és 23. páncélos hadosztálya összpontosított támadás keretében elfoglalja a Székesfehérvártól északra húzódó magaslatokat.

A IV. SS-páncélos hadtest támadását a Velencei-tó déli partja mentén északkeleti irányban folytatja. A két SS-páncélos hadosztály Ercsi és Ráckeresztúr felé, az 1. páncélos hadosztály pedig Baracska irányába nyomul előre. A terv a végső fázisáról, vagyis az utolsó szovjet állások áttöréséről és a bekerített saját erőkkkel való kapcsolatfelvétel részleteiről azonban ez a változat sem tett említést.

A terv újabb gyalogsági erők bevetésével is számolt, amikor a németek von Rest altábornagy 44. „Hoch- und Deutschmeister” birodalmi gránátoshadosztályát a helyzettől függően a főirány támogatására vagy a Székesfehérvártól északra húzódó védővonal megerősítésére alkalmazták. A hadosztály Veszprém körzetébe harc csoportonként való beérkezésével január 17-től számoltak.

A támadása végrehajtására kijelölt erők hadrendjében a január 12-i Gaedcke-változathoz képest eltérést jelentett, hogy a 3. páncélos hadosztály a III. páncélos hadtest alárendeltségébe kerülne a IV. SS-páncélos hadtest sávjában alkalmazandó 4. lovasdandár helyett. A korábban már hadtest-alárendeltségbe beosztott 303. rohamtüzérdandárt és 19. népi sorozatvető-dandárt egyelőre megtartották hadsereg-közvetlen alakulatként. Érdekes, hogy a 13-i Grolman-változtatban a 4. lovasdandár egyik hadtest hadrendjében sem szerepel.³³⁶ Talán seregcsoport- vagy hadseregcsoport-szinten akartak dönteni bevetéséről, vagy seregcsoport-tartaléknak szánták.

Miután az I. lovas hadtest törzse még aznap átvette a parancsnokságot a IV. SS-páncélos hadtest arcvonalszakaszán, kezdetét vehette az SS-csapatok rejtett átcsoportosítása.

Noha német oldalon bizonyára lemondtak volna róla, január 12-én és 14-én olyan meghatározó dolog történt a keleti front Krakó és Varsó közötti szakaszán, ami megkönnyítette a IV. SS-páncélos hadtest rejtett átcsoportosítását, illetve a szovjet 3. Ukrán Front felderítésének összehúzását.

Az 1944. november vége óta tervezett visztula-oderai hadászati támadó hadművelet keretében az 1. Ukrán Front 12-én a varsó-berlini irányban megindította támadását. Két nappal később csatlakozott hozzá az 1. Belorusz Front is. A két szovjet hadseregcsoport együtt összesen 2 millió 200 ezer főt, 163 hadosztályt, 32 ezer 143 löveget és aknavetőt, 6460 harcokost és önjáró löveget és 4772 repülőgépet vetett be a német „A” Hadseregcsoport erői ellen.³³⁷

A 3. Ukrán Front és a 4. gárdahadsereg törzse kezdettől fogva rendelkezett adatokkal azzal kapcsolatban, hogy a németek megkezdtek csapataik mozgását nyugati irányban. A felderítési adatok főként a foglyul ejtett német és az átszökött magyar katonák kihallgatásaiból származtak.³³⁸

³³⁶ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 5/45 g. Kdos. Chefs. am 13. 1. 1945 (628. tükercs 7212322- 7212323. felvétel).

³³⁷ A Nagy Honvédő Háború története 1941-1945. (Budapest, 1967.) V. kötet 48. o.

³³⁸ Német adatok szerint 1945. január 1-17. között a magyar honvédség három tisztje, három zászlósa és 924 fő legénységi állományú katonája ment át a szovjet csapatokhoz. Lásd ehhez HL KTB/HGr. Süd Ia Nr.

Ezek az információk azonban egymásnak ellentmondó elemeket is tartalmaztak. Míg egyesek egy páncélos seregest Komárom irányába való mozgásáról számoltak be, mások Székesfehérvártól délnyugatra gyülekező friss német kötelékekről beszéltek. A szovjet 17. légi hadsereg ugyan állandóan folytatott légi felderítést, de a felhős idő és a gyakori havazás jelentősen csökkentette ennek hatékonyságát. A szovjet légierő felderítő kötelékei csupán kisebb csapat- és gépjárműoszlopok különböző irányú mozgásairól tettek jelentést.³³⁹

Az átszökött magyar katonák vallomásai megerősítették a 4. gárdahadsereg felderítőinek azt a feltételezését, hogy a IV. SS-páncélos hadtest csapatait északnyugati irányba csoportosították át. Egy magyar katona vallomása szerint:

„Január 15-én 13-kor Tata felől Komárom felé nagy mennyiségű gépkocsizó gyalogság, páncélgépkocsi és harcokocsi haladt. Valamennyi katona karján a „Wiking” SS-páncélos hadosztály karszalagja volt látható. Január 15-én 24 órakor nagyszámú SS gépkocsizó gyalogság haladt át a Vértesszőllőstől északra (Komáromtól 25 km-re délkeletre) lévő területen.”³⁴⁰

A 4. gárdahadsereg törzsének felderítő osztálya ezek alapján arra a téves következtetésre jutott, hogy a hadsereg arcvonalán a németek felhagytak a további támadási kísérletekkel és erőiket más irányba csoportosították át. A szovjet hadsereg sávjában január 16-án 74 felderítő csoport működött, de ezek egyike sem tudta a németek igazi szándékát felfedni. Néhány ilyen osztag viszont olyan jelentéseket küldött, amelyek Kisbér–Mór, illetve Mór–Bodajk irányú nagyobb gépjárműforgalomról számoltak be. A veszprémi vasútállomáson négy, harcokocsikkal megrakott vonatszerelvényt figyeltek meg.³⁴¹

A szovjet légi felderítés január 16-án és 17-én jelentős mértékben Vápalota környékén tevékenykedett, de semmilyen jelét sem észlelte a német csapatok összpontosításának.³⁴²

A felderítés adatait összegezve a 4. gárdahadsereg törzse csapatai számára január 17-én olyan harcintézkedést adott ki, amely szerint „a foglyoktól és átállaktól szerzett értesülések szerint az ellenség az SS-páncélos csapatokat... nyugat felé vonja vissza”.

Ezt követően a hadseregtörzs arra hívta fel a csapatokat, hogy „a felderítők és üldöző osztagok aktívan tevékenykedve” akadályozzák meg a németeket abban, hogy elszakadjanak a szovjet csapatoktól.³⁴³

Ezt a harcintézkedést azonban nem csak a IV. SS-páncélos hadtest korábbi arcvonalszakaszán harcoló szovjet kötelékek kapták kézhez, hanem például a Balatontól északkeletre lévő 135. lövész hadtest 252. lövész hadosztálya is, amelynek üldöző osztagai számára a készenlét idejét 1945. január 17-én 20 órára határozták meg.³⁴⁴ Ezek alapján úgy tűnik, hogy a szovjetek nem csupán az SS-páncélos hadtest távozásával, hanem a „Balck” seregcsoport jelentős részének visszavonulásával is számoltak.

Mivel a IV. SS-páncélos hadtest 1944. december végéig éppen Varsó környékén állomásozott, a szovjetek számára logikus volt, hogy a páncélostartalékok terén meglehetősen rosszul eleresztett német hadvezetés nyugat felé kivonja SS-páncélos erőit, Komárom

térségében vonatra rakja és újabb „tűzoltásra” küldi őket. Vissza oda, ahol január 12-e után valóban el is kelt a segítség.³⁴⁵

A németek úgy gondolták, ha az SS-csapatok kivonásának és átcsoportosításának tényét nem is tudják sokáig titokban tartani, legalább annak irányát ne tudják a szovjetek idő előtt meghatározni.

Az átcsoportosítás álcázása és a titoktartás érdekében a németek számos intézkedést fogantatosítottak. Ezek közé tartozott, hogy az SS-páncélos hadosztályok gépjárművein lemeszeltették a harcászati jeleket, a rendszám táblákra pedig védőhuzatot húztak, mivel ezek első két karaktere az SS-re utaló kettős S betűt alkotó signúra volt.

Wöhler tábornok, a Dél Hadseregcsoport parancsnoka az átcsoportosítás megkezdése után nem sokkal a Dunától északra harcoló LVII. páncélos hadtesthez indult. Útközben számos olyan SS-alakulattal találkozott, amelyek gépjárművein a rendszám tábla nem volt letakarva. Január 15-én parancsot adott a „Balck” seregcsoportnak, hogy az a „Konrad 3” csapatmozgásokban érintett valamennyi alakulathoz azonnal szerezzen érvényt az álcázási parancsnak.³⁴⁶ A seregcsoport gépjármű-ellenőrző pontot állított fel, amelynél szigorúan ellenőrizték, hogy az új összpontosítási körlet felé haladó gépjárműveken álcázták-e a csapatok azonosítására alkalmas jelzéseket és a rendszám táblákat.

A nagyobb titoktartás érdekében még az SS-csapatok nagy többsége sem volt sokáig tisztában újabb bevetése színhelyével. Néhányuk fogságba esése után azt vallotta a szovjeteknek, hogy a támadás előtt nekik is csak annyit mondtak, hogy a hadtestet feltöltés után a keleti front középső szakaszára irányítják. A január 18-án reggelre tervezett támadásról csak 8-10 órával annak kezdete előtt kaptak tájékoztatást.³⁴⁷

Január 13-án 9 óra 20 perckor Gaedcke vezérőrnagy arról tájékoztatta Grolmant, a Dél Hadseregcsoport vezérkari főnökét, hogy a tervezett támadás előzetes terveinek megfelelően a IV. SS-páncélos hadtest törzse a „Balck” seregcsoport déli szárnyán átvette a parancsnokságot. Ezzel párhuzamosan az SS-páncélos hadtest korábbi arcvonalszakaszán tatabi harcálláspontjáról az I. lovas hadtest vette át az irányítást.³⁴⁸

11 óra 35 perckor Grolman altábornagy felhívta a „Balck” seregcsoport vezérkari főnökét, és megvitatták a 4. lovasdandár „Konrad 3” keretében tervezett alkalmazását. A seregcsoport elképzelése szerint a lovasdandárnak a 23. páncélos hadosztállyal együtt a III. páncélos hadtest alárendeltségében Sárkeresztúr és Zámoly között keleti irányban kellett támadást indítania. Gaedcke ezt azzal indokolta, hogy parancsnoka, Balck tábornok a lehető leggyorsabban le akarja zárni az arcvonalat Zámoly és a Velencei-tó között, s ehhez szüksége van a lovasdandárra a támadás északi szárnyán. Grolman szerint viszont meg kellene vizsgálni, hogy erre a feladatra nem alkalmazhatnák-e a 44. „Hoch- und Deutschmeister” birodalmi gránátoshadosztályt, mivel a 4. lovasdandárt a IV. SS-páncélos hadtest gyalogsági megerősítésére szánják. Felvetette továbbá, hogy inkább a 3. páncélos hadosztályt hagyják északon, a déli szárnyat pedig csupán a három páncélos hadosztály páncélos-felderítőosztályaival fedezzék.³⁴⁹

A Dél Hadseregcsoport hadinaplója szerint az átcsoportosítás január 14-én is a tervek szerint zajlott. A január 13-áról 14-ére virradó éjjel a 3. lovasdandár beérkező részei megkezdték az 5. SS-

234/45 g. Kdos. am 22. 1. 1945 (628. tükercs 7212690. felvétel).

³³⁹ Fejezetek 92. o.

³⁴⁰ Fejezetek 92. o.

³⁴¹ Magyarország felszabadítása 237. o.

³⁴² Taraszov 45-46. o.

³⁴³ Minaszjan 96. o.

³⁴⁴ Minaszjan 97. o.

³⁴⁵ Tóth 175. o. és NHH IV. kötet 328. o.

³⁴⁶ HL KTB/HGr. Süd Ia. Nr. 156/45 g. Kdos. am 15. 1. 1945 (628. tükercs 7212243. felvétel).

³⁴⁷ Fejezetek 93. o.

³⁴⁸ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 13. 1. 1945 (627. tükercs 7212133. felvétel).

³⁴⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 13. 1. 1945 (627. tükercs 7212132. felvétel).

páncélosadosztály még ott lévő alakulatainak és a 3. SS-páncélosadosztály első kivonandó részeinek leváltását. A megerősített 10. SS-páncélgránátos-ezredet a 711. gyalghadosztály részei váltották le, és az ezred elindult új összpontosítási körlete felé. A megerősített 9. SS-páncélgránátos-ezred már előző éjjel elindult Bajna-Tokod térségéből.³⁵⁰

A német felderítés aznap megfigyelése szerint a korábbi támadás sávjában a szovjetek különösen éberek voltak. A Sárkeresztes-Zámoly vonalon aknákat és szögcsodát-akadályokat telepítettek, jelentősebb földmunkákat végeztek, és mélyen tagolt páncéltörő állásrendszert építettek ki, vagyis minden jel szerint nagyobb szabású támadás kivédésére rendezkedtek be.

A szovjetek a Pilisben harcoló német csapatok élei ellen, amelyek ez idő szerint mintegy 20 km-re voltak a bekerített védők nyugati hídfőjétől, több hadosztály erejével, valamint tüzérség és páncélosok támogatásával támadásba mentek át. Az időjárás átmeneti javulása a szovjet csatapultók nagyobb arányú bevetését is lehetővé tette.³⁵¹

A Pilisszentkeresztig nyomuló német 731. gránátoszred, a 744. gránátoszred egy zászlóalj, valamint a hat harcocsival és nyolc lövészpáncélossal megerősített 10. SS-páncélgránátos-ezred visszaszorítása érdekében a 46. hadsereg megkapta az 5. gárda-lovashadtest 11. gárda- és 12. gárda-lovashadosztályát is. A 3. Ukrán Front parancsnoksága 12-én este parancsot adott a hadtestnek, hogy 13-án reggelig a két hadosztályt gyülekeztesse Budapesttől 15 km-re északra. Az Alcsút-Tabajd-Vál körzetében állomásozó lovascsapatokra 85-97 km-es éjszakai menet várt Csobánka és Pomáz körzetébe.

A 11. gárda-lovashadosztály azt a parancsot kapta, hogy Csobánka felől két lovaszredével, 71. harcocsiezredével és 182. gárda tüzér-aknavetőezredével a Pilisszentkereszt felé vezető út mentén támadjon, foglalja vissza a települést, majd folytassa támadását Pilisszentlélek irányában.

A 12. gárda-lovashadosztálynak a Duna menti műúton Pilismarótiig kellett előrevonni erőit, majd főerővel dél felé fordulva Pilisszentlélek irányában csapást mérni. A hadosztály egyik lovaszredének eközben biztosítania kellett Pilisszentlászólót.

A harcok különösen Pilisszentkereszt körül lángoltak fel. A szovjet 10. gárda-lövészhadtest 99. lövészadosztálya és az 5. gárda-lovashadtest 11. gárda-lovashadosztálya (nyolc harcocsival) 14-én hajnali 3 órakor indított támadást. A helységet a szovjetek egyórás harc után vissza is foglalták.³⁵²

A 12. gárda-lovashadosztály 14-én 9 óra 30 perckor két lovaszredével elérte Pilismarót. A 45. gárda-lovaszred meután elfoglalta a 478-as magaslatot, 14 óra körül már Pilisszentlélekért harcolt, leküzdv az aláaknázott útszakaszokat. Délután 17 órakor a 71. harcocsiezred Csobánkán, a 63. lovashadosztály 54. harcocsiezrede pedig Pilisvörösváron tartózkodott.³⁵³

A német csapatok – néhány fontosabb magaslat elvesztését leszámítva – tartani tudták magukat a korábban elért vonalon. A január 14-18. között itt lezajlott harcokban a szovjetek német veszteségment 1805 fő halottat és sebesültet, 77 hadifoglyot, hat kilött páncélost, nyolc lövészpáncélost, nyolc löveget, 21 aknavetőt, 20 golyószórót, 369 kézfegyvert jelentettek. Az 5. gárda-lovashadtest

két hadosztálya 98 halottat, 366 sebesültet, egy T-34 harcocsit, két páncéltörő ágyút és két golyószórót veszített.³⁵⁴

Január 14-én egymás után érkeztek be a „Balck” seregcsoportnak szánt megerősítő egységek szállítmányai is. A 403. népi-tüzérhadtest vasúti szállítása 10 vonat megérkezése után befejeződött. Az 509. nehézpáncélos-osztály első három szerelvénye befutott Veszprémbe. A 303. rohamtüzérdandár négy szállítmányából az első megérkezett Győrbe.

Az 5. SS-páncélosadosztály alakulatai közül a 9. SS-páncélgránátos-ezred, az 5. SS-páncélosezred részei, az 5. SS-páncélos-felderítőosztály és az 5. SS-páncélos-tüzérezred, valamint az 5. SS-légvédelmi tüzérosztály zöme már beérkezett Veszprém és Zirc körzetébe. A hadosztály egyéb egységei az arcvonalban maradt 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóalját kivéve még menetben voltak.

A 3. SS-páncélosadosztály 5. és 6. SS-páncélgránátos-ezredei (egy-egy zászlóaljuk nélkül), a 3. SS-páncélosezred részei, a 3. SS-légvédelmi tüzérosztály és a 3. SS-páncélos-híradóosztály részei ugyancsak megérkeztek a kijelölt gyülekezési körletbe. Az 5/III. és a 6/II. SS-páncélgránátos-zászlóaljak, valamint a 3. SS-páncélos-utászászlóalj még a korábbi arcvonalban voltak. A hadosztály egyéb alakulatai menetet hajtottak végre Veszprém és Zirc irányába.³⁵⁵

A IV. SS-páncélosadtest törzsének harcálláspontja ekkor a Balaton északi csücskétől 3 km-re északnyugatra, egy erdőben volt.³⁵⁶

Január 14-én éjjel majdnem megvalósult a szovjet felderítés által feltételezett helyzet. Este 23 órakor Walter Wenck altábornagy, a német szárazföldi haderő vezérkara vezetési csoportjának főnöke azzal hívta fel Grolmant, hogy az „A” Hadseregcsoporthoz rendkívül nehéz a helyzet.

Mivel a szovjetek a keleti front eddigi legerőteljesebb támadását indították és gyakorlatilag nyílt terepen manővereztek, elképzelhető volt, hogy a IV. SS-páncélosadtestet is oda vezényelhetik. Ezzel együtt Wenck azt is közölte, hogy véleménye szerint az SS-páncélosadtest elvezénylése esetén a Dél Hadseregcsoporthoz Budapest vonatkozásában szabad kezét kell kapnia. Nem sokkal később azonban – már 15-én hajnali 3 óra körül – az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadműveleti osztálya azt közölte Grolmannal, hogy a IV. SS-páncélosadtestet meghagyják a Dél Hadseregcsoporthoz. Napközben felmerült a támadás időpontjának előbbre hozatala is, de a „Balck” seregcsoport felvetését a Dél Hadseregcsoporthoz a két vezérkari főnök beszélgetése során nem tartotta célravezetőnek.³⁵⁷

Január 15-én napközben is tovább folyt a megerősítő erők szállítása. Az 509. nehézpáncélos-osztály újabb hat szerelvénye érkezett be, s ezzel az alakulat mozgása lezárult. A IV. SS-páncélosadtest közvetlen alakulatai közül a hadtesttörzs, az 504. SS-sorozatvető-osztály, az 504. SS-híradóosztály és az 504. SS-gépkocsis század részei már beérkeztek az új összpontosítási körletbe. A két SS-páncélosadosztály alakulatainak java része már szintén itt állomásozott.³⁵⁸

Január 16-án az „A” Hadseregcsoporthoz súlyos helyzete miatt már elkerülhetetlenné vált, hogy a Dél Hadseregcsoporthoz is erőket vezényeljenek át a berlini irányba. Ezzel egy átcsoportosítási lánc-

akció indult be, amely végeredményben megfosztotta a IV. SS-páncélosadtest főirányban támadni szándékozó páncélosalakulatait a gyalogsági megerősítéstől. Ugyanis a IV. SS-páncélosadtest helyett a Dunától északra harcoló 8. és 20. páncélosadosztályokat szándékozták átcsoportosítani észak felé, de ezek helyére azt a 44. „Hoch- und Deutschmeister” birodalmi gránátoshadosztályt szánta a német hadvezetés, amelyet korábban a „Balck” seregcsoportnak ígérték a „Konrad 3” hadművelethez. A gránátoshadosztály eredeti „gazdája”, a Balaton és a Dráva között védelemben lévő német 2. páncélosadtest ígéretet kapott arra, hogy cserébe megkapja az Olaszországból hamarosan beérkező 356. gyalghadosztályt.³⁵⁹

A 44. „Hoch- und Deutschmeister” birodalmi gránátoshadosztály erőinek elvesztése a „Konrad 3” szempontjából meglehetősen jelentős érvágást jelentett a „Balck” seregcsoportnak. Noha a hadosztályt a január 13-i állapotjelentéskor csupán védelemre tartották maradéktalanul alkalmasnak, öt zászlóaljának és egy utászászlóaljának gyalogsági ereje a páncélosadosztály 12 bevethető Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosának és nyolc Marder önjáró páncéltörő ágyújának támogatásával, kilenc könnyű és három nehézüzér üteg fedezete alatt alkalmas lehetett volna a németek páncélosadosztályai mögött még kitartó szovjet ellenállási fészkek felszámolására.³⁶⁰

A gyalogsági támogatás apadása mellett volt egy másik baj is. A rendkívül kiélezett üzemanyaghelyzet miatt a Dél Hadseregcsoporthoz kénytelen volt parancsot adni arra vonatkozóan, hogy a nem feltétlenül szükséges gépjárműveket a csapatok ne használják. Ez a „Konrad 3” hadműveletben részt vevő alakulatokra is vonatkozott. Amennyiben a csapatok nem teljesítik ezt a parancsot, a hadseregcsoporthoz véleménye szerint fennáll a veszélye, hogy a meginduló támadást rövidesen üzemanyaghány miatt kell majd abbahagyni.³⁶¹

Aznap ismét felmerült annak lehetősége, hogy a IV. SS-páncélosadtestet mégis átszállítsák az „A” Hadseregcsoporthoz, de végül 18 óra 25 perckor az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadműveleti osztálya közölte a Dél Hadseregcsoporthoz, hogy a Führer parancsa szerint a tervezett támadás végrehajtásához ragaszkodni kell.³⁶²

Eközben a támadás előkészületei tovább folytak. A IV. SS-páncélosadtest átvette a parancsnokságot a német 1. páncélosadtest korábbi arcvonalszakaszán. A páncélosadosztályt a 3. páncélosadosztállyal, a 403. népi-tüzérhadtesttel és a 17. népi sorozatvető-dandárral együtt a hadtest alárendeltségébe utalták.³⁶³

A nap folyamán befutott Veszprémbe a 24/I. (Panther) páncélososztály első vasúti szállítmánya is. Az alakulatot az 1. páncélosadosztálynak rendelték alá. A 303. rohamtüzérdandár újabb két vonata is megérkezett. A 3. páncélosadosztály zömét kivonták addigi arcvonalszakaszáról, és szintén a gyülekezési körletbe vezényelték. A két SS-páncélosadosztály egységei közül aznap a 10. SS-páncélgránátos-ezred zöme és az 5/II. SS-páncélos-tüzérosztály, valamint a 6/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj, a 3. SS-páncélosezred és a 3. SS-páncélosadosztály részei, illetve a 3/IV. SS-páncélos-tüzérosztály érkeztek be.³⁶⁴

Este 19 óra 30 perckor Grolman arról tájékoztatta Gaedckét, hogy a „Konrad 3” hadműveletet továbbra is végre kell hajtani. Együttal tudomására hozta, hogy a hadseregcsoporth Budapestén a keleti (pesti) hídfő vonatkozásában szabad kezét kapott.³⁶⁵

Január 17-én a „Konrad 3” előkészületei és csapatonmozgásai a befejezésükhöz közeledtek. Aznap lezárult a 24/I. páncélososztály és a 303. rohamtüzérdandár szállítása is. A gyülekezési körletben volt már mind a két SS-páncélosadosztály is, kivéve az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljat, a 3. páncélosezred kisebb részeit, a 3. SS-páncélosadosztály részeit és a 3/III. SS-páncélos-tüzérosztályt, valamint a 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljat és az 5. SS-páncélosezred részeit. A 10/I. és a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóaljak, valamint az 5. SS-páncélosadosztály éppen beérkezőben voltak.³⁶⁶

A német IV. SS-páncélosadtestet megerősítő erők

A IV. SS-páncélosadtest két SS-páncélosadosztályát a „Konrad” hadművelet kapcsán már bemutattuk. A hadtestet azonban az újabb támadás előtt jelentősen megerősítették.

A tervezett támadás céljából a 3. SS-páncélosadosztály 3. SS-páncélosezredének rendelték alá a német szárazföldi haderő 509. nehézpáncélos-osztályát is.

Az önálló nehézpáncélos-alakulatot 1943. szeptember 9-étől állították fel a németországi Sennelagerben. A tűzkeresztségen 1943. november 7-én esett át Fastovnál a Dél Hadseregcsoporth alárendeltségében. 1944 szeptemberében az osztályt harcocsik nélkül kivonták a keleti frontról, s Sennelagerben az év végén 45 darab új (Henschel-toronnyal szerelt) Tiger B nehézharcocsival és nyolc Flak-Panzer IV légvédelmi páncélossal töltötték fel. Első szállítmányai a 2. századdal 1945. január 12-én indultak Magyarországra, és január 15-én érkeztek be Veszprémbe. Innen az alakulat még aznap Hajmáskérre menetelt, ahol rövidesen a IV. SS-páncélosadtest alárendeltségébe lépett.³⁶⁷

Az alakulat parancsnoka 1944 márciusától Hans-Jürgen Burmester őrnagy volt. A nehézpáncélos-osztály egy osztálytörzsből (három parancsnoki Tiger B-vel), törzsszázadból (nyolc Flak-Panzer IV légvédelmi páncélossal és 11 Sd.Kfz. 251 lövészpáncélossal), három (1-3.) nehézpáncélos-századból (14-14 Tiger B-vel), műhelyszázadból és ellátó századból állt.³⁶⁸

A támadás céljából az 5. SS-páncélosadosztály alárendeltségébe utalták a német szárazföldi haderő 303. rohamtüzérdandárát is. Az alakulat parancsnoka 1944 szeptemberétől Günther Kokott őrnagy volt.³⁶⁹ Az önálló alakulatot 1944 novemberében szervezték meg az 1944. február 14-én felállított 303. rohamlövégdandár felfejlesztésével.

A különbség a két alakulattípus között csupán annyi volt, hogy a rohamtüzérdandárok kaptak egy 4. (kísérő-gránátos-) üteget is, amelyet parancsnoki osztag, málhaoszlop, három Sturmgewehr 44 gépkarabéllyal felszerelt gépkocsizó gránátoszakasz (43-43 fő) és egy utászszakasz (48 fő) alkotott. Az üteg gránátosai védelmezték a

³⁵⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 16. 1. 1945 (628. teleres 7212375. felvétel).

³⁶⁰ Lásd HL KTB/HGr. Süd Wochenmeldungen Stand vom 13. 1. 1945 (628. teleres 7212636. felvétel).

³⁶¹ HL KTB/HGr. Süd Ia. Nr. 156/45 g. Kdos. am 15. 1. 1945 (628. teleres 7212243. felvétel).

³⁶² HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 16. 1. 1945 (628. teleres 7212376. felvétel).

³⁶³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 16. 1. 1945 (628. teleres 7213000. felvétel).

³⁶⁴ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 16. 1. 1945 (628. teleres 7213001. felvétel).

³⁶⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 16. 1. 1945 (628. teleres 7212378. felvétel).

³⁶⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 17. 1. 1945 (628. teleres 7213008. felvétel).

³⁶⁷ Schneider, Wolfgang: Tiger im Kampf. (Uelzen, 2000.; a továbbiakban: Schneider) Band I. 415-425. o., valamint Kleine, Egon – Kühn, Volkmar: Tiger. Die Geschichte einer legendären Waffe 1942-45. (Stuttgart, é.n.; a továbbiakban: Tiger) 271. o.

³⁶⁸ Schneider 3. o.

³⁶⁹ Thomas, Franz – Weymann, Günther: Die Ritterkreuzträger der Deutschen Wehrmacht 1939-1945. Teil I: Sturmartillerie. (Osnabrück, 1985) 315. o.

³⁵⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 13. 1. 1945 (627. teleres 7212130. felvétel).

³⁵¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 14. 1. 1945 (627. teleres 7212147. felvétel).

³⁵² HL 46. hadsereg iratai 014/op. számú hadijelentés 1945. I. 14-én. A helység körüli harcokban január 11-14. között 812 szovjet, 85 német és két magyar katona esett el. Lásd Pilisszentkereszt HD 8. o.

³⁵³ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 19-20. o.

³⁵⁴ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 21-22. o.

³⁵⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 14. 1. 1945 (628. teleres 7212985. felvétel).

³⁵⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 14. 1. 1945 (628. teleres 7212986. felvétel).

³⁵⁷ Maier 62-63. o.

³⁵⁸ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 15. 1. 1945 (628. teleres 7212992. felvétel).

rohamlővegeket az ellenséges páncélvadász-gyalogságtól és páncéltörő ágyúktól. Minden rohamlővegnek saját gránátosai voltak, akik feladatuk szerint állandóan a páncélos közelében tartózkodtak. A 303. rohamtüzérdandár 4. ütegének parancsnoka Kottschlag főhadnagy volt.

A 303. rohamtüzérdandár törzsütege három StuG. III (7,5 cm-es L/48-as) rohamlőveggel, három rohamlőveg-ütegének két-két rohamlőveg-szakasza négy-négy StuG. III (7,5 cm-es L/48-as) rohamlőveggel és egy-egy (2.) szakasza négy StuH. 42 (10,5 cm-es L/28-as) rohamtarackkal volt felszerelve. A három ütegparancsnok (1. üteg: Petri főhadnagy; 2. üteg: Baldauf százados; 3. üteg: Ruof főhadnagy) további két-két StuG. III (7,5 cm-es L/48-as) rohamlőveggel rendelkezett. A rohamtüzérdandár tehát 33 rohamlőveget és 12 rohamtarackot, összesen 45 páncélost számlált. Minden rohamlőveg két 7,92 mm-es géppuskával rendelkezett (egy lőveggel párhuzamosított és egy tetőpáncélzatra szerelt, küzdőtérből irányozható fegyverrel).³⁷⁰

A vasúton érkező dandár január 16-án Veszprémben rakodott ki, majd a hajmáskéri gyakorlótérre szállásolt be. Másnap, 17-én az alakulat minden rohamlőveget és gépjárművét fehér álcázó festéssel látták el.³⁷¹ Az alakulat új szimbólumát, a hármas lőfej helyett bevezetett stilizált kosfejet már korábban felfestették a járművekre.

Ezenfelül a IV. SS-páncélos hadtest alárendeltségébe került a német szárazföldi haderő két legrégebbi, legtöbb harci tapasztalattal rendelkező páncélos hadosztálya is, amelyek páncélozott harccsoportjait már a zámolyi páncélosütőkötvetben is bevetették. E hadosztályok is újabb, frissen beérkezett vagy kiegészített megerősítő alakulatokat kaptak.

Az 1. páncélos hadosztály

A hadosztály egyike volt a német páncélos fegyvernem három alaphadosztályának. 1935. október 15-től állították fel a német 3. lovashadosztály zömének felhasználásával. A második világháború első napjától részt vett a harcselekményekben, először 1939-ben Lengyelországban, majd a nyugati hadjáratban. A hadosztályt 1941 nyaratól kizárólag a keleti fronton vetették be.

- Hadosztályparancsnok: Eberhard Thunert vezérőrnagy;
- 1. (hadműveleti) vezérkari tiszt (Ia): Krantz vezérkari ezredes;

- 1. páncélos hadosztály törzse a hadosztály-kísérőszázaddal;
- 1. páncélgránátos-ezred: I-II. páncélgránátos-zászlóalj, két ezredközvetlen (utász-, önjáró gyalogságilőveg-) század, I/I. páncélgránátos-század lövészpáncélosokkal felszerelve, a többi páncélgránátos-század terepjáró tehergépkocsikon;
- 113. páncélgránátos-ezred: I-II. páncélgránátos-zászlóalj, két ezredközvetlen (utász-, önjáró gyalogságilőveg-) század, a 113/I. páncélgránátos-zászlóalj lövészpáncélosokkal felszerelve, a másik páncélgránátos-zászlóalj terepjáró tehergépkocsikon;
- 1. páncélosezred: ezredtörzs, I-II. páncélososztály (a 2. és 8. páncélos század idegen alárendeltségben más hadszíntéren, az 5. század feltöltés alatt Erfurtban; ezért az ezred csak öt páncélos-századdal rendelkezett);
- 73. páncélos-tüzérezred: I-III. páncélos-tüzérosztály és egy páncélozott tüzérmegefigyelő üteg, a 73/I. páncélos-tüzérosztály önjá-

- ró lővegekkel felszerelve, a másik két tüzérosztály gépvontatású;
- 1. páncélos-felderítőosztály: egy páncélgépkocsi-század és négy páncélos-felderítőszázad lövészpáncélosokkal, illetve egy ellátó század;
- 37. páncélvadászosztály: egy vontatott páncéltörő ágyús század és két önjáró páncéltörő ágyús század;³⁷²
- 37. páncélos-utászszázalaj: három páncélos-utászszázad, a 2. század lövészpáncélosokkal;
- 37. páncélos-híradóosztály: egy távbeszélő és egy rádiós század (részben lövészpáncélosokkal), valamint egy szeroszlop;
- 299. (gépvontatású) légvédelmi tüzérosztály: három üteg;
- 81. páncélos-tábori pótzászlóalj: öt kiképzőszázad;
- 81. páncélos-utánpótlás-parancsnokság: ellátó és biztosító alakulatok.³⁷³

Az 1. páncélos hadosztály 1945. január 15-i fegyverállományát a függelék tartalmazza.

Az 1. páncélosezrednek rendelték alá a 24/I. páncélososztályt is. Az alakulat eredetileg a 24. páncélos hadosztály 24. páncélosezredének része volt, de 1943 szeptembere óta önálló (Panther-) páncélososztályként alkalmazták. Mivel az anyahadosztályt a német 1. lovashadosztályból szervezték 1941 novemberében, az alakulatok hagyománytiszteléből továbbra is lovassági alakulatjelöléseket és rendfokozatokat használtak. Így a 24/I. páncélososztály századai is hivatalosan *svadronok* voltak, parancsnoka (1944. december 5-től Gert-Axel Weidemann) pedig *Rittmeister* (százados).³⁷⁴

A nyugati hadszíntéren elszenvedett veszteségek után a páncélososztályt 1944. november közepétől Bergenben töltötték fel. Az alakulatot eredetileg éjjellátó eszközökkel felszerelt Panther harckocsikkal látták volna el csakúgy, mint a szintén önálló alakulatként Magyarországra szánt 6/I., 11/I. és 130/I. páncélososztályokat.³⁷⁵

Egyes források szerint 1944 legvégén vagy 1945 legelején a 24/I. páncélososztály 3. svadronjának egy Panther harckocsiját éjjellátó készülékkel felszerelve Magyarországon, Székesfehérvár körzetében titokban harctéri körülmények között is kipróbálták. A kísérlet valószínűleg egy Sd.Kfz. 251/20 típusú, 60 cm átmérőjű infravörös sugárzóval felszerelt lövészpáncélossal és egy ugyancsak éjjellátó eszközzel ellátott Sd.Kfz. 251 „Falka” („Sólyom”) páncélgránátos-gépjárművel közösen zajlott. Ez volt az úgynevezett „Sperber” („Karvaly”) rendszer, amely a hatékonyabb német éjszakai gépesített hadviselést lett volna hivatva előmozdítani. A kísérlet egyes források szerint igen eredményes volt.³⁷⁶

Más források viszont arra utalnak, hogy a nem teljesen meggyőző eredmények után a négy páncélososztály Panthereiből a már beszerelt éjjellátó eszközök mindegyikét eltávolították.³⁷⁷ Abban minden rendelkezésre álló forrás megegyezik, hogy a 24/I. páncélososztály 1945. január közepén Magyarországra szállított harckocsijai éjjellátó eszközök nélkül érkeztek.³⁷⁸

Az önálló páncélososztály éjjellátó eszközökkel való felszerelése

³⁷² A források a páncélvadászosztály esetében nem egyértelműek.

³⁷³ Stoves 1994 11–15. o.

³⁷⁴ V. Senger u. Etterlin, F. M. jr.: Die 24. Panzer-Division vormalis I. Kavallerie-Division 1939-1945. (Neckargemünd, 1962.; a továbbiakban: 24. Pz. Div.) 307. o.

³⁷⁵ Jentz, Thomas: Der Panther. (Wölfersheim, 1997.; a továbbiakban: Jentz: Der Panther) 143. o.

³⁷⁶ Anderson, Thomas – Wai, Vincent: Panther. (Hong Kong, 1996.; a továbbiakban: Panther) 64. o.

³⁷⁷ Jentz: Der Panther 143. o.

³⁷⁸ Lásd 24. Pz. Div. 307. o., Panther 64. o., illetve Jentz: Der Panther 143. o.

ellen szól az a tény is, hogy az alakulat harckocsijainak döntő többségét Magyarország felé történő szállítása alatt, útközben kapta meg. A törzsből, a törzsszázadból, az ellátószázadból, egy műhelyszakaszából és a 24/4. páncélos svadron 14 Panther harckocsijából álló szállítmányhoz Breslauból 34, Sennelagerből nyolc, Grafenwöhrből pedig négy Panther harckocsit vártak. Így egészült ki a páncélososztály állománya 60 harckocsira, amelyek négy páncélos-századba (svadronba) kerültek beosztásra.³⁷⁹ Az alakulat a keleti arcvonalon, szovjet csapatokkal szemben szerzett harci tapasztalatokkal még nem rendelkezett.

A 24/I. páncélososztály 1945. január 17-én estig ugyan teljes létszámban beérkezett gyülekezési körletébe, de a „Balck” seregcsoporth vezérkari főnöke 23 óra 10 perckor azt jelentette a Dél Hadseeregcsoporth vezérkari főnökének, hogy a páncélososztály még nem teljesen harckész, ezért csak a támadás megindulása után vethetik be.³⁸⁰

A 3. páncélos hadosztály

A hadosztályt 1935. október 15-től állították fel, mint a német páncélos fegyvernem harmadik alaphadosztályát. Az 1939-es lengyel és az 1940-es nyugati hadjárat után 1941. június 22-től a háború végéig a keleti fronton alkalmazták.

- Hadosztályparancsnok: 1945. január 26-ig Wilhelm Philipps altábornagy;
- 1945. január 26. – 1945. január 29. Wilhelm Söth ezredes (megbízva);
- 1945. január 30-tól Wilhelm Söth vezérőrnagy;
- 1. (hadműveleti) vezérkari tiszt (Ia): von Rotberg vezérkari őrnagy;

- 3. páncélos hadosztály törzse a hadosztály-kísérőszázaddal;
- 3. páncélgránátos-ezred: I-II. páncélgránátos-zászlóalj, két ezredközvetlen (utász-, önjáró gyalogságilőveg-) század, a 3/I. páncélgránátos-zászlóalj lövészpáncélosokkal felszerelve;
- 394. páncélgránátos-ezred: I-II. páncélgránátos-zászlóalj, mindkét zászlóalj terepjáró tehergépkocsikon szállítható;
- 6. páncélosezred: ezredtörzs, a korábban önállóan alkalmazott 6/I. (Panther) páncélososztály ismét csatlakozott a hadosztályhoz, II. páncélososztály (5–8. század Panzer IV harckocsikkal, Panzer IV L/70 vadászpáncélosokkal és StuG. III rohamlővegekkel);
- 75. páncélos-tüzérezred: I-III. páncélos-tüzérosztály és egy páncélozott tüzérmegefigyelő üteg, a 75/II. páncélos-tüzérosztály önjáró lővegekkel felszerelve, a másik két tüzérosztály gépvontatású;
- 3. páncélos-felderítőosztály: egy felderítőharckocsi-század, két (2. és 3.) páncélos-felderítőszázad, egy (4.) lövészpáncélos-század, ellátószázad;
- 543. páncélvadászosztály: egy vontatott páncéltörő ágyús század és két vadászpáncélos-század;
- 39. páncélos-utászszázalaj: három páncélos-utászszázad, a 3. század lövészpáncélosokkal felszerelve;
- 39. páncélos-híradóosztály: egy távbeszélő és egy rádiós század (részben lövészpáncélosokkal);
- 314. (gépvontatású) légvédelmi tüzérosztály: két nehézüteg és egy vegyes üteg;

- 3. páncélos-utánpótlás-parancsnokság: ellátó és biztosító alakulatok.³⁸¹

A 3. páncélos hadosztály 1945. január 15-i fegyverállományát a függelék tartalmazza.

A támadás napján a 3. páncélos hadosztálynak rendelték alá a 219. rohampáncélos-osztályt is. Az ilyen alakulatot általában a német gyalogság harcának megkönnyítésére, általában tábori erődítések rombolására és élőerő ellen vetették be. Mivel ezek a rohampáncélosok a hosszabb meneteket és gyors terepen való mozgást nem bírták, valódi páncélosként nem voltak alkalmazhatók. Harckocsikkal és önjáró lővegekkel szemben ezek a rohampáncélosok gyakorlatilag tehetetlenek (és védtelenek) voltak, mivel csak repeszgránátjuk volt. Támadáskor a rohampáncélosok általában a harckocsik és rohamlővegek mögött 300-500 méterrel lemaradva nyomultak előre. A rohampáncélosok szinte kizárólag közvetlen irányzással tüzeltek, a sikeres találat reményében legfeljebb mintegy 3500 méternyi távolságra.

A 219. rohampáncélos-osztályt 1944. szeptember 30-án állították fel a 237. rohamlőveg dandár és a 216/4. rohampáncélos-század erőinek felhasználásával. Az alakulat parancsnoka Paul Friedrich Schuppensteiner őrnagy volt.

Az alakulat első alkalommal 1944. október 19-én járt Magyarországon, amikor a Göpfritz-Bécs-Győr-Komárom-Budapest útvonalon megérkezett a fővárosba, ahova a magyar kiugrási kísérlet megakadályozása céljából irányították. A vasúti szállítás a szövetséges légitámadások és vasúti bombakárok miatt csak lassan haladt, így az alakulat lekészte az október 16-án végrehajtott „Panzerfaust” akciót. Az osztály ki sem rakodott, hanem Galántán keresztül október 22-ig szlovák területre szállították, ahol tovább folyt a szervezése és felszerelése.³⁸²

A három rohampáncélos-századból álló osztályt – állományában 28 darab, 15 cm-es tarackkal felszerelt Sturmpanzer IV (Sd.Kfz. 166) páncélossal – 1944. december elején vezényelték Magyarországra, s ettől kezdve részt vett a dunántúli harcokban.

A rohampáncélosok közül a december 25-ig megsemmisült harcjárművek közül legalább hárommal csőrobbanás végzett. A részletes vizsgálat a lőszerkészlet egy részében szabotázsra utaló jeleket állapított meg.³⁸³ A küszöbön álló „Konrad 3” hadműveletben emiatt csak az osztály megerősített 2. százada (Rolf Meißner főhadnagy) vett részt a meglévő 22-ből 11 bevethető Sturmpanzer IV páncélossal.

A IV. SS-páncélos hadtest alárendeltségében – a támadás első néhány napján – bevetésre került az 1335. rohamlőveg osztály is. A név tulajdonképpen egy Jagdpanzer 38(t) Hetzer vadászpáncélosokkal felszerelt páncélvadászszázadot takart.

A német hadseregben gyakran alkalmazták azt az eljárást, hogy ha egy gyaloghadosztály páncélvadászosztályának vadászpáncélos-százada „elárult”, vagyis anyahadosztályát szétverték vagy feloszlatták, a vadászpáncélos-századot önálló páncélvadász-alakulatként tovább alkalmazták hadtestek, illetve hadseregek páncéltörő tüzrendszerének támogatására. Ezek az alakulatok négyjegyű hadrendi számot kaptak (1 + az egykori páncélvadászosztály száma, ami jelen esetben a Kisinyovnál 1944 augusztusában szétvert, majd feloszlaltott 335. gyaloghadosztály 335. páncélvadászosztálya volt). Az 1335. rohamlőveg osztály 1945. január 16-án 16 Jagdpanzer

³⁷⁰ Tornau, G. – Kurowski, Franz: Sturmartillerie. Fels in der Brandung. (Herford – Bonn, é.n.) 271–278. o.

³⁷¹ Renninger, Dr. Bernhard: Zur Geschichte der Sturmartilleriebrigade 303. In: Der Sturmartillerist. Januar 1988 (a továbbiakban: Renninger) 1193. o.

³⁷⁹ HL KTB/HGr. Süd Fernschreiben an Armeegruppe Balck am 15. 1. 1945. (628. tükercs 7212344. felvétel).

³⁸⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 17. 1. 1945 (628. tükercs 7212389. felvétel).

³⁸¹ Stoves 1994 25-29. o.

³⁸² Bertram, Ludwig: Sturmpanzerabteilung 219. In: Der Sturmartillerist. Dezember 1991. (A továbbiakban: Bertram) 2336. o.

³⁸³ Bertram 2337. o.

38(t)-vel rendelkezett. Ebből hat vadászpáncélos volt bevezethető állapotban.³⁸⁴

A német 6. hadsereg törzsére alapozott „Balck” seregcsoport tüzéségének tevékenységét a 306. magasabb tüzérparancsnokság (HArko 306) élén átmenetileg Wilhelm Raapke altábornagy irányította. A tábornok 1945. január 15-től az OKH különleges megbízású tüzéségi tábornokaként tevékenykedett. Elődje, Friedrich von Scotti altábornagy 1945. január 13-ig, utóda, Eduard Aldrian altábornagy január 20-tól töltötte be ezt a beosztást.

Az SS-páncéloshadtest alakulatai jelentős tüzéségi megerősítést is kaptak. Hadtest-közvetlen tüzeralakulatként alárendeltségébe utalták a 403. népi-tüzérhadtestet és a 17. népi sorozatvető-dandárt is.

A népi-tüzérhadtesteket 1944 őszén kezdték szervezni, közvetlenül azt követően, hogy Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője a német tartalékhadsereg felett is átvette a parancsnokságot. A „népi” előtag – akárcsak a népi-gránátoshadosztályok esetében – csupán a harci szellem javítása érdekében került a tüzeralakulatok elnevezésébe, utalva a német nép totális harcbevételére. Összesen 13 népi-tüzérhadtestet állítottak fel, ezek közül több alakulat az 1944. december 16-án kezdődött ardenneki német támadás során hatáson tűztámogatást nyújtott. Két különböző állománytáblával kerültek felállításra. Az egyik típus öt tüzérosztálya 87 löveggel rendelkezett, s egy sortüzével 2223 kg löszert zúdított a célra. A másik szervezési típus öt tüzérosztályának 72 lövegével ez a mennyiség 1353 kg volt. Néhány népi-tüzérhadtest 1945 elején kapott egy hatodik tüzérosztályt is.³⁸⁵ A 403. népi-tüzérhadtest 1945. január elején hat osztályban 87 löveggel rendelkezett.³⁸⁶

- I. tüzérosztály három üteggel, összesen 18 darab 8,8 cm-es M43 tábóri ágyúval;
- II. tüzérosztály három üteggel, összesen 18 darab 10,5 cm-es I.F.H. 18 könnyű tábóri tarackkal;
- III. tüzérosztály három üteggel, összesen 18 darab 10,5 cm-es I.F.H. 18 könnyű tábóri tarackkal;
- IV. tüzérosztály két üteggel, összesen 12 darab zsákmányolt szovjet 122 mm-es M38 tábóri tarackkal;
- V. tüzérosztály két üteggel, összesen 12 darab 15 cm-es s.F.H. 18 tábóri tarackkal;
- VI. tüzérosztály két üteg (hat) 21 cm-es M18 mozsárral és egy üteg (három) 17 cm-es ágyúval mozsár lövegálgpon (összesen kilenc löveggel).

Sajnos az elkövetkező támadások egyes időszakaiban bevethető tüzeszközök mennyiségéről a források hallgatnak.

A 17. népi sorozatvető-dandárt 1944. október 11-én állították fel a 88. és 89. sorozatvető-ezredekéből. 1945. január 9-i állománytábla alapján az egyik ezred három sorozatvető-osztályából kettő 18-18 darab 15 cm-es Nebelwerfer 41 sorozatvetővel, egy osztálya pedig 18 darab 21 cm-es Nebelwerfer 42 sorozatvetővel rendelkezett. A másik ezred a két 15 cm-es osztály 36 vetője mellett rendelkezett egy 18 darab 30 cm-es Raketenwerfer 56 rakéta-sorozatvetővel felszerelt osztállyal is. A dandár teljes feltöltöttség esetén összesen 108 sorozatvetővel és 2933 főnyi létszámmal rendelkezett.³⁸⁷

A bevethető eszközökre utaló adatok ezen alakulat esetében is hi-

ányoznak, a bevethető eszközök aránya véleményünk szerint úgy alakulhatott, mint a 403. népi-tüzérhadtestnél.

A 4. lovasdandár 1945. január 15-én páncélozott harcjárművek és nehézfegyverek terén öt Panzer II (ebből bevethető kettő) könnyűharcokocsival, öt (0) Luchs felderítő könnyűharcokocsival, 17 (hét) StuG. III rohamlöveggel, négy (egy) Jagdpanzer IV vadászpáncélossal, 14 (10) lövészpáncélossal, nyolc 7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyúval és három könnyű tüzerüteggel rendelkezett.³⁸⁸

A III. páncéloshadtestet szintén megerősítették néhány önálló alakulattal. A harcokosi-erősítésként beosztott „Feldherrnhalle” nehézpáncélos-osztályt mint 503. nehézpáncélos-osztályt 1942. május 5-től állították fel. Az osztály a Don Hadseregcsoport kötelékében 1943. január 7-én Rosztovnál esett át a tűzkeresztségen. Harcolt a kurszki csatában, majd 1943 második felétől harcolva hátrált a Dnyeperig. 1944. január–március folyamán részét képezte a német hadsereg egyetlen – csupán átmenetileg létező – nehézpáncélos-ezredének Franz Bäke őrnagy parancsnoksága alatt. Miután kivonták és feltöltötték, 1944 nyarán a normandiai csatában morzsolódott fel. Ismételt feltöltés után, 1944. október közepétől Magyarországon harcolt. December végén kapta a „Feldherrnhalle” nevet, mert eredetileg a hasonló nevű páncéloshadtest önálló páncélososztályának szánták.³⁸⁹

A törzsszázból, három nehézpáncélos-százból, műhelyszázból és ellátószázból álló alakulat parancsnoka dr. Nordewin von Diest-Koerber százados volt. A nehézpáncélos-osztály 1945. január 16-án 23 Tiger B nehézharcokocsival rendelkezett, ebből öt páncélos volt bevethető állapotban.³⁹⁰

A 19. népi sorozatvető-dandár a támadás megkezdésekor még csupán beérkezőben volt. Szervezete és tűzereje megegyezett a 17. népi sorozatvető-dandárnál tárgyaltakkal.

A páncélosok harcának támogatására a páncéloshadtest alárendeltségébe utalták az önálló 351. lángszórós páncélosszázatot is. Az alakulat felállítását maga Hitler rendelte el 1944. november 27-én. A század állományába 15 Panzer III (Fl.) lángszórós harcokocsi tartozott.³⁹¹

Ugyancsak a III. páncéloshadtest kapta meg az 570. „Taifun” utászszázaatot is. A gépkocsizó műszaki alakulat igen különleges felszereléssel harcolt. Az elsősorban városi harcra és bunkerek elleni küzdelemre felkészített utászok egy speciális, 80 százalék szén-monoxidból és 20 százalék etilénből álló gázkeveréket fűváltak a föld alatti helyiségekbe vagy fedezékekbe, majd elektromos vagy más módon meggyújtották.³⁹² Az okozott pusztító tűzvihar miatt hívták az alakulatot „taifunnak”.

A „Konrad 3” hadművelet végrehajtására kijelölt erők között a támadás megindításakor, 1945. január 18-án reggel tehát gyaloghadosztály nem volt.

Az első nap kizárólag páncélosadosztályok és egy lovasdandár, valamint megerősítő páncélos-, rohamlöveg- és tüzeralakulatok csaptak össze a szovjet csapatokkal. Ezért érdekes lehet megvizsgálni a két páncéloshadtest gyalogságának harcos-létszámát 1945. január 13-i adatok alapján.³⁹³

³⁸⁸ HL KTB/HGr. Süd Wochenmeldungen vom 13. 1. 1945. (628. telerker 7212638. felvétel).

³⁸⁹ Számvéber Norbert: Nehézpáncélosok. Az 503. nehézpáncélos-osztály magyarországi harcai. (Budapest, 2000.; a továbbiakban: Nehézpáncélosok) 24., 76. és 93. o.

³⁹⁰ BA–MA Karte RH-2 Ost 5287.

³⁹¹ BA–MA RH 10/219 242.

³⁹² Fleischer: Heer 266. o.

³⁹³ HL KTB/HGr. Süd Zustand der Divisionen Stand vom 13. 1. 1945 (628. telerker 7212659. felvétel). A harcos-létszám azon katonák létszáma, akik gyalogsági harctevékenységet folytatnak az első vonalban, illetve azon fegyverek kezelői, amelyek a gyalogosok harcát a helyszí-

Alakulat	Páncélgránátosok/ lovasok	Páncélos-utászok	Pótzászlóalj	Összesen:
3. SS-pc.ho. ³⁹⁴	1400 fő	?	300 fő	1700 fő
5. SS-pc.ho. ³⁹⁵	2100 fő	?	300 fő	2400 fő
1. pc.ho.	1100 fő	100 fő	200 fő	1400 fő
3. pc.ho.	600 fő	100 fő	–	700 fő
IV. SS-pc.hdt. összesen:	5200 fő	200 fő	800 fő	6200 fő
23. pc.ho.	900 fő	100 fő	400 fő	1400 fő
4. lov.dd.	750 fő	?	300 fő	1050 fő
III. pc.hdt. összesen:	1650 fő	100 fő	700 fő	2450 fő
Mindösszesen:	6850 fő	300 fő	1500 fő	8650 fő

A fenti adatsorok arról tanúskodnak, hogy a támadásra készülődő német csapatok a szovjet állításokkal ellentétben nem voltak igazán harci erejük teljében. Különösen a páncélgránátosok alacsony harcos-létszáma nem adott okot túl nagy optimizmusra. Január 17-én estig a pótzászlóalj állományának beolvasztásával ezek a létszámok kissé növekedtek ugyan, de a várható veszteségek tükrében ez nem jelenthetett túl nagy megerősítést. Sok múltott azon, ezeket az erőket a németek hogyan alkalmazták.

A 3. Ukrán Front mögött az utóbbi hetekben igen súlyos harcok álltak. A német Dél Hadseregcsoport adatai szerint a két szovjet hadseregcsoport csapatai a Budapest körüli harcokban 1944. december 20. és 1945. január 15. között egyebek mellett az alábbi veszteséget szenvedtek:³⁹⁶

- körülbelül 22 ezer halott, 2 600 hadifogoly;
- 1 263 harcokocsi és önjáró löveg;
- 7 felderítő páncélgépkocsi;
- 994 páncéltörő ágyú;
- 18 légvédelmi ágyú;
- 479 tüzéségi löveg;
- 179 aknavető;
- 945 géppuska;
- 731 páncéltörő puska;
- 308 géppisztoly;
- a német szárazföldi csapatok 45, a német és magyar pilóták – jelentéseik szerint – 208 szovjet repülőgépet lőttek le;
- a német légierő további 126 páncélost és nyolc felderítő páncélgépkocsit, valamint hét löveget lőtt ki.

Noha ezek az adatok – a páncélosok vonatkozásában biztosan – kissé eltúloztak, a veszteségek nagyságrendjét jól tükrözik.

Az 1945. január elején indított két német ellentámadás megállításában jelentős szerepet játszottak a 4. gárdahadsereg területén végrehajtott átcsoportosítások, amelyek segítettek a szovjeteket abban, hogy a német páncéloscsapatok útjába újabb és újabb harcokocsi-, gépesített-, önjáró löveg- és páncéltörő tüzeralakulatokat dobjanak át a nem támadott arcvonalszakaszokról.

1945. január közepén, az átmeneti hadművelleti szünet idején a 4. gárdahadsereg erői a következő csoportosításban helyezkedtek el Csókakő és a Balaton északi sarka között.

A 20. gárda-lövészhadtest 17 km-es arcvonalszakaszt tartott a

nen közvetlenül támogatják.

³⁹⁴ 1945. január 6-i adatok.

³⁹⁵ 1945. január 6-i adatok.

³⁹⁶ HL KTB/HGR. Süd Kriegstagebuch vom 17. 1. 1945 (628. telerker 7212381. felvétel).

Csókakő–Zámoly–Gyulamajor vonalon. A hadtest parancsnoka 1945. január 7-től N. I. Birjukov altábornagy helyett átmenetileg I. M. Afonyin vezérőrnagy lett. A lövészhadtest első lépcsőjében helyezkedett el az 5. gárda- és a 7. gárda légideszant-hadosztály, valamint a 80. gárda-lövészadosztály. A 93. lövészadosztály kissé hátrébb, Pátka–Csala térségében, a 63. lovashadosztály pedig Csákbéreny északi részén foglalt állást.³⁹⁷

A 21. gárda-lövészhadtestet, amelynek parancsnoka P. I. Fomenko altábornagy volt, a bicskei irányból Székesfehérvár térségébe csoportosították át. A hadtest 41. gárda-lövészadosztálya és a 84. lövészadosztálya Gyulamajor és Gusztuspuszta között, 13 km széles arcvonalon helyezkedett el. Székesfehérvártól északra a 69. gárda-lövészadosztály volt védelemben.

A 135. lövészhadtest Gusztuspuszta és Balatonakarattya között 30 km-es arcvonalszakaszt tartott. A hadtest parancsnoka P. V. Gnyedin vezérőrnagy volt. A hadtest a 252. lövészadosztállyal és az 1. gárda megerősített körlettel³⁹⁸ rendelkezett. Január 16-tól a hadtest tartalékában volt Úrhida körzetében a 7. gépesített-hadtest 63. gépesített-dandára is.³⁹⁹

A 7. gépesített-hadtest zöme (a 63. gépesített-dandár nélkül) Zaharov hadseregtábornok parancsára 34 harcokocsijával és 10 önjáró lövegével Székesfehérvár északi és délnyugati körzetében hadsereg-parancsnoki tartalékban állt, hogy szükség esetén ellencsapást mérjen északi vagy déli irányban.⁴⁰⁰ A gépesített-dandárok harcokocsiereit továbbra is a 41. gárda-lövészadosztály harcrendjét szilárdították Székesfehérvártól 12-14 km-re északra.⁴⁰¹

A 4. gárdahadsereg erőinek nagyobbik része tehát a székesfehérvári irányban összpontosult. A csapatok feltöltöttsége azonban közel sem volt teljes. Az elmúlt hetek harcai során a hadsereg jelentős veszteségeket szenvedett. Január közepén a lövész- és lovashadosztályok átlagos létszáma 4773 fő volt (a 46. hadseregnél ennél is kevesebb, csak 4635 fő).

Január 15-i adatok szerint a 4. gárdahadsereg csapatainak állományából hiányzott 536 géppuska, 1138 páncéltörő puska, 197 aknavető, a hadosztályok tüzéségéből 227 löveg, valamint 45 önjáró löveg. A mozgó zártleptető osztagok készlete körülbelül 40 ezer aknával volt kevesebb.⁴⁰²

A 4. gárdahadsereg január 17-én négy (438., 521., 1312. és 1961.) páncéltörő tüzerezreddel és a három (7. gárda-, 9. és 49.) páncéltörő tüzérdandárral rendelkezett. Ezekben 196 páncéltörő ágyú volt. A hadsereg tüzésége ezekkel együtt összesen 1052 löveggel számolható.⁴⁰³

Az utolsó előkészületek

1945. január 17-én este 17 órakor Gille SS-Obergruppenführer véglegesítette és írásbeli parancs formájában kiadta rendelkezéseit a másnapi támadással kapcsolatban.

Érdekesség, hogy a IV. SS-páncéloshadtest „Konrad 3” hadművelten belüli támadása külön fedőnevet kapott. Legalábbis ezt bizonyítja, hogy a hadtest 37/45. számú szigorúan titkos irata az

³⁹⁷ A 4. gárdahadsereg 158. o.

³⁹⁸ A megerősített körletek eredetileg erődalakulatok voltak, de 1942-től inkább lövészcsapatokként vetették be őket. Teljes feltöltöttségük esetén dandár és a hadosztály közötti erő képviseltek.

³⁹⁹ 4. gárdahadsereg 158., illetve 161. o.

⁴⁰⁰ 4. gárdahadsereg 158. o. és függeléke. A 7. gépesített-hadtest hadrendjéhez lásd Taraszov 22. és 35. o.

⁴⁰¹ Budapestszkaja operacija 124. o.

⁴⁰² 4. gárdahadsereg 159. o.

⁴⁰³ Balaton 1999 78. o.

1945. január 18-án indítandó „Fűszerkert” fedőnevű támadó hadműveletéről rendelkezett.⁴⁰⁴

A sötétség beálltával a Balaton és Mór között lázas készülődés kezdődött. A IV. SS-páncélos hadtest alakulatai a kapott parancsoknak megfelelően gondos álcázás közepette folyamatosan érkeztek be megindulási állásaikba. A III. páncélos hadtestnél is folytak a támadás előkészítésével kapcsolatos munkálatok.

A 303. rohamtüzérdandár 3. ütegénél Ruof főhadnagy 16 órakor közölte lövegparancsnokaival a bevetési parancsot:

„A támadási terv azzal számolt, hogy a négy páncélos hadosztály a Balaton és a Velencei-tó közötti szűkületből kelet felé nyomul, eléri a Dunát és aztán északra, Budapest felé kell fordulniuk. Így a két SS-páncélos hadosztály közepén, a 3. páncélos hadosztály jobbra (délén), az 1. páncélos hadosztály balra (északon) indul meg. A 3. páncélos hadosztály feladata, hogy dél felé szárnyvédelmet létesítsen, mialatt a többi páncélos alakulat a Duna elérése után annak mentén támadó ékben eléri Budapestet. Távfolság mintegy 150 km, üzemanyag és lőszer elegendő áll rendelkezésre, a vállalkozásnak három napon belül véget kell érnie. A támadás időpontja holnap reggel, január 18., 6 óra 30.”⁴⁰⁵

A IV. SS-páncélos hadtest balszárnyán az 1. páncélos hadosztály csapatai készülődtek. A hadosztályparancsnok (Thunert vezérőrnagy) harcálláspontja ekkor Öskün volt. A műhelyszázadok és a hadosztály karbantartó részlegei az elmúlt napokban éjt nappallá téve dolgoztak, hogy a hadosztály harccsoportjai a lehető legtitóképesebb állapotban támadhassanak.

Marcs vezérkari őrnagy megerősített 113. páncélgránátos-ezrednek hat századát teljesen feltöltötték. Az ezrednek az első hullámban kellett támadnia. Készenléti állásait az esti órákban, Ösitől nyugatra foglalta el. Helmut Huppert alezredes megerősített 1. páncélgránátos-ezrede és a 73. páncélos-tüzérezred (egy tüzerosztály nélkül) szintén Ősi északi és északnyugati körzetében álltak készenléten.⁴⁰⁶

A hadosztály páncéloscsoportját Ernst Philipp alezredes vezette. Harckocsi-állománya az 1. páncélos ezred I/1., 3., 4. és II/7. páncélosszázadainak Panther harckocsijaiból, a II/6. század Panzer IV harckocsijaiból és az ezrednek alárendelt 24/I. páncélososztály 12 harcképes Pantheréből állt. A páncéloscsoport összesen 59 bevethető (ebből 47 Panther) harckocsival rendelkezett.

A harccsoportba osztották be a 113/10. (páncélos-utász-) századot Sd.Kfz. 250 lövészpáncélosaival, a 73/I. páncélos-tüzérosztály önjáró lövegeit Theilen százados parancsnoksága alatt, a 299. gépvontatási légvédelmi tüzerosztály egy megerősített ütegét 8,8 és 2 cm-es lövegekkel, valamint a páncélos-tüzérezred páncélozott megfigyelő csoportját. A „Philipp” harccsoport Berhida körül, a hadosztály balszárnya mögött csoportosult.⁴⁰⁷ A hadosztályt megerősítették a Luftwaffe 133. légvédelmi rohamezredének 91. (önjáró) könnyű légvédelmi tüzerosztályával is.

Az 1. páncélos hadosztály jobbszárnyán a 3. SS-páncélos hadosztály alakulatai este 22 órától foglalták el készenléti állásaikat Berhidától délre. A hadosztály harcálláspontja Hajmáskéren, a Honvédség már kiürített tüzéségi löterének terü-

tén volt. A támadás végrehajtására Becker SS-Brigadeführer hadosztályának csapataiból három harccsoportot alakított ki.

A hadosztály balszárnyán Fritz Eckert SS-Sturmabführer által vezetett „Kampfgruppe Eckert” helyezkedett el, amely az 5. SS-páncélgránátos-ezredből (egy zászlóalja nélkül) és a 3. SS-páncélvadászosztály páncélosaiból állt. Utóbbi alakulat parancsnoka Boris Kraas SS-Sturmabführer volt.

A hadosztály súlyponti csoportosítása Adolf Pittschellis SS-Sturmabführer 3. páncélos ezredéből, valamint az ezrednek alárendelt 509. nehézpáncélos-osztályból állt, amelynek parancsnoka Burmester őrnagy volt. A páncéloscsoport Küngös körzetében gyülekezett, hogy az adott jelle északra felé támadásba lendüljön.

A hadosztály jobbszárnyát Franz Kleffner SS-Obersturmbannführer megerősített 6. SS-páncélgránátos-ezrede fedezte, amelynek Jenő felé kellett előretörnie. A 3. SS-páncélos hadosztály 1945. január 15-i fegyverállományát a függelék tartalmazza.

Az éjszakai előkészületekről a 3. SS-páncélvadászosztály egyik katonája így számolt be:

„Az osztály úgy 22 óra körül foglalta el készenléti állását. Körülbelül 1500 méternyire álltunk meg a szovjet vonalak előtt. Kis idő múlva magyar gyalogosok jelentkeztek nálunk, akiknek az első árkokat kellett majd bevenni és mintegy 2 km-en át velünk együtt előrenyomulni. Mögöttünk ezzel egy időben sorozatvetők és önjáró tarackok vonultak fel. Közénk 2 cm-es négycsövű és 3,7 cm-es kétcsövű légvédelmi gépágyúk soroltak be.”⁴⁰⁸

Az SS-seregtestet a Luftwaffe 133. légvédelmi rohamezredének 77. (önjáró) könnyű légvédelmi tüzerosztályával erősítették meg.

A „Totenkopf” hadosztálytól jobbra az 5. SS-páncélos hadosztály harccsoportjai készültek a támadásra. A hadosztály balszárnyán a 303. rohamtüzérdandár rohamlövegeivel megerősített 9. SS-páncélgránátos-ezred állt, amelynek parancsnoka Hans Dorr SS-Obersturmbannführer volt.

A 303. rohamtüzérdandár páncélosai csak a sötétség beállta után, a 18-ára virradó éjszaka foglalták el készenléti állásaikat Balatonkenesénél, majd 18-án hajnali 5 óra körül vonultak megindulási állásaikba Lepsény irányában.⁴⁰⁹

Az ezred mögött, Veszprémtől keletre foglalt helyet Fritz Darges SS-Obersturmbannführer 5. SS-páncélos ezredének két osztálya. A kisszámú bevethető Panther harckocsit az 5/II. SS-páncélososztály 5. (Lichte SS-Obersturmbannführer) és 6. (Grossrock SS-Untersturmbannführer) páncélosszázada között osztották el.

A jobbszárnyát Franz Hack SS-Obersturmbannführer 10. SS-páncélgránátos-ezrede fedezte. Az álcázás érdekében az SS-parancsnokok román egyenruhában szemrevételezték az állásokat, s akkor is ilyen egyenruhát viseltek, amikor az első vonalban lévő német csapatokkal vették fel a kapcsolatot.⁴¹⁰ Az 5. SS-páncélos hadosztály 1945. január 15-i fegyverállományát a függelék tartalmazza.

A IV. SS-páncélos hadtest jobbszárnyát Philipps altábornagy 3. páncélos hadosztálya fedezte. A hadtest tartalékában a 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljak voltak, amelyek éppen kirakodtak Veszprémben.

A támadásra készülő német csapatok előretolt parancsnoki harcálláspontjai a következő helyeken települtek:

- a IV. SS-páncélos hadtest törzsének harcálláspontja Balatonfűzfőn;
- az I. repülőhadtesté Veszprémben;
- a 306. tüzerparancsnokságé Balatonfűzfőn;
- a 3. páncélos hadosztályé Balatonkenesén,
- az 5. SS-páncélos hadosztályé Papkeszin;
- a 3. SS-páncélos hadosztályé Peremartonban;
- az 1. páncélos hadosztályé pedig Öskütől 1 km-re északnyugatra.⁴¹¹

1945. január 17-én estig a hadosztályok kijavított vagy menetben lévő páncélosai már szinte mind beérkeztek a csapatokhoz. Ekkor a IV. SS-páncélos hadtest a következő páncélos-állománnyal rendelkezett.⁴¹²

Alakulat	Panzer III és Panzer IV ⁴¹³	Panther ⁴¹⁴	Tiger	Rohamlöveg ⁴¹⁵	Önjáró péc. löveg ⁴¹⁶	Sturmpz IV	Összesen:
1. pc.ho.	12 ⁴¹⁷ (15)	kb. 35 ⁴¹⁸ (55)	–	1 (2)	10 (15)	–	kb. 58 (87)
24/I. pc.o.	–	12 (14) ⁴¹⁹	–	–	–	–	12 (14)
3. SS-pc.ho.	10 (25)	9 (24)	4 (11) ⁴²⁰	21 (46)	–	–	44 (106)
509. npc.o.	–	–	42 (45) ⁴²¹	–	–	–	42 (45)
5. SS-pc.ho.	7 (13)	12 (22)	–	7 (18)	–	–	26 (53)
303. rotti.dd.	–	–	–	45 (45)	–	–	45 (45)
3. pc.ho.	21 (30)	27 (43)	–	19 (22)	–	–	67 (95)
219. ro.pc.o.	–	–	–	–	–	11 (22)	11 (22)
1335. rolg.o.	–	–	–	6 (16)	–	–	6 (16)
Összesen:	50 (83)	kb. 95 (158)	46 (56)	99 (149)	10 (15)	11 (22)	kb. 311 (483)

Az SS-páncélos hadtest hadosztályai a megerősítő tüzeralakulatokkal együtt a következő eszközállománnyal rendelkeztek:⁴²²

⁴¹¹ A IV. SS-páncélos hadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 322. f. 10.

⁴¹² BA-MA Karte RH-2 Ost 5287, valamint RH 10/140 60. Zárójelben a meglévő állomány, a zárójelen kívül a bevethető páncélosok száma látható.

⁴¹³ Panzer III, Panzer IV, parancsnoki Panzer III és Panzer IV, tüzer-megfigyelő Panzer III és Panzer IV.

⁴¹⁴ Panther és parancsnoki Panther harckocsik.

⁴¹⁵ StuG. III, StuH. III, StuG. IV rohamlövegek, Jagdpanzer IV és Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosok.

⁴¹⁶ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk.

⁴¹⁷ Stoves KTB 18. 1. 1945.

⁴¹⁸ Stoves KTB 18. 1. 1945.

⁴¹⁹ A 24/I. páncélososztálynak a támadás első napján csak részei voltak bevethetők.

⁴²⁰ Tiger E nehézharckocsik.

⁴²¹ Tiger B („Königstiger”, vagyis „Királytigris”) nehézharckocsik és parancsnoki harckocsik.

⁴²² A hadosztályok állományát leszámítva a megerősítő tüzeralakulatoknál a maximális eszközállományt vettem figyelembe.

Alakulat	Aknavető	Gyalogsági löveg	Tábori tarack és ágyú	Önjáró tarack	Sorozatvető	Páncéltörő ágyú	Összesen
1. pc.ho.	49	24	45	18	–	32	168
3. SS-pc.ho.	74	21	42	18	–	16	171
5. SS-pc.ho.	75	26	40	16	–	19	176
3. pc.ho.	62	7	18	17	–	14	118
504. SS-tü.o.	–	–	15	–	–	–	15
504. SS-sv.o.	–	–	–	–	24	–	24
403. népi-tü.hdt.	–	–	87	–	–	–	87
17. népi sv.dd.	–	–	–	–	108	–	108
Összesen:	260	78	247	69	132	81	867 ⁴²³

A német 17 cm-es nehézlövegeknek külön feladatként, a felderítő repülőgépek adatai alapján tüzelve, meg kellett akadályozni a szovjet csapatok átkelését a Malom- és Sárvíz-csatornákon.

A IV. SS-páncélos hadtest arcvonalán az utászcsapatoknak január 18-ára virradó éjszaka el kellett távolítaniuk az aknazárakat. A hadtest a csatornákon való átkelés érdekében megkapta a 921. hidász-csoportot, a 4. „K” gépkocsizó hadihidászlopot, az 52. utász dandár 2. századát, a 255. utász dandár 3. századát, valamint az 552/1. és 3. hidépítő utász századot.

A Malom- és Sárvíz-csatornákon az első ütemben két átkelőhelyet kellett létesíteni a német harcjárművek számára (a Tiger E nehézharckocsikig bezárólag). Ezután ezeket meg kellett erősíteni 70 tonna teherbírással, vagyis hogy Tiger B nehézharckocsikat is elbírjanak. A hidépítő utász századoknak a továbbiakban négy 70 tonna teherbírással átkelési helyet kellett létesíteniük.

A III. páncélos hadtest harcjárművekkel rendelkező alakulatai az alábbi páncélos-állománnyal várták a támadás megkezdését:

Alakulat	Panzer III	Panzer IV	Panther	Tiger B	Rohamlöveg	Vadászpáncélos	Összesen:
23. pc.ho.	1 (1)	2 (13)	2 (26)	–	4 (9)	9 (14)	18 (63)
4. lov. dd.	–	–	–	–	7 (17)	0 (4)	7 (21)
FHH npc.o.	–	–	–	5 (23)	–	–	5 (23)
351. sz. bk. szd.	15 (15)	–	–	–	–	–	15 (15)
Összesen	16 (16)	2 (13)	2 (26)	5 (23)	11 (26)	9 (18)	45 (122)

Hitelesnek értékelhető szovjet adatok szerint a „Konrad 3” hadművelet végrehajtására kijelölt IV. SS-páncélos hadtest és III. páncélos hadtest összesen 54 ezer főt, 644⁴²⁴ meglévő harckocsit, rohamlöveget és vadászpáncélost, 535 tüzerégi löveget, 560 aknavetőt és rakéta-sorozatvetőt, valamint 1780 géppuskát számlált.⁴²⁵

⁴²³ Akkori német fogalmak szerint az aknavető, a gyalogsági löveg és a páncéltörő ágyú nem tüzerégi eszköz volt. Ezt figyelembe véve a IV. SS-páncélos hadtest maximálisan csak 436 löveggel és sorozatvetővel rendelkezett.

⁴²⁴ A szovjetek bizonyára beleszámolták ebbe a mennyiségbe a később bevetett magyar 2. honvéd páncélos hadosztály két Panther és 32 Panzer IV harckocsiját is.

⁴²⁵ Razgrom 121. o.

⁴⁰⁴ A IV. SS-páncélos hadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 319. f. 10.

⁴⁰⁵ Idézi Renninger i. m. 1995. o.

⁴⁰⁶ Stoves, Rolf: 1. Panzer-Division 1935–1945. Chronik einer der drei Stamm-Division der deutschen Panzerwaffe. (Bad Nauheim, 1961.; a továbbiakban: 1. Pz. Div.) 713. o.

⁴⁰⁷ Stoves KTB 16. 1. 1945.

⁴⁰⁸ Vopersal 568. o.

⁴⁰⁹ Renningen 1995. o.

⁴¹⁰ Klapdor 316. o.

A készülődő német–magyar csapatokkal szemben a 3. Ukrán Front 4. gárdahadseregének csapatai a Dunántúlon egy viszonylag kis mélységű hídfőben helyezkedtek el.

A szovjet egységek hátában hatalmas víziakadályként ott hömpölygött a Duna. A Velencei-tó az egész hídfőt két egyenlőtlen részre osztotta fel. A tó és a Duna közötti átjáró körülbelül 17–18 km széles volt, ami megnehezítette a front erőivel és eszközeivel való manőverezést.

A szovjet hídfőben a terep alapvetően sík volt, s csak itt-ott szegdelték át kisebb dombok. Ez a hadszíntér gépesített hadviselés és páncélosok számára ideális volt ugyan, de a gyalogság védelmi lehetőségeit korlátozta. A Velencei-tótól északra, továbbá a Velencei-tó és a Balaton között kevés volt a manőverezést akadályozó erdő, csak a dombokat borították néhol apróbb tölgyligetek.

A páncélosok mozgását a Mezőföldön létesített Sárvíz- és Sió-csatornák viszont lassíthatták, s a sok talajjavító árok és kisebb patak is akadályozhatta harctevékenységüket.

Ezek mentén a védelem számára már kedvezőbb lehetőségek kínálkoztak. A csatornák szélessége elérte a 15–30 métert, mélységük pedig kettő-öt méter között váltakozott. Meredek, mintegy két méter magas partjaikon töltések húzódtak, amelyeket mindkét fél felhasználhatott védőövek, reteszállások, vagy éppen harckocsiakadályok kialakítására. A Velencei-tó és a Duna között már csak a Váli-víz képezett jelentősebb akadályt a támadó csapatok számára.

A szovjet hídfő területén valamennyi településen főleg köépületek voltak, és ezeket védelmi célból viszonylag könnyen meg lehetett erősíteni. A szovjet kézben lévő területen feküdt egyébként a Margit-állás tábori erősítéseinek zöme is. A régió fejlett közúti hálózattal rendelkezett, s így a csapatok mozgása még télen sem okozott nagyobb nehézséget.⁴²⁶

A támadásra készülődő német páncélosokkal szemben Sárkeresztes és a Balaton között, 35 km-es arcvonalon a 21. gárdalövészhadtest 84. lövészadosztályának egy része, valamint Gnyedin vezérőrnagy 135. lövészhadteste állt.

A 84. lövészadosztály a Sárkeresztestől 3 km-re délnyugatra lévő 153-as magaslat (Gombócleső)–118-as magassági pont északnyugati része–107-es magassági ponttól 1 km-re északra húzódó terepszakaszon védett két lövészezreddel az első, és egygel a második lépcsőben.

A 135. lövészhadtest I. A. Gorbacsev vezérőrnagy 252. lövészadosztályából, valamint Sz. I. Nyikityin vezérőrnagy 1. gárdamegerősített körletéből állt.

A 252. lövészadosztály védőállásai a 107-es magassági pont–Csór útelágazás–Ősi–Nádasdladány–202-es magaslat keleti lejtői (4 km-re Ősítől délre) terepszakaszon húzódtak. A három lövészezred mindegyike az első lépcsőben helyezkedett el. A védelem a hadosztály 17 km-es arcvonala volt jobban előkészítve, mint az 1. gárda megerősített körlet sávjában. Például a 928. lövészezred 5 km-es sávjában három páncéllhárító körletet rendeztek be, mindegyikben nyolc-tíz löveggel. A lövészezred harcrendje két lépcsőből állt. Nádasdladány irányában a védelem mélysége az 5 km-t is elérte.

A peremvonalattól 4–5 km-re a 135. lövészhadtestnek alárendelt 1202. önjáró tüzérezred⁴²⁷ négy ütege (összesen 20 SzU–76M önjáró löveggel) a Dénesmajor-kelet 2 km kiserdő–Jenő-nyugat

kiserdő–Nádasdladány nyugati széle–Jenő nyugati széle terepszakaszon volt tüzelőállásban.⁴²⁸

Az 1. gárda megerősített körlet 13 km széles sávjában (a 202-es magaslat [kizárva] –Sándorkától nyugatra lévő erdő–Balatonfőkajár–Balaton partja Akarattyától 1 km-re délre húzódó terepszakaszon) az alakulat öt géppuskás-tüzérszázalója ennél gyengébb erőkkel rendelkezett. Kilométerenként csupán négy géppuskát, négy páncéltörő puskát, két 45, illetve 76 mm-es löveget és átlagban alig több mint egy aknavetőt tudott kiállítani. A védelem mélysége itt a páncéllhárító tüzértartalék állásaival együtt sem haladta meg a 1,5–2 km-t. Nyikityin vezérőrnagy tartalékában egy géppuskás-tüzérszázalój egyik százada, egy motorkerékpáros-ezred géppuskás-százada és hét T–34 harckocsi volt.

A 135. lövészhadtest mögött a teljes arcvonalon elosztva, Úrhida központtal a 7. gépesített-hadtest 63. gépesített-dandárának gépkocsizó lövészszázalói és egy önjáró tüzérezred álltak tartalékban.⁴²⁹

A 7. gépesített-hadtest január 15-i adatok szerint egyebek mellett 9233 katonával, 28 tüzemképes T–34/85 közepes és kilenc ISz–2 nehézharcocsisal, hat SzU–85 és négy SzU–76M önjáró löveggel, öt 76 mm-es löveggel, egy 45 mm-es páncéltörő ágyúval, 14 darab 120 mm-es és 57 darab 82 mm-es aknavetővel, hét 37 mm-es légvédelmi gépágyúval, hét M–13 rakéta-sorozatvetővel, hét tüzemképes BA–64 páncélgépkocsival és 42 páncélozott szállító járművel rendelkezett.⁴³⁰

A 135. lövészhadtest sávjában csoportosult további két páncéltörő tüzérezred, egy ágyús tüzérezred és egy aknavetőezred. A tüzérség sűrűsége arcvonalkilométerenként 10–11 löveg és aknavető volt, ami azt jelenti, hogy a szovjetek itt összesen 350–385 löveggel és aknavetővel rendelkeztek.⁴³¹

A hadtest arcvonalszakaszán 7 km lövészárók és 1,5 km közlekedőárók volt kiásva és berendezve. Az aknamezők 3000 harckocsik elleni és 4500 gyalogsági aknákból álltak. A 176-os magassági pont és a Balaton között elektromos műszaki zárat is telepítettek.⁴³²

A Balaton és Sárkeresztes között január 17-én este szemben álló német és szovjet erők aránya a következő táblázatban látható:⁴³³

	Német csapatok	Szovjet csapatok	Arány
Előerő	54 ezer fő ⁴³⁴	41 ezer 718 fő	1,3:1
Páncélosok	644 db	44 db	15:1
Tüzérségi lövegek	613 db	537 db	1,1:1
Aknavetők és sorozatvetők	631 db	431 db	1,5:1

Január 17-én este 23 óra 10 perckor Gaedcke vezérőrnagy, a „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke jelentette a Dél Hadseregcsoport vezérkari főnökének, hogy a „Konrad 3” hadművelet az előkészületek befejezése után másnap, január 18-án hajnali 5 órakor terv szerint megindulhat.⁴³⁵

⁴²⁸ Az 1202. önjáró tüzérezred összefoglaló jelentése 1945. január 1 – május 9. közötti tevékenységéről. Másolata a szerző birtokában. A továbbiakban: Az 1202. önjáró tüzérezred összefoglaló jelentése, 158. főlő.

⁴²⁹ Tarasov 50. o.

⁴³⁰ A 7. gépesített-hadtest 1945. január 15-i állapotjelentése (másolata a szerző birtokában).

⁴³¹ Fejezetek 94. o.

⁴³² Tarasov 50. o.

⁴³³ Krilov 22. o.

⁴³⁴ A Balaton északi partján állomásozó magyar 25. gyalghadosztállyal együtt 62 ezer 900 fő. Ezzel az erőviszony a németek javára 1,6:1 arányban változik.

⁴³⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 17. 1. 1945 (628. telerces 7212389. felvétel).

6. fejezet:

Áttörés a Dunához (1945. január 18–19.)

1945. január 18. csütörtök

(Időjárás: legmagasabb nappali hőmérséklet mínusz 5 Celsius-fok, felhős és párák idő, helyenként gyenge hóesés.)

1945. január 18-án hajnali 4 óráig a IV. SS-páncéloshadtest hadosztályai elfoglalták készenléti állásaikat, és felkészültek a támadásra. Fél óra múlva a német tüzérség lövegei és sorozatvetői tüzet nyitottak, és harminc percen át verették a szovjetek állásait. A német páncéloscsapatok pontosan 5 órakor a Balaton és Csór között támadást indítottak.

A IV. SS-páncéloshadtest jobbszárnán a 3. páncélosadosztály Balatonkenese keleti előteréből támadott. A hadosztály páncélgránátosai a hadtesttüzérség lövegeinek és sorozatvetőinek tüzelőkészítése után kikászálódtak lövészárkaikból, és megindultak a 6/I. páncélososztály Panther harckocsijainak nyomában. A szovjetek páncéltörő ágyúi persze azonnal tüzet nyitottak, így német oldalon hamarosan veszteségek keletkeztek. A németek előretörését három széles aknamező akadályozta, amit a szovjetek magasfeszültségű elektromos árammal töltött drótkadályokkal is megerősítettek. Nem volt más megoldás: a tüzérség és harckocsik tűzfedezete alatt az aknákat és műszaki zárat fel kellett szedni. A 39. páncélos-utászszázalój katonái azonnal hozzá is kezdtek a nem éppen veszélytelen feladat végrehajtásához.

Ötórányi kemény munka után végre sikerült átjárót létesíteni az aknamezőkön, amelyen keresztül a hadosztály páncéloscsoportja megindulhatott. A támadó Panthereket a 6/II. páncélososztály Panzer IV harckocsijai és Panzer IV/70(A) vadászpáncélosai követték. A 3/I. páncélgránátos-zászlóalj lövészpáncélosokon igyekezett a páncélosok után.

Egy szovjet páncéltörő reteszállás még megpróbálkozott a támadás feltartóztatásával, de a lövészpáncélos-zászlóalj a harckocsik fedezetében balról megkerülte, és hátulról lerohanta a lövegek kezelőit. Ezzel a szovjetek állásait át is törték.

A páncélos ék 14 óra körül lépte át a Lepsénytől 3,5 km-re délnyugatra található útkereszteződést, majd miután a páncélosok Enyingen egy sor szovjet ellátó alakulatot szétszórta, 15 óra 30 perckor elérték Déget. A 394. páncélgránátos-ezred katonái kisebb magyar alakulatokkal együtt a hadosztály nyitott jobbszárnát igyekeztek fedezni.

A 6. páncélosezred és a 3. páncélgránátos-ezred részei alkotta páncéloscsoport folytatta támadását keleti irányba, majd gyenge szovjet ellenállás közepette 18 óra körül Sárszentmiklóstól nyugatra a Sárvíz-csatorna keleti partján hídfőt foglalt.

A 3. páncélosadosztály jobbszárnát az 1., 3. és 23. páncélos-felderítőosztályok is fedezték, amelyeket a nap folyamán a 219. rohampáncélos-osztállyal együtt a hadosztály alárendeltségébe

utaltak. A felderítőszázadok páncélgépkocsijai és lövészpáncélosai, valamint a 3. páncélos-felderítőosztály Aufkl. auf Fgst. Pz.Kpfw. 38(t) lánctalpas felderítő harcjárművei a Lepsény–Siófok útvonalon nyugati-délnyugati, Enyingtől és Dégtől pedig déli irányban támadtak azzal a feladattal, hogy Siófoknál, Mezőkomáromnál és Ozoránál elérjék a Sió-csatornát.⁴³⁶

Az 5. SS-páncélosadosztály Csajág körzetéből indította meg délkeleti irányú támadását. A 9. SS-páncélgránátos-ezred csapatai a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóaljjal közösen betörték ugyan a szovjetek vonalaiba, de Balatonfőkajáron és a településtől északkeletre fekvő magaslatokon a szovjet 1. gárda megerősített körlet szívósan védekező gyalogságába és tüzér-géppuskás zászlóaljaiba ütköztek. Mivel a kora délutáni órákig a szovjetek állásait áttörni nem tudták, Ullrich SS-Standartenführer parancsot adott a hadosztály addig tartalékban tartott páncélozott harccsoportjának bevetésére is.

Dorr SS-Obersturmbannführer páncélosainak segítségével az SS-páncélgránátosok nehéz harcok árán, a délutáni órákban végül elfoglalták Balatonfőkajárt és a környező magaslatokat. A „Dorr” SS-harccsoportban bevetett 303. rohamtüzérdandár két rohamlövege a támadás során aknára futott és mozgásképtelenné vált, egy harmadik páncélos pedig motorhiba miatt akadt el.⁴³⁷

A páncéloscsoport, a 9. SS-páncélgránátos-ezred és az 5. SS-páncélos-utászszázalój elemei ezután dél felé fordultak és Lepsény mellett keleti irányban, Kisráng felé törtek előre. Mivel nem ütköztek jelentősebb ellenállásba, az SS-csapatok Káloztól északra elérték a Sárvíz-csatornát, és a túloldalon kisebb hídfőt létesítettek.⁴³⁸

A 3. SS-páncélosadosztály csapatainak egy része már a tüzérségi előkészítés alatt megindult a szovjetek vonalai felé, persze kellő óvatossággal. Amint a lövegek és sorozatvetők tüzeit a szovjet állások mélységébe helyezték át, a hadosztály három harccsoportja Küngös és Berhida között megindította támadását.

A hadosztály jobbszárnán a 3. SS-páncélvadászosztály StuG. III rohamlövegeivel és Jagdpanzer IV vadászpáncélosaival megerősített „Eckert” SS-harccsoport haladt délnyugati irányban. Az SS-rohamlövegekkel közösen támadó magyar katonák hamarosan veszteségeket szenvedtek, amikor mintegy nyolcszáz méterre a szovjet állások előtt orkánszerű páncéltörőágyú-tűz söpört végig rajtuk. A rohamlövegek célzott lövésekkel viszonzózták a tüzet, s néhány szovjet löveget sikerült is kilőniük. A beérkező SS-páncélgránátosok aztán hozzáálltak a kömyék megtisztításához. Az

⁴³⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 18. 1. 1945 (628. telerces 7213014. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 457. o.

⁴³⁷ Renninger 1995. o.

⁴³⁸ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 18. 1. 1945 (628. telerces 7213014. felvétel), valamint Vopersal 569. o.

SS-harcsoportnak szerencsés módon nem gyúlt meg a baja a szovjet aknamezőkkel.

Időközben a szovjet II-2 csatarepülő-kötelékek rátáladtak a német harcsoportokra, és alacsony támadásokat intéztek ellenük. A szétbontakozott harcrendbe beosztott 2 cm-es önjáró légvédelmi gépjárműk azonban még azelőtt visszaverték őket, hogy jelentősebb veszteségeket okozhattak volna.

Miután a rohamlővegek kilőtték a szovjetek tüzérfigyelő állását, a tüzéségi tűz is pontatlanabb lett. A szovjetek tüztámogatása tovább gyengült, amikor Sima SS-Obersturmführer 3/1. SS-páncélvadászszázadának Jagdpanzer IV vadáspáncélosai egy tüzerütegüket szabályosan földbe taposták. Az „Eckert” SS-harcsoport ezután gyors ütemben Lászlómajor felé folytatta előrenyomulását.

A harcsoport dél körül, Polgárditól északra megosztotta erőit. A 3. SS-páncélvadászosztály rohamlővegei északkeleti irányba, Falubattyán felé fordultak. Itt a szovjet 7. gépesített-hadtest erői voltak védelemben.

A zöm az 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóaljjal és a Jagdpanzer IV-ekkel Polgárditól északra keleti irányba tartott, hogy a kapott feladatnak megfelelően Tácnál hídfőt létesítsen a Sárvíz-csatornán. Az éket Kraas SS-Sturmbannführer kilenc vadáspáncélosa képezte, amelyek meglehetősen heves szovjet ellenállás közepette 14 óra tájban Táctól délre elérték a csatorna partját. Még éppen időben érkeztek ahhoz, hogy lássák, a szovjetek miként repítik levegőbe a víz felett átvelő hidat, ami a folyamatos német előretörés szempontjából létfontosságú lett volna.

Jobb híján a németek a nyugati parton rekedt szovjeteket kezdték kifüstölni, Kraas pedig vadáspáncélosaival délről betört Tádra. A helység zsúfolásig volt amerikai gyártmányú gépjárművekkel, amelyeket a németek páncélosaikkal annak rendje és módja szerint szétzúztak. Egy arra tévedt szovjet T-34 sem kerülhette el a sorsát: közvetlen közelről 7,5 cm-es páncélgránát végzett vele.

Időközben Berg SS-Hauptsturmführer 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóalja is felzárkózott, de a Malom- és a közvetlenül mögötte húzódó Sárvíz-csatornán át való előrenyomulás lehetetlennek látszott. A szovjetek erős géppuska- és aknavetőtüzeben a németek nappal nem kockáztatták meg az átkelést. Ezért a nyugati parton rekedt 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj részei a felrobbantott híd roncsától Tác északi kijáratáig biztosító állásokat vettek fel.

Kraas dühítette a híd elvesztése, mert mindenképpen hídfőt akart foglalni a keleti parton. Ezért saját elhatározásból összegyűjtötte a páncélvadászosztály kísérő gránátoszakaszát és az 5/I. SS-zászlóalj néhány páncélgránátosát, majd megindult, hogy a megsemmisített híd roncsain át megvesse lábát a túlparton. A szovjetek észlelték a veszélyt, és erős tűz alá vették a német különítményt.

Egyórányi küzdelem után, a késő délutáni órákban a 105-ös magassági ponttól északra mégis sikerült egy kisebb hídfőt kialakítani. A hídfő kiszélesítésére tett német erőfeszítések azonban rendre megghiúsultak. A 3/1. SS-páncélos-utászszázad megpróbálkozott azzal is, hogy a hidat rendbe hozza a vadáspáncélosok számára, de kísérletét a jelentős veszteségek miatt abba kellett hagynia. Úgy tűnt, az „Eckert” SS-harcsoport támadása végképp elakadt.

Kraas ekkor úgy döntött, mással próbálkozik. Fogta kilenc Jagdpanzer IV páncélosát és elindult Szabadbattyán felé, ahol szerencséjére a vasútállomástól északkeletre a felrobbantott vasúti híd nem semmisült meg teljesen.

A németek a hidat némi munkával meg tudták erősíteni annyira, hogy a vadáspáncélosok tömegét elbírja. A híd keleti oldalán felállított szovjet páncéltörőágyú-állást hamarosan áttörték, majd gyorsan előrenyomulva hátba támadták a Táctól északkeletre lévő szovjet gyalogsági állásokat és páncéltörő ágyúkat is. Kraas innen Fövenypuszta felé fordult, és a 124-es magassági pontnál átvágta a

Sárkeresztúr-Székesfehérvár útvonalat. Itt vadáspáncélosait éjszakra körvédekképes, úgynevezett sündisznóállásba rendelte.

Boris Kraas SS-Sturmbannführer helyzetfelismerése és vadáspáncélosainak lendületes támadása felszámolta a szovjet ellenállást Táctól keletre, s ezzel a hadosztály támadását kimozdította a holtpontról. Az SS-vadáspáncélosok ez alatt német adatok szerint 30 páncéltörő ágyút, egy nehéz önjáró löveget, egy felderítő páncélgépkocsit és mintegy 100 tehergépkocsit semmisítettek meg. Tettéért január 24-én a Vaskereszt lovagkeresztjére terjesztették fel, amit később – már csak posztumusz – meg is kapott.

Amikor Polgárdinál dél körül az „Eckert” SS-harcsoport szétvált, a StuG. III rohamlővegek Falubattyán és Szabadbattyán felé indultak. Hamarosan találkoztak a hadosztály páncélos-felderítőosztályának részeivel, s már éppen ráfordultak volna a szilárd burkolatú útra, amikor Polgárdi felől tehergépkocsikra szerelt sorozatvetők („Katyusák”) közeledő oszlopát vették észre. Egy másik szovjet gépkocsioszlop is elébük tévedt, amit már megállásra kényszerített és javában sorozott egy Fw 190 csatarepülőgépekből álló kötelék. Miután a páncélos-felderítőosztály katonái és a rohamlővegek érkezett páncélgránátosok lefegyverezték a járművezetőket, furcsa felfedezést tettek:

„Sokan közülük nők voltak, a Vörös Hadsereg egyenruhájában. A zsákmányolt gépjárművek közé álltunk lövegeinkkel és tűz alá vettük az időközben megfordult és újra dél felé tartó oszlopot. Ami nem esett áldozatul csatarepülőinknek, az a mi zsákmányunk lett.”⁴³⁹

A rohamlővegek egy része otthagya a tehergépkocsi-vadászat helyszínét, és ismét Szabadbattyán felé indult. A helység előtt 400 méterrel az élen haladó rohamlőveg erősen befűkezett egy balkanyarban, s végül ez mentette meg. A harcjármű ugyanis kisodródott. Így a 7. gépesített-hadtest 78. gárda nehézharckocsi-ezredének a település első háza mögött leszállást foglaló ISz-2 nehézharckocsija elvettette a célját.

A szovjet páncélos minden bizonnyal az úton várta az első beérkező német járművet. Nem sokkal később azonban maga volt nagy bajban, hiszen a StuG. III tüzet nyitott. Az első páncélgránát lepatlant a szovjet harckocsi vastag páncélszatáról. Az adott helyzetben a németek voltak előnyösebb helyzetben, mert a szovjet páncélos lövege osztott löszerezrel tüzelt, s emiatt kezelőinek hosszabb idő kellett a lövedék és a töltet külön-külön való betöltéséhez.

A német rohamlőveg volt a gyorsabb, és második lövésével már eltalálta ellenfelét. A harmadik lövés is talált. Ez felrobbanthatta az ISz-2-ben tárolt löszert, mert egy hatalmas detonáció a harckocsit darabokra tépte. A rohamlőveg tovább tört előre, de a benne ülő németeknek rá kellett döbbsenniük, hogy egyedül maradtak. Ezért megálltak, s a rohamlővegen ülő páncélgránátosok a lövegparancsnok irányításával géppuskával és öntöltő puszkákkal szisztematikusan tűz alatt tartották a környéket.

Nemsokára szovjet gyalogság támadt rájuk szuronyt szegezve, de a 7,5 cm-es repeszgránátok iszonyatos pusztítást vittek végbe sorikban. Miután 2 cm-es gépjárművel két német felderítő páncélgépkocsi is beszállt a tűzharcba, a szovjetek próbálkozása összeomlott.

Egy közeli tanyáról ekkor egy magányos T-34 kúszott elő, de több találatot kapott és harcképtelenné vált. A templom környékén egy újabb ISz-2 nehézharckocsi manőverezett nem túl magabiztosan, így a beérkező SS-felderítők az egyik lövészpáncélosról felugráltak a páncélos hátára és foglyul ejtették a kezelőket. A beérkező többi német rohamlőveg előnytelen körülmények közepette, igen kis lőtávolságon volt kénytelen megküzdeni a környéken felbukkanó szovjet páncélosokkal. Estére a rohamlővegek itt is sündisznóál-

⁴³⁹ Vopersal 574. o.

lásba vonultak. Néhány sebesültön kívül jelentősebb veszteségük nem volt.

Az „Eckert” SS-harcsoporttól balra a kora reggeli órákban a 3. SS-páncélosezred gyenge erői is támadásra indultak. Az ezrednek erősítés gyanánt alárendelt 509. nehézpáncélos-osztály 42 harcképes Tiger B nehézharckocsija Küngösnél várta a támadás megindulását.

A 3. SS-páncélos-hadosztály saját harckocsijai egyelőre a 3. SS-páncélvadászosztállyal nyomultak előre. Nemsokára az egyik Panzer IV harckocsi páncéltörőágyú-találatot kapott. Noha a 3. SS-páncélos-felderítőosztály részei segítették a páncélosokat, a támadás a szovjet aknamező előtt elakadt. A páncélosezred utászszakasza a 3. SS-páncélos-utászszázalaj osztagaival együtt a Pantherek és Tigerek tüztámogatása mellett nagy nehezen átjárókat nyitott az aknamezőn.

Már megvirradt, amikor a páncélosok folytathatták a támadást. Betörték Sándorkára és mindent legázoltak, ami az útjukba került. A helység körül heves páncélos-összecsapás bontakozott ki, miután Füle felől a szovjet 63. gépesített-dandár 10 T-34/85 páncélossal a németek oldalában ellenlökést indított. A németek több szovjet harckocsit kilőtték.

A támadás csupán dél körül folytatódhatott tovább, de alig 1 km múlva újabb szovjet páncéltörő reteszállást kellett szétverni. Miután az SS-páncélos-felderítők oldalba kapták a szovjeteket, a támadás a Felsősomlyótól a Falubattyánba vezető útig jutott előre, majd onnan tovább kelet felé.

A súlypontban alkalmazott 509. nehézpáncélos-osztály reggel 6 órakor Küngös körzetéből indult meg, de a németek rövidesen itt is aknamezőbe ütköztek, amit az 5. SS-páncélgránátos-ezred (16.) utászszázada csak 8 óráig szedett fel. A páncélosok nem túl sokat haladtak előre, amikor az élen haladó 509/1. és 3. nehézpáncélos-századok mélyen lépcsőzött szovjet védelembe és beasott páncélosokba ütköztek.

A német harckocsik súlyos harcok közepette „átrágták” magukat az állásokon, egészen a Jenőtől délnyugatra lévő 189-es és 198-as magaslatokig. A nehézharckocsik mögött a 6. SS-páncélgránátos-ezred gránátosai és Pellin SS-Sturmbannführer 3. SS-páncélos-felderítőosztályának katonái számolták fel a megmaradt szovjet ellenállási fészkeket.

A Sándorka felől Jenő irányába tartó német páncélos éket – szovjet adatok szerint 55 harckocsit – Jenőtől délnyugatra meglepte az 1202. önjáró tüze ezred 1. ütegének négy szovjet SzU-76M önjáró lövege és az 506. ágyús tüze ezred egyik ütegének tüze. A németek igyekeztek megkerülni a szovjet lövegek tüzelőállásait és Jenőt.

Először a németek a nagy kavargásban a gyorsan közeledő szovjet önjáró lövegeket saját járműveknek nézték, s nem nyitottak rájuk tüzet. A szovjet harcjárművek, miután kellő közelségbe kerültek, mintegy 100-150 méterről két Tiger B-t és egy Panzer IV-et löttek ki hátulról, mire végül a felocsúdo németek velük is végeztek. Két SzU-76M-et egy nyolckerekű nehéz felderítő páncélgépkocsi 2 cm-es gépjárművel lőtt ki oldalról. Az önjáró lövegek akciója azt a páncélos-ellenlökést támogatta, amelyet a 63. gépesített-dandár Füle környékéről indított a német harcsoport oldalában.

A déli órákban a „Királytigriseknek” végre sikerült rést vágni a szovjet védelemben. Veszteségeik azonban igen jelentősek voltak. Az élen haladó 3. század minden tisztje megsebesült, az osztály segéd-tiszte, Linden főhadnagy pedig elesett. Maga az osztályparancsnok, Burmester őrnagy is megsebesült. Így az osztály vezetését König százados, a 2. század parancsnoka vette át. König gyors átszervezést hajtott végre. Az 1. század élére Vaas hadnagy került, a 2. századot Böttger hadnagy vette át, a 3. századot pedig a továbbiakban Clauss törzsőrmester vezette.

Délután 14 óra körül a nehézpáncélos-osztály megmaradt 18 harcképes harckocsijával ismét megindult. Ezúttal Böttger hadnagy

2. százada haladt a támadás élén. A 3. SS-páncélos-hadosztállyal való kapcsolat átmenetileg megszakadt, így a nehézharckocsik kénytelenek voltak magányosan átverekedni magukat Felsősomlyó és Antóniamajor irányában. Késő délután északnyugat felől elérték Szabadbattyánt.

A harckocsik nem sokkal később a Malom-csatorna partján dűbörögtek, s buzgón keresték a hidat, amin átkelhetnének. A 2. század a templom közelében lévő közúti hídhoz hajtott, a 3. század a vasútállomás irányába indult. Ekkor már a helyszínen voltak a 3. SS-páncélvadászosztály 3. századának rohamlővegei és a hadosztály páncélos-felderítőosztályának részei is, de erről König százados egyelőre nem tudott.

A Tiger B harckocsik a 78. gárda nehézharckocsi-ezred ISz-2 páncélosaival harcérinkezésben közeledtek a híd felé. Nem volt szerencséjük. Amint az utolsó szovjet harcjármű is átszörömpölt a hídon, az a levegőbe repült. Az első német nehézharckocsi alig ötven méterre volt tőle.

Az 509. nehézpáncélos-osztály mögött igen nehéz harcok álltak. Napközben összesen 20 szovjet harckocsi kilövését jelentették, de saját veszteségeik is tetemesek voltak. Tizenegy, ellenséges behatás miatt elveszített harckocsijukból három a helyszínen megsemmisült, négyet javíthatatlan sérüléseik miatt napokkal később fel kellett robbantani. További 13 páncélos műszaki okok miatt esett ki a harcokból hosszabb-rövidebb időre.

A következő órákban a 3. SS-páncélosezred harckocsijai is megérkeztek. Szabadbattyán katonai táborra változott: dugig megtelt páncélosokkal, járművekkel és katonákkal. Emiatt a szovjet légierő számos bombatámadást hajtott végre a település ellen. A 3. SS-páncélos-hadosztály parancsnoka, Becker SS-Brigadeführer is itt rendezte be harcálláspontját.

A legnehezebb dolga talán a hadosztály páncélos-támogatás nélkül támadó „Kleffner” SS-harcsoportjának volt. A 6. SS-páncélgránátos-ezredet tömörítő csoportosítás Jenő bevételével alaposan megszenvedett. Müller SS-Hauptsturmführer 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljának a településtől északra végül sikerült áttörni a szovjetek állásait. Franke SS-Obersturmführer, 11. század a Vaskereszt lovagkeresztjével kitüntetett parancsnoka szívlovással súlyosan sebesült, s órákkal később Veszprémben, a hadosztály hadikórházában kiszenvedett. A németek veszteségei fenyegető módon emelkedtek.⁴⁴⁰

Az 1. páncélos-hadosztály a tüzéségi előkészítést követően a IV. SS-páncélos-hadtest balszárnyán támadott. A hadosztály páncélos-utásza a 73. páncélos-tüze ezred tüztámogatása mellett, a peremvonalban bevetett páncélgránátosok fedezetében hozzáálltak a saját és ellenséges aknák felszedéséhez. A hadosztály jobbszárnyán támadó 113/I. páncélgránátos-zászlóalj Weber százados parancsnoksága alatt birtokba vette a Birkasmajor-Buhimpusza útvonalat, és a 37/1. páncélos-utászszázaddal közösen aknamentes sávokat létesített.

Mögöttük haladtak a „Philipp” páncéloscsoporthoz első hullámának harckocsijai. A terep itt-ott még mindig aknákat rejtett. A harcsoport jobbszárnyán Weidemann százados 24/I. páncélososztályának 12 Panthere, a balszárnyon pedig az 1. páncélosezred megerősített I. osztálya támadott mintegy 35 Panther és 12 Panzer IV harckocsival. Az 1/I. páncélososztály parancsnoka Elias százados volt. A harckocsikat a 113/10. páncélos-utászszázad lövészpáncélosai és a 73/I. páncélos-tüzérszázad Hummel önjáró tarackjai követték.

Noha Kublitz őrnagy 73. páncélos-tüze ezrede mindent megtett a cél érdekében, a támadás lassan haladt. A számtalan akna mellett dél

⁴⁴⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 18. 1. 1945 (628. tekercs 7213014. felvétel), Vopersal 569-577. o., Schneider 421. o. és Tiger 272. o.

felől heves szovjet páncéltörőágyú-tűz is érkezett, amely tovább hátráltatta az előrenyomulást.

Stark százados 113./II. páncélgránátos-zászlóaljja heves ellenállásba ütközött ugyan, de betört Birkásmajorba. Ezalatt a hadosztály balszárnán az 1./I. páncélgránátos-zászlóalj Heinle százados vezetésével Rétipusztá irányából a vasútvonal mentén, kelet felé támadott. Az 1. páncélgránátos-ezred másik zászlóaljja Ösitől északra nyomult előre. A német páncélgránátosok több aknazár felszedése után elfoglalták Pálmajor vasútállomását.

A 113./I. páncélgránátos-zászlóalj a támogatására rendelt Panther-századdal együtt elakadt abban az erős oldalazó páncéltörő tűzben, amely a Buhimpusztától keletre fekvő magaslatok irányából záporozott rájuk. Egy pillanatig úgy tűnt, a támadás megfénkezik. A 113./II. páncélgránátos-zászlóalj azonban Birkásmajornál letörte a szovjetek ellenállását, és Nádasdladány felé nyomult előre.

Amint megvirradt, a hadosztály páncéloscsoportja a 113./II. páncélgránátos-zászlóaljat követve, immár jól kivehető aknamentes sávokban újra megindult. Délebbre Weidemann Panther harckocsijai, attól északra az Elias-csoport páncélosai támadtak. Az élen az 1. és 3. századok, középen Hagen főhadnagy I/4. páncélos-százada haladt. A 3. század egy Panther-szakasza Reinhardt hadnagy vezetésével a jobbszárnát fedezte.

Nem sokkal később Reinhardt szakasza elfoglalta Dénesmajort, az „Elias” csoport pedig Nádasdladány irányában folytatta támadását. A település szélén és attól délre védekező szovjet csapatok ellenállását hamarosan letörték. A Pantherek – az élen ismét Reinhardt hadnagy szakaszával – a Sárkeszi felé vezető út mentén, Úrhida mellett⁴⁴¹ Szabadbattyánig törtek előre, s ezzel a szovjetek Nádasdladány környékén kialakított állásait végérvényesen áttörték.

A németek a visszavonuló szovjet oszlopok között haladtak tovább. Az „Elias” csoport hamarosan elérte az aznapra kitűzött célját, egy magaslatot Falubattyán mellett. A németek végül itt is sündisznóállást vettek fel.

Az 1/6. páncélosszázad Panzer IV harckocsijai először a 24./I. páncélososztály Pantherinek jobbszárnát biztosították, de Ilonamajor körzetéből oldalazó páncéltörőágyú- és harckocsiágyútűz kaptak, ami lelassította őket. Nem tehettek mást, ezért „előre menekülve” felgyorsítottak és Ilonamajortól nyugatra lerohanták a legveszélyesebb páncéltörőágyú-állást, majd Jenőt északról megkerülve tovább nyomultak kelet felé.

Az Ilonamajor–Antóniamajor–Felsősomlyó terepszakaszon a szovjet 7. gépesített-hadtest 16. és 64. gépesített-dandára harcolt.

Thunert vezérőrnagy, a hadosztály parancsnoka és Philipp ezredes, a páncéloscsoport irányítója közvetlenül a támadó Panzer IV páncélosszakaszok mögött haladtak páncélozott parancsnoki járműveiken. A német harckocsik kisebb szovjet csapattörödekéket gyenge ellenállását letörve, egészen Falubattyánig törtek előre.

Addigra az 1. páncélosezred Pantherei már ott voltak. A páncélosok a helység körül elkeseredett harcokba keveredtek a szovjetekkel. A heves küzdelemben elsősorban Reinhardt hadnagy szakasza szenvedett súlyos veszteségeket: egy harckocsi-parancsnok elesett, Reinhardt maga pedig a fején sebesült meg. A 24./I. páncélososztály a harcokban négy T-34 harckocsit és 12 páncéltörő ágyút lőtt ki.

A 113. páncélgránátos-ezred II. zászlóaljja Úrhida környékén támadást indított. A német páncélgránátosok főleg a szovjet reteszlások felszámolásával voltak elfoglalva. Ennek során 25 páncéltörő ágyút és 20 amerikai gyártmányú „Studebaker” tehergépkocsit zsákmányoltak.

Marcks őrnagy 113./I. zászlóaljja eközben déli 12 órakor a 16. gépesített-dandár által védett Sárszentmihálytól délkeletre átkelt a Sárvíz-csatornán, és a keleti parton hídfőt létesített. A közelben fekvő hidat a szovjetek olyan súlyosan megrongálták, hogy csak lövészpáncélosokat és rohamlővegeket bírt el. A németek 45 tonnás Panther harckocsikkal inkább nem is próbálkoztak.⁴⁴²

A III. páncélos-hadtest zöme csaknem két órával az SS-hadtest támadása után indult meg. A hadtest 23. páncélos-hadosztálya (szovjet adatok szerint összesen 40 páncélossal és 10 lövészpáncélossal) azt a feladatot kapta, hogy déli és délkeleti irányú előrenyomulással kösse le a vele szemben elhelyezkedő szovjet erőket, és vegye birtokba a Székesfehérvártól északra húzódó magaslatokat.

A hadosztály néhány alakulata már hajnali 5 óra óta a IV. SS-páncélos-hadtest csapataival harcolt. A 23. páncélos-felderítőosztály a hadtest jobbszárnát segített fedezni, az 51. páncélos-utászászlóalj részei pedig az 5. SS-páncélos-hadosztálynak segédkeztek a Sárvíz-csatornán való átkelésnél.

Tiedemann őrnagy 128. páncélvadászosztályának Jagdpanzer IV vadászpáncélosai és az 51. páncélos-utászászlóalj egy százada kivetette a szovjeteket Gyulamajorból, ahová előző nap fészkeltek be magukat. Támadásukat tovább folytatták dél felé, egészen a 166-os magassági pontig. Ezzel elvágták a Zámoly–Székesfehérvár útvonalat, de a harccsoport további támadása a szovjet 41. gárda-lövészadosztály erős védelemével szemben elakadt. Egy tragikus tévedés eredményeképpen a németek saját tüzéségük tüzebe kerültek, de veszteségeket nem szenvedtek.

Ezzel egy időben, 6 óra 45 perckor a 23. páncélos-hadosztály páncéloscsoportja Sárkeresztes körzetéből délkeleti irányban lendült támadásba. A harccsoport a 23. páncélosezred 14 páncélosából, a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály nyolc Tiger B nehézharcokocsijából és a 351. lángszórós páncélosszázad négy Panzer III (Fl.) harcjárművéből állt. A kötelék parancsnoka Kujacinski őrnagy volt.

Az élen haladó nehézharcokcsik páncéltörő ágyúk biztosította szovjet aknamezőbe ütköztek. Mialatt a Tiger B-k a páncéltörő ágyúkat hallgattatták el, a 128. páncélgránátos-ezred 10. századának utászai a harckocsi- és gyalogsági aknáktól tisztították meg a terepet. A 153-as számú magaslatról nyugatra a páncélosok egy erősen felázott partú patakon csak nagy nehézségek árán, egy keskeny hídon át tudtak átkelni.

A szovjet 7. gépesített-hadtest 41. gárda-harcokcsidandárának és az 1438. (SzÜ-85) önjáró tüzérezredének páncélosai a 153-as és 113-as magaslatok között beásva védekező 84. lövészadosztály 201. lövészrezredének támogatására ellenőrkést indítottak, de a németek visszaverték a támadást, miközben hét páncélos és 13 páncéltörő ágyút lőttek ki. A szovjet hadifoglyok száma elérte a százat.

A szovjet tüzéségi, aknavető- és páncéllhárító tűzben négy Tiger B harckocsi kapott találatokat, ezeket később hátra kellett vontatni a tűzvonalból. Az osztályparancsnoki harckocsit is telitalálat érte: harckocsiágyúja működésképtelenné vált. A 23. páncélosezred Panthereiből csupán kettő maradt bevethető állapotban, s az őket követő Panzer IV harckocsik és StuG. III rohamlővegek is érzékeny veszteségeket szenvedtek.⁴⁴³

A szovjetek a német főerők támadásának megindulása után két órával a fenyegető áttörés szakaszára irányították a 4. gárdahadsereg tartalékait. Ezek közül egy páncéltörő tüzérezredet és egy önjáró tüzérezredet az 1. gárda megerősített körlet parancsnoka kapott. A

⁴⁴² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 18. 1. 1945 (628. tekeres 7213015. felvétel), 1. Pz. Div. 713–716. o., Stoves KTB 18. 1. 1945., valamint 24. Pz. Div. 308. o.

⁴⁴³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 18. 1. 1945 (628. tekeres 7213015. felvétel), 23. Pz. Div. 473. o., Nehézpáncélosok 101–102. o.

hadsereg páncéllhárító tüzértartalékát (két páncéltörő tüzérezredet) a 135. lövészhadtest alárendeltségébe utalták. Két hadseregközvetlen utászászlóalj mozgó műszaki záró osztagait Szabadbattyánhoz vezényelték. Ezek a német páncélosok feltételezett mozgási irányokban mintegy 5000 harckocsiaként telepítettek.

A 7. gépesített-hadtest parancsnoka, Katkov vezérőrnagy azt a parancsot kapta, hogy hadtestének zömével (a 63. gépesített-dandár nélkül), valamint a megerősítésül kapott 456. könnyű tüzérezreddel haladéktalanul szállja meg Úrhida körzetét, és 40 harckocsijával legyen készenlétben ellenőrkés végrehajtására. A hadtest 10 óráig be is érkezett Úrhida környékére.

Az ellenőrkésre utasított hadtest 16. gépesített-dandárának Nádasdladányt, a 64. gépesített-dandárnak Fülét, a 63. gépesített-dandárnak pedig a Polgárdi–Lepsény terepszakaszt kellett elérnie. A harckocsikat a 41. gárda-lövészadosztály harcrendjében kellett hagyni. Később a feladatot megváltoztatták és a 16. gépesített-dandárt Nádasdladány, a 64. gépesített-dandárt Jenő, a 63. gépesített-dandárt pedig Füle körzetébe irányították, hogy ott szervezzék meg védelmüket, és ne engedjék a németeket tovább kelet felé.

A hadtest erőit heves harcokban a németek később felmorzsolgatták, de a szovjetek Úrhidát sötétedésig tartani tudták, s ezzel jelentősen akadályozták a német csapatok átkelését a Sárvíz-csatornán. Ezután a 16. és 64. gépesített-dandár, valamint a 41. gárda-harcokcsidandár Székesfehérvár délnyugati előterében rendezkedett be védelemre, ahol január 20-ig kitartottak.

Délelőtt 9 órakor a 93. lövészadosztályt Székesfehérvár északkeleti körzetéből ugyancsak Úrhidához vezényelték.

Valamivel később a frontparancsnok, Tolbuhin marsall utasítására a Sztavka tartalékából aznap átadott 133. lövészhadtest⁴⁴⁴ 21. és 122. lövészadosztálya Táctól délnyugatra vett fel állásokat. A hadtest 104. gárda-lövészadosztályát Seregélyestől északra csoportosították át.⁴⁴⁵

Ötórányi kemény küzdelem után, délelőtt 10 órakor a németek még mindig nem tudták teljesen áttörni a 135. lövészhadtest védelmét. A szovjetek hatalmas veszteségeket szenvedtek, de egyelőre kitartottak.

Az 1202. önjáró tüzérezred is bekerítésben harcolt Jenő körzetében, majd amikor megkísérelte a kitörést kelet felé, a Sárvíz-csatorna hídját a visszavonuló szovjet gyalogság robbantotta fel előttük. Az önjáró ezred súlyos veszteségeket szenvedett, s gyakorlatilag egyetlen nap alatt megsemmisült: a 20-ból 18 SzÜ-76M-et kilőttek a németek (12 ki is égett, hatot elvontattak javításra), egy pedig vízmosásba került, és kezelői felrobbantották.⁴⁴⁶

A harcok heveségre jellemző, hogy például az 1. gárda megerősített körlet 9. géppuskás-tüzérszászlóaljának délelőtt 9 és délután 13 óra között hét német rohamot kellett kivédenie. A szovjetek itt 29 harckocsi, három lövészpáncélos és öt rohamlőveg kilövését jelentették.

Miután délután 14 órakor az 5. SS-páncélos-hadosztály erői betörték Balatonfőkajárra, a településen kegyetlen helység-harc bontakozott ki. Az 1. gárda megerősített körlet csapatai tüzéségi támogatás nélkül harcoltak, s csakhamar elszigetelték őket egymástól. A szovjetek közlése szerint a németek a szovjet sebesülteket páncélosaikkal

⁴⁴⁴ A hadtest, amelynek parancsnoka P. A. Artyusenko vezérőrnagy volt, két éven keresztül a finn arcvonalon, a Karéliei-földszoroson harcolt. Emiatt a csapatoknak nem volt tapasztalata a tömeges páncélostámadások és a légicsapások terén. Így fokozottan ki voltak téve a leginkább a lövészgyalogságot sújtó „harckocsi-félelemnek”. A hadtest három lövészadosztálya január 18-án egyenként mintegy 5000 katonával rendelkezett.

⁴⁴⁵ Taraszov 52–53. o., illetve 4. gárdahadsereg 165. o. és Art of War 1986 figure 364 (698. o.)

⁴⁴⁶ Az 1202. önjáró tüzérezred összefoglaló jelentése, 161. f.őlió.

és géppuskáikkal pusztították. Az 1. gárda megerősített körlet elszántan védekező századaiban ekkorra már csak kilenc-tíz harcképes katona maradt.⁴⁴⁷

A megerősített körlet zömét dél felé szorították vissza a németek, de egyes alegységei az 1312. önálló páncéltörő tüzérezreddel, az 1202. önjáró tüzérezreddel és az 506. ágyús tüzérezreddel Sándorkától nyugatra tovább harcoltak.⁴⁴⁸

A sötétedés beálltával a 7. gépesített-hadtest maradványait az Úrhida–Szabadbattyán terepszakaszról kivonták. A hadtest estig 40 német harckocsi és rohamlőveg kilövését jelentette. Ezzel a visszavonulással a szovjetek a Sárvíz-csatorna nyugati partját átengedték a németeknek, ám a keleti parton szilárd védelemre rendezkedtek be.

Zaharov hadseregtábornok, a 4. gárdahadsereg parancsnoka a csatorna keleti partján öt tüzérezredet vont össze, amelyek lövegeiket közvetlen irányzású tüzelésre állították be. A szovjet műszaki csapatok egyik hidat a másik után robbantották fel.

A 18. harckocsi-hadtest parancsot kapott a 3. Ukrán Front törzstől, hogy legkésőbb január 19-én reggel 6 óráig Páty–Torbágy–Hereghalom vasútállomás körzetéből csoportosítsa át erői zömét Aba–Sárkeresztúr körzetébe, és akadályozza meg a németek további témyerését kelet felé.

A 9526 fős hadtest csapatait Herceghalom–Bia körzetéből két menetvonalon átcsoportosítva délután 16 órától Aba–Sárkeresztúr–Sárosd–Sárbogárd térségében gyülekeztették.⁴⁴⁹ Az ekkor 66 tüzemképes T-34 és T-34/85 harckocsival, valamint nyolc ISZÜ-122 és öt SZÜ-85 önjáró löveggel, valamint 41 páncélgépkocsival és páncélozott szállító járművel rendelkező hadtestet egy további, SZÜ-76M önjáró lövegekkel felszerelt önjáró tüzérezreddel is megerősítették.

A keleti parton Úrhidától Szabadbattyánig a hadseregparancsnok tartalékából átdobott 93. lövészadosztály foglalt védőállást, amelyet megerősítettek az 1. gárda-gépesített-hadtest 9. gárda-harcokcsidandárával. A dandárt amerikai gyártmányú M4A2 harckocsijaival együtt a 20. gárda-lövészhadtest sávjából vonták el. A páncélosok korábban toronyig beásva a lövészcsapatok védelmét szilárdították. A harckocsidandár parancsnoka A. A. Verba ezredes volt.

A 252. lövészadosztály szétvert maradványai Seregélyes délnyugati körzetébe vonultak vissza. Ugyanakkor a 69. gárda-lövészadosztály erői Székesfehérvár nyugati és déli peremén rendezkedtek be védelemre.

A 7. gépesített-hadtest leharcolt erői a nap végéig minden eszközzel igyekeztek megakadályozni a németeket a Sárvíz-csatornán való átkelésben. A hadtest 63. gépesített-dandárát később Polgárdi–Tács térségébe vonták vissza, más részei az 1. gárda megerősített körlet csapataival együtt bekerítésbe kerültek.

A 3. SS-páncélos-hadosztály Szabadbattyántól délre átkelt erői a felvonuló 18. harckocsi- és a 133. lövészhadtest csapataival vívtak súlyos találkozóharcokat.

A szovjetek a Cece–Sáregres–Simontornya terepszakasz védelmére kiképző alakulatokból összeállított rögtönzött kötelékeket (a 188. tartalék-lövészrezredet és a 30. tartalék-tüzérezredet, némi tüzéséggel megerősítve⁴⁵⁰) akartak alkalmazni, de január 18-án estig ezt a vonalat saját csapatokkal mégsem biztosították. Emiatt 18-án éjjel a német csapatok minden nehézség nélkül birokba vehették Simontornyát, majd az éjszaka folyamán elfoglalták Sáregrest is.⁴⁵¹

⁴⁴⁷ Birjukov 276. o.

⁴⁴⁸ Razgrom 125. o.

⁴⁴⁹ Taraszov 54. o.

⁴⁵⁰ Razgrom 126. o.

⁴⁵¹ Taraszov 55–56. o., Fejezetek 96. o. és Balaton 1999 25. o.

A hajnali órákban meginduló német támadás felett nemsokára heves szovjet légi tevékenység vette kezdetét. A szovjet 17. légi hadsereg repülőgépei egész nap mindenekelőtt a németek páncélos ékeit igyekeztek feltartóztatni. Ezeket a harcsoportokat az időjárás függvényében 20-30 csatarepülőgépből, rosszabb idő esetén négyhat repülőgépből álló kötelékekkel támadták. A légi hadsereg pilótái aznap 718 bevetést repültek, 43 légiarcot vívtak, és 37 német-magyar repülőgép lelőését jelentették.

A szovjet légierő alkalmazását a továbbiakban nehezítette, hogy a német előretörés miatt a 17. légi hadsereg kénytelen volt repülőhadosztályait a Székesfehérvár–Pétkáta körzetében lévő repülőterekről a Dunától keletre létesített repülőterekre áttelepíteni.⁴⁵²

A német 4. légiflotta I. repülőhadteste csak az időjárás javulása után, a déli óráktól támogatta jelentősebb erőkkel a német páncéloscsapatok harcát. A Balaton északkeleti körzetében mintegy 270 bevetést hajtott végre. Ennek során 12 szovjet repülőgép lelőését jelentették, 19 további repülőgépet eltaláltak. Egy 25 gépből álló szovjet csatarepülő-kötéléket arra kényszerítették, hogy bombaterhét szovjet állásokra dobja le.⁴⁵³

A Dél Hadsergcsoporthoz parancsnoksága 9 óra 30 perc körül kapta az első jelentéseket a „Konrad 3” eseményeiről. Ezek arról számoltak be, hogy a támadó ékek az egész arcvonalon erős szovjet ellenállásba és számtalan aknamezőbe ütköztek. A hadsergcsoporthoz úgy vélte, miután letörték az ellenállást és felszedték az aknamezőket, a támadás üteme felgyorsulhat.

Délután 14 óráig a támadó német csapatok birtokba vették Enyinget, Balatonbózsokot és Polgárdit.

A páncélosékek Szabadbattyán déli körzetében, illetve Táctól délre elérték a Sárvíz-csatornát. Sárszentmihálytól 1,5 km-re délkeletre a németek már hídfőt is foglaltak a csatornán. Innen északkeletre, a székesfehérvári műút mentén az 1. páncélosadosztály páncélosai Székesfehérvártól 3 km-re délnyugatra álltak.⁴⁵⁴

Kora délután, 13 óra 20 perckor a „Balck” sergcsoporthoz azt jelentette a hadsergcsoporthoz, hogy a szovjetek mélyen tagolt védelmi rendszerét lényegében áttörték.

Tíz perccel később Grolman tájékoztatta Guderian vezérezredest a helyzetről. A német szárazföldi haderő megbízott vezérkari főnöke arra utasította Grolmant, hogy a Székesfehérvár körzetéből fenyegető szovjet származású támadás kivédése érdekében a támadó ékek mögött olyan páncélosroketákat gyűltsenek, amelyek észak felé biztosíthatják a IV. SS-páncélosadosztály balszárnyát. Ezt a felvetést Grolman hamarosan továbbította is a „Balck” sergcsoporthoz.

A napközben befutott, meglehetősen töredékes jelentések alapján a IV. SS-páncélosadosztály csapatai a szovjet alakulatoknak előőrrében is súlyos veszteséget okoztak. Hadianyag vonatkozásában eddig mintegy 80 páncéltörő ágyút semmisítették meg, valamint 20 önjáró löveg és 11 harckocsi kilövését jelentették. Utóbbiak közül három ISz-2 nehézharcokocsi volt.⁴⁵⁵

19 óra 50 perckor a hadsergcsoporthoz parancsot adott a „Balck” sergcsoporthoz vezérkari főnökének, hogy a IV. SS-páncélosadosztály erői még aznap éjjel a lehető legnagyobb távolságra nyomuljanak előre keleti, illetve északkeleti irányban.⁴⁵⁶

Valamivel később, este 22 órakor a „Balck” sergcsoporthoz újabb parancsot kapott, amely a IV. SS-páncélosadosztály csapatai számára

azt szabta feladatuk, hogy lehetőleg még az éjjel vegyék birtokba a dunai átkelőhelyet Ercsinél, így akadályozván meg a Budapest keleti részén feleslegessé vált szovjet alakulatok átcsoportosítását a Duna nyugati partjára.

Éjfélkor a „Balck” sergcsoporthoz táviratban közölte a hadsergcsoporthoz az elkövetkező napra tervezett tevékenységével kapcsolatos szándékait. Ezek szerint:

- még az éjjel folytatná előretörését a Velencei-tó és Ercsi közötti terepszakaszra, hogy a Váli-vízen hídfőket hozzon létre;
- a páncélos-felderítőosztályokkal elfoglalná és tartaná a Sió-csatorna vonalát, valamint hídfőket hozna létre, amivel fedezné az SS-hadtest déli szárnyát;
- az I. lovashadtest erőivel Mátyástól északra lekötne a szovjet erőket, nehogy azokat máshová csoportosíthassák át;
- a budapesti nyugati hídfőben kitérőt készítené elő, amely a budaörsi repülőter birtokbavételét célozná, a főharcvonalat itt továbbra is tartaná, és a kitérőt csak a hadsergcsoporthoz külön parancsára hajthatná végre.⁴⁵⁷

Ez azonban közel sem volt olyan egyszerű dolog. A Sárvíz-csatorna hat hídjának romokban hevert, vagy olyan súlyosan megrongálódott, hogy harckocsikkal átkelni rajtuk lehetetlen volt. A páncéloscsapatok utászai mindenhol hozzáláttak ugyan a hidak megerősítési munkálataihoz, de ehhez időre volt szükségük. Ráadásul a csapatok egész nap heves harcokat vívtak: lőszer- és üzemanyagkészletük a végét járta. Az utánpótlás beérkezése előtt tovább támadni akkor sem lett volna tanácsos, ha a hidak közül valamelyiket a németek történetesen épségben foglalták volna el. A csapatok jelen körülmények között az egyetlen ésszerű megoldást választották: a páncélgránátosok igyekeztek kiszélesíteni a hídfőket, míg utászai éjféltől gözerővel dolgoztak a hidak helyreállításán, és várták a hón áhított utánpótlást.

A IV. SS-páncélosadosztály már az első napon kemény harcokra kényszerült. Miután a németek kisebb-nagyobb nehézségekkel 20 km szélességben és 15 km mélységben áttörték a bátran harcoló 135. lövészadosztály állásait, a nap végéig 16-30 km-nyire hatoltak be a 4. gárdahadsereg balszárnyának védelmébe, és a Sárvíz-csatorna keleti partján kisebb hídfőket létesítettek. A 135. lövészadosztály és a 7. gépesített-hadtest katasztrofális veszteségeket szenvedett, de fel tudta tartóztatni a németeket addig, amíg a 4. gárdahadsereg parancsnoka a Sárvíz-csatorna keleti partján jelentősebb tartalékokat vont össze.

A harcokban a németek is érzékeny, nem várt mértékű veszteségeket szenvedtek. Szovjet jelentések szerint a német csapatok jelentős embervesztéseiken kívül 120 harckocsijukat és rohamlövegüket, valamint 60 lövészpáncélosukat is elvesztették.⁴⁵⁸ Ezek ugyan eltűnt adatoknak tűnnek, de a heves harcok során minden bizonnyal jelentősebb mennyiségű német páncélos vált harcképtelenné harci sérülések vagy műszaki okok miatt. Különösen az aknamezőkkel gyűlhetett meg a bajuk.

Ennél is nagyobb jelentősége volt minden egyes elesett vagy megsebesült páncélgránátosnak, mert a IV. SS-páncélosadosztály a korábbi tervekkel ellentétben az első napon se lovassdandár, se gyaloghadosztály nem követte. Így a Sárvíz-csatorna vonalára felzárkóztató németek mögött a szétvert szovjet alakulatok maradványait, itt-ott befészkelődött mesterlövészeit a páncélosadosztályoknak saját erőből, páncélgránátosaik bevetésével kellett felszámolni.

Ehhez némi erősítést csupán az I. lovashadtestből visszaérkezett 5/III. és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóalj jelentett.

⁴⁵⁷ Maier 65. o.

⁴⁵⁸ Taraszov 55. o., Fejezetek 96. o.

Előbbi a 3. SS-, utóbbi az 5. SS-páncélosadosztályhoz csatlakozott.⁴⁵⁹

Alig két órája folyt a német csapatok támadása Budapest irányába, amikor a szovjetek által bekerített Budapesten német utászok felrobbantották a Lánchidat és az Erzsébet hidat. Ezzel a Duna keleti partján, a pesti hídfőben folyó harcok véget értek.

A védők a város bekerítésétől január 18-ig bezárólag 58 szovjet páncélos semmisítették meg, hat páncélos súlyosan megrongáltak, kettőt pedig zsákmányul ejtettek. A légvédelmi eszközök 56 szovjet repülőgépet lőttek le. A szovjetek többek között elvesztettek 108 páncéltörő ágyút és 174 géppuskát is.⁴⁶⁰

A német-magyar alakulatok Budára való átcsoportosításával átmenetileg kisebb tartalékok képzésére is lehetőség kínálkozott. Erre szükség is volt, mert a várost védő SS IX. hegyihadtest parancsnoksága aznap 15 óra 30 perckor a következő szövegű rádiótáviratot kapta a „Balck” sergcsoporthoz parancsnokától:

„1.) A Balaton és Székesfehérvár között 4 páncélosadosztállyal áttörtünk. Támadó ékek délből Polgárditól északra és a csatorna keleti partján Úrhidától északkeletre. Továbbnyomulás felétek.

2.) A IX. SS-hadtest egy előretörést készít elő a nyugati hídfő délnyugati részéből Budaörs irányába dél felé a repülőter, mint ellátó bázis megszerzésére. Emellett a jelenlegi nyugati hídfő megtartandó. Megtörtént előkészületeket jelenteni. Balck.”⁴⁶¹

1945. január 19. péntek

(Időjárás: legmagasabb nappali hőmérséklet mínusz 4 Celsius-fok, felhős idő, délután gyenge hóesés.)

Az éjszaka a Sárvíz-csatorna menti német hídfőkben a hidak körüli serény munkával és a hídfők felszámolására irányuló szovjet ellenlökések visszaverésével telt el. A hídfők körül a páncélgránátosok kisebb, de módfelett fárasztó éjszakai gyalogsági tűzharcok sorát vívták. Az utászok a munkára próbáltak koncentrálni, de hol itt, hol ott csapott be egy-egy szovjet aknagránát vagy géppuskasorozat, s ez a teljesítményüket nem kimondottan növelte. Ha már nagyon gyakran kellett az utászoknak fedezéket keresniük, egy-egy rohamlöveg vagy harckocsi előrébb gördült és leadott néhány tekintélyt parancsoló lövést a sötét éjszakába.

A 3. páncélosadosztály az éjszaka folyamán átcsoportosította erőit. A beérkező üzemanyag-utánpótlás azonban a teljes páncéloscsoporthoz nem volt elegendő, ezért csak Schirp főhadnagy 6/4. páncéloszászlóaljának Panther harckocsijait tölthették fel. A századot a 3/I. páncélgránátos-zászlóaljnak rendelték alá. A lövészpáncélosokkal felszerelt alakulat parancsnoka Schulze őrnagy volt.

A támadás mielőbbi folytatása érdekében Philipps altábornagy, a hadosztály parancsnoka úgy döntött, hogy a benzinre váró 6. páncéloszázad zöme nélkül támadnak tovább. A harckocsikkal megerősített 3/I. páncélgránátos-zászlóaljhoz Medicus őrnagy 543. páncélvadászadosztályának Jagdpanzer IV vadászpáncélosai is csatlakoztak.

A páncélosított harcsoport tűzérési előkészítés nélkül, hajnali 5 óra 15 perckor kitért a hídfőből. Az élen vadászpáncélosok és a páncélgránátosok lövészpáncélosai nyomultak előre nagy sebességgel.

⁴⁵⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 18. 1. 1945 (628. teleres 7213018. felvétel).

⁴⁶⁰ HL 13. Panzer-Division iratai 35. főlő.

⁴⁶¹ HL 13. Panzer-Division iratai 34. főlő. Ez a végül meg nem valósult vállalkozás a „Glückspiel” („Szerencsejáték”) fedőnevet viselte.

gel. A keleti front veterán hadosztálya ilyen klasszikus páncélos rohamot utoljára 1942-ben, a Kaukázusban hajthatott végre. A páncélosok átsöpörtek Dégen, Sárbogárdon és Hercegfalván (ma Mezőfalva).

A német páncélosított harcsoport áthaladása után nem sokkal beérkezett a 18. harckocsihadtest 170. harckocsidandára (kilenc T-34) és az 1453. önjáró tüzérezred 8 SzU-85 páncélossal. Ezek az erők 8 óra körül vették fel a harcot a németekkel Szarvaspusztától 3 km-re északkeletre. A hadtest 32. gépkocsizó lövészadosztálya, 363. (ISzU-122) gárda nehéz önjáró tüzérezrede, 1000. páncéltörő tüzérezrede és 292. aknavetőezrede Jakabszállás körzetében szervezte a védelmet nyugati és délnyugati arcvonallal.

Amikor a német harckocsik és lövészpáncélosok 10 óra körül behatoltak Hercegfalvára, a 32. gépkocsizó dandár egyik zászlóalja két ISzU-122 páncélossal és egy-egy üteg 76 mm-es páncéltörő ágyúval, illetve 120 mm-es aknavetővel megindult Hercegfalva visszafoglalására. A különítmény azonban 2 km-re a településtől északnyugatra német páncélosokba ütközött, és kénytelen volt felvenni velük a harcot.

Délután 17 óra tájban négy német harckocsi, hat lövészpáncélos és zászlóaljnyi gyalogság támadást indított Jakabszállás körzetében a 32. gépkocsizó lövészadosztály állásai ellen délnyugat felől, de a szovjet páncéltörő ágyúk, páncéltörő puskák és golyószórók tüze visszaverte a támadókat.⁴⁶²

A szovjet alakulatok – leszámítva a 18. harckocsihadtest részeit – mindenhol egyre csak a Duna irányába igyekeztek. Eszük ágában sem volt harcérintkezésben maradni a németekkel. Gépjárműveik zömét szerteszét hagyták. A német páncélgránátosok így többek között 25 vadonatúj lánctalpas vontatójárművet, illetve amerikai gyártmányú tartálygépkocsit zsákmányoltak. A zsákmány nagy részét a lövészpáncélosok az út szélére tolták, hogy az útvonal járhatóságát biztosítsák.

A gyors ütemben támadó harcsoport páncélosai – szovjet források szerint öt harckocsi és öt lövészpáncélos – reggel 8 órakor⁴⁶³ gördültek be Dunapentelére, a mai Dunaújvárosba.

Ezzel a IV. SS-páncélosadosztály ékei mindössze 27 óra alatt kettévágták a 3. Ukrán Front védelmét. Nemsokára beérkeztek a Panther harckocsik is, és tüzelőállásokat vettek fel a Duna nyugati partján. A várost kiürítő szovjet csapatok utolsó töredékei már csak a német harckocsik tüze alatt tudtak behajózni. A németek néhány folyami szállítóhajót is eltaláltak, és ezek lángolva sodródtak a széles folyó hullámain Mohács felé. A 6/I. páncélosadosztály Pantherei furcsa tüzharcba keveredtek a szovjet Dunai Flottilla egy ágyúnaszádjával is, s rövid tűzváltás után szétlőtték. Egy szovjet aknarakó hajó is hasonló sorsra jutott.

A Dunától keletre hosszú szovjet páncélos- és tehergépkocsi-oszlopok kúsztak Dunaföldvár felé, a legközelebbi Duna-hídhöz. A nyugati parton viszont már alig voltak szovjetek, ahogy azt egy német lövészpáncélos-zászlóaljának felderítés közben megállapította. A németek elhatározták, hogy a 3/I. páncélgránátos-zászlóalj erőivel dél felé nyomulnak, és használhatatlanná teszik a hidat. A megindult és gyorsan haladó lövészpáncélosokat azonban egy rádió érkezt parancs visszarendelte Dunapentelére. Mint később kiderült, Dunaföldváron tartózkodott a 3. Ukrán Front törzse is, amit a németek talán lerohanhattak volna, ha a páncélgránátosokat nem rendelik vissza.

A páncélosított harcsoport olyan gyorsan és olyan messzire tört előre a hadosztály zöméhez képest, hogy a lőszer és üzemanyagot szállító tehergépkocsik aznap már nem is értékék el a harcsoportot. A 3. páncélosadosztály többi alakulata még csak félúton volt, és az

⁴⁶² A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 32. o.

⁴⁶³ Egyes szovjet források szerint ez 12 óra körül történt.

SS-páncéloshadtest egyre nyúló déli szárnyát is biztosítaniuk kellett. A gyenge német fedező erők elleni szovjetek felderítő vállalkozásokat egyelőre vissza tudták verni. Időközben a hadosztály harcálláspontját Dégen rendezték be. A Dunapentelén éjszakázó páncélozott harccsoport vezetését időközben gróf Schulenburg alezredes vette át.⁴⁶⁴

A január 19-én kialakult helyzetet I. I. Markin, a 4. gárdahadsereg törzsénél szolgálatot teljesítő egykori katona a háború után írt „*A Duna partján*” című regényében így jellemezte:

„Reggelre a fasiszta harckocsik betörték Dunapentelére. A hadsereg fő átkelőhelyét felrobbantották. Felrobbantottak minden hidat a Sárvíz-csatornán. A gárdahadsereg hadtápszerveit elsöpréssel fenyegette a hitleristák harckocsi-lavinája. A hitlerista harckocsiáradat és a Budapesten bekerített ellenséges csoportosítás között üres térség tátongott. Ezt a térséget nem védtek szovjet csapatok. Hatvan km és semmi egyéb. Mindössze egy ugrás a fasiszta páncélosadosztályoknak és már be is törtek Budapestre.”⁴⁶⁵

A 3. páncélosadosztálynak alárendelt páncélos-felderítőcsoport erői a január 19-ére virradó éjjel is tovább folytatták déli és délnyugati irányú előretörésüket. Az 1. páncélos-felderítőosztály Siófoktól 3 km-re északkeletre, Balatonszabadi-fürdőtelep körzetében járt. A 23. páncélos-felderítőosztály erői Ádánd északkeleti körzetében álltak. A 3. páncélosadosztály saját felderítői pedig Igarig jutottak, ahol lezárták a Sió-csatorna átkelőhelyeit.⁴⁶⁶

Napközben az 1. páncélos-felderítőosztály zöme elfoglalta Siófokot, egyes részei pedig Mezőkomáromot vették birtokba. A 23. páncélos-felderítőosztály a Sió-csatorna északi partját biztosította Ozora és Simontornya között. A 3. páncélos-felderítőosztály Sáregres körzetében délről támadó szovjet kötelékeket vert vissza. A bevezetett felderítés alapján a Cece – Alap útvonalon nem voltak szovjet erők. Az Előszállástól 3 km-nyire északnyugatra fekvő magaslaton viszont a németek ellenséges erőket azonosítottak.⁴⁶⁷

Az 5. SS-páncélosadosztály először északnyugati irányból több páncélosokkal támogatott szovjet ellenlökést vert vissza. Ezek során a 10 támadó szovjet harckocsiból négyet kilöttek.

A hadosztály páncélozott harccsoportja Sárkeresztúr nyugati körzetéből a megerősített csatornahídon át hajnali 5 óra 30 perckor keleti irányba folytatta támadását. Az ék jobbszárnyán az 5/6., a balszárnyán az 5/5. páncéloszászad haladt. Középen, kissé lemaradva a harckocsikat az SS-páncélgránátosok lövészpáncélosai követték. Miután a páncélozott harccsoport Sárosdtól 4 km-re délre átlépte a vasútvonalat, délután 16 óra körül elérte a településtől 5 km-re keletre lévő térséget.

Sárkeresztúr körzetében a szovjet 18. harckocsihadtest 181. harckocsidandára védett 32 T–34 harckocsival. A dandár az egész napos harcban négy német páncélos kilövését jelentette. Saját vesztesége három T–34 volt.⁴⁶⁸

A 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj először elfoglalta az előző nap még kikerült Kislángot, majd követte a támadó éket.

A szintén felzárkózó 10. SS-páncélgránátos-ezred a szovjetek által erősen védett Aba elfoglalásáért szállt harcba. Ezzel egyúttal a páncélozott harccsoport hátát is biztosította.⁴⁶⁹

Abát a 18. harckocsihadtest 110. harckocsidandára védte 18 T–34 páncélossal. A dandár előrevetett osztaga (három harckocsi) az Abáról a Sárvíz-csatornához vezető úton három lövészpáncélost és négy gépjárművet lőtt ki. Estére a dandár Sárosdhoz vonult vissza. A visszavonulást Abánál három harckocsi és páncéltörő ágyúk tüze fedezte.⁴⁷⁰

Az 5. SS-páncélosadosztály a IV. SS-páncéloshadtest parancsnokának küldött jelentésében közölte, hogy felderítése szerint arconalán a szovjet védelem súlypontja Sárkeresztúr térségében volt. A január 19-i harcok során hét szovjet páncélost lőttek ki, de már négy saját Panther harckocsijuk is javíthatatlan sérüléseket szenvedett. Az SS-csapatok számtalan tehergépkocsit és páncéltörő ágyút is megsemmisítettek, továbbá jelentős mennyiségű szovjet fegyvert és gépjármű került a kezükre.

Az 5. SS-páncélos-felderítőosztály ezenkívül megsemmisített két T–34 harckocsit, öt tehergépkocsit és egy fogatolt járműoszlopot. A zsákmány 16 tehergépkocsi, 35 golyószóró, 35 páncéltörő puska, nyolc nehézgéppuska és három tábori konyha volt. A harcok során az SS-felderítők egy szovjet lövész-zászlóaljat is szétverték. Terveik szerint a sűrű hóesés után folytatták a felderítést.

A jelentésben közölték a hadosztály páncélosainak állapotát is. Ezek szerint a 10 Panzer IV közül csak három harckocsi, a 18 Panther közül csak öt páncélos maradt bevezethető állapotban. A meglévő öt StuG. IV rohamlövegen is a karbantartók dolgoztak.⁴⁷¹

A 3. SS-páncélosadosztály szabadbattyáni harcálláspontján éjjel után nem sokkal helyzetmegbeszélést tartottak. Ezzel kapcsolatban König százados, az 509. nehézpáncélos-osztály megbízott parancsnoka a következőkre emlékszik:

„A hangulat kissé nyomott, mivel az első napi veszteségek a vártnál nagyobbak és rajtaütésünkkel sértetlen hidat sem sikerült birtokba venni ...”⁴⁷²

A 3. SS-páncélos-utász-zászlóalj katonái időközben hozzáfogtak a Tác és Szabadbattyán között található csatorna-hidak helyreállításához. A munkát itt is kisebb szovjet ellenlökések lassították. A 105-ös magaslat körül állásban lévő SS-páncélgránátosok azonban tartották magukat. Az utánpótlás ide is megérkezett, noha sok esetben jól felfegyverzett kíséretet kellett a tehergépkocsik mellé adni, mert a Sárvíz-csatornától nyugatra kóborló szétvert szovjet csapattörzsek időről időre fenyegették őket.

Még magában Szabadbattyánban is kitartott néhány szovjet katona. A 6/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj katonái kapták a feladatot, hogy tisztítsák meg a helységet. A 6/III. SS-zászlóalj Szabadbattyántól keletre, a 118-as magaslat körül keveredett kegyetlen közelharcba a szovjetekkel, és egyelőre nem is tudta elfoglalni a magaslatot.

A 3. SS-páncélos-légvédelmi tüzérsztály ütegei Tác és Falubattyán között foglaltak tüzelőállást. Az 1. üteg a nap folyamán két II–2 csatarepülőgépet és egy szovjet vadászepülőgépet lőtt le.

Szabadbattyán hídjának helyreállításán Ostermaier SS-Untersturmführer 3/2. SS-páncélos-utászszázadának katonái dolgoztak. Már azt hitték, rendbe hozták a 15 méter hosszú hidat, amikor a Seregélyes felé induló páncéloscsoport első Panther harckocsija előtt a hidat ismét összeomlott. Míg a 3. utászszázad a romokat takarította el, a 2. század hozzáfogott, hogy hídelemből egy 40 tonna teherbírási hidat verjen kissé lejjebb a csatornán. A munkával

7213025. felvétel), valamint Vopersal 579. o.

⁴⁷⁰ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 32. o.

⁴⁷¹ HL 13. Panzer-Division iratai. A hadosztály híradóosztálya is vette az SS-hadosztály adását, így maradt fent a jelentés.

⁴⁷² Idézi Vopersal 579. o.

öt óra előtt nem végezhettek, ezért más megoldást is kerestek. Végül kissé délebbre találtak egy vasbeton hidat, amiről úgy hitték, kellő mértékben meg tudják erősíteni.

A szabadbattyáni hídveréssel az SS-utászok 8 óra 15 percre végeztek. Negyedóra múlva König százados első Tiger B nehézharcocsija a 2. századból megpróbálkozott az átkeléssel. A páncélos csak az utolsó pillanatban tudott visszatoltni az újra összeomló hídról. Mint kiderült, az utászok csupán a Pantherek súlyának megfelelően erősítették meg a hidat, s ez a majdnem 70 tonnás Tigereket már nem bírta el. Rejtély, hogy hol volt ezalatt a nehézpáncélos-osztály saját utászszakasza, amely jobban ismerte és így orvosolhatta volna a nehézharcocsik hídon való mozgásának nehézségeit. A páncéloscsoport tehát még egy darabig kényszerű tétlenségre volt kárhoztatva.

Az „Eckert” SS-harccsoport viszont 7 óra 45 perckor Tác körzetéből folytatta támadását. Noha a 105-ös magaslat körül akadtak kisebb nehézségek, az 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj reggel 9 óra körül Fövenypusztától délnyugatra ismét harcban állt a szovjetekkel. Az itt kiépített páncéltörő reteszállást a németek elsőre át sem tudták törni.

Hamarosan a 3. SS-páncélvadászosztály 2. és 3. századainak rohamlövegei érkeztek az elakadt páncélgránátosok segítségére. A szovjetek jól álcázott állásaikban keményen védekeztek. Legalább két StuG. III rohamlöveget kilöttek, az egyik harcjármű ki is égett. A harcok délután 15 óráig tartottak, amikor a 3. SS-páncélos-felderítőosztály a szovjetek mögé került, mire azok sietve visszavonultak. Fél óra múltán az „Eckert” SS-harccsoport is folytatta támadását Seregélyes felé. Este 20 óra körül érték el a Seregélyestől 4 km-re nyugatra, Belsőbáránd körül húzódó magaslatokat.

Időközben természetesen a 3. SS-páncélos-felderítőosztály és a 6. SS-páncélgránátos-ezred is támadásba lendült. A csapatok Szabadbattyán vasútállomásától tartottak keleti, illetve északkeleti irányba. A páncélos-felderítőknek az „Eckert” SS-harccsoport elakadt páncélgránátosain kellett segíteniük, de a vasútvonal mentén megindult támadásuk a szovjetek géppuska- és aknavetőtüzeiben hamarosan elakadt. A felderítőosztály egy könnyűpáncélgépkocsi-szakaszát felderítésre küldték, de a szovjetek hamarosan két járművet is kilöttek. Az összes kezelő elesett.

A 6. SS-páncélgránátos-ezred III. zászlóalja egész nap a 118-as magaslat körül harcolt. A másik két páncélgránátos-zászlóalj reggel a hídfőből keleti irányba támadott tovább. A szovjet állásokat kemény összecsapásokban törték át, majd átlépték a Székesfehérvár – Sárkeresztúr útvonalat. Nem sokkal később éleik már a Székesfehérvár felé vezető vasútvonalat is elérték. Az ezred harcálláspontját este Jánosmajorban rendezték be.

A páncéloscsoport arcvonalszakaszán időközben a szabadbattyáni vasúti hídtól délre végre találtak egy gázlót a csatornán, amit vasúti talpfákkal megerősítettek. Az 509. nehézpáncélos-osztály 1. és 2. századának páncélosai az osztály időközben előkerült utászszakaszának segítségével, a 3. század harckocsijainak tűzfedezete alatt, csak a kora délutáni órákban kelhettek át a Sárvíz-csatornán.

Az átkelés helyszínét hamarosan ellepték a szovjet csatarepülőgépek. A legsúlyosabb légi támadást G. I. Belickij vezérmagy 189. csatarepülő-hadosztálya 615. csatarepülő-ezredének egyik százada hajtotta végre. A. L. Sepeljev százados 12 II–2-ből álló köteléke 400 méter magasságban közelítette meg a helyszínt, majd a repülőgépek páncélromboló (PTAB) bombákkal, nem irányított rakétákkal és gépágyútűzzel támadtak a német páncélosokra. A heves támadásban a németeknek nagy szerencséjük volt: csupán az egyik Tiger B lövege sérült meg.

A Tigerek, miután nagy nehezen átkászálódtak a másik partra, sűrű hóesésben haladva a sötétség beálltaig, elérték a Székesfehérvár – Sárkeresztúr műutat. A megbízott osztályparancsnok harcko-

csijába hátulról egy másik Tiger B véletlenül belelőtt, így az mozgásképtelenné vált. König századosnak át kellett szállnia egy másik páncélosba. A nap végére az összes nehézharcocsinak elfogyott az üzemanyaga.⁴⁷³ Az esti órákról König százados így számolt be:

„A beköszöntő éjszaka és az egyre erősödő hóvihár néhány méterre csökkenti a látótávolságot. Jőmagam az élen haladok, de hamarosan a harckocsim előtt kell gyalogolnom, hogy lássam az utat és irányíthassam a járművezetőt. Éjjel körül aztán két vasútvonal között végképp megfeneklünk. Az éjszakai hófúvás minden tájékozódást megakadályoz. Sündisnőállásba vonulunk.”⁴⁷⁴

Az 1. páncélosadosztály szakaszán csak dél körül készült el a csatorna-híd, pedig a hadosztály összes páncélos-utásza itt dolgozott. A „Philipp” páncéloscsoport a 24/I. páncélososztály 45 bevezethető harckocsijával a 113/I. zászlóalj hídfőjén keresztül Sárpenteléig zavartalanul nyomult előre. Nyomukban a Pantherekre felszállt 113./II. páncélgránátos-zászlóalj katonái és a 113/I. zászlóalj lövészpáncélosai haladtak.

Szabadbattyántól 4 km-re északra a szovjetek jól előkészített reteszállásába ütköztek. Félórás közelharc árán, az 1/7. páncéloszászad 10 Panther harckocsijának, valamint lövészpáncélosok és önjáró lövegek tűztámogatásával a páncélgránátosoknak és a páncélos-utász-zászlóalj részeinek a Sárvíz-csatornától keletre fekvő szőlő-hegy pincéből kialakított szovjet bunkerrendszert sikerült felszámolni. A harcok után a németek nagyszámú hadifoglyot és jelentős zsákmányt ejtettek.

A támadás folytatódott. A Székesfehérvár – Szabadbattyán vasútvonaltól nyugatra újabb páncélelhárító körletet sikerült áttörni. A II. zászlóalj jelentős veszteségei ellenére a 113. páncélgránátos-ezred folytatta előretörését, és reteszállásokat létesített a hadosztály nyitott balszárnyának biztosítására.

Philipp alezredes páncéloscsoportja tovább tört kelet felé. Délután 15 óra 30 perc körül átlépte a Székesfehérvár és Sárkeresztúr közötti műutat, majd 18 óra 30 perc táján Börgöndtől délre elérte a Székesfehérvár – Seregélyes útvonalat is, s gyorsan lezárta azt a szovjetek előtt.

Ez a jól kiépített műút volt a Székesfehérvártól délre küzdő szovjet csapatok legfőbb utánpótlási vonala. Ezért a szovjetek Székesfehérvártól, illetve déli irányból egész éjjel egymás után indították az ellenlökéseket, hogy az elvágtott létfontosságú útvonalat újra megnyissák. Az 1. páncélosadosztály páncélosai és páncélgránátosai azonban rendre visszaverték ezeket a próbálkozásokat. Harcukat a 73. páncélos-tüzérezred Fövenypusztá körüli tüzelőállásaiból hatásos tűzzel támogatta.

A hadosztály balszárnyán a megerősített 1. páncélgránátos-ezredből álló „Huppert” harccsoport estig felzárkózott Székesfehérvár délnyugati előterébe, leváltotta a 113. páncélgránátos-ezredet, majd reteszállásokat foglalt a várostól délre és délnyugatra.

Philipp alezredes harccsoportja kora este az 1. páncélosezred 1. és 3. századának Panthereivel, valamint a 24/I. páncélososztály mintegy 40 harckocsijával Dinnyés irányába indult. A német páncélos oszlop a kisebb-nagyobb szovjet ellenállási kísérleteket menetből verte szét. Miután a páncéloscsoportot utolérték az 1/3. páncéloszászad lemaradt járművei is, Philipp alezredes a még bevezethető állapotban maradt 15 saját harckocsijával és a 24/I. osztály 15 Pantherével a sötétség beálltaig elfoglalta Dinnyést, s ezzel a Velencei-tó dél-

⁴⁷³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 19. 1. 1945 (628. teleres 7213025. felvétel), valamint Vopersal 579–583. o., Tiger 272–273. o. és 17-je vozduznaja armija v bojah ot Sztingrada do Ventü. (Moszkva, 1977.; a továbbiakban: 17-je vozduznaja armija) 201. o.

⁴⁷⁴ Idézi Vopersal i. m. 583. o.

nyugati sarkát ellenőrzése alá vonta. A 24/I. páncélososztály az aznapi harcokban a 9. gárda-harcoksidandár két M4A2 harckocsiját, egy önjáró löveget és kilenc páncéltörő ágyút lőtt ki.

Este 20 óra körül Philipp azt jelentette, hogy Dinnyés körül sün-disznóállást foglalt, s néhány erőtlén szovjet ellenőrkést vert vissza. A páncéloscsoportban az 1. páncélosvezetőknek 10, a 24/I. páncélososztálynak pedig 12 bevethető Panther harckocsija maradt. A harccsoportnak haladéktalanul utánpótlásra és üzemanyagra volt szüksége. Egy óra múlva meg is érkeztek az első szállítmányok, amelyeket lövészpáncélosokból álló vezetési csoportja élén Thunert vezérmagy, a hadosztály parancsnoka is elkísért, hogy a helyszínen tájékoztassák a helyzetéről. A Dinnyés körül álló német harckocsikat a szovjetek egész éjjel több oldalról is eredménytelenül támadták abból a célból, hogy a létfonosságú Székesfehérvár – Seregélyes útvonalat valamiképp ismét ők ellenőrizhessék.⁴⁷⁵

A hadosztálynál egy magyar összekötő tiszt is tartózkodott, aki folyamatosan tájékoztatta a magyar 3. hadsereg vezetését az eseményekről.⁴⁷⁶

A nap folyamán a 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljakat a IV. SS-páncéloshadtest közvetlen alárendeltségébe utalták.⁴⁷⁷

A „Breith” hadtestcsoport arcvonalszakaszán a nap viszonylag eseménytelenül telt. Reggel a 23. páncélosadosztály balszármányán kellett néhány Zámoly déli előteréből indult kisebb szovjet támadást visszaverni.

Napközben a 23. páncélosadosztály, valamint a 4. lovasdandár-ból és a magyar 2. honvéd páncélosadosztályból álló „Holste” hadosztálycsoport arcvonalán újabb felderítő vállalkozásokat és egy zászlóalj erejű támadást hárítottak el. Este 19 óra 30 perckor a német csapatok a Csór – Székesfehérvár út mentén támadást indítottak, de nem sok eredményt értek el vele.⁴⁷⁸

A nap folyamán a szovjet hadvezetés felismerte, hogy a németek célja mindenekelőtt előrenyomulni a Velencei-tó és a Duna között.

A német támadás elrekesztésére mindenekelőtt az 5. gárda-lovashadtest erőit kívánták bevetni. Ennek érdekében a hadtest 11. gárda- és 12. gárda-lovashadosztályát kivonták Esztergom – Pilisszentkereszt körzetéből, és Leányvár – Tinnye – Csév körzetében egyesítették őket.

Ezzel összefüggésben az eddig Csákvár és Zámoly között védő 63. lovashadosztályt azt a parancsot kapta, hogy Kápolnásnyék körzetében rendezkedjen be védelemre, és ott állítsa meg a németek előrenyomulását.

Az 5. gárda-lovashadtest 11. gárda- és 12. gárda-lovashadosztályait további megerősítő erőkkel együtt Adonytól északra tervezték összpontosítani. Ezzel egy időben a 63. lovashadosztály visszakerült a gárda-lovashadtest alárendeltségébe.

A 18. harckocsihadtest beérkező erői Sárkeresztúr és Aba körzetében menetből léptek harcba a német csapatok feltartóztatására, de a szovjet páncélosok a 133. lövészhadtest elsőként harcba vetett, két önálló páncéltörő tüzérezreddel megerősített kötelékeivel együtt az SS-páncélosadosztályok térmereése folytán – és szovjet források szerint harcvezetési hibák következtében⁴⁷⁹ – hamarosan visszaszorultak az Aba – Jakabszállás – Perkáta – Seregélyes négyszögbe, s ott bekerítésbe kerültek. A 3. Ukrán Front utasította a két hadtestet,

hogy törjön át déli irányban, és Alap – Előszállás – Dunaföldvár terepszakaszon szervezze meg védelmét északi arcvonallal.⁴⁸⁰

Az 1. gárda megerősített körlet szétszórta csapatai Lepsény körzetében nem tudtak tovább ellenállni a németeknek, így azok elfoglalták Mezőkomáromot is.

A visszavonuló szovjetek mindenáron a Duna keleti partjára igyekeztek. Az 1. páncélosnaszád-dandár hat naszádjá és az általuk vontatott kompok a menekülés napjai alatt Dunapentele és Ercsi körzetében összesen 41 ezer 241 katonát, 117 harckocsit, önjáró löveget és egyéb páncélozott járművet, 683 gépkocsit, 235 löveget és aknavetőt, valamint 49 tonna üzemanyagot szállítottak át a folyamon. A szovjet Dunai Flottilla, miután Dunapentelénél a 3. páncélosadosztály harckocsijaival vívott tüzharcban veszteségeket szenvedett, biztonságosabb vizekre húzódott vissza.

A 21. gárda-lövészhadtest és a 7. gépesített-hadtest erői kiélezett védelmi harcokat vívtak Fövenypusztá nyugati körzetében. Az 1. gárda-gépesített-hadtest 9. gárda-harcoksidandára és 382. (SzÜ-100) gárda önjáró tüzérezrede aznap a 93. lövészadosztály Székesfehérvártól délre védekező csapatainak támogatására érkezett. Az 1. gárda-gépesített-hadtest többi köteléke nem ebben a térségben került alkalmazásra.

Az erősítésként beérkező, s részben már be is vetett 133. lövész-hadtest három (21., 104. gárda- és 122.) lövészadosztálya főmálisan csak másnap hajnali 4 órától került a 4. gárdahadsereg alárendeltségébe.

A 3. Ukrán Front helyzete ekkor már rendkívül súlyos volt. A szovjet híradóvonalak a Duna nyugati partján csaknem mind megszakadtak, ezáltal a harcvezetés szinte megbénult. A frontparancsnok tartalékában a helyszínen jelentős erők már nem voltak, ezért a nem támadott arcvonalszakaszokról kellett kisebb-nagyobb kötelékeket elvonni.

A kapott parancs szerint Gorskov altábornagy 5. gárda-lovashadteste 19-én 21 órakor hozzáfűzött, hogy a Velencei-tó és a Duna között a Kisvelence – Gróflanya – Iváncsa terepszakaszon védővonalat hozzon létre. A hadtest azt a feladatot kapta, hogy védelemre berendezkedve akadályozza meg a IV. SS-páncéloshadtestet abban, hogy elérje a Budapesten bekerített német-magyar csoportosítást.

A hadtest három lovashadosztályán és hadtest-közvetlen alakulatain kívül jelentősebb megerősítést is kapott. Alárendeltségébe utaltak három önálló páncéltörő tüzérezredet, két tarackos tüzérezredet, egy aknavetőezredet, a 123. ágyús tüzérdandár egy osztályát és egy gárda-aknavető- (sorozatvető-) ezredet. További erősítést jelentett az 1. gárda-gépesített-hadtest egy újabb, SzÜ-100 önjáró lövegekkel felszerelt önjáró tüzérezredének beérkezése is.

A hadtest kijelölt védőszávjának szélessége nem haladta meg a 20 km-t. A hadtest harcrendje egylépcsős volt, míg a lovashadosztályok kétlépcsős védelem kiépítésére kaptak parancsot. A hadtest védelmi sávjában január 20-án reggelre arcvonal-kilométerenként 18 löveg és aknavető, valamint öt harckocsi és önjáró löveg állt készenlétben. Ezek alapján a lovashadtest körülbelül 360 löveget és aknavetőt, illetve 90-100 – saját vagy megerősítésként kapott – harckocsit és önjáró löveget állíthatott szembe a támadó német csapatokkal.⁴⁸¹

⁴⁸⁰ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 33. o.

⁴⁸¹ Tarasov 56–59. o. A szovjet páncélosok mennyiségéhez fontos tudni, hogy az 5. gárda-lovashadtest három (54., 60. 71.) harckocsiezreddel és egy SzÜ-76M önjáró lövegekkel felszerelt (1896.) önjáró tüzérezreddel is rendelkezett. A harckocsiezredek teljes feltöltöttség esetén 21-21 harckocsival, a SzÜ-76M és SzÜ-100 önjáró tüzérezredek pedig szintén 21-21 önjáró löveggel rendelkeztek. A páncélosok száma alapján úgy vélem, a szovjet lovas alakulatokat január 18-19-én jelentősebb mennyiségű haditechnikával tölthették fel.

A szovjet légierő január 19-én délelőtt részben átcsoportosította erőit. Az addig főképp a bekerített Budapest ellen bevetett kötelékek nagy részét a továbbiakban a német páncélos oszlopok ellen alkalmazták. A délután felszállt szovjet repülőgépek 745 bevetésben támadták a németek élőerőjét és haditechnikáját, valamint a IV. SS-páncéloshadtestet támogató repülőgépeket.

A 4. légiflotta I. repülőhadteste aznap is csupán az időjárás javulása után tudta jelentősebb mértékben támogatni a Duna nyugati partján harcoló német csapatokat. A szovjet állásokat és járműoszlopokat bombákkal⁴⁸² és fedélzeti fegyverekkel támadták, összesen 270 bevetésben. A vadászrepülőgépek a bekerített magyar főváros fölé is betörték. Az előzetes jelentések szerint 20 szovjet repülőgépet lőttek le.⁴⁸³

A magyar 102. gyorsbombázó-osztály is bekapcsolódott a gépkocsioszlopok elleni támadásokba. Ám a Me 210-eket szovjet La-5 vadászrepülőgépek támadták meg. A kibontakozó légiharcban Bilau József szakaszvezető egy szovjet repülőgépet lőött.⁴⁸⁴

A német támadás első két napján a 3. Ukrán Front visszavonuló oszlopain meglehetősen nagy pánik lett úrrá. Az összetorlódtott járműoszlopok az adonyi, ercsi, dunaföldvári és bajai átkelőhelyek irányába araszoltak. Felettük időre időre német és magyar repülőgépek jelentek meg, s lecsaptak a menekülőkre.

Egy szovjet felderítő, Marija Alekszandrovna Fortusz őrnagy erről így számolt be emlékirataiban:

„[Január 18-án] délfelé beértünk Paksra. A várost nagyon megtépázták a bombázás. Az utcákat törmelékhegyek és autórongsok torlaszolták el. A hitleristák minden bizonnyal felfedezték a törzsiüket, és több hullámban küldték a város fölé bombázóikat. Még fel sem ocsúdtunk, amikor Junkersek újabb csoportja csapott le ránk. Hat, egyenként három repülőgépből álló rajban repültek. Körülöttünk hullottak a bombák. Fűlsiketítő robbanások reszkettették meg a földet, a hó- és törmelékhegyek kételemnyi magasságba repültek, sűrű fekete füstfelhő borult a városra, még az ég is elsötétedett. A két kompból egy szilánk sem maradt. [...]

Végre eltávoztak a repülőgépek. Az egész utcát és a teret felszaggatták a bombák, a hó összekeveredett a földdel. Gyökereitől kitépett fák, füstölő romok, sebesültek jajkiáltásai. Katonai mentők érkeztek Budapest felől sebesültekkel zsúfoltan. Útban a hátszág felé kompon akartak átkelni a Dunán. [...] Elindultunk Dunaföldvárra, abban a reményben, hogy ott még jár a komp. Ameddig a szem ellátott, az országutat bombatölcsérek tarkították, mindenfelé kilőtt mentőautók, teherautók vesztegeltek, s rajtuk a rengeteg sebesült.

A helyzet Dunaföldváron sem volt rózsásabb. A száz meg száz autót és a menekültek fogatai összetorlódtak a község szűk utcáin. Arra vártak, hogy megjavítsák a szétrombolt kompot. A Junkersek alapos munkát végeztek. Nagy nehezen átvergődtünk a sokaságon, és elindultunk Dunapentele irányába. Ott is ugyanez volt a helyzet. [...]

Reggel felkerekedtünk és hamarosan beértünk Adonyba. Bár a komp úgy-ahogy működött, de az átkelőhelynél éppen olyan felfordulás és káosz uralkodott, mint az előző helyeken. Az átkelőhely parancsnoka, egy alezredes, néhány őrmesterrel és harcossal próbálta fenntartani a rendet. Már teljesen berekedt. Egyik kezében pisztolyt szorongatott, a másikban szócsövet, amelybe valamit kia-

⁴⁸² Sárosdon egy 23 óra körül becsapódó német bomba a plébániától 100 méterre létesített bunkerba csapódott. A bent tartózkodók közül 21 polgári személy azonnal meghalt.

⁴⁸³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 19. 1. 1945 (628. tekercs 7213027. felvétel), valamint Tarasov 56. o.

⁴⁸⁴ Becze 238. o.

bált, de a szócsövből csak rekedt hörgés és artikulálatlan hangok törtek elő.

Az állandó bombatámadások közepette csak erőlyes fellépéssel lehetett megakadályozni, hogy a rend felboruljon. Minél gyakoribb és erősebb volt a bombázás, annál nagyobb pánik uralkodott el az embereken, és annál kevésbé engedelmeskedtek a parancsnok utasításának...⁴⁸⁵

A Dél Hadseregcsoport hadinaplójának megállapítása szerint a IV. SS-páncéloshadtest északkelet felé törő csapatai ellen a szovjetek által bevetett 18. harckocsihadtest, a 7. gépesített-hadtest és a 133. lövészhadtest erőinek nem sikerült megakadályozni a németek kitörését a Sárvíz-csatorna nyugati partján létesített hídfőkből. A szovjet hadtestek erőiket nem tudták összpontosítva alkalmazni a német támadás megállítására. A lövészhadtesttel kapcsolatban a hadinapló megemlíti, hogy az nem sokkal ezelőtt a finn arcvonaltól érkezett be.

A német felderítés szerint a szovjetek a Sió-csatorna vonalának és dunaföldvári hídfőjük biztosítására nem csak délről, de a német 2. páncéloshadsereg arcvonala elől is vontak el csapatokat. A IV. SS-páncéloshadtest déli szárnyával szemben egyelőre erősebb szovjet csoportosítást nem észleltek.

A német hadseregcsoport azzal is számolt, hogy hamarosan szovjet erősítések érkezhetnek be a Velencei-tó és a Duna közötti átjáróba. Az 5. gárda-lovashadtesten kívül több lövészadosztály átcsoportosítását is várták, amelyek páncélos erők támadását jelentősen lassíthaták. Ezért a két SS-páncélosadosztálynak a lehető leghamarabb, erők maximális összpontosításával folytatniuk kellett a támadást északkelet felé, még mielőtt az újabb szovjet védelmi vonal kiépülhetne. A 3. páncélosadosztálynak erői nagyobbik részének északi irányú támadása mellett déli irányban, Hercegfalva és Dunapentele körzetében is fedeznie kellett a páncéloshadtest jobbszármányát.

Az 1. páncélosadosztálynak főleg a Székesfehérvártól délre harcoló szovjet erőket kellett felszámolnia, amelyek a hadtest északi szárnyát veszélyeztették. Grolman kérdésére, miszerint mi a szándéka a német 6. hadseregnek Székesfehérvár körzetében, a „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke, Gaedcke vezérőrnagy azt válaszolta, hogy nem tervezik, hogy a várost az 1. páncélosadosztály erőivel foglalják vissza.

Az 1. páncélosadosztály főerőire a hadsereg véleménye szerint az északkeleti irányban volt szükség, vagy pedig az 1. gárda-gépesített-hadtest zöme ellen, amit a németek ekkor Pákozd körül sejtettek. A valóságban a szovjet gépesített-hadtest 9. gárda-harcoksidandárát és két önjáró tüzérezredet leszámítva ekkor még Bicske – Páty – Bia körzetében összpontosult.

Székesfehérvár visszafoglalására nyugatról csupán a III. páncéloshadtest erőit akarták bevetni, délről esetleg néhány riadóalakulatot és magyar csapatokat alkalmaztak volna erre a feladatra.

A németek megfigyelése szerint a szovjetek védelme Székesfehérvár körzetében egyre erősödött. A III. páncéloshadtest déli szárnyának aznapi támadása Csór felől alig járt eredménnyel, s az a veszély fenyegetett, hogy a Székesfehérvárnál álló szovjet erők oldalba támadják a IV. SS-páncéloshadtest északi szárnyát. Ezért a balszármány védelmében a 403. népi-tüzérhadtestet is be akarták vetni.

A „Balck” seregcsoport I. lovashadtestének 6. páncélosadosztályát és 3. lovasdandárának zömét is felkészítette arra, hogy amennyiben az SS-páncélosadosztályok a Velencei-tó és a Duna között áttörnek, Mátyás és Bicske térségéből támadást tudjanak indítani Budapesttől nyugatra is, déli vagy keleti irányban.

⁴⁸⁵ Fortusz, Marija: Visszaemlékezéseim (Egy felderítő naplójából). (Budapest, 1982.) 28–29. o.

A déli helyzettájékoztató során a „Balck” seregcsoport jelentette, hogy a 3. páncélosadosztály 8 óra 35 perc körül birtokba vette Dunapentelét. A hadosztálynak ezt követően északi irányba kellett volna támadnia, de nem tette. A hadseregcsoport azt hitte, azért, mert Philipps altábornagy csapatai a kapott utasítás ellenére helységarcokba bocsátkoztak Dunapentelén. Az igazság az volt, hogy a hadosztály páncéloscsoportja ismét lőszer- és üzemanyag-utánpótlásra várt.

A német felderítés Simontornyától keletre szovjet csapatösszevonást észlelt. A légifelderítés szerint Budapest délnyugati részéből 700 tehergépkocsi tartott délnyugat felé. Adonytól északra szovjet páncélosok vonultak déli irányba. A németek az Ercsinél lévő átkelőhely irányában is jelentős forgalmat észleltek.

Estefelé újabb jelentések érkeztek a szovjet csapatmozgásokról. Három harcokocsi, 15 tehergépkocsi és 500 lovas tartott a Balaton déli partján, a Tihanyi-félsziget magasságában északkelet felé.

A hadseregcsoport megállapítása szerint a támadó SS-páncélosadosztályok harctevékenységeikről keveset jelentettek. Gille SS-Obergruppenführert sem lehetett elérni, mert harcálláspontját elhagyta, és személyesen kereste fel csapatait.

A hadseregcsoport azt tervezte, hogy a magyar 25. honvéd gyalghadosztály két zászlóaljával a Balaton jegén támadást kísérel meg dél felé, hogy ezzel is lekösse a szovjetek erejét a tótól délre, Zamárdi körzetében.

Egy 17 óra 45 perckor befutott jelentés szerint a légifelderítés a támadás körzetében 2 000 szovjet járművet azonosított, amelyek Budapest felé tartottak, és 600 olyat, amelyek az ellenkező irányban, dél felé haladtak. A hadseregcsoport véleménye szerint az első esetben menekülő ellátó alakulatokról, a másodikban erősítések beérkezéséről lehetett szó.

Este fél nyolckor Grolman és Gaedcke megbeszélték a következő napi elképzeléseket. Mivel úgy tűnt, hogy az 1. és 3. páncélosadosztályok főleg a szárnyak biztosításával kénytelenek törődni, az északkeleti irányú támadásra a két SS-páncélosadosztályt kellett alkalmazni. A csapatok összefogott alkalmazása érdekében még a két SS-páncélos-felderítőosztály Dunaföldvár ellen indítványozott akcióját sem engedélyezték.

Balck és Wöhler 21 óra 20 perckor beszéltek meg a nap történéseit. Balck szerint a támadó német csapatok ellen bevetett 18. harcokocsihadtest, 7. gépesített-hadtest és három lövészadosztály erőivel lényegében végeztek.

Wöhler ezt a véleményt nem osztotta, és szükségesnek tartotta az SS-hadosztályok mielőbbi összefogott támadását. Szerinte a szovjeteknek az 5. gárda-lovashadtest és a 2. gárda-gépesített-hadtest (utóbbinak szovjet adatok szerint ekkor 32 üzemképes harcokocsi és 23 önjáró lövege volt) még rendelkezésükre állt. Arról, hogy az 1. gárda-gépesített-hadtest hol csoportosult és milyen erőkkel rendelkezett,

a németeknek egyelőre halvány fogalmuk sem volt, noha ezen erők bevetésével, valamint erős páncélelhárító körletek létesítésével számolniuk kellett.

Már január 20-án hajnalban, 2 óra 20 perckor Wenck altábornagy közölte Grolmannal az OKH parancsát, miszerint a hadseregcsoport az SS-páncélosadtest balszármányának biztosítására alkalmazhatja a 403. népi-tűzérhadtestet, s így az 1. páncélosadosztály lekötött erőit kiválthatják az északkeleti irányba folytatandó támadás céljaira.

Mivel a szovjetek erőket vontak el a német 2. páncélosadtest állásai elől, felmerült egy olyan támadás lehetősége is, amely a szovjet erők lekötésén túl távolabbi, jelentősebb célokat érhetne el, például Kaposvárt. A 2. páncélosadtest azt kérdezte, ehhez a támadáshoz megkapják-e az Olaszországból beérkező 356. gyalghadosztályt. Grolman erre azt válaszolta, ha a támadás sikeres, a hadseregcsoport felülvizsgálja a hadosztály alárendelését. Ha a támadás elakad, a hadosztály megy eredeti rendeltetési helyére, a „Balck” seregcsoporthoz. A hadseregcsoport azt is felvetette az OKH-nak, hogy a tervezett támadásban esetleg a Drávától délre lévő német erők is részt vehetnének.⁴⁸⁶

A német IV. SS-páncélosadtest 3. páncélosadosztálya a reggeli órákban kettévágta a 3. Ukrán Front arcvonalát. A súlyos helyzetbe került szovjet hadseregcsoport törzse ekkor még Dunaföldváron volt, s a szovjetek bevallása szerint itt sem tartalékcsoportok, sem előkészített védelmi vonalaik nem voltak.⁴⁸⁷ Ezt a németek valószínűleg nem tudták, mert akkor a 3. páncélosadosztály dél felé törő erőit nem parancsolták volna vissza Dunapentelére, és engedték volna, hogy a 3/I. páncélgránátos-zászlóalj elfoglalja Dunaföldvárt.

A két SS-páncélosadosztály heves harcokban nyomult előre északkelet felé, de a Velencei-tó és Duna közötti átjárótól még messze volt. Az Aba – Perkáta – Seregélyes háromszögbe beszorított szovjet erőket gyakorlatilag bekerítették, de felszámolni nem tudták. Az SS-páncélosadosztályok ehhez nem rendelkeztek elegendő erővel. Vagy északkeleti irányba támadnak, de akkor a hátukban marad ez a jelentősebb szovjet csoportosítás, vagy pedig felszámolják őket, de akkor ki támadott volna tovább a bekerített Budapest irányában? A megoldást egy második hullámban érkező, páncéltörő ágyúkkal és rohamlövegekkel megerősített gyalghadosztály vagy lovasdandár jelenthette volna, de ilyen egyelőre nem állt rendelkezésre. A 44. „Hoch- und Deutschmeister” birodalmi gránátoshadosztályt a Dunától északra szállították az LVII. páncélosadtest leváltására, a 4. lovasdandárt pedig a szovjetek kötötték le Székesfehérvártól északra, Zámoly térségében.

A szovjet erősítések azonban már úton voltak. A nagy kérdés az volt, meg tudják-e előzni az SS-páncélosadosztályok az 5. gárda-lovashadtestet, s előbb veszik-e birtokba azt a terepszakaszt, amelyen a szovjetek új védelmi vonalukat akarták kiépíteni.

⁴⁸⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 19. 1. 1945 (628. telerker 7212407-7212413. felvétel).

⁴⁸⁷ 4. gárdahadsereg 166–167. o.

7. fejezet: Az északkeleti irány (1945. január 20–21.)

1945. január 20. szombat

(Időjárás: gyenge fagy, általában borult égbolt, korlátozott látási viszonyok, csak átmeneti napsütés; az utak jegesek és a friss hó miatt részben nehezen járhatók.)

Az elmúlt éjjel a támadó német csapatok legtöbbje sündisznóállásban várta, hogy végre megvirradjon és megérkezzenek az utánpótlást szállító tehergépkocsik.

A 3. páncélosadosztály esetében ezek a járművek csak 20-án délig futottak be. Miután a 6. páncélosrezd, a 3/I. páncélgránátos-zászlóalj és az 543. páncélvadászosztály megkapta lőszer- és üzemanyag-utánpótlását, a harccsoport 13 óra 30 perckor a Budapest felé vezető úton megindult észak felé. Dunapentelén a megerősített 3/II. páncélgránátos-zászlóalj maradt.

A páncéloscsoportot, amely három harcokocsiból, három vadászpáncélosból és hat lövészpáncélosból állt, több alkalommal is szovjet csatapultógépek támadták meg. A páncélosok azonban gyors ütemben nyomultak előre Rácalmás és Perkáta irányában. Miután Rácalmást birtokba vették, támadásuk 15 óra 15 perc körül, Adony előtt 5 km-re délre az ott lévő út- és vasúti kereszteződésnél akadt el, ahol a németek aknamezőbe, valamint a szovjet 41. gárda-lovasezred és az 1255. önálló páncéltörő tüzérezred hét 76 mm-es és nyolc 57 mm-es ágyújának heves ellenállásába ütköztek. Szovjet adatok szerint a németek egy harcokocsi, két vadászpáncélost és egy lövészpáncélost veszítettek. A német harccsoport visszafordult dél felé.⁴⁸⁸

Dunapentelénél a németek a szovjetek átkelési kísérletét hiúsították meg, miközben elsüllyesztették öt dunai vontatóhajót és kisebb dereglyét.⁴⁸⁹

A 6. páncélosrezd 3. százada aznap parancsot kapott, hogy keresek gépjárműveivel együtt (von Veltheim főhadnagy parancsnoksága alatt) azonnal induljon vissza Németországba. A század még meglévő páncélosai az ezrednél maradtak. A századot, amely 1945. március közepén érkezett vissza Magyarországra, Fallingbostelben 10 olyan Panther harcokocsival szerelték fel, amelyek éjjellátó készülékekkel voltak ellátva. A harcokocsikat kezdetben csak biztosító feladatokra alkalmazták. Mivel a szovjetek legerősebb támadásai amúgy is nappal zajlottak, a különleges (és féltett) eszközöket ismét kiszerezték a páncélosokból, majd Bécsbe küldték.⁴⁹⁰

A IV. SS-páncélosadtest jobbszármányát biztosító páncélos-felderítőcsoport egyre több helyen ütközött felvonuló szovjet alakulatokba. A 394/II. páncélgránátos-zászlóalj Sárbogárdtól délnyugatra, a 3. páncélos-felderítőosztály Sárszentmiklós és Dunapentele

között erői állandó mozgásával biztosította hadosztálya déli szárnyát. A felderítőosztály Alap körzetében erősebb ellenséges erőkbe ütközött. Cece felé déli irányból jelentősebb forgalmat észleltek. A 23. páncélos-felderítőosztály Felsőnyéktől északra a Sió-csatomán átkelt szovjet csapatok ellen kénytelen volt ellentámadást végrehajtani.⁴⁹¹

Zamárdi körül a délelőtti órákban még nem észleltek szovjet alakulatokat. A nap második felében a Sió-csatoma mentén Siófok és Mezőkomárom között Kalkó Gyula vezérkari ezredes 25. honvéd gyalghadosztályának 25. gyalogezrede vonult fel, hogy az 1. és 23. páncélos-felderítőosztályok erőit leváltsa. A magyar hadosztályt a IV. SS-páncélosadtest jobbszármányának támogatására vonták előre Tihany és Balatonfüzfő közötti védőállásából. Helyét a Balaton északi partján Tilger Ferenc vezérőrnagy 20. honvéd gyalghadosztálya és a folyamördandár maradványaiból szervezett Illey-csoport (Illey Tamás főtörzskapitány parancsnoksága alatt) vette át. Két utóbbi alakulat a Balatonfüreden települt magyar II. hadtest alárendeltségébe tartozott.⁴⁹²

A 25. gyalghadosztály viszonylag erős tüzérséggel rendelkezett. Dr. Vajda Károly ezredes, a seregtest tüzérségi parancsnoka alárendeltségébe tartozott a 2., 26. és 72. tábori tüzérosztály, valamint a 25. aknavető tüzérosztály is. Erre maga a tüzérparancsnok így emlékezett:

„Új felállítási tüzérosztályokkal úgy feltöltötték, hogy már magam is sokalltam. Ugyanis a lőszerellátás ez időben már súlyos gondokat okozott. Az ország megszállott területén ugyanis sok lőszer elmaradt. Az igénylés többnyire eredménytelen volt. Több ízben löszerraktár parancsnok barátaim révén, tehát protekcióval jutottam lőszerhez. A bizonytalan vasúti szállítás miatt kénytelen voltam gépkocsi-szállításról gondoskodni. Elég könnyen hozzájutottam, mert a gépkocsizó alakulatoknak viszont benzingondjaik voltak. Könnyen lemondtak néhány gépkocsiról.

[...]

A visszavonuló oroszok igen nagy veszteséget szenvedtek. Emberi hullákkal, lódögökkel, és szétlőtt harcokocsikkal, autókkal, járművekkel volt tele az út Simontornyáig. Itt meg kell említenem, hogy László Frigyes tüzér alezredes [helyesen őrnagy, a IV. légvédelmi tüzérosztály parancsnoka – Sz. N.] légvédelmi tüzérekkel alakított gyalogszaggal rendkívül eredményes vállalkozást hajtott végre.⁴⁹³

⁴⁹¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 20. 1. 1945 (628. telerker 7213031. felvétel), valamint Art of War 1986 figure 356 (700. o.)

⁴⁹² A m. kir. Honvédség a 2. világháborúban. Összeállította: Kálmán Dániel. (javított kézirat, Miskolc, 1971–1974.; másolata a szerző birtokában.) a 320. oldalhoz tett kiegészítés.

⁴⁹³ A német 1. páncélosadosztály jobbszármányán 1944. december 31-én hajnalban a IV. légvédelmi tüzérosztály egy rohamcsoportja a német

⁴⁸⁸ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 26. o.

⁴⁸⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 20. 1. 1945 (628. telerker 7213034. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 458. o.

⁴⁹⁰ Pz. Rgt. 6 180.o. és Jentz: Der Panther 143. o.

a német páncélosok jobbszárnyán. Több km-re dobta vissza az oroszokat. Igen jó bizonyítéka annak, hogy mennyire laikusok túlzása a ma divatosá vált hangoztatása az orosz katonai fölénynek. Az igazság az, ha jó magyar csapattal állt szemben, akkor sokszor fordított hátat. De a magyar gyalogság ehben a háborúban értetlenül, lélek nélkül, kényszerből verekedett.¹⁹⁴

A német páncélosok után beérkező 25. gyaloghadosztály magyar honvédeit az elmúlt két nap harcainak iszonyatos képe fogadta. Szabó István hadnagy, az I/III. zászlóalj 9. puskásszázadának parancsnoka így látta a környéket:

„Lepsénybe beérve megdöbbenő látvány fogadott. A falu romokban volt! – Mi történt itt? – Hol van a lakosság? – kérdeztük egymástól. Egy lelket se láttunk. A látvány friss harcok nyomait mutatta. Néhány kiegészített csapatszállító volt csak a faluban, de kijutva onnan, egy páncélos csataterület elé. Legalább 50-60 kilőtt harckocsi – német és orosz egyaránt – szegélyezte a műutat.”⁴⁹⁵ Körülöttük halott katonák, a lángokból menekülő kezelő legénység. Mások, nyilván a páncélosokat kísérő gyalogság, a hősi önfeláldozás szobraivá merevedve még mindig görcsösen szorongatták a kilőtt 'Panzerfaustok' csövét.

De a legborzalmasabb képet a műút mutatta! Harckocsikkal eltoposott orosz katonák ellapított körvonalai – mint valami örült futurista festő torz műve – érték egymást kinyújtva és ráfagyva a betonra. Száz és száz páncélos jármű nyomán összefüggő képet alkottak, amivel betakarták az úttestet. Nem tudtuk kikerülni – iszonyodva vonultunk át rajtuk, mint az alvilág kapuján, ahonnan nincs visszatérés.

Mi voltunk az első gyalogság, aki a német páncélos éket követve, így tanúi lehettünk a meglepetés sikerét is viselő német támadásnak. Utunk hátralévő szakaszán láttunk házakat, ahol ágyaikból ugratták ki az orosz katonákat, hátrahagyva fegyverzetüket és ruházatukat.

[...]

Lajoskomárom volt utunk végcélja. Itt végre egyesültünk a másik két lövészszázaddal. A nehézfegyver-századot sose láttuk többet. Biztosan máshová vezényelték. A 7. és 8. század haladéktalanul megszállt egy 6 km-es védőállást a Sió-part mentén. A parancsnokságom alatt álló 9. század – mint állandó készenlétben lévő tartalék – a falu szélső házaiban volt elhelyezve. Az ellenség is most zárkózott fel a Sió másik oldalán és egyelőre csak mesterlövészei okoztak károkat tökéletesen álcázott tüzelőállásaikból a havas túlsó parton.⁴⁹⁶

A 25/II. gyalogzászlóalj Siófokról Zamárdi irányában tört előre és

„Kohlmann” századdal Balatonakaratyától délre a légvédelmi gép-
 ágyúk jól vezetett és meglepetésszerű tűzrajtaütését követően lendületes
 rohammal betört a szovjetek védelmébe. A magyar légvédelmi tüzér-
 rohamcsoport két, egymás mögötti álláson is keresztültört, majd 2 km
 mélyen előtört a szovjetek hátában, akik 10 halottjuk hátrahagyásával
 pánikszertien elmenekültek. A rohamcsoport három nehéz páncéltörő
 ágyút, egy gépágyút, 15 géppuskát, 12 páncéltörő puskát és 10 öntöltő
 puskát zsákmányolt, két szovjet katonát elfogott, majd zavartalanul
 visszatért kiindulási állásaiba. Saját vesztesége három halott és nyolc
 sebesült volt. László ömágy és alakulata ezért hadserег-parancsnoki
 dicséretben részesült. Lásd 3. sz. hadserегparancs, 1945. január 3.

⁴⁹⁴ Dr. Vajda Károly: Életem 10 éve, 1944–1953. HL TGy. 3735. sz. (A továbbiakban: dr. Vajda) 30. és 32. o.

⁴⁹⁵ Ezek minden valószínűség szerint zömében az 1944. december végi harcok során kilőtt páncélosok voltak, mivel január 18-án és 19-én itt a németek szovjet páncélosokkal nem ütköztek meg.

496 Hadtörténelmi Levéltár tanulmánygyűjteménye 3342. számon.
Szabó István: Egy talpalatnyi csatulár története. 1944. december–1945.
március 6. (A továbbiakban: Egy talpalatnyi csatulár) 4–5. o.

15 óra körül elérte a település nyugati szélét. A tűhanyi tűzérme-gyelő jelentése szerint Szántód és Szántódpusztá területén déli irányból mintegy 200 fős szovjet kötelek és nyolc harckocsi beérke-zése volt megfigyelhető.

Ezek az erők az 57. hadseregtől átdobott „Viktorov” csoport⁴⁹⁷ elővédjét alkották. A csoportosítás az 53. motorkerékpáros-ezredből, a 3. gárda motorkerékpáros-ezredből, az 57. hadsereg tartalék-lövészezredéből, az 51. rohamzászlóaljból, a 252. kételtűűszógépkocsi-zászlóaljból, a 249. harcokocsiezred egy századából és négy tüzéregyből állt.⁴⁹⁸

Valamivel később Zamárdinál a szovjet csoport kisebb felderítő csoportosítása tűzharcba keveredett a magyar csapatokkal, de a 25./II. gyalogzászlóalj páncélromboló szakasza két könnyűharckocsijukat 17 órakor és 17 óra 30 perckor páncélrémmel kilőtte. Az erősebb szovjet nyomás miatt a magyar zászlóalj később arconvalót Sjófok felé vette vissza.⁴⁹⁹

Mezőkomáromtól keletre a védők a csatorna északkeleti partjára előretört zászlóali ereiű szoviet csapatok támadását visszaverték.

A Simontornya – Pálfa – Cece háromszögben észlelt szovjet csapatösszevonásokat német csatarepülőgépek támadták. Az Előszállástól nyugatra lévő magaslatokon, valamint a település északi szélén és a keleti magaslatokon szovjet állásokat azonosítottak.⁵⁰⁰

Az 5. SS-páncélos hadosztály számára január 20-a nem kezdődött valami biztatóan. Ugyanis éppen e hadosztály sávján keresztül indult meg a 18. harckocsihadtest és a 133. lövészhadtest együttes kitérési kísérlete dél felé.

A két hadtest erőiből két hadoszlopot képeztek. A jobb oldali (nyugati) oszlop élén a 181. harcokoszondár törte az utat a 21. lövészhadosztálynak, a 122. lövészhadosztály részei és a 10. önálló páncéltörő tüzérdandár lövegei számára a kijelölt Sárkeresztúr – Szilfajmajor – Kislók – Szarvaspuszta – Alap menetvonalon.

A bal oldali (keleti) hadoszlop a 110. harcokcsidandárból, a 104. lövészhadosztályból, a 32. gépkocsizó lövészdandárból, a 363. gárda nehéz önjáró tüérezredből, az 1438. önjáró tüérezredből, az 1658. önálló páncéltörő tüérezredből, a 170. harcokcsidandárból és a 3. légvédelmi tüézhadosztály⁵⁰¹ erőiből, valamint a 18. harcokcsihadtest törzséből állt. A számukra kijelölt menetvonl Sárosd – Nagyhantos – Hercegfalva – Előszállás irányban haladt.

A nyugati hadoszlop 10 óra körül indította meg támadását Henrikmajor irányában. A 181. harcokocsihadtest 3. zászlóaljának öt T-34 harcokocsija és a 21. lövészhadosztály egy lövészerede haladt az élen. Hamarosan beleütköztek az 5. SS-páncéloshadosztály ellenállásába, s a németek két szovjet harcokocsit kilöttek. A szovjetek áttörési kísérlete Szilfamajor körzetében átmenetileg megrekedt.

A keleti oszlop ugyancsak 10 órakor indult meg Nagyhatos felé. A 110. harcokocsidandár Felsőhatosmajornál lesállást foglalt német harcokocsikba és lövészpáncélosokba ütközött. A dandár a háromórás harcban három T-34 harcokocsiját veszítette el, s kénytelen volt megindulási állásába visszaterni.

A 110. harcckocsidandár ezután a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred ISzU–122 önjáró lövegeivel és a 104. lövészhadosztály alegységeivel együtt 18 óra körül megismételte támadását Felsőhantosmajor és Nagyhantos irányában.

Fentiek miatt az 5. SS-páncélos hadosztály páncélos éke 20-án

Sárosdtól 2 km-re keletre állandó szovjet ellenlökéseket volt kénytelen visszaverni. Az 5. SS-páncéloszred 5. századának parancsnoka, Karl-Heinz Lichte SS-Obersturmführer így emlékezett az összecsapásra:

„Támadás Sárosd felé. Kora reggel gyülekeztünk. Az én 5. (Panther) századom az utászokkal közösen egy kukoricával borított lejtő tetején álló tanyát⁵⁰² támadott. A majort elfoglaltuk és nagy számú hadifogoly jött felénk. Ezután az orosz állások mélységéből harckocsik gördültek ellenlökésre és felgyújtották a tanyát. A keletkező sűrű füst lehetetlenné tette a megfigyelést. Visszahúzódtunk a majortól. Amikor a kerekas járművek már lőtávolságon kívül voltak, az 5. század páncéliütőzetet kezdeményezett. Néhány „Joszif Sztálin” harckocsit⁵⁰³ vettünk észre. A roppant számbeli főlényben lévő ellenség megkerült minket és a szárnyunkat támadta. Az első harckocsinkat kilőtték. A II. osztályunk – harckocsiparancsnokként beugrott – parancsörtszíjének páncélósát eltalálták és égett. Rádió kiadtam a parancsot: '500-as'⁵⁰⁴ a századnak, visszavonulni a település széléig!'. Ezzel egy időben megragadtam egy ködgránátot, meghúztam és elhajítottam, hogy akadályozzam az ellenséget visszavonulásunk nyomon követésében. Abban a pillanatban egy óriási robbanás. Egy fényes villanást láttam, aztán sötétség...

*A ködgrándt a harckocsim motorházának rácsozatára esett. Sűrű füst szállt fel belőle. Az Iván, aki a járművemre lőtt, úgy gondolhatta, hogy találatot ért el és nem tüzelt tovább. Ez volt a kezezőim és a saját szerencsém. Am nekem már nem számított. A tornyot ért első találatnál megsebesültem és elveszítettem az eszméletemet.*⁵⁰⁵

A hadosztály páncélgránátosainak is kijutott. A 10/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj a január 20-ára virradó éjszaka folyamán erős szovjet nyomás ellenében Abát nem tudta megtartani, és visszavonult a Sárvíz-csatornáig, ahol új állásokat vett fel. A szovjetek ismét megszállták Abát, s ezzel az SS-páncélos-hadosztály erői Sárkeresztúr és Sáros között *védelembé* kényszerültek.

Dorr SS-Obersturmbannführer erről egyelőre nem tudott, így Sárosdnál álló páncéloscsoportját korán reggel megindította Perkáta irányában. A délelőtt folyamán erői Perkátától 4 km-re északnyugatra átvágták a Seregélyes felé vezető utat, majd 15 óra tájban gyenge szovjet védelem ellenében elfoglalták magát Perkátát is. Ezután a németek felderítőket küldtek ki, hogy megállapítsák, Seregélyesen keresztül kaphatnak-e utánpótlást, ugyanis a helységet 3. SS-páncéloshadosztály erői 15 óra 40 perc körül ugyancsak elfoglalták.

A „Doir” SS-harcsoport alárendeltségében harcoló 303. rohamtüzérendár egy részét a szovjet harcokcsik Sárosdnál bekerítették. A rohamlővegek deltájban egy szovjet támadást még visszavertek több harcokcsi kilővése mellett, de maguk is súlyos veszteségeket szenvedtek. Kilőtték a 303/3. rohamtüzéruiteg parancsnoka, Ruof főhadnagy páncélosát, aki teljes személyzetével együtt elesett. Ugyancsak találat érte Obeldobel törzsörmester rohamlőveget is, aki irányzólvészével és töltőlővészével együtt halt hősi halált. A 303/1. rohamtüzéruitegnél is többen elestek, közöttük egy tiszt, Lühhmann hadnagy.⁵⁰⁶

A 9. SS-páncélgránátos-ezred egységei Sárosd déli és délnyugati részén harckocsikkal támogatott, ezrednyi erejű szovjet támadásokat

⁵⁰² Feltehetően Tükrösmajorról lehet szó.

⁵⁰³ Ezek minden bizonnyal a 18. harcoksihadtest 363. gárda nehéz önjáró tüzérezredének ISzU–122 harcjárművei voltak, amelyek alváza és lövegük ürmérete megegyezett az ISz–2 nehézharckocsikéval.

⁵⁰⁴ Az 5. század parancsnoki harckocsijának toronyszáma és egyben rádió-hívójele volt „500”.

⁵⁰⁵ Fey 258. o.

⁵⁰⁶ Renninger 1995. o. A beszámoló egy nappal későbbre teszi az esetet.

voltak kénytelenek kivédeni, amelyek déli és délkeleti irányban indultak. A támadások során a szovjetek jelentős veszteségeket szenvedtek.

A hadosztály Soponya és Sárkeresztúr körzetében lévő 10. SS-páncélgránátos-ezredének támadása viszont Aba visszafoglalására nem vezetett eredményre. Dél körül a támadást Sárkeresztúrtól kelet felé kerülve az ezred erőivel megismételték, de a támadás beleütközött a szovjetek egyik északkelet felől érkező, páncélosokkal támogatott ellentámadásába. A németeknek először ezt kellett kivédeni, s csak utána folytathatták a támadást, ami most sem sikerült, s így a németeknek vissza kellett térniük megindulási állásaikba.

A késő délutáni órákban Sárosd és Aba között a szovjetek harc-
kocsi-támogatással délkeleti irányban áttörték az SS-csapatok vé-
kony biztosító vonalait, hogy a bekerített erők utánpótlása szem-
pontjából fontos útvonalat újra megnyissák. Ezalatt a 23/I. „Norge”
SS-páncélgránátos-zászlóalj Seregélyes felé tört előre.

Este az SS-csapatok hátát Nagylángtól keletre a magyar 54/I. gyalogszállóalj fedezte. Sárkeresztúr északi szélén a 10. SS-páncélgránátos-ezred részei foglaltak állást. Innen Sározd déli és délkeleti körzetéig a 9. SS-páncélgránátos ezred és az 5. SS-páncélos-utászszállóalj részei építettek ki biztosító állásokat. A Perkátaig terjedő térséget mozgékony felderítő osztagokkal ellenőrizték. Dorr SS-Obersturmbannführer páncélozott harcsoportja éjszakára Perkátától 2 km-re északnyugatra, az úton foglalt sündisznóállást.⁵⁰⁷

A 3. SS-páncélosadosztály Seregléyestől nyugatra álló „Eckert” SS-harcsoportja január 20-ára virradó éjszaka szintén védelemre rendezkedett be. A megerősített 5. SS-páncélgránátos-czred katonái egész éjjel hallották a környéken kelepelő géppuskák és géppisztolyok hangját. A sűrű hóesésben és sötétségben csak a fegyverek tűzgorsasága alapján találághatták, hogy hol vannak a szovjetek, s hol a saját csapatok. A német biztosító vonalakba botló szovjeteket számos helyen heves géppuskatűz verte vissza.

Amint megvirradt, az „Eckert” SS-harcsoport is folytatta támadását. A Seregélyes elleni támadás délelőtt 9 óra körül alakadt. A páncéloscsoport nem segíthetett, mert nem tudott átvergődni a helység előtt húzódó süppedős terepszakaszon.

Erre a IV. SS-páncéloshadtestől az a parancs érkezett, hogy a 6. SS-páncélgénratós-ezred és a páncéloscsoport forduljon észak felé és az 1. páncélosadosztály mögött, a Velencei-tó déli partja mentén támadjon tovább. Gaedcke vezérőrnagy, a „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke 9 óra 25 perckor jelezte a hadtestnek, hogy nincs odtáig az ötletől, mert ez ellentmondott a hadseregcsoport eredeti parancsának, miszerint a két SS-páncélosadosztály erőiket összpontosítva és egymást segítve támadjon tovább. Sőt, nem sokkal később a IV. SS-páncéloshadtestnek a „Balck” seregcsoport parancsa alapján a 3. SS-páncélosadosztály erőit kelet és dél felé kellett támadásra küldenie, hogy az 5. SS-páncélosadosztály állásai körül kavargó szovjet erők megsemmisítésében segídekzenek.

Becker SS-Brigadeführer 3. SS-páncélosadosztálya átcsoportosította erőit. A páncélozott harccsoport észak felé fordult. A 6/II. SS-páncélgmánadosztály végére kiverte a keményen védekező szovjeteket a Szabadbattyánnál lévő 118-as magaslatról, és tovább indult Jánosmájor felé.

A Seregélyes előtt leragadt SS-csapatok egész délelőtt egy lépést sem jutottak előre. A szovjetek minden támadásukat visszaverték. Dél körül az „Eckert” SS-harcsoport a településtől délre, a 3. SS-páncélos-felderítőoszály pedig északra harcolt. Csúpnál kora délután futott be némi erősítés, amikor 14 óra körül észak felől az úton

⁵⁰⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekercs 7213031. felvétel), Tagesmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekercs 7213034. felvétel), valamint Vonersal 584–585. o.

Kraas SS-Sturmpanzerführer Jagdpanzer IV vadászpáncélosai betörték Seregélyesre. Ezt kihasználva az 5/I. SS-páncélgránátoszászlóalj is újabb támadást indított.

A helységben védekező szovjetek páncélosaikat jól kiválasztott lesállásokba helyezték el, így amikor Kraas vadászpáncélosai betörték, két Jagdpanzer IV-t azonnal kilőttek. A németek tüze viszont két T-34 harckocsival végzett. Miután az SS-páncélgránátosok bekerítették a szovjeteket, a kezdetben heves ellenállás a helység nyugati és déli részén hamarosan összeomlott. Seregélyes 15 óra 40 perc körül már teljesen a 3. SS-páncélosadosztály birtokában volt. Ide érkezett be a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátoszászlóalj is, amely helyőrség gyanánt egyelőre itt is maradt.

Ezután az 5. SS-páncélgránátos-ezred a páncélvadászosztály páncélosaival közösen tovább támadott északkeleti irányban. Estére a páncélgránátos-ezred elérte Pusztaszabolcs keleti szélét, s ezzel birtokba vette a Budapest felé vezető vasútvonalat.

A balszámon a 3. SS-páncélos-felderítőosztály lövészpáncélosai haladtak. Az SS-páncélos-felderítőosztály sötétedés után Pusztaszabolcstól 5 km-re északra tört előre, ahol V. I. Grigorovics vezérőrnagy 12. gárda-lovashadosztályának 43. gárda-lovasezredébe ütközött. A lovashadosztályt időközben megerősítették az 1891. önjáró tüzérezred 16 SzU-76M páncélosával is. Két üteg a 45. gárda-lovasezredet, egy üteg a 47. gárda-lovasezredet támogatta, egy pedig a hadosztályparancsnok tartalékában maradt.⁵⁰⁸

A szovjeteket még korántsem győzték le a térségben. Alig indult meg az „Eckert” SS-harcsoport északkelet felé, keleti irányból szovjet ellenlökés érte őket. Harckocsik és a rájuk felkapaszkodott lövészek megpróbálták Seregélyest visszafoglalni.

Az első támadást a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátoszászlóalj visszaverte, de a szovjetek fokozták erőfeszítéseiket, és hamarosan a helység nyugati szélére szorították vissza a norvég és német páncélgránátosokat. Az SS-zászlóalj ottmaradt sebesültjeivel, két egészségügyi katonájával és orvosával a szovjetek nem sokat teketóriáztak, kivégezték őket.⁵⁰⁹ Miután a 3. SS-páncélos-utászászlóalj részei visszafordultak és segítettek, az SS-páncélgránátosok ellenlökést indítottak és visszafoglalták Seregélyest.

Az 509. nehézpáncélos-osztály sündisznóállásába húzódva, a Börgönd melletti repülőtértől csupán néhány száz méterre töltötte az éjszakát. Miután a nehézharcokocsikat feltöltötték üzemanyaggal és lőszerrel, az osztály 26 bevethető páncélosa Seregélyes irányában indult tovább, de hamarosan elakadtak. König százados erről így számolt be:

„A helység előtti hídnál már megint elakadtunk. Balra tőlünk a Velencei-tóig széles ingoványos terület húzódik, amely nehézpáncélosok számára járhatatlan. Az azonnal hívott utászok csak este érnek ide és megerősítik a hidat. Úgy tűnik, az SS-hadosztály nem készült fel nehézharcokocsikból.”⁵¹⁰

Pittschellis SS-Sturmpanzerführer páncéloscsoportja, amely reggel Seregélyestől észak felé fordult, dél körül hét (ebből kettő Tiger E) harckocsival és kétszázadnyi SS-páncélgránátossal Dinnyésre érkezett, majd tovább vonult Gárdony irányában. Útközben csak gyenge szovjet ellenállást tapasztaltak, amit minden nehézség nélkül fel is számoltak. Gárdonyt a 63. lovashadosztály 214. lovasezredének egy százada védte, de a németek félresöpörték.

⁵⁰⁸ Kolomicz, Makszim – Makarov, Mihail: Szamohodnaja artyillerija Krasnoj Armii 1941 – 1945. Moszkva, 2002. 64. o.

⁵⁰⁹ Lásd Vopersal i. m. 587. o., ahol a szerző egy norvég SS-önkéntest idéz.

⁵¹⁰ Idézi Vopersal i. m. 587. o.

Ezalatt a 6. SS-páncélgránátos-ezred részei Jánosmajor körzetéből északkelet felé indítottak támadást, és hamarosan sikerült elfoglalniuk Agárdot.

Sötétedéskor a 3. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportja elérte Kisvelencét. További előrenyomulását a 63. lovashadosztály megakadályozta. Az SS-páncélgránátosok is felzárkóztak Gárdony északkeleti szélére, ahol a fagyott talajjal jól megcsúszva állások kiépítésébe kezdtek. Becker SS-Brigadeführer is ezen a településen rendezte be harcálláspontját.⁵¹¹

Az 1. páncélosadosztály 113/I. páncélgránátoszászlóalja a 37. páncélvadászosztály részeivel megerősítve a Seregélyes – Székesfehérvár vasútvonalig tört előre. A szovjet tüzéség heves tüze közepette támadó németek a vasútvonal két oldalán északi és keleti arcvonalal ásták be magukat.

A 113/I. páncélgránátoszászlóalj jobbszárnya a hadosztály déli szárnyát fedező 113/II. páncélgránátoszászlóaljra támaszkodott. Balján a „Huppert” harccsoport foglalt állást, amelyet dél körül az 1/6. páncélosszázad 10 Panzer IV harckocsijával és a 37. páncélvadászosztály részeivel erősítettek meg. Mögöttük volt tüzelőállásban a 299. légvédelmi tüzérszázad egy ütege, amely a Sárvíz-csatoma átkelőit védte a szovjet repülőgépekkel szemben.

Ugyancsak a „Huppert” harccsoport alárendeltségébe került Ney Károly SS-alezredes magyar és német legénységű SS-harcsoportja is.⁵¹²

A „Ney” SS-alakulat mintegy 420 fős magyar zászlóalját (parancsnoka Vadon Pál SS-százados) hajnali 5 órakor ébresztették, hogy 7 órara elérjék megindulási állásaikat, ahonnan egy, a magyar csapatnak alárendelt SS-zászlóaljjal (parancsnoka Levetz SS-Obersturmführer) együttműködve részt vettek a IV. SS-páncélosadosztály Székesfehérvár elfoglalását célzó támadásában. Maga Ney Károly is az arcvonal közelében tartózkodott, de közvetlen parancsnokként nem vett részt a hadműveletben.⁵¹³

A magyar SS-zászlóalj katonái rendszeresített német Waffen-SS

⁵¹¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekeres 7213031. felvétel), Tagesmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekeres 7213034. felvétel), valamint Vopersal 585–588. o.

⁵¹² Dr. Ney Károlyt az SS birodalmi vezetője, Heinrich Himmler már 1944 júliusában SS-őrmaggyá nevezte ki. A közöttük létrejött különmegyezmény értelmében a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség (KABSZ) mintegy 300 önkéntesét „Ney” SS-harcsoport (SS-Kampfgruppe Ney) elnevezéssel még az 1944. október 16-i nyilaskezes hatalomátvétel előtt átvették a Waffen-SS-be. E katonákat felszerelésük és felfegyverzésük után – ámeneti jelleggel – a 22. SS-önkéntes-lovashadosztály tüzérezredének úgynevezett „biztosító” századként alkalmazták. November 1-jén a harccsoportot Súrra helyezték, ahol megkezdődött átképzése német fegyverekre. A harccsoport hadra foghatóságát december 24-ére érte el (immár ezrednyi méretben). Másnap kivonták a 22. SS-önkéntes-lovashadosztály alárendeltségéből és a IV. SS-páncélosadosztálynak rendelték alá. A magyar SS-harcsoport részt vett a Budapest felmentését célzó első német támadásban is. Az I. zászlóalj a 3. SS-páncélosadosztálynál, a II. zászlóalj pedig az 5. SS-páncélosadosztálynál mint kísérő gyalogság került bevetésre. Ney Károly nemcsak a magyar SS-harcsoport felett parancsnokolt, hanem a Reichsführer-SS közvetlen csapataiból neki alárendelt német SS-alakulatoknak is, s ezen túl jól szervezett fehér partizán (úgynevezett „kopjás”) alakulatokkal is rendelkezett. A harcoló SS-alakulatok összefogására Ney megkapta a 22. SS-önkéntes-lovashadosztály korábban szétvert és csapatok nélküli 52. SS-lovasezredének (Wilhelm Plänk SS-Obersturmbannführer) törzsét is. A „Ney” csoport e vonatkozásairól bővebben Kovács Zoltán Andrással közösen jegyzett, „A Waffen-SS Magyarországon” című munkánk előkészületben lévő, bővített és átdolgozott új kiadásában olvashat majd a kedves érdeklődő.

⁵¹³ HL. TGy. 3277. sz.: Vadon Pál: A Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség tagjaiból alakított önkéntes zászlóalj harcai a Budapest visszavételért indított hadműveletekben (1945. január) (Továbbiakban: Vadon) 2. o.

egyenruhát hordtak, ám tükkörhajtókájukon az SS-rúnák helyett a 22. SS-önkéntes-lovashadosztály ezüst színnel hímzett, búzavirágot ábrázoló jelzését viselték. Ezenkívül bal karjukra megkülönböztető jelzésként halálfejes karszalagot (a KABSZ jelvényét), más források szerint viszont nemzeti színű címerpajzsot kaptak.

A zászlóaljat a „Ney” csoport sűri és kisbéri saját raktáraiból kapott német fegyverekkel (öntöltő pisztolyokkal, Kar 98 karabélyokkal, távcsőves mesterlövészpuskákkkal, MG 42 géppuskákkkal, MP 40 géppisztolyokkal, Sturmgewehr 44 gépkarabélyokkal, öntöltő puskákkal, harckocsiakkal, páncéloklöklökkel és kézigranátokkal) szerelték fel.

A harccsoportot a Dél Hadseregcsoporthoz január 8-án – csak Himmler külön engedélye birtokában – rendelhetette alá a német 1. páncélosadosztálynak. A magyar SS-zászlóalj ekkor Súról Hajmáskérre települt a „Ney” csoport német állományú SS-zászlóaljjával és a Waffen-SS-be át nem vett, zömmel leventékből álló újonczászlóaljjal együtt.⁵¹⁴

Philipp alezredes páncéloscsoportja január 20-án továbbra is Dinnyésnél állt, mert a harckocsik legtöbbje műszakilag nem volt már bevethető állapotban.

Hagen főhadnagy I/4. századának még harcképes 10 Panthere elfoglalta Börgöndöt. Ezzel a Székesfehérvártól Budapest felé vezető fontos útvonal, valamint a délről ide betorkolló egyéb utak tartósan a németek kezébe kerültek. E körzetben a németek esténként jelentős mennyiségű, a sötétben erre tévedt szovjet tehergépkocsit és egyéb járművet zsákmányoltak, amelyeket német felségjellel láttak el, majd gyorsan használatba is vettek.

Az 1. páncélosadosztály aznap lényeges előretörést nem hajtott végre. Csapatai a Székesfehérvár körül harcoló szovjet csapatokkal szemben a Dinnyéstől 3 km-re északnyugatra – Dinnyéstől 5 km-re nyugatra lévő vasúti csomópont – Jánosmajortól 4 km-re északnyugatra – Fövenyi tanyától 4 km-re északra – Falubattyántól 3 km-re északkeletre – Sárszentmihálytól keletre húzódó vonalon állásokat létesítettek.

Kisebbségi egységei Pálmajortól északkeleti irányban támadást intéztek, és ennek során Gusztuspusztától 1,5 km-re délre, a Nagycsatoma partján sikerült felvenni a kapcsolatot a „Breith” hadtestcsoport jobbszármányán harcoló 23. páncélosadosztállyal.⁵¹⁵

A „Breith” hadtestcsoport arcvonalszakaszán a 23. páncélosadosztály még január 19-én 23 óra 30 perc körül birtokba vette Gusztuspusztát, de a Sárkereszténél lévő arcvonal-beszögellés elleni másnapi támadása már nem vezetett eredményre.⁵¹⁶

A szovjet csapatok január 20-án jelentős átcsoportosításokat hajtottak végre. Abból a megfontolásból, hogy a 3. Ukrán Front minden figyelmét a Budapest felé törő német páncéloscsapatok feltartóztatására fordíthassa, a nap folyamán a magyar fővárosban bekerített német–magyar csapatok elleni harc teljes egészében a 2. Ukrán Front csapataira hárult. A jobb vezethetőség érdekében a 3. Ukrán Front parancsnoka a 4. gárdahadsereg állományából a 31. gárda-lovészhadtestet és a 68. lövészhadtestet a 46. hadseregnek adta át. A 4. gárdahadsereg parancsnokának alárendeltségében csak a 20. gárda-, 21. gárda- és 135. lövészhadtest, valamint a védelemre berendezkedett 5. gárda-lovashadtest maradt.

⁵¹⁴ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, V 82865/1, 21. o. 1945. január 11-én a III. zászlóalj is hadrafoghatóságot jelentett. Ekkor a harccsoport létszáma elérte a 2000 főt, ebből a harcász-létszám 1870 fő volt. Vö. Payer i. m. 461. o.

⁵¹⁵ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekeres 7213031. felvétel), Tagesmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekeres 7213034. felvétel), valamint 1. Pz. Div. 718. o. és Stoves KTB 20. 1. 1945.

⁵¹⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekeres 7213031. felvétel), valamint Vopersal 588. o.

Tolbuhin a gárdahadsereg balszármányának megerősítése végett az 57. hadsereg önálló 32. gárda-gépesített dandárát a Siófok – Simontornya terepszakasza alá rendelte. A szovjetek a Dunaföldvár – Cece terepszakasza alá, valamint Solt és Tököl közé a budapesti harcokból január 18-a után kivont 30. lövészhadtest három leharcolt lövészadosztályát szánták.⁵¹⁷ Ezek a lövészadosztályok 20-án este még csak Dömsöd – Szalkszentmárton – Kunszentmiklós körzetében összpontosultak. A déli arcvonal megerősítésére Simontornyától nyugatra az 57. hadsereg 233. és 236. lövészadosztálya vonult fel.

A szétvert 7. gépesített-hadtest megmaradt páncélosait⁵¹⁸ és élőerejét a 16. gépesített-dandárban vonták össze, majd január 21-én a hadtest maradványait feltöltés céljából a Duna keleti partjára irányították.

Mivel Székesfehérvártól délre a szovjetek nem tudták visszaszerezni az utak feletti ellenőrzést, s erők sem voltak elegendők ilyen hosszú arcvonal tartásához, a 4. gárdahadsereg jobbszármány-csapatának zömét a Velencei-tó nyugati partjához vonták vissza.

A 4. gárdahadsereg balszármányát is tovább erősítették. Az 5. gárda-lovashadtest csapatai január 20-ára virradó éjszaka 60 km-t meneteltek új összpontosítási körletük felé. A sűrű hóesés és a nehéz talajviszonyok megnehezítették a lovasság mozgását. A szovjetek felettből tartottak attól, hogy a német páncélosok menetben lepiák meg a vonuló csapatokat, amelyeknek ebben az esetben alig lett volna esélyük.

A szovjet alakulatok pirkadatig elfoglalták a kijelölt terepszakaszokat, de német páncélosoknak egyelőre még színét sem látták a térségben. Gorskov altábornagy hajnali 1 óra 20 perckor kiadott utasítása szerint a 63. lovashadosztálynak a Kisvelence – Gróftanya, a 12. gárda-lovashadosztálynak a Gróftanya – Felsőbesnyő – Göböljárás, a 11. gárda-lovashadosztálynak pedig a Göböljárás – Szinatelep arcvonalat kellett megszállnia.

A védelmi előkészületekről a már idézett I. I. Markin regényében így számolt be:

„Egymás után foglalták el futva védőkörletüket a lóról szállított, gyalogosított századok. A híradósok a vezetékeket húzták. A hóban mindenfelé műszakiak kúsztak: harckocsiakkal telepítették. Ezen a helyen, ahol minden pillanatban megjelenhetett az ellenség, kezdett kialakulni a védelem. Most már órákon, percekön múlik minden. Ha az ellenség késik, a kozákoknak lesz idejük arra, hogy beássák magukat, bebújnak a földbe, megszervezik a tűzrendszert, és akkor már az ellenséges harckocsik és gyalogosok nem tudnak olyan egyszerűen betörni Budapestre.

A kozákok nagy igyekezettel csákányozták a fagyott földet. A kábányiak megerősítésére a hadseregparancsnok minden arcvonalszakaszáról harckocsikat, tüzéséget, rohamlövegeket vont ki. Estére a kozákoknak sikerült egyes árokrészeket kiásniok.”⁵¹⁹

A 63. lovashadosztálynak 20-án hajnali 4 óráig kellett elfoglalnia kijelölt védőkörletét. A hadosztályt megerősítették a hadtest 72. gárdaaknavető (sorozatvető-) tüzérszázadával és 1896. (SzU-76) önjáró tüzérezredével, valamint az 1008. önálló páncéltörő tüzérezred hat 57 mm-es ágyújával.

A 12. gárda-lovashadosztály megkapta a hadtest 9. gárda aknavetőezredének 120 mm-es aknavetőit.

A 11. gárda-lovashadosztály 41. gárda-lovasezredét – megerősítve az 1255. önálló páncéltörő tüzérezreddel – Adonyba vezényelték,

⁵¹⁷ A hadtest a 36., 68. és 155. lövészadosztályból állt.

⁵¹⁸ A szovjet adatok alapján ekkor a 16. gépesített-dandárban 25 tüzemképes T-34/85 közepes és kilenc ISz-2 nehézharcokocsit, illetve egy SzU-85 és hét SzU-76M önjáró löveget vontak össze.

⁵¹⁹ Markin 412–413. o.

minden körülmények között akadályozza meg a németeket az Adonyból Ercsibe való eljutásban.

Az 5. gárda-lovashadtest saját tüzérségi tüzereje január 20-án 40 db 76 mm-es (hadosztály-) ágyúból, 14 db 76 mm-es gyalogsági (ezred-) lövegéből, 23 db 120 mm-es és 71 db 82 mm-es aknavetőből, öt SzU-76M önjáró lövegéből, két 57 mm-es páncéltörő ágyúból, két 122 mm-es tarackból és két 152 mm-es ágyútarackból (összesen 159 csőből) állt.⁵²⁰

A térségbe csoportosították át I. N. Russzijanov altábornagy 1. gárda-gépesítetthadtestének 1. (parancsnoka Sz. P. Zatulaj ezredes) és 2. gárda-gépesítettandárát (parancsnoka A. T. Hugyakov ezredes), valamint 382. gárda-, 1821. és 1453. önjáró tüzérezredeit is. A hadtest állományába ekkor 134 (ebből 130 üzemképes) M4A2 harckocsi és 42 (37) SzU-100 önjáró löveg, összesen 176 páncélos tartozott. Ez a mennyiség tartalmazta a január 31-ig továbbra is Bicske körzetében tevékenykedő 3. gárda-gépesítettandár 34 üzemképes harckocsiját is.⁵²¹ Tehát a hadtest egyelőre 133 páncélossal érkezett be az 5. gárda-lovashadtest megerősítésére.

Az Érd körzetéből beérkező 113. lövészadosztályt az 5. gárda-lovashadtest parancsnokának rendelkezésére bocsátották, aki azt a Váli-víz északkeleti partján, hadtestének második lépcsőjében helyezte el. Az 1. gárda-gépesítetthadtest erői ugyancsak a hadsereg második lépcsőjében, az 5. gárda-lovashadtest mögött rendezkedtek be védelemre. Aznap újabb tüzérségi megerősítés is érkezett.

Az átcsoportosítás után, január 20-án este a Velencei-tó és a Duna között a szovjeteknek sikerült kialakítani egy 7-8 km mélységű védelmi vonalat, amely jelentős páncéelhárító képességgel rendelkezett. A hadosztályok egyenként mintegy 4 km széles arcvonalon védtek, és arcvonal-kilométerenként 26 löveg tűztámogatására számíthattak, vagyis a 18 km széles arcvonalon legalább 468 különféle löveg állt rendelkezésükre.⁵²²

A szovjet légierő január 20-i harctevékenysége során is főleg a IV. SS-páncéloshadtest támadó páncélos-ékeire összpontosított. Az elkövetkező napokban a szovjetek vadász- és csatarepülő-alakulatai átlag 450 bevetést hajtottak végre nappal, de éjszakai bombázóköteleik is alkalmanként mintegy 220-230 bevetésben támadták a német páncélosadosztályok éjszakára összevont erőit.

A német 4. légiflotta I. repülőhadteste főként a Velencei-tó és a Duna között, illetve a Duna nyugati partján futó utakon mozgó szovjet oszlopokat támadta 150 csatarepülő-bevetés alkalmával.⁵²³

Szovjet adatok szerint a 90. gárda csatarepülő-ezred II-2 csatarepülőgépekből álló egyik csoportja T. Sz. Lijadskij százados parancsnoksága alatt éppen visszatért a német vonalak felett végrehajtott bevetése után, amikor a pilóták német Hs 129 páncéltámadó-repülőgépeket vettek észre, amint azok szovjet csapatokat támadnak. Mivel szovjet vadászrepülőgépek éppen nem voltak a körzetben, a csatarepülőgépek maguk indítottak támadást a német 9/14. csatarepülő-század gépei ellen, és három Hs 129 lelövését jelentették.⁵²⁴ Német források ezt nem erősítik meg.

A Dél Hadseregcsoporthoz felismerte, hogy a Perkáta – Aba – Seregélyes háromszögbe beszorított szovjet harckocsi- és lövészcsapatok, miután visszafoglalták Abát és jelentősen fokozták tevékenységüket a térségben, egyúttal a 3. és 5. SS-páncélosadosztályok utánpótlási vonalait is jelentősen veszélyeztették. Felszámolásukra az északkeleti támadási irányból kellett erőket átcsoportosítani.

⁵²⁰ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 25. és 41. o.

⁵²¹ Lásd 46. hadsereg iratai 1945. január 31-én 19 óra 40 perckor tett jelentést.

⁵²² Taraszov 59–60. o., 4. gárdahadsereg 167. o., valamint Fejezetek 98. o.

⁵²³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekerics 7213035. felvétel), OKW-napló 1027. o., illetve Taraszov 59. o.

⁵²⁴ Pegg, Martin: Hs 129 Panzerjäger. West Sussex, 1997. 273. o.

A német hadseregcsoporthoz továbbra is azt tervezte, hogy az I. lovashadtest 3. lovasdandárának zömével és 6. páncélosadosztályának részeivel Bicske – Mátyás körzetéből a helyzettől függően dél vagy kelet felé indít támadást. A támadást legkorábban január 21-én reggel lehetne megindítani, ha a IV. SS-páncéloshadtest a Velencei-tó és a Duna között előre tudna nyomulni.

A budapesti védők részéről is számoltak egy nyugati irányú támadással, amely a budaörsi repülőtér megszerzésére irányulna, de ezt az akciót csak akkor hajtánák végre, ha a támadó élek kellő távolságra megközelítették a várost, nehogy a védők idő előtt jelentősebb szovjet erőket vonjanak magukra, amelyek nemcsak a kitörést akadályozhatják meg, de a nyugati hídfő megtartását is veszélyeztethetik.

A január 20-án hajnalra tervezett magyar lekötő támadás a Balaton jegén át – néhány járőrvállalkozást leszámítva – elmaradt. A hadseregcsoporthoz azt tervezte, hogy a Sió-csatornát fedező erők irányítására a „Feldherrnhalle” páncélosadosztály törzsét alkalmazza Günther Pape vezérőrnagy parancsnoksága alatt. A németek a későbbiekben azzal is számoltak, hogy ezen arcvonalszakasz felett majd Heszlényi József vezérezredes magyar 3. hadseregének törzse veszi át a parancsnokságot.

Délelőtt 10 órakor Balck és Wöhler megbeszélték a támadó csapatok helyzetét és az addig végrehajtott intézkedéseket. Nehezményezték, hogy az SS-páncéloshadtest csapatai, különösen az SS-hadosztályok meglehetősen ritkán számolnak be harctevékenységeikről. Szándékuk szerint a 3. SS-páncélosadosztálynak Adony körzetében oldalba kellene támadnia az 5. SS-páncélosadosztállyal szemben lévő szovjet erőket, de mindketten tisztában voltak azzal is, hogy ez egyelőre nem lehetséges.

A déli helyzetmegbeszélés alkalmával, a „Balck” seregcsoporthoz 11 óra 50 perckor kapott beszámoló alapján a hadseregcsoporthoz hadinaplója már megjegyezte, hogy jelek utaltak arra, miszerint az 5. gárda-lovashadtestet a Velencei-tó és a Duna közé csoportosítják át. A hadinapló késő délutáni megállapítása szerint az Aba és Sárosd körül folyó elkeseredett harcok következtében az 5. SS-páncélosadosztálynak már utánpótlási problémái voltak, s a hadosztályt azt kutatta, vajon Seregélyes felől kaphat-e utánpótlást. A 18. harckocsihadtesttel kapcsolatban bizonyítást nyert, hogy a szovjet magasabbegység Sárkeresztúr ellen és Sárosdon át délkeleti irányba végrehajtandó támadásra kapott parancsot.

Este 20 óra 50 perckor Wöhler ismét beszélt Balck tábornokkal a kialakult helyzetről. Balck seregcsoporthoz azt tervezte, hogy a Sárosd – Aba – Seregélyes háromszögbe szorított szovjet alakulatokat a 3. SS- és az 5. SS-páncélosadosztályok erőivel számolja fel, de ezzel egy időben a két SS-páncélosadosztálynak a Duna mentén északi irányban is támadnia kellett.

Az 1. páncélosadosztály páncélgránátosainak továbbra is Székesfehérvárnál kell biztosítaniuk, de a hadosztály páncéloscsoporthoz a 3. SS-páncélosadosztály páncélosított harccsoportjával együtt folytatja előrenyomulását a Velencei-tó déli partján.

A páncélosadosztályok tehát csupán páncéloscsoporthoz számíthatnak az északkeleti irányú támadás során, mivel a bekebelezett, de meg nem „emésztett” szovjet kötelékek felszámolására saját páncélgránátosaikat kellett bevetniük. Ugyanis második hullámban érkező gyalogság továbbra sem állt rendelkezésre. Felmerült, hogy a szállítás alatt lévő 356. gyaloghadosztályt alkalmazni lehetne e célra. Ám a „Balck” seregcsoporthoz erre egyelőre még határozott ígéretet sem kapott.⁵²⁵

A magyar 25. honvéd gyaloghadosztály a nap során a IV. SS-páncéloshadtest alárendeltségébe került. A hadosztály megerősített

⁵²⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 20. 1. 1945 (628. tekerics 7212424- 7212429. felvétel).

25. gyalogezerde vette át a Sió-csatorna biztosításának feladatát. A hadosztályt nyolc feltöltött zászlóaljából és egy erős utász zászlóaljából állt. A hadosztály korábban a Balaton északi partját biztosította. A magyar sereget létszáma megfelelő volt, de kiképzése, fegyverzete és fegyelme meglehetősen hiányos volt, mivel a legkülönbözőbb egységekből állították össze. Tüzérségét hat könnyű és egy nehéz üteg alkotta. Páncéltörő fegyverzete a kisebb mennyiségben rendelkezésre álló „páncéltörőkön” és „páncélréteken” kívül január 20-án este 11 darab gépvontatású 7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyúból állt.⁵²⁶

Ugyancsak az SS-páncéloshadtestnek rendelték alá Pape vezérőrnagy törzsét is, amely az 1., 3. és 23. páncélos-felderítőosztály erőit fogta össze.⁵²⁷

A Dél Hadseregcsoporthoz befutott, de még nem teljes jelentések összesítése alapján a IV. SS-páncéloshadtest január 18-án és 19-én a következő veszteségeket okozta a szovjet csapatoknak:

- 578 hadifogoly;
- 31 harckocsi;
- egy felderítő páncélgépkocsi;
- 10 önjáró löveg;
- 163 tábori, páncéltörő és légvédelmi löveg;
- 18 aknavető;
- 22 géppuska;
- 14 páncéltörő puska;
- 26 géppisztoly;
- 633 gépjármű és fogatolt jármű;
- nyolc repülőgép;
- egy üzemanyag- és lőszerraktár.⁵²⁸

A IV. SS-páncélosadosztály katonái sejtették, hogy a következő napon súlyos harcok várnak rájuk. A hadtest fontosabb alakulatai január 20-án este másnapi harcadataik végrehajtására a következő páncéloserőkkel rendelkeztek:⁵²⁹

Alakulat	Panzer III és Panzer IV ⁵³⁰	Panther ⁵³¹	Tiger	Roham-löveg ⁵³²	Önjáró péc-ágyú ⁵³³	Sturmz IV	Összesen:
1. pc.ho.	6 (15)	15 (55)	–	1 (2)	Kb. 10 (15)	–	Kb. 32 (87)
24/I. pc.o.	–	25 (49)	–	–	–	–	25 (49)
3. SS-pc.ho.	5 (25)	1 (22)	4 (11) ⁵³⁴	20 (43)	–	–	30 (101)
509. npc.o.	–	–	27 (42) ⁵³⁵	–	–	–	27 (42)

⁵²⁶ HL KTB/HGr. Süd Wochenmeldungen Stand vom 20. 1. 1945 (628. tekerics 7212711 felvétel).

⁵²⁷ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekerics 7213037. felvétel).

⁵²⁸ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 20. 1. 1945 (628. tekerics 7213038. felvétel).

⁵²⁹ BA-MA Karte RH-2 Ost 5316. Néhány adatot egyéb levéltári részadatok alapján pontosítottam. Zárójelben a meglévő állomány, a zárójelen kívül a bevethető páncélosok száma látható.

⁵³⁰ Panzer III, Panzer IV, parancsnoki Panzer III és Panzer IV, tüzer-megfigyelő Panzer III és Panzer IV.

⁵³¹ Panther és parancsnoki Panther harckocsik.

⁵³² StuG. III, StuH. III, StuG. IV rohamlövegek, Jagdpanzer IV és Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosok.

⁵³³ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk.

⁵³⁴ Tiger E nehézharckocsik.

⁵³⁵ Tiger B („Königstiger” – „Királytigris”) nehézharckocsik és parancsnoki harckocsik.

Alakulat	Panzer III és Panzer IV ⁵³⁶	Panther ⁵³⁷	Tiger	Roham-löveg ⁵³⁸	Önjáró péc-ágyú ⁵³⁹	Sturmz IV	Összesen:
5. SS-pc.ho.	2 (10)	5 (18)	–	8 (18)	–	–	15 (46)
303. rotti.dd.	–	–	–	34 (44)	–	–	34 (44)
3. pc.ho.	22 (30)	14 (43)	–	14 (21)	–	–	50 (94)
219. ro.pc.o.	–	–	–	–	–	Kb. 5 (22)	Kb. 5 (22)
1335. rolg.o.	–	–	–	7 (15)	–	–	7 (15)
Összesen:	35 (80)	60 (187)	31 (53)	84 (143)	Kb. 10 (15)	Kb. 5 (22)	Kb. 225 (500)

A szovjetek felismerték, hogy a IV. SS-páncéloshadtest támadása január 20-án meglehetősen lassult. Ennek – véleményünk szerint helytálló – elemzésük alapján három alapvető oka volt. Egyrészt a német csapatok a támadás harmadik napján sem tudták birtokba venni Székesfehérvárt, ezt a jelentős vasúti és közúti csomópontot, amely a támadó német csapatok ellátása és híradórendszere szempontjából rendkívül fontos lett volna. Másrészt az SS-csapatok a 18. harckocsihadtest és a 133. lövészhadtest erőit ugyan elvágták, és részben be is kerítették, de felszámolásukra német második hullám hiányában a főirányból kellett csapatokat elvonni, amelyek egyelőre amúgy sem bírtak el az utánpótlási vonalaikat veszélyeztető szovjetekkel.

S végül az sem elhanyagolható körülmény, hogy az egyre szélesedő arcvonalon támadó németeknek időre volt szükségük, amíg csapatokat és páncélosokat, valamint elegendő üzemanyagot és lőszert összpontosítanak a Velencei-tó és a Duna között tervezett áttöréshez, az SS-páncéloshadtest jobbszárnyának biztosításáról már nem is beszélve.⁵⁴⁰

1945. január 21. vasárnap

(Időjárás: továbbra is gyenge fagy, délelőtt köd és pára, valamint helyenként hóesés, délután napsütés és kevés felhő.)

Január 21-ére virradó éjszaka az 5. SS-páncélosadosztály vonalait előző nap Sárosd és Aba között áttörő szovjet 18. harckocsi- és 133. lövészhadtest erői déli irányban, Sárbogárd és Hercegfalva felé nyomultak. A támadó szovjetekkel a 3. páncélosadosztály páncélos-felderítőosztálya (Golze százados) és 394/II. páncélgránátó-zászlóalja vette fel a harcot. Hercegfalvát a 3. páncélos-felderítőosztály katonái nem sokkal később kiürítették. A helységebe jelentős szovjet kötelékek vették be magukat.

A hadosztály páncéloscsoporthoz erről egyelőre semmit sem tudott, így reggel felújította támadását Adony ellen. A támadás kezdetben többszöri próbálkozás ellenére sem járt eredménnyel. Az Adonytól délre létesített szovjet páncéltörő reteszállást a németek először nem tudták áttörni, ezért azt a parancsot kapták, hogy a helységet nyugat felől kerüljék meg, és folytassák a támadást északi irányban.

⁵³⁶ Panzer III, Panzer IV, parancsnoki Panzer III és Panzer IV, tüzer-megfigyelő Panzer III és Panzer IV.

⁵³⁷ Panther és parancsnoki Panther harckocsik.

⁵³⁸ StuG. III, StuH. III, StuG. IV rohamlövegek, Jagdpanzer IV és Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosok.

⁵³⁹ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk.

⁵⁴⁰ Taraszov 60. o.

Dél körül Bürger főhadnagy 3/1. páncélgránátos-százada aztán végre letörte a szovjetek ellenállását, és 12 óra 25 perc körül rohammal bevette Adonyt. Schulze őrnagy, a zászlóalj parancsnoka, Bürger főhadnagy és a lövészpáncélosokat támogató 6/4. páncélos-század parancsnoka, Schirp főhadnagy a támadás három napja alatt mutatott teljesítményükért később megkapták a Vaskereszt lovagkeresztjét.

Adony bevétele után a 3. páncélosadosztály páncéloscsoportja folytatta támadását északi irányban. Estefelé azonban a IV. SS-páncélosadtest utasította Philipps altábornagyot, hogy páncéloscsoportját állítsa meg, és 180 fokkal fordítsa vissza, majd erőivel indítson támadást a Sárbogárd és Hercegfalva körzetébe északról betört szovjet alakulatok ellen, amelyek már a hadosztály utánpótlási vonalait fenyegették. A hadosztály csapatait Adonynál az 5. SS-páncélosadosztály katonái váltották le. A 3/I. páncélgránátos-zászlóalj Perkátára vonult vissza, és a helység körül rendezkedett be védelemre.⁵⁴¹

Az 5. SS-páncélosadosztály arcvonalszakaszán a két SS-páncélgránátos-ezred azzal volt elfoglalva, hogy valamiképpen gátat szabjon a szovjetek déli irányú támadásainak. A 9. SS-páncélgránátos-ezred 11 óra körül, ellenállás nélkül vonult be Sárosdra, majd a település déli és délkeleti részén épített ki állásokat, ahol aztán jó néhány déli és délkeleti irányú, páncélosokkal támogatott szovjet támadást volt kénytelen kivédeni. Ezekben a harcokban a szovjet csapatok ismét jelentősebb veszteségeket szenvedtek, ám a németek erői is meggyengültek.

A 10. SS-páncélgránátos-ezred Sárkeresztúrtól északra kiépített állásaiban próbálta meg feltartóztatni az Abán és attól keletre harcoló szovjeteket. A két SS-ezredet egyelőre elvágták egymástól, noha azok az egyesülésre folyamatosan tettek kísérleteket. A kora délutáni órákban próbálkozásait siker koronázta, amikor elfoglalták Abát és Sárosdot.

A szovjet 18. harcokcsi- és 133. lövészadtest 21-ére virradó éjjel folyamatosan támadott déli irányban. A 181. harcokcsidandár reggel 7 óra elérté Alap körzetét, s ezzel a két hadtest egyesített nyugati hadosztalpa elérte a számára kijelölt körzetet.

A 181. harcokcsidandárnak addigra már csak négy üzemképes harcokcsija maradt. A magasabbegység a harcokban kilőtt egyebek mellett 11 német harcokcsit, három rohamlöveget, hét lövészpáncélost, maga pedig 17 T-34 páncélost, két M-17 önjáró négycsövű légvédelmi nehézgéppuskát, három löveget, négy aknavetőt és nyolc gépkocsit vesztett. A súlyos sebesültek között volt a dandár parancsnoka, Kublanov alezredes és a dandár törzsfőnöke, Sevcenko alezredes is.

A 110. harcokcsidandár és a 363. gárda nehéz önjáró tüzezezred 20-án éjjelkor indított támadást Hercegfalva visszafoglalására. A német 3. páncélosadosztály a körzetben három harcokcsiból és négy lövészpáncélosból álló páncélozott harccsoportjával ellenlökéseket hajtott végre. Végül 21-én reggel 6 óra a szovjet páncélosok – időközben megerősítve a 104. lövészadosztály egyik zászlóaljával – megtisztították Hercegfalvát a 3. páncélos-felderítőosztály katonáitól. A németek kelet felé vonultak vissza.

A 3. Ukrán Front parancsára Hercegfalvát a 110. harcokcsidandár megmaradt 10 T-34 harcokcsijának, a 32. gépkocsizó lövészadandár és a 104. lövészadosztály egy-egy zászlóaljának, az ettől 4 km-re délnyugatra lévő fontos 164-es magaslatot pedig a 170. harcokcsidandár megmaradt két harcokcsijának és az 1438. önjáró tüzezezred négy SzU-85 önjáró lövegének kellett védenie minden-

áron. A kitört két hadtest hadosztalpaiknak zöme a nap folyamán Előszállás körzetébe menetelt.⁵⁴²

Amikor jelentősebb szovjet erők jutottak át déli irányban és birtokba vették Hercegfalvát, valamint Sárbogárdot, a „Dorr” páncélozott harccsoport Perkátától északnyugatra álló kötelekét az 5. SS-páncélosadosztály főerőitől gyakorlatilag elvágták.

A páncélozott harccsoport január 20-án este nem vette birtokba Sárosdot, noha erre lett volna lehetősége. Amint az 5/5. SS-páncélos-század megbízott parancsnoka, Kerckhoff SS-Untersturmführer fogalmazott:

„Bár Sárosdon nem volt ellenség, Dorr nem tudta elhatározni magát arra, hogy még este bevegje a helységet. Az ellenség éjszaka összeszedte magát és megszállta a települést. A páncélozott harccsoport mögött az oroszok erős kötelekkel áttörtek. A 'Dorr' harccsoportot elvágták a hadosztálytól.”⁵⁴³

Az éjszakára sündisznóállásba vonult harccsoportot nyugatról és délről az 5/6. SS-páncélos-század, északról és keletről Kerckhoff 5. páncélos-százada biztosította. A 9/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj lövészpáncélosai a páncélosok közé álltak. A hírek szerint Ullrich SS-Standartenführer útban volt ide.

A 9. SS-páncélgránátos-ezred harcálláspontját az éjszaka folyamán tüzéségi találat érte. Néhány tiszt azonnal meghalt, az ezred, s egyben a páncéloscsoport parancsnoka, Dorr SS-Obersturmbannführer pedig súlyosan megsebesült. Neki ez volt a tizenhatodik, de egyben utolsó sebesülése, mert áprilisban egy ausztriai hadikórházban végül behalt sérülésének következményeibe. Az ezred vezetését Helmut Müller SS-Sturmbannführer vette át.

Az 5. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportja ennek ellenére 21-én erős tüzéségi támogatással megindította támadását Pusztaszabolcs ellen. Egyik páncélhárító körletet a másik után kellett áttörniük. A német páncélosok összesen 14 ilyen állás leküzdését jelentették (minimális veszteség mellett). Miután ezzel végeztek, a lövészpáncélosok is felzárkóztak és a harcokcsikkal együtt vonalban támadtak tovább. Délután erősebb szovjet ellentámadások érték őket, amelyeket harcokcsik is támogattak. Tizenkét T-34 kilövését jelentették, és nagy mennyiségű tehergépkocsi, illetve fogatolt jármű megsemmisítéséről számoltak be. A heves harcok után, 19 óra körül elérték az aznapra kitűzött céljukat, Pusztaszabolcsot.

A tervek szerint innen később északi irányban, a Duna mentén folytatták volna a támadást. A páncélozott harccsoportnak ekkor már feltétlenül üzemanyag- és lőszerutánpótlásra volt szüksége.⁵⁴⁴

Gille SS-Obergruppenführer figyelmen kívül hagyta a „Balck” seregcsoport azon parancsát, hogy a 3. SS-páncélosadosztály jelentősebb erővel forduljon délnek. Éppen ellenkezőleg cselekedett, amikor a hadosztály zömét a Velencei-tó és a Duna közötti átjáró elfoglalására indította, mivel meg akarta akadályozni a szovjeteket egy újabb védővonallal kialakításában. Mint láhattuk, ezzel elkésett, mert a szovjetek január 20-án lényegében befejezték a védelem kiépítését, és felkészültek a németek feltartóztatására.

Az 5. SS-páncélgránátos-ezredre épülő „Eckert” SS-harccsoport

⁵⁴² A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése 34. o.

⁵⁴³ Idézi Klapdor 317. o. Megjegyzendő, hogy Kerckhoff az eseményt január 21-ére datálta, s ebből következően a későbbi eseményeket is egynapos késéssel említi. Például a Pusztaszabolcs elleni támadást 22-ére teszi, de a hadseregcsoport hadinaplójából tudjuk, hogy ez 21-én történt. Beszámolója egyéb vonatkozásban számos fontos információt tartalmaz.

⁵⁴⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 21. 1. 1945 (628. tekercs 7213041. felvétel), valamint Tagesmeldung 21. 1. 1945 (628. tekercs 7213043. felvétel), valamint Klapdor 317. o.

reggel Pusztaszabolcsból a Váli-víz irányában indított támadást. A támadás Felső-Besnyőtől nyugatra elakadt. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály a hőesés közepette Alsó-Besnyő irányából Aggszentpéter felé tört előre. A két támadás szerencsétlen módon keresztezte egymást.

A délelőtti órákban Pellin SS-Sturmbannführer, a páncélos-felderítőosztály parancsnoka azt jelentette rádión, hogy Aggszentpétértől északkeletre elérték a Váli-vízet, az ellenállást letörték, és tovább folytatják a támadást. Az alakulat azt a feladatot kapta, hogy a Gárdonyból érkező 509. nehézpáncélos-osztállyal együtt dél felől átkarolva a szovjeteket, keljen át a Váli-vízen és Baracsánál támadják hátba a szovjeteket. Így a tervek szerint utat tudtak volna nyitni a Velencei-tó déli partja mentén Kápolnásnyék irányában támadó megerősített 6. SS-páncélgránátos-ezrednek és ezt támogató 24/I. páncélososztálynak.

A vállalkozás azonban nem járt eredménnyel, mert az 5. gárda-lovashadtest erői visszaverték a németeket.

Velencénél a 7. gépesített-hadtest 16. és 64. gépesített-dandárja védekezett. A 41. gárda-harcokcsidandárt ugyanakkor Sukoróra vonták vissza.

Hasonló volt a helyzet Aggszentpéter körzetében is, ahol a 12. gárda-lovashadosztály és az 1. gárda-gépesített-dandár erői (a 18. gárda-harcokcsiezred hét M4A2 harcokcsija és az 1453. önjáró tüzezezred öt SzU-100 páncélosa) 12 német támadást vertek vissza. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály jelentős veszteségeket szenvedett, és visszahúzódt Felső-Besnyőig.

Hasonlóképpen megsínylette az előrenyomulást az 509. nehézpáncélos-osztály is. Az alakulat gárdonyi harcálláspontjára reggel érkezett meg a parancs, amit König százados így kommentált:

„A feladat lehetetlen gyalogsági támogatás nélkül, mivel felderítetlen és megerősítetlen utakon kell előrenyomulni, és a Váli-víz Baracsától délkeletre különösen ingoványos. Figyelmeztetésem pusztába kiáltott szó volt. Hirtelen felbukkant egy SS-Hauptsturmführer és a hadosztály parancsára átvette az osztályt.”⁵⁴⁵

A támadás a nehézharckocsik számára is rosszul kezdődött. Felső-Besnyő felé menet a 12 páncélosból hat műszaki okokból harcképtelenné vált. Sötétedéskor szovjet harcokcsikba ütköztek, amelyek közül két páncélost ki is lőttek. Nem sokkal éjfél előtt Felső-Besnyőnél újra csatlakoztak a 3. SS-páncélos-felderítőosztályhoz, és éjszakára ismét sündisznóállást foglaltak.

A 3. SS-páncélosezred maradéka, valamint a 6. SS-páncélgránátos-ezred I. és III. zászlóalja Kisvelencétől délkeletre készültek fel a január 21-i hajnali támadásra. Erősítésként a 24/I. páncélososztály 36 Panther harcokcsija is beérkezett. A kapott feladat alapján e harcokcsiknak Kápolnásnyéken keresztülörve Baracsánál hídfőt kell foglalniuk a Váli-vízen.

Az 5 óra 40 perckor megindított támadás Kápolnásnyékig és a településtől délkeletre lévő 139-es magassági pontig jól haladt, de ott a németek beleütköztek a 63. lovashadosztály 214. és 223. lovas-ezredének, az 1453. (SzU-100) önjáró tüzezezreddel megerősített 1. gárda-gépesített-dandárnak⁵⁴⁶ és a 7. gépesített-hadtest 16. és 63. gépesített-dandárának harcokcsikkal és önjáró lövegekkel megerősített védelmébe.

A mintegy négyórás küzdelemben a 24/I. páncélososztály kilenc harcokcsija vált harcképtelenné, miközben a Pantherek három páncéltörő ágyú mellett három T-34, egy SzU-76M és két SzU-100 kilövését jelentették.

⁵⁴⁵ Idézi Vopersal i. m. 590. o. Az SS-tiszt valószínűleg Leibel SS-Hauptsturmführer volt, a 3/II. SS-páncélososztály parancsnoka.

⁵⁴⁶ A dandár 18. gárda-harcokcsiezrede itt hét M4A2 harcokcsival rendelkezett.

Délelőtt 10 óra körül a 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj katonái betörték Kápolnásnyék déli részébe, ahol súlyos utcai harcokba bonyolódtak a lóról szállva harcoló kozákokkal. A szovjetek igen keményen védekeztek, így sok esetben közelharcig fajult a küzdelem. A veszteségek mindkét oldalon jelentősek voltak.

Estig az SS-páncélgránátosok a helység nagy részét elfoglalták. Ám a település északi szélé a szovjet 2. gárda-gépesített-dandár 2. gépkocsizó lövészzászlóaljának kezén maradt, amelyet hét M4A2 harcokcsival és az 1821. önjáró tüzezezred egy SzU-100 ütegével (öt önjáró löveggel) erősítettek meg. A Kápolnásnyék északi részét védő szovjet különítménybe betagolták a szétvert alegységek katonáit, többek között a 122. lövészadosztály egyik zászlóalját is.

Az SS-páncélgránátosok lezárták a Baracska és Pázmánd felé vezető utakat.⁵⁴⁷ Magát Baracsát és a Váli-vízet azonban még meg sem közelítették.

Baracska és Kishalom között az 1. gárda-gépesített-hadtest 2. gárda-gépesített-dandárának zöme szervezte a védelmet, megerősítve az 1453. (SzU-100) önjáró tüzezezreddel és a 484. önálló páncéltörő tüzezezreddel.

Az 5. gárda-lovashadtest és az 1. gárda-gépesített-hadtest bevetett részei aznap összesen 18 harcokcsi és 22 lövészpáncélos kilövéséről, valamint 600 fős német előerő-vesztéséről számoltak be.⁵⁴⁸

Az 1. páncélosadosztály Székesfehérvártól délre húzódó arcvonalán reggel Pálmajortól keletre, a csatornán átvicelő vasúti hídnál kisebb szovjet betörést kellett felszámolni. Később a németek a szovjetek elszakadási kísérleteit észlelték. Dél körül az északnyugat felé vezető vasútvonalat – néhány géppuskafészkét leszámítva – a szovjetek már kiürítették. Ennek következtében a németek délután követték a Vörös Hadsereg hátráló csapatait, s felkészültek a város ellen estére tervezett támadásra (lásd a Székesfehérvár visszafoglalása című fejezetet).

A hadosztály páncéloscsoportja, miután a 3. SS-páncélosadosztály harccsoportjával együtt betört Kápolnásnyék déli részébe, Philipp alezredes saját elhatározása alapján nyugat felé fordult, és elfoglalta Velencét. Ezután a harcokcsik Sukoró és Nadap irányában törtek előre, ahol Székesfehérvár felől visszavonuló szovjet jármű-oszlopokba ütköztek. A rohamozó német páncélosok mintegy 150 szovjet járművet gázoltak le.

Philipp alezredes a IV. SS-páncélosadtest parancsával ellentétben cselekedett, mivel északkeleti irány helyett nyugat-északnyugat felé támadott. A hadtest utasítására a Vaskereszt tölgyfalommal ékített lovagkeresztjét viselő alezredes végül tartotta magát a kapott parancshoz, és északkelet felé fordult.⁵⁴⁹ Philipp alezredes páncéloscsoportjának magánakciója miatt ugyanakkor a szovjetek január 21-én délután kénytelenek voltak a 93. lövészadosztályt elvonni Székesfehérvártól és a Sukoró – Kápolnásnyék északi szélé terepszakaszon déli arcvonallal alkalmazni azért, hogy a németek további tényerését Baracska felé megakadályozzák. Így az alezredes harccsoportja közvetett eredményt is elért.

A szovjet 5. gárda-lovashadtest védelme január 21-én már olyan mértékben kiépült és megszilárdult a Velencei-tó és a Duna között, hogy könnyedén ellent tudott állni a német páncélosok rohamának.

Aggszentpéter körzetében azonban az 5. gárda-lovashadtest parancsnoka elégtelen erőket (csupán három lovasszázadot és hat

⁵⁴⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 21. 1. 1945 (628. tekercs 7213041. felvétel), valamint Tagesmeldung 21. 1. 1945 (628. tekercs 7213043. felvétel), valamint Vopersal 589-593. o.

⁵⁴⁸ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 27. és 28. o.

⁵⁴⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 21. 1. 1945 (628. tekercs 7213041. felvétel), valamint Tagesmeldung 21. 1. 1945 (628. tekercs 7213043. felvétel), valamint Kriegstagebuch 21. 1. 1945 (628. tekercs 7212442-7212443. felvétel).

harckocsit) jelölt ki a betört 3. SS-páncélos-felderítőosztály és 509. nehézpáncélos-osztály részeitől álló német páncélozott harccsoport megsemmisítésére, ezért a németek rövidesen kitörték. Kisvelencén pedig a németek kerítették be a 63. lovashadosztály 214. lovasezredét, de a szovjetek jelentős veszteségek mellett végül át tudtak tolni saját csapataikhoz.

Január 21-ére virradó éjjel a 18. harckocsi- és 133. lövészhadtest bekerített erői újra megpróbálkoztak a déli irányú kitöréssel. A hadtestek ezúttal áttörték az SS-csapatok vonalait és eljutottak Előszállás körzetébe, ahol csatlakoztak a Duna keleti partjáról átszállítás alatt lévő 30. lövészhadtesthez. A 18. harckocsihadtest 110. harckocsidandára elfoglalta Hercegfalvát, és megmaradt 10 harckocsijával tartós védelemre rendezkedett be. A bekerítésben vívott harcok és a kitörés során a 18. harckocsihadtest páncélosainak mintegy 50 százalékát veszítette el, elsősorban az üzemanyag és a műszaki mentéshez szükséges vontatójárművek hiánya miatt.

A nap folyamán a szovjet védelem tovább erősödött. Hajnali 2 órától az 1. gárda-gépesítetthadtest zöme az 5. gárda-lovashadtest parancsnokának hadművelleti alárendeltségébe került. Az 1. gárda-gépesítettdandár – a SzU-100 önjáró lövegekkel felszerelt 1453. önjáró tüzérezreddel megerősítve – az első vonalba került Kápolnásnyék – Felső-Besnyő – Göböljárás terepszakaszon.

A 2. gárda-gépesítettdandár (megerősítve az 1821. önjáró tüzérezred SzU-100 önjáró lövegeivel és a 267. aknavetőezred 120 mm-es aknavetőinek zömével) a védelem második lépcsőjében a Kápolnásnyék – Pettend – Baracska – Kishalom terepszakaszon állásokat létesítve a 113. lövészhadosztályhoz csatlakozott.

Az 5. gárda-lovashadtest arcvonalán védekező csapatok tüzérségi tüzerejét január 21-étől folyamatosan erősítették. Ezeket a megerősítő tüzeralakulatokat részben a 2. Ukrán Front kötelékéből adták át.⁵⁵⁰

	Alakulat	Fegyverzet	Mennyisége	Átadó	Időpont
1.	1962. pct. tti. e.	76 mm-es ágyú	13 db	46. hds.	1945. jan. 21.
2.	1255. pct. tti. e.	76 mm-es ágyú 57 mm-es ágyú	7 db 8 db	46. hds.	1945. jan. 21.
3.	egy nehéz tüzérsztály	152 mm-es ágyútarack	12 db	46. hds.	1945. jan. 21.
4.	1891. öj. tti. e.	SzU-76M öj. löv.	16 db	46. hds.	1945. jan. 21.
5.	221. tar. tti. e.	122 mm-es tarack	19 db	4. gd. hds.	1945. jan. 21.
6.	1008. ö. pct. tti. e.	57 mm-es ágyú	6 db	46. hds.	1945. jan. 21.
7.	51/2. gd. av. tti. oszt.	M-13 sv.	7 db	4. gd. hds.	1945. jan. 21.
8.	205. av. e.	120 mm-es av.	4 db	4. gd. hds.	1945. jan. 21.
9.	123. k. tti. dd. 2. osztálya	122 mm-es tarack	12 db	46. hds.	1945. jan. 21.
10.	212. tar. tti. e.	122 mm-es tarack	24 db	46. hds.	1945. jan. 21.
11.	213. tar. tti. e.	152 mm-es ágyútarack	15 db	46. hds.	1945. jan. 21.
12.	124. tar. tti. e.	122 mm-es tarack	24 db	46. hds.	1945. jan. 22.
13.	139. ö. lgv. tti. oszt.	85 mm-es ágyú	10 db	4. gd. hds.	1945. jan. 23.

⁵⁵⁰ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 46. o.

14.	437. ö. pct. tti. e.	57 mm-es ágyú	10 db	46. hds.	1945. jan. 23.
15.	1341. lgv. tti. e.	37 mm-es gépágyú	16 db	46. hds.	1945. jan. 30.

Az 1. gárda-gépesítetthadtest egységei reggel 9 órakor kerültek először harcrintkezésbe a német csapatokkal. A szovjet csapatok arra kaptak parancsot, hogy az 5. gárda-lovashadtesttel együttműködve semmisítsék meg a németek Kápolnásnyék, illetve Aggszentpéter körzetébe betört harccsoportjait.

Az 1. és 2. gárda-gépesítettdandárok harckocsiszereinek M4A2 harckocsijai azonban nehezen manővereztek a terepen, és rövid idő alatt 70 százalékos veszteséget szenvedtek. Mindezt annak ellenére, hogy elsősorban leszállásból vették fel a harcot a német páncélosokkal. Az 1. gárda-gépesítettdandár itt bevetett erői nagyjából egy páncéltörő tüzérezred tüzerejére olvadtak, s teljes szétverésüket főleg az SzU-100 önjáró lövegekkel felszerelt 1453. önjáró tüzérezred határozott tevékenysége akadályozta meg.

A Baracska délkeleti részéig visszavont 252. lövészadosztályt is az 5. gárda-lovashadtest második vonalában helyezték tartalékba. A 133. lövészhadtest 122. lövészadosztálya szintén nem tartott a többiekkel dél felé, hanem északi irányban áttört a lovashadtesthez, és alakulatait az itteni védelem megerősítésére osztották be.

A 7. gépesített-hadtest maradványait egyesítő 16. gépesítettdandár a Velencei-tó északnyugati részét fedezte.

A Dunán átkelt 30. lövészhadtest 68. gárda-lövészadosztálya Cece – Nagykarácsony között, az 57. hadsereg 74. lövészadosztálya Dunaföldvartól északnyugatra, Nagykarácsony – Kisapostag között rendezkedett be védelemre. A 30. lövészhadtest másik magasabbegysége, a 36. gárda-lövészadosztály Dunaföldvár körzetében összpontosult.

Érdekes adalék, hogy a Dunától északra bevetett 9. gárda-gépesítetthadtest onnan már korábban kivont 46. gárdaharckocsidandárának 1. harckocsizászlóalját (11 újonnan kapott M4A2 harckocsival) aznap riadóztatták és a Csepel-szigetre, Halásztelek – Tököl – Szigetszentmiklós körzetébe vezényelték. A szovjetek ugyanis attól tartottak, hogy a „Konrad 3” hadművelet keretében támadó IV. SS-páncéloshadtest erői Ercsőtől keletre hamarosan átkelnek a Dunán.⁵⁵¹

Így január 21-én a Sárvíz-csatorna és a Duna között is viszonylag szilárd szovjet védővonal jött létre, amelyet a már említett lövészcsapatokon kívül az északról ide áttört 18. harckocsihadtest erősen legyengült maradványai, a 133. lövészhadtest ugyancsak jelentősen szétforgácsolt két lövészadosztálya és egyéb önálló tüzéralakulatok alkottak.

Mindazonáltal január 21-én este a legnagyobb nyomás már két-ségkívül a 4. gárdahadsereg jobbszárnyán, Székesfehérvár körzetében nehezült az elkeseredetten védekező szovjet csapatokra.⁵⁵²

Tekintettel arra, hogy aznap a 3. Ukrán Front sávjában tovább romlott a helyzet, a Legfelsőbb Főparancsnokság Főhadiszállása (vagyis Sztálin) január 21-én Sz. K. Tyimosenkót, a Szovjetunió marsallját bízta meg a 2. és 3. Ukrán Front tevékenységének összehangolásával, s egyúttal felmentette a 4. Ukrán Front harcainak koordinálása alól.

Tyimosenko közreműködésével a 2. Ukrán Front 5. légi hadseregének egy részét a 3. Ukrán Front azon csapatainak támogatására csoportosították át, amelyek a Budapest felé törő német páncélosok ellen harcoltak.⁵⁵³

⁵⁵¹ Loza 72. o.

⁵⁵² Taraszov 61–63. o., 4. gárdahadsereg 169–170. o., valamint Balaton 1999 25. o.

⁵⁵³ A második világháború története 1939–1945. Tizedik kötet. (Buda-

Ebben a helyzetben Sztálin felhatalmazta a 3. Ukrán Front parancsnokát, Tolbuhin marsallt, hogy döntse el, megtartja vagy feladja a Duna nyugati partján, a Velencei-tótól délre elfoglalt szovjet hídfőt.

A 3. Ukrán Front parancsnoka még január 20-án este rádióon megkérdezte a német páncélosok előretörése miatt rendkívül nehéz helyzetbe került 57. hadsereg parancsnokát, M. N. Sarohin vezérezredest, hogy mi a véleménye a szovjet csapatok visszavonulásáról a Duna keleti partjára. Sarohin kifejtette, hogy nehezebb lenne visszavonulni, mint kitartani jelenlegi állásaikban, s ha kell, akár bekerítve is tovább harcolni.⁵⁵⁴ Tolbuhin később erről így nyilatkozott:

„Az ellenségnek a Dunához való áttörése után a 3. Ukrán Front csapatai eleinte igen nehéz helyzetben harcoltak. Az áttörés déli szárnya nyitott volt, ezért a Balatontól délnyugatra és a Dráva folyó mentén védő 57. hadsereget, 1. bolgár hadsereget, és a 12. jugoszláv hadtestet a bekerítés veszélye fenyegette.

A dunai átkelőhelyeket elsodorta a vihar. A front törzse Pakson tartózkodott. A várost már megközelítették az ellenség páncélosfelderítői. Őszintén szólva, a helyzet igen súlyossá vált és felhatalmaztak bennünket, hogy döntsük, el célszerű-e tovább tartani a Dunától nyugatra lévő hídfőt. A Duna mögé visszavonulni nem szerettünk volna, mert ebben az esetben Bécs nagyon messzinek tűnt volna. Az ismételt erőszakos átkelésre az ellenség szervezett védelme miatt a közeljövőben már nem lett volna remény.”⁵⁵⁵

Tolbuhin döntött: a szovjet csapatok maradtak, ahol voltak, és tovább harcoltak.

Január 21-én a IV. SS-páncéloshadtest felett a szovjet légierő tevékenysége korlátozott maradt. A 4. légiflotta viszont a kellemetlen időjárás ellenére is mintegy 100 bevetésben támogatta a német csapatokat. Hajnalban szovjet járműoszlopokat támadott Adony és Budapest között, illetve csapást mért a szovjet légvédelmi lövegek és fényszórók állásaira Budapest térségében, hogy ezzel is segítse a szállító-repülőgépeket, amelyek a bekerített főváros védői számára hozták az egyre apadó utánpótlást. A továbbiakban a német–magyar repülőgépek Ercsi körzetében szovjet átkelőeszközöket támadtak.⁵⁵⁶

A Dél Hadseregcsoporthadnaplója január 21-én tárgyilagosan megállapította, hogy gyalogság hiányában a 18. harckocsihadtest áttörését az 5. SS- és 3. páncélosadosztályok mozgékony harccsoportjaival próbálták megakadályozni, de ez nem sikerült. Mindazonáltal a szovjet harckocsihadtest déli irányban való távozása megkönnyítette a térség megtisztítását, és ezáltal a német támadás folytatását északi irányban.

A német hadseregcsoporthatékintését a kialakult helyzettel kapcsolatban akadályozta, hogy az SS-páncélosadosztályok továbbra sem jelentettek megfelelő rendszerességgel. Wöhler szerint a Waffen-SS alakulatai szándékosan nem jelentenek rendszeresen, noha nekik több és jobb minőségű híradó-felszerelésük volt, mint a szárazföldi haderő hadosztályainak.⁵⁵⁷

A rendelkezésre álló töredékjelentésekből a hadseregcsoporthat az a

pest, 1981.; a továbbiakban: II. vh. története) 213. o.

⁵⁵⁴ Erickson, John: The Road to Berlin. London, 2003. 441. o.

⁵⁵⁵ Lásd Fejezetek 101. o.

⁵⁵⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 21. 1. 1945 (628. tekerics 7213044. felvétel).

⁵⁵⁷ Ez a megjegyzés valószínűleg Wöhler Waffen-SS irányába érzett negatív elfogultságának következménye volt, hiszen kevés kivétellel az SS-páncélosadosztályok is a szárazföldi haderő számára megállapított szervezési előírásokat használták azzal a különbséggel, hogy az SS-páncélgránátos-czredeknél kettő helyett három zászlóaljuk volt. Emiatt a fegyverzet (de nem a páncélosok!) mennyisége nagyobb volt, a híradóeszközök számát és minőségét azonban ez a körülmény nem befolyásolta.

téves következtetést vonta le, hogy a szovjeteknek még nem sikerült megkapaszkodni a Velencei-tó és a Duna között.

A második hullámban biztosítási feladatokra alkalmazható német gyalogság hiányában a hadseregcsoporthat 18. harckocsihadtest és a 133. lövészhadtest áttört részeivel megerősödött déli szovjet csoportosítás lekötésére kénytelen volt Adony közeléből visszafordítani a 3. páncélosadosztály páncéloscsoporthatját. Adonytól az 5. SS-páncélosadosztálynak kellett folytatnia a támadást északi irányban. Az SS-csapatok élei Pusztaszabolcs körül gyülekeztek.

A nap heves harcai ellenére a Vértés hegységben álló szovjet erők még nem mozdultak. A hadseregcsoporthat ennek ellenére arra utasította a magyar VIII. hadtest erőit, hogy maradjanak harcrintkezésben a szovjetekkel, és ha azok visszavonulnának, azonnal kövessék őket.

Az 5. SS-páncélosadosztály kapta a feladatot, hogy az áttörés után még Aba – Sárosp térségében maradt szovjet erőket felszámolja. Ehhez kilátásba helyezték az 509. nehézpáncélos-osztály alárendelését is, de mint láttuk, az északabbra álló Tiger B nehézharckocsikat később a 3. SS-páncélosadosztály páncélos-felderítőosztálya kapta erősítésül.

Gaedcke 9 óra 50 perckor tett reggeli jelentésében már megemlíttette a 3. SS-páncélos-felderítőosztály rádiójelentését, miszerint Aggszentpéter térségében, a Váli-víznél nyomulnak előre. A felderítési adatok szerint Budaörsről déli irányban jelentősebb szovjet forgalom bonyolódott.

A „Balck” seregcsoporthat 17 óra 20 perckor a hadseregcsoporthat tett jelentése arról panaszkodott, hogy a IV. SS-páncéloshadtest és hadosztályai a többszöri figyelmeztetés ellenére sem jelentenek rendszeresen. A szovjetek mind a IV. SS-páncéloshadtest balszárnyán, mind pedig a III. páncéloshadtest arcvonalán visszavonulóban voltak. Az SS-hadtest déli szárnyán azonban kiéleződött a helyzet, mivel a kitört 18. harckocsihadtest zöme Előszállás körzetében gyülekezett. A Hercegfalván maradt szovjet harckocsizó kötelékek a németek információi alapján parancsot kaptak, hogy egyelőre tartsanak ki.

Miután Wöhler visszaérkezett a IV. SS-páncéloshadtestnél és a 403. népi-tüzérhadtestnél tett látogatásáról, 19 óra 15 perckor felhívta Balck tábornokot. Beszámolt neki arról, hogy mit tapasztalt Philipp alezredes nyugati irányú támadása kapcsán. Majd arról esett szó, hogy az 1. páncélosadosztály tüzérséggel megerősített egységei Székesfehérvár ellen készülnek.

Balck jelentette, hogy azt tervezi, amennyiben a Velencei-tó és a Duna között sikeresen folytatódik a német támadás, másnap az 1. lovashadtestet is megindítaná Bicske és Mátyás körzetéből kelet vagy dél felé. Balck kihasználta az alkalmat, és a seregcsoporthat meglátogató Szálasi Ferenc kíséretében érkező Beregfy Károly vezérezredes, honvédelmi miniszternek és a Honvéd Vezérkar főnökének is kifejtette, hogy a támadás szempontjából a Vértéstől nyugatra harcoló magyar 1. huszárhadosztály⁵⁵⁸ tevékenysége is fontos lehet. Beregfy biztosította, hogy személyesen száll ki a hadosztályhoz.

Wöhler 19 óra 25 perckor helyzettájékoztatót adott Guderian vezérezredesnek. Eszerint a Sió-csatornától délre még nem észleltek jelentősebb szovjet erőket, de Dunapentele és a Sió-csatorna között a 18. harckocsihadtest kitört erőivel megerősödött a szovjetek védelme. A hadtest egy dandára Hercegfalvánál éppen északi irányban tevékenykedik. Az 5. SS-páncélosadosztály gyakorlatilag felszámolta a Velencei-tó délkeleti körzetében bekerített szovjet erők kétharmadát. Amint ezek az SS-erők felszabadulnak, északi irányban vetik be őket, s ezzel már az éjszaka folyamán is számolni lehetett.

A 3. SS-páncélos-felderítőosztály rádiójelentése nyomán Wöhler

⁵⁵⁸ A hadosztály csupán harccsoportnyi erővel rendelkezett. Parancsnoka Schell Zoltán ezredes volt.

– tévesen – még este is úgy vélte, hogy sikerült megakadályozni az 5. gárda-lovashadtestet abban, hogy védelmi vonalat építsen ki a Velencei-tó és a Duna között. Délután 13 óra után Wöhler személyes parancsára a Székesfehérvár térségében kelet felé visszavonuló szovjet erők a 403. népi-tűzerhadtest összes tűzészkeze nyitott tüzet. Amennyiben a déli csoportosítás jól halad előre, másnap a tervek szerint az I. lovashadtest erői – mintegy hat zászlóaljjal és 40 páncélossal – megindulnak Bicske és Mány térségéből.

A magyar 1. huszárhadosztály is parancsot kapott tevékenysége fokozására. A Sió-csatorna vonalára több magyar alakulatot kell vezényelni, hogy a felszabaduló német páncélos-felderítőosztályokat máshol vethessék be. A Luftwaffe tevékenysége sem Budapest ellátása tekintetében, sem pedig a szovjet folyami utánpótlás-szállítások zavarásakor nem felelt meg az elvárásoknak.

Gaedcke és Grolman 21 óra 50 perckor megbeszélték a másnapra tervezett intézkedéseket. Eszerint az 5. SS-páncélosadosztály felszabaduló erőit a visszafordított 3. páncélosadosztály helyett északi irányban vetik be. Utóbbinak a Dunaföldvártól északra gyülekező szovjet csapatokkal szemben kell védekeznie az SS-páncélosadosztály jobbszárnyát. A Sió-csatornánál felszabaduló páncélos-felderítőosztályokkal Ozoránál a csatornán át déli irányban kell támadni, majd Simontornyanál kelet felé folytatni a támadást, hogy ezzel megzavarják a szovjet csapatok ottani gyülekezését. Az I. lovashadtest tervezett támadásával kapcsolatban Balck még mindig nem adott ki parancsot.

Egy másik beszélgetés során Grolman kifejtette, hogy véleménye szerint ésszerűbb lenne a páncélos-felderítőosztályokkal a 18. harcoksihadtest Dunaföldvártól északra lévő nyugati szárnyát megtámadni. Ezzel kapcsolatban annak a sejtésének is hangot adott, hogy a felderítőosztályoknak esetleg meggyűlhet a bajuk a talajjal, ha a csatornán keresztül próbálkoznak.⁵⁵⁹

Wöhler 23 óra után nem sokkal távirati úton tájékoztatta a 2. páncélosadosztályt és annak parancsnokát, De Angelis tüzérségi tábornokot a „Balck” seregcsoport által a támadás során eddig elért eredményekről. Tájékoztatójában úgy fogalmazott, hogy „az ellenség a Duna és a Vértesszőlő közötti térségben és attól délre még tervszerű ellenintézkedéseket nem tett”. Mivel véleménye szerint a Budapest felé törő német csapatokat a szovjetek minden eszközzel megpróbálják majd megállítani, ezért bizonyára más arcvonalaszakaszokról – így a 2. páncélosadosztályról is – erőket fognak elvezényelni.

Ezt megakadályozandó, Wöhler arra utasította a 2. páncélosadosztályt, hogy minden rendelkezésére álló német erővel (legkevesebb két hadosztállyal) keskeny szakaszon törjön be a szemben álló szovjet 57. hadsereg vonalaiba és nyomuljon előre keleti irányban. A terep- és útviszonyok alapján elsősorban a Kaposvár felé való támadás kínálkozott megfelelő iránynak. Később a „Balck” seregcsoport mozgékony erőivel együttműködésben talán a Dunáig is előretörhetnének. Az összevont német erők felváltására magyar erődalkulatokat kell alkalmazni. Az „F” Hadseregcsoport egyidejű tájékoztatása mellett meg kellett érdeklődni, lehetséges-e a Drávától délre lévő német erők északi irányú alkalmazása. A 2. páncélosadosztálynak ki kellett dolgoznia a részleteket, és jelenlétére kellett a hadművelet megindításának legkorábbi időpontját.⁵⁶⁰

A IV. SS-páncélosadosztály által a szovjet csapatoknak 1945. január 18-21. között okozott veszteségeiről igen pontos adatok állnak rendelkezésre. Ennek oka az, hogy a támadás megindulásának napján a német csapatokat először arra a korábbi parancsra emlékeztették, miszerint a hadszíntéren fellelt ellenséges páncélosokat,

ha azok már saját célra nem használhatók, kivétel nélkül fel kell robbantani, és erről január 25-ig a hadseregcsoportnak jelentést kell tenni. Ezt január 20-án kiegészítették az összes zsákmányolt, de fel nem használható ellenséges fegyverzet és felszerelés megsemmisítéséről szóló utasítással.⁵⁶¹

A beérkező adatokat január 24-ig összesítették és pontosították, ezért a következőkben közölt lista a valóban megsemmisített vagy zsákmányolt fegyverzetet sorolja fel. Ennek alapján a IV. SS-páncélosadosztály hadosztályai és önálló alakulatai január 18-21. között megsemmisítettek vagy zsákmányoltak:

- 207 harcoksi és önjáró löveget;
- 18 felderítő páncélgépkocsi és páncélozott szállító járművet;
- 229 tábort löveget;
- 10 sorozatvetőt;
- 257 páncéltörő ágyút;
- 37 légvédelmi ágyút;
- 70 aknavetőt;
- 310 géppuskát;
- 135 páncéltörő puskát;
- 868 gépjárművet;
- 695 fogatolt járművet;
- egy tehervonatot;
- 15 repülőgépmotort;
- nagy mennyiségű lőszert és tüzemanyagot⁵⁶²;
- egy személyszállító hajót, egy ágyúszázdot, két lőszeres de-
reglyét és két vontatóhajót;
- a szovjet hadifoglyok létszáma 1175 fő volt.⁵⁶³

A IV. SS-páncélosadosztály hadosztályai 1945. január 21-én este egy súlyos harcokkal eltelt nap után (az alárendelt önálló alakulatok nagy részének adatai nélkül!) az alábbi bevethető páncélos-állománnyal várták a következő csatánapot:⁵⁶⁴

Alakulat	Panzer IV	Panther	Tiger	Roham- löveg	Jagd- panzer IV	Egyéb. ⁵⁶⁵	Összesen:
1. pc.ho.	10	26+25 ⁵⁶⁶	–	1	–	7	69
3. SS- pc.ho.	6	1	2	12	6	–	27
5. SS- pc.ho.	3	5	–	–	4	–	12
3. pc.ho.	9	13	–	4	8	–	34
Össze- sen:	28	70	2	17	18	7	142

Az 1. páncélosadosztály katonái számára azonban a neheze még hátravolt. Székesfehérvárt kellett visszafoglalniuk, még hozzá éjszakai támadás keretében.

⁵⁶¹ HL KTB/HGr. Süd Fernschreiben an AG Balck, 8. Armee, Pz. AOK 2 am 18. 1. 1945 (628. telercs 7212649. felvétel), illetve Fernschreiben an 2. Pz.-Armee, Armeegruppe Balck, 8. Armee am 20. 1. 1945 (628. telercs 7212663. felvétel).

⁵⁶² A németek nem mentek sokra a dízel-tüzemanyaggal, hiszen saját járműveik és páncélosaik benzinnel üzemeltek.

⁵⁶³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. telercs 7213074. felvétel).

⁵⁶⁴ HL KTB/HGr. Süd Nachmeldung Gen. Kdo. IV. SS-Pz. Korps zur Wochenmeldung mit Stand vom 21. 1. 1945 (628. telercs 7212754. felvétel) és Stoves KTB 21. 1. 1945.

⁵⁶⁵ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk.

⁵⁶⁶ A hadosztálynak alárendelt 24/I. páncélososztály harcokcsijai.

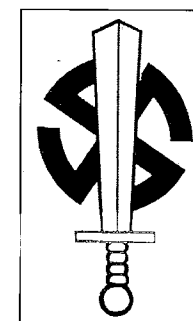
Hermann Balck páncélos tábornok, a német 6. hadsereg parancsnoka (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Megsemmisített szovjet T-34 harcokcsi az ostromlott Budapesten 1945. január közepén. A lerobbant lövegtornyot egy német katona nézegeti (Ullstein Bild)

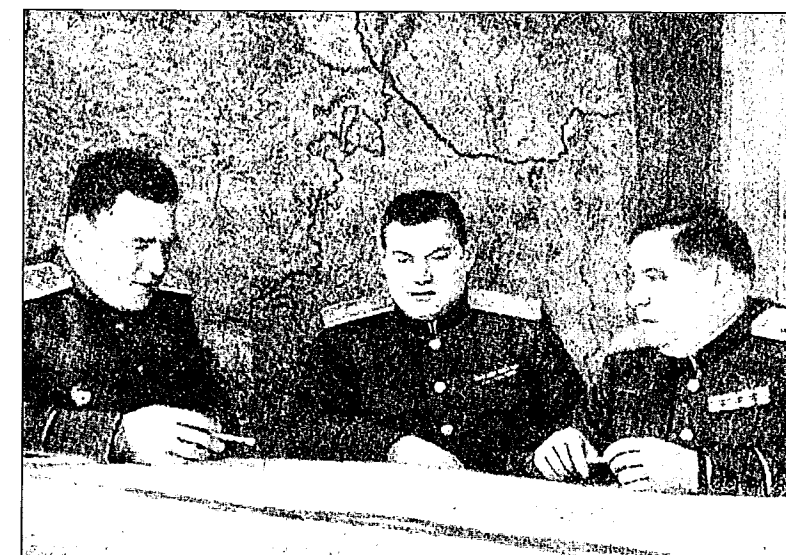
Gille SS-Obergruppenführer (balra elől), a IV. SS-páncélosadosztály parancsnoka Becker SS-Brigadeführerrel, a 3. SS-páncélosadosztály parancsnokával beszélget, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A IV. SS-páncélosadosztály jelzése

A szovjet 3. Ukrán Front törzse. Jobbra Tolbuhin marsall, a front parancsnoka, középen Zselov vezérezredes, a haditanács tagja, balra pedig Ivanov altábornagy, a front törzsfőnöke (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

⁵⁵⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 21. 1. 1945 (628. telercs 7212438-7212445. felvétel).

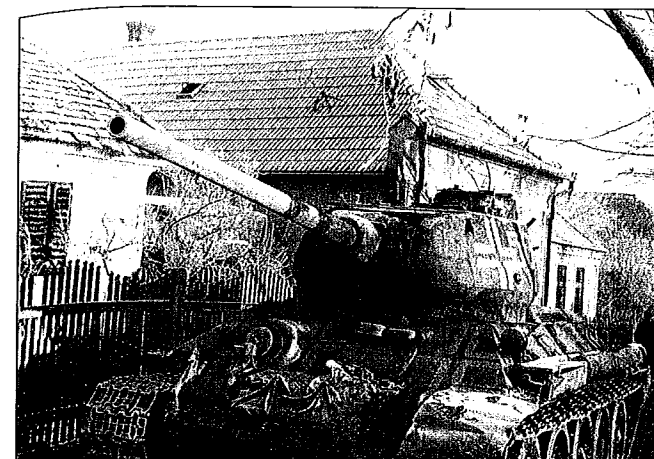
⁵⁶⁰ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 238/45. g.Kdos. Fernschreiben an 2. Pz. Armee am 21. 1. 1945. (628. telercs 7212679-7212680. felvétel).

Német Panther harckocsi (véltetően a „Pape“ csoport 130/I. páncélososztályából) Kocs községben, 1944. december vége (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Német Sd.Kfz. 251 lövészpáncélos menetben 1944. december végén (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

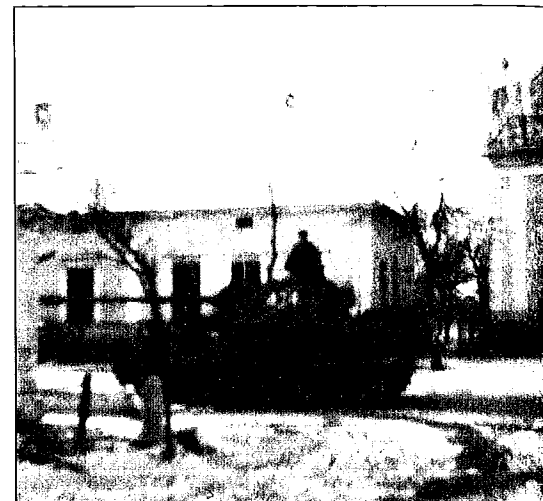
A zsákmányolt szovjet harckocsi egy másik nézőpontból (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Egy 1944. december végén Majkpusztánál kilőtt szovjet T-34/85 harckocsi. A felvétel 1945 januárjában készült (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

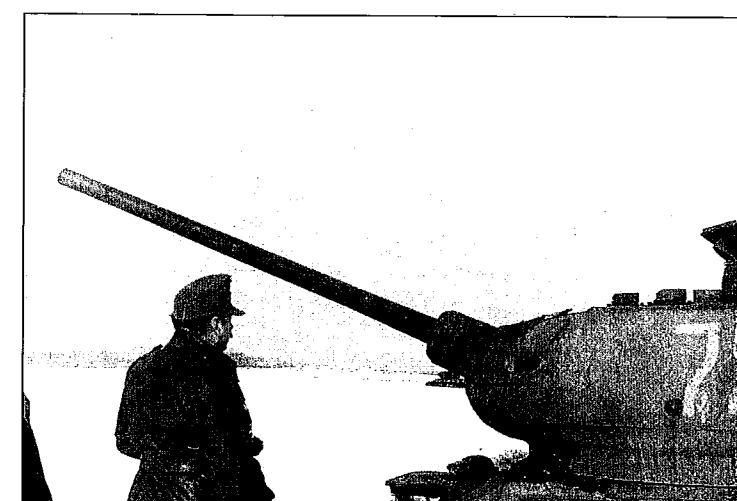
Német 15 cm-es Hummel önjáró tarack menetben 1944 végén. A harcjárművön keleti segédszolgálatosok is utaznak (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

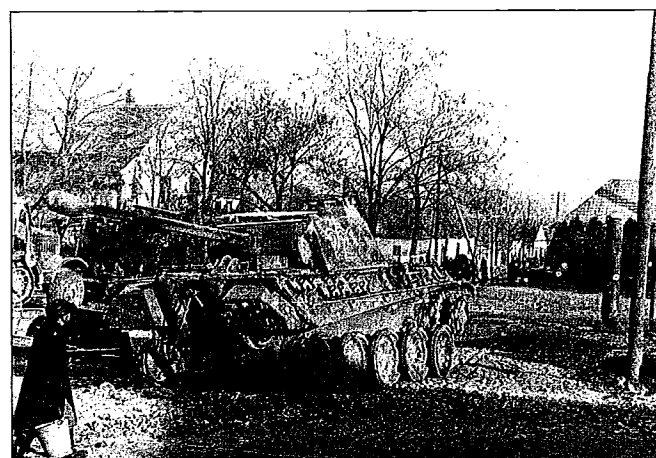
Német Panther harckocsi (valószínűleg a 26/I. páncélososztály járműve) 1945 elején (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A kilőtt szovjet páncélosokat magyar katona vizsgálja át (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A kilőtt szovjet T-34/85 harckocsit magyar katonák szemlélik (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

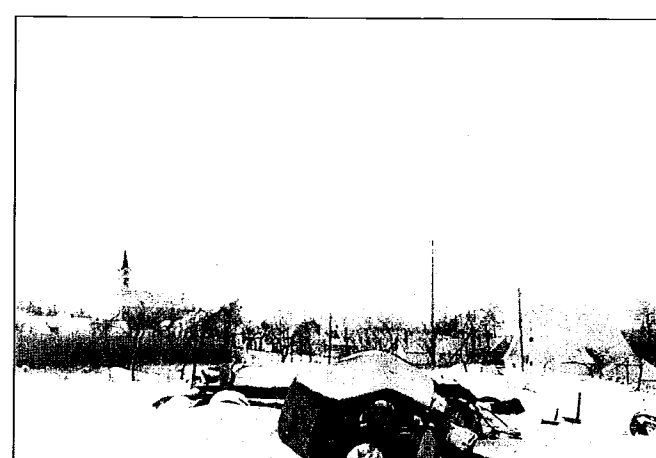
Mozgásképtelen német Panther harckocsi Kocs község területén, 1944. december vége (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Zsákmányolt T-34/85 harckocsi német felségjelzéssel, 1944. december vége (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

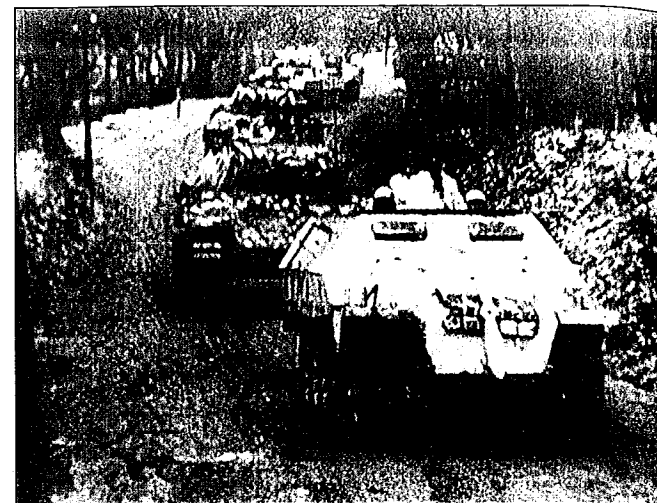
A páncéltörő lövedék behatolási nyílása egy kilőtt T-34/85 harckocsi tornyán (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

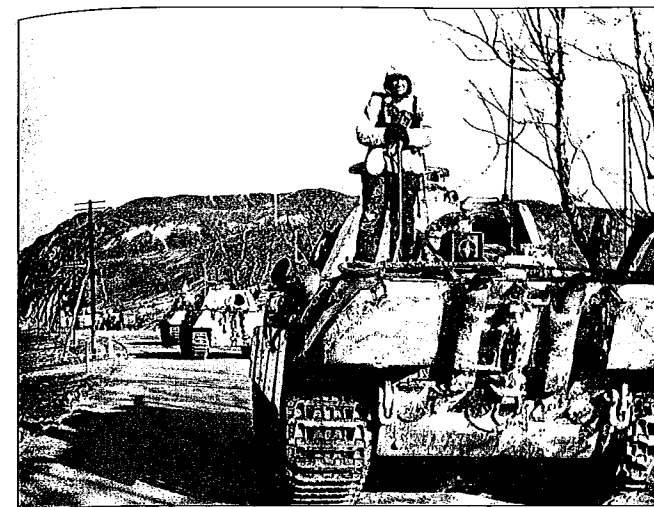
Egy 1944. december végén Majkpusztánál kilőtt szovjet T-34 harckocsi. A belső robbanás levette a lövegtornyot. A felvétel 1945 januárjában készült (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Az 5. SS-páncélosezred Panther harckocsija egy égő járművet kerül ki, 1945. január eleje (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Az 5. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportja 1945. január elején (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A 3. SS-páncélosadosztály Panther harckocsijainak oszlopa Nyergesújfalu közelében, 1945. január 2. (Ullstein Bild)

A 3. SS-páncélosezred egyik Panzer IV harckocsija Bajnán, 1945. január 3-án. Mellette a szovjet 110. harckocsidandár egyik kilőtt T-34/85 harckocsija látható (Archive of Modern Conflict, Mirko Bayerl engedélyével)

Az 5. SS-páncélosadosztály egyik páncélgránátosmenetoszlopa 1945. január elején. A háttérben 15 cm-es önjáró gyalogsági lövegek láthatók (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

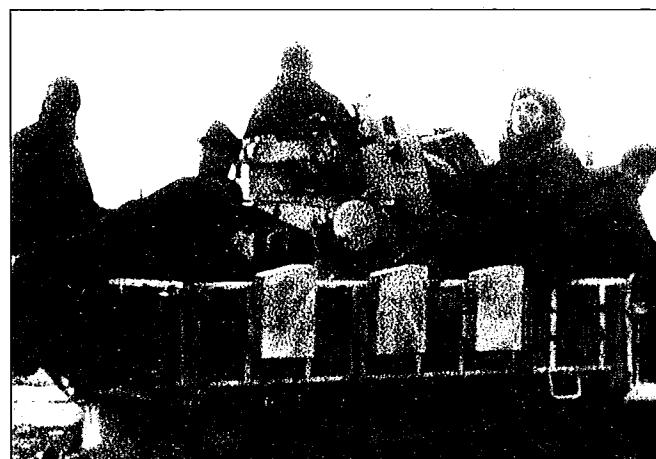
Az 5. SS-páncélosadosztály parancsnoka, Ullrich SS-Standartenführer (középen, tányérsapkában) és az 5. SS-páncélosezred parancsnoka, Darges SS-Obersturmbannführer helyzetmegbeszélést tart, 1945. január (Mirko Bayerl engedélyével)

A 3. SS-páncélosadosztály Panzer IV harckocsija, megrakva SS-páncélgránátosokkal, 1945. január eleje (Ullstein Bild)

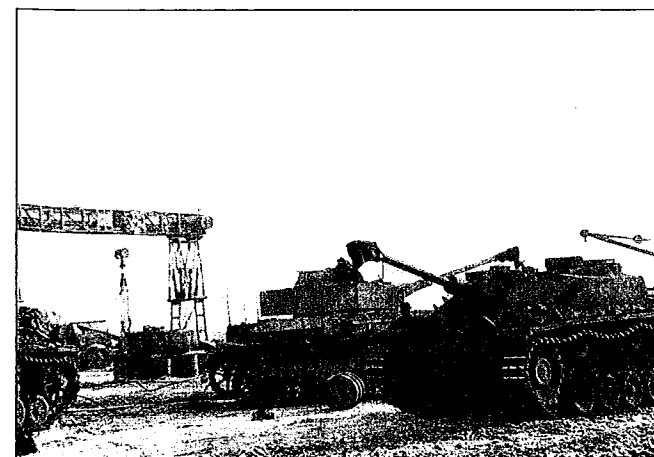
Becker SS-Brigadeführer, a 3. SS-páncélosadosztály parancsnoka (jobbra) a helyzetet elemzi, 1945. január eleje (Ullstein Bild)

Német önjáró 2 cm-es légvédelmi gépágyú menetben, 1945 eleje (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

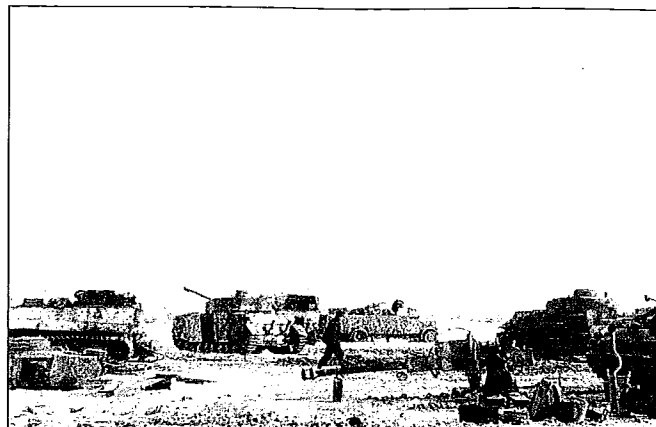
A német 96. gyaloghadosztály átkelése a Duna déli partjára, 1945. január 2. (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

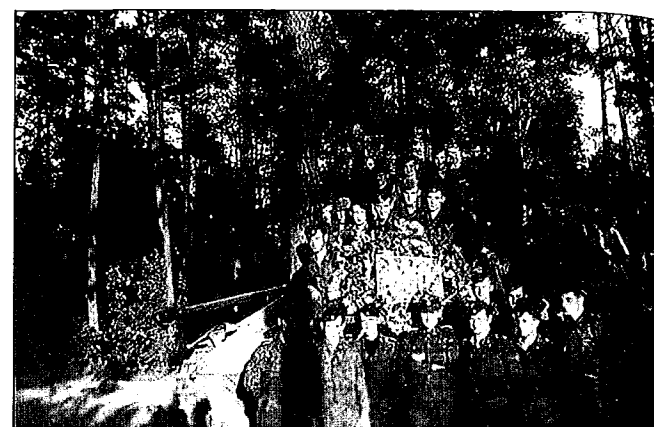
A 4. SS-páncélosadtest javítóbázisa 1945. január elején Ács közelében (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A 4. SS-páncélosadtest javítóbázisa 1945. január elején Ács közelében (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

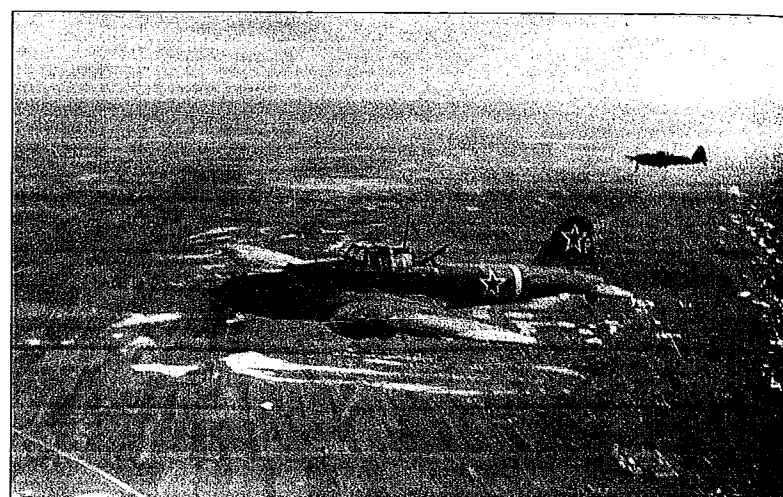
A 4. SS-páncéloshadtest javítóbázisa 1945. január elején Ács közelében. A balszáron egy torony nélküli Tiger E nehézharckocsi, középen és a jobbszáron pedig Panzer IV harckocsik láthatók (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Az 5./II. SS-páncélososztály karbantartói az 500. megjavított Panther harckocsival 1944 őszén (Andreas Szeibert engedélyével)

Szovjet géppisztolyos lövész Dorogon, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

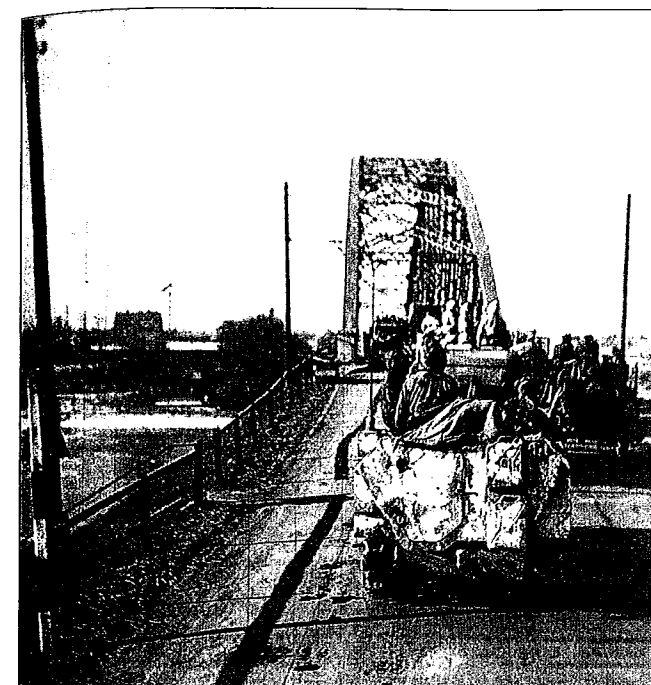
Szovjet Il-2 csatarepülőgépek a magyar légtérben, 1945 eleje (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Rudel ezredes, a német 2. csatarepülő-ezred parancsnoka (jobbra, a térkép fölé hajolva) és Lévay százados, a magyar 102/1. vadászbombázó-század parancsnoka (Rudel mögött) közös helyzetmegbeszélésen (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fényképtárház)

Rudel ezredes (balra) Ju 87 G2 páncél-vadász-repülőgépe előtt, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fényképtárház)

A német 6. páncélos-felderítőosztály lövészpáncélosai a komáromi közúti hídon, 1945. január (Mirko Bayerl engedélyével)

A Dunától északra lezajlott 1945. januári páncélosütközetben Kurt Schwarm tizedes, egy motorkerékpáros futár egyetlen nap alatt három szovjet páncélost lőtt ki Panzerfausttal. Ezért a Vaskereszt lovagkeresztjével tüntették ki (Ullstein Bild)

Gustav Harteneck lovassági tábornok, a német I. lovashadtest parancsnoka (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Jobbra középen: Egy német Jagdpanzer IV vadászpáncélos és egy lövészpáncélos gyalogsági biztosítással nyomul előre 1945 januárjában. A bal oldalon látható gránátos fegyvere egy MP 44 gépkarabély, vállán pedig Panzerfaustot visz (Ullstein Bild)

Német StuG. III rohamlövegek nyomulnak előre, rajtuk páncélgránátos-gyalogság, 1945. január (Ullstein Bild)

Német Tiger B nehézharckocsi láncfalának nyoma a havas terepen, 1945. január közepe (Ullstein Bild)

A 3. páncélososztály Zámolynál elvesztett Panzer IV L/70 (A) vadáspáncélosa 1945 nyarán (Weimper Zoltán engedélyével)

Balra: Egy Zámoly körül kilőtt szovjet Valentine harckocsi roncsa 1945 nyarán (Weimper Zoltán engedélyével)

SS-páncélgránátosok hegyes terepen törnek előre, 1945. január eleje. A hóban elesett szovjet katonák fekszenek (Ullstein Bild)

SS-páncélgránátosok a hegyvidéken folytatott harcok szünetében (Ullstein Bild)

SS-páncélgránátosok erdős terepen foglalnak tüzelőállást, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A magyar 1. huszárhadosztály álcázott 4 cm-es légvédelmi gépágyúja és kezelői 1945 januárjában (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Magyar 10,5 cm-es könnyű tábortarack a Vértesben, 1945. január-február (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

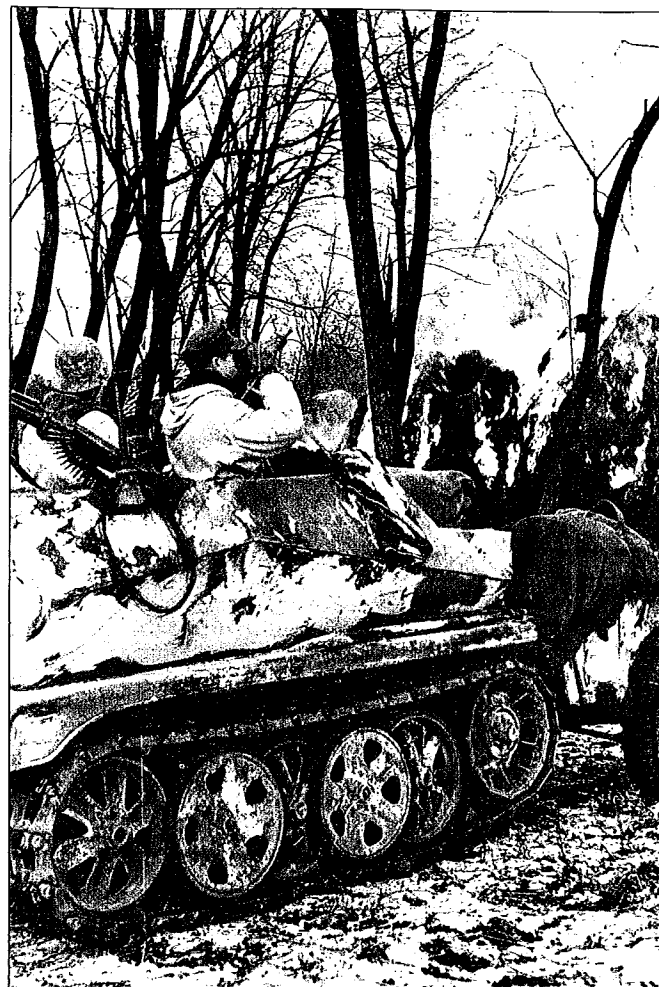
A magyar tüzérségi állás a Vértesben, 1945. január (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

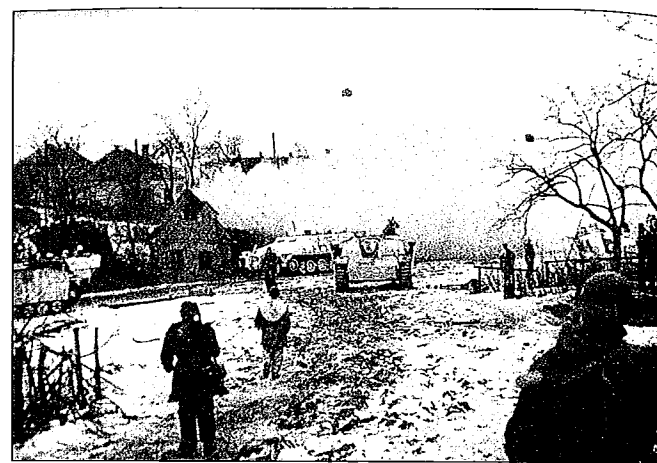
Német 15 cm-es nehéz tábortarack harc közben, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A német 509. nehézpáncélos-osztály egyik fehérre meszelt parancsnoki Tiger B nehézharckocsija, 1945. január. Mellette egy Sd.Kfz. 251 lövészpáncélos látható a 3. SS-páncélososztályból (Ullstein Bild)

Az 5. SS-páncélos-felderítőosztály Sd.Kfz. 250 lövészpáncélosa harc közben, 1945. január (Ullstein Bild)

A 3. SS-páncélos-hadosztály StuG. III rohamlövegei, lövészpáncélosai és páncélgránátosai 1945 januárjában (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Német önjáró 3,7 cm-es légvédelmi gépágyú menetben, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A 3. SS-páncélos-hadosztály StuG. III rohamlövegei és páncélgránátosai 1945 januárjában (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

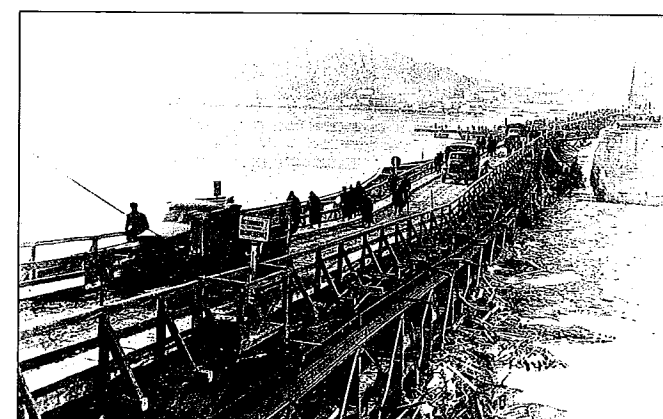
A 3. SS-páncélos-hadosztály páncélgránátosa az elfoglalt szovjet állásokat feltűzött szuronnal kutatja át, 1945. január 20. (Ullstein Bild)

SS-páncélgránátos egy elfoglalt szovjet lövészárokban, 1945. január 22. A német katona lábánál egy felborult Maxim géppuska látható (Ullstein Bild)

SS-páncélgránátosok egy visszafoglalt magyar községben, 1945. január (Ullstein Bild)

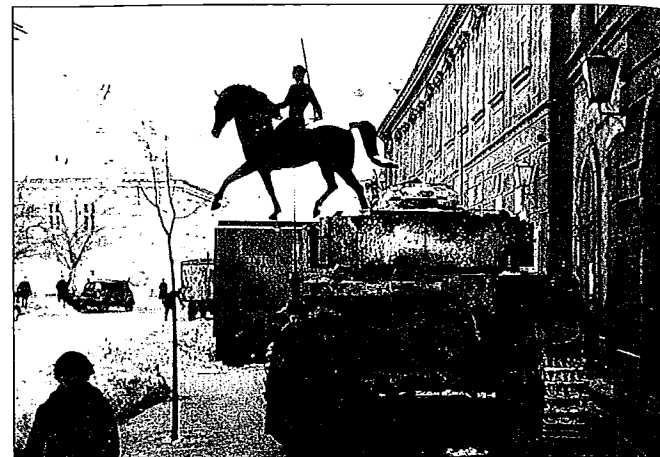
A dunaföldvári szovjet hadihíd 1945 elején (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

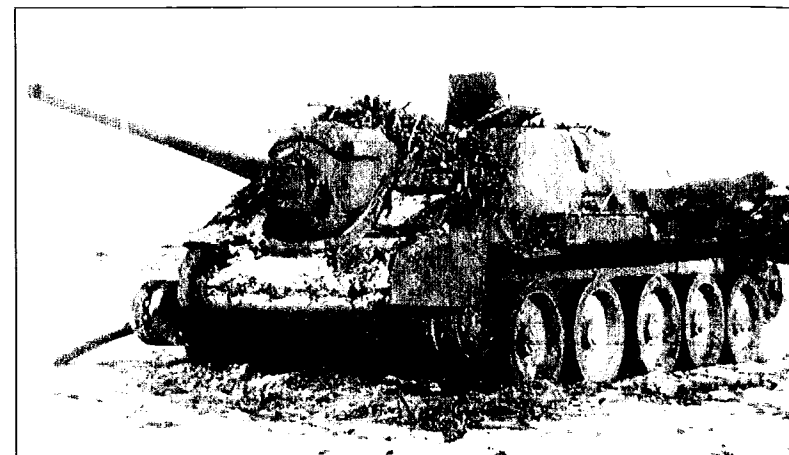
SS-lövészpáncélosok haladnak el egy szétvert szovjet oszlop maradványai mellett, 1945. január 23. (Ullstein Bild)

Ney Károly (középen, szőrmesapkában), a róla elnevezett SS-harcsoport parancsnoka 1945 januárjában. A jobbszáron a német 1. páncéloshadosztály egyik parancsnoki Panzer III harckocsija látható (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

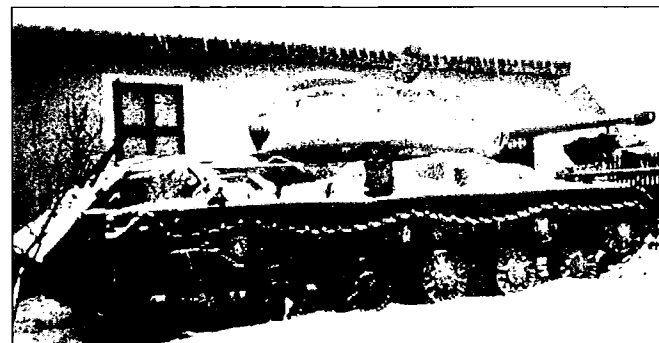

A német 1. páncéloshadosztály Panzer IV harckocsija Székesfehérváron a város visszafoglalása után, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Kilőtt szovjet SzU-85 önjáró löveg Mátyás közeliében, 1945. január (Georg Bose engedélyével)

Georg Bose hadnagy, a 69/1. páncélvadászszázad parancsnoka Jagdpanzer IV vadászpáncélosán (Georg Bose engedélyével)

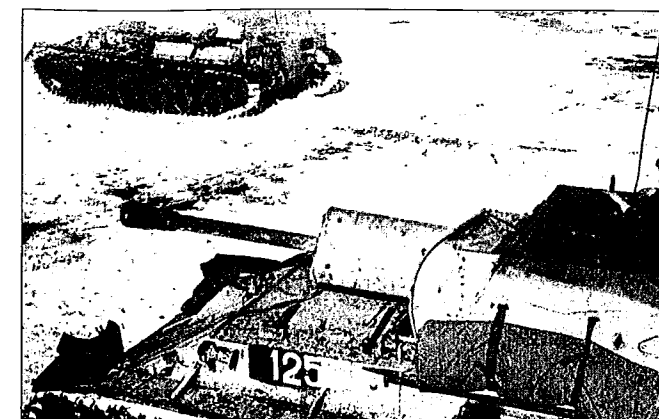
A német 69. páncélvadászszázad által 1945 januárjában, Mátyásnál zsákmányolt szovjet IS-2 nehézharcokcsi (Georg Bose engedélyével)

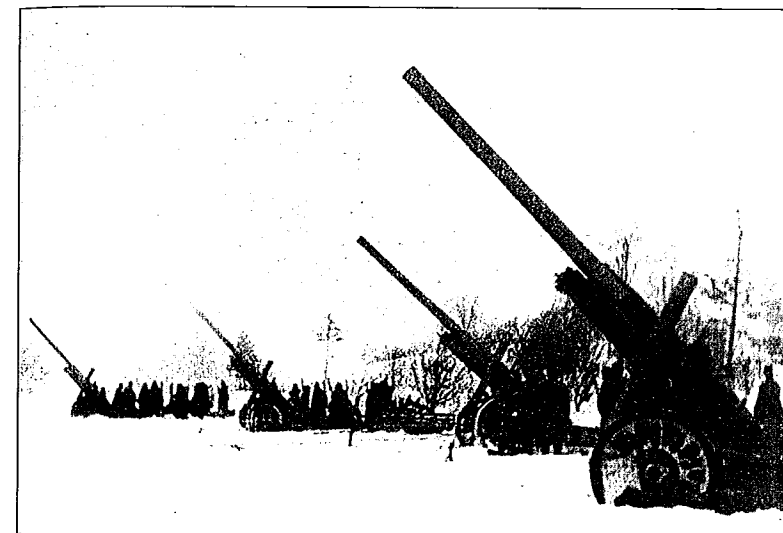
Sérült német Panzer IV harckocsi és StuG. III rohamlöveg javítása, 1945. január (Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Szovjet kozák lovasság menetben (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Szovjet SzU-76 önjáró lövegek harc közben, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fényképtárház)

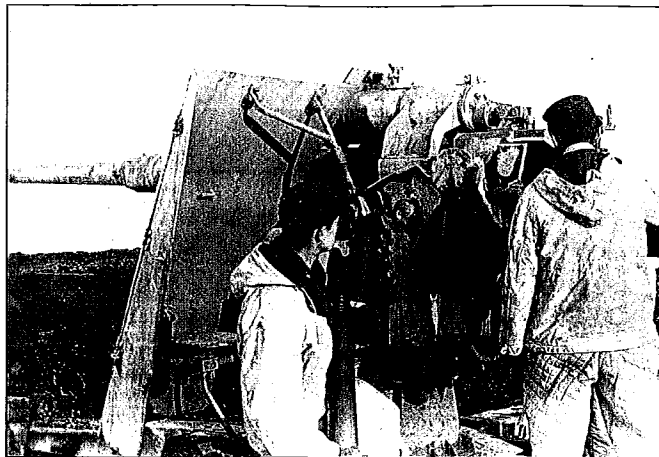
Szovjet 1931/37 M. 122 mm-es tábori ágyú tüzelőállásban, 1945. január (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

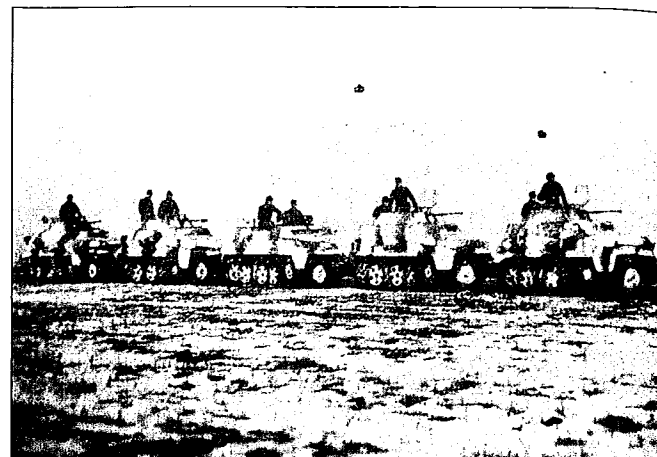
Német gránátos Panzerfausttal a kezében fedezékben várja a szovjet támadást, 1945. január (Ullstein Bild)

Szovjet T-34 harckocsik menetben 1945 januárjában. A háttérben egy amerikai gyártmányú tehergépkocsi látható (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Egy német 8,8 cm-es Flak 36 légvédelmi löveg páncélosok elleni tüzelőállásban, 1945. január 30. (Ullstein Bild)

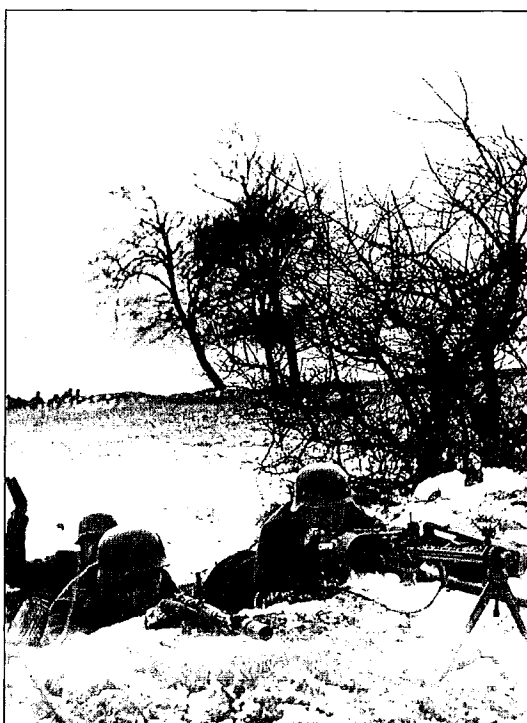
A német 6. páncélos-felderítőosztály harcjárművei 1945 januárjában (Mirko Bayerl engedélyével)

Hermann Breith tábornok, a német III. páncéloshadtest parancsnoka (HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

A német 6. páncélososztály Panther harckocsijain a magyar 25. gyaloghadosztály katonái várják az indulási parancsot a Csősz környéki harcokban, 1945. február közepe (Ullstein Bild)

Kilőtt szovjet ISzU-122 önjáró löveg Seregélyes közelében, 1945. február eleje (Günther Lange felvétele, HM HIM Hadtörténeti Múzeum Fotóarchívuma)

Német gyalogsági állás az 1945. februári harcokban. A bal oldali gránátos karabélyán puskagránátvető-toldat látható (Ullstein Bild)

A német 114/II. páncélgránátos-zászlóalj katonái egy ellenlökés előtt a Csősz környéki harcokban, 1945. február közepe (Ullstein Bild)

SS-páncélgránátosok beszélgetnek a harcok szünetében egy német páncélos mellett 1945 januárjában. A láncfalhoz egy MP 44 gépkarabélyt támasztottak (Ullstein Bild)

Kudriczy altábornagy, a magyar II. hadtest parancsnoka (jobbra) és Kalkó vezérkari ezredes, a 25. honvéd gyaloghadosztály parancsnoka (háttal) Söth vezérőrnagy (balra), a német 3. páncélososztály, Radowitz vezérőrnagy (középen), a 23. páncélososztály és Thunert vezérőrnagy, az 1. páncélososztály parancsnoka társaságában. Radowitz és Thunert a Magyar Érdemrend középkeresztjét is viselik. A fénykép 1945. március 1-jén készült (HM HIM Hadtörténelmi Levéltár)

Német lövészpáncélosok egy településen vonulnak keresztül, 1945. január vége (Ullstein Bild)

*A kilőtt szovjet páncélosok roncsait
magyar katonák vizsgálják
(Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti
Múzeum Fotóarchívuma)*

*Hősi halált halt szovjet harckocsizó holtteste,
1945. január-február
(Dr. Woynarovich Elek felvétele, HM HIM Hadtörténeti
Múzeum Fotóarchívuma)*

*A német vonalakat elért budapesti
védők számára útjelző táblákat
helyeztek ki, 1945. február 13.
(Ullstein Bild)*

*A „Budapest Erőd”-ből kitört német védők egy maroknyi
csoportja a 3. lovasdandár lövészpáncélosán a biztonság felé tart,
1945. február közepe
(Ullstein Bild)*

8. fejezet: Székesfehérvár visszafoglalása (1945. január 21–22.)

A IV. SS-páncéloshadtest balszárnán a szovjetek által kitartóan védett Székesfehérvár térségéből a németeket állandóan az a veszély fenyegette, hogy a Vörös Hadsereg csapatai esetleg erős ellentámadást indítanak a Velencei-tó északkeleti csücskéig előretört páncéloscsapataik hátába.

Ezt a támadást csak jelentős német gyalogság bevetésével lehetett volna megállítani, de ez nem állt rendelkezésre. A város körül a szovjetek immár negyedik napja kötötték le az 1. és 23. páncélos-hadosztályok jelentős részét. Az 1. páncélos-hadosztály erőit ezért nem lehetett az SS-páncélos-hadosztályokkal együtt összefogva, az északkeleti irányban alkalmazni.

Székesfehérvár egyéb katonai jelentőséggel is bírt. Egyrészt fontos közlekedési csomópont volt, hiszen ide futottak be a környék jelentősebb vasútvonalai. A régió műúthálózatának is itt volt a központja. Emellett a szovjetek itt alakították ki a 4. gárdahadsereg védelmi rendszerének egyik fontos páncéllhárító körletét. A német utánpótlási vonalak szempontjából is nagy jelentősége volt a városnak, mert ahogy egy szovjetek által zsákmányolt január 20-i német jelentés fogalmaz:

„Székesfehérvár környezetében az anyagszállítás gyakran megszakad az ellenség tüze miatt. Az élelmiszer és lőszer utánpótlása terén fennakadások vannak.”⁵⁶⁷

A várostól délre a németek szállítási útvonalai körül még jó néhány szétugrasztott szovjet csapattörzsek kószált, s ezek felszámolása addig nehéz volt, míg Székesfehérvárt a szovjetek tartották. Emiatt a Velencei-tó irányában is csak páncélosok „védőörizete” alatt lehetett utánpótlást szállítani.

Eberhard Thunert vezérőrnagy január 21-ére virradó éjjel érkezett vissza a „Philipp” páncéloscsoportnál tett látogatásáról. A hadosztályparancsnok Úrhidától keletre kialakított harcálláspontján úgy döntött, hogy Székesfehérvárt csapataival éjszakai, összpontosított támadással teljesen elfoglalja. Gille SS-Obergruppenführer, a IV. SS-páncélos-hadtest parancsnoka ezzel egyetértett, s még a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóaljat, valamint az 509. nehézpáncélos-osztály néhány Tiger B harckocsiját is odaigérte az 1. páncélos-hadosztály parancsnokának.

Ezekből az erőkből egy újabb harccsoportot akartak kialakítani, amelynek parancsnokává Mertens őrnagyot szemelték ki. Az ígért erők azonban nem érkeztek meg időben. Sőt, a Tiger B-k egyáltalán nem jöttek. A 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj viszont

Seregélyesről végül csak elindult, hogy kivegye részét a Székesfehérvár elleni támadásból. A 23. páncélos-hadosztályt is arra utasították, hogy északnyugatról vegyen részt a város elleni támadásban.⁵⁶⁸

Az 1. páncélos-hadosztály Székesfehérvártól délre és délnyugatra gyülekező támadó csoportosításának jobbszárnját egyelőre a 113. páncélgránátos-ezred II. zászlóalja fedezte, de később Börgönd irányából csatlakozott az ezred zöme (Marcks őrnagy) is, amit az I/4. páncélosszáhad nyolc Panther harckocsija támogatott.

A balszárnyon Huppert alezredes 1. páncélgránátos-ezredét megerősítették az I/6. páncélosszáhad 10 Panzer IV harckocsijával, a 37. páncélvadász-osztály „Marder” önjáró páncéltörő ágyúival és a 37. páncélos-utászászlóalj zömével. A harccsoportnak volt alárendelve a Ney-féle SS-harccsoport is, amelynek nyugat felől kellett támadást indítania a város ellen. A német-magyar csapatokat a 403. népi-tűzérhadtest és a 73. páncélos-tűzérezred ütegei, valamint a Luftwaffe 100. légvédelmi tűzérezrede egy osztályának 8,8 cm-es lövegei és 2 cm-es önjáró légvédelmi géppályái is támogatták.⁵⁶⁹

A tűzérési tűz gyors és pontos vezetése érdekében a tűzérési térképeken a várost előre kisebb körzetekre osztották. A harccsoport-parancsnokok e beosztás alapján bármikor kérhettek tűzérési támogatást, akár az egész 73. páncélos-tűzérezredet is.

A „Ney” SS-harccsoport január 21-én reggel 9 órától délután 14 óráig elfoglalta a Sárvíz-csatorna Székesfehérvár felé eső (keleti) partján, Sárszentmihály magasságában lévő szovjet állásokat. E harcok során mintegy 40 sebesültet vesztek. Az alárendelt német SS-százzaddal támogatott magyar harccsoport a Sárpentele határában tartott pihenő után a vasúti töltés jobb és bal oldalán, 50-60 méteres térközökkel lassan megindult a Székesfehérvár külterületén levő piactéri kisállomás felé, amelyet délután 16 óra körül értek el. A vasúti töltés mentén előretörve a magyar SS-katonák körülbelül 40-50 szovjet foglyot ejtettek.⁵⁷⁰

A „Ney” SS-harccsoport folytatta előrenyomulását a város felé, miközben súlyos harcokat vívott Székesfehérvár külterületeinek elfoglalásáért. Ezalatt körülbelül 500 méterre Ney csapatainak jobbszárnjától, egy 400-500 fős szovjet egység megközelítette a már mögöttük hagyott Sárpentelet. Így fennállt annak a veszélye, hogy a „Ney” SS-harccsoportot elvágják. A rádión kért tűzérési támogatás és a német-magyar ellenlökés azonban a szovjeteket visszaszorította Székesfehérvárra.

A Székesfehérvár elleni közvetlen támadás nem sokkal 19 óra

⁵⁶⁸ I. Pz. Div. 719. o., valamint Vopersal 594. o.

⁵⁶⁹ I. Pz. Div. 720. o.

⁵⁷⁰ Vadon 2. o.

⁵⁶⁷ Lásd Fejezetek 98. o.

után vette kezdetét.⁵⁷¹ A meginduló német–magyar csapatok a város széléig gyors ütemben támadtak, de itt a szovjet védelem egyre erősebb lett. A délnyugatról támadó „Huppert” harccsoport hamarosan letörte a város szélén létesített állások ellenállását, délről pedig a 113/10. (páncélos-utász-) század lövészpáncélosai zárkóztak fel és nyomultak tovább északi irányban.

A város felé törő „Huppert” harccsoport Szabadbattyán felől a városba vezető út mentén Székesfehérvár felé visszavonuló szovjet páncélosokba, főleg a 9. gárda-harcoksidandár fehér téli álcafestéssel ellátott⁵⁷² M4A2 harckocsijaiba ütközött. A német harccsoport élen haladó Panzer IV harckocsik egy útkereszteződésben bevárták őket, és két M4A2-t alig 20 méter távolságból kilőttek. Az összecsapásban a 6. páncélosszázad parancsnoka is súlyosan megsebesült. A század vezetését Reif főtörzsőrmester vette át.

A szovjetek legnagyobb sajnálatára a németek január 21-én este már nem csak északnyugati irányból támadták Székesfehérvárt. Itt ugyanis a várost védő 21. gárda-lövészhadtest 41. gárda- és 84. lövészadosztályai jól kiépített állásokkal és hatásos páncélelhárító tűzrendszerrel rendelkeztek.

A 69. gárda-lövészadosztály, valamint 9. gárda-harcoksidandár és a 382. gárda önjáró tüzezerred erői viszont a várostól délre és délkeletre a támadó németeket nem tudták megakadályozni abban, hogy betörjenek Székesfehérvárra, és a városközpont irányában nyomuljanak előre. Az északi városrészbe is beszivárgó német–magyar gyalogság lassan bekerítéssel fenyegette az északnyugaton harcoló szovjeteket.

A szovjetek, hogy elkerüljék a bekerítést, megkezdtek a csapataik kivonását Székesfehérvárról. A manőver fedezésére utóvédet állítottak össze a 338. páncéltörő tüzezerredből, két összevont lövészászlóaljából és egy zsákmányolt német páncélosokkal felszerelt harcokcsiszázadból.

Ezek az erők minden erőfeszítésk ellenére a német–magyar támadásokat csak lassítani tudták. Egy német harckocsit és egy lövészpáncélost kilőttek, de közben maguk is négy páncéltörő löveget és három vontatójárművet veszítettek. A zsákmányolt harckocsikból a harc közben kifogyott az üzemanyag, ezért elhagyták őket.⁵⁷³

Miután a német és magyar gyalogság elérte a város szélét, kezdetét vette a kegyetlen éjszakai helyséharc. A város megtisztítása – főleg sötétben – nem volt könnyű feladat, de a támadók jól haladtak. Ennek ellenére akadtak olyan szakaszok, ahol a szovjetek nehezebben adták fel a harcot, és súlyos közelharcok alakultak ki. Így például a város délnyugati részének megtisztításakor a 37. páncélos-utászászlóalj nemrégiben érkezett új parancsnoka, Behaim-Schwarzbach őrnagy egy ilyen közelharcban sebesült meg.

A 113. páncélgránátos-ezred délről támadó erői előtt időről időre menekülő szovjet páncélosok jelentek meg a mellékutak irányából. Egy alkalommal lázas sietségükben és a nagy sötétben még a 113. páncélgránátos-ezred parancsnoki lövészpáncélosát is megtaszították, de mire az I/4. páncélosszázad parancsnoki Panther harckocsija feléjük fordította volna lövegcsövét, már el is tűntek a téli éjszakában. Az első két páncélost követő szovjet harckocsik és tehergépkocsik már nem voltak ilyen szerencsések, s nem úszták meg a Pantherek ágyútűzét.⁵⁷⁴

A városi Könnyűfémű területére visszavonuló szovjet gyalogságot a 9. gárda-harcoksidandár öt-hat M4A2 harckocsija is követte. A lövészek befészkeltek magukat a vastag beton- és terméskő falú épületekbe, és az ablak- és tetőnyílásokon keresztül tüzeltek a németekre. A szovjet mesterlövészek, golyószórók és géppuskák tűz alatt tartották az épületek közötti területet, a harckocsik pedig előnyös tüzelőállásból lőttek. A németeknek mielőbb beton- és páncéltörő nehézfegyverekre volt szükségük.

A 100. légvédelmi tüzezerred egyik ütegének (Dreyer százados) 8,8 cm-es légvédelmi ágyúja – anélkül, hogy kerek alvázáról levették volna – egyes szakaszokon páncélgránátokkal szétlőtte a falat. A részek kialakításában német páncélgránátosok is részt vettek, akik páncélokot lőttek a masszív akadályba, de közben közülük többen elesetek vagy megsebesültek. Két önjáró 2 cm-es páncélozott légvédelmi gépágyú az ablakokból lövöldöző szovjet gyalogságra nyitott tüzet. Három szovjet M4A2 harckocsit a német 8,8 cm-es légvédelmi lövegek kis távolságból semmisítettek meg. A pincékből előbújó szovjet gyalogság ezután megadta magát.⁵⁷⁵

Székesfehérvár központja felé közeledve a szovjetek ellenállása egyre erősödött. Grolman este 23 óra 30 perckor Wenck altábornaggyal való beszélgetése során kifejtette, hogy benyomása szerint a szovjetek nem fogják Székesfehérvárt pánikszerűen feladni, mint ahogy azt a dél körül beérkező különböző jelentések először sugallták. Ahogy fogalmazott, a város bevételével kapcsolatban „azzal tisztában kell lenni, hogy nem lesz könnyű sétágalopp”.⁵⁷⁶

Ez alatt a 23. páncélosadosztály – arra való hivatkozással, hogy erői saját arcvonalszakaszán vannak lekötve – csupán néhány páncélgránátosokból, páncélos-utászokból és vadászpáncélosokból álló kisebb rohamosztaggal támadta Székesfehérvár északi szélét.⁵⁷⁷

Éjjel után még csak a város nyugati fele volt német kézben, legálábbis Huppert alezredes ezt jelentette.

Valamivel később a 23. páncélosadosztály rádióon megkérdezte az 1. páncélosadosztály parancsnokságát:

– Hol vannak a támadó élek? Kell segítség?

Erre Krantz vezérkari ezredes, a hadosztály első (hadműveleti) vezérkari tisztje némi ironiával így válaszolt:

– A helység közepén – stop – köszönet a jelentős támogatásért!⁵⁷⁸

Réggel 6 óra tájban egy német harckocsi a Nádor utca felől megközelítette a Városházát,⁵⁷⁹ majd 7 óra 15 perc körül már három német harckocsi tört előre a Városházánál páncélgránátos-támogatással. Shvoy Kálmán nyugállományú altábornagy, székesfehérvári lakos szemtanúja volt az eseményeknek:

„Reggel 7 órakor férfiak, nők a tegnap délutáni [szovjet – Sz. N.] parancs alapján a Városháza előtt gyülekeztek munkára, amikor egyszerre negyed 8-kor valaki elkiáltotta magát: 'itt vannak a németek', mire mindenki elszaladt. Nyomban utána az Ős-Fehérvár söröző sarkán meg is jelent 3 német tank, előttük az út két oldalán gyalogság. Onnan rövid megállás után folytatták menetüket a Felsőváros felé, a palota előtt el. A tankokat követték a felderítőkocsik,

rádiós stb., de jöttek a gépek [vagyis a lövészpáncélosok – Sz. N.] a gyalogsággal is, s minden a legnagyobb rendben...
[...]

A kora reggel bejövő tankok, melyek szintén a balatoni út felől jöttek, fel voltak gallyazva [álcázási célból – Sz. N.] és a nép ünnepelte őket. Fegyelmezetten viselkedtek, ezt meg kell hagyni.”⁵⁸⁰

Ezzel közel egy időben a Zichy-liget sarkán is megállt egy német harckocsi, amely a Fő utcán nyomult előre. A harckocsi parancsnoka németül figyelmeztette a környéken szintén közmunkára gyülekező polgári lakosságot, hogy ne menjenek tovább, mert utcai harcok folynak.

Ekkor a környező házakban (a törvényszék épületében, a Wertheim-házban, a Karl-házban, a Magyar Királyi Szállodában és az evangélikus templomban) állást foglaló szovjet katonák, valószínűleg adott jelre, gyalogsági fegyvereikből tüzet nyitottak a páncélosra.⁵⁸¹

Az egész éjszaka tartó súlyos helyséharcok után reggel 8 órára a német–magyar csapatok lényegében visszafoglalták Székesfehérvárt.⁵⁸²

A német járőrök 9 óra tájban kezdték átfésülni az óvóhelyeket, majd fél órával később a magyar SS-csapatok is megjelentek. Egy szemtanú leírása szerint:

„Fehér csuklya [értsd téli álcaruha – Sz. N.] volt rajtuk, bal karjukon fekete szalag, halálfejjel. Bemutatkozásuk a tisztelés után a következő volt: 'Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetsége!' Elmondották, hogy Budapestre szorult német erők kiszabadítására érkeztek Fehérvárra is. Céljuk, a Velencei-tó déli partján, a főútvonal mentén előretörni a főváros felé...”⁵⁸³

A város területén vívott tisztogató harcok azonban még közel sem értek véget. Délelőtt 10 óra körül Százrét és a városi piac felől, a Szőgyén-Marich utca irányából mintegy 300 szovjet katona, zömében géppisztollyal felszerelve, „hurrá” kiáltások közepette a Városháza tér felé rohmozott. A kitörést kelet felé megkísérlő szovjeteket azonban a német–magyar csapatok bekerítették, és kegyetlen harcokban megsemmisítették. Szemtanúk szerint az Anna kápolna felől egy német harckocsi repeszgránátokkal lőtte a gyűrűbe zárt szovjeteket.

A harcok után a Bazilika mögött halomban feküdtek az elesett szovjet katonák holttestei. A csekély számú szovjet túlélőt és sebesültet a magyar SS-csapatok hadifogolyként a püspöki palota kapujánál gyülekeztették, s kezdetben meglehetősen durván bántak velük.⁵⁸⁴

A szovjet hadifoglyok létszáma német jelentések szerint elérte a 800 főt. A nagy mennyiségben zsákmányolt amerikai gyártmányú „Studebaker” tehergépkocsik, a visszaszerzett német „Hanomag” vontatójárművek és „Opel-Blitz” tehergépkocsik segítségével az 1. és 113. páncélgránátos-ezredek újra teljesen gépesíthették.

A 113/I. páncélgránátos-zászlóalj gyors éjszakai előretörése a főpályaudvaron már gőz alatt várakozó szovjet vasúti szerelvényeket ejtett zsákmányul, rajtuk többek között szállításra előkészített német harckocsikkal. A szerelvény két mozdonyát a 100. légvédelmi tüzezerred 8,8 cm-es ágyú páncélgránáttal kilőttek. A németek jelentéseik szerint mintegy 40 (részben német, részben szovjet) páncélost zsákmányoltak. A kijavított német páncélosok egy részével később az 1/6. századot erősítették meg, amely a városerő folytató harcokban legalább két Panzer IV harckocsit veszített.⁵⁸⁵

A Ney-féle SS-harccsoport a harcokban jelentős veszteségeket szenvedett. Január 20-án és 21-én Székesfehérvár körül és a városban folytatott harcselekmények során 171 fő elesett, és több mint 300 katona megsebesült. Az eltűntek száma is meghaladta a százat. A magyar SS-katonák jelentéseik szerint 17 szovjet páncélost lőttek ki (főleg páncéloköllel).⁵⁸⁶

Székesfehérvár északi részét és a város északkeleti előterét a németek a déli óráktól kezdve megtisztították. A 113/I. páncélgránátos-zászlóalj, az 1/6. páncélosszázad egyik szakaszának Panzer IV harckocsijai, a Ney-féle SS-harccsoport és a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj katonái elől visszahúzódó szovjetek 15 óra körül Kiskecskemétet is kiűrtették. A német csapatok további előrenyomulását a IV. SS-páncéloshadtest rádióon közölt parancssal leállította. Feltehetően Gille törzs a további támadáshoz gyengének ítélte a körzetben rendelkezésre álló erőket.

A Pákozdtól nyugatra ideiglenes védelembé vonuló erőket este a 113/II. páncélgránátos-zászlóalj leváltotta. Ezzel Székesfehérvár visszafoglalása gyakorlatilag befejeződött.⁵⁸⁷

A város visszafoglalása utáni állapotok jellemzésére egy január 24-én kelt hivatalos jelentésből idézünk röviden:

„A lakóházak egy része rongált, de többnyire lakhatók. A nyilasok is visszatértek (akik Veszprémben voltak). Székesfehérváron két nap alatt 4 ezer önkéntes jelentkezett a nyilas katonai alakulatokhoz, a toborzást tovább folytatják. A város rendjét a magyar csendőrség vette kezébe. A halottakat temetni kezdik. Sok szovjet katona esett el a visszafoglaló harcokban. A békés élet jelei kezdenek kibontakozni. A megszállás 30 napja alatt a város élelmet nem kapott. A front közel van, a város tele van félelemmel.”⁵⁸⁸

Székesfehérvár január 22-i visszafoglalását követően a „Ney” SS-harccsoport még közreműködött a városban levő szovjet ellenállási pontok felszámolásában, majd ezt követően az alakulat zömét – egy magyar zászlóalját és egy német SS-századát leszámítva – kivonták az arcvonalból, és feltöltés végett ismét Súra helyezték át. Ott január 23-án ismét számos levente, valamint a magyar honvéd légierő egy földi kiszolgáló százada is csatlakozott hozzájuk.

Székesfehérvár elfoglalásával az 1. páncélosadosztály végre megnyugtatóan biztosította a IV. SS-páncéloshadtest balszárnyát. Így a hadosztály a továbbiakban minden erejét a Velencei-tó és a Duna között kibontakozó ádáz küzdelemben vethette be.

⁵⁷¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 21. 1. 1945 (628. telerker 7212443. felvétel).

⁵⁷² Német források szerint a szovjetek a T-34 harckocsikat és a páncéltörő ágyúkat is fehérre festették. Lásd Theo Vogt: Die Wiedereinnahme von Stuhlweissenburg am 21./22. Januar 1945. In: Der Freiwillige 2003/7. (A továbbiakban: Vogt) 7. o.

⁵⁷³ Balaton 1999 27. o., illetve Taraszov i. m. 5. számú vázlat.

⁵⁷⁴ 1. Pz. Div. 720. o.

⁵⁷⁵ Vogt 8. o., valamint lásd Kurt Schlote: Sturmflak in Ungarn című visszaemlékezését a Der Landser című folyóirat 68. számában.

⁵⁷⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 21. 1. 1945 (628. telerker 7212445. felvétel).

⁵⁷⁷ 23. Pz. Div. 474. o.

⁵⁷⁸ Idézi 1. Pz. Div. 720–721. o.

⁵⁷⁹ Fejér Megyei Szemle 7. Honismereti tanulmányok. (Székesfehérvár, 1970.; a továbbiakban: FMSZ) 177. o.

⁵⁸⁰ Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918–1945. Sajtó alá rendezte, a bevezető szöveget írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta: Pemeki Mihály. (Budapest, 1983., a továbbiakban: Shvoy-napló) 310. o.

⁵⁸¹ FMSZ 10. o.

⁵⁸² HL KSZV-napló 4875. fölió.

⁵⁸³ K. S.-né visszaemlékezése 1968. augusztus 11-én. In: Fejér Megyei Szemle 7. – Honismereti Tanulmányok. (Székesfehérvár, 1970.) 192. o.

⁵⁸⁴ FMSZ 177. o., Shvoy-napló 310. o.

⁵⁸⁵ 1. Pz. Div. 721. o. és Stoves KTB 22. 1. 1945.

⁵⁸⁶ Payer 461. o.

⁵⁸⁷ 1. Pz. Div. 722. o. és Stoves KTB 22. 1. 1945.

⁵⁸⁸ FMSZ 193. o. Az önkéntesek nagy száma talán a szovjet csapatok által elkövetett erőszakos cselekmények aránylag magas számával indokolható. Ez azonban már nem szorosan értelmezett hadtörténelem, ezért e munka keretében nem foglalkozunk vele. A székesfehérvári szovjet atrocitásokról készült 1945. január 31-i rendőrségi jelentés megtalálható a HM HIM Hadtörténelmi Levéltárban, a m. kir. rendőrség felügyelője iratai között 673/1945. számon.

9. fejezet:

Anyagcsata Hercegfalva körül és a Váli-víz mentén (1945. január 22–24.)

1945. január 22. hétfő

(Időjárás: legmagasabb nappali hőmérséklet mínusz 6 Celsius-fok, részben borult égbolt mérsékelt látótávolsággal, részben pedig derült idő.)

Az észak felé törő 3. páncélososztály páncélozott harccsoportját január 22-ére virradó éjjel Adony térségében dél felé fordították, hogy az áttört szovjet 18. harckocsi- és 133. lövészhadtestet oldalba támadja.

A németek ezzel kicsit elkéstek, mert a szovjetek addigra már erőik zömével elérték Előszállás körzetét. A páncélozott harccsoport – szovjet adatok szerint mintegy 40 páncélossal – ennek ellenére a 394/I. páncélgránátos-zászlóaljjal közösen északkelet felől támadást intézett Hercegfalva irányában, amelyet a lövészgyalogsággal megerősített szovjet 110. harckocsidandár már birtokba vett és szívósan védelmezett. A német támadás nem járt eredménnyel. A szovjetek két Panzer IV kilövése mellett visszaverték a kísérletet.

A 394/II. páncélgránátos-zászlóalj időközben visszafoglalta az előző nap elveszített Sárbogárdot.

Ekkor a páncéloscsoporthoz észak felé kerülve Hercegfalva délnyugati előterébe vonult. Miután a páncélosokat ellátták löszerrel és üzemanyaggal, a harccsoport 15 óra körül délnyugati irányból – szovjet adatok szerint 27 páncélossal – újabb támadást indított Hercegfalva és a 164-es magaslat ellen. A németek heves harcok közepette egy óra múltán elérték a település délnyugati szélét. Aznap innen hét szovjet páncélos kilövését jelentették.⁵⁸⁹

A Hercegfalvát védő 110. harckocsidandár aznap összesen 10 német páncélos és hét lövészpáncélos kilövését jelentette. Saját vesztesége három T-34 volt.⁵⁹⁰

Nyugtalanító körülmény volt, hogy a német felderítés adatai szerint a Hercegfalvánál harcoló erők hátában, Dunapentele magasságában a szovjetek csapatokat vontak össze a Duna-szigeten és a folyam keleti partja mentén.⁵⁹¹

Az 5. SS-páncélososztály sárosdi harcálláspontján megelégedéssel vették tudomásul, hogy az éjszaka folyamán Pusztaszabolcs térségéből felzárkózó 10/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj az Adonynál lévő Duna-szigetet megtisztította, és a túlsó partról érkező szovjet tüzet is leküzdötte.

A hadosztály páncéloscsoporthoz a reggeli jelentések szerint Adonytól 3 km-re északra elfoglalt állásaiból éjszakai előrenyomulása során elérte a Váli-vizet.

A 10/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj kora délután, 13 óra körül Adonyból északi irányban támadást indított, de 4 km után kiterjedt aknamezőbe ütközött, amelynek felszedéséhez az utászok nyomban hozzá is láttak. Az ezred másik két zászlóaljának katonái délnyugati irányban előretörve elfoglalták Iváncsát.

A 9. SS-páncélgránátos-ezred zöme nyugatról ostromolta Iváncsa vasútállomását, amit a szovjetek páncéltörő ágyúkkal és páncélosokkal is megerősítettek. Miután a németek elfoglalták a vasút környékét, tovább indultak északkelet felé. Támadó éleik este Iváncsától 1 km-re északkeletre állásokat létesítettek éjszakára.

A páncéloscsoporthoz napközben a heves szovjet ellenállás következtében csak nagyon lassan haladt előre. Az 5/5. SS-páncélososztály harckocsijai egy páncélelhárító körletet áttörtek, majd az egyre romló időjárási viszonyok miatt megálltak és biztosító állásba vonultak.

Szovjet források szerint egy német páncélozott harccsoport (valószínűleg az 5. SS-páncélososztályé) 18 harckocsival és 20 lövészpáncélossal Felső-Besnyő és Göböljárás között támadást indított a 11. gárda-lovashadosztály itt védő 37. gárda-lovasezrede ellen. A támadók hamarosan 30 páncélosra és két zászlóaljnyi gyalogságra növelték a támadó erőt, s ezekkel 18 óra körül birtokba vették Aggszentpétert. A németek ott is éjjeleztek.⁵⁹²

Az 5. SS-páncélos-felderítőosztály egyik százada ezalatt Aggszentpétértől északkeletre átkelt a Váli-vízen, és az erős ellenállás dacára az északkeleti parton egy kisebb hídfőt alakított ki.⁵⁹³

A 3. SS-páncélososztály aznap alig tudott valamennyit előrehaladni az 5. gárda-lovashadtest és az 1. gárda-gépesíthadtest szívósan védekező csapataival szemben.

A 3. SS-páncélos-utász-zászlóalj részei még Seregélyes körül harcoltak, ahol a szétvert szovjet csapattöredékek felszámolásával voltak elfoglalva.

Az 509. nehézpáncélos-osztály és a 3. SS-páncélos-felderítőosztály Felső-Besnyőnél éjszakázó katonáit hajnalban szovjet harckocsik támadták meg, de a német nehézharckocsik két páncélost kilőttek. Ezt követően az SS-páncélos-felderítőosztály ismét a Váli-víz irányában nyomult előre.

A nehézpáncélos-osztály már délelőtt elérte a víziakadályt Baracskától 3 km-re délkeletre Kishalomnál, de a terep okozta nehézségek és az erős szovjet páncéltörő tűzrendszer miatt az északkeleti partra nem tudott átkelni. A harckocsiknak, amennyiben találtak volna átkelésre alkalmas hidat, Martonvásár felé kellett volna előrenyomulniuk. Az osztály azonban nem tudta megtartani elért területnyereségét. A nehézharckocsik Aggszentpétértől 3 km-re északnyugatra kisebb szovjet erőket szórtak szét, majd dél felé kerülve északkeleti irányba folytatták a támadást.

König százados a 2. század hat páncélosával késő délelőtt Pusztaszabolcs irányában indított támadást, mert a németek hátában szovjet járműoszlop tűnt fel. A Tigerek néhány járművet és löveget kilőttek, majd az út két oldalán biztosító állásokat vettek fel. Innen egy szovjet támadás délután kivetette őket.

Késő délutánra az osztálynál már üzemanyag- és löszerhiány lépett fel. Az utánpótlást ebben a harcászati helyzetben – szovjet erőkkel az osztály hátában – nehezen lehetett biztosítani. A január 20-án még bevezethető 26 Tiger B nehézharckocsiból a harcok során 14 páncélos ellenséges behatás vagy műszaki hiba miatt már harcképtelenné vált. A megmaradt 12 bevezethető harckocsiból három kocsi azt a kilenc társát fedezte, amelyek az alakulat lerobbant páncélosait próbálták meg elvontatni.

Az „Eckert” SS-harccsoport Györgymajor – Felső-Besnyő terepszakasról Nagyhalom irányában indított támadást. Az SS-páncélgránátosok és az őket támogató páncélvadászok egyre-másra szovjet páncélosokba és támogató gyalogságba ütköztek. Egy ilyen páncélos-összecsapás alkalmával a 3. SS-páncélvadászosztály parancsnokának, Boris Kraas SS-Sturmabführernek páncélosát is kilőtték, aki immár tizenhatodszor sebesült. Az alakulat vezetését Kolbe SS-Obersturmführer vette át.

Az 5. SS-páncélgránátos-ezred Kishalomnál a szovjetek kemény ellenállásával szemben a Váli-vízig tolta előre harcélőrszeit, majd az északkeleti parton egy reteszállást is kiépített, amelyet a szovjetek többször is megtámadtak. A 3/II. SS-páncélos-tüzérsztály Nagyhalomnál foglalt tüzelőállást.

A megerősített 6. SS-páncélgránátos-ezred egész nap heves szovjet támadásokat hárított el Kápolnásnyék körül, amelyek keleti és északkeleti irányból páncélosok támogatásával a helység visszafoglalását célozták. Innen délkeletre, Gróftanya körül a németek szovjet páncélosok és gyalogság gyülekezését verték szét, s eközben öt szovjet harckocsit kilőttek. Az ugyancsak Kápolnásnyék körül biztosító 24/I. páncélososztály 26 Panther harckocsija a nap során négy T-34-et és öt páncéltörő ágyút lőtt ki.

A 3. SS-páncélos-tüzérezred I. és III. osztálya is felzárkózott és tüzelőállásokat létesített a páncélgránátos-ezred vonalai mögött. A 3/I. SS-páncélos-légvédelmi tüzerűteg Pusztacsongrád körül települt.

Az SS-páncélgránátosok hamarosan elfoglalták a Kápolnásnyéktől 2,5 km-re délkeletre lévő magaslatokat. Délután 15 óra körül a németek Kápolnásnyéktől keletre és délkeletre újabb 28 szovjet páncélos gyülekezését figyelték meg. A szovjetek a helységtől nyugatra délkeleti irányban mintegy 4 km hosszan állások kiépítésébe kezdtek.⁵⁹⁴

Az 1. páncélososztály Székesfehérvárnál harcoló alakulatait sötétedés után (az 1/6. páncélososztály továbbra is ott biztosító Panzer IV harckocsijai kivételével) leváltották, és útba indították a Gárdonytól keletre elterülő terepszakasra, ahol az üzemanyaghiány

miatt egész nap tétlenségre kárhoztatott „Philipp” páncéloscsoporthoz.⁵⁹⁵

A „Breith” hadtestcsoporthoz arcvonala a 23. páncélososztály rohamcsoporthoz hajnalban Székesfehérvártól 5 km-re északkeletre egy házcsoportnál a szovjetek tüzeiben elakadtak. A páncélososztály csapatai ezután azt a feladatot kapták, hogy a 153-as és 166-os magaslatokon át támadjanak dél felé, majd Székesfehérvártól északra forduljanak kelet felé, és folytassák a támadást Csala irányában.

Ruge alezredes 128. páncélgránátos-ezrede dél felé tört előre, hogy a 153-as magaslat és Kiskecskemét közé szorult szovjet csapatokat kiverje, és felvegye a kapcsolatot a Székesfehérvárt elfoglaló német csapatokkal.

A 126. páncélgránátos-ezred Gusztuspuszta körzetéből keleti és délkeleti irányban indított támadást, birtokba vette Székesfehérvár északi szélét, és délután elérte Kiskecskemétet is.

A hadosztály páncélozott harccsoportja Sárkeresztstől keletre készült fel a támadásra. A Kujacinski-páncéloscsoporthoz a 23. páncélososztály 10 Panzer IV és Panther harckocsijából, valamint a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály kilenc Tiger B nehézharckocsijából állt.

A csoportosítás 11 órakor indította meg támadását keleti irányban. A kezdetben jó ütemben haladó páncélosok szovjet páncéltörő ágyúk ellenében visszafoglalták Gyulamajort, majd átlépték a Zámoly felé vezető műutat. Innen 2 km-re keletre azonban a szovjetek kemény ellenlékésai és a nehéz terepviszonyok miatt további előretörésük elakadt.

A 23. páncélososztály támadásához kora délután a magyar 3. harckocsiezred egy harckocsi-százada is csatlakozott 10 Panzer IV harckocsival. A magyar páncélosok Borbálapusztától indultak meg. Ahogy arról Korbuly István páncélos főhadnagy naplójában beszámolt:

„Támadás a 183-as magassági ponttól Gyulamajor felé, ahol német harckocsik biztosítanak. [Este – Sz. N.] 24 óráig itt biztosítás. [Január 23-án – Sz. N.] 1 órakor menet a készenléti helyre Hóhérikútra (Székesfehérvár ENy). Itt üzemanyag-, löszer-feltöltés.”⁵⁹⁶

22-én délután 17 óra körül a 23. páncélososztály két páncélgránátos-ezrede és az őket támogató 128. páncélvadászosztály is felzárkózott a páncéloscsoporthoz. Átcsoportosítás után ismét megindultak Csala felé, de a 174-es magaslat előtt erős szovjet reteszállításba ütköztek, amelyet páncéltörő ágyúk és páncélosok alkottak. Ezt az állást már nem tudták áttörni, így a harckocsik páncélgránátosok fedezetében éjszakára védelembe mentek át. A harcok során a németek két T-34/85 harckocsit, hét SzU-76M önjáró löveget, 15 páncéltörő ágyút és három tehergépkocsit lőttek ki. A kilenc német nehézharckocsiból négy súlyos sérüléseket szenvedett, ráadásul a páncélosok löszer- és üzemanyagkészlete is kimerülően volt.⁵⁹⁷

A 4. lovashadosztály Zámolytól délre a túlerőben lévő szovjetekkel szemben csak csekély területnyereséget ért el. A dandár 41. lovasez-

⁵⁸⁹ IIL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 23. 1. 1945 (628. telerker 7212476. felvétel).

⁵⁹⁰ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 37. o.

⁵⁹¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7213050. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 459. o. és Vopersal 595–596. o.

⁵⁹² Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 28. o.

⁵⁹³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7213047. felvétel), Tagesmeldung vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7213050. felvétel), valamint Klapdor 317. o. és Vopersal 596. o.

⁵⁹⁴ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7213050- 7213051. felvétel), Vopersal 596–599. o., Schneider 422. o., valamint Tiger 273. o. és 24. Pz. Div. 308. o.

⁵⁹⁵ 1. Pz. Div. 722. o.

⁵⁹⁶ Hadtörténelmi Levéltár tanulmánygyűjteménye 3451. számon: Korbuly István: Vae Victis! Egy páncélos tiszt naplója. 1944. III. 11. – 1946. X. 17. (A továbbiakban: Korbuly-napló) 38. o. A napló rövidítéseit a könnyebb olvashatóság érdekében feloldottuk. Az eredetiben 138-as magassági pont szerepel, de a korabeli térképek szerint Borbálapusztá közvetlen közelében a 183-as magassági pont található.

⁵⁹⁷ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7213051. felvétel), 23. Pz. Div. 474–475. o., valamint Nehézpáncélosok 102–103. o.

redét Székesfehérvárhoz csoportosították át, és a 23. páncélos hadosztálynak rendelték alá.⁵⁹⁸

A szovjet hadvezetést január 22-én jelentős presztízavesztés érte, mivel Székesfehérvárt kénytelen volt feladni.

A Vörös Hadsereg alakulatai 16 óráig elhagyták Székesfehérvár egész területét. A városból kiűzött három lövészhadosztály, valamint a 9. gárda-harcokszandár és a 382. gárda önjáró tüzérezred 17 óra körül a Velencei-tótól északnyugatra, a Fülöp-major – Csala – Pákozdi terepszakaszon kapaszkodott meg. A 21. gárda lövészhadtest három ide vezényelt tüzérezred, valamint a 17. légi hadsereg hatásos támogatásával védelemre rendezkedett be. A lövészhadtest legyengült erőit éjjeltől a 223. lövészhadosztállyal erősítették meg.

A nap folyamán a Velencei-tó és a Duna között húzódó arcvonalon is heves harcokra került sor. A szovjetek kissé túlzó jelentéseik szerint Felső-Besnyő körzetéből mintegy 100 német harcokcsi és rohamlőveg, valamint öt-hat (részben lövészpáncélosokkal felszerelt) páncélgránátos-zászlóalj támadását észlelték. Aggszentpéter körzetében, a 11. gárda- és 12. gárda-lovashadosztályok csatlakozásán a németek 3 km szélességben és 4-5 km mélyen betörték az 5. gárda-lovashadtest védelmébe. A rés betömésére ide csoportosították át Adonytól a 41. gárda-lovasezredet is. A németek további előrenyomulását az 5. gárda-lovashadtest és az 1. gárda-gépesíthettest erői meg tudták állítani. Az itteni harcok során a szovjetek 50 páncélos, 36 lövészpáncélos és öt lőveg kilövését, valamint 1217 fős német élőerő-vesztését jelentették.⁵⁹⁹

Az 1. gárda-gépesíthettest 2. gárda-gépesítettdandár napközben négy páncélelhárító támpontot szervezett: egyet-egyet Kápolnásnyék északi részén, Pettenden, Baracskán és Kishalom – Rácszentpéter körzetében. Estefelé az 1. gárda-gépesítettdandár az 5. gárda-lovashadtest védelmét igyekezett megszilárdítani azáltal, hogy szétbontakozott a Göböljárás – 139-es magassági pont terepszakaszon.

A nap végén a 252. lövészadosztály az 5. gárda-lovashadtest második lépcsőjében védett Adamajor – Annamajor – Kishalom terepszakaszon. A 113. lövészadosztály 1288. lövőezredét átcsoportosították Kápolnásnyékhez. A 122. lövészadosztály maradványait Ercsiben helyezték tartalékba.

A január 22-i harcokban az 5. gárda-lovashadtest 273 halottat és sebesültet, 163 lovat, két-két harcokcsit és önjáró löveget, 18 löveget, hat aknavetőt és 12 géppuskát veszített. Az 1. gárda-gépesíthettest vesztesége 106 fő, 12 M4A2 harcokcsi és négy SzU-100 önjáró löveg volt.⁶⁰⁰

A németek támadásával egy időben Dunaföldvár északnyugati körzetében a 68. gárda-lövész- és 74. lövészadosztály Sárbogárd irányában aktív tevékenységbe kezdett, hogy lekösse a IV. SS-páncélos hadtest déli szárnyát fedező erőket. A szovjet lövészerek több helyen visszaszorították a németeket, majd lassú előrenyomulásba kezdtek.⁶⁰¹

Sztálin a szovjet források szerint egyetértett Tolbuhin döntésével a hídfő megtartásával kapcsolatban, és január 22-én parancsot adott a 2. és 3. Ukrán Front parancsnokainak, hogy a védelemben beékelődött ellenséget zúzzák szét, és a Duna nyugati partján állítsák vissza az eredeti helyzetet.

⁵⁹⁸ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 22. 1. 1945 (628. tekeres 7213050. és 7213055. felvétel).

⁵⁹⁹ A 12. gárda-lovashadosztály alárendeltségében megerősítésként harcoló 1891. önjáró tüzérezred például 1945. január 21–26. között 15 német harcokcsi, 19 lövészpáncélos és 11 aknavető kilövését jelentette. Ugyanakkor az alakulat 16 SzU-76M önjáró lövegéből e hat nap alatt 13-at veszített el.

⁶⁰⁰ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 29. o.

⁶⁰¹ Tarasov 64–65. o. és 4. gárdahadsereg 170. o.

A direktíva alapján a 3. Ukrán Frontnak harcokcsikkal és önjáró lövegekkel fel kellett töltenie a 18. harcokcsihadtestet, rendezni kellett a 133. lövészhadtest igencsak szétzilált sorait, majd ezekkel az erőkkel legkésőbb január 25-én vagy 26-án ellencsapást kellett mérnie a Duna és a Sárvíz-csatorna között Sárosd irányában.

Ezzel egyidejűleg a 2. Ukrán Front is kapott feladatot. A komáromi irányban tovább védve Budapesttől délnyugatra összpontosítania kellett a 23. harcokcsihadtestet és legalább egy lövészhadtestet, majd ezekkel az erőkkel legkésőbb január 25-én vagy 26-án ellencsapást kellett mérnie a Velencei-tó és a Duna között ugyancsak Sárosd irányában.

Moszkvában a védelem szempontjairól sem feledkeztek meg. A Duna keleti partján fel kellett készülni egy esetleges átkelési kísérlet megakadályozására. A Sárvíz-csatorna és a Balaton között az 57. hadsereget fenyegető bekerítést kellett elhárítani, amihez viszont a németeknek aligha volt elegendő ereje.

Az 5. és 17. légi hadseregeket arra utasították, hogy támogassák az ellencsapást végrehajtó csoportosítások harcát.⁶⁰²

Másnap a vezetés megkönnyítése végett a 2. Ukrán Frontnak a 23. harcokcsi- és 104. lövészhadtesteket át kellett adnia a 3. Ukrán Frontnak. A harcokcsihadtestnek ekkor 184 páncélosa volt (kilenc további harcokcsija idegen alárendeltségben Budán harcolt). A 104. lövészhadtest állományába a 66. gárda-, a 151. lövész- és a 3. gárda légideszant-hadosztály, a 17. ágyús tüzérdandár és a 360. páncéltörő tüzérezred tartozott.

Malinovszkij marsallnak a 27. hadsereg 38. és 163. lövészadosztályát is tartalékba kellett vonnia, amelyeket Budapesttől délre csoportosítottak át azzal a feladattal, hogy szükség esetén a Csepel-szigetet védelmezzék.⁶⁰³

A „Balck” seregcsoport felett a nap első felében a szovjetek csupán felderítő repülésekre szorítkoztak. Délről aztán megélné a csatarepülő- és vadászalakulatok harctevékenysége. A szovjet légi-erő csapásokat mért a német páncéloscsoportok és páncélgránátos-harccsoportok összevonási körleteire, elsősorban Székesfehérvár körzetében.

A 17. légi hadsereg és az 5. légi hadsereg alakulatai összesen 1034 felszállást hajtottak végre, és 33 légiharc során 36 ellenséges repülőgépet lelövését jelentették. A 4. gárdahadsereg utánpótlástól elvágtott csapatait ezekben a napokban a szovjet szállító légierő repülőgépei látták el lőszerrel, összesen mintegy 500 bevetés alkalmával.

A 4. légiflotta I. repülőhadtestének bombázó-repülőgépei január 22-ére virradó éjjel megtámadták a dunaföldvári hidat, de a támadásnak észlelhető eredménye nem volt.

Napközben a csatarepülő- és vadász kötelékek mintegy 400 bevetés alkalmával támogatták a IV. SS-páncélos hadtest támadását. A csatarepülőgépek 70 járművet és néhány löveget semmisítettek meg. A magyar 102. gyorsbombázó-osztály 18 Me 210 repülőgéppel megrongálták a dunaföldvári hidat, és a Duna mentén a szovjetek járműoszlopait is támadták.

A vadászrepülő-alakulatok heves légiharcokat vívtak a szovjetekkel, amelyek során 31 repülőgépet lelövését jelentették.⁶⁰⁴ Ebből három II-2 csatarepülőgépet a magyar 101. vadászrepülő-ezred lőtt le 11 óra körül, amikor azok a Váli-víztől nyugatra a német páncélos harccsoportokat támadták. A szovjet csatarepülőgépek segít-

⁶⁰² Tóth 184. o.

⁶⁰³ A II. vh. története. Tizedik kötet, 213. o.

⁶⁰⁴ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 22. 1. 1945 (628. tekeres 7213052. felvétel), valamint Tarasov 65. o. és A II. vh. története. Tizedik kötet, 213. o.

ségére érkező La-5 vadászrepülőgépek közül kettő is erre a sorsra jutott.⁶⁰⁵

A magyar 102. csatarepülő-osztály aznap addigi legsúlyosabb veszteségeit szenvedte el. A Fw 190 csatarepülőgépek 11 óra 30 perckor startoltak első bevetésükre. Ercsinél különösebb probléma nélkül támadták a szovjet alakulatokat, azonban a visszaúton Martonvásártól keletre heves szovjet légvédelmi tüzet kaptak, amelyben telitalálat érte Boucek József hadnagy gépét. A pilóta hősi halált halt. A második bevetésnél a célterület – Ráckeresztúr – felett heves légi harc bontakozott ki szovjet Jak-9 vadászrepülőgépekkel. Valószínűleg ezek lőtték le a német Boers törzsőrmestert, aki hosszabb ideje a magyar századnál volt. A német pilóta eltűnt. Róza János szakaszvezető a légi harcban lelőtt egy szovjet vadászrepülőgépet. A 102/2. csatarepülő-század – Boers törzsőrmesteré mellett – még egy gépet elvesztett e napon: Vargha Lajos hadnagy Fw 190-est, melyet a szovjet légvédelmi tüzéség talált el Kápolnásnyék felett, és Dinnyépusztánál hajtott végre kényszerleszállást, melynek során a pilóta megsebesült. A fennmaradt német dokumentumok egyébként egy negyedik gép sérüléséről is említést tesznek.⁶⁰⁶

Székesfehérvár visszafoglalásától eltekintve január 22. a Dél Hadseregcsoport számára a csalódások napja volt.

A délelőtti folyamán kiderült, hogy az előző napi jelentéseket egy túl optimista olvasatban értelmezték. Ugyanis mint kiderült, a Váli-vízt elérte és onnan Ercsi felé tovább támadó német erők esetében csupán a IV. SS-páncélos hadtest páncélos-felderítő kötelékeiről volt szó, némi nehézharcokcsi-támogatással megerősítve. Ráadásul ezeket az előretört ékeket a szovjet csapatok időről időre megállították és elvágták. Kápolnásnyék esetében pedig az volt a teljes igazság, hogy a 3. SS-páncélos hadosztálynak előző nap csupán a település déli részét sikerült elfoglalnia, és még 22-én is súlyos harcokat kellett vívnia a helység birtoklásáért.

Ezek alapján a hadseregcsoport kénytelen volt levonni a következtetést, miszerint az előző napi elképzeléssel ellentétben a szovjetek ellenállása a Velencei-tó és a Duna között igenis megszilárdult. Sőt, a térségbe feltöltés után beérkezett 1. gárda-gépesíthettest megjelenéséből a németek arra következtettek, hogy a szovjetek ellentámadásra készülődnek.

Ilyen körülmények között a németek úgy értékelték, hogy támadásuk időt rabló és veszteségterhes küzdelemmé változott, amelyet az egymással csupán laza kapcsolatban álló harccsoportjaik kénytelenek vívni a szovjetek reteszállásainak és csapatösszevonásainak megsemmisítése céljából. Ilyen harcselekmények már csak azért sem vívhatók sokáig, mert a bekerített magyar főváros nyugati hídfője ellen újabb szovjet támadás fenyegetett. Ebben a helyzetben sürgősen más megoldást kellett találni.

A Székesfehérvárnál felszabadult 1. páncélos hadosztály erőinek zömét a 403. népi-tüzérhadtesttel együtt éjszakai átcsoportosítás után másnap a két SS-páncélos hadosztály csapataival együtt, tüzéségi előkészítést követően a Velencei-tó és a Duna között létesített szovjet állások áttörésére kívánták alkalmazni. A csapatok feladata a Váli-víz átkelőinek birtokbavétele volt.

Felmerült az 1. páncélos hadosztály Székesfehérvártól északkeletre való bevetésének ötlete is, de a németek itt is megszilárduló szovjet ellenállással számoltak, s így az akció csak a IV. SS-páncélos hadtest összefogott alkalmazását késleltette volna.

Ebben a helyzetben már nem lehetett tovább halasztani az I. lovashadtest Bicske – Mátyás körzetéből indítandó támadását sem. A 3. lovashadandár zöme és a 6. páncélos hadosztály részei felkészültek arra, hogy még január 22-én este meginduljanak Etyek irányában,

⁶⁰⁵ Punka 74. o.

⁶⁰⁶ Lásd Becze 238. o.

majd a Váli-víztől északkeletre egyesüljenek a IV. SS-páncélos hadtesttel, és együtt folytassák a támadást Budaörs felé.

A 3. lovashadandár 69. páncélos vadászosztályára várt a feladat, hogy a 31. lovasezred számára másnap hajnalban utat törjön Mátyás felé. Az osztály 1. századának vezetésével megbízott Georg Bose hadnagy, a német Vaskereszt lovagkeresztjének tulajdonosa a következőképpen idézi fel emlékirataiban a 22-én délután kapott eligazítást:

„Az 1. század 24 órakor készenléti állást foglal Mátyás nagyközség felett. Megérkezés után a motorokat le kell állítani, és a felvonulást is a lehető leghalkabban kell végrehajtani, hogy ne figyelmeztessük az oroszokat. A század feladata az volt, hogy a balszárnnyal felől támadja meg Mátyást, semmisítse meg, illetve izzé ki a helységből az ellenséget. Ezt követően a század keresztül nyomul a falun, és annak szélén biztosító állásokat foglal. [...]”

*Teljes rádiócsend! Nem sokkal 2 óra előtt vételre kapcsolni! A támadás kezdete 2 órakor; szokásos óraegyeztetés, aztán elbocsátot-tak minket.”*⁶⁰⁷

Reggel 10 óra 10 perckor Balck jelentést tett Wöhlernek. Eszerint a IV. SS-páncélos hadtest támadó ékei átkeltek a Váli-vízen, és tovább törnek előre Ercsi és Ráckeresztúr felé. Mivel a német felderítése szerint a szovjetek ellátási helyzetét meglehetősen rossz volt, ebben a helyzetben döntő lehetett Ercsi birtokbavétele, hiszen így semlegesíthették volna az ottani jelentős dunai átkelőt. A Luftwaffenak éjjel-nappal támadnia kellett a szovjetek dunai szállítási útjait.

A seregcsoport először úgy gondolta, hogy kihasználja a szovjetek visszavonulását Székesfehérvár körzetében, és az 1. páncélos hadosztályt a Velencei-tótól északra, északkeleti irányban alkalmazza. Ezzel egy időben a III. páncélos hadtest déli szárnyát, vagyis a 23. páncélos hadosztályt is támadásra indítja, hogy az arcvonalat Székesfehérvártól északra továbbra is nyomás alatt tartsa. Az I. lovashadtestnek két órával sötétedés előtt meg kellett indulnia Etyek irányában, hogy találkozzék az SS-páncélos hadtesttel.

Balck kérését a szovjetek dunai szállítási útjainak légierővel való zavarásával kapcsolatban Grolman 10 óra 45 perckor továbbította a 4. légiflotta vezérkari főnökének.

A hadseregcsoport hadinaplója aznap is megemlítette, hogy a IV. SS-páncélos hadtest harctevékenységről mind a seregcsoporthoz, mind pedig a hadseregcsoporthoz kevés jelentés futott be.

A „Balck” seregcsoport csupán este 18 órakor jelezte először kérését azt illetően, hogy az SS-páncélos hadtest felderítő erői a jelentéseknek megfelelően Aggszentpéternél valóban átkeltek a Váli-vízen és hídfőt is foglaltak, valamint hogy tovább támadnának Ercsi és Ráckeresztúr felé.

A páncélos hadtest főerői mindenesetre csak 13 óra után indítottak támadást északi irányban. Ráadásul Kápolnásnyéktől délkeletre az 1. gárda-gépesíthettestet is azonosították, amelynek a felderítő-jelentések szerint ekkor 124 harcokcsija és 30 önjáró lövege volt. A páncélosok felbukkanásából a németek arra következtettek, hogy a szovjetek ellentámadásra készülnek. A IV. SS-páncélos hadtest ezzel kapcsolatban azt tervezte, hogy a 3. SS-páncélos hadosztállyal kelet felé megkerüli a szovjetek Kápolnásnyéktől délkeletre kiépülőben lévő új arcvonalát, és északról hátra támadja azt.

Miután a németek Székesfehérvárt kemény utcai harcokban elfoglalták és 16 óráig megtisztították, megkezdődött a csapatok átcsoportosítása. Az 1. páncélos hadosztályt gyülekeztetése után a IV. SS-páncélos hadtest balszárnnyal vetették be. A 23. páncélos had-

⁶⁰⁷ Bose, Georg: „Ob's stürmt, oder schneit...! Mit meinem Sturmgeschütz im Einsatz. Erinnerungen Teil 2. Selbstverlag Bose, Einhausen, 2005 (A továbbiakban: Bose)

osztály és a 4. lovasdandár részeinek fel kellett zárkóznia az SS-páncéloshadtest támadásához, de velük szemben a szovjetek a Székesfehérvártól északra lévő szőlőhegyeken egyelőre heves ellenállást tanúsítottak. Úgy tűnt, a szovjetek a Székesfehérvár elleni német–magyar támadás után kezdtek magukhoz térni, és a városból észak felé vezető úttól 3 km-re keletre máris reteszállások kiépítésébe fogtak.

A Vértesben nem sok minden változott. A szovjetek továbbra sem mutattak hajlandóságot arra, hogy csapatokat vonjanak el a németek orra elől. Nem maradt más megoldás: az I. lovashadtestnek 20 órákor támadást kellett indítania.

A németekben kezdett formálódni az a legkevésbé sem megnyugtató felismerés, hogy a szovjetek a Duna és Velencei-tó, valamint a tó és Vértes hegység déli vonulatai között reteszállások kiépítésébe kezdtek azzal a nyilvánvaló szándékkal, hogy a németek támadását megakasszák. Ennek tetejébe Kápolnásnyéktől délkeletre még ellentámadásra is készülődtek.

Ez minőségileg új helyzetet teremtett, amit 19 óra 50 perckor Grolman és Gaedcke meg is beszélt. A „Balck” seregcsoport továbbra is északkelet felé kívánta folytatni a támadást. Abban bízott, hogy az 1. páncélosadosztály zömének bevetése után támadásuk az északkeleti irányban, a Váli-víz felé sikerrel jár. Azt azonban még nem döntötték el a seregcsoportnál, hogy az 1. páncélosadosztályt a Velencei-tótól északra vagy délre vetik-e be. A III. páncélosadosztályt azt a feladatot kapta, hogy jobbszárnyával Pákozdon át Lovasberény felé indítson támadást.

Balck tábornok azonban már nem volt ilyen derülátó, amikor visszaérkezve Gille SS-Obergruppenführer harcálláspontjáról, 21 óra 45 perckor megbeszélte a helyzetet Wöhlerrel. Balcknak az volt a benyomása, hogy a IV. SS-páncélosadosztály támadása megrekedt. Az eddigi jelentésekkel ellentétben szerinte néhány felderítőosztagot leszámítva sem Aggszentpéteren, sem a Váli-víznél nem voltak jelentősebb német erők. Az 5. SS-páncélosadosztály csapatai a Váli-víz torkolatától délre, illetve Iváncsától 2,5 km-re északnyugatra álltak. A 3. SS-páncélosadosztály még mindig Kápolnásnyéken és a település körül harcolt.

A helyzet alapján Balck parancsot adott Gille hadtestének, hogy a két SS-páncélosadosztályt, valamint az 1. páncélosadosztályt és a 403. népi-tüzérhadtestet gyülekeztesse, majd összpontosított támadás keretében vesse be a Velencei-tó és a Duna közötti áttörés kioroszakolására. A III. páncélosadosztály jobbszárnyának először Pákozdi északnyugati körzete felé előretörve, majd később Lovasberény és Vértesacska irányában indított támadásával kell támogatni a IV. SS-páncélosadosztály erőfeszítéseit.

Wöhler este 22 óra 15 perckor tájékoztatta Guderiant a helyzetről, mely szerint Székesfehérvárt ugyan elfoglalták, de a Velencei-tó és a Duna között remélt áttörést nem tudták végrehajtani. Wöhler kissé pontatlanul úgy fogalmazott, „a IV. SS-páncélosadosztály jelentései néhány harccsoport áttöréséről [a szerző kiemelés] részben valótlanak voltak”.⁶⁰⁸ Az igazság az, hogy a IV. SS-páncélosadosztály áttöréséről egyetlen jelentésében sem adott hírt.⁶⁰⁹

Ennek ellenére Wöhler bizalmatlansága oda vezetett, hogy a hadseregcsoport képviselőjében egy rádiófelszereléssel ellátott századost küldött a IV. SS-páncélosadosztály harcálláspontjára, hogy közvetlen forrásból értesüljön a fejleményekről. Azt is tervezte, hogy Zircen előretolt hadseregcsoport-harcálláspontot rendeztet be, hogy bármikor felkereshesse a támadó csapatokat. Guderian válaszában kifejtette, hogy Hitler még mindig a Dunántúl teljes megtisztításában gondolkodik, méghozzá a jelenleg meglévő erőkkel, ezért jobb,

⁶⁰⁸ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7212461. felvétel).
⁶⁰⁹ Vö. Maier 75. o.

ha gondolatban a hadseregcsoport is felkészül erre. Ezzel kapcsolatban esetleg lehet szó a Délkeleti Főparancsnok (OB. Südost) segítségéről is.⁶¹⁰

Időközben 20 óra 55 perckor a 2. páncélosadosztály táviratilag felterjesztette tervét a szovjet 57. hadsereggel szemben tervezett hadművelettel kapcsolatban. Eszerint Nagybjomtól északra a LXVIII. hadtest parancsnoksága alatt a 71. gyalogadosztály és az 1. hegyiadosztály szétverné a szovjet erőket, majd Kaposvár irányában törne előre. A támadás január 26-án venné kezdetét.

A támadással egy időben kissé északabbra a XXII. hegyiadosztály 118. vadászadosztályának le kellene kötnie a szovjetek két és fél lövészadosztályból és egy harcocsidandárból álló csapatösszevonását, majd ha Nagybjomnál megtörtént az áttörés, csatlakozna a LXVIII. hadtest támadásához.⁶¹¹

1945. január 22-én este a IV. SS-páncélosadosztály az alábbi bevethető páncélosállománnyal rendelkezett.⁶¹²

Alakulat	Panzer IV	Panther ⁶¹³	Tiger	Roham-löveg ⁶¹⁴	Önjáró pct. löveg ⁶¹⁵	Sturmpz. IV	Összesen:
1. pc.ho.	4	18	–	1	Kb. 6	–	29
24/I. pc.o.	–	26	–	–	–	–	26
3. SS-pc.ho.	7	3	1 ⁶¹⁶	7	–	–	18
509. npc.o.	–	–	12 ⁶¹⁷	–	–	–	12
5. SS-pc.ho.	6	6	–	0	–	–	12
303. ro.tü.dd.	–	–	–	21	–	–	21
3. pc.ho.	7	10	–	2	–	–	19
219. ro.pc.o.	–	–	–	–	–	3	3
Összesen:	24	63	13	31	Kb. 6	3	140

Már január 23-án hajnalban, 4 óra 30 perckor a „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke arról tájékoztatta Grolmant, hogy az előzetes tervekkel ellentétben a IV. SS-páncélosadosztály, amely időközben Seregélyesre helyezte át harcálláspontját, reggel nem tud támadást indítani, mert az erők gyülekeztetése az 1. páncélosadosztály tüzésége és a népi-tüzérhadtest átcsoportosítása miatt legkorábban január 23-án estig fejeződhet csak be. Balck tábornok ennek ellenére úgy döntött, a tüzéralakulatok beérkezését meg kell várni, mert a tüzéségi előkészítés nélkül indított támadás esetleg nem érne el eredményt. Amíg a tüzéség tüzkész nem lesz, a csapatok azt a feladatot kapták, hogy indítsanak vállalkozásokat a szovjetek egy-egy támpontjának kiemelésére, s ha a szovjetek visszavonulnak, kövessék őket.

Balcknak az volt a benyomása, hogy az 1. páncélosadosztály Székesfehérvár elleni támadása, amit a IV. SS-páncélosadosztály

⁶¹⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7212454- 7212461. felvétel).

⁶¹¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 23. 1. 1945 (628. telerker 7212473. felvétel).

⁶¹² HL KTB/HGr. Süd Zustand der Divisionen Stand vom 20. 1. 1945 (A páncélosokra vonatkozó adatok 22-én keltek!) (628. telerker 7212670. felvétel).

⁶¹³ Panther és parancsnoki Panther harcocsik

⁶¹⁴ StuG. III, StuH. III, StuG. IV rohamlövegek, Jagdpanzer IV és Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosok

⁶¹⁵ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk

⁶¹⁶ Tiger E nehézharcocsik

⁶¹⁷ Tiger B („Königstiger” – Királytigris) nehézharcocsik és parancsnoki harcocsik. Lásd Schneider 422. o.

rendelt el,⁶¹⁸ eredményes volt ugyan, de a páncélosadosztály összefogott északkeleti irányú alkalmazását jelentősen hátráltatta.⁶¹⁹

1945. január 23. kedd

(Időjárás: legmagasabb nappali hőmérséklet mínusz 8 Celsius-fok; derült, párák idő.)

Miután a magyar 3. hadsereg átvette a parancsnokságot a Siócsatoma mentén, a 3. páncélosadosztály egy része is alárendeltségébe került. Másnap a hadosztály Dunánál harcoló részeit is a magyar hadsereg alárendeltségébe rendelték, ezzel a 3. páncélosadosztály a Budapest felé irányuló német támadásból véglegesen kivált.

A szovjetek tevékenysége Alap és Hercegfalva között megélénkült. A 3. páncélosadosztály arcvonalán a szovjeteknek harcocsikkal támogatott ellenlökés során sikerült ismét benyomulni Hercegfalvára és mintegy 1 km-nyi mélységben átlépni a Nagyvenyim – Dunapentele útvonalat.

A 6/I. páncélososztály, a 394/II. páncélgránátos-zászlóalj, az 543. páncélvadászosztály, valamint a 219/2. rohampáncélos-század napközben újabb támadást indított, hogy kivesse a Hercegfalvára ismételt betört szovjet 110. harcocsidandár erőit.

A szovjetek keményen védekeztek. Harcocsijait a házak között, lesállításokban helyezték el. Amikor a 6/I. páncélososztály elsőként betört a helységebe, a szovjet harcocsik és páncéltörő ágyúk négy Panthert azonnal kilöttek. A 219/2. rohampáncélos-század egyik Sturmpanzer IV-je (parancsnoka Garthe hadnagy), valamint újabb négy Panther harcocsik ugyanerre a sorsra jutott.⁶²⁰

Ezután a páncélgránátosok és az 543. páncélvadászosztály vadászpáncélosai indítottak támadást. Három T-34 harcocsit hamarosan megsemmisítettek, s ezzel a 110. harcocsidandár⁶²¹ valószínűleg utolsó páncélosait is elveszítette.

A páncélgránátosok házról házra folyó harcban tisztították meg a települést, de ezalatt maguk is jelentős veszteségeket szenvedtek. Berg századost, a 394/II. zászlóalj parancsnokát parancsnoki lövészpáncélosában már a támadás kezdetén halálos lövés érte. A délutáni harcok alatt az 5. század parancsnoka, Deckwerth hadnagy is elesett. A páncélgránátosok súlyos veszteségei miatt a 394/5. századot feloszlatták. A többi század harcoló létszáma is alig érte el a húsz-húsz főt. A 110. harcocsidandár gyalog harcoló katonái, valamint a 32. gépkocsizó lövészdandár és a 104. lövészadosztály itt bevetett zászlóaljainak maradványai viszont megkapaszkodtak és tartották magukat a templom körül, majd később Hercegfalva keleti és délnyugati szélére húzódva harcoltak tovább. Végül a szovjetek 24-ére virradó éjjel visszavonultak Hercegfalváról.⁶²²

A 3. páncélosadosztály harccsoportja Schramm százados Panthereivel az élen 23-án napközben folytatta a támadást, és hamarosan elérte a Hercegfalvától 4 km-nyire délkeletre lévő vasúti kereszteződést. A németek célja az volt, hogy innen északkelet felé

⁶¹⁸ Az 1. páncélosadosztály története szerint a hadosztályparancsnok (Thunert vezérőrnagy) tervét Gille csupán jóváhagyta. Lásd 1. Pz. Div. 719. o.

⁶¹⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 22. 1. 1945 (628. telerker 7212461- 7212462. felvétel), Vopersal 601. o.

⁶²⁰ Bertram 2337. o. A „233”-as Panther kiégett, a „222”-es, „224”-es „232”-es, „100”-as, „124”-es „422”-es, valamint a „424”-es Panther pedig kilőtték a szovjeteket.

⁶²¹ A települést védő 110. harcocsidandár három nap alatt 16 német páncélos és 11 lövészpáncélos kilövését jelentette.

⁶²² A 18. harcocsihadtest összefoglaló jelentése 37. o.

fordulva oldalba támadják a Dunapenteletől délre létesített szovjet állásokat.

A hadosztály a nap végéig összesen 22 szovjet páncélos, 19 páncéltörő ágyú, négy tábortarack, nyolc aknavető, 10 gépjármű kilövését és egy repülőgép lelövését jelentette.⁶²³

Az 5. SS-páncélosadosztály, akárcsak a IV. SS-páncélosadosztály többi hadosztálya aznap gyakorlatilag egy helyben topogott, s csak alig néhány km-rel jutott közelebb a bekerített Budapesthez.

Az Adonytól északi irányban támadó 10/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj Szinateleptől északra elérte a Dunába ömlő Váli-vízet. Az átkelés akadályokba ütközött, mert a szovjetek az északi parton keményen ellenálltak.

A hadosztály más részei négy páncélossal és páncélgránátos-rohamosztaggal ugyancsak elérték a víziakadályt, majd Aggszentpétértől délkeletre egy épségben talált hídon átkeltek, és a vasút mentén, Szinateleptől 3 km-re nyugatra kisebb hídfőt foglaltak.

A szovjet 11. gárda- és 12. gárda-lovashadosztályok azonban északról déli és délkeleti irányban ellenlökéseket indítottak, amelyeket számos páncélos támogatott.

Ezek az erők viasszaszorították a 9. SS-páncélgránátos-ezred részeit, ismét elfoglalták Aggszentpétért, Göböljártást, és egészen Iváncsa vasútállomásáig törtek előre. A 9. SS-páncélgránátos-ezred csapatai délkeletről, a 10. SS-páncélgránátos-ezred részei pedig keletről indítottak támadást a szovjetek elreteszelésére.⁶²⁴

A 9. SS-páncélgránátos-ezredet támogató 303. rohamtüzérdandár rohamlövegei erős szovjet páncélelhárító csomópontokba ütköztek. A Dunántúlról visszavonult, s a folyamtól keletre, a másik parton tüzelőállásba ment szovjet tüzéség oldalazó tüze első sorban az SS-páncélgránátosok súlyos veszteségeit növelte. A 303. rohamtüzérdandár aznap újabb két ütegparancsnokát veszítette el: a 2. üteg parancsnoka, Baldauf százados elesett, az 1. üteg parancsnoka, Petri főhadnagy pedig megsebesült. A 3. üteget Kottschlag főhadnagy, a 4. (kísérő gránátos-) üteget pedig Sauer hadnagy vette át.

A veszteségeket egy végzetes baleset is növelte: a 3. üteg egyik szakaszparancsnoka, Simon hadnagy kijavított rohamlövegével a műhelyből tartott az arcvonal felé, amikor egy fahíd (feltehetően a Sárköz-csatornán) a harcjármű alatt beszakadt, és a teljes kezelőszemélyzet megfulladt.⁶²⁵

A 3. SS-páncélosadosztály 5. SS-páncélgránátos-ezredének I. zászlóalja január 22-én este 23 órákor Kishalom déli előteréből keleti irányban indított támadást. A szovjetek késedelem nélkül ellenlökéssel válaszoltak. Csapataik beveték Nagyhalom tanyacsoportot, miközben az SS-ezred részeit déli irányban visszavetették. Csak az SS-páncélgránátosok balszánya tudta tartani magát.

A 6. SS-páncélgránátos-ezred I. zászlóalja és III. zászlóaljának részei Gróftanyát rohamozták, amit a szovjetek páncélosokkal is megerősítettek. Az erődként kiépített tanyáért súlyos közelharcra került sor, amelyben a 6/2. SS-páncélgránátos-század jelentős veszteségeket szenvedett. A németek végül elfoglalták a tanyát. A 3. SS-páncélos-légyvédelmi tüzérosztály 1. ütege Pusztacsongrádtól Gróftanyához vonult, és ott földi célok elleni harcra készült fel.

A 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj zöme eközben Kápolnásnyéken harcolt, hogy a szovjeteket a helysége északi részé-

⁶²³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 23. 1. 1945 (628. telerker 7213057. felvétel), Tagesmeldung vom 23. 1. 1945 (628. telerker 7213060. felvétel), Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. telerker 7213074. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 459–460. o.

⁶²⁴ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 23. 1. 1945 (628. telerker 7213060. felvétel), valamint Vopersal 602. o.

⁶²⁵ Renninger 1996. o.

ből is kivesse. Miután ez sikerült, a páncélgránátosok meg tudták akadályozni, hogy a szovjetek ellenlökése visszaszerezze az elvesztett házakat.

Napközben a 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóalj is beérkeztek Székesfehérvárról, amelyek a 3. SS-páncélshadosztály alárendeltségébe lépve leváltották a 6. SS-páncélgránátos-ezred Kápolnásnyéken tartózkodó részeit. Nem telt azonban unalmasan a napjuk, mert a nap hátralévő részében több kelet és délkelet felől indított szovjet ellenlökés is lekötötte őket a műút és vasútvonal két oldalán.

A 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj a továbbiakban Kápolnásnyéktől Baracska felé támadott. A zászlóalj azt a feladatot kapta, hogy foglaljon hídfőt a Váli-vízen, és minden körülmények között tartsa addig, amíg az ezred egyéb alakulatai be nem érkeznek. Zähr SS-Oberscharführer így számolt be a kísérletről:

„Hát nekiindulunk: 50 gránátos, két páncéltörő ágyú és hat Schwimmwagen. Mintegy 4 km-nyire jutunk a híd közelébe [Pettendig – Sz. N.]. Ott aztán szanaszét lönek minket, ráadásul ellenség által megszállt terepen kell visszavonulásba kezdenünk.”⁶²⁶

A zászlóalj jelentős veszteségeket szenvedett. Az alakulat parancsnoka, Bock SS-Hauptsturmführer elesett. A páncélgránátos-zászlóalj vezetését este Stienen SS-Hauptsturmführer vette át.

A Kápolnásnyék és Velence között biztosító 24/I. páncélososztály 31 bevethető Panthere aznap négy M4A2 harckocsi kilövését jelentette.⁶²⁷

Az 509. nehézpáncélos-osztály aznap nem vett részt a harcokban. Burmester őrnagy, az alakulat parancsnoka jelentést fogalmazott az elmúlt három nap keserű tapasztalatairól, és a III. páncélshadtest parancsnokán, Breith tábornokon keresztül a páncéloscsapatok főszemléltőjének küldte el.

A jelentés kiemelte, hogy az osztályt csak késve tájékoztatták a harcászati helyzetről; egy SS-páncélosezrednek rendelték alá ahelyett, hogy együttműködésre utasították volna; elégtelen volt a nehézharcokcsik műszaki biztosítása; idegen tiszt vette át a vezetést, s végül az osztály páncélosait arra alkalmatlan terepen gyalogsági támogatás nélkül vetették be. A bajt tetézte, hogy König százados egészségügyi okokból két hétig pihenőre kényszerült.⁶²⁸

Az 1. páncélshadosztály erőinek zömét aznap Székesfehérvártól a Velencei-tó északi partjára csoportosították át.

Miután Hagen főhadnagy I/4. páncélososztádnak 12 Pantherét is kivonták, a század Gárdonytól keletre csatlakozott a „Philipp” páncéloscsoporthoz. A harckocsikat Börgöndnél feltöltötték üzemanyaggal és lőszerrel, majd a 3. és 7. század páncélosaival megerősítve alárendelték őket az 1. páncélgránátos-ezred II. zászlóaljának. Feladatuk a zászlóalj parancsnoka, Ellinger százados vezetése alatt egy éjszakai támadás volt Kápolnásnyék irányában.

A támadásra való felkészülést szovjet csatrepülőgépek zavarták meg, amikor Agárdnál és Gárdonynál megtámadták az üzemanyagot vételező német harckocsikat, és jelentős veszteségeket okoztak nekik. Főként a 24/I. páncélososztály harcjárművei és kezelőszemélyzete fizetett figyelmetlenségéért, mivel a rosszul álcázott feltöltési művelet odavonzotta a szovjet repülőgépeket.

Délután a szovjetek betörték a Kápolnásnyéktől délre létesített német reteszállásba, de a „Philipp” páncéloscsoporthoz tartozó 3. SS-

páncélshadosztály tüzcsoportjának támogatásával ellenlökést hajtottak végre, és csaknem visszaállították az eredeti helyzetet.

A Kápolnásnyék felől a Baracska felé vezető út mentén az 1. páncélshadosztály nyolc Panther harckocsija és három 2 cm-es önjáró légvédelmi géppágyája segített az SS-csapatoknak megtartani a helységet a szovjetek ismétlődő támadásaival szemben.

Az „Ellinger” harccsoport este végül mégis támadást indított. A Panther harckocsik és páncélgránátosok egymással szoros együttműködésben, tüzési támogatással indultak rohamra. Kápolnásnyéken, illetve a helységtől északra és keletre elkeseredett közelharc vette kezdetét. Az 1/4. páncélososztály egy szakaszának sikerült lezárni a helységből kelet felé vezető műutat, de a páncélgránátosok meg-megújuló rohamai ezt a kezdeti sikert végül megsemmisítették.⁶²⁹

Este 23 óra körül az „Ellinger” harccsoporttól jobbra feltűntek a 113/I. páncélgránátos-zászlóalj lövészpáncélosai is. A zászlóaljat csupán késő délután csoportosították át Székesfehérvártól, majd járműveiket Börgöndnél feltöltötték üzemanyaggal.

Míg az „Ellinger” harccsoport páncélgránátosai a beígért újabb harckocsi-támogatás beérkezésére vártak, a hadosztály jobbszárnyán a 113. páncélgránátos-ezred azt a feladatot kapta, hogy keleti és északkeleti irányban előretörve Barackánál keljen át a Váli-vízen. Ezzel egy időben a 37. páncélos-utászászlóaljnak a balszárnyon észak felé törve el kellett foglalnia Velencét, majd a hadosztály balszárnyának fedezése céljából reteszállást kellett ott kialakítania. A felkészülő csapatok előtt tehát ritka nehéz csatának körvonalazódott.⁶²⁹

A Székesfehérvártól keletre lévő szőlőhegyet a „Ney” SS-harccsoport német zászlóaljának részei (kb. egy század) megtisztították a visszamaradt kisebb szovjet kötelékektől. A németek jobbszárnyát Vadon SS-százados magyar zászlóalja fedezte. Az SS-katonák a környék borospincéiben, vincellérházaiban és nyaralóiban kiváló védelmet leltek a zord téli időjárás ellen. A szovjetek itt egyelőre nem kezdeményeztek, mindössze egy rohamjárőr-vállalkozást indítottak, amely azonban a magyar zászlóaljnál alárendelt német SS-század tüzeiben összeomlott.⁶³⁰

A „Breith” hadtestcsoport jobbszárnyán a 23. páncélshadosztály erőitett támadásai január 22-én este elérték Csala előterét. A keményen védekező szovjetek állásai ellen a hadosztály páncéloscsoporthoz lőszer- és üzemanyag-vételezés után 23-án hajnali 1 óra körül keleti irányban ismét támadást indított.

A hadosztálynak közben alárendelték a magyar 2. honvéd páncélshadosztály (parancsnoka Zádor Endre ezredes) 3/II. harckocsizászlóalját 15 bevethető Panzer IV H harckocsival. A magyar páncélosok a „Kujacinski” páncéloscsoporthoz kerültek, amely a 23. páncélosezred néhány Panther és Panzer IV harckocsiján kívül a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály öt Tiger B nehézharcokcsijából állt.

A harccsoportnak a páncélgránátos-ezredek számára kellett utat törnie, de a páncélosoknak a 128. páncélos-tüzérezred kiváló tűztámogatása ellenére sem sikerült túljutniuk a 174-es magaslaton. A terepszakaszt a Székesfehérvárról visszavonult szovjet 338. páncéltörő tüzérezred ütegei védték.

Ekkor a német páncélosok északnyugat felé kerültek, és a 183-as magaslaton keresztül északi irányból támadtak rá a Csalát védő szovjetekre. A Székesfehérvárról kiszorított demoralizált lövészerők, félve az újabb bekerítéstől, pánikszerűen átkeltek a Császár-víz keleti oldalára. A pánik odáig fokozódott, hogy a szovjet utászok egymás után robbantották fel a csatorna hídjait, miközben a nyugati parton a 338. páncéltörő tüzérezred félig bekerítve még tovább

harcolt. A szovjetek keményen védekeztek, így a német és magyar páncélosok – két, egyenként 50-60 fős páncélgránátos csoport támogatásával – csak 10 óra körül tudtak betörni Csálára. A német nehézharcokcsik négy szovjet harckocsi kilövését jelentették.

Időközben a szovjet utászok észbe kaptak, s az egyik hidat megerősítették annyira, hogy a 338. páncéltörő tüzérezred három lövegét és kilenc vontatójárművét egy sebtiben előkerült önjáró löveggel átvonszolták a keleti partra.

A környéket csak a Székesfehérvártól keletre elterülő szőlőhegyek átfésülése után beérkező páncélgránátos-zászlóaljakkal együtt sikerült megtisztítani.

Délután 14 óra körül a német páncélosok megpróbálták átkelni a Császár-víz keleti oldalára, de kísérletüket az odavezényelt szovjet 762. önálló páncéltörő tüzérezred és egyéb tűzeralakulatok megghiúsították. A páncéloscsoporthoz azon próbálkozása, hogy támadását keleti irányban folytassa, a szovjetek erős tüzési tüzelésük miatt kudarcot vallott. Az előrébb merészkedő nehézharcokcsik öt darab közvetlen irányzással tüzelő sorozatvetőt és néhány löveget szétlőttek.

A németek Kisfalud és Csala között elérték ugyan a Császár-víz nyugati partját, de a szovjetek heves ellenállásával szemben a Pátka felé vezető vasútvonalat nem tudták átlépni. Estére a páncéloscsoporthoz a 23. páncélosezred hét harckocsija, öt Tiger B nehézharcokcsik és az alárendelt magyar harckocsi-kötelék nyolc Panzer IV páncélosa volt bevethető állapotban. Korbuly István páncélos főhadnagy naplójában így rögzítette az aznapi eseményeket:

„6 órakor riadó. Támadás Lovasberény felé. 1. hullámban Kírálytigrisek, 2. hullámban mi 9 harckocsival. [...] A támadás a székesfehérvári út mellett indult, utána eltolódás balra a Pénzverő-tanyához. Erős tüzési és aknavető tűz. [...] Támadás Szalamajorra. Itt biztosítás a további parancsig. Románok⁶³¹ voltak a majorban. Este a gyalogság is előre húzódik. Éjjel igen erős páncéltörő-, aknavető-, sztalinorgona-tűzben. Aznap kilőttünk egy páncéltörő ágyút.”⁶³²

A 126. és 128. páncélgránátos-ezred katonái Csala körül és attól északra állásokat létesítettek. Ezzel a 23. páncélshadosztály főharcvonalát január 23-án este Kisfaludtól Csálán és a 183-as, 204-es magaslatokon át Tallánmajorig húzódott.⁶³³

A 4. lovasdandártól és a magyar 2. honvéd páncélshadosztályból álló „Holste” hadosztálycsoporthoz Csókakőnél szovjet felderítő vállalkozást vert vissza. Később a Zámolytól délre indított német támadás csak elenyésző területnyerést tudott elérni.

Délután a „Breith” hadtestcsoport arcvonalszakaszán a Vértes déli, nyugati és északnyugati peremén mindenfelé a szovjet csapatok visszahúzódnak állapotot állapították meg. A szovjeteket követő német és magyar rohamosztagok benyomultak Csákerény területére, bevettek a Csókakőtől északnyugatra húzódó magaslatot (Csóka-hegy), valamint a Pusztavámtól délre elterülő erdős területet is. Kecskénél és Kömtyől keletre a német-magyar csapatok 2 km-t nyomultak előre.⁶³⁴

⁶³¹ Román csapatok jelenlétét ebben a térségben levéltári források nem erősítik meg, de több visszaemlékezésben is felbukkan ilyen megjegyzés. Dr. Ravasz István kutatásai szerint nem kizárt, hogy a Dunántúlra vezényelt román vasúti csapatok egy alegységét érte a támadás.

⁶³² Korbuly-napló 38. o.
⁶³³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 23. 1. 1945 (628. teleres 7213057. felvétel), Tagesmeldung vom 23. 1. 1945 (628. teleres 7213060. és 7213062. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 475. o., Nehézpáncélosok 103. o. és Balaton 1999 30. o.

⁶³⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 23. 1. 1945 (628. teleres

Az I. lovasdandárja hajnali 2 órakor észak felől megindította támadását Máty irányában.

A német tüzési mintegy fél órán át erős tűzcsapásokat mért a szovjet 23. lövészhadtest 19. lövészadosztályának állásaira Máty és Zsámbék között. A német tüzési tüzelőkészítés során a 19. lövészadosztály törzse és a lövészezredek között megszakadt a vezetékes híradókapcsolat. Sőt, az ezredek is elvesztették összeköttetésüket a zászlóaljakkal.

Emiatt a szovjet hadosztály parancsnoka, Sz. V. Szalicsev ezredes sokáig csak tétlen szemlélője volt az eseményeknek. Mint később kiderült, Szalicsev ezredes közel sem fordított elegendő figyelmet a védelem megszervezésére Máty körzetében.

Groeben ezredes 3. lovasdandára Máty irányában a 31. lovasvezredet és a 69. páncélvadászosztályt nyolc Jagdpanzer IV vadászpáncélosát, illetve összesen 11 StuG. III, StuG. IV és StuH. 42 rohamlövegét vetette harcba. A rohamlövegek és vadászpáncélosok sikeresen meglepték a szovjeteket, de azok nemsokára mégis elszánt ellenállást tanúsítottak.

Ennek ellenére az ék alakban, nyolc rohamlöveggel támadó 69/1. páncélvadászosztály kétórás helységarcban, hajnali 4 óra körül után elérte Máty keleti szélét.

Az osztály jobbszárnyán bevetett 69/2. páncélvadászosztádnak (Fiegl főhadnagy) és a település központja felé támadó 69/3. páncélvadászosztádnak (Mesenberg főhadnagy) az osztály kísérő gránátoszakaszával együtt sokkal nehezebb dolga volt, de végül a szovjeteket – saját veszteség nélkül – kiszorították Mátyról.⁶³⁵

A támadáshoz a reggeli órákban csatlakoztak a 6. páncélshadosztály páncéloscsoporthoz tartozó részek is.

A német csapatok először a 19. lövészadosztály 1310. és 32. lövészezredének csatlakozását támadták. A szovjet védelem alapját azok az aknamezők, páncéltörő reteszállások és beasott sérült harckocsik képezték, amelyeket még a IV. SS-páncélshadtest korábbi támadásának feltartóztatása céljából létesítettek. A szovjetek ezekben az állásokban keményen védekeztek, s jelentős veszteségeket okoztak a támadóknak.

A német páncélosok ennek ellenére gyorsan behatoltak a védelembe, és az 1310. ezred szárnyai ellen fordultak. A lövészezred súlyos veszteségeket szenvedett, s nem tehetett mást, feladta a Mátytól északkeletre lévő Alsóörpusztát is.

M. F. Grigorovics vezérőrnagy, a 23. lövészhadtest parancsnoka ekkor utasítást adott a hadtest alárendelt tüzési egységének és a támogató tüzési egységének, hogy összpontosított tüzzel állítsák meg a németeket Alsóörpusztánál.

A heves tűz hatása nem bizonyult tartósnak, mert a németek kis idő múlva folytatták támadásukat a 286-os magaslat irányában. A németek nemsokára az 595. páncéltörő tüzérezred ütegei által alkotott 6. számú páncélelhárító körletet is áttörték és elérték a szovjet 90. tüzérezred állásait.

A 31. lovasvezred és a német páncélosok támadása a szovjet tüzési egység közelharcra kényszerítette, amelyben szovjet források szerint a németek vesztesége két lövészpáncélos és ötven katona volt. Az 1310. és 32. lövészezredek végül nem bírták a németek nyomást és miután feladták Máty községet, jelentős veszteségek mellett visszavonultak.

A hadtestparancsnok saját tartalékából harcba vetett egy újabb lövészzászlóaljat, amely öt önjáró löveggel megerősítve beásta magát a 286-os magaslat nyugati lejtőjén. Ezek a szovjet erők további páncéltörő tűzeralységekkel közösen, aknamező mögé húzódva megpróbálták feltartóztatni a németeket.

7213057. felvétel), Tagesmeldung vom 23. 1. 1945 (628. teleres 7213060. felvétel).

⁶³⁵ Bose 221–222. o.

⁶²⁶ Idézi Vopersal i. m. 603. o.

⁶²⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 23. 1. 1945 (628. teleres 7213057. felvétel), Tagesmeldung vom 23. 1. 1945 (628. teleres 7213060. felvétel), Vopersal 602–603. o. és 24. Pz. Div. 308. o.

⁶²⁸ Schneider 422. o. és Tiger 273. o.

⁶²⁹ 1. Pz. Div. 722–723. o., valamint Stoves KTB 23. 1. 1945.

⁶³⁰ Kern 180–181. o.

Január 23-án hajnali 4 óra körül – nagyjából Mátyás visszafoglalásával egy időben – a németeknek nagy nehezen sikerült átkelni a széles aknamezőn. Ezután összevonták erőiket. A 31. és 32. lovasezredeket már nem csak a lovasdandár saját páncélosai segítették, hanem a 6. páncélososztály teljes páncéloscsapottja (Langenbruch százados) is, 39 bevethető Panther és 12 Panzer IV harckocsival.

A felújított támadásban a 69. páncélvadászosztály erői már nem vettek részt. A vadászpáncélosok és rohamlövegek Mátyást biztosították egy esetleges szovjet ellenlökés esetére.⁶³⁶

A páncélozott harccsoport 51 német páncélosával és lövészpáncélosokon utánuk nyomuló páncélgránátosok hatékony támogatásával a 3. lovasdandár reggel 9 óra körül birtokba vette a 286-os és 179-es magaslatokat.

Ezzel egy időben a németek átlépték a Bicskétől keletre húzódó vasútvonalat, és páncélosaik keskeny szakaszon 3 km-t nyomultak előre déli irányban.

Eközben azonban a 23. lövészhadtest tüzeralakulatai és az 59. gárda-lövészadosztály lövészrezerei a 2. gárda-gépesítetthadtest 37. gárda-harckocsidandárának és 5. gárda-gépesítettdandárának 20-30 páncélosával⁶³⁷, valamint az 1. gárda-gépesítetthadtest részeivel⁶³⁸ közösen ellenlökést indítottak ellenük.

E szovjet csapatok a 6. páncélososztály páncélozott harccsoportjának további előrenyomulását megállították, s páncélosokban is jelentős veszteséget okoztak nekik.

Ebben rendkívül jelentős szerepet játszottak a 991. (SzÜ-76M) és 366. (ISZÜ-152) gárda nehéz önjáró tüzérezredek is, amelyek reggel, erőltetett menet után foglaltak tüzelőállást Herceghalom vasútállomásától nyugatra és északnyugatra. Az itt kialakuló tűzharcban Alimkulov alhadnagy önjáró lövege a 366. gárda nehéz önjáró tüzérezredből többek között két német harckocsi és öt lövészpáncélos kilövését jelentette.⁶³⁹

A 6. páncélososztály páncélozott harccsoportja leginkább azért vallott kudarcot, mert megfelelő légi és földi felderítés nélkül vetették be a bicskei vasútvonal mentén. A vasúti töltés azonban nemcsak a német páncélosoknak nyújtott fedezéket, de a déli oldalon várakozó szovjet harckocsikat és önjáró lövegeket is elrejtette a németek szeme elől. Amikor a páncélozott harccsoport átkelt a vasútvonalon, heves kereszttűzbe került.⁶⁴⁰

A német I. lovashadtest január 23-án nyolc szovjet harckocsi és önjáró löveg, 34 páncéltörő ágyú, egy légvédelmi ágyú, egy 122

mm-es tarack, egy zsákmányolt német sorozatvető és 11 géppuska kilövéséről tett jelentést.⁶⁴¹

Január 23-ára virradó éjjel a 68. lövészhadtest a Tatabányától délre kialakult arcvonal-kiszögellés megszüntetése céljából visszavonult, és egy lövészadosztályával védelmet épített ki az Újszár – Vérteskozma – Gánt terepszakaszon. Másik lövészadosztálya Vértesboglár és Vértesacska között rendezkedett be védelemre.

A szovjet csapatokat aznap Szomor és a Duna között állandó német támadások érték. A németek ugyan elfoglalták Mátyást, s ezzel elérték a Bicske – Zsámbék útvonalat, de itt megállították őket, s ezért nem tudtak jelentősebb területnyeréséget elkönyvelni.

A szovjet csapatoknak Székesfehérvártól északra is sikerült megakasztani a Pátka felé törő német harccsoportokat.

A Velencei-tó és a Duna között I. V. Tyerentyev ezredes 11. gárda-lovashadosztályának 37. gárda-lovasezredét Göböljárás körzetében a német csapatok már január 21-én este elvágták a szovjet csapatoktól. Az ezred parancsnoka, Nyigyeljevics örmagy azonban hidegvérrel szervezte meg a védelmet. A parancsnok jól hangolta össze a lovasszázadok, a tüzérség és a megerősítésként kapott önjáró lövegek harctevékenységet.

Miután a hadosztályparancsnok erre engedélyt adott, Nyigyeljevics örmagy megszervezte az ezred kitorését a bekerítésből. Napközben felderítést végeztek, majd a sötétség beállta után az ezred keskeny sávban áttörte a németek védelmét, és csatlakozott a hadosztály csapataihoz. A többnapos harc alatt a lovasezred 13 német harckocsi, 11 lövészpáncélos és hat löveg kilövését, valamint 1000 főnyi német személyi veszteség okozását jelentette.⁶⁴²

Az 5. gárda-lovashadtest arcvonalán indított német támadások visszaverésében az előrevont 252. és 113. lövészadosztály csapatai is részt vettek. A gárda-lovashadtest védősávjában aznap 39 páncélos és 22 lövészpáncélos kilövését, valamint 1230 fő német előerő veszteséget jelentett. Saját vesztesége 144 katonára, három harckocsira, hét lövegre és hat géppuska volt.⁶⁴³

A szovjet légierő csata- és vadászpilóta-alakulatai aznap is élénk tevékenységet folytattak. A legtöbb bevetést a németek észlelése alapján a Velencei-tó körzetében repülték. Az 5. és 17. légi hadsereg erői összesen több mint ezer bevetést hajtottak végre. A repülőgépek a szárazföldi csapatok felett 33 légi harcra vívtak, és 36 német-magyar repülőgép lelövését jelentették.

A 4. légiflotta kötelékei szintén a IV. SS-páncéloshadtest felett hajtották végre a legtöbb bevetést. Az erők egy része támogatta az I. lovashadtest Mátyás környéki támadását is, valamint szovjet gépjárműoszlopokat támadott Balassagyarmattól délre. Január 23-ára virradó éjjel Budapestől délnyugatra és északnyugatra német éjszakai csatarepülőgépek szovjet közlekedési útvonalakat támadtak.⁶⁴⁴ A légiflotta összesen 200 éjszakai és 200 nappali bevetést hajtott végre.⁶⁴⁵

A hadseregcsoporthoz minden igyekezete ellenére az 1. páncélos hadosztály és a 403. népi-tüzérhadtest átcsoportosítása, valamint a IV. SS-páncéloshadtest összefogott alkalmazására alkalmas megindulási állásokért folytatott küzdelem gyakorlatilag az egész napot felemésztette. A szovjetek nagyszámú páncélossal támogatott ellenlökésének visszaverése tovább lassította az előkészületeket.

A reggeli helyzet tájékoztatás alkalmával a „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnöke 10 óra körül arról tájékoztatta a hadseregcsoporthoz,

hogy a magyar 3. hadsereg átvette a parancsnokságot a Sió-csatorna szakasza felett, és a későbbiekben erre a Dunáig terjedő arcvonalon is sor kerül.

A megfigyelések szerint a szovjetek itt is fokozták tevékenységüket. Betörték Hercegfalvára, átvágták a Dunapenteleltől délnyugatra vezető utat, és folyamatosan erősítették állásaikat a térségben. Ezért a 3. páncélososztályt azt a feladatot kapta, hogy nyugatról indított támadással semmisítse meg a betört erőket.

A nap során csupán a IV. SS-páncéloshadtest jobbszárnyának harccsoportjai értek el előrehaladást, s Aggszentpéternél elérték a Váli-vízet. Az I. lovashadtest Mátyás bevétele után Etyek irányában támadott tovább, de a Bicske körzetéből indított állandó szovjet ellenlökések a vasútvonal átlépése után lelassították. A hadtest balszárnyán a seregcsoporthoz feltételezése szerint a szovjet 2. gárda-gépesítetthadtest esetleg támadást indíthatott Esztergom ellen, hogy a fontos dunai átkelőt használatba vegye.

Dél körül a „Balck” seregcsoporthoz újabb tájékoztatást adott a hadseregcsoporthoz. Eszerint a Sárköz-csatorna és a Duna között növekedett a védelem szilárdsága, mivel a magyar 25. honvéd gyaloghadosztály, amely a nap folyamán Günther Pape vezérőrmagy törzsének alárendeltségébe lépett, Mezőkomárom és Simontornya között leváltotta a 3. páncélos-felderítőosztályt, s így az alakulat visszakerülhetett a 3. páncélososztályhoz. A magyar hadosztály Sió-csatorna menti állásai mögött a biztonság kedvéért még ott állomásoztak az 1. és 23. páncélos-felderítőosztályok.

A 25. gyaloghadosztály ezzel mintegy 50 km széles védősávot kapott. Az alárendelt 26. tábori tüzérszázad a jobbszárnyon, Siófoknál helyezkedett el. Középen, Mezőkomárom északi előterében a 25. aknavető tüzérszázad állásai húzódtak. Dég és Mezőszilas között a 72. tábori tüzérszázad, Simontornyától északkeletre pedig a 2. tábori tüzérszázad létesített tüzelőállásokat.⁶⁴⁶

A szovjet csapatok Székesfehérvárnál, Sukoró és Nadap körzetében kelet felé mozogtak, de Pákozdtól nyugatra kemény ellenállást tanúsítottak a III. páncéloshadtest támadásával szemben. Páncélosaik és légierőjük Kápolnásnyéknél nyugati irányban tevékenykedett. Az I. lovashadtest támadása mélyen tagolt szovjet védelembe ütközött Bicskétől keletre, amit egyelőre nem tudott áttörni. A németek itt a sok beasott (sérült, de működő fegyverrel rendelkező) szovjet páncélossal nem tudtak mit kezdeni, s előretörésük megakadt.

Az esti helyzet tájékoztatás során a „Balck” seregcsoporthoz 18 óra 20 perckor jelentette, hogy a 3. páncélososztály a Hercegfalvára betört szovjet erőket a helység keleti széléig vetette vissza, majd páncéloscsapottja délkelet felé folytatta támadását. A IV. SS-páncéloshadtest egész nap folytatott támadási előkészületeinek befejezéséről addig még nem érkezett jelentés. A magyar VIII. hadtest a Vértes hegységben követte a visszavonuló szovjeteket. Az I. lovashadtest elakadt támadásának felújítása előtt a védelembe beépített, mozgásképtelen szovjet páncélosokat az éjszaka folyamán német robbantó kommandók bevetésével tervezték kiiktatni. A szovjet tüzérséggel is meggyűlt a németek baja, mert az egész nap jelentős veszteséget okozott nekik.

Wöhler 22 óra körül tájékoztatta Guderian vezérezredest a napi helyzetről. Guderian kategorikusan rákérdezett, hogy a Dél Hadseregcsoporthoz parancsnoka a meglévő erőkkel át tud-e törni a Velencei-tó és a Duna között, hiszen a legsürgetőbb kérdés ez volt. Válaszában Wöhler ismét hangot adott annak a meggyőződésének, hogy a több helyen elakadt német támadás részben a gyalogság hiánya miatt jutott ilyen dicstelen helyzetbe, és ezért kérte Guderiant, hogy a beérkező 356. gyaloghadosztályt a „Balck” seregcsoporthoz kapja meg. Wöhler szerint a pillanatnyilag bevetett német erők elégtelenek voltak az áttörésre, de remélte, hogy a szovjet visszavonulás nyo-

mán a Vértesből átcsoportosítható német erők és az említett gyaloghadosztály együtt lehetővé teszik a támadás folytatását. Guderian erre megjegyezte, hogy el kellene döntenie, beéri-e a hadseregcsoporthoz a mostani kevéske gyalogsággal, vagy szüksége van egy újabb alakulat idevezénylésére, amelynek egyelőre más feladatot szántak.

Grolman ezt a problémát 22 óra 25 perckor megbeszélte a „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnökével is. Gaedcke szerint a kérdés felvetése még korai volt. Amennyiben a IV. SS-páncéloshadtest északára tervezett támadása sikeres és a Vértesben is jól alakultak a dolgok, akkor az erők elegendőek. A kialakult német vélemény szerint az I. lovashadtest támadásától közeli sikert nem reméltek, mivel az elszánt szovjet ellenállásba ütközött, s csak akkor juthatott volna előbbre, ha a IV. SS-páncéloshadtest csapatai már áttörték. A magyar csapatok utasítást kaptak, hogy állítsanak fel riadóalakulatokat, amelyekkel a Vértesben visszaszerzett területeket átfésülhetik.

Grolman 22 óra 50 perckor a hadseregcsoporthoz és a „Balck” seregcsoporthoz elképzeléseiről tájékoztatta Wenck altábornagyot, a német szárazföldi haderő vezérkarának vezetési csoportfőnökét. A felmerült kérdést, miszerint a most bevetett erők elegendőek-e vagy sem, még nem tudták megválaszolni. A 356. gyaloghadosztályra minden valószínűség szerint szükség lesz, de hogy kell-e még egy alakulat, vagy esetleg mindkettőről lemondhatnak, erről csak másnap 10 óra körül fognak döntenie.

Grolman öt perccel később beszélt Balck tábornokkal, aki arra kérte a hadseregcsoporthoz vezérkari főnökét, hogy továbbítsa kérését, miszerint további két-három rohamlöveg dandárra lenne szüksége ahhoz, hogy a támadást minden szakaszon folytathassa, s ezzel a szovjeteket a seregcsoporthoz egész arcvonalán lekösse. Ellenkező esetben a Vértesben visszavont szovjet erőket a német súlyponti támadások irányában alkalmazhatják.⁶⁴⁷

1945. január 24. szerda

(Időjárás: legmagasabb nappali hőmérséklet mínusz 5 Celsius-fok, borult és ködös idő, sűrű hóesés, a főutak járhatók.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán Sárszentmiklós és Dunapentele körül szovjet támadásokat kellett visszaverni. A német 3. páncélos hadosztály csapatai Hercegfalvát nehéz harcok árán megtisztították a 110. harckocsidandár maradványaitól. A 3. páncélososztály törzse Kishantosra helyezte át harcálláspontját.

A Sió-csatorna vonala napközben nyugodt maradt, de a Sárköz-csatorna és a Duna között a szovjetek Sárszentmiklós ellen déli és délkeleti irányból harckocsikkal támogatott támadást indítottak. Miután betörték a helységbe és kiszorították a 39. páncélos-utászázalóal egyik gyenge századát, néhány harckocsijuk elérte a Sárszentmiklós – Hercegfalva útvonalat. A 3. páncélososztály 394/II. páncélgránátos-zászlóaljja és a 23. páncélos-felderítőosztály által indított ellenlökés nem ért el eredményt. A 23/3. páncélos-felderítőszázad tüzérségi és nehézfegyver-támogatás nélkül meginduló támadása során a szovjet páncéltörő ágyúkkal és páncéltörő puskákkal vívott harcban három lövészpáncélost veszített.

A hadosztály 6. páncélosezrede és 543. páncélvadászosztálya viszont a megtisztított Hercegfalváról déli irányban indított támadást, és hamarosan nyolc szovjet harckocsi kilövéséről tett jelentést. Dunapentelelén a németek egy zászlóalj erejű szovjet támadást vertek vissza.⁶⁴⁸

⁶³⁶ Bose 223. o. A német csapatok csak Mátyás lakóházait foglalták vissza, a község határát már nem. A helyi plébános 1945. május 28-án kelt jelentése szerint: „kifogástalanul, szinte finoman viselkedtek. Lakosságot egyáltalán nem bántották, ellentétben az oroszokkal, ki általában kínozták a polgári lakosságot.” Lásd Inter arma. Források a székesfehérvári egyházmegye történetéből II. Szerkesztette, a bevezetőt írta, jegyzeteket ellátta és a mutatókat készítette: Mózes Gergely. Székesfehérvár, 2004. (A továbbiakban: Inter arma) 181. o.

⁶³⁷ A 2. gárda-gépesítetthadtest ekkor összesen 23 harckocsival és 20 önjáró löveggel rendelkezett. A 37. gárda-harckocsidandár (N. A. Ogyev ezredes) és az 5. gárda-gépesítettdandár (J. I. Trocenko ezredes) erőit január 23-án 6 órakor a 46. hadsereg törzse utasította a Mátyás-hegyre való átcsoportosításra.

⁶³⁸ Itt vetették be az addig Bicske körzetében biztosító 3. gárda-gépesítettdandár 20. gárda-harckocsiezredének M4A2 harckocsijait és 3. gépkocsizó lövészázslóalját. Lásd 1. gárda-gépesítetthadtest összefoglaló jelentése 26. o.

⁶³⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 23. 1. 1945 (628. tekerics 7213057. felvétel), valamint Andrijusenko, Sz. A.: A Duna hullámai. II. rész. In: Hadtörténelmi Közlemények 1966/1. (A továbbiakban: Andrijusenko) 139–141. o. és Taraszov 66. o.

⁶⁴⁰ Bose 224. o.

⁶⁴¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekerics 7213074. felvétel).

⁶⁴² Taraszov 65–67. o. és 4. gárdahadsereg 172. o.

⁶⁴³ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 31. o.

⁶⁴⁴ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 23. 1. 1945 (628. tekerics 7213061. felvétel), és 4. gárdahadsereg 173. o.

⁶⁴⁵ OKW-napló 1035. o.

⁶⁴⁶ Dr. Vajda 33. o.

⁶⁴⁷ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 23. 1. 1945 (628. tekerics 7212472–7212478. felvétel).

⁶⁴⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekerics

A magyar 25. honvéd gyaloghadosztály a nap folyamán a Mezőkomárom – Sárvíz-csatorna közötti terepszakaszon is átvette a parancsnokságot. A hadosztály jobbszármányán a Balaton és Mezőkomárom között a 25. gyalogezred, középen az I./III. gyalogzászlóalj, a balszármányon pedig a 26. gyalogezred I. és II. zászlóalja helyezkedett el. A hadosztályt a továbbiakban is a Pape-féle vezetési törzsnek rendelték alá. Az 1. páncélos-felderítőosztály Enying körül tartálékban állt.⁶⁴⁹

Az Enyingen tapasztaltakról dr. Vajda Károly, a 25. honvéd gyaloghadosztály már idézett tüzérségi parancsnoka az alábbi szavakkal számolt be:

„Enyingen az oroszok kiűzése után borzalmas dolgokat tapasztaltunk. A nőkkel szembeni erőszakosságaik következményeit eltűntetendő, a hadosztályparancsnokság Szombathelyről nőorvosokat [értsd: nőgyógyászokat – Sz. N.] kért és kapott. 83 nőt erőszakoltak meg. Egy 82 esztendő öregasszonyt is többen, ez belehalt. Az orvosi rendelő előtt, a községházán tömeg várta a rendelt. Egy nieszlett, 13 éves kisleányon hat orosz ment át. Ott várakozott egy rendkívül erős, nagy parasztlány is az orvosi beavatkozásra. Megszólítottam. Maga csak nem állítja, hogy megerősítették, hiszen maga egyszerre két muszkát is palacsintává ken a falon – mondtam neki. 'Hatan fogtak le, az összeszorított lábaimat szuromnyal feszítették szét és egymás után másztak rám, miközben négyen fogták a két kezemet, lábomat.'

Ezek az enyingi szerezcsételek beszélték, hogy Ádándon meztelen bált rendeztek az oroszok, miután a meghívott férfiakat a bálból fejgyverrel távolították el.”⁶⁵⁰

Miután előző nap a 3. páncélos-hadosztály zömét is a magyar 3. hadsereg alárendeltségébe utalták, a IV. SS-páncélos-hadosztalnak csupán három páncélos-hadosztálya maradt a Velencei-tó és a Duna között kiépített, mélyen tagolt szovjet védelem áttörésére.

Az immár a hadtest jobbszármányán harcoló 5. SS-páncélos-hadosztály erői január 23-án, nem sokkal éjfél előtt kivetették a szovjeteket Szinatelepről, majd újabb csapatösszevonást követően támadást indítottak északi irányban. A németek Szinateleptől 3 km-re északra elhúzódnak harcokba bonyolódottak a szovjetek páncélselhárító körleteivel, de a teleptől 4 km-re északnyugatra lévő ház-csoportot az elszánt szovjet védelem ellenére elfoglalták.

A hadosztály páncélosított harccsoportja és a 9. SS-páncélgránátos-ezred erői az Adony – Ercsi útvonal mentén előretörve 10 óráig átkeltek a Váli-víz alsó folyásán, de támadásuk a megerősödött szovjet védelem és a Duna keleti partjáról lött oldalazó tűz következtében a torkolatától 4 km-re északra ismét elakadt. A páncéloscsoportot és a 9. SS-páncélgránátos-ezredet a magyar 54/I. gyalogzászlóaljjal váltották le, majd a német kötelékeket nyugat felé átcsoportosították.

Az átcsoportosított alakulatokból új páncélosított harccsoportot hoztak létre. Ide osztották be a lövészpáncélosokkal felszerelt 9/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljat, az önjáró lövegekkel ellátott 5/II. SS-páncélos-tüzérsztyályt, az 5/II. SS-páncélososztály megmaradt Panther harckocsijait, az 509. nehézpáncélos-osztály egyik századát, valamint a 303. rohamtüzérdandár rohamlövegeit is. A páncélosított

harccsoportot az 1. páncélos-hadosztály sávjában akarták alkalmazni, mert ott a felderítés gyengébb szovjet ellenállásról számolt be.⁶⁵¹

Az 5. SS-páncélos-hadosztály balszármányán harcoló 10. SS-páncélgránátos-ezred (I. zászlóalja nélkül) napközben heves harcok közepette a Pustaszabolcs – Nagytétény vasútvonaltól északra birtokba vett két hidat a Váli-vízen, majd 18 óráig a szovjetek elkeseredett védekezése és ellenőrkései ellenére 2 km széles és 1 km mély hídfőt létesített az északkeleti parton. A 9. SS-páncélgránátos-ezred egy részét is ide csoportosították át.⁶⁵²

A 3. SS-páncélos-hadosztály páncéloscsoportja előző este elérte a Baracsától 4 km-re délnyugatra lévő ház-csoportot, majd támadását északi irányban folytatta. A hadosztály erői a Kápolnásnyéktől 4 km-re délkeletre húzódnak magaslatokról is kivetették a szovjet védőket.

Az „Eckert” SS-harccsoport Felső-Besnyő és a 157-es magaslat körzetéből Aggszentpéter felé kitérve a Baracsától délkeletre védekező szovjetek állásai ellen indított támadást. Az SS-páncélgránátosok a még bevethető StuG. III rohamlövegek tűztámogatásával megpróbálták visszaszorítani a szovjeteket, de eközben maguk is jelentős veszteségeket szenvedtek. Az egyik SS-rohamlöveg parancsnoka így számolt be a harcokról:

„Vérző gránátosok vonszolják magukat mellettünk hátrafelé. Elöl repeszgránátok és géppuskaszorozatok veretik az oroszok által védett tanyát. A harci zajon át egyre csak 'Hurra' és 'Urrá' kiáltásokat hallunk. Dél körül az első ellenséges állást bevettük. Az égő tanya vörös fénje rátelepszik a hóborította vidékre. Gyalogságunknak az első roham során jelentős veszteségeket kellett elszenvednie. Tovább nyomulunk. Balra tőlünk egy T-34 vakítóan kékes lánggal robban szét. Egy négycsövű légvédelmi gépágyú nyomjelzős sorozatai a tanyaépületet cibálják. A szovjetek nehézharcnakvető-tüze hirtelen viharként csap az előretörő gránátosok közé. A forró repeszek sebeket tépnek. A sebesültek ordítása és jajveszélése elviselhetetlen. Parancsot kapunk, hogy kerüljük meg a tanyát. Nem sokkal később az oroszok hátába kerülünk...”⁶⁵³

Bachmann SS-Hauptsturmführer 6/II. SS-páncélgránátos-zászlóalja aznap heves harcok után elfoglalta Kishalmot. A páncélgránátosok harcát a 3/II. SS-páncélos-tüzérsztyály tűzcsapásai támogatták. A németek az előző nap elvesztett Nagyhalmot is visszafoglalták. Az 5. SS-páncélgránátos-ezred este Aggszentpétértől 2,5 km-re északnyugatra, egy Nagyhalomnál lévő tanya körül harcolt.

Az 5. SS-páncélgránátos-ezredtől balra az 509. nehézpáncélososztály tíznél kevesebb, még harcképes nehézharckocsija a reggeli órákban Felső-Besnyőtől támadást indított. A behavazott terepen előretörő német páncélosok Kishalomtól délre elérték a Váli-vízet. A szovjetek itt, a 157-es magaslat körül még tartották állásaikat. A Tiger B harckocsik hamarosan elkeseredett páncélos-összezsapásba keveredtek. Húszpercnyi tűzharc után 15 szovjet harckocsi és 50 páncéltörő ágyú kilövését jelentették. A páncélososztály parancsnoka néhány nehézharckocsival Pettend körül vert vissza néhány szovjet ellenőrkést.

Kápolnásnyék körzetében a „Kleffner” SS-harccsoport erői késztülődtek, hogy az 1. páncélos-hadosztály páncéloscsoportjával, az előző este beérkezett 113. páncélgránátos-ezreddel, valamint a 24/I. páncélososztállyal közösen Baracska irányában indítsanak támadást. A feladat szerint hídfőt kell foglalniuk a Váli-vízen.

A „Kleffner” SS-harccsoport ekkor a 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljból, a 6/14. SS- (önjáró légvédelmi gépágyús-) századból és a 6. SS-páncélgránátos-ezred felderítőszakaszának részeiből, valamint a 3/III. SS-páncélos-tüzérsztyály tűztámogatást adó ütegeiből állt. A hadosztály páncéloscsoportja és a „Kleffner” SS-harccsoport Kápolnásnyék déli előteréből keleti irányban indultak támadásra, majd észak felé fordultak és betörték Baracska déli részébe. Addigra már az 1. páncélos-hadosztály páncéloscsoportját és 113. páncélgránátos-ezredét is ide csoportosították át.

A 3/1. SS-páncélos-légvédelmi tüzerüteg aznap Ferencz-majomál vett fel tüzelőállásokat, majd 8,8 cm-es lövegeivel egy kétmotoros szovjet bombázó-repülőgépet lőtt le. A légvédelmi tüzerosztály aznap összesen hat repülőgép lelövését jelentette. Grótfanyánál a 6/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj körvédőképess sündisznóállást létesített.⁶⁵⁴

Az 1. páncélos-hadosztály 113. páncélgránátos-ezrede a 24/I. páncélososztály 33 Panther harckocsijának és a 73. páncélos-tüzérezred támogatásával 1 óra 30 perckor indított támadást Baracska irányában. A balszármányon a 113/I. zászlóalj, a jobbszármányon a 113/II. zászlóalj haladt Stark százados parancsnoksága alatt. Az I. zászlóalj lövészpáncélosai menetből vették be a gyenge erővel védett Merey-majort, a II. zászlóalj katonái pedig Annamajort foglalták el.

Ezután a lövészpáncélos-zászlóalj észak felé, Pettend irányába fordult, ahonnan a felderítés erősebb szovjet erőket jelentett.

Hajnali 2 óra 30 perc körül a 113/I. zászlóalj parancsnoka, Weber százados rádió parancsot kapott, hogy lövészpáncélosaival és a Panther harckocsikkal – szovjet adatok szerint 18 darabbal – menetből indítsanak támadást a Pettend körül védő 252. lövész-hadosztály 924. lövész-ezredének állásai ellen. A harckocsiknak keletről, a páncélgránátosoknak a Merey-major felől vezető út mentén kellett támadniuk. Az előretolt tüzerfigyelők a 113/1. századnál tartózkodtak.

Mintegy háromnegyed óra múlva a páncélgránátosok Pettend előtt harcrintkezésbe kerültek a szovjetekkel, de nehezen boldogultak, mert tüzérségi támogatást nem kaptak. Ennek az volt az oka, hogy az előretolt figyelők összes rádió adó-vevője meghibásodott. Sőt, még a harckocsikkal való híradó-összeköttetés is akadózott.

A 24/I. páncélososztály Panther harckocsijai – ahelyett, hogy megvárták volna, amíg a páncélgránátosok elérik a település szélét – menetből indítottak támadást. Am akciójuk a szovjet páncéltörő és harckocsia gyűk tüzeiben – hat T-34 harckocsi és nyolc páncéltörő ágyú kilövése ellenére – összeomlott. Ekkor a harccsoport parancsára átcsoportosították erőiket, és Merey-majortól 3 km-re északra vonultak fel. Csakhogy a páncélosok vörösen izzó kipufogódobjait a sötétben messziről is látni lehetett, s ez figyelmeztette a szovjeteket. Mindez akkor történt, amikor a páncélgránátosok már csak mintegy 200 méterre voltak Pettendtől.

A szívós szovjet védelemmel szemben a 113/I. páncélgránátos-zászlóalj támadása Pettendnél végleg elakadt. A páncélgránátosokat rendkívül előnytelen helyzetükből csupán a hadosztályparancsnok pirkadat előtt érkezett, visszavonulást elrendelő parancsa és a német harckocsik tehermentesítő támadása menekítette ki. Baracska felől ugyanis az 1/4. páncélos-század hat Panther érkezett, és Pettendől keletre biztosító állásokat foglaltak. A lövegcsövek nyugat felé

néztek. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály részei ugyancsak itt segítettek elvágni a települést védő szovjet erőket.⁶⁵⁵

A német sebesülteket nagy nehezen sikerült Seregélyesre és Székesfehérvárra szállítani. A 113/I. páncélgránátos-zászlóalj maradványai Merey-major körül gyülekeztek, ahol a 2. és 3. századot a veszteségek miatt össze kellett vonni. A legyengült zászlóalj ezután a Székesfehérvár – Budapest útvonaltól délre helyezkedett el.

A 113/II. páncélgránátos-zászlóalj támadása, amelyet egy páncélos-század is támogatott, Annamajortól Baracskaig ugyan eljutott, de ott elakadt. A 6. SS-páncélgránátos-ezreddel közösen indított újabb próbálkozás sem vezetett eredményre, bár a 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj betört Baracska déli részébe, és ott elkeseredett helység-harcba bonyolódott a szovjetekkel. Nem volt mit tenni: be kellett vágni a 113/I. páncélgránátos-zászlóalj beérkező erőit, hogy velük együtt folytathassák a támadást.

Weber százados, miután páncélgránátos-zászlóaljjával megérkezett és felmérte a terepet, arra a következtetésre jutott, hogy archól támadni nem sok sikerrel kecsegtet. Ezért úgy döntött, hogy a baracscai temetőn keresztül kelet felé próbálja meg elérni az észak-dél irányú utat, s ennek mentén benyomul a helységbe.

Azonban a meginduló nappali támadás sem hozott sikert. A szovjet védelem már a megindulás során kilőtt három Panther. Újabb négy német harckocsit akkor ért találat, amikor a páncélgránátosokkal együtt behatoltak a Baracsától délre lévő temető területére.

Sötétedés után Marcks őrnagy 113. páncélgránátos-ezrede a 24/I. páncélososztály 20 Panther harckocsijának támogatásával újabb támadást indított. A 113/I. zászlóalj délkeletről betört Baracska észak felé nyomult előre, egészen a Váli-vízen átívelő közúti hídig. Itt azonban a szovjetek összevont harckocsijaiba és önjáró lövegeibe ütköztek, amelyek elállták a németek útját. A 24/I. páncélososztály Pantherei két harckocsit, egy önjáró löveget és egy önjáró légvédelmi tüzeszközt lőttek ki.

Noha 18 óra körül Baracska déli része már német kézen volt, a kitűzött fő feladatot nem sikerült teljesíteni. A németek hídfőt nem tudtak kialakítani, mivel a hidat sem sikerült birtokba venniük. A 113/7. páncélgránátos-század a Budapest felé vezető vasútvonal mentén ugyan átkelt a Váli-vízen, de miután a heves harcokban a századparancsnok is elesett, visszavonultak a délnyugati partra. A 113/6. század és a 37/2. páncélos-utászázad még át sem tudott kelni a vízen.

A nap végén az arcvonal kettészelte Baracska. Az 1. páncélos-hadosztály balszármányát fedező 113/1. páncélgránátos-század több szovjet ellenőrkést hárított el, amelyeket a jelentések szerint nemegyszer a 16. gépesített-dandárban összevont ISz-2 nehézharckocsik is támogattak.

Napközben és éjszaka Kápolnásnyék, Velence és Pettend körül – a Baracsát támadó német harccsoportok hátában – továbbra is heves harcok folytak. A települések körül az 1. páncélgránátos-ezred, a 37. páncélos-utászázad zászlóalj zöme, a 37. páncélvadászosztály és az 1. páncélos-felderítőosztály részei, valamint a 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljak védekeztek az északi és északnyugati irányból indított szovjet támadások ellen. Kápolnásnyék északkeleti részében a szovjet 63. lovashadosztály kozákjai még tartották magukat, s a németeknek egyelőre Velencét sem sikerült elfoglalni a 93. lövész-hadosztály csapataival szemben.⁶⁵⁶

7213064. felvétel), valamint Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213068. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 460. o. és 23. Pz. Div. 475. o.

⁶⁴⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213071. felvétel), valamint Art of War 1986 figure 369 (705. o.)

⁶⁵⁰ Dr. Vajda 32–33. o.

⁶⁵¹ Renninger 1996. o.

⁶⁵² HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213064. felvétel), valamint Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213068. felvétel) és Vopersal 604. o.

⁶⁵³ Idézi Vopersal i. m. 605. o.

⁶⁵⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213064. felvétel), valamint Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213068. felvétel) és Vopersal 604–608. o., valamint Schneider 422. o.

⁶⁵⁵ Stoves KTB 24. 1. 1945.

⁶⁵⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213064. felvétel), valamint Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. tekercs 7213068. felvétel), 1. Pz. Div. 723–726. o., 24. Pz. Div. 308. o. és Vopersal 606. o.

A „Breith” hadtestcsoporthoz tartozó 23. páncélososztály támadása Pákozdtól és Pátkától nyugatra a mélyen tagolt szovjet védelemmel szemben nem ért el eredményt. Innen északra a 4. lovasdandár (amely időközben visszakapta 41. lovaszredét) és a magyar 2. honvéd páncélososztály összesen 15 páncélossal Zámoly nyugati előteréből és Csákberénytől támadást indítottak északkeleti és keleti irányban.

A német–magyar csapatok a 80. gárda-lövészadosztály 230. lövészerredét hamarosan vissza is szorították. Mivel más tartalékuk már nem volt, a szovjetek egy légvédelmi tüzezzredet vetettek be, amelynek 37 mm-es géppágyú Miklósmajornál vettek fel tüzelőállásokat, és tüzükkel végül megállították a támadást. A német–magyar csapatok a nap során a Zámolytól északra lévő útkereszteződést és annak északnyugati körzetét, valamint a Csákberénytől 3 km-re keletre húzódó vonalat érték el.

A magyar VIII. hadtest csapatai egész nap követték a visszahúzódo szovjet erőket, és 5–10 km-t nyomultak előre. Gyenge ellenállással szemben sikerült elfoglalniuk Oroszlányt, Várgesztest és Kőhányáspusztát. Az élen haladó kötelékek megközelítették Vérteskozma északnyugati előterét is, de a helységet a szovjetek egyelőre szilárdan tartották.⁶⁵⁷

Az I. lovashadtest 6. páncélososztályának jobbszárnya déli irányban támadva szétverte az Alsógalla – Tatabánya ipari körzetben még kitaró szovjet csapattörödeléket, majd követte a visszavonuló erőket. A hadosztály támadása azonban Felsőgallától 6 km-re délkeletre egy vasúti kereszteződésnél a megszilárduló védelem tüzeje és az egyre ismétlődő szovjet ellenlökések miatt elakadt.

A hadtest támadó harccsoportjai Mátyás és Bicske körzetében sem tudták az előző nap elért eredményeiket kifejleszteni, mivel mind a 31. lovaszrednek, mind pedig a páncélozott harccsoportnak Bicske irányából harckocsikkal támogatott szovjet ellenlökéseket kellett kivédeni.⁶⁵⁸

A 3. lovasdandár 69/2. páncélvadászzsáza Mátyás déli előterében három szovjet páncélost (ebből egy SzU–85 önjáró löveget) lőtt ki. A 69. páncélvadászzsáza településen biztosító rohamlővegei és vadászpáncélosai a motorok túlterhelése miatt egymás után hibásodtak meg. Így 24-én már csak három harcjármű maradt bevethető állapotban.⁶⁵⁹

A szovjet 5. gárda-lovashadtest csapatait saját felderítésük szerint január 24-én hajnalban Kápolnásnyék térségében 100 német harckocsi és 70 rohamlőveg összpontosított támadása érte.

Ez minden bizonnyal eltűzött szám. Az biztos, hogy a IV. SS-páncélosadtest három hadosztályának és önálló alakulatainak csaknem összes bevethető páncélosát a Velencei-tó és a Duna között vetették be. Ám ezek mennyisége immár a 3. páncélosadtest és a 219. rohampáncélos-osztály állománya nélkül véleményünk szerint együttesen alig haladta meg a száz bevethető harckocsit és rohamlőveget.

A IV. SS-páncélosadtest csapatainak a német 6. hadsereg tüzérének hatásos támogatása mellett ezen a napon sikerült áttörni a szovjetek védelmét, s az 5. gárda-lovashadtest soraiban helyenként zavarodottság és pánik lett úrrá a katonákon.

A szovjetek szerint a Baracska betört német páncélosok (szerintünk a 3. SS-páncélosadtest páncéloscsoportjának megmaradt harckocsijai), amelyek elérték a Váli-vízt is, útközben beleütköztek a 4. gárdahadsereg helyszínen tartózkodó törzsébe! K. N. Gyerevjanko vezérőrnagy, a hadsereg törzsfőnöke vezetésével a

szovjetek megvédték vezetési pontjukat, és visszaverték a németek támadását.

Az 1. gárda-gépesítettadtest 2. gárda-gépesítettadandárának 2. zászlóalja, megerősítve az 1821. önjáró tüzezzred részeivel, és együttműködésben a 113. lövészadosztály 1288. lövészerredével Kápolnásnyék északi részén harcolt.

Pettendet a 2. gárda-gépesítettadandár géppisztolyos- és páncéltörőpuskás-századai, a 19. gárda-harckocsiezred hét M4A2 harckocsija, az 1453. önjáró tüzezzred öt SzU–100 páncélosa és a 877. tarackos tüzezzred védte.

A 2. gárda-gépesítettadandár 1., valamint az 1. gárda-gépesítettadandár 1. és 2. zászlóalja az 1821. önjáró tüzezzred négy SzU–100 páncélosával és a 11. gárda motorkerékpáros-zászlóaljjal együtt a 63. lovasadosztály harcrendjében Baracsánál létesített védőállásokat.

Az 1. gárda-gépesítettadandár 3. zászlóalja Pázmándtól 1,5 km-re délre, Jánostanyán, a 2. gárda-gépesítettadandár 3. zászlóalja pedig Rácszentpéteren állomásozott.⁶⁶⁰

Időközben az 5. gárda-lovashadtest egyes alegységei visszavonulásra kényszerültek, és elkecseregett, több helyütt önfeláldozó ellenállás során visszahúzódtak második védelmi vonalukba. A hadtest – az 1. gárda-gépesítettadtest erőivel közösen – 44 páncélos és öt lövészpáncélos kilövését, valamint 959 fős német élőerő-veszteséget jelentett.⁶⁶¹

Baracska északi része és a 101-es magaslat között a 252. és 113. lövészadosztály, valamint a lovasadosztályok ezredei voltak védelemben. Ezeket az erőket támogatták az 1. gárda-gépesítettadtest részei is.

Baracsától északnyugatra a 46. hadseregtől átadott 34. gárda-lövészadosztály rendelkezett be védelemre. Székesfehérvártól északkeletre a védelem szilárdítása érdekében a 4. gárdahadseregtől Lovasberény térségébe vezényelték a 41. gárda-lövészadosztályt is.

A németek Pázmánd és Váli irányában való áttörésének megakadályozására a 7. gépesített-hadtest 16. gépesített-dandárban összefogott kis számú (mindössze hét) harckocsiját a Pettendől nyugatra lévő 127-es magassági pontra és Adamajorhoz dobták át.⁶⁶²

Amikor megvirradt, a németeknek ismét szembe kellett nézni a szovjet tüzéréség elsőprő főlényével, hiszen nappali viszonyok között már könnyebb volt hatásos, célzott tüzet vezetni.⁶⁶³

A szovjet légierő a hajnali harcokban a sötétség ellenére is támogatatta saját csapatait. Az éjszakai bombázórepülő-alakulatok 413 bevetést repültek, amelyek során főként a német tüzéréség lövegeit és aknavetőit támadták. Emiatt a német tüzéréségi tűz veszített eredményességéből. A szovjet csata- és vadászpilóta-tevékenység a IV. SS-páncélosadtest felett napközben is jelentős maradt.

Az 4. légiflotta I. repülőhadteste az igen kedvezőtlen időjárás miatt alig hajtott végre bevetést. Repülőgépei két harckocsit és egy felderítő páncélgépkocsit kilőttek, négy páncéltörő ágyút és négy sorozatvetőt pedig megrongáltak. A bombázó-repülőgépek támadása a dunaföldvári híd ellen nem járt jelentős eredménnyel. Január 24-ére virradó éjjel az éjszakai csatarepülő-kötelékek a Csepel-sziget északi részén, Budapesttől nyugatra és északnyugatra, valamint Balassagyarmattól délre szovjet járműoszlopokat támadtak.⁶⁶⁴

A Dél Hadseregcsoport hadinaplójának aznap bejegyzése megállapította, hogy a IV. SS-páncélosadtest támadása széles arcvonal-

lon, Baracska és a Duna között áttört a Váli-víz, és a torkolatvidéken hídfőt is létesített, de a Váli-víz túlsó oldalán kiépített szovjet védelemmel szemben a németek ismét elakadtak.

A reggeli helyzetfőközlés során 10 óra körül Gaedcke vezérőrnagy többek között arról tájékoztatta Grolmant, hogy a IV. SS-páncélosadtest támadása lassan haladt. A hadtest jobbszárnyán támadó 5. SS-páncélosadtest erőit Szinateleptől északra létesített hídfőjükben erős oldalazó tűz érte, és a Váli-víztől északra lévő magaslatokon is jelentős szovjet gyalogsági és páncéltörő reteszállásokat észleltek.

A III. páncélosadtest sem jutott előbbre Pákoz és Pátka között. A „Balck” seregcsoport azt tervezte, hogy a 4. lovasdandár 41. lovaszredét Zámolyhoz irányítja át, és onnan a 23. páncélosadtest páncéloscsoportjával együtt Csákvár irányában indít támadást. A német 6. hadsereg szerint itt kedvezőbbek voltak a feltételek a sikerre, mint Székesfehérvártól északkeletre, hiszen ott a szovjetek még mozgásban voltak.

Az I. lovashadtestnél aznap csak a 6. páncélosadtest ért el csekély eredményt Felsőgalla körzetében. A 3. lovasdandár a szovjet ellenlökések és a tüzéréség tevékenysége következtében nem jutott előbbre, s ráadásul jelentős veszteségeket is szenvedett. A dandár páncélozott harccsoportja reggel 7 óra 30 perckor ismét támadást indított, de hamarosan el is akadt a Bicske körül gyülekező szovjet erőkkkel szemben.

Felmerült egy újabb elhatározás lehetősége is, de ezt egyelőre elvetették. A hadseregcsoport és a seregcsoport meg akarta vágni, sikerül-e a nap folyamán áttörni a Velencei-tó és a Duna között. Amennyiben nem, akkor az úgynevezett „kis megoldást” választják, vagyis a Váli-víz mentén északnyugati irányban indítanak támadást, hogy a Velencei-tó északi partja és Lovasberény között elhelyezkedő szovjet csapatokat hátba támadva felszámolják őket.

Guderian előző napi kérdésére, miszerint milyen erőkre lenne szüksége a hadseregcsoportnak a Duna nyugati partjának teljes megtisztításához, 11 óra körül Gaedcke azt a választ adta, hogy a „Balck” seregcsoport véleménye szerint még egy gyaloghadosztály és újabb rohamlővegek kellenének, amelyeket Esztergom körzetében vetnének be. Ott ugyanis a szovjetek az utóbbi időben meggyengítették erőiket. Balck tábornok szerint nem lehet elegendő helyen támadni ahhoz, hogy a szovjeteket megakadályozzák abban, hogy erőiket mindig a német súlyponti támadások helyszínére csoportosítsák át.

Grolman és Gaedcke 11 óra 15 perckor megbeszélte Guderian felvetését, vagyis miképpen lehetne teljesen felszámolni a szovjetek hídfőjét a Duna nyugati partján? Grolman szerint az első ütemben Budapestet kell felmenteni, a második ütemben – mielőtt a 2. páncélosadtest támadása teret nyer – meg kell tisztítani a 2. páncélosadtest előtt elterülő területet. A harmadik ütemben aztán már az Esztergomtól keletre lévő vidék megtisztítására is gondolhatnak. Lehetőség szerint a német 8. hadsereg gyalogsága is előrenyomulhatna Ipolyság felé, amelyet egy délről átcsoportosított páncélosalakulat támogatna.

Gaedcke megjegyezte, hogy amint csapataik Budapest közelébe kerülnek, a gyorsan mozgó seregtettekkel – legalábbis a IV. SS-páncélosadtesttel és egy lovasdandárral – dél felé kell fordulni. A Pilis hegység megtisztítását a 96. és 711. gyaloghadosztályra kellene bízni. Meggyőződése szerint a szovjetek a IV. SS-páncélosadtesttől délre hamarosan erősítéseket fognak összevonni, méghozzá támadási szándékkal. Balck tábornok is azt remélte, hogy a Vértesben felszabaduló erőkkkel a déli arcvonalat erősíthetik meg.

A déli helyzetfőközlés alkalmával 11 óra 55 perckor a „Balck” seregcsoport arról tájékoztatta a hadseregcsoportot, hogy a Váli-víztől északra szovjet tábori erődítéseket azonosítottak, Baracska

keleti felében pedig a szovjetek erős páncélláharító tüzrendszer hoztak létre.

Grolman később Wenck altábornaggal is beszélt Guderian felvetéséről. Ezzel kapcsolatban jelentette a „Balck” seregcsoport azon kívánságát, hogy a beérkezőben lévő 356. gyaloghadosztályon kívül még egy gyalogos alakulatot kaphassanak, hogy azzal Esztergom térségében támadást indíthassanak. Grolman maga nem értett egyet ezzel a felfogással, mert ez az erő összpontosított alkalmazása ellen szólt. A 356. gyaloghadosztályt viszont minden körülmények között a „Balck” seregcsoportnak kellett kapnia, mert az eddig csak meglehetősen gyenge gyalogsági erőkkkel rendelkezett.

Wenck felvetette, hogy amennyiben a német erő a Velencei-tó és a Duna között aznap nem tudnak áttörni, a IV. SS-páncélosadtestet csoportosítsák át, és Zámolytól északkelet felé indítsanak vele támadást.

Ezt a javaslatot Grolman 12 óra 20 perckor továbbította a „Balck” seregcsoport vezérkari főnökének. Az átcsoportosítás ötletével kapcsolatban azonnal felmerült, hogy milyen erőkkkel tudnák ezután megtartani a Váli-víz mentén elért vonalat. Gaedcke megismételte, hogy amíg a Zámolyhoz való átcsoportosítás idővesztéssel jár és újabb erőket igényel a Váli-víz mentén, addig a seregcsoport elképzelése a Váli-víz előtt való „balra fordulással” kapcsolatban talán sikeres lehet.

Az esti helyzetfőközlés során 18 órakor a „Balck” seregcsoport többek között arról számolt be a hadseregcsoportnak, hogy az 5. SS-páncélosadtest a megszerzett két híd mentén 800–1000 méterrel mélyítette ki a kialakított hídfőt. Baracska északi része, Pettend és Kápolnásnyék északkeleti része még mindig szovjet kézben volt. Baracska teljes elfoglalása után az 1. páncélosadtest részei a Kápolnásnyék – Pettend út vonal birtokbavételére kellett alkalmazni.

A magyar csapatok jól haladtak a Vértes hegységben, és már Vérteskozma előtt álltak. A 6. páncélosadtest teljesen birtokba vette a Felsőgalla körüli ipartelegeket. Az I. lovashadtest erői Mátyástól délkeletre azonban nem jutottak előbbre.

A IV. SS-páncélosadtest arcvonalán ekkor még nem volt teljesen áttekinthető a helyzet, így nem lehetett eldönteni, kell-e újabb döntés. Sok függött attól, sikerül-e a Váli-vízen kialakított hídfőből tovább támadni.

Nem sikerült. Estére egyértelművé vált, hogy a Váli-víztől északra húzódó magaslatokon a szovjetek olyan mélyen tagolt, jelentős erőkkkel védett állásrendszert építettek ki, amelynek sikeres áttörése a németek szerint is valószínűtlen volt.

Ezért Wöhler a IV. SS-páncélosadtest harcálláspontján Balck tábornokkal és a hadtest vezérkari főnökével, Manfred Schönfelder SS-Obersturmbannführerrel megbeszélte a további tennivalókat. Megállapították, hogy jelen pillanatban további északkeleti előretérre nem is gondolhatnak, ezért a lehető leggyorsabban erőket kell gyülekeztetni egy északnyugati irányú támadás végrehajtásához, amely a Váli-víz és a Velencei-tó között indulna.

Balck még Wöhler jelenlétében parancsot adott, hogy ezt a támadást, amely főképpen a páncélosokra épített, még aznap éjjel hajtsák végre. Ezt a félreértések elkerülése végett Gille SS-Obergruppenführernek is megismételte, aki Wöhler elindulása előtt nem sokkal érkezett vissza aznap arcvonal-látogatásáról.

Gaedcke 19 óra 45 perckor Grolmant is tájékoztatta az új irányról és Balck tábornok kiadott parancsáról. A vezérkari főnök a „Balck” seregcsoport további terveit is ismertette. Mivel a Vértes hegységben a szovjetek a Felsőmajor – Gánt – Vérteskozma – Felsőgalla vonalon új főellenállási vonalat építettek ki, a védelem megszilárdulásának megakadályozására másnap a 4. lovasdandár erőivel és a 23. páncélosadtest megmaradt páncélosaival Zámolytól

⁶⁵⁷ HL KTB/HGr. Stüd Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. telercs 7213069. felvétel), valamint Birjukov 280. o.

⁶⁵⁸ HL KTB/HGr. Stüd Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. telercs 7213069. felvétel).

⁶⁵⁹ Bose 225–226. o.

⁶⁶⁰ Az 1. gárda-gépesítettadtest összefoglaló jelentése 21. o.

⁶⁶¹ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 33. o.

⁶⁶² Razgrom 137. o.

⁶⁶³ Tarasov 67–68. o. és 4. gárdahadsereg 172–173. o.

⁶⁶⁴ HL KTB/HGr. Stüd Tagesmeldung vom 24. 1. 1945 (628. telercs 7213070. felvétel).

Csákvár felé indítanak támadást. A 41. lovasezred Székesfehérvártól már át is csoportosult Zámolyhoz.

Az I. lovashadtest támadása Mánytól délkeletre a Bicske és Zsámbék irányából érkező szovjet ellenlökések következtében megrekedt. Észak felé, Zsámbék irányában sem tudták kiszélesíteni a január 23-án elért eredményeket. Ha a lovashadtest csapatait akár Bicskétől nyugatra, akár Szomortól északra csoportosítanák át, jelentős eredményt akkor sem tudnának elérni, de a szovjet 2. gárda-gépesítethadtest felszabadulna, és Tolbuhin máshol vethetné be.

Este 20 óra 15 perckor Grolman előterjesztette a meghozott döntéseket Guderiannak is. A vezérezerdes megismételte Wenck korábbi felvetését, miszerint ha a IV. SS-páncéloshadtest támadása északnyugati irányban sem érne el eredményt, csoportosítsák át Zámolyhoz. Az viszont még nem volt eldöntve, vajon ehhez a 356. gyaloghadosztályt is megkaphatnák-e.

Hús perccel később Grolman tudatta Gaedckével, hogy Guderian vezérezerdes is beleegyezett abba, hogy a IV. SS-páncéloshadtest északnyugat felé folytassa a támadást. Ezzel együtt felvetődött, hogy esetleg a 6. páncélosadosztályt Véteskozma térségébe csoportosíthatnák át, és onnan a magyar csapatokkal együtt váratlan támadást indíthatna Vétesacsa felé, együttműködésben a IV. SS-páncéloshadtest északnyugati irányú támadásával.

Wenck 21 óra 30 perckor felhívta Grolman figyelmét arra a körülményre, hogy amennyiben a IV. SS-páncéloshadtest északnyugati irányban sem jár szerencsével, Hitler el fogja rendelteni az átcsoportosítást. A Führer felfogása szerint az I. páncélosadosztályt és a 403. népi-tüzérhadtestet kellene a Váli-víz mentén hagyni, ha az SS-hadosztályokat Zámolyhoz csoportosítanák át.

Grolman erről negyedóra múlva Gaedckét is tájékoztatta. A „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke felvázolta, hogy amennyiben az SS-csapatokat átcsoportosítanák Zámolyhoz, az I. lovashadtestet Véteskozma felé irányítanák. Grolman megkérdezte Gaedckét, miért nem csoportosítják már most át a lovashadtestet, hiszen Mánytól délkeletre támadása láthatóan sikertelen. Gaedcke erre azt válaszolta, hogy amennyiben átcsoportosítanának, a Máynál kiharcolt betörést fel kellene adni, s ez a veszéllyel fenyegetett, hogy így a 2. gárda-gépesítethadtest felszabadulna, és azonnal rátörne a IV. SS-páncéloshadtestre.

Grolman végül 22 óra 30 perc körül Balck tábornokkal is megbeszélte a helyzetet. A hadseregcsoport vezérkari főnöke felhívta Balck figyelmét Hitler véleményére, miszerint amennyiben a IV. SS-páncéloshadtest északnyugati irányú támadása nem járna eredménnyel, gyors döntésre van szükség az átcsoportosításra vonatkozóan.

Balck válaszában megjegyezte, hogy az északnyugati előrenyomulást elrendelte, és az időközben valószínűleg már meg is indult. A németek azt tervezték, hogy északnyugati irányban újabb hídfőket létesítenek a Váli-vízen, majd ezután ismét északkeleti irányba fordulnak. Ha a támadás eléri Vált, de nem tudnak átkelni északkelet felé, akkor a kisebbik megoldás alapján a Zámoly felől támadó III. páncéloshadtesttel együttműködve hátra támadják a szovjeteket a Velencei-tótól északra. Ez utóbbi megoldásra Balck tábornok minden körülmények között lehetőséget látott.⁶⁶⁵

Időközben a hadseregcsoport megkapta a 2. páncéloshadtest támadásának tervét is, amely szerint a Nagybajom körüli szovjet állások áttörése után a 71. gyaloghadosztály, az 1. hegyihadosztály és a „Rudno” gépesített harccsoport rohamlóvegek támogatásával Kaposvár irányában folytatná a támadást. A hadművelet 1945. január 25-én reggel 7 órakor indulna, s fedőneve „Eisbrecher” („Jégtörő”) hadművelet volt.⁶⁶⁶

Időközben a bekerített IX. SS-hegyihadtest a szovjetek január 22-e óta ismét erőltetett támadó tevékenysége miatt arra kényszerült, hogy a „Glückspiel” fedőnevű vállalkozás végrehajtására összevont tartalékait az állások pusztá megtartásáért folyó harcokban vesse be. A 13. páncélosadosztály kiküldönített harccsoportját január 25-ére virradó éjjel a Sas-hegy és a Duna között alkalmazták. A még meglévő csekély tartalékokat (a 66/I. páncélgránátos-zászlóalj, a 13. páncélos-felderítőosztályt és a „Feldhernhalle” páncélgránátos-ezred I. zászlóalját) a 8. „Florian Geyer” SS-lovashadosztály vonalára kellett vezényelni, mert e nélkül az arcvonal tarthatatlanná vált volna.⁶⁶⁷

Mivel a „Glückspiel” vállalkozás végrehajtása megfelelő erők hiányában már nem volt lehetséges, a IX. SS-hegyihadtest aktívan többé nem segíthette a IV. SS-páncéloshadtest Budapest felé igyekvő csapatait.

⁶⁶⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 24. 1. 1945 (628. telercs 7212489-7212500. felvétel).

⁶⁶⁶ HL KTB/HGr. Süd Panzerarmeeoberkommando 2 Abt. Ia Nr. 147/45 g. Kdos. vom 24. 1. 1945 (628. telercs 7212793. felvétel).

⁶⁶⁷ HL 13. Panzer-Division iratai 54. főlő, valamint BA-MA RH 27-13/163 (Oblt. Schweitzer, Ernst: Bericht über die Kämpfe der 13. Panzer-Division in Budapest und meinen Ausbruch am 11. 2. 1945).

10. fejezet:

Az északnyugati irány (1945. január 25–27.)

1945. január 25. csütörtök

(Időjárás: enyhe fagy, alacsony felhőalap; helyenként erős havazás; az utak a friss hó következtében néhol alig járhatók.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán napközben a Sió-csatorna mentén Ádándnál század-erejű szovjet támadást kellett visszaverni.

Simontornyától keletre a szovjet csapatok zászlóaljnyi erővel a Sió-csatornán keresztül északi irányban támadtak, és betörték Jánosházamajorba, valamint Sáregresre. A magyar 25. honvéd gyaloghadosztály 25. felderítőosztálya nyugat felől ellenlökést indított. Később támadásához az erősítésként beérkező német 1. páncélos-felderítőosztály is csatlakozott. Szarvaspusztától délre, a 182-es magassági pontnál a 3. páncélos-felderítőosztály harcélőrszei század és zászlóalj közötti erővel indított szovjet támadást vertek vissza, majd a visszavonuló szovjeteket üldözve 72 hadifoglyot ejtettek és három páncéltörő ágyút zsákmányoltak.

A 3. páncélosadosztály egyéb részei Hercegfalvától északkelet felé indítottak támadást, és benyomultak Nagyvenyimre és az onnan 2 km-re keletre lévő területre. Dunapenteléről egy harccsoport ugyancsak előretört délnyugat felé és birtokba vette Apátszállást, majd folytatta a támadást a délnyugat felől közeledő saját erők irányában.⁶⁶⁸

Az 5. SS-páncélosadosztály páncélgránátos-gyalogsága reggel 5 óra 30 perckor támadást indított, hogy az Aggszentspétertől keletre elfoglalt hídfőt kiszélesítse. Később azonban a szovjetek egymás után indították század és zászlóalj erejű ellenlökéseiket, amelyek a 9/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj támadását megakasztották. Az SS-páncélgránátosok kénytelenek voltak védelembe átnenni. A hídfőt egész nap irtózatosszovjet tüzési és aknavetőtüz érte.

A hadosztály ellátó alakulatainak legénységéből riadózászlóaljat állítottak össze, és Adonyban vetették be a település védelmére.⁶⁶⁹

A 3. SS-páncélosadosztály 5. SS-páncélgránátos-ezredének részei Kishalomtól délre, az 509. nehézpáncélos-osztály és a 3. SS-páncélvadászosztály részei pedig Nagyhalm 157-es magassági pont körül folytattak heves harcokat a Váli-víz délnyugati partján rekedt szovjet csapattörödek felszámolása céljából.

Január 25-ére virradó éjjel a Baracsán harcoló 113. páncélgránátos-ezrednek és 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljának a 24/I. páncélososztály támogatásával sikerült magukat előreküzdeni a

szovjet kézben lévő átkelő felé. A közúti hídtól 200 méterre északra azonban ismét elakadtak. A települést kettéválasztó arcvonal mentén kegyetlen küzdelem tombolt. A szovjetek minden erejükkel meg akarták akadályozni az SS-páncélgránátosokat a híd birtokbavételében. Ahogy a német zászlóalj segédtsíjtje írta:

„Az oroszok nem félnek a páncélosoktól. Amint egy harckocsi átgördül a szovjet állásokon, hátulról támadják meg közelharc-eszközökkel, páncéltörő puszkákkal és Molotov-koktélokkal.”⁶⁷⁰

Reggelre a 24/I. páncélososztálynak itt már csak hat bevethető Panther harckocsija maradt, mert 12 Panther a Pettend elleni támadáshoz csatlakozott. Ez a hat páncélos segítette a páncélgránátosokat, amikor a sorra induló század és zászlóalj erejű szovjet ellenlökéseket kellett visszaverniük. A szovjetek minden esetben erős tüzési és aknavetőtüzzel, valamint páncéltörőágyú-tüzzel kísérték támadásaikat. A németek mindent megpróbáltak, hiszen már csak alig néhány tíz méter választotta el őket a hídtól, amelynek déli előterében folytak a harcok.

A szovjetek ekkor minden tartalékukat összeszedve újabb támadásra indultak, és a németeket Baracska délnyugati részébe vetették vissza. A 24/I. páncélososztály két T-34 harckocsit kilőtt ugyan, de ez sem változtatott azon a tényen, hogy a fontos átkelő továbbra is szovjet kézben maradt.⁶⁷¹

Az 1. páncélosadosztály 37. páncélos-utászászlóaljának zöme egyéb csapatrészek támogatásával egész éjjel Velence körül harcolt, de a település továbbra is a szovjet 93. lövészadosztály birtokában maradt.

A Baracsán harcoló 113. páncélgránátos-ezred és a páncélos-utászok között, Pettend körül az 1. páncélgránátos-ezred vívott éjszakai harcokat. Noha balszármáyát még a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj is támogatta, támadása egyelőre nem járt eredménnyel. A páncélgránátosok rohamait a 73/III. páncélos-tüzérosztály ütegei támogatták. Az éjszaka folyamán Hagen főhadnagy 1/4. páncéloszászadának öt Pantheret ugyancsak támadást indított, de az 1. gárda-gépesítethadtest Pettend körül védekező harccsoportja visszaverte a német páncélosok rohamát.

Reggel 7 órakor Huppert alezredes harccsoportja újabb támadást indított Pettend elfoglalására. Ezúttal az 1. páncélgránátos-ezred 1. századának 15 lövészpáncélosát az 1. páncélosezred 4. és 7. századának⁶⁷² összesen 15 bevethető Pantheret, valamint a 24/I.

⁶⁶⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 25. 1. 1945 (628. telercs 7213075. felvétel), Tagesmeldung vom 25. 1. 1945 (628. telercs 7213077. felvétel), HL KSZV-napló 4953. főlő, valamint 3. Pz. Div. 460. o.

⁶⁶⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 25. 1. 1945 (628. telercs 7213075. felvétel), Tagesmeldung vom 25. 1. 1945 (628. telercs 7213077. felvétel), valamint Klapdor 318. o. és Vopersal 609. o.

⁶⁷⁰ Idézi Vopersal i. m. 610. o.

⁶⁷¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 25. 1. 1945 (628. telercs 7213075. felvétel), Tagesmeldung vom 25. 1. 1945 (628. telercs 7213077. felvétel), Vopersal 609-610. o. és 24. Pz. Div. 308. o.

⁶⁷² Az 1. páncélosezred 5. százada január 25-én éjjel megérkezett Erfurtból Pálmajor vasútállomására, majd Hajmáskérre vonult. Innen a

páncélososztály 16 harckocsija támogatta. A támadást a hadosztály 2 cm-es önjáró légvédelmi gépágyú és a 299. légvédelmi tüzérsztály 8,8 cm-es légvédelmi ágyú is kísérték. Az első roham ismét kudracot vallott.

Pettend elfoglalásának feladatát ekkor a tüzérségi tüzellel és a 24/I. páncélososztály Panther harckocsijaival is megtámogatott 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj kapta. A szovjetek – német adatok szerint – ekkor még 12 páncélossal és mintegy 200 katonával védtek a települést.

Az újabb támadás 8 óra 30 perc körül indult. A német páncélosok az SS-gyalogság mögött haladtak, és azok feje felett lőtték a település házait és a környező fákat (a mesterlövészek vélemezett tüzelőállásait). Az SS-páncélgránátosok a Pettend felé vezető műút két oldalán, az árokban készültek fel a további előrenyomulásra. Jan Barstein SS-Unterscharführer, a 3. század norvég rajparancsnoka így emlékezik a támadásra:

„Az Iván mesterlövészei nyolcvan méterre előttünk vannak, a fikon. Az út másik oldalán, az árokban valaki összerogy géppuskája mögött. Így sokáig nem feketünk – gondolom magamban. Miért nem ad Pallash [egy másik SS-raj parancsnoka – Sz. N.] parancsot a támadásra? Harckocsijaink felettünk és a fák között tüzelnek, a tüzérség előbbre helyezte tüzeit. A raj mögöttem fekszik az árokban, a régiek közül már csak Jauffmann van itt. Ő ukrán, teljesen más képp hívják, de senki sem ismeri a valódi nevét. Ő most géppuska-irányzó. Áthúzza fején a hordszíjat és felkészül a betörésre. Iván láthat minket a havon, mi őt nem, csupán a füstöt látjuk, amikor lönek. Álcázták magukat, amennyire Iván csak képes erre. Harckocsi vannak mögöttük. De olyan nekünk is van.

Érzem, hogy teljesen nyugodt vagyok: ez rutinná vált. Százszor elgyakoroltuk a kiképzés alatt, és itt három hete éjjel-nappal csináljuk: támadás nagyobb távolságból, betörés, utcai harc! Van páncélos- és tüzérségi támogatásunk, nappal van. Semmiség! Terütekre kell csatlunk az Ivánt. A támadás tetszik, így kell legyen. Vogt [a zászlóalj parancsnoka – Sz. N.] előre jön, tántoríthatatlanul, kezében pisztoly, lovagkeresztje kabátja hajtókáján. Harmadik század, felkészülni a betörésre! Hangja hangos és tiszta. Vetek egy pillantást rajomra, készülődnek, senki sem habozik.

Hurrát kiáltunk és a fák felé rohamozunk, csípőből tüzelünk. Sandbakk raja balra tőlünk. Mathushat az út menti árokban fut. Jauffmann és én az élen rohamozunk. Táram üres, újat behelyezni. Elérjük a fákat, az Iván meglép, hús méterre tőlünk. Keresztül nyomulunk a parkon, és elérjük az első házakat. Iván újra megkapaszkodott, az ablakokban, pinceajtókban. Várunk amíg a többiek beérnek, ám többen hiányoznak. Sandbakk rajának a bal oldali házakat kell elfoglalnia, az enyémekeknek a műúttól jobbra állókat. Előrekizdjük magunkat egyik saroktól a másikig, nincs időnk a házakat átkutatni. Nyílt térre érünk, valószínűleg a piac. A másik oldalon egy nagy, négyemeletes új épület. Megállunk egy üzemanyagöltő állomásnál. Az Iván a nagy épület ablakaiból tüzel. Nincs messze, de nem kockáztatnak, nem mutatják magukat olyan sokáig, hogy alaposan célzhassunk.

[...]

Egy pajta mögött orosz harckocsiba futok, fedezéket keresek egy ház sarka mögött, és Panzerfaustért kiáltok. A páncélos azonban üres, kezelői elhagyták. Motorja még jár, négy ember fut ott elől. Tovább megyünk a házak között, az ivánok balra, futnak előlünk. Már nem lönek, kikészültek, legyőzettek. Ájtunk a településen; előttünk nyílt terep, tele égő harckocsikkal, halott és sebesült oro-

Velencei-tó északi sarkába vezényelték. A század Mischke százados parancsnoksága alatt 14 Panther és egy parancsnoki Panther harckocsiból állt. Lásd Stoves KTB 25. 1. 1945.

szokkal. A műúttól jobbra – ezzel párhuzamosan a bal oldalon vasúti töltés fut – Királytigrisek állnak⁶⁷³, amelyek balról az oroszok hátába kerültek. Az orosz páncélosokból füstoszlopok emelkednek, az Iván visszavonul; a házak lángolnak mögöttünk.

„A faszor és az istálló mentén kell biztosítanunk – mondja Pallash. Átkutatom a kilótt harckocsikat, nagyrészt T-34-esek. Balra a vasúti töltésen egy sértetlen Sherman áll. Belekászálódok, megpróbálom mozgásra bírni, a motor jár, de nem megy. Egy páncélosutász jön, fel akarja robbantani. A mi páncélosainkhoz sincs már naftánk” – válaszolja, és kötegelte töltet helyez a motorra. Mi tovább megyünk. A rajomat elosztom a faszor menti lövészgödörbe és bemegyek az istállóba.”⁶⁷⁴

Pettend – amelyet az 1. páncélososztály, az ennek alárendelt magyar erők⁶⁷⁵ és a 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóalj korábban már többször is megpróbált elfoglalni – ezúttal német kézre került. Ám a szovjet csapatok nem mondtak le a visszafoglalásáról, s ennek érdekében hamarosan – II-2 csatarepülőgépekkel is támogatott – ellenlökéseket indítottak.

A németek az I/II. páncélgránátos-zászlóalj segítségével 11 óra 30 percig meg is tisztították a települést a szovjetek visszamaradt kisebb kötelékeitől. A helységért folyó harcok során, illetve a nem sokkal később meginduló szovjet ellenlökések visszaverésekor a németek összesen 17 szovjet páncélos kilövését jelentették. Ezenkívül a szovjetek nyolc 122 mm-es tarackot is veszítettek, amelyek jelentős lőszerkészlettel együtt, épen kerültek német kézbe.

A harcok után a 37. páncélos-híradóosztály katonái Pettendet is bekötötték a hadosztály híradó-rendszerébe, s így lehetővé vált, hogy a Kápolnásnyék körül állásban lévő 73. páncélos-tüzérezred támogatását is igénybe vegyék a szovjet támadások visszaveréséhez.

A Pettendért folyó harcok során a németek is jelentős embervesztéseket szenvedtek, elsősorban a szovjetek aknavetőitől és csatarepülőgépeitől. A 73. páncélos-tüzérezred tüzelőállásait például Ferenczmajorig kellett visszavonni, mert a szovjet 120 mm-es aknavetők pontos tüze jelentős veszteségeket okozott. A Panther harckocsi a „Philipp” páncéloscsoporton belül két különítményben harcoltak tovább.⁶⁷⁶

Napközben a 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljakat az 1. páncélososztály alárendeltségébe utalták.⁶⁷⁷

A „Breith” hadtestcsoport arcvonalán reggelig a magyar VIII. hadtest csapatai az elszántan védekező szovjet 68. lövészhadtest utóvéd-csapaival szemben elfoglalták Gántot, majd tovább törtek előre, és elérték a Felsőgallától 6 km-re délkeletre lévő vasúti kereszteződést.

Székesfehérvártól keletre a németek a szőlővidéken nem jutottak előbbre. A „Holste” hadosztálycsoport reggel 7 órakor negyvenper-

⁶⁷³ Az 509. nehézpáncélos-osztály néhány kijavított Tiger B nehézharcokcsiját az osztályparancsnok, Burmester százados parancsnoksága alatt időközben Pettendhez irányították. Lásd Schneider i. m. 422. o.

⁶⁷⁴ Tommy Natedal: Norwegische Freiwillige im Kampf in Ungarn 1945/”Pettend fest in unserer Hand”. Aus dem Tagebuch des norwegischen SS-Unterscharführer Jan Barstein, 3./”Norge”. In: Der Freiwillige 2/2000 24. o. és 3/2000 9-10. o.

⁶⁷⁵ A német forrás „magyar lovasságot” említ. Nem kizárt, hogy a magyar 23. gyaloghadosztály felderítőosztályának szakasz erejű huszár-századáról van szó.

⁶⁷⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 25. 1. 1945 (628. tekeres 7213075. felvétel), Tagesmeldung vom 25. 1. 1945 (628. tekeres 7213077. felvétel), 1. Pz. Div. 726. o. és Stoves KTB 25. 1. 1945.

⁶⁷⁷ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 25. 1. 1945 (628. tekeres 7213080. felvétel).

ces tüzérségi előkészítés után a 4. lovasdandár 5. és 41. lovaszredével, saját rohamlővegeivel, valamint a magyar 2. honvéd páncélos-hadosztály és a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály részeivel támadást indított Zámoly északi előteréből keleti és északkeleti irányban, a 136-os magassági pont felé. A lovaszredek a 80. gárda-lövészadosztály négy erősen elaknásított és szögesdrót-akadályokkal védett állását és 5 km mély lövészárokszerét voltak kénytelenek áttörni, amíg elérték a Zámolytól 4,5 km-re keletre, illetve Csákvártól ugyanekkora távolságra délre elterülő terepszakaszt.

A szovjet 9. páncéltörő tüzérdandár Miklósmajor és Fornapuszta között állásban lévő 1172. páncéltörő tüzérezredének hat ütege a 4. lovasdandárt támogató 30 német és magyar páncélosból 10 darabot kilótt. Azok sem kímélték azonban a szovjeteket, s a 4. és 6. páncéltörő ütegeket kíméletlenül legázolták. A szovjet páncéltörő tüzérezred összesen 16 páncéltörő ágyút, 39 halottat és 47 sebesültet veszített.

A magyar 2. honvéd páncélosadosztály északi irányú támadása Felsőmajortól északra, a 156-os magaslat előtt ugyanakkor elakadt.

Az I. lovashadtestnél a 6. páncélosadosztály támadásai Szártól északra és északnyugatra ugyancsak elakadtak. Zsámbék délnyugati előtere felől a szovjetek páncélosokkal támogatott ellenlökéseket indítottak, amelyeket a németek visszavertek, és eközben három harckocsi kilövését jelentették.

A német 69. páncélvadászosztály mányi temető mellett biztosító három rohamlővegéből aznap kettőt ért találat. Emiatt a településen mindössze egyetlen bevethető StuG. III maradt (parancsnoka Bose hadnagy).⁶⁷⁸

A Zsámbékon gyülekező szovjet csapatokat a németek összpontosított tüzérségi tüzellel szétkergették.⁶⁷⁹

A Velencei-tó és a Duna között a szovjetek újabb tartalékokat vetettek be. Mivel a németek január 25-én 1-1,5 km mélyen betörték a 252. lövészadosztály védelmébe, fennállt a veszélye, hogy áttörnek a Baracska – Pettend vonalon. Ezért Zaharov hadseregtábornok a 4. gárdahadseregnek átalárendelt 34. gárda-lövészadosztályt a Kajászószentpéter – Martonvásár vonalon bontakoztatta szét. Ezzel egy időben a 41. gárda-lövészadosztály Lovasberény körzetében rendezkedett be körvédelemre.

Az 1. gárda-gépesítetthadtest Pettendet védő harccsoportja sem volt irigylésre méltó helyzetben. A 19. gárda-harcokocsiezred öt M4A2 páncélosából, az 1453. önjáró tüzérezred egy ütegeből (öt SzU-100 harcjárművéből), valamint a 2. gárda-gépesítettdandár géppisztolyos- és páncéltörőpuskás-századaiból álló különítmény öt órán keresztül verte vissza a németek ismétlődő támadásait. A heves harcok során 12 harckocsi és hét lövészpáncélos kilövését jelentették, de végül mégis fel kellett adniuk a helységet.

A harcok hevességre jellemző, hogy a 4. gárdahadsereg csapatai aznap összesen 48 német páncélos kilövését jelentették.

A szovjetek harctevékenysége a „Balck” seregcsoporthoz déli szárnyán is megelégnült. A nap során a 30. lövészhadtest 36. gárda-lövészadosztálya is bevetésre került. Az 57. hadsereg arcvonalán a 236. lövészadosztály leváltotta az önálló 32. gárda-

⁶⁷⁸ Bose 227–229. o. Az egyik rohamlőveget fegyelmetlenség miatt lőtték mozgásképtelenné, amikor parancsnoka a fedezékből a kapott utasítás ellenére mégis kitört. A másik StuG. III-at a szovjet tüzérség egyik nagy űrméretű gránátja a tetőpáncélon keresztül találta telibe, de a kezelők nem sérültek meg.

⁶⁷⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 25. 1. 1945 (628. tekeres 7213075. felvétel), Tagesmeldung vom 25. 1. 1945 (628. tekeres 7213077- 7213078. felvétel), Vopersal 612. o., 4. gárdahadsereg 173. o. és Zsdanovics, D. P.: Szovjetszkaja artyillerija v Velikoj Otcsesztvennoj Vojni 1941–45. (Moszkva, 1960.) 175. vázlat, valamint Balaton 1999. 30. o.

gépésítettdandárt, amely ezután Pincehely körzetében tartalékba került. A szovjetek ezen az arcvonalszakaszon január 24-től lassú előrenyomulásba kezdtek, amely a Sió-csatorna és a Duna között gyakorlatilag lekötötte a magyar és német erőket.

A szovjet vonalak mögött megkezdődött a 18. harckocsihadtest és a 133. lövészhadtest csapatainak átszervezése és kiegészítése. A 18. harckocsihadtest páncélosokkal való feltöltését az alábbi táblázat ismerteti:⁶⁸⁰

Alakulat	Kiegészítés időpontja	Új harcjárművek	Ezzel együtt állományában volt
170. harckocsidandár	1945. január 22. 1945. január 22-24.	18 T-34 harckocsi 14 SzU-76M önjáró löveg	33 T-34 harckocsi 14 SzU-76M önjáró löveg
110. harckocsidandár	1945. január 22-24.	34 T-34 harckocsi 20 SzU-76M önjáró löveg	34 T-34 harckocsi 20 SzU-76M önjáró löveg
181. harckocsidandár	–	–	15 T-34 harckocsi
363. gárda nehéz önjáró tüzérezred	1945. január 24.	20 ISZU-122 önjáró löveg	28 ISZU-122 önjáró löveg
1438. önjáró tüzérezred	1945. január 24.	8 ISZU-152	8 ISZU-152 önjáró löveg 1 SzU-85 önjáró löveg
78. önálló motorke-rékpáros-zászlóalj	–	–	7 T-34 harckocsi
Összesen		114 páncélos	160 páncélos

Míg az északi arcvonalon lévő szovjet csapatok kegyetlen küzdelem közepette próbálták megállítani a szüntelenül rohamozó németeket, a vonalak mögött már megkezdődött a tervezett ellencsapás végrehajtására kijelölt szovjet erők gyülekeztetése.

Budapesttől délnyugatra a Duna jobb partjára szállították át a 104. lövészhadtest 3. gárda-légideszant-, 66. gárda-lövész-, 34. gárda-lövész- és 151. lövészadosztályát, amelyek az 5. gárda-lovashadtest állásai mögött, a Martonvásár – Budapest vasútvonal mentén egészen Törökbálintig helyezkedtek el.

A 4. gárdahadsereg jócskán megtizedelt páncélos-állományát jelentősen megerősítette a 2. Ukrán Front által átadott 23. harckocsihadtest, amely Szentendre körzetében kelt át a Dunán, majd Etyek – Páty – Torbágy térségébe érkezett be.

A hadtest parancsnoka A. O. Ahmanov, a harcokocsiesapatok altábornagya volt. A szovjet magasabbegység a 3., 39. és 135. harckocsidandárból, az 56. gépkocsizó lövészdandárból, az 1669. könnyű tüzérezredből, az 1443. (ISZU-122) önjáró tüzérezredből, az 1501. önálló páncéltörő tüzérezredből, a 457. aknavetőezredből, a 442. gárdaaknavető (sorzatvető-) tüzérsztályból, az 1697. légvédelmi tüzérezredből, a 82. motorkerékpáros-zászlóaljból és egyéb támogató alegységekből állt. Állományába január 23-i adatok szerint egyebek mellett 10 ezer 609 katona, 153 T-34/85 harckocsi, 21 ISZU-122 önjáró löveg, nyolc BA-64 páncélgépkocsi, hat páncélozott szállító jármű, 93 motorkerékpár, 13 M-17 önjáró négycsövű légvédelmi nehézgéppuska, 45 darab 76 mm-es löveg, 12 darab 45 mm-es és egy 57 mm-es páncéltörő ágyú, valamint 16 darab 37 mm-es légvédelmi gépágyú tartozott.⁶⁸¹

A 3. harckocsidandár 44, a 39. harckocsidandár 43, a 135. harckocsidandár pedig 57 páncélossal rendelkezett. Fenti mennyiségből egy harckocsiszázad (kilenc T-34 harckocsival) a 2. Ukrán

⁶⁸⁰ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 38. o.

⁶⁸¹ A 23. harckocsihadtest 1945. január 23-i állapotjelentése (másolata a szerző birtokában).

Front alárendeltségében, Budán a 297. lövészadosztályt támogatva harcolt.

A német páncélosokkal harcoló 4. gárdahadseregnek már nem volt elég löszere. Ezzel kapcsolatban a már többször is idézett Markin megjegyzi:

„A Dunán keresztül, Dunaföldvárnál és Dunapenténél létesített központi átkelőhelyeket szét kellett rombolni. Ezekben a körzetekben a németek elérték a Duna partját. Az Ercsinél megszervezett komp-átkelő sem működött zavartalanul. Az ellenség állandóan tüzérségi tűz alatt tartotta. Egyetlen pontonhíd maradt meg, Csepelen, de az is a végsőig meg volt terhelve. A Főparancsnokság tartalékából érkezett egy páncélos- és egy lövészhadtest, éppen az vonult át rajta. A löszereket újra csak repülőgépekkel lehetett átszállítani a Dunán.”⁶⁸²

A szovjet 5. és 17. légi hadsereg csata- és vadászpilóta-alakulatai január 25-én is jelentős tevékenységet folytattak a IV. SS-páncélhadtest arcvonalán, és mintegy 300 bevetést hajtottak végre.

A 4. légiflotta I. repülőhadtestét az igen kedvezőtlen időjárás jelentősen hátráltatta a szárazföldi csapatok hatásos támogatásában. Ennek ellenére összesen mintegy 60 bevetésben támadták a szovjetek átkelő alakulatait Szentendre és Vác térségében, valamint a vasúti szerelvényeket Budapesttől északra, illetve északkeletre. A szovjet összevonási körleteket, gépjárműszlopokat, vasúti berendezéseket és pályaudvarokat bombázó-repülőgépek támadták hatásosan. A vadászpilóta-repülőgépek Budapest felett egy szovjet repülőgépet lelőttek.⁶⁸³

Jelentősebb szovjet csapatmozgásról vagy a kötelékek partváltásáról azonban a német légifelderítés nem számolt be.

A IV. SS-páncélhadtest alakulatai január 24-én délután 15 óra 30 perc körül kapták meg az északnyugati irányban való támadásról szóló parancsot, de ennek végrehajtása mégis több mint egynapos késedelmet szenvedett.

Január 25-én reggel 8 óra körül Wöhler zirci előretolt harcálláspontjáról a IV. SS-páncélhadtesthez érkezett. Gille SS-Obergruppenführer azzal fogadta, hogy az 1. páncélshadosztály teljesen csődöt mondott, mivel az előző nap 15 óra 30 perckor töle kapott parancsot – miszerint foglalja el készenléti állásait – nem hajtotta végre.

Wöhler ekkor felhívta Thunert vezérőrmagyot, az 1. páncélshadosztály parancsnokát, aki a hadseregszámvetés parancsnokának ez irányú kérdésére azt válaszolta, hogy ő Gille előző napi közlését nem parancsnak, csupán egy készülő elhatározásról szóló általános tájékoztatónak értelmezte. Egyébként is páncélshadosztályának erői a Pettend körüli harcokban voltak lekötve. Wöhler felhívta Thunert figyelmeztetve, hogy Pettend elfoglalása nélkül nem lehetséges az északnyugati támadás, amihez viszont mind ő, mind pedig a „Balck” seregszámvetés határozottan ragaszkodik.

Ezután Wöhler Gillehez fordult, és tudomására hozta, hogy azt a kérdést kell megfontolni, tudnak-e a jelenlegi erőkkel az eddigi főirányban előrenyomulni, vagy pedig egy nagyszabású átcsoportosítás során helyezték át a főerőket a III. páncélshadosztály arcvonalára. Wöhler szerint most bármiféle átcsoportosítás hátrányos lenne, de fel kellett rá készülni, hogy Hitler így fog dönteni. Ezért mindennél fontosabb, hogy minden elérhető erővel egy irányban, egy cél elérése érdekében tevékenykedjenek, hogy valahol végre átütő eredményt érjenek el. Ezt véleménye szerint a jelenlegi helyzetben még északnyugati irányban megtehetik.

A IV. SS-páncélshadtest harcálláspontján tett látogatása után Wöhler Gille SS-Obergruppenführert mint hadtestparancsnoki teendők ellátására alkalmatlan tisztet értékelte, de mivel bátor katonának ismerte meg (az SS-tábornok naponta több órát is csapatainál töltött), nem kezdeményezte leváltását. Más volt a helyzet Schönfelder SS-Obersturmbannführer, a hadtest vezérkari főnöke esetében. Wöhler szerint a tiszt képességei nem feleltek meg beosztásának. A hadtestnél tapasztalt törzsmunka elégtelen volt. A jelentés- és parancstovábbítás rendszere a többszöri figyelmeztetés ellenére sem működött kielégítően. Ennek fényében Wöhler kénytelen volt Schönfelder leváltását indítványozni, „mivel az elkövetkező feladatok még meglehetősen fontosak” voltak. Schönfelder eltávolítása végül mégsem történt meg; a háború végéig ebben a beosztásban tevékenykedett. A Waffen-SS személyi állományával kapcsolatos döntésekben Himmleré volt az utolsó szó. Így Wöhler valójában nem sokat tehetett.

A reggeli helyzetjelentés során Gaedcke arról számolt be Grolmannnak, hogy a IV. SS-páncélshadtest északnyugati irányú támadása még mindig nem indult meg. Ennek okaként a hadtest jelentése utánpótlási nehézségeket jelölt meg.

A 4. lovasdandár viszont megindította támadását északkelet felé. A magyar VIII. hadtest azonban a Vértes hegység keleti vonulatain a szovjetekkel szemben elakadt, és Vérteskozmat sem tudta elfoglalni.

Az I. lovashadtest páncélozott harccsoportja Mánytól délkeletre tartott állásaiból kelet felé ugyancsak támadást indított, de hamarosan a 2. gárda-gépesített hadtest és a 3. gárda-gépesített dandár harcokcsijai támadták hátba. A háromnapos küzdelemben, január 23-25. között a szovjet csapatok innen 21 harcokcsi, hét lövészpáncélos kilövését, két aknavetőűteg megsemmisítését, valamint körülbelül 500 fős német élőerő-veszteséget jelentettek.⁶⁸⁴

Mivel az áttörésre itt nem volt remény, egyre inkább az a megoldás körvonalazódott, hogy a páncélozott csapatok egy részét átcsoportosítják a Szárnál harcoló magyar csapatok mögé, és délkelet felé indítanak velük támadást. Ezt a felvetést azonban a seregszámvetés még mérlegelte.

Grolman szerint a IV. SS-páncélshadtestnek ismét utasítást kellett adni, hogy végre indítsa meg támadását északnyugati irányban.

Gaedcke 10 óra 35 perc körül Grolmannnak tett jelentése szerint Balck tábornok a IV. SS-páncélshadtest harcálláspontjára hajtott, hogy az északnyugati irányban indítandó támadást elrendelő parancsnak végre érvényt szerezzen.

Grolman 10 óra 55 perckor Wencknek arról számolt be, hogy a IV. SS-páncélshadtest ellátási gondok miatt még mindig nem indította meg a támadást. Jelentésében rámutatott, hogy a szovjetek Dunaföldvár körül erősítéseket vontak össze, többek között egy olyan lövészhadtestet, amely korábban a budapesti keleti hídfőben harcolt. Minden bizonnyal a 30. lövészhadtestre gondolt. Ezenkívül a 61. gárda-lövészadosztály egy ezredét is észlelték itt, amely korábban a 2. páncélshadsereg arcvonalán harcolt.

A déli helyzetjelentés alkalmával, 11 óra 25 perckor a „Balck” seregszámvetés arról adott tájékoztatást a hadseregszámvetésnek, hogy Pettend még nincs teljesen a német csapatok kezében. Az 1. páncélshadosztály újabb támadást indított a szovjetek végleges kiűzésére. A szovjet csapatok még Baracska és Kápolnásnyék északi részében is tartották magukat.

A 4. lovasdandár támadása sem ért el áttörést Zámolytól keletre, s a magyar 2. honvéd páncélshadosztály is elakadt Felsőmajor körzetében. Összességében az volt a németek benyomása, hogy a szovjetek a Vértes keleti vonulatait már szilárdan tartani akarták, hogy megakadályozzák a betekintést keletebbre húzódó állásaikba.

Délután 16 óra körül Gille SS-Obergruppenführer felhívta Grolmant, s elpanaszolta, hogy hadteste a „Balck” seregszámvetéstől a Váli-vízen keresztül való támadás beszüntetésére és a III. páncélshadtesttel való együttműködésben a Váli-víztől nyugatra harcoló szovjet erők megsemmisítésére kapott parancsot. Ez a parancs pedig más feladatot írt elő, mint amit reggel Wöhlerrel megbeszéltek.

Grolman felhívta Gille figyelmét arra, hogy ezt a parancsot már előző este kiadták. Erre a IV. SS-páncélshadtest parancsnoka azt válaszolta, hogy a korábbi parancs szerint északnyugat felé kellett támadni, majd kissé északnyugatabbra átkelni a Váli-vízen. Ez a parancs egyezett az ő véleményével is, de a mostani új parancs ezt hatályon kívül helyezte. Az a veszély fenyegetett, hogy sem a IV. SS-páncélshadtest, sem a III. páncélshadtest nem fog tudni az új irányban előrenyomulni. Gille szerint az is kérdéses volt, egyáltalán van-e annyi idejük, hogy először felszámolják a Váli-víztől nyugatra csoportosuló szovjet erőket, és csak azután induljanak Budapest felmentésére.

Grolman erre reagálva megjegyzte: északnyugat felé csak kerülni kell, hogy az SS-páncélshadtest balszárnyának fenyegetettségét megszüntethessék, majd ezt követően újra Budapest felé kell fordulni.

Gille szerint a „Balck” seregszámvetés nem ezt adta parancsba, hanem a Váli-víztől nyugatra lévő szovjetek megsemmisítését. Erre a hadtestparancsnoknak saját bevallása szerint sem ideje, sem pedig elegendő ereje nem volt. A IV. SS-páncélshadtest véres vesztesége naponta 300 főt tett ki. Gille Budapest felmentését tekintette fő feladatának, és ehhez ragaszkodott. Szerinte Balck parancsa megvalósíthatatlan volt.

Grolman hangsúlyozta, hogy maga a Führer rendelte el, hogy ne ragaszkodjanak a korábbi irányhoz, hanem haladéktalanul hozzanak újabb elhatározást. Maga ugyan nem ismerte még Balck új parancsát, de bizonyára az értelme megegyezett a hadseregszámvetés előző napi parancsával, vagyis az északnyugati irányú támadás elrendelésével.

Fél óra múlva Grolman tisztázta a helyzetet Gaedcke vezérőrnaggyal. A „Balck” seregszámvetés vezérkari főnöke arról számolt be, hogy utasították a IV. SS-páncélshadtestet, szüntesse be támadását a Váli-vízen át, majd biztosító erők hátrahagyása után minden rendelkezésre álló erejével nyomuljon előre Vértesacsca irányában, és a III. páncélshadtesttel együttműködve mindenekelőtt a Velenceitől északra lévő szovjet erőket semmisítse meg. A parancs értelméből következően ez csak az első ütem volt, mielőtt a támadást északkelet felé folytatnák.

Grolman erre megjegyzte, hogy ebből a parancsból hiányzik az utalás arra vonatkozóan, hogy amennyiben ezt a feladatot végrehajtották, újra az északkeleti irányban folytatják a harcot. Ezt leszámítva a parancs megfelelt a hadseregszámvetés szándékainak is.

Gille viszont minden bizonnyal ezt az apró utalást hiányolta Balck parancsából. A parancs körül kialakult félreértés-sorozat jelentős idővesztést okozott a támadás megindítása körül. Azt a veszélyforrást, amely ezúttal egyértelmű írásbeli fogalmazás hiányában vezetési zavart okozott, a német feladatorientált harcvezetés egyik súlyos hiányosságaként értékeljük.

Grolman és Gaedcke között a továbbiakban arról esett szó, hogy a 4. lovasdandár arcvonalán a szovjetek újabb erők odavezénylésével megállították a német támadó éket. Balck tábornok úgy döntött, a 6. páncélshadosztályt a 4. lovasdandárnál veti be. Délelőtt még a Vértes hegységben, Szárnál tervezték a páncélosok bevetését, de ez Balck szerint a nehéz hegyvidéki terep miatt technikailag megvalósíthatatlan volt.

Délután 17 óra 50 perckor a „Balck” seregszámvetés újabb jelentést tett a hadseregszámvetésnek. Eszerint a szovjetek a Simontornyánál

foglalt hídfőjükből kitértek és benyomultak Sáregresre. Itt a magyar csapatok ellenlökést indítottak.

A IV. SS-páncélshadtest Pettend elfoglalása után a seregszámvetés szándéka szerint még aznap éjjel támadást indítana Vértesacsca irányában. Ehhez a hadtest a „Balck” seregszámvetés közlése szerint jelen pillanatban mindössze 50 bevethető páncélossal rendelkezett.⁶⁸⁵ Ezek megoszlása a következő volt.⁶⁸⁶

Alakulat	Panzer IV	Panther	Tiger	Rohamlöveg és vadászpáncélos	Összesen:
1. pc.ho.	1 (15)	14 (73)	–	1 (2)	16 (90)
24/I. pc.o.	–	11 (48)	–	–	11 (48)
3. SS-pc.ho.	1 (21)	0 (18)	2 (8)	4 (33)	7 (80)
509. npc.o.	–	–	9 (42) ⁶⁸⁷	–	9 (42)
5. SS-pc.ho.	3 (8)	2 (20)	–	2 (18)	7 (46)
Összesen:	5 (44)	27 (159)	11 (50)	7 (53)	50 (306)

A 303. rohamtüzérdandár 21 bevethető rohamlövege⁶⁸⁸ nem szerepelt ebben a mennyiségben. Vajon miért nem? Az egyik szovjet könyvészeti forrás a dandárt a január 26-ára virradó éjjel indított német támadásban részt vevő alakulatok között hadrendi szám szerint is említi.⁶⁸⁹ Véleményünk szerint az alakulatot valóban bevetették, de a StuG. III rohamlövegeket az 5. SS-páncélshadosztály páncélozott harccsoportjának alárendeltségében valamivel később küldték a már támadásba lendült páncéloscsoportok után.⁶⁹⁰

Vajon mi volt az oka annak, hogy a IV. SS-páncélshadtest meglévő páncélosainak alig 16 százaléka volt bevethető állapotban. A szovjetek által zsákmányolt egyik német dokumentumban ez állt:

„A kevés mentőeszköz miatt nehéz volt a sérült harcokcsik és rohamlövegek gyors elvontatása a javító helyekre. Emiatt nagymértékben csökkent a páncélos egységek harcképessége.”⁶⁹¹

Este 19 óra 15 perckor a „Balck” seregszámvetés arról tájékoztatta a hadseregszámvetést, hogy Dunaföldvár körzetébe újabb két lövészadosztályt csoportosítottak át Budapest keleti részéről. Ezzel egy időben a német felderítés azt is megállapította, hogy a 18. harcokcsihadtestet amerikai gyártmányú M4A2 harcokcsikkal⁶⁹²

⁶⁸² Markin 465. o.

⁶⁸³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 25. 1. 1945 (628. telerces 7213078. felvétel).

⁶⁸⁴ Az 1. gárda-gépesített hadtest összefoglaló jelentése 27. o.

⁶⁸⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 25. 1. 1945 (628. telerces 7212509- 7212515. felvétel).

⁶⁸⁶ BA–MA Karte RH-2 Ost 5339. Zárójelben a meglévő állomány, a zárójelen kívül a bevethető páncélosok száma látható.

⁶⁸⁷ Schneider 422. o.

⁶⁸⁸ BA–MA Karte RH-2 Ost 5339.

⁶⁸⁹ Taraszov 71. o.

⁶⁹⁰ Vö. Renninger 1996. o.

⁶⁹¹ Idézi Fejezetek 103. o. A „Konrad 3” hadműveletben bevetett alakulatok 1945. január 15-i adatok alapján az alábbi műszaki mentő harcokcsikkal rendelkeztek: a 3. SS-páncélshadosztályban egy Berge-Panzer III és hat Berge-Panther, az 5. SS-páncélshadosztályban egy Berge-Panzer III és hat Berge-Panther, az 1. páncélshadosztályban hat Berge-Panther, a 3. páncélshadosztályban két Berge-Panzer III és négy Berge-Panther, a 23. páncélshadosztályban egy Berge-Panzer III és egy Berge-Panther, a 4. lovasdandárban két Berge-Panzer 38(t) és egy T-34, a „Feldherrnhalle” nehézpáncélos-osztályban három Berge-Panther, az 509. nehézpáncélos-osztályban négy Berge-Panther, a 24/I. páncélososztályban pedig két Berge-Panther volt.

⁶⁹² Ez tévedésnek bizonyult. A 18. harcokcsihadtest valóban jelentősebb harcjármű-feltöltést kapott, de ezek mind szovjet gyártmányú harcok-

töltik fel. A seregcsoport emiatt páncéltörő eszközökből erősítést kért. A hadseregcsoport erre válaszul felvette, hogy a seregcsoport megvizsgálhatná a Galántán feltöltés alatt álló magyar 16. és 20. honvéd rohamtüzérszázalok térségbe való átcsoportosításának lehetőségét.

A szovjetek déli csapatösszevonásáról 19 óra 50 perckor Balck tábornok is beszélt Wöhlerrel. Balck szerint a 18. harcokcsihadtesten kívül a Duna keleti partján a 7. gépesített-hadtestet is átcsoportosították a dunaföldvári⁶⁹³ hídfőbe. Ennek nyomán azt tervezte, hogy a 3. páncélos-hadosztályt megerősíti a 15. légvédelmi tüzérhadosztály három vegyes légvédelmi tüzérszázalával, páncéltörő ágyús alakulatokkal és magyar rohamlővegekkel, majd ezeknek az erőknek a felhasználásával védelmi súlypontot képez a körvonalazódó szovjet ellencsapás útjában. Szükség esetén még a 23. páncélos-hadosztály délkeletre való átcsoportosítását is megfontolná. Lezárásképpen Balck tábornok kitért a budapesti védők megoldatlan ellátási problémájára, amit csak tovább súlyosbított, hogy az erős hófúvások miatt a bekerítésben harcolók 24 órája légi úton sem kaphattak ellátmányt. Félő volt, hogy a kedvezőtlen időjárás még napokig eltart majd.⁶⁹⁴

Wöhler éjféli után tíz perccel táviratot küldött az OKH szárazföldi haderő vezérkara hadműveleti osztályának, amelyben arról panaszkodott, hogy az éppen zajló támadás végrehajtására az OKH által megállapított üzemanyag-kiszabot (500 köbméter naponta) nem elegendő. A legszigorúbb takarékosági intézkedések foganatosításával együtt is mindennap legalább 700 köbméter üzemanyag fogyott el. Ezért Wöhler kérte az OKH-t, ehhez a mennyiséghez igazítsa az üzemanyag-kiutalást.⁶⁹⁵

Az OKH a 2. páncélos-hadosztály által végrehajtandó támadás megindítását még január 24-én megtiltotta. Ezzel kapcsolatban arra az álláspontra helyezkedett, hogy meg kell várni, amíg a kijelölt erőknek a „Balck” seregcsoport vagy pedig a Délkeleti Főparancsnok (vagyis az „F” Hadseregcsoport) segítséget tud nyújtani. Ellenkező esetben az a veszély fenyegetett, hogy a 2. páncélos-hadosztály támadó ékeit a szovjetek visszaszorítják, és ezzel éppenséggel a Balatonról nyugatra elterülő köolajlelőhelyek kerülnek veszélybe. A „Balck” seregcsoport tehát egyelőre nem számolható a déli arcvonalára nehezedő szovjet nyomás csökkenésével.

Mint láttuk, a németek csak a „Balck” seregcsoport déli szárnyán észlelték a szovjetek csapatösszevonásait és készülődését egy esetleges ellentámadásra. Északon azonban a felderítés ilyen tendenciákra egyáltalán nem lett figyelmes.

A IV. SS-páncélos-hadosztály csapatai január 25-én este abban a tudatban készülődtek a küszöbön álló éjszakai támadásra, hogy a Váli-víz mögött beasott szovjet csapatok orra előtt elhaladva azoknak az alakulatoknak kell megadniuk a kegyelemfőfőst, amelyeket a napok óta tomboló kegyetlen harcokban már erősen meggyengítettek. A beérkezett 23. harcokcsihadtestről, a 104. lövész-hadosztályról, valamint az egyéb megerősítő erők beérkezéséről halvány sejtelmük sem volt.

Hátborzongató, hogy a hadseregcsoport hadinaplójában aznap legalább háromszor szerepelt a 23. harcokcsihadtest – német mintára római számmal írva (XXIII. Pz. Korps) –, de minden alkalommal át is volt húzva, és felette ceruzával a 18. harcokcsihadtest hadrendi

száma állt, persze ez is római számmal (XVIII. Pz. Korps). A különbség papíron csupán egy betű, de a valóságban ez több mint 100 újabb szovjet páncélost jelentett a IV. SS-páncélos-hadosztály és Budapest között.

1945. január 26. péntek

(Időjárás: borult égbolt, erős szél, hóesés, néhol eső; az utak jegesedés, friss hó és hófúvások miatt nehezen járhatók.)

A magyar 3. hadsereg II. hadtestének⁶⁹⁶ arcvonalán az éjszaka csendesen telt el. Mindkét oldalon csupán helyi felderítő vállalkozásokat hajtottak végre. Jelentősebb harcselekményekre itt nem került sor. Hajnali 4 órakor azonban a szovjetek Sáregres irányában támadást indítottak.

Napközben a harcok hevessége fokozódott. Simontornyától északra és északkeletre a magyar 25. honvéd felderítőosztály és a német 1. páncélos-felderítőosztály ellentámadása visszafoglalta Jánosházamajort. A sötétedés beálltával a támadást folytatták.

A 3. páncélos-hadosztály Hercegfárvától északkeleti és Dunapentelelől délnyugati irányban támadó kötelékei Nagyvenyminél egyesültek, s ezáltal a „Balck” seregcsoport déli szárnyát Dunapentelelől nyugatra megszilárdították.

A hadosztály páncéloscsoportja (11 Panther, nyolc Panzer IV, valamint 10 rohamlőveg és vadászpáncélos a 3/I. páncélgránátos-zászlóalj lövészpáncélosainak támogatásával)⁶⁹⁷ Szarvaspusztától délnyugati irányban indított támadást. A német páncélosok széles elaknásított terepszakaszokat voltak kénytelenek leküzdeni, ráadásul a szovjet lövészcsapatok védelmét helyenként T-34 harcokcsik is szilárdították. A szovjet sorozatvetők tüze ugyancsak jelentősen hozzájárult ahhoz, hogy a támadás egyre lassabban nyert teret. A kora délutáni órákban a német harcsoport Alaptól 1,5 km-nyire északkeletre harcolt. A németek két szovjet önjáró löveg és nyolc páncéltörő ágyú megsemmisítését, illetve zsákmányolását jelentették.

A szovjetek egyre elszántabban védekeztek. A harcok közben Weymann alezredes parancsnoki lövészpáncélosát is kilőtték. A 3/I. páncélgránátos-század parancsnoka, Bürger főhadnagy megsebesült. A németek ereje fogytán volt. Jelentős veszteségeik miatt a támadást hamarosan leállították.

A délelőtti órákban a 3. páncélos-hadosztály élén parancsnokváltás történt. Philipps altábornagyot 1945. január 1-jei hatállyal a szárazföldi haderő Fegyverzetügyi Hivatalához (Heereswaffenamt) vezényelték vissza. A páncélos-hadosztály vezetésével Wilhelm Söth ezredeset bízták meg.

Sárszentmiklóstól 3 km-re keletre kisebb német kötelékek még harcban álltak a szovjetekkel. A németek felderítése szerint a Rácalmástól keletre lévő Duna-szigetet is szovjet csapatok tartották megszállva.⁶⁹⁸

⁶⁹⁶ A hadtest parancsnoka vitéz Kudriczy István altábornagy, a vezérkari főnök pedig Kapitány Albin vezérkari őrnagy volt. 1945. január 26-án hadrendjébe tartozott a magyar 20. és 25. gyaloghadosztály, a „Pape” csoport és a német 3. páncélos-hadosztály. A hadrendhez lásd Mehner, Kurt (Herausgegeben mit Unterstützung des Arbeitskreises für Wehrforschung): Die Geheimen Tagesberichte der deutschen Wehrmachtführung im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Band 12: 1. Januar 1945 – 9. Mai 1945. (Osnabrück, 1984.; a továbbiakban: Tagesberichte) Kriegsgliederung Stand 26. 1. 1945. 424. o.

⁶⁹⁷ Vö. BA-MA Karte RH-2 Ost 5339.

⁶⁹⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 26. 1. 1945 (628. telerker 7213083. felvétel), Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. telerker 7213087. felvétel) és 3. Pz. Div. 460. o.

Az 5. SS-páncélos-hadosztály zöme a IV. SS-páncélos-hadosztály által január 25-én este északnyugat felé indított támadásban nem vett részt, mivel a Váli-víz mentén, a Dunától Baracskaig biztosítási feladatokat kapott.

A IV. SS-páncélos-hadosztály jobbszárnyát fedező SS-csapatokat 25-én 17 óra körül az Adonytól keletre lévő Duna-szigetéről kisebb támadás érte, amelynek során szakasznyi szovjet erő behatolt Adonyba. A gyenge támadó köteléket egy német ellenlökés kiverte a helységekből.

A Dunától közvetlenül nyugatra a szovjetek élénk felderítő tevékenységbe fogtak. Január 26-án napközben a hadosztály csapatai Baracska felé zászlóalj erejű szovjet támadást vertek vissza. A hadosztály jobbszárnyán, a Váli-víz északkeleti partján tartott hídfőt a jelentések szerint fel kellett adni.⁶⁹⁹

A 3. SS-páncélos-hadosztály és az 1. páncélos-hadosztály erői január 25-én este felkészültek a támadásra. A 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj Baracska déli részén védelemre rendezkedett be, de az 1. páncélos-hadosztály itt védő 113/I. páncélgránátos-zászlóalját leváltották, és így az csatlakozhatott a támadásra felkészült harcsoportokhoz.

Az átcsoportosítások után a két német páncélos-hadosztály erői a Kápolnásnyék – Baracska útvonalról délre foglalták el megindulási állásaikat. A balszárnyon Kápolnásnyék és Pettend között az 1. páncélos-hadosztály, attól jobbra Pettend és Baracska között a 3. SS-páncélos-hadosztály harcsoportjai hajtották végre az utolsó előkészületeket. A kapott feladat szerint át kellett tömniük a Pázmánd – Felső-Pettend – Kajászószentpéter vonalon, amelyet az 1. gárda-gépesített-hadosztály erői, a 63. lovashadosztály egy lovasezrede és a 252. lövész-hadosztály nagy veszteségeket szenvedett lövészalegységei védtek.

Becker SS-Brigadeführer két harcsoportba osztotta hadosztályának erőit. Pettend körzetében Kleffner SS-Obersturmbannführer harcsoportja gyülekezett, amely egyesítette Kleffner 6. SS-páncélgránátos-ezredét (a III. zászlóalj nélkül), Stienen SS-Hauptsturmführer 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóalját, Heinlein SS-Hauptsturmführer 6/14. SS- (önjáró légvédelmi gépágyús-) századát, Schmidbauer SS-Sturmabführer 3/I. SS-páncélos-tüzérszázalját, Dost SS-Hauptsturmführer 3/III. SS-páncélos-tüzérszázalját és Pittschellis SS-Sturmabführer páncéloscsoportját. A páncéloscsoport a 3. SS-páncélosezred maradványából (egy Panzer IV és két Tiger E harcokcsi), a 24/I. páncélososztály nyolc Pantheréből és az 509. nehézpáncélos-osztály kilenc Tiger B nehézharcokcsijából állt.

Baracska felé Eckert SS-Sturmabführer harcsoportja készült fel a támadásra. A harcsoport Bachmann SS-Hauptsturmführer 5/II. SS-páncélgránátos-zászlóaljából, Kiklasch SS-Hauptsturmführer 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljából, von Liebe SS-Hauptsturmführer 3/IV. SS-páncélos-tüzérszázalából és Kolbe SS-Obersturmführer vezette 3. SS-páncélvadászszázal négy StuG. III rohamlővegéből, illetve Jagdpanzer IV vadászpáncélosából állt. A hadosztály jobbszárnyát a Váli-víz mentén támadó 3. SS-páncélos-felderítőosztály fedezte.⁷⁰⁰

A hadseregcsoport hadinaplója szerint a két páncélos-hadosztály harcsoportjai nem egy időben indítottak támadást. A 3. SS-páncélos-hadosztály „Kleffner” harcsoportja és „Pittschellis”

páncéloscsoportja január 25-én 18 óra 30 perckor indult meg, de az 1. páncélos-hadosztály csak 23 órakor.

A német hadosztályok tüzérsége és a 403. népi-tüzérhadosztály ütegei a támadást zavarótűzzel támogatták. A német lövegek és sorozatvetők főleg Baracska, Martonvásár, Pázmánd és Vereb körzetére összpontosították tüzüket. Egyebek mellett szilárd halmazállapotú gyújtó harcanyaggal (termittel) töltött gránátokat lőttek, amelyek felgyújtották a falvakat. A tüzérség így világította meg a terepet a támadó páncélosok számára.⁷⁰¹

A támadás élén a „Pittschellis” páncéloscsoport haladt. Éjféli körül Pettend felé északra, Kenessey-tanya és Adamajor körzetében a németek a 252. lövész-hadosztály 1288. lövész-ezredének egy zászlóaljába, a 877. tarackos tüzérezred tüzébe, valamint a 2. gárda-gépesített-dandár géppisztolyos- és egy páncéltörőpuskás századainak erős ellenállásába ütköztek. Ennek ellenére január 26-án 1 óra körül az első szovjet állásokat már bevették. Néhány német páncélos páncéltörőágyú-találat következtében megsérült.

A 24/I. páncélososztály Panthereinek parancsnokait a támadás előtt nem igazították el kielégítően, s amikor 2 km megtétele után megálltak, hogy egyeztessenek, az SS-harcsoport parancsára haldéktalanul folytatniuk kellett a támadást. Emiatt – és a pocskék látási viszonyok miatt – a harcokcsikok nem sikerült összpontosítva alkalmazni.⁷⁰²

Az 1. gárda-gépesített-dandár 18. gárda-harcokcsiezrede (öt M4A2 páncélossal) január 25-én éjféli előtt nem sokkal Kajászószentpéterhez vonult vissza.

A „Kleffner” SS-harcsoport 26-án 3 óra 30 perc körül elérte Kajászószentpétert. A 24/I. páncélososztály egyik Pantheré itt alig 20 méter távolságból három szovjet harcokcsit is kilőtt, mert a meglepett szovjet páncélosok rosszul szervezett híradókapcsolatuk miatt egy ideig nem tudtak reagálni. Az itteni harcokban végül a szovjet 18. gárda-harcokcsiezred mind az öt páncélosát kilőtték.⁷⁰³

A Panther harcokcsikhoz hamarosan a 3. SS-páncélos-felderítőosztály is csatlakozott, amely heves harcok közepette elfoglalta Kajászószentpéter nyugati felét. A helységeben talált híd nehezebb páncélosok átkelésére azonban nem volt alkalmas. Az első két harcokcsit, amely mégis megpróbálkozott az átkeléssel, a Kajászószentpéter és Martonvásár között védő 34. gárda-lövész-hadosztály 84. gárda-tüzérezrede kilőtte.

A szovjet 1. gárda-gépesített-hadosztály parancsnoka, Russzijanov altábornagy a „Kleffner” SS-harcsoport hátában ismét megszállt a Kenessey-tanyát és Adamajort, illetve a Pettend felé délnyugatra a vasút mentén fekvő fontos 117-es magassági pontot. Előbbiek az 1. gárda-gépesített-dandár különítménye Jánostanya felől, utóbbit a 2. gárda-gépesített-dandár különítménye Kishalom irányából vette ismét birtokba. Mindkét csoport három-három M4A2 harcokcsival rendelkezett. Ugyanakkor Baracska északi szélére öt SzU-100 önjáró löveget vontak előre.⁷⁰⁴

A németek eközben folytatták támadásukat északnyugat felé, Váli irányában. Pirkadatkor a „Kleffner” SS-harcsoport 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalja Váltól 2 km-re délre, az SS-harcsoport zöme pedig Váltól 4 km-re délnyugatra állt. A harcok közepette a németek két szovjet tüzerűteget legázoltak és nyolc löveget zsákmányoltak.

Válon egyelőre csak a 2. gárda-gépesített-dandár ide előző nap 22 óra körül visszavonult tüzérszázalja és 3. gépkocsizó lövész-zászlóalja harcolt.⁷⁰⁵ A település körül, ahol a „Kleffner” SS-harcsoport

csik és önjáró lövegek voltak.

⁶⁹³ A feltöltésre kívánt 7. gépesített-hadosztály ekkor valójában már a Duna keleti partján, Solt és Apostag körzetében feltöltés alatt állt, és legfeljebb saját védelmét szervezte. Lásd: Budapestszkaja operacija, 128. o.

⁶⁹⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 25. 1. 1945 (628. telerker 7212516-7212517. felvétel) és Taraszov 70. o.

⁶⁹⁵ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 288/45 g. Kdos. Fernschreiben an OKH am 26. 1. 1945 (628. telerker 7212742. felvétel).

⁶⁹⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 26. 1. 1945 (628. telerker 7213083. felvétel), Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. telerker 7213087. felvétel) és Tagesberichte Tagesmeldungen vom 26. Januar 1945 83. o.

⁷⁰⁰ BA-MA Karte RH-2 Ost 5339, valamint Vopersal 613. o., Taraszov 71. o., 24. Pz. Div. 308. o. és Schneider 422. o.

⁷⁰¹ Markin 471. o.

⁷⁰² 24. Pz. Div. 317. o.

⁷⁰³ Az 1. gárda-gépesített-hadosztály összefoglaló jelentése 23. o.

⁷⁰⁴ Az 5. gárda-lovashadosztály összefoglaló jelentése 34. o.

⁷⁰⁵ Az 1. gárda-gépesített-hadosztály összefoglaló jelentése 23. o.

támadása a szovjetek megszilárduló ellenállásával szemben reggel amúgy is elakadt, az „Eckert” SS-harcsoport vette át a jobbszámy fedezésének feladatát.

A „Kleffner” SS-harcsoport nyugat-délnyugat felé fordulva folytatta támadását, és az 1. páncélososztály erőivel együtt délelőtt elérte Vereb északi előterét. A helységet a német páncélgránátosok hamarosan elfoglalták.

A 23. harcocsihadtest erői 26-án délelőtt fokozott ütemben közeledtek a IV. SS-páncélosadtest jobbszámya felé. A 3. harcocsihadtest Etyek – Gyúró irányából közeledett azzal a feladattal, hogy foglalja el Vált, majd folytassa támadását Nadap birtokba-vételére.

Délután 15 óra körül beérkezett Vábra a szovjet 23. harcocsihadtest 3. harcocsihadtest (41 T-34/85 harcocsival) és az 1501. önálló páncéltörő tüzérezred. A 3. harcocsihadtest Vereb felé nyomult tovább. A település körül ezzel igen súlyos harcok kezdődtek.

Hamarosan a harcocsik erősítést kaptak, amikor beérkezett Verebhez az 56. gépkocsizó lövészadandár, az 1669. könnyű tüzérezred és a 457. aknavetőezred is.

A 3. SS-páncélosadtest is jelentős veszteség érte. Parancsnoka, Adolf Pittschellis SS-Sturmabführer halálosan megsebesült, amikor egyikből egy másik páncélosba akart átszállni. A páncélosadtest vezetését Meier SS-Sturmabführer vette át.

Délután 13 óra körül a Vereb körzetében harcoló német harcsoportoknak támadást kellett volna indítaniuk nyugati irányban, de a sorozatos szovjet ellenlélek miatt kénytelenek voltak ideiglenes védelembe áttérni. Ezért a támadás nyugat felé gyakorlatilag meg sem kezdődhetett.

A Vereb körzetét támadó szovjet erőket 16 óra 30 perckor tovább növelték a 9. gárda-harcocsihadtest 2. zászlóalja (öt M4A2 harcocsik), a 41. gárda-lövészadtest alegységei és a 382. gárda önjáró tüzérezred megmaradt SzU-100 páncélosai is.⁷⁰⁶

Este 20 óra körül a települést támadó 3. harcocsihadtest, 56. gépkocsizó lövészadtest, 1669. könnyű tüzérezred és 457. aknavetőezred Verebtől 1 km-re északkeletre harcolt. Aznap itt a 3. harcocsihadtest négy T-34/85 harcocsija semmisült meg, öt katonája elesett, nyolc pedig megsebesült. A németek a harcok során innen 10 szovjet páncélos kilövését jelentették, de a 23. harcocsihadtestet mégsem tudták azonosítani.

Eközben a 3. SS-páncélos-felderítőosztály Kajászószentpéter északkeleti részében hídfőt létesített a Váli-vízen, de ezt a Tordas felől beérkező 135. harcocsihadtest 26-án délután heves ellenlélekkel felszámolta. A 135. harcocsihadtest 15 óra 30 perc körül birtokba vette Kajászószentpétert, majd este 20 órakor már Alsószentivánpusztától 1 km-re délnyugatra harcolt. Napközben két harcocsiját lökték ki a németek; négy szovjet elesett, hét pedig megsebesült.

A 39. harcocsihadtest egyelőre a 23. harcocsihadtest tartaléka volt, s 19 óra tájban Válon gyülekezett. A hadtest aznap Vereb, Vál és Kajászószentpéter körzetéből összesen négy német harcocsit, két rohamlőveget, nyolc lövészpáncélos és 12 löveg megsemmisítését jelentette.⁷⁰⁷

Az itteni harcokban a 24/I. páncélososztály balszámyon biztosító öt Panther között a szovjetek négy páncélosot utánpótlás vételezése közben megsemmisítettek. A páncélososztály a január 25-26-i támadás során összesen két T-34/85 és egy ISz-2 nehézharcocsit, két T-34 és négy M4A2 közepes harcocsit, valamint két páncéltörő ágyú kilövését jelentette.⁷⁰⁸

⁷⁰⁶ Az 1. gárda-gépesíthadtest összefoglaló jelentése 28. o.

⁷⁰⁷ A 23. harcocsihadtest hadinaplója 7. o.

⁷⁰⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tekeres

Az 509. nehézpáncélos-osztály három kijavított Tiger B nehézharcocsiját napközben Seregélyesről Dinnyésen keresztül Kápolnásnyékre vezényelték.⁷⁰⁹

Az 5. SS-páncélosadtest rohamlővegekkel és Tiger B nehézharcocsikkal megerősített páncélosított harcsoportja⁷¹⁰ is csatlakozott a 3. SS-páncélosadtesthez és az 1. páncélosadtesthez 25-én este megindított támadásához. A harcsoportot 19 óra 30 perckor indították meg a Váli-víz nyugati partja mentén Baracska irányában. A szovjetek itt alig tanúsítottak ellenállást. Inkább szét-széledtek a terepen, átengedték a német páncélosokat, majd ismét megszállták korábbi állásaikat.

A páncélosított harcsoport 25-én éjjel körül elérte Baracska. A települést a Váli-vízen átvezető fontos útvonal miatt a szovjetek továbbra is a legelszántabban védték.

A 303. rohamtüzéradandár csapattörténeti munkája szerint⁷¹¹ a német páncélosok kétórás küzdelemben kieroszakolták az átkelést a baracscai hídon, és 26-án hajnali két órakor tovább indultak északkelet felé. A harcsoport azonban néhány száz méter megtétele után szovjet harcocsikba ütközött. Ezek az élen haladó német páncélosokat kilőtték, s azok égni kezdtek. Mivel így az úton nem folytathatták az előretörést, a német páncélosított harcsoport megfordult, s nagy nehézségek közepette a reggeli órákban visszatért a Váli-víz délnyugati partjára, és a terepen keresztül, „toronyiránt” Vál felé tartott. Eközben a nehéz terepen több harcjármű is megsüllyedt.

Végül a harcsoport 10 óra körül elérte Vál körzetét, ahol északkelet felé ismét partot kellett váltania, ám megfelelő teherbíró képességű híd nem állt rendelkezésre. Így a páncélosoknak át kellett gázolniuk a vízen. A művelet alatt szovjet harcocsik indítottak támadást Vál körzetéből, amelyet a német páncélosok visszavertek.

A páncélosított harcsoport a nap második részében csupán biztosítási feladatokat hajtott végre. Késő délután, alig valamivel sötétedés előtt szovjet gyalogság és harcocsik támadtak rájuk. Az 5/5. és 5/6. SS-páncélosadtest páncélosai hét szovjet páncélos (főleg T-34 harcocsik) kilövését jelentették, saját veszteség nélkül.

A 303/3. rohamtüzéradandár rádióon Verebhez rendelték, ahol a „Kleffner” SS-harcsoportnak segítségre volt szüksége. A Váltól elinduló rohamlővegek a terepen szovjet lovasságot és harcocsikat láttak, ám azok egyelőre nem nyitottak tüzet. Vereb előtt nem sokkal az üteget egy SS-Untersturmführer várta, aki ismertette az SS-harcsoport szorult harcászati helyzetét. Eszerint a településen a szovjet harcocsik fel a alá száguldoztak, miközben az erősen megtáptázott SS-páncélgránátosok a pincékből, házakból és természetvermekből védekeztek.

A 303/3. üteg rohamlővegei haladéktalanul beavatkoztak a küzdelemben, és több szovjet harcocsit kilöttek. Így az SS-páncélgránátosokra nehezedő nyomás valamelyest csökkent. A harcokban azonban Karl Nachtigall főtörzsőrmester elesett, irányzó lövésze pedig súlyosan megsebesült, amikor rohamlővegét egy szovjet ISz-2 nehézharcocsit (bizonyára a 16. gépesített-adtesthez tartozó) összevont csoportjának állományából⁷¹² egy ház falát keresztül löve

7213083. felvétel), Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tekeres 7213087. felvétel), Vopersal 613–617. o., 24. Pz. Div. 308. és 317. o.

⁷⁰⁹ Schneider 422. o.

⁷¹⁰ A harcsoport az 5/II. SS-páncélososztály megmaradt Panther harcocsijaiból, a 9/III. (páncélosított) SS-páncélgránátos-zászlóaljból, az 5/II. (önjáró) SS-páncélos-tüzérosztályból, a 303. rohamtüzéradandárból és az 509. nehézpáncélos-osztály egy századából állt.

⁷¹¹ Renninger 1996. o.

⁷¹² A 7. gépesített-hadtest megerősített 16. gépesített-adtest továbbra is a Velencei-tó körzetében harcolt. Aznap 1726 katonával, 11 üzemképes T-34/85 közepes és kettő ISz-2 nehézharcocsival, három SzU-85 önjáró löveggel, egy BA-64 páncélgépkocsival, hét páncélosított szállító

eltalálta. A megsérült német páncélosot járművezetője a tűzvonalból biztos helyre vezette.

Ezután a rohamlővegek az SS-páncélgránátosokkal közösen a délutáni órákig Vereb legnagyobb részét visszafoglalták a szovjetektől.⁷¹³

Az 1. páncélosadtest arcvonalán január 25-én este 23 órakor indult meg a támadás. Huppert alezredes harcsoportja a 113/I. páncélgránátos-zászlóalj lövészpáncélosaival és harcocsikkal megerősített 1. páncélgránátos-ezredből állt. A lövészpáncélos-zászlóalj és az 1/4. páncélosadtest hat Panther harcocsija a 73/I. páncélos-tüzérosztály és 37. páncélos-utászászlóalj részeinek támogatásával az ezred állásain keresztül meglepetésszerű támadást intézett Pázmánd ellen. A harcocsik által támogatott páncélgránátosok leszállás nélkül, lövészpáncélosokról vívott tűzharc közben hamarosan elfoglalták a helységet. A szovjetek jelentős veszteségeket szenvedtek.

A megerősített 113/I. páncélgránátos-zászlóalj mögé Pettenden keresztül felzárkózott a „Philipp” páncéloscsoport is, amely az 1. páncélosadtest törzséből, az 1/I. páncélososztály megmaradt 14 bevezető Pantheréből, a 24/I. páncélososztály három harcocsijából,⁷¹⁴ valamint a 113/10. (páncélos-utász-) század és a 37/2. páncélos-utászászlóalj lövészpáncélosaiból állt.

A németek ezen erőikkel folytatták tovább a támadást észak felé. A páncélosított harcsoport január 26-án hajnali 4 óra 48 perckor elérte a Verebtől 2 km-re északkeletre lévő erdő déli szélét.

Ezt követően Philipp alezredes – annak ellenére, hogy Balck tábornok a IV. SS-páncélosadtestnek nyugati irányú támadásra adott parancsot – északkelet felé fordította harcsoportját. A Vál felé tartó harcocsikat és lövészpáncélosokat dél körül mégis megállították és visszavonták Verebhez, ahol a szovjetek már a sokadik támadásukat indították a helységet védő német páncélgránátosok ellen.

Vereb körül az 1/I. páncélgránátos-zászlóalj, a 113/1. páncélgránátos-század lövészpáncélosai, a 37. páncélos-utászászlóalj részei és a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj egyik erősítésként idevezényelt százada harcolt. A hullámozó küzdelem során a német harcocsik repeszgránátokkal füstölték ki a pincékbe befészkelődött szovjet lövészegységeket, ezután a lövészpáncélosaikról harcoló páncélgránátosok észak felé szorították vissza őket.

A németek hiába próbálták biztosítani a Verebről Pázmándra vezető utat, amely egyben az 1. páncélosadtest Verebnél harcoló harcsoportjának utánpótlási vonalaként is funkcionált. A helységben csak gyenge német biztosító erők maradtak, amelyek a 37. páncélos-utászászlóalj katonáiból, néhány önjáró légvédelmi gépgyűből és a 81. páncélos-tábori pótzászlóalj riadóegységeiből állt. A szovjetek délelőtt egy újabb támadás keretében visszafoglalták Pázmándot, s ezzel egyben a német utánpótlás útját is elvagták.

Philipp alezredes délután 14 óra körül újra északkelet felé próbálkozott. Annak rendje és módja szerint gyülekeztette és rendezte páncélosított harcsoportjának erőit, majd megindult Vál irányában. A harcsoport ekkor egy parancsnoki különítményből (két Panther, egy parancsnoki Panther és egy parancsnoki Panzer III harcocsit), az 1/I. páncélososztály Pantheraiból, a 113/10. páncélos-utászászlóalj és a 37/2. páncélos-utászászlóalj lövészpáncélosaiból, néhány önjáró légvédelmi gépgyűből, a 299. légvédelmi tüzérosztály 8,8 cm-es

járművel, négy 76 mm-es löveggel, 10 darab 82 mm-es aknavetővel és öt 14,5 mm-es páncéltörő puskával rendelkezett.

⁷¹³ Renninger 1998. o.

⁷¹⁴ A 24/I. páncélososztály 25-én este 11 bevezető harcocsival rendelkezett, de ebből nyolc Panther a 3. SS-páncélosadtest páncéloscsoportját erősítette (vö. 24. Pz. Div. 308. o.). Mivel az 1. páncélosadtest támadásánál is említik az alakulat részeit (vö. 1. Pz. Div. 729. o. és Stoves KTB 26. 1. 1945), a magam részéről úgy vélem, a „Philipp” páncéloscsoportnál 11-8 = három Panther lehetett.

légvédelmi lövegeiből, a 73/I. páncélos-tüzérosztályból és tüzérmegfigyelő harcocsikból állt.

A német harcsoport Váltól mintegy 4 km-re délre érte el a Váli-vízet. A víziakadály keleti partja jeges volt, így a páncélosok nem tudtak átkelni rajta. A Panther harcocsik, a lövészpáncélosok és 15 cm-es Hummel önjáró tarackok észak, kelet és dél felé tüzelőállást foglaltak. Innen fedezték a 37/2. páncélos-utászászlóalj katonáit, akik kemény munkával kapaszkodót robbantottak a part oldalában. Az így kialakított „páncélos-gázlón” megkezdődhetett az átkelés.

Miután az átkelés helyszínét Rank százados parancsnoksága alatt az 1/3. páncélosadtest néhány Panther harcocsija, két 8,8 cm-es légvédelmi löveg, valamint a 37/2. páncélos-utászászlóalj részei biztosították, a páncélosított harcsoport zöme megindult észak-északkeleti irányban.

Az élen Hutter főhadnagy 1/I. páncélosadtestének 10 Panther haladt. Ezeket követte néhány önjáró légvédelmi gépgyű és a megerősített 113/1. páncélgránátos-század. Mögöttük Philipp alezredes parancsnoki különítménye követte a támadást. Egyelőre csak gyenge szovjet ellenállásba ütköztek, de Philipp parancsnoki Pantherének kupoláját hamarosan páncéltörőágyú-találat érte, és a harcocsirádió is megsérült. Emiatt az alezredes kénytelen volt térképeivel együtt átszállni az 1. páncélosadtest parancsörtszjének, Bach hadnagynak parancsnoki Panzer III harcocsijába, s így lépést tartani támadó páncélosaival.

A Budapest felé közeledő páncélosított harcsoportnak nemsokára sikerült rádiókapcsolatot létesíteni a bekerített magyar főváros nyugati részében, a Sas-hegy (266-os magaslát) körül harcoló „Schmidhuber” csoporttal⁷¹⁵ erőivel.

A „Philipp” páncéloscsoport támadását azonban 16 óra körül Gyúrói majortól 2 km-re nyugatra egy rádióon érkezett parancs megállította. A német csapatokat ekkor légvonalban még mintegy 24 km választotta el egymástól. Philipp alezredes nem hitt a fülének, ezért Seibold hadnagy, a páncélosadtest híradóosztály vezetője megerősítést kért. Válaszként ekkor már az 1. páncélosadtest első (hadműveleti) vezérkari tisztje, Krantz ezredes közölte, hogy térjenek vissza Verebhez. Philipp alezredes ennek a parancsnak már eleget tett. Noha a németek ekkor még nem hitték, ennél közelebb már sohasem jutottak Budapesthez.

Philipp alezredes Hutter főhadnagy vezetésével 10-12 Panther harcocsiból, önjáró légvédelmi gépgyűkből és hat utász-lövészpáncélosból álló erős utóvédet hagyott hátra, majd a harcsoport zömével visszaindult a „páncélos-gázlóhoz”.

Miután partot váltottak, a páncélosokat Váltól délnyugatra fel kellett tölteni üzemanyaggal. Amikor az utóvéd is átkelt a gázlón, a helyszínen megjelent Gille SS-Obergruppenführer, a IV. SS-páncélosadtest parancsnoka. Az „Öreg Farkas” – ahogy katonái Gillét nevezték – éppen aktuális tájékoztató arcvonal-látogatása keretében érkezett ide. Azonnal kérdőre vonta Philipp alezredest, hogy miért állt meg. Az alezredes jelentette a körülbelül egy órával korábban rádióon kapott parancs tartalmát. Erre Gille maga lépett rádiókapcsolatba vezérkari főnökével, Schönfelder SS-Obersturmbannführerrel, illetve a „Balck” seregcsoporthoz, hogy rákérdezzon a dologra. Neki is ugyanazt mondták: az 1. páncélosadtest páncéloscsoportja azonnal vonuljon vissza Verebhez!

Gille morogva hajtott vissza Gárdonyba. Eddig sem felhőtlen kapcsolata Balck tábornokkal az újabb jelentős nézetkülönbség miatt csak tovább romlott.⁷¹⁶

⁷¹⁵ Gerhard Schmidhuber vezérőrnagy a 13. páncélosadtest parancsnoka volt.

⁷¹⁶ Gille és Balck aznap folytatott beszélgetéseinek jegyzőkönyve szerencsére fennmaradt. Lásd a függelékben!

A köztéték alapján úgy véljük, hogy Gille tudhatott Philipp alezredes páncéloscsoportjának akciójáról, vagy egyenesen ő adott rá parancsot. Ekkor viszont felmerül a kérdés, hogy akkor nem szándékosan hagyta-e figyelmen kívül Balck tábornok reggel kiadott parancsát a nyugati irányú támadásra vonatkozóan?

A visszavont „Philipp” páncéloscsoport részei sötétedés után Vereb körül foglaltak tüzelőállást, és heves tűzharcot vívtak az északi és északnyugati irányból szüntelenül rohamozó szovjet csapatokkal.

Estefélre a 303. rohamtüzérezdandár 1. és 2. ütege is megérkezett Verebre, ahol megkapták a rádióan érkező parancsot, miszerint a további támadást le kell állítani. A település körüli súlyos harcokban az 1. üteg egyik rohamlővegét (parancsnoka Keller hadnagy) egy Panther harckocsi tévedésből kilőtte. A kezelők ép bőrrel ki tudtak menekülni belőle.

Sötétedés után a szovjetek teljesen bekerítették Verebet, ahol a németeket mind az üzemanyag-, mind a lőszerutánpótlástól, mind pedig az egy álló napja magukkal cipelt sebesültek hátraszállításának lehetőségétől megfosztották. A szovjet harckocsik éjjeligen minden oldalról folyamatosan lötték a települést.⁷¹⁷

A Pettendől elvont I/II. páncélgénagy- és zászlóalj Hay hadnagy 1/3. páncéloszázadának négy Pantherével 26-án késő délután észak felől támadást indított Pázmánd visszafoglalására.

A szovjetek harckocsik támogatásával elszántan védekeztek. Így a németeknek csak a helység felét sikerült visszafoglalni. Pedig a harcok közben a megerősített 4. páncéloszázadtól újabb nyolc Panther harckocsi érkezett, és a 113/10. páncélos-utászázad lövészpáncélosai is bekapcsolódtak a küzdelembe. Pázmándtól délre a németek egy szovjet harckocsit kilőttek, egyet pedig zsákmányoltak. Az így kialakított, valamivel kedvezőbb német állásokat újra a 81. páncélos-tábori pótzászlóaljból és az 1. páncélos-hadosztály ellátó csapataiból felállított riadóegységek szállták meg.

A IV. SS-páncélos-hadtest csapatai január 26-án estig összesen 15 szovjet páncélos kilövését jelentették.⁷¹⁸

A németek szempontjából a „Breith” hadtestcsoport arcvonalán sem mentek jól a dolgok. Reggelre a „Holste” hadosztálycsoport Zámolytól keletre kialakított arcvonal-kiszögellését a szovjet ellenlökések nagyjából 1 km-nyit szorították vissza nyugat felé.

A magyar VIII. hadtest támadó élei Gántot és Kőhányáspusztát nem tudták megtartani. A visszafoglalásukra indított ellenlökések súlyos magyar veszteségek után elakadtak. Egy magyar harccsoportnak mégis sikerült elérnie a Vértesboglártól 3,5 km-re északnyugatra lévő erdőt.

Napközben Szekesfehérvártól keletre a magyar „Ney” SS-ezred elfoglalta a szőlőhegyek magaslatait, de a szovjet tüzéség összpontosított tüzében állásaikat már nem tudták megtartani. Ahogy azt a harccsoport alárendeltségében harcoló német SS-zászlóalj egyik katonája papírra vetette:

„Kevéssel ezután a szőlőhegy valóságos vulkán lett. A szovjet ütegek tucatjai, amelyek láthatóan már korábban belőtték magukat, a szőlőhegy tetejét gomolygó füstbe és porba borították. A csupán szükségképpen beásott magyar Waffén-SS irtózatosszerű veszteségeket szenvedett, s akár tetszett, akár nem, a magaslatot ismét fel kellett adni.”⁷¹⁹

Ney SS-alezredes ekkor egy addig tartalékban állt századát is újabb támadásra vezényelte. Előtte a zömében igen fiatal katonákat felsorakoztatta a harcálláspontjaként szolgáló udvarház előtt, s néhány buzdító mondatot intézett hozzájuk. Ezután előkerült az SS-harccsoport tábori lelkésze is:

„Ekkor egy fiatal, szakállas kapucinus barát lépett a sorok elé rohamsisakban. Barna kázmása felett szürke, prémes kezeslábast viselt, bal kezében pedig géppisztoly volt. Jobb kezével egy kis ezüst feszületet emelt a magasba. A magyar Waffén-SS katonák letérdeltek, s a kapucinus baráttal együtt buzgón mormolták a miatyánkot. Alig fejezték be, máris rövid parancsszó hangzott. A tartalék század a többi századdal együtt ismét megindult a készenléti állás felé.”⁷²⁰

A német-magyar tüzéség tűzcsapása után a magyar SS-önkéntesek újabb rohamra indultak, és megint sikerült birtokba venniük a 182-es magaslatot, de a szovjet tüzéség tüze és a lövész-erők ellenlökése megint visszavetette őket. A magaslat aznap már negyedszer cserélt gazdát. A jelentős veszteségek ellenére az SS-harccsoportnál késő estére újabb támadást terveztek.⁷²¹

Délután 13 óra 50 perckor a 23. páncélos-hadosztály „Kujacinski” páncéloscsoportja (a 23. páncélos-ezred hat harckocsijával és a 128. páncélvadászszázalék három Jagdpanzer IV vadászpáncélosával) Gyulamajortól támadást indított északkelet felé. Az akció célja a 4. lovashadosztály keleti irányú támadásának elősegítése volt.

A meginduló páncélosok kezdetben jól haladtak, de Tallánmajortól 1 km-re délnyugatra erősebb szovjet ellenállást kellett leküzdeniük. Öt páncéltörő ágyú kilövése után haladhattak csak tovább. A szovjet védelem azonban egyre szilárdabb lett, a mindkét oldalról érkező oldalazó páncéltörő tűz pedig tovább nehezítette az előrejutást. Mivel a balszomszéd nem követte a páncéloscsoportot, vissza kellett húzódnia. A szovjetek összpontosított tüzében hét német páncélos kapott találatot, ebből egy Panther és egy Panzer IV harckocsi megsemmisült. Este a páncéloscsoport maradványai visszatértek Gyulamajorhoz.⁷²²

A 4. lovashadosztály alárendelt „Feldherrnhalle” nehézpáncélos-osztályt Borbálamajorra vezényelték, ahonnan kiindulva korlátozott célú támadást kellett végrehajtania keleti, illetve délkeleti irányban. Ehhez csupán három Tiger B és a magyar 2. honvéd páncélos-hadosztály 11 Panzer IV harckocsija, illetve négy Nimród önjáró páncélos légvédelmi géppágyúja állt rendelkezésre. A délután 14 órakor induló ellenlökés a major szélőlött házai közül indult. A magyar páncélosok mélységben szétbontakozott harcrendjének élén a Tiger B nehézharcokocsi nyomultak előre.

A meginduló páncélosokat még a házak között érte a szovjet páncéllökés első tüzcsapása. A támogató gyalogságot a magyar 2. páncélos-utászászlóalj (Esze Jenő százados) két százada, az 52. páncélgéppágyús-zászlóalj egy gyalogsági feladatra beosztott szakasza és egy fiatal német katonából álló század erejű kötelék alkotta. Balról a magyar 5. gépkocsizó lövészszászlóalj, jobbról a német 23. páncélos-hadosztály egy páncélgénagy- és zászlóalja kísérte a támadást, ami kezdetben jól haladt, annak ellenére, hogy a csoportosítást a Zámoly – Szekesfehérvár műút átlépése előtt újabb összpontosított szovjet páncéllökő tűz érte.

A harckocsik lendületes előretörésükkel és tüzeikkel áttörték a szovjetek első vonalát, de ettől kezdve a szovjet páncéllökő tűz gyalogsági nehézfegyverek és kézifegyverek tüzeivel is kiegészült.

A támadó harcot gyakorlatilag csak a páncélosok vívták, mivel a szovjet gyalogság előlük – néhány fogságba esett társuk hátrahagyásával – visszahúzódtak. Így az egyébként is lemaradozó német-magyar gyalogságnak nemigen akadt dolga. Az egyre erősödő szovjet harckocsi- és páncéltörőágyú-tűz miatt hamarosan elrendelték a csoportosítás visszavonását. A harc képtelenné vált nehézharcokocsikat este 22 óra felé hátra kellett vontatni.⁷²³

A magyar VIII. hadtest 1. huszárhadosztályának csapatai a nap folyamán újabb támadásokat indítottak Kőhányáspuszta elfoglalása céljából. Súlyos közelharc árán délután végre sikerült elfoglalni a helységet és az onnan 2 km-re délkeletre lévő utálagazást. Ezekben a harcokban kitűnt Mihályi István alezredes 4/I. huszárosztálya, amely az 52. lövész-hadosztály vele szemben álló 431/2. lövészszászlóalját gyakorlatilag megsemmisítette.

Az 1. huszárhadosztálynak alárendelt 42. honvéd gyalogezerd⁷²⁴ részei Vérteskozmat igyekeztek birtokba venni, de a helységbe már betört magyar erőket a szovjeteknek két ízben is sikerült visszaverni.⁷²⁵

Az I. lovashadtest arcvonalán a 6. páncélos-hadosztály Felsőgallától északkeletre elfoglalt két magaslatot, de reggel a német csapatok már azzal voltak elfoglalva, hogy Mátyás és Sárkány körzetében a szovjetek egy-két lövészszázad erejével és három harckocsival indított ellenlökéseit visszaverjék.

Napközben a Felsőgallától 6 km-re lévő vasúti kereszteződés birtokbavétele céljából indított német támadás sem járt eredménnyel. A németeknek itt is szovjet ellenlökéseket kellett elhárítani, ami lelassította őket. Zsámbék és Bicske környékén a német lövegek és sorozatvetők szovjet csapatösszevonásokat löttek.⁷²⁶

Pettend és Baracska között a 4. gárdahadsereg 1. gárdagépesítethadteste, a 63. lovashadosztályának egy lovasezrede és 252. lövész-hadosztályának leharcolt erői voltak védelemben. Január 25-én éjjel 23 óra 30 perc körül a német páncélosított harccsoportok – pontosnak tekinthető szovjet adatok szerint összesen 62 harckocsival és rohamlőveggel, valamint 40 lövészpáncélossal támadva – szétverték a 63. lovashadosztály két századának védelmét, és lerohanták egy szovjet tüzérezred állásait is. Miután a németek elfoglalták Pázmándot, Verebet és Kajászószentpéter nyugati részét, 10 km mélyen és 6 km szélességben törtek be a 4. gárdahadsereg védelmébe.

A szovjet gárdahadseregnek már egyáltalán nem voltak bevethető tartalékai, így igen súlyos helyzetbe került. Arra kényszerült, hogy a német páncéloscsoportok megállítására az ellencsapás végrehajtására tartalékkolt 23. harckocsi-hadtestet alkalmazza.

Január 26-án reggel 8 óra 20 perckor Zaharov hadseregtábornok parancsára riadóztatták Ahmanov altábornagy harckocsi-hadtestének 3. és 135. harckocsidandárait, és előrevonták őket Vereb irányában. A harckocsi-magasabbegységet megerősítették a 151. lövész-hadosztállyal, a 20. gárda-lövész-hadtest 1501. páncéltörő tüzérezredével, a 188. aknavető-tüzérszállyal, a 184. önálló páncéltörő tüzérezreddel, az 1358. aknavetőezreddel és egy sorozatvető-osztállyal. A harckocsidandárokat a hadsereg-tüzérszállyal 123. ágyús tüzérezdandárának és két (1669. könnyű- és 1092. ágyús) tüzérezrede

– többek között 54 darab 152 mm-es ágyútarack – mellett az 1232. és 213. ágyús tüzérezred, a 124. tarackos tüzérezred, valamint két csatárepülő- és egy vadászepülő-hadosztály is támogatta.

A 23. harckocsi-hadtest azt a parancsot kapta, hogy január 26-án 12 óráig semmisítse meg a Verebre betört német erőket, majd érje el a Pázmánd – Kajászószentpéter vonalat.

A 3. harckocsidandárnak (41 T-34/85 páncélossal) Válon és Vereben keresztül Nadapot kellett elfoglalnia. Mögötte haladt az 56. gépkocsizó lövészdandár, hogy zászlóaljaival megszállja Verebet és Nadapot. A 135. harckocsidandárt (30 T-34/85 harckocsival) Tordas és Kajászószentpéter érintésével Pázmánd birtokbavételére utasították. A 39. harckocsidandár (42 T-34/85-tel) a második lépcsőben követte a 135. harckocsidandárt, s együtt kellett működnie azzal Pázmánd elfoglalásában.⁷²⁷

A 4. gárdahadsereg parancsnoka eközben a 93. lövész-hadosztály két lövészrezdét kivonta a Velencei-tó északi partjáról, és a 251. önálló páncéltörő tüzérszállyal, valamint a 419. páncéltörő tüzérezreddel megerősítve szétbontakoztatta őket a Kápolnásnyék – Pázmánd terepszakaszon. A lövész-erők mögött az 1. gárdagépesítethadtest páncélosai álltak ellenlökésre készen.

A 69. gárda-lövész-hadosztály egy lövészrezdét átcsoportosított Vereb déli körzetébe, ahol védelemre rendezkedett be. Tőle balra a 41. gárda-lövész-hadosztály Lovasberényből kivont egyik lövészrezde foglalt védőállást. A szükséges tüztámogatást a Lovasberényről települt 222. és 1232. ágyús tüzérezredek biztosították.

Baracska felől Válig a Váli-víz északi partján a 34. gárdalövész-hadosztály védekezett. Arcvonalát Kajászószentpétertől északkeletre az 562. páncéltörő tüzérezred szilárdította. Vál nyugati és déli szélén egy szovjet lövészrezd volt védelemben, amelyet két tüzérezred és egy aknavetőezred is támogatott. Ez a csoportosítás állította meg január 26-án reggel a „Kleffner” SS-harccsoport északnyugati irányú támadását.

Baracska felől a 63. lovashadosztály maradványai védtek a 184. és az 1255. páncéltörő tüzérezredekkel megerősítve. A január 26-án reggelre kialakult úgynevezett „pázmándi zsákot” körülvevő szovjet csapatok a 23. harckocsi-hadtest délelőtti harcra lépésekor összesen 165 harckocsival és önjáró löveggel, valamint 264 löveggel és aknavetővel rendelkeztek. A szovjet erősítések egész nap folyamatosan érkeztek be.

A 23. harckocsi-hadtest egységei menetből léptek harcra és ütköztek meg a német páncélosított harccsoportokkal. A rossz időjárás miatt légítámogatást nem kaphattak, ezért be kellett érniük a szovjet tüzéség tüztámogatásával. Vereb felől északra a 3. harckocsidandár és a később beérkező 56. gépkocsizó lövészdandár erői indítottak támadásokat; Vál és Kajászószentpéter között a nap második felében beérkező 39. harckocsidandár vonult fel; Kajászószentpéter és Baracska között pedig a 135. harckocsidandár páncélosai támadtak.

A szovjetek veszteségei rohamosan növekedtek, ezért a kapott feladatot (vagyis a betört német harccsoportok megsemmisítését és a Pázmánd – Kajászószentpéter vonal elérését) január 26-án nem tudták végrehajtani. A németek támadását mindenesetre megállították.⁷²⁸

Az északnyugat felé törő német csapatok január 26-án gyakorlatilag átvágták a Velencei-tótól északra harcoló szovjet csapatok utánpótlási vonalait. Az itt harcoló német alakulatok aznap már észlelték is, hogy a szovjeteknek fogytán volt a lőszer.⁷²⁹

⁷¹⁷ Renninger 1998. o.

⁷¹⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7213083. felvétel), Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7213087. felvétel), Kriegstagebuch vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7212532. felvétel), 1. Pz. Div. 729-732. o. és Stoves KTB 26. 1. 1945.

⁷¹⁹ Kern 202. o.

⁷²⁰ Uo.

⁷²¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7213083. felvétel), Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7213087-7213088. felvétel), Vopersal 621. o.

⁷²² 23. Pz. Div. 476. o.

⁷²³ A Hadtörténelmi Levéltár tanulmánygyűjteménye 3021. számon. Esze Jenő: Hadikronika a m. kir. 2. honvéd páncélos utászszászlóalj harcáról 1944. X. 9. -1945. III. 16. 102–104. o. és Nehézpáncélosok 104. o.

⁷²⁴ Az ezred a 23. tartalék-hadosztály kötelékébe tartozott. Parancsnoka Szathmáry Béla alezredes volt.

⁷²⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7213087-7213088. felvétel), valamint HL M. kir. 2/I. huszárosztály iratai. Az 1. huszárhadosztály Ia intézkedései a 2/I. huszárosztály számára. 299./1. hu. ho. Ia. 45. I. 26. és 312./1. hu. ho. Ia. 45. I. 27. szám.

⁷²⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7213083. felvétel), Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. tenger 7213087-7213088. felvétel).

⁷²⁷ A 23. harckocsi-hadtest hadinaplója (1945. január 22 – február 28.). Másolata a szerző birtokában. (A továbbiakban: a 23. harckocsi-hadtest hadinaplója) 4. o.

⁷²⁸ Taraszov 71–73. o. és 5. számú vázlat, 4. gárdahadsereg 174. o. és Balaton 1999 31. o. és 2. számú vázlat.

⁷²⁹ HL KSZV-napló 5000. főlő.

A kedvezőtlen időjárás miatt a szovjet és a német–magyar repülőgépek alig hajtottak végre bevetést. A német csatarepülőgépek 22 gépjárművet lőttek ki (részben az általuk vontatott páncéltörő ágyúkkal együtt), valamint két mozgó tábori konyhát és egy repülőgépet is megsemmisítettek. Tizenkilenc további szovjet repülőgépet a földön rongáltak meg.⁷³⁰

Reggel 9 óra 05 perckor Gaedcke jelentette Grolmannak, hogy miután a IV. SS-páncéloshadtest északnyugati irányú támadása Váltól délre erős szovjet ellenállásba ütközött, Balck tábornok arra utasította az 1. és 3. SS-páncélosadosztályokat, hogy forduljanak nyugat felé, és Lovasberénytől északra a „Holste” hadosztálycsoport erői felé támadva együttes erővel semmisítsék meg a szovjet erőket a Lovasberény és Pátka közötti magaslatokon. A III. páncélosadtest ugyanakkor azt a parancsot kapta, hogy a 23. páncélosadosztály erőivel erősítse meg a Zámolynál harcoló „Holste” hadosztálycsoport német és magyar kötelékeit.

A 6. páncélosadosztály páncéloscsoportjának⁷³¹ kivonása ugyan már megkezdődött az I. lovashadtest Mánytól délkeletre harcoló csoportosításából, de a manőver a havazás és esőzés miatt késedelmet szenvedett. A páncéloscsoportnak az lett volna a feladata, hogy a magyar csapatokat követve Vértesboglár vagy Csákvár felé támogassa támadásukat. A páncélosok átcsoportosítása Mórón keresztül Zámoly felé azért késett, mert a Mór környéki hidak nem voltak teljesen épek. A páncéloscsoport távozása után a Mánytól délkeletre tartott kiszögellésből a legyengült német csapatok lényegében visszahúzódtak. Ezután csupán Mányt és a Zsámbéktól délnyugatra lévő magaslatokat tartották megszállva.

Balck tábornok 10 óra 15 perckor felhívta Wöhlert, és közölte véleményét, miszerint *„mereven ragaszkodni kell az ellenség részenként való megsemmisítéséhez, mert a Váli-víztől keletre készenlében álló 2. gárda-gépesítettadtest [valójában a 23. harcokcsihadtest – SZ. N.] miatt minden huszáros roham Budapest felé északkeleti irányban nagyon gyorsan el fog akadni”*. Balck szerint addig kell a Zámolynál harcoló saját csoportosítással kapcsolatot teremteni, amíg ennek a szovjet hadtestnek a tevékenysége aznap délután ki nem bontakozik. Ha sikerülne egyesülni – vetette fel Balck –, a Székesfehérvártól északra harcoló 23. páncélosadosztályt a helyzet szerint Budapest irányában vagy a seregcsoporthoz déli szárnyán alkalmazhatták volna.

A hadseregcsoporthoz törzsének első (hadműveleti) vezérkari tisztje 10 óra 40 perc körül közölte az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadműveleti osztályával, hogy az adott pillanatban a nyugati irányú támadás az egyetlen lehetőség. Különben a Váli-vízen északkelet felé átkelt ékeknél hasonló nehézségei támadnának, mint az I. lovashadtest Mánytól délkeletre elakadt csoportosításának, vagyis azonnal oldalba támadják őket. Ebben az esetben pedig a támadás rövid idő alatt elakadna.

A déli helyzettájékoztató során 11 óra 40 perckor a „Balck” seregcsoporthoz jelentette a hadseregcsoporthoz, hogy az 1. páncélosadosztály Vereből 1,5 km-re északra nyugati irányba fordult, de hogy ezt a 3. SS-páncélosadosztály is megtette-e, arról egyelőre nem rendelkeztek információval. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály közben betört Kajászószentpéterre, és ott kisebb hídfőt is foglalt. Vál körül a szovjetek ellenállása továbbra is igen határozott volt. A német felderítés – meglehetősen pontossággal – egy tűzéréssel támogatott ezredre becsülte az ott védekező szovjet erőket.

Pázmádon továbbra is harcok folytak. A helységtől délkeletre három szovjet harcokcsi zárta le az utat. Zámolynál a 4. lovashadtest zöme és a 23. páncélosadosztály részei felkészültek arra, hogy birtokba vegyék a Zámolytól délkeletre lévő szőlőhegyeket, és ezzel kiiktassák a magaslatok felől érkező szovjet oldalazó tüzet. Ez volt a feltétele a további kelet–északkeleti irányú támadásuknak, amely végeredményben ugyancsak Lovasberény északi előterét célozta. A jelentés idején a 6. páncélosadosztály páncéloscsoportja Tata-Tóvárostól délre vonult. A harcscsoport arra kapott parancsot, hogy miután beérkezett Kömlődre, vegye az irányt a Vértes hegység felé, és különösebb előkészület nélkül a magyar csapatokkal együtt támadjon keleti irányban. Közben Mány körül a felderítés szovjet csapatösszevonásokról számolt be.

A „Balck” seregcsoporthoz 12 óra 35 perckor azt a kiegészítő jelentést tette, hogy a 3. páncélosadosztály Sárbogárdtól keletre támadást indít, hogy szétverje a Sárszentmiklóstól keletre harcoló szovjet erőket, és visszafoglalja a helységet.

Az esti helyzettájékoztató 17 óra 50 perckor a „Balck” seregcsoporthoz kénytelen volt közölni, hogy a IV. SS-páncélosadtest tervezett támadása nyugat felé még mindig nem indult meg, pedig az 1. és 3. SS-páncélosadosztályok páncélosított harcscsoportjainak Vereből már 13 órakor meg kellett volna indítani a támadást. Erőiket azonban egyelőre a legkevesebb zászlóaljnyi erővel indított szovjet ellen-támadások visszaverése kötötte le, amelyek során eddig 10 páncélos lőttek ki. Érdekes, hogy Philipp alezredes harcscsoportjának északkeleti irányú akciójáról a hadinapló nem tett említést!

Mivel a szovjetek ellenállása egyre erősödött, a seregcsoporthoz azt tervezte, hogy éjszaka tovább folytatja a támadást, és a minden bizonnyal már kialakított szovjet páncéltörő reteszállások ellenére átkelnek a Lovasberény és Vértesacska közötti, mélyen fekvő vasútvonalon.

Pázmándot ugyan napközben visszafoglalták a szovjetek, de az 1. páncélosadosztály odavezényelt páncélgránátosai a helység felé heves harcok után újra birtokba tudták venni. Zámolynál a „Holste” hadosztálycsoport viszont nem jutott előrébb, ráadásul a 23. páncélosadosztály hét páncélosát is kilőtték. A seregcsoporthoz itt is azt tervezte, hogy a támadást éjszaka megismétli, hiszen a magaslatok nélkül nem támadhattak tovább kelet felé.

A „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnöke 18 óra 50 perckor beszámolt Grolmannak a seregcsoporthoz további terveiről. Eszerint Balck tábornok még a IV. SS-páncélosadtest harcálláspontján tartózkodott. Az volt a benyomása, hogy az északnyugati irányú előretörést aznap éjjel a csapatok jól hajtották végre. A hirtelen eldöntött nyugat felé fordulás viszont, amelyet csak reggel rendelt el Balck, az SS-páncélosadtestnél harcrendbeli nehézségeket támasztott. A hadtestnél először átcsoportosítást akartak végrehajtani az újabb támadási iránynak megfelelően. Balck ezután egyértelmű parancsot adott a Lovasberény és Vértesacska közötti vasútvonalon való éjszakai átkelésre, amely azonban véleménye szerint sem volt egyszerű feladat. A hírek szerint a 6. páncélosadosztály páncéloscsoportjának is gondoljai akadtak, mivel a frissen leest hó miatt a Vérteskozmatól északra tervezett kerülőutat nem használhatták. Ezért a páncélosokat arra utasították, hogy másnap reggel a főútvonalon haladva tovább a 398-as magaslaton át Csákvár felé indítsanak támadást.

Este 21 óra 15 perckor Balck azzal hívta fel Wöhlert, hogy a IV. SS-páncélosadosztály még mindig nem indult meg nyugat felé. Pedig a hadtest azt az újabb parancsot kapta, hogy 23 órakor végre indítsa meg a támadást. Balck hangsúlyozta, hogy ezzel együtt a hadtest már 36 órája halasztgatta a Pettend körzetéből északnyugat felé indítandó támadást. Ráadásul, amikor a támadás ma délelőtt végre eredménnyel járt, a hadtest ismét nem használta ki a sikert és nem nyomult tovább.

Balck azt is szóvá tette, hogy a 3. SS-páncélosadosztály erejének egy részét a Kajászószentpéternél létesített hídfőnél *„aprózta el”*, holott erre parancsot sem kapott. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály által kialakított hídfőt pedig a szovjetek már gyakorlatilag fel is számolták. Persze felmerülhet a kérdés, milyen mértékben gyengítette a 3. SS-páncélosadosztály erejét egy meglehetősen leharcolt páncélos-felderítőosztály akciója, amely egyébként is a hadtest jobbszárnyát kellett, hogy biztosítsa?

Balck a továbbiakban megemlítette, hogy Gille SS-Obergruppenführer a nyugati irányú támadás késleltetését azzal indokolta, hogy felderítésük szerint a szovjetek kitartásra biztatták csapataikat, mert páncélosokat vezényeltek a megsegítésükre. A „Balck” seregcsoporthoz parancsnoka ezt úgy kommentálta, hogy valóban észlelték aznap szovjet páncélosok bevetését (estig 15 darabot ki is lőttek belőlük), de ezek nem akadályozhatták a támadás folytatását.

Wöhler úgy nyilatkozott, hogy erről beszélni akar Guderianal is. Megemlítette, hogy Balcknak a korábbi napokhoz hasonlóan továbbra is be kell avatkoznia a IV. SS-páncélosadtest harcvezetésébe.

Wöhler 22 óra 30 perckor megvitatta Guderianal a IV. SS-páncélosadtest aznapi vezetését. Guderian ezzel kapcsolatban megígérte, hogy megvizsgálják a hadtest vezetésével kapcsolatos személyi konzekvenciák levonásának lehetőségét. Ez véleményünk szerint annyit tesz, hogy Guderian és Wöhler között felmerült Gille és/vagy Schönfelder leváltásának lehetősége.

Ezután Wöhler tájékoztatta Guderiant a bekerített Budapesten uralkodó rendkívül kiélezett helyzetről. Egy 18 óra 20 perc körül Guderian egyik beosztott tisztjének továbbított beszámoló szerint a budapesti nyugati hídfőt a szovjetek – hadifoglyok vallomása alapján – még azelőtt fel akarják számolni, hogy a várva várt felmentés megérkezne. A védők ellátási helyzete szintén kritikus volt: az egyre csökkenő hídfő területén mintegy 11 ezer sebesült zsúfolódott össze. Wöhler szerint egyes értékelések szerint e súlyos helyzet ellenére sincs remény arra, hogy azonnal megindulhatnának Budapest felé. Gyakorlatilag megismételte Balck korábbi elemzését, miszerint ha a Vereből nyugat felé indított támadás sikere után felszabadul a 23. páncélosadosztály, annak erőivel kiegészülve már megindulhatnának északkeleti irányban.

Guderian számolt azzal is, hogy a német csapatok sem nyugat, sem pedig északkelet felé nem érnek majd el eredményt. Ebben az esetben véleménye szerint a „Balck” seregcsoporthoz a 2. páncélosadtest támadásával összhangban *déli irányban* kellene támadást indítani. Ehhez az OKH a nyugati frontól újabb csapatokat bocsát majd rendelkezésre, bár ez a felvetés közel sem egyezett Guderianak az általános helyzet alapján alkotott saját elképzeléseivel. Megjegyzendő, hogy Wöhler valószínűleg ekkor értesült először a később *„Frühlingserwachen”* („Tavaszi ébredés”) fedőnéven megindított német ellentámadás ötletéről.

Wöhler ezek után rákérdezett, továbbra is ragaszkodjanak-e a Budapest felé történő előrenyomuláshoz, mire Guderian igennel válaszolt, de egyben felkérte a hadseregcsoporthoz parancsnokát a déli irányú támadás részletesebb hadműveleti tervének kidolgozására.

Szó esett a Veszprémben éppen kivagonírozó 356. gyaloghadosztály részeinek⁷³² alkalmazásáról is. Wöhler a beérkezett erővel a 23. páncélosadosztályt szerette volna leváltani, hogy azzal erősíthessék meg a támadó csoportosítást. Guderian kifejtette, hogy ő sem gondolta másképp.⁷³³

Mint láthattuk, a IV. SS-páncélosadtest legyengült erői január 26-án újra elakadtak a megszilárduló szovjet védelemmel szemben. A Vereb előretört németek beleütköztek a szovjetek átcsoportosított tartalékokból létrehozott új védelmi vonalába, és erőiket a sorozatos ellenlökések visszaverése kötötte le, *de a további támadásról a „Balck” seregcsoporthoz és a Dél Hadseregcsoporthoz egyelőre nem mondott le*.

A német páncélosított harcscsoportok január 26-án estére egy 10 km mély és 6 km széles északnyugati irányú betörésben helyezkedtek el. Ez volt az úgynevezett „pázmándi zsák”, amely körül félkörívben a 3. Ukrán Front 4. gárdahadseregének csapatai is felkészültek arra, hogy ellenlökéseiket másnap ellencsapással fokozva szétzúzzák a IV. SS-páncélosadtestet.

1945. január 27. szombat

(Időjárás: a legmagasabb nappali hőmérséklet mínusz 3 Celsius-fok, általában alacsony felhőalap és sűrű hóesés, délután kissé felszakadozottabb felhőzet; az utak a friss hó és a helyenként egy méter magas hótorlaszok miatt csak a legnagyobb nehézséggel járhatók.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán nyugodtan telt az éjszaka, leszámítva azt, hogy az esti órákban a Sárvíz-csatornától nyugatra erős gépjárműforgalmat észleltek.

Reggel 9 órakor a szovjetek a „Balck” seregcsoporthoz déli szárnya ellen is megindították ellencsapásukat. Ekkor északon a IV. SS-páncélosadtest csapatait már egy órája rohamozták a 4. gárdahadsereg egységei.

A szovjet 233. lövészadosztály erői a Sárvíz-csatornától nyugatra, Simontornya és Alsómajor területéről erős tűzérési és aknavető-tűztámogatással támadást indítottak a magyar 26/I. gyalogzászlóalj ellen, és elfoglalták Jánosházamajort. Előretörésüket Igaról 500 méterre délre a magyar 25. honvéd felderítőosztály Igaról délkeleti irányban végrehajtott ellenlökése és a német 1. páncélos-felderítőosztály Igaról északkeletre indított ellenlökése meg tudta állítani. A településtől 2 km-re délkeletre lévő területet a német–magyar csapatok vissza is foglalták.⁷³⁴

Heszlényi József vezérezredes, a magyar 3. hadsereg parancsnoka külön parancsban emlékezett meg e helytállásról:

„Megállapítottam, hogy a 26/I. zászlóalj, a 25. felderítőosztály és az 1. német páncélosadosztály felderítő-zászlóalja [sic!] a Simontornya, Sáregres területéről megindult igen erős ellenséges támadással szemben derekasan és vitézül helytálltak. Ezért az említett alakulatoknak és parancsnokainak hadseregparancsnoki elismerésemet fejezem ki.”⁷³⁵

E szovjet betörés alkalmával a 25. honvéd gyaloghadosztály alárendeltségében harcoló 2. tábori tüzérsztály egyik ütegparancsnoka, Áts Zoltán főhadnagy rendkívüli bátorságról tett tanúbizonyságot. Amikor a tüzérsztály egyik felderítő járőrét a szovjetek egy szalmakazal tetején bekerítették, az rádión jelentette helyzetét az ütegparancsnoknak, s saját fegyvereivel, illetve kézigranátáival

7212528- 7212533. felvétel), valamint HL KSZV-napló 4975. o.

⁷³⁴ Tagesberichte Tagesmeldungen vom 27. Januar 1945 87. o. és HL KSZV-napló 4953. fölió.

⁷³⁵ Lásd HL M. kir. 1. huszárhadosztály iratai, harcfejelem-biztosító törzs parancsgyűjtője, m. kir. 3. honvéd hadsereg-parancsnokság 26. sz. hadsereg-parancsnoki parancsa, 1945. január 27. A szöveg rövidítéseit feloldottuk.

⁷³⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. teleres 7213088. felvétel).

⁷³¹ A páncéloscsoportot Langenbruch százados, a 11. páncélosezred segédtszjtje vezette. A harcscsoport a páncélosezred részeiből, a 114/II. (páncélosított) páncélgránátos-zászlóaljból, a 6. páncélos-felderítőosztályból és a 76/I. páncélos-tüzérsztályból állt.

⁷³² A 871. gránátosezred és a 356/IV. tüzérsztály részeit szállító öt szerelvény közül az első aznap már megérkezett Veszprémbe. Lásd erről HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 26. 1. 1945 (628. teleres 7213089. felvétel).

⁷³³ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 26. 1. 1945 (628. teleres

továbbra is kitartott állásában. Áts főhadnagy, aki egy másik ütegparancsnok, Nagy Sándor százados figyelőjében géppisztollyal és golyószóróval már maga is tűzharcot vívott a körülzárásukra törekvő szovjet lövészekkel, s a bokáján meg is sebesült, egy arra haladó német felderítő lövészpáncélosra felkapaszkodva felderítő járőre felmentésére sietett.

A szovjetek azonban a német lövészpáncélost kilőtték. Ekkor Áts főhadnagy egy másik német felderítő harcjármű vezetőjét pisztollyal kényszerítette arra, hogy a felderítő járőrt szorongató szovjet szakaszt megtámadja. Eközben ő géppisztolyával tüzelt az ellenségre. Miután a járőrt sikeresen kiszabadította, a főhadnagy ellátatta sebt, majd önként visszatért ütegehez. Bátor tettéért a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét kapta hadiszalagon a kardokkal.⁷³⁶

A Galántán állomásozó magyar 16. és 20. honvéd rohamtüzérszatyákat a 3. hadseregnek rendelték alá, és vasúti szállítással útba is indították. Az alakulatok Jagdpanzer 38(t) Hetzer vadászpáncélosokkal voltak felszerelve.⁷³⁷

A német 3. páncélosadosztály a Sárvíz-csatorna keleti partja és a Duna között mintegy 45 km hosszú arcvonalat tartott. A védelmet nehezítette, hogy a mély hó és az utak pocsk állapota mozgó harc-tevékenységet gyakorlatilag nem tett lehetővé.

A szovjetek Sárbogárd és Nagyvenyim között jelentős mennyiségű páncélos támogatásával, széles arcvonalon indították meg támadásukat.

A 18. harcoksihadtest 160 harcoksiival és önjáró löveggel lendült támadásba. A magasabbegység 32. gépkocsizó lövészdandárának 490 fő volt a harcos-létszáma. A hadtestet megerősítették a 274. tarackos tüzérezreddel, az 1658. önálló páncéltörő tüzérezreddel, a 3. légvédelmi tüzerhadosztály két légvédelmi tüzer-ezredével, egy rakéta-sorozatvető tüzérszattlyal és a 45. gárda-aknavetőezred egyik osztályával.

A 18. harcoksihadtest támadási terve két dandárcsoportra épült. A hadtest jobbszárnán a 170. harcoksidandár (33 T-34 és 14 SzU-76) egy önjáró tüzerűteggel (hét ISzU-122) és az 1114. légvédelmi tüzérezreddel Kokasd felé támadott, majd északkelet felől csapást mért Hercegfalvára, majd a továbbiakban Mélykút irányában folytatta előretörését, és keletről támadta Perkátát.

A balszárnyon a 110. harcoksidandár (34 T-34 és 20 SzU-76) a 363. gárda önjáró tüzérezreddel (egy ISzU-122 ütege nélkül), valamint az 1000. önálló páncéltörő tüzérezreddel és az 1089. légvédelmi tüzérezreddel Kiskarácsonyszállás és a 164-es magaslat irányában lendült támadásba, és északnyugat felől mért csapást Hercegfalvára. A dandár a továbbiakban Nagyhanos felé nyomult tovább. és nyugatról rohamozta meg Perkátát.

A 32. gépkocsizó lövészdandár dél felől nyomult Hercegfalva birtokbavételére. A 181. harcoksidandár a 110. harcoksidandárt követte, és biztosította a hadtest szárnyát. Az 1438. önjáró tüzérezred hadtest-tartalékban volt, s szükség esetén támogatta az arra rászoruló csapatokat.

Elsőként a 3. páncélosadosztály balszárnát érte támadás, ahol a 3. páncélos-felderítőosztály és a 39. páncélos-utászászlóalj erői voltak védelemben. A szovjetek nyomását a németek azonban nem sokáig bírták, így a támadók kora délután betörték Sárbogárd délnyugati részébe.

A 3. páncélosadosztály páncéloscsoportja 9 órakor Sárbogárd és Szarvaspuszta területéről indított ellenlökést. A német páncélosok legkevesebb öt szovjet harcokcsi kilövését jelentették. Saját veszteségük három páncélos volt.

A szovjetek támadása kiterjedt a keletebbre védő 394. páncélgránátos-ezred állásaira is. Hat T-34 harcokcsi egészen az ezred harcál-láspontjáig tört előre. Az ezred parancsnoka, Siebenhüner őrnagy és törzse még időben vissza tudott húzódni előlük. A páncélosokkal a közelben tartózkodó híradóosztag vette fel a harcot: Griessenbeck hadnagy vezetésével páncéloklöklökkel igyekeztek megállítani őket. A két páncélgránátos-zászlóalj elszántan védekezett, de veszteségeik egyre növekedtek. Miután visszahúzódtak, a szovjetek 16 óra körül elfoglalták Hercegfalvát és Nagyvenyimet.

Ezt követően egy 20-30 harcoksiából álló szovjet páncélos ek egészen Nagylóktól 2 km-re északkeletre jutott előre. A 170. harcoksidandár erői megkerülték a 3. páncélosadosztály egymástól nagy távolságra elhelyezkedő védelmi támpontjait, majd elérték Mélykutat, s kelet felől 1 km-re megközelítették Perkátát. A dandár aznap hét német páncélos és 10 lövészpáncélos kilövését jelentette. Saját vesztesége négy T-34 harcokcsi volt. A 32. gépkocsizó lövészdandár birtokba vette Kisvenyimalsópusztát.

A 110. harcoksidandár a Hercegfalva elleni sikeres támadás után estére Kishantos és Világos körzetében harcolt. A 181. harcoksidandár – a hadtest balszárnát biztosítva – a déli órákban elfoglalta Szarvaspusztát.

A 18. harcoksihadtest az egész napos harcokban jelentései szerint összesen nyolc német harcokcsit, 10 lövészpáncélost, kilenc löveget és 50 gépkocsit lőtt ki. Saját vesztesége kilenc T-34 és két ISzU-122 volt.⁷³⁸

A németek a Sárbogárdtól 1 km-re északra – Kishantospusztától 2 km-re délnyugatra húzódó általános vonalon új védelmi támpontokat akartak létesíteni.

Seifert százados 3/II. páncélgránátos-zászlóalja egész nap Dunapentelén védekezett. A szovjetek itt ugyan nem értek el jelentősebb sikert, de páncélosaik késő este átlépték a Perkata – Dunapentele útvonalat, s ezzel átkarolták, majd az utánpótlástól is elvágták a helységben védekező németeket.⁷³⁹

Mint azt a továbbiakban látni fogjuk, a szovjetek délen elért eredményei sok szempontból jelentősebbek voltak, mint a IV. SS-páncélosadosztalre zúduló, jórészt meddő szovjet rohamok.

A IV. SS-páncélosadosztal katonái szemhunyasnyit sem aludtak az éjjel. Éjfél körül az 5. SS-páncélosadosztály vonalán Barackánál harcoksicokkal támogatott szovjet ellenlökés indult, amit végül sikerült visszaverni. A németek a helységben és attól nyugatra összesen négy szovjet páncélos kilövéséről tettek jelentést.

Hajnali 4 órakor északkeleti irányból hét szovjet páncélos és zászlóaljnyi gyalogság támadta meg Pettendet. A szovjeteknek sikerült betönni az 5. SS-páncélosadosztály alárendeltségében harcoló 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj védelmi vonalába, s elérték a 73/8. páncélos-tüzérűteg állását is. A betörés helye körül heves közelharca került sor, amely során két szovjet páncélost közelharban megsemmisítettek. A szovjet harcokcsik és a nyomukban támadó gyalogság a 73/8. páncélos-tüzérűteget két páncélosuk kilövése ellenére is legázolták és szétlőtték. Az üteg parancsnoka és három katonája elesett, sokan megsebesültek. A tüzelőállást fel kellett adni.

Reggel 8 óra után Alsószentiványpuszta felől a 135. harcoksidandár 30 T-34/85 harcokcsija – a 184. önálló páncéltörő tüzérezred lövegeinek támogatásával – és a 151. lövészadosztály ezrednyi erejű csoportosítása a köd leple alatt támadást indított délnyugati irányban, hogy Pettendet dél felé megkerülve elfoglalja a települést. A helységet a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj

⁷³⁸ A 18. harcoksihadtest összefoglaló jelentése 39–41. o.

⁷³⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 27. 1. 1945 (628. telerces 7213092. felvétel), Tagesmeldung vom 27. 1. 1945 (628. telerces 7213096-7213097. felvétel), HL KSZV-napló 4975. fölió., valamint 3. Pz. Div. 460–461. o.

katonái védtek az 509. nehézpáncélos-osztály időközben beérkezett három Tiger B harcokcsijával együtt.

A szovjet harcokcsik első támadása a „Királytigrisekkel” szemben 10 óra után elakadt. Nagy sebességgel végrehajtott második támadásuk 11 óra után azonban már betört a helységbe. Pettenden kitört a pánik. Ahogy azt egy norvég Waffén-SS katona látta:

„Kint hóvihár, a házak között pánik uralkodik, a Wehrmacht és a magyar lovasság kereket old és eltűnik (a Wehrmacht katonák tehergépkocsijaikon, sorozatvetőiket otthagyják; a magyarok a műút felé iramodnak és eltűnnek a hófűvásban). Balra tőlünk az Iván-harcokcsik a házak között zörögnek, folyamatosan lönek. Sikolyok, kiáltások, szitkok hasítanak a hózivatarba. Az utolsó WH-tehergépkocsi is eltűnik; egy magyar ló ágaskodik, kantárjánál fogva vontatja lovasát.”⁷⁴⁰

Az SS-páncélgránátosok páncéloklöklökkel és tányéraknákkal vették fel a harcot a páncélosokkal, és hamarosan számos harcokcsi kilövését jelentették. A huszonhét éves zászlóaljparancsnok, Fritz Vogt SS-Hauptsturmführer egymaga három harcokcsit lőtt ki páncéloklökllel.

A jelentős ellenállást tanúsító német és norvég SS-páncélgránátosok harcát Dost SS-Hauptsturmführer 3/III. SS-páncélos-tüzérszattlyának lövegei is támogatták. A szovjetek nyomására Vogt SS-páncélgránátosai és a Tiger B nehézharcokcsik azonban kénytelenek voltak a vasúti töltés mentén délnyugat felé visszahúzódni. Pettend átmenetileg szovjet kézre került.

Az 509. nehézpáncélos-osztály három Tiger B nehézharcokcsija Kápolnásnyékről a vasúti töltés keleti oldalán előrenyomulva reggel 9 óra tájban érte el Pettendet. A „133”-as toronyszámmú német harcokcsi parancsnoka, Bauer törzsozrmester ekkor még így látta a helyzetet Pettend körül:

„... kétséges, hogy a terepen előttünk szanaszét heverő számtalan harcokcsi valóban ki van-e löve! De semmi mozgás, lövés se dörödi. Amikor Pettendet elértük, halálos csend volt!”⁷⁴¹

A másik két nehézharcokcsi (Neuhaus főtorzsozrmester és Kollmannsberger törzsozrmester páncélosai) átgördültek a falun. Bauer Tiger B-je a település délkeleti szélén nyomult előre. Az utolsó házak között megálltak, és lövegtornyait északkelet felé, a vasúti töltés irányába fordították.

Dél előtt 10 óra körül a vasúti töltés mögöl szovjet T-34/85 harcokcsik bukkantak fel. A páncélosok a németek legnagyobb meglepetésre nem szétbontakozva, hanem egymás mögött, „libasorban” közeledtek.

A „133”-as nehézharcokcsi mintegy 1200 méterről tüzet nyitott és öt T-34/85-öt lőtt ki. A többi szovjet harcokcsi nagy sebességgel a falu irányába igyekezett, ahol a házak között erejük szétforgácsolódott. A faluban lesállást foglaló másik két nehézharcokcsi és az SS-páncélgránátosok egyik harcokcsit a másik után semmisítették meg. A szovjetek ekkor menekülőre fogták a dolgot, de a vasúti töltés felé visszahúzódo páncélosok közül Bauer törzsozrmester irányzólovésze, Hohmann szakaszvezető újabb három T-34/85-öt lőtt ki. Egy negyedik harcokcsit is találat ért, amely füstölve ugyan, de még el tudott menekülni.

A 23. harcoksihadtest 11 óráig már 14 megsemmisült és hét kilőtt T-34/85 harcokcsit, 50 halottat és 114 sebesültet veszített Vereb

⁷⁴⁰ Tommy Natedal: Norwegische Freiwillige im Kampf in Ungarn 1945/Pettend fest in unserer Hand”. Aus dem Tagebuch des norwegischen SS-Unterscharführer Jan Barstein, 3./Norge”. In: Der Freiwillige 4/2000.

⁷⁴¹ Idézi Vopersal i. m. 623. o.

és Pettend körzetében. A hadtest ugyanakkor egy Tiger és egy Panther harcokcsi, öt rohamlöveg, nyolc lövészpáncélos és hét löveg kilövését jelentette.

Ekkor a vasúti töltés irányából ismét felbukkantak a szovjet harcokcsik. Ezúttal is hosszan elnyúló sorban, egymás mögött közeledtek. Most azonban olyan nagy sebességgel jöttek, hogy nem volt értelme tüzet nyitni rájuk. Lövegstabilizátor hiányában a száguldó szovjetek sem tudtak célzott lövést leadni a német harcokcsikra.

A támadók pillanatokon belül lerohanták a falut. Az SS-páncélgránátosok és a német nehézharcokcsik a faluból kissé délnyugatabbra húzódtak vissza, s onnan ritkították a faluból nyugat felé igyekvő szovjet páncélosokat.

Dél körül megjelent a helyszínen Burmester őrnagy is, az 509. nehézpáncélos-osztály parancsnoka, és az ő harcokcsija is kilőtt két T-34/85-öt. Mivel páncélosának motorproblémái voltak, hamarosan vissza kellett térnie Kápolnásnyékre.

Pettend körül átmeneti nyugalom állt be. Noha a faluban szovjet lövészgyalogság ásta be magát, a német nehézharcokcsik gond nélkül el tudták foglalni korábbi állásaikat, mivel a szovjetek egyelőre semmi aktivitást sem mutattak.

Kora délután aztán a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj a három Tiger B nehézharcokcsijának, a 37. páncélvadászosztály két StuG. III rohamlövegének és a 24/I. páncélososztály öt Panther harcokcsijának hatékony tűztámogatásával ellentámadást indított, és 17 órára visszafoglalta Pettendet.⁷⁴² Az egyik német rohamlöveg Pettend egyik szélső háza előtti tüzelőállásából egymaga öt T-34/85 harcokcsit lőtt ki a vasútvonal mögött mozgó páncélosok közül. A páncélgránátosok a helység keleti széle előtt, a nyílt terepen foglaltak védőállást.

Miután az SS-páncélgránátosok, valamint a gyalog harcoló német tüzérek ellenlökése visszafoglalta a 73/8. páncélos-tüzérűteg állását, alkalom nyílt a hátrahagyott halottak, járművek és vontatók elszállítására is. Addigra azonban a szovjetek a négyből két 15 cm-es tarackot már felrobbantottak.

A Tiger B nehézharcokcsik sötétedéskor – miután a páncélgránátosok erre figyelmeztették őket – végeztek egy sérült T-34 harcokcsival, amelynek egy közéről leadott lövése a művelet közben az egyik német harcokcsit is megrognálta. A szovjetek ugyan még megpróbálták egy ellenlökést Pettend visszafoglalására, de Vogt SS-Hauptsturmführer katonái visszaverték őket.⁷⁴³

Pettend körül a németek az egész napos harc során – jelentős túzással – 53 szovjet harcokcsi kilövését jelentették. Ebből 16 darabot a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj. 36 páncélost az 509. nehézpáncélos-osztály négy harcokcsija, egyet pedig a 3. SS-páncélosadosztály jelentett.⁷⁴⁴

⁷⁴² A harcok egyik szemtanúja, Jan Barstein SS-Unterscharführer visszaemlékezése szerint Vogt SS-Hauptsturmführer összesen öt páncélosal és mindössze húsz SS-páncélgránátossal hajtotta végre az ellenlökést. Lásd Tommy Natedal: Norwegische Freiwillige im Kampf in Ungarn 1945/ „Pettend fest in unserer Hand”. Aus dem Tagebuch des norwegischen SS-Unterscharführer Jan Barstein, 3./Norge”. In: Der Freiwillige 4/2000.

⁷⁴³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 27. 1. 1945 (628. telerces 7213092. felvétel), Tagesmeldung vom 27. 1. 1945 (628. telerces 7213096-7213097. felvétel), Vopersal 623-624. o. és Schneider 422. o.

⁷⁴⁴ HL KTB/HGr. Süd Aufschlüsselung der am 27. 1. 45 vom IV. SS-Pz. Korps abgeschossenen Panzer vom 1. 2. 1945 (628. telerces 7213104. felvétel). A különböző feldolgozások egyik vagy másik alakulatnak tulajdonítják a harcokcsik kilövésének nagy részét. Így a három Tiger B összesen 41 páncélos megsemmisítését jelentette (vö. Schneider 422. o.), Vogt SS-Hauptsturmführer a Vaskereszt tölgyfalommal ékített lovagkeresztjére való felterjesztési javaslatában mind az 53 harcokcsit a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj számlájára írták. Lásd erről

⁷³⁶ HL 1945. évi tábori tüzer kiképző és felszerelő parancsnokság 45. sz. napi eligazításának 2. pontja, valamint dr. Vajda i. m. 33. o.

⁷³⁷ HL M. kir. „Szent László” hadosztály tüzerparancsnokának naplója a mellékletekkel. 1945. január 27.

A IV. SS-páncéloshadtest keleti szárnyát fedező 5. SS-páncélosadosztályt délután több erős szovjet támadás is érte. A hadosztály, amelynek harcálláspontja ekkor Felsőcikolamajorban volt, a korábbi jelentésekkel ellentétben a 9/I. SS-páncélgránátoszászlóalj az Aggszentspétertől északkeletre foglalt német hídfőt még tartotta. Innen délkeletre a szovjetek támadása azonban visszavetette az ott védő 54/I. honvéd gyalogzászlóaljat. A magyarokat üldöző szovjet lövészerők átkeltek a Váli-vízen, és 1 km-t nyomultak előre délnyugati irányban. A 10. SS-páncélgránátos-czred egyik zászlóalja ellenlélekést indított, de a harcok még este is folytak.⁷⁴⁵

A szovjetek sorozatos támadásai és a hófúvások miatt a IV. SS-páncéloshadtest tehát január 27-ére virradó éjszaka sem indította meg támadását nyugati irányban, pedig erre 27-én reggel 5 órakor ismételt parancsot kapott.

Az 1. és 3. SS-páncélosadosztály erői Vereb és Kajászószentpéter között egész éjjel állandó szovjet támadások – főleg a 3. harckocsidandár és a megerősített 56. gépkocsizó lövészdandár rohamainak – elhárításával voltak elfoglalva. A szovjetek az éjszaka folyamán négy kilőtt T-34/85 harckocsit, három halottat és 21 sebesültet veszítettek.

A szovjeteknek sikerült betömi Vereb északkeleti részébe, de a 113/I. páncélgránátos-zászlóalj ellenlékése innen még visszazorította őket keleti irányban. Eközben 14 szovjet harckocsi kilövését jelentették, ebből öt harckocsit a németek állítása szerint közelharcban semmisítettek meg. A napokkal később felülvizsgált adatok alapján itt 12 kilövést tulajdonítottak a hadosztálynak.

A 39. harckocsidandár reggel 8 óra körül Verentől Pázmánd irányában indított támadást, majd onnan Pettendre akart csapást mérni a másik két harckocsidandárral közösen.

A hevesen támadott Vereben a kora reggeli órákban a németek összeállítottak egy járműoszlopot (két bevethető Panther harckocsival az élen), amelyet sérült harckocsik és rohamlövegek, valamint sebesültekkel megrakott lövészpáncélosok alkottak. Az oszlop reggel 8 órakor indult meg Pettend felé, a lehető legnagyobb sebességgel.

Mivel Pázmánd felől erős harci zajt hallottak, a járművek igyekeztek fedezéket találni. A településről szovjet harckocsik száguldottak ki a németek menetirányával ellentétesen. Ezek közül a német páncélosok ötöt kilőttek, majd rendezték az oszlopot, és hamarosan elérték Pettendet, ahol meglepetten látták a szerteszét heverő nagyszámú kilőtt szovjet harckocsit.⁷⁴⁶

Pázmándot reggelre a németek teljesen birtokba vették. A helység szélén a 73/II. páncélos-tüzérsztály a páncélgránátosokat fenyegető szovjet 39. harckocsidandár és az 1. gárda-gépesítetthadtest páncélosainak elreteszelésére közvetlen irányzású tüzelésre állította be lövegeit. A német 24/I. páncélososztály ugyancsak a településnél biztosító öt Panthere két páncéltörő ágyún kívül két T-34 és két M4A2 harckocsi megsemmisítéséről számolt be. Feltételezhetően délután ezt az öt Panther harckocsit vezényelték át a Pettend visszafoglalására indított ellenlékéshez is.

Az 1. páncélosadosztály tisztí állományát aznap jelentős veszteség érte, amikor az éjszaka Gárdonyba visszaérkezett Philipp alezredes az 1. páncélossezred harcálláspontján egy repesztől megsebesült. Ugyanakkor a 24/I. páncélososztály három tisztje is halálos sebet kapott. Az 1. páncélossezred vezetését Elias századosra bízta, aki posztját az 1/I. páncélososztály élén Staudte századosnak adta át.

Franz, Thomas (unter Mitarbeit von Wegmann, Günther): Die Eichenlaubträger 1940-1945. (Osnabrück, 1998.) Band 2: L–Z 404. o.

⁷⁴⁵ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekerers 7213092. felvétel), Tagesmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekerers 7213092. felvétel), Tagesmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekerers 7213096-7213097. felvétel), Vopersal 621. o.

⁷⁴⁶ Renninger 1998. o.

Két órával sötétedés után beérkezett Gárdony körzetébe Mischke százados 1/5. páncélosszázada is, amely Erfurtból 14 Panthert és egy parancsnoki Panther harckocsit hozott.

Az 1. páncélosadosztály este előzetes parancsot kapott arra, hogy készüljön fel egy déli irányú átcsoportosításra, amely a „Balck” seregcsoport déli szárnyán kialakult rendkívül feszült helyzettel állt kapcsolatban.⁷⁴⁷

A 3. SS-páncélosadosztály arcvonalán a Kajászószentpétertől délre támadó szovjetek csupán kisebb területnyeréséget könyvelhettek el. További támadásaikat a 3. SS-páncélos-felderítőosztály viszszaverte.

A szovjeteknek Váltól délre sem sikerült jelentősen előrenyomulniuk. Itt az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj erőivel szemben alig nyertek teret. A tűztámogatásról ebben a körzetben a 3/IV. SS-páncélos-tüzérsztály ütegei és a 3. SS-páncélvadászosztály StuG. III rohamlövegei gondoskodtak, amelyek jó néhány betört szovjet harckocsit kilőttek. A németek Kajászószentpétertől nyugatra 17 páncélos, Váltól délre pedig egy szovjet harckocsi megsemmisítését jelentették. Egy SS-rohamlöveget a szovjetek is kilőttek.

Vereb körül a 6. SS-páncélgránátos-czred zömére épülő „Kleffner” SS-harccsoport, akárcsak az 1. páncélosadosztály 113/I. zászlóalja, előző nap délutántól egész éjszaka folyamatosan harcban állt a megállás nélkül rohamozó szovjetekkel. A település házai már jórészt a lángok martalékává váltak. A romok között elkeseredett éjszakai küzdelem zajlott.

Éjjel után nem sokkal a szovjetek több helyen is betörték Verebre. A „Kleffner” SS-harccsoport erői egyik veszteségterhes ellenlékést indítottak a másik után, de a szovjeteket Verebről mégsem tudták kivenni. Az SS-páncélgránátosok a kegyetlen éjszakai közelharc során a helység délkeleti részébe szorultak vissza, miközben nyolc harckocsi kilövését jelentették.

A reggeli szürkületben kibontakoztak az éjjeli helység harc pokoli pusztításának nyomai. Amint megvirradt, a szovjetek a helységben leállították támadásukat. A két fél ezután csupán kölcsönös felderítő tevékenységre szorítkozott. Dél körül a szovjet csapatok páncélosaikkal kelet felé folytatták az előretörést.⁷⁴⁸

Mint láthattuk, a IV. SS-páncéloshadtest arcvonalát északkeleti, északi és nyugati irányból egyaránt egész nap sorozatos szovjet támadások érték. Ezek a támadások azonban – noha érzékeny személyi veszteséget okoztak a németeknek – lényegében nem értek el jelentősebb előrehaladást. A betört szovjet ékeket csaknem mindenhol megsemmisítették, ez alól talán csak a Váltól délre, illetve Kajászószentpétertől nyugatra kiharcolt szovjet pozíciók jelentettek kivételt.

A szovjetek azonban ezért a csekély sikerért igen magas árat fizettek, hiszen jelentős élőerő-vesztéseiken túl a IV. SS-páncéloshadtest csapatai 122 páncélosuk kilövését jelentették. A 23. harckocsihadtest, amely január 26-án reggel még az északi szovjet csoportosítás legjelentősebb tényezője volt, január 27-én szovjet könyvészeti források szerint is több mint száz páncélosát veszítette el.⁷⁴⁹

A 23. harckocsihadtest hadinaplója pontosan rögzítette a komor adatokat. A hadtest a január 26-27-i harcokban 68 kilőtt T-34/85

⁷⁴⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekerers 7213092. felvétel), Tagesmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekerers 7213096-7213097. felvétel), 1. Pz. Div. 732-733. o., Stoves KTB 27. 1. 1945, valamint Vopersal 627. o. és 24. Pz. Div. 308. o.

⁷⁴⁸ HL KTB/HGr. Süd Aufschlüsselung der am 27. 1. 45 vom IV. SS-Pz. Korps abgeschossenen Panzer vom 1. 2. 1945 (628. tekerers 7213104. felvétel) és Vopersal 624-627. o.

⁷⁴⁹ HL KTB/HGr. Süd Aufschlüsselung der am 27. 1. 45 vom IV. SS-Pz. Korps abgeschossenen Panzer vom 1. 2. 1945 (628. tekerers 7213104. felvétel), valamint Zaharov 250. o.

harckocsit és három ISzU-122 önjáró löveget veszített. Ebből 54 harckocsi és egy önjáró löveg kiégett.⁷⁵⁰

Mi lehetett e katasztrofális veszteség oka? A már idézett Markin-regényben olvashatunk egy fiktív, de nagyon is jellemző párbeszédet, amely a 23. harckocsihadtest egyik harckocsidandárparancsnoka és a 4. gárdahadsereg törzsének képviselője között folyt:

„– Tudja, a menetvonalat nem ismerjük, az utakat sem tudtuk szemrevételezni, aztán most gyérünk, rohamozunk vaktában. Kértem a hadtestparancsnokot, adjon legalább egy félórát felderítésre, de köti az ebet a karóhoz s azt mondja, rohamozz minden vita nélkül és félórán belül foglald el Verebet.

– Ilyen a helyzet – magyarázta Akszenov.

– A helyzet, a helyzet – zsörtölődött Ribakov.⁷⁵¹ – Ha meg belebotlok a páncélhárító védelembe, akkor aztán végleg befellegzett.”⁷⁵²

Így is lett. Azon a hideg januári napon a 23. harckocsihadtest jó néhány szerencsétlen harckocsizó katonája számára „végleg befellegzett”.

A szovjetek keserű tapasztalatai szerint a frontálisan rohamozó páncélosaikra a leszállásban elhelyezett német harckocsik és rohamlövegek 1000-2000 méteres lőtávolságból nyitottak tüzet. Emiatt a szovjetek megtorpantak, páncélosaik feltorlódtak és kénytelenek voltak tűzharcba bocsátkozni a jobb optikai eszközökkel és hatékonyabb lövegekkel felszerelt német páncélosokkal.⁷⁵³

A „Breith” hadtestcsoport arcvonalán az éjszaka nyugodtan telt el. Napközben sem került sor jelentősebb harctevékenységre. A magyar „Ney” SS-czred a Székesfehérvártól keletre fekvő szőlővidéken elfoglalta a 182-es magaslatot, de a szovjetek megindított ellenlékésével szemben megtartani már nem tudta.

Az I. lovashadtest csapatai is csupán Felsőgallától keletre keveredtek harcba a szovjetekkel, ahol egy magaslatot elfoglaltak, majd a szovjetek ellenlékése miatt újra elveszítették.⁷⁵⁴

A szovjet hadvezetés a Budapest irányában előretört német erők megsemmisítésére és a január 18-a előtti eredeti helyzet visszaállítására céljából két csapásmérő csoportosítást hozott létre.

Északon, a Velencei-tó északkeleti körzetében a 4. gárdahadsereg 23. harckocsihadteste, 5. gárda-lovashadteste és 104. lövészhadteste készült fel a támadásra. Délen, Cece északkeleti térségében a 18. harckocsihadtest, a 30. és 133. lövészhadtest erői fejezték be a csapatösszevonásokat. A két csoportosításnak északról, illetve délről Sárosd általános irányban támadva csapást kellett mérni a német csapatok „bekerítése és megsemmisítése” céljából.⁷⁵⁵

A szovjet védelem január 26-tól az északi számon (a Velencei-tó és a Duna között) 11-13 km mélységben, összesen 21 magasabbegység erőinek felhasználásával épült ki. Alig 2 km-nyi arcvonal jutott egy-egy hadosztályra. A tűzérési tűzeszközök száma elérte a 41 darabot arcvonal-kilométerenként.

Délen a feltöltött 18. harckocsihadtest (állományában 26-án este 160 harckocsival és önjáró löveggel⁷⁵⁶), valamint a 30. és 133.

⁷⁵⁰ A 23. harckocsihadtest hadinaplója 7. o.

⁷⁵¹ A Verebet támadó 3. harckocsidandár parancsnoka I. D. Ivlijev alezredes volt.

⁷⁵² Markin 491. o.

⁷⁵³ Tarasov 73. o.

⁷⁵⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekerers 7213092. felvétel), Tagesmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekerers 7213096-7213097. felvétel).

⁷⁵⁵ Tóth 188. o.

⁷⁵⁶ A 110. harckocsidandárban 34 T-34 és 20 SzU-76, a 170. harckocsidandárban 33 T-34 és 14 SzU-76, a 181. harckocsidandárban

lövészhadtestek három-három hadosztálya a Duna és a Sárvíz-csatorna között összesen 34 km széles arcvonalon bontakozott szét. Ez hadosztályonként 4,8 km-es arcvonalszakaszt jelentett. Itt a tűzérési tűzsűrűség valamivel alacsonyabb volt: 22 tűzeszköz jutott egy arcvonal-km-re (összesen 748 darab).

A Sió-csatorna és a Sárvíz-csatorna között az 57. hadsereg 135. lövészhadtestének 233. és 236. lövészadosztálya 50 km-es arcvonalat tartott megszállva. A tűzérési itt öt eszközzel rendelkezett arcvonal-kilométerenként (összesen 100 darab). A lövészhadtest parancsnokának tartalékát az önálló 32. gárda-gépesítettdandár képezte.⁷⁵⁷

Január 27-én reggel 8 órakor (moszkvai idő szerint 10-kor) északon a 23. harckocsihadtest és a 151. lövészadosztály, valamint az 5. gárda-lovashadtest, a 66. gárda- és a 113. lövészadosztály részei támadásba lendültek Vereb és Pettend irányában, de a kapott feladatot – szovjet megfogalmazás szerint – nem tudták „teljesen” megvalósítani.

Délen egy órával később indult meg a 18. harckocsihadtest és a hat lövészadosztály támadása. Az északnyugat felé előrenyomuló szovjet csapatok itt jelentősebb eredményeket értek el.⁷⁵⁸

A déli előretörés ütemét alig befolyásolta, hogy a 18. harckocsihadtest 110. harckocsidandára a német páncélosokkal folytatott tűzpárbajban rövid idő alatt hét harckocsit veszített.⁷⁵⁹

A Velencei-tótól északra harcoló szovjeteknek 27-én éjjel repülőgépekről dobtak le löszert, nehogy a heves harcokban lekötött csapatok löszérhiány miatt kényszerüljenek feladni a harcot.⁷⁶⁰

Szovjet becslések szerint az erőviszonyok az ellencsapás első napjának végén a következőképpen alakultak:

– északon a szovjet csapatok fölnye élőerőben 1:3,5; lövegekben 1:2,2; aknavetőkben 1:3;
– délen élőerő és lövegek terén egyaránt 1:2,7; aknavetőkben pedig 1:2,1 volt.

A szovjet könyvészeti források északon 1:0,4; délen 1:0,8 arányú német páncélosfölnyét említenek.⁷⁶¹

Az ellencsapást végrehajtó szovjet 3. Ukrán Front csapatainak ereje 1945. január 27-én este számokban kifejezve:⁷⁶²

Arcvonal	Élőerő	Harckocsik és önjáró lövegek	Tűzérési lövegek	Aknavetők	Gépkocsik
A Velencei-tó és a Duna között (északi száma)	67 ezer 110 fő	129 db	517 db	561 db	1606 db
A Balaton és a Duna között (déli száma)	46 ezer 877 fő	112 db	523 db	469 db	1203 db
Összesen:	113 ezer 987 fő	241 db	1040 db	1030 db	2809 db

15 T-34, a 78. motorkerékpáros-zászlóaljbán hét T-34, a 363. nehéz önjáró tűzérezredben 28 ISzU-122, az 1438. önjáró tűzérezredben pedig nyolc ISzU-152 és egy SzU-85 volt. A 32. gépkocsizó lövészdandár 490 fős harcos-létszámot jelentett. Lásd a 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentését, 39. o.

⁷⁵⁷ Tarasov 76–77. o.

⁷⁵⁸ 4. gárdahadsereg 174–175. o., Tarasov 78. o.

⁷⁵⁹ Balaton 1999 31. o.

⁷⁶⁰ HL KSZV-napló 5000. fölió.

⁷⁶¹ Tarasov 78. o., illetve szovjet adatokra hivatkozva Tóth 188. o.

⁷⁶² Krilov 28. o.

Az ellencsapással szemben harcoló német–magyar erők – szovjet adatok szerint – az alábbi képet mutatták január 27-én este:⁷⁶³

Arcvonal	Élőerő	Páncélosok	Tüzérségi lövegek	Aknavetők	Géppuskák
A Velencei-tó és a Duna között (északi szárny)	19 230 fő	284 db	238 db	184 db	1115 db
A Balaton és a Duna között (déli szárny)	17 ezer 20 fő	130 db	189 db	224 db	934 db
Összesen:	36 250 fő	414 db	427 db	408 db	2049 db

A német páncélosfőlény – nem a meglévő, hanem a valóban bevezethető haditechnika mennyiségét figyelembe véve – a német levéltári adatok nem támasztják alá.⁷⁶⁴

A szovjetek aznap is jelentős csata- és vadászpilótatevékenységet folytattak, főként a IV. SS-páncéloshadtest felett, és 260 bevetést hajtottak végre.

A német–magyar légierő repülőgépeit a hófúvások nagyrészt a repülőtereken marasztalták. A páncélvadász-csatarepülőgépek ennek ellenére bevetéseket hajtottak végre, és Sárbogárdtól keletre négy szovjet páncélosot lőttek ki. Egy szovjet repülőgépet a vadászpilóták lőttek le.⁷⁶⁵

A reggeli helyzetértékelés során Gaedcke vezérőrnagy arról számolt be Grolmannnak, hogy a „Balck” seregcsoport déli szárnyán az ellenség felvonulóban van. Egész éjjel gépjárművek és vonuló gyalogság zaját észlelték. A bevetett felderítő osztagok a Sió-csatornától délre számtalan páncéltörő ágyút és kiterjedt aknamezőket azonosítottak. Ezzel összefüggésben a 3. páncélosadosztálynak meg kellett változtatnia eddigi alkalmazott harcjelzését és „tűszúrások” helyett erősebb szovjet csoportosítások ellen kellett erőit összehívnia.

Északon, a IV. SS-páncéloshadtest arcvonalán időközben azonosították a 23. harckocsihadtestet, amelynek 30 harckocsija éppen Pettendet támadta. Az éket északi irányból, Baracsán keresztül sűrű szovjet oszlopok követték. A támadók már be is törtek Pettendre. Kajászsószentpéter és Vereb körül is erőteljes szovjet támadások bontakoztak ki, mintegy 100 páncélos bevetésével.

Emiatt a „Balck” seregcsoport utasította a IV. SS-páncéloshadtestet, hogy a nyugati irányú támadást ideiglenesen *figgessze fel* – valójában még meg sem indította azt –, és először ezeket a szovjet csoportosításokat verje szét, valamint tartsa a Pázmánd – Vereb – Váli dél vonalat.

A védelem erősítése érdekében a hadtest csapatai még a sérült páncélosok és a mélységben lévő erők előrevonására is parancsot kaptak, hogy ezekkel kiegészülve visszaverhessék a 23. harckocsihadtest támadását.

A hadinapló megemlíti: milyen sajnálatos, hogy a Luftwaffe nem észlelte a szovjet harckocsihadtest partváltását, amely Budapest északi részéből érkezve kelt át a Dunán.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy véleményünk szerint nem csak a Luftwaffe hibázott, amelynek felderítését a rossz időjárási viszonyok amúgy is megnehezítették. A „Balck” seregcsoport törzse sem vette komolyan Gille SS-Obergruppenführer egy nappal korábbi jelentését, miszerint a szovjetek páncélosok beérkezését várják.

Az igazsághoz hozzátartozik, hogy a 3. SS- és az 1. páncélosadosztály katonái is elmulasztották átvizsgálni azt a mintegy 15 szovjet

páncélosot, amelyeket január 26-án estig kilőttek. Ha megteszik, a zsákmányolt okmányok alapján bizonyára már akkor beazonosíthaták volna az újonnan idevezényelt 23. harckocsihadtestet. A hadosztályok mentségére szolgált, hogy a páncélosok átvizsgálására a szakadatlan és rendkívül heves éjszakai harcok közepette bizonyára nem nagyon maradt idejük. Amennyiben Gille jelentését a seregcsoportnál figyelembe vették volna, és alaposabb felderítést vezetnek be, Balck tábornok bizonyára nem adott volna még 27-én hajnalban is parancsot a nyugati irányú támadás haladéktalan megindítására (a 23. harckocsihadtesttel a német csapatok hátában).

A Vértesben a magyar 1. huszárhadosztály erői a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjának 12 páncélosával együtt Csákvár irányában indítottak támadást.⁷⁶⁶ A „Balck” seregcsoport azt szerette volna, ha a magyar huszárok támadása Csákváron keresztül teret nyerne dél felé, és így a Zámolytól keletre elakadt 4. lovasdandár kötelékeivel megvalósulhatna az együttműködés.

Gaedcke a továbbiakban javasolta, hogy amennyiben a déli szárny ellen is támadás indul, a 23. páncélosadosztályt Székesfehérvárnál tartott állásaiból vonják ki és a Velencei-tó déli sarkánál gyülekeztessék. Így szükség esetén a hadosztályt déli irányban is be tudnák vetni. Délélőtt 10 óra 20 perckor Balck tábornok felhívta Wöhler, és arról folytattak megbeszélést, hogy a IV. SS-páncéloshadtest támadásának mintegy 48 órás halogatása miatt a seregcsoportnak északi szárnyán már ellenséges támadásokat kellett kivédeni, és így védelemre kényszerült. Wöhler úgy gondolta, a legfontosabb a 23. harckocsihadtest támadásának kivédése volt. Egyben arra kérte Balckot, a lehető legalaposabban avatkozzon be a IV. SS-páncéloshadtest harcvezetésébe.

A „Balck” seregcsoport és a Dél Hadseregcsoport két vezetője e véleményalkotásakor nem vette figyelembe, hogy a 48 órás késedelemről a IV. SS-páncéloshadtest két páncélozott harccsoportnyi erőre zsugorodott páncélosadosztálya 24 órája már a 23. harckocsihadtesttel és azt támogató szovjet kötelékekkel állt szakadatlan harcban. Tehát Gille egy álló napja már nemcsak nem akart, de nem is tudott nyugat felé támadni.

Gaedcke 11 óra 50 perckor arról volt kénytelen beszámolni Grolmannnak, hogy reggel 9 óra óta a seregcsoport déli szárnyát is jelentős szovjet lövészerők támadják, 30 harckocsi támogatásával. A támadó kötelékek Sárszentmiklós körzetéből Sárbogárd felé törtek előre, délről pedig Hercegfalva ellen nyomultak. Ezért a „Balck” seregcsoport azt az elhatározást hozta, hogy akár a 4. lovasdandár gyengítése árán is, de a 23. páncélosadosztályt kivonja és Székesfehérvártól délre gyülekezteti. Egyben a seregcsoport kérte, hogy a 356. gyaloghadosztályt is utalják alárendeltségébe, mivel ennek erőit Székesfehérvár körül védelemre kívánta alkalmazni. Grolman közölte, hogy a hadseregcsoport engedélyezi a kérelmet. A hadosztály alárendelését távirati úton hamarosan el is rendelték. A beérkező csapatokat Székesfehérvár körzetében harccsoportokban kellett alkalmazni.

A 23. páncélosadosztállyal és a 356. gyaloghadosztállyal kapcsolatos szándékokról a hadseregcsoport 13 órakor tájékoztatta az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadművelleti osztályát is.

Időközben a németek számára egyértelművé vált, hogy a szovjet csapatok a „Balck” seregcsoport déli szárnyán Simontornya és a

⁷⁶⁶ A páncéloscsoportnak január 27-én reggel 8 órakor kellett megindítania támadását a csákvári műút mentén az 1. huszárhadosztály 4/I. huszárosztályával közösen. A páncélosoknak Kotló-hegytől délre le kellett kanyarodniuk az útról és kelet felé támadniuk tovább, hogy Csákvárt északi irányból rohanhassák le. A német páncélozott harccsoport előtt az 1. huszárhadosztály egy utászszakaszának kellett aknamezesítenie az utat. Mint látni fogjuk, ez nem sikerült. Lásd ehhez HL M. kir. 2/I. huszárosztály iratai. Az 1. huszárhadosztály Ia intézkedései a 2/I. huszárosztály számára. 299./I. hu. ho. Ia. 45. I. 26.

Duna között széles arcvonalon indítottak támadást, amelyet jelentős mennyiségű páncélos is támogatott.

A „Balck” seregcsoport jelentése szerint a szovjetek betörték Sárbogárdra, a 18. harckocsihadtest 30 harckocsija pedig Hercegfalvától délnyugatra nyomult előre. Innen keletre a szovjetek már átlépték a Hercegfalva – Dunapentele útvonalt is. Ezen támadó csoportosítások ellen jelen pillanatban csak a 3. páncélosadosztály néhány gyenge harccsoportja állt rendelkezésre, amelyek a mozgó védelem eszközével csupán a szovjetek súlyponti csoportosításaival szemben operálhattak. A hadosztály páncéloscsoportját a Hercegfalvától nyugatra előretörő szovjet páncélos ék ellen vetették be.

Gaedcke 14 óra körül felhívta Grolmant és javasolta, hogy a Velencei-tótól északnyugatra tartott arcvonal-kiszögellést (vagyis a „pázmándi zsákot”) szüntessék meg, az 1. páncélosadosztályt pedig vonják ki. A javaslat szerint a kivont hadosztály az ugyancsak átcsoportosítandó 23. páncélosadosztállyal és a 3. páncélosadosztállyal közösen összpontosított támadást indíthatna dél felé, hogy az ott betört szovjet erőket szétverjék.

Grolman a javaslatot 16 óra 55 perckor továbbította Wenck altábornagynak, a német szárazföldi haderő vezérkara vezetési csoportfőnökének. Grolman altábornagy azt javasolta, hogy északon a Váli-víz – Baracska – Pettend – Kápolnásnyék vonalat tartsák, és az 1. páncélosadosztályt déli irányban való alkalmazás céljából vonják ki. Wenck ezzel egyetértett.

Grolman kitért arra is, hogy a támadás leállítására északon Budapest védői számára új harcászati és lélektani helyzetet jelent, és ezért megkérdezte, engedélyezhetik-e nekik a kitörést. Wenck válasza nemleges volt, és hozzátette, valószínűtlen, hogy a védőknek még sikerülhet áttörni. *Ezzel a Budapesten bekerített német–magyar csapatokat német részről gyakorlatilag leírták.*

A „Balck” seregcsoport 17 óra 10 perckor leadott esti helyzetértékelő jelentése szerint délen a 18. harckocsihadtest már mindhárom harckocsidandárával támadásban volt. Hercegfalvát elfoglalták a szovjetek. A 3. páncélosadosztály páncéloscsoportja innen északnyugatra páncélosütőzetet vívott a szovjet harckocsikkal. A „Balck” seregcsoport azt tervezte, hogy e szovjet csoportosítás ellen Nagyhantostól 5 km-re délre reteszállást alakít ki.

A IV. SS-páncéloshadtest arcvonalán is tovább folytatódott a szovjet támadások. Ezred erejű szovjet csoportosítás kelt át az 5. SS-páncélosadosztály aggszentpéteri hídfőjétől keletre, de Pettendet ekkorra már visszafoglalták a németek. A szovjet csapatok Kajászsószentpétertől délre nyugati irányban, Verebtől kelet felé, Váltól pedig délkelet felé folytatták támadásukat.

Guderian vezérezredes 17 óra 25 perckor felhívta Grolmant és azt kérdezte, folytatható-e a IV. SS-páncéloshadtest támadása. Grolman nemmel válaszolt. Guderian erre közölte Hitler parancsát, miszerint a IV. SS-páncéloshadtestnek védelembe kell átmennie, délen pedig a hadseregcsoport az 1. és 3. páncélosadosztály, valamint később a 23. páncélosadosztály erőivel indítson támadást. A 23. páncélosadosztályt addig nem szabad kivonni Székesfehérvártól, amíg leváltására elegendő erő nem áll rendelkezésre. A Führer külön kiemelte, hogy Székesfehérvár térségében nem történhet semmi „bizonytalan dolog”.

Grolman öt perccel később, 17 óra 30 perckor a következő parancsot továbbította a „Balck” seregcsoport vezérkari főnökének:

1. a IV. SS-páncéloshadtest támadását az északi arcvonalon *beszüntetni*;
2. a Velencei-tó és a Váli-víz között a lehető legtávolabbi védőállás kialakítására kell törekedni;
3. az északról kivont és délre átcsoportosítandó 1. páncélosadosztállyal, a délen harcoló 3. páncélosadosztállyal, valamint a Székesfehérvártól kivonandó 23. páncélosadosztállyal egy déli irányú támadást kell előkészíteni;

4. Székesfehérvár térségét a 23. páncélosadosztály megfelelő erőkkel addig tartsa, amíg megfelelő erőkkel le nem váltják őket.

Guderian egyetértett ugyan a IV. SS-páncéloshadtest védelembe rendelésével, de szerinte a Velencei-tó és a Váli-víz között kívánatos volt egy hídfő megtartása. A vezérezredes még egyszer rámutatott arra, hogy Hitler szerint Székesfehérvár keleti és északi előtere veszélyben volt, ezért szükséges a 23. páncélosadosztály átcsoportosításával addig várni, amíg megfelelő erőkkel le lehet váltani.

Gaedcke hamarosan közölte Gille törzsével is, hogy a IV. SS-páncéloshadtestet védelembe rendelő parancsot kiadták. Ezzel a Budapest felmentésére indított utolsó, „Konrad 3” fedőnevű hadművelet véget ért.

Az 1. páncélosadosztály a továbbiakban parancsot kapott, hogy Pusztaszabolcsnál gyülekezzék és vonuljon dél felé. Gaedcke szerint a páncélosadosztály kivonása után a megmaradt erők nem teszik majd lehetővé, hogy a németek a Váli-víz és a Velencei-tó között hídfőt tartsanak meg. Balck tábornok inkább a Baracska – Kápolnásnyék útvonalat tartotta volna. Abban megegyeztek, hogy meg kell várni, hogyan alakul a helyzet azok után, hogy aznap számtalan szovjet páncélosot sikerült kilőniük.

A „Balck” seregcsoport úgy tervezte, hogy a vezetés megkönnyítése és a III. páncéloshadtest törzsének felszabadítása érdekében a IV. SS-páncéloshadtest törzse veszi majd át a harcvezetést a Vértes déli sarkáig, az I. lovashadtest parancsnoka pedig saját törzsével egyben a magyar VIII. hadtestet is vezetni. Ezáltal Breith tábornok III. páncéloshadteste a Sárvíz-csatorna és a Duna közötti az 1., 3. és 23. páncélosadosztály déli irányú támadását irányíthatná. A Sárvíz-csatorna és a Balaton között továbbra is Pape vezérőrnagy törzse vezette a csapatokat.

Gaedcke ez után kitért arra, hogy attól tart, a támadás súlypontjának délre való áthelyezése gyakorlatilag egyet jelentett Budapest felmentésének feladásával. Grolman erre erőteljesen annyit mondott, reméli, hogy a szovjet gyorsan mozgó kötelékek szétverése után még döntő eredményt tudnak elérni. Mindazonáltal meg kellett fontolni azt is, hogyan tudna a IX. SS-hegyihadtest kitörni.

Wenck 17 óra 55 perckor beszélt Grolmannal, és felvetette neki, hogy a IV. SS-páncéloshadtest részeit, de különösen a 403. népi-tüzérhadtestet Székesfehérvárhoz kellene átcsoportosítani, hiszen a IV. SS-páncéloshadtest „*a védelemhez túl erős*”. Ezt a véleményét a hadtest alárendeltségében megmaradt két, meglehetősen legyengült SS-páncélosadosztály parancsnokai bizonyára vitatták volna.

Ezek alapján Grolman 18 óra 10 perckor közölte Gaedckével, hogy az ottani védelmet szilárdítandó a 403. népi-tüzérhadtestet Székesfehérvár térségébe kell átcsoportosítani.

Balck tábornok este 18 óra 30 perckor arról számolt be Grolmannak, hogy a déli számon meglehetősen kiélezett a helyzet. A támadásban a 18. harckocsihadtest legalább két harckocsidandára és hat lövészadosztály erői vettek részt. Hercegfalva elfoglalása után a szovjet harckocsi-kötélékek Nagylók és Kisvenyimalsópusztá körzetéig nyomultak előre. Ha a németek nem cselekszenek gyorsan, másnap a szovjetek dél felől támadva Székesfehérvár előtt állhattak.

Az 1. páncélosadosztály kivonásának időpontja meglehetősen kétséges volt, mivel csapatait éppen minden irányból támadták. A legoptimistább becslések szerint sem lehetett dél felé alkalmazni másnap délutánál korábban. Az egyetlen rendelkezésre álló erőt a 23. páncélosadosztály jelentette, amelyre délen égetően szükség volt, még azelőtt, hogy a 356. gyaloghadosztály harccsoportjai és a 403. népi-tüzérhadtest ütegei beérkeztek volna.

Wöhler erre azt javasolta, hogy a 23. páncélosadosztály Jagdpanzer IV vadászpáncélosait és egy ezred-harccsoportját hagyják a székesfehérvári arcvonalszakasz mögött, ezeket erősítsék meg

⁷⁶³ Uo.

⁷⁶⁴ Ehhez lásd a függelékben a német–magyar hadosztályok 1945. január 27-i állapotát.

⁷⁶⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 27. 1. 1945 (628. tekeres 7213097. felvétel).

a IV. SS-páncéloshadtest egy zászlóaljával, a páncélosadosztály egyéb erőit pedig meneteltesék dél felé.

Ekkor Grolman közbeszólt, hogy a Führer parancsát szem előtt kell tartani, vagyis a szovjetek betörését Székesfehérvárnál minden körülmények között meg kell akadályozni. Grolman szerint inkább délen kockáztassanak, mint északon, hiszen egy Székesfehérvár környéki kudarc az egész Dél Hadseregcsoport helyzetét veszélyeztethette.

Ezt figyelembe véve Wöhler utasította a „Balck” seregcsoport vezérkari főnökét, hogy a 23. páncélosadosztálytól csak egy páncélgránátos-zászlóaljat küldjenek dél felé. A hadosztály egyéb kötelékeit csupán másnap reggel indítsák útba, feltéve, ha kiderült, hogy a szovjetek nem Székesfehérvárt támadják, és a leváltó német csapatok is tervszerűen beérkeznek.⁷⁶⁷

Grolman 19 óra 05 perckor tájékoztatta Wencket az elrendelt intézkedésekről. Wenck erre engedélyezte a 403. népi-tűzérhadtest Székesfehérvárnál való alkalmazását.

Grolman és Gaedcke 19 óra 15 perckor ismét megbeszélték a helyzetet. Grolman felvetette, hogy a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportját kivonhatná a Vértesből és Székesfehérvárhoz csoportosíthatná át, így a 23. páncélosadosztály erői felszabadulnának. Gaedcke ezzel kapcsolatban arról számolt be, hogy a páncéloscsoport amúgy is elakadt Csákvár irányában, miközben több páncélosa aknára futott. A 6. páncélosadosztály páncéloscsoportjának tervezett átcsoportosításáról a hadseregcsoport 19 óra 30 perckor értesítette az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadműveleti osztályát is.

A félreértések elkerülése végett a szóban közölt intézkedéseket távirat formájában írásban is eljuttatták a „Balck” seregcsoport törzséhez.

Éjfél után, hajnali 1 óra 10 perckor az OKH-tól távirati parancs érkezett, amely elrendelte a IV. SS-páncéloshadtest támadásának beszüntetését, a 356. gyalghadosztály és a 403. népi-tűzérhadtest Székesfehérvártól északkeletre való alkalmazását, valamint az 1., 3. és 23. páncélosadosztály déli irányú támadását, amelyet a dunaföldvári folyamátkelő birtokbavételének feladatával is kiegészítettek.⁷⁶⁸

Január 28-án hajnali 2 óra 45 perckor látott napvilágot a január 27-i napijelentés azon kiegészítése, amely a „Balck” seregcsoport új hadrendjét és sávhatárait rögzítette.

Eszerint az 1., 3. és 23. páncélosadosztály a III. páncéloshadtest alárendeltségébe került. A IV. SS-páncéloshadtestben megmaradt két SS-páncélosadosztály mellé került beosztásra a „Holste” hadosztálycsoport (a 4. lovasdandár és a magyar 2. honvéd páncélosadosztály). A hadosztálycsoport átvette a 23. páncélosadosztály korábbi arcvonalszakaszát is. Az I. lovashadtest parancsnoka, Harteneck lovassági tábormok egyben a magyar VIII. hadtestet is irányította, így alakult meg a Harteneck-hadtestcsoport.

A IV. SS-páncéloshadtest és a Harteneck-hadtestcsoport között az alábbi sávhatárt állapították meg: Súr déli széle – Mórtól 3 km-re lévő útelágazás – a 458-as magaslat déli lejtője – Gánt déli széle – Vértesacsa déli széle.⁷⁶⁹

A „Balck” seregcsoport két páncéloshadtestének páncélosadosztályai és 4. lovasdandára az alárendeltségi viszonyok átalakítása után

január 27-én este az alábbi *bevezető* páncéloserővel várták a következő csatanapot.⁷⁷⁰

IV. SS-pc.hdt.	Panzer IV	Panther ⁷⁷¹	Tiger	Jagdpanzer IV	StuG. III és StuG. IV	Sturm z. IV	Összesen:
3. SS-pc.ho.	1	1	1 ⁷⁷²	–	3	–	6
5. SS-pc.ho.	3	9	–	6	2 ⁷⁷³	–	20
4. lov.dd.	–	10 ⁷⁷⁴	0 ⁷⁷⁵	1	4	–	15
m. 2. pc.ho.	14	–	–	–	–	–	14
Összesen:	18	20	1	7	9	–	55
III. pc. hdt.							
1. pc.ho.	–	10	–	–	2	–	12
24/I. pc.o. ⁷⁷⁶	–	5	–	–	–	–	5
3. pc.ho.	4	9	–	6	4	–	23
23. pc.ho.	3	3	–	6	1	–	13
Összesen:	7	27	–	12	7	–	53
Mindösszesen:	25	47	1	19	16	–	108

Pontosan két órával azután, hogy Grolman továbbította a „Balck” seregcsoportnak a IV. SS-páncéloshadtest támadását leállító parancsot, 19 óra 30 perckor a seregcsoport újabb táviratot kapott a Dél Hadseregcsoporttól. Ezúttal arra utasították Balck tábormokot, hogy Budapest felett repülőgépről dobassa le a Führer napiparancsát a következő szöveggel.⁷⁷⁷

„Főhadiszállás, 1945. I. 27.

Napiparancs Budapest védőőrségének.

Budapest védőőrsége 1944. XII. 16-a óta Pfeffer-Wildenbruch SS-Obergruppenführer hősies vezetésével heteken keresztül a legsúlyosabb harcokban verte vissza a bolsevisták valamennyi támadását és nagy veszteséget okozott az ellenségnek előőrhelyen és anyagiakban. A szárazföldi haderő gránátosainak, a Waffen-SS tagjainak és a velük harcoló magyar kötelékeknek hősiessége és vezetőjük felelősségteljes irányítása valamennyi front katonájának példaképpül szolgál.

A német és a szövetséges magyar nép köszönetet mond Budapest felfáradt hősies harcukért és a közös ellenséggel szembeni áldozatkészségükért. A kiválóan helytálló védőőrségnek tartania kell Budapestet mindaddig, míg a felmentés órája el nem érkezik. Adolf Hitler s.k.”

Ez az óra azonban sohasem jött el.

⁷⁷⁰ HL KTB/HGr. Süd Zustand der Divisionen Stand vom 27. 1. 1945 (628. tekerics 7212812- 7212814. felvétel), illetve 1945 Wöchentliche Zustandmeldung/ Nachmeldung IV. SS-Pz. Korps – Div. Gruppe Holste. Fernschreiben an OKH vom 31. 1. 1945 (628. tekerics 7212836. felvétel). A táblázat hiteles források hiányában nem tartalmazza az 509. nehézpáncélos-osztály, a 303. rohamtüzérdandár és a 219. rohampáncélos-osztály bevezető páncélos-állományát. A két páncélososztálynak valószínűleg nem volt egy-két harcjárműnél több bevezető páncélosa, a IV. SS-páncéloshadtestnek alárendelt 303. rohamtüzérdandár becslésünk szerint körülbelül további 19 harc képes rohamlőveggel rendelkezhetett.

⁷⁷¹ Panther és parancsnoki Panther harcokcsi

⁷⁷² Tiger E nehézharcokcsi

⁷⁷³ StuG. IV rohamlővegek

⁷⁷⁴ Január 28-tól alárendelve a 6. páncélosadosztály páncéloscsoportjától (11. páncélosezred, 114/II. páncélgránátos-zászlóalj, 6. páncélos-felderítőosztály és 76/I. páncélos-tüzérosztály).

⁷⁷⁵ A 4. lovasdandárnak alárendelt „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály egyik harcokcsija sem volt bevezető állapotban.

⁷⁷⁶ 24. Pz. Div. 308. o.

⁷⁷⁷ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 117/45 (628. tekerics 7212777. felvétel).

11. fejezet:

A legjobb védekezés: a támadás

(1945. január 28–30.)

1945. január 28. vasárnap

(Időjárás: fagy, felhős égbolt, a déli órákban kissé felszakadozottabb, helyenként gyenge havazás; az utak állapota változatlan.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán a szovjetek január 28-ára virradó éjszaka Ozorától északkeletre századnyi erővel hídfőt foglaltak a Sió-csatomán. A német–magyar erők éjszakai ellenlökés során Igarától keletre visszafoglalták korábbi állásaikat, de az ezrednyi erővel támadó szovjetek Igar déli széle, a helységtől 2 km-re északkeletre lévő útkereszteződés és Fancspusztá déli széle között mégis betörték.

Éjszaka a Sárvíz-csatomától keletre is folytatódott a szovjet támadások. A harcokcsikkal megerősített lövészerők elérték Káloz délkeleti körzetét. A 18. harcokcsihadtest 25 páncélosa Kishantospusztá felé támadott. A német felderítők hajnali 1 órakor Mélykúttól 2 km-re délre 35 harcokcsi, tüzérség, páncéltörő ágyúk, valamint lövészcsoportok vonulását észlelték északi irányban.

A III. páncéloshadtest január 28-án a magyar 3. hadsereg alárendeltségébe lépett, és a Sárvíz-csatoma és a Duna között átvette a harvezetést.

Napközben a balatoni arcvonal továbbra is nyugodt maradt. Ádándtól és Ozorától északkeletre a magyar csapatok a Sió-csatoma északkeleti partjáról egy-egy századerejű szovjet támadást vertek vissza.

A szovjet 233. lövészhadosztály Simontornyától északra és északkeletre kiharcolt betöréséből az önálló 32. gárdagépesített dandár páncélosainak támogatásával északi és északnyugati irányban indított támadást. Két lövészzászlóalj négy harcokcsi támogatásával elfoglalta Igar. A Simontornya – Huszárpusztá út vonal mentén négy lövészzászlóalj és három harcokcsi nyomult előre. A szovjetek áttörték a gyenge fedező vonalat, majd hamarosan elérték a Mezőszilastól 3 km-re keletre fekvő terepszakaszt.

Sáregres körzetéből a szovjetek hadosztálynyi erővel észak-északnyugat felé indítottak támadást. Elfoglalták Fanospusztát, majd tovább folytatták előrenyomulásukat északnyugati irányban.

Az 1. páncélos-felderítőosztály ellenlökéssel próbálkozott, de a túlerőben lévő szovjetekkel szemben nem ért el eredményt. A német–magyar csapatok hozzáláttak, hogy Vámpusztá – Igar-tól nyugatra és északra lévő magaslatok – Mezőszilastól keletre lévő magaslatok – Huszárpusztá déli része – Őrspusztá déli szegélye vonalában újabb reteszállást építsenek ki.⁷⁷⁸

A III. páncéloshadtest törzsének napközben a Sárvíz-csatoma és a Duna között a szovjetek nagyszámú harcokcsival támogatott támadásaival kellett megbirkóznia.

A széles arcvonalon rohamozó szovjetek erős lövészkötelékei néhány páncélos támogatásával elérték a 103-as magassági pontot Káloztól 4,5 km-re keletre. A Sárbogárd – Sárkeresztúr útvonalról keletre a szovjetek körülbelül zászlóaljnyi gyalogsággal és hat harcokcsival északnyugati irányban törtek előre. A támadók elérték Felsőkörtvélyes északnyugati körzetét, és birtokba vették Nagylókot.

A 3. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja és a 394. páncélgránátos-ezred erői délelőtt Kishantospusztától délre még vissza tudták verni a 110. harcokcsidandár, a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred és az 1438. önjáró tüzérezred egy ISzU–152 ütegének összesen 25 páncélossal végrehajtott támadását. Világosnál – amit időközben a 181. harcokcsidandár is támadott – a harcok közben a németek nyolc szovjet harcokcsi kilövését jelentették. Szovjet adatok szerint itt a 18. harcokcsihadtest erői négy T–34-et, két ISzU–122-öt és két ISzU–152-öt veszítettek.⁷⁷⁹ Délután azonban a szovjetek összevonták erőiket, s újabb támadásuk Nagyhantossig vetette vissza a németeket.

A szovjetek délelőtt négy harcokcsival elérték és lezárták a Dunapentele – Perkátá és a Perkátá – Adony útvonalakat. Délután 14 óra körül a 170. harcokcsidandár 3. zászlóalja hat harcokcsijának támogatásával a szovjetek keletől támadást indítottak Perkátá elfoglalására, betörték a településre, de mivel nem szervezték meg azonnal a védelmet, az itt harcoló 23. páncélos-felderítőosztály a betört csapatokat egy ellenlökéssel kiverte onnan. A 18. harcokcsihadtest jelentése szerint itt német nehézharcokcsik is harcoltak. A németek a 170. harcokcsidandár egy elfogott szovjet harcokcsijának vallo-másából úgy értesültek, hogy a dandárnak át kellett volna törnie Adony körzetébe, majd tovább Ráckeresztúrig. A dandár jelentős veszteségeket szenvedett aznap: négy harcokcsiját német páncélva-dász-repülőgépek, ötöt német páncélosok lőttek ki, kettőt pedig aknára futott.⁷⁸⁰

A németeket meglehetősen nyugtalanította, hogy Perkátá déli és délkeleti körzetében a szovjetek jelentős erőket vontak össze. A Perkátát dél felől 2 km-re megközelítő 32. gépkocsizó lövészdandár ellen egy német páncélozott harccsoport (négy harcokcsi és 11 lövészpáncélos) indított ellenlökést. A kísérletet a szovjet páncéltörő

7213105. felvétel), Tagesmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekerics 7213109. és 7213112. felvétel).

⁷⁷⁹ A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése 43. o.

⁷⁸⁰ A IV. SS-páncéloshadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 299. főlő.

ágyúk és az 1453. önjáró tüzérezred egy ISzU–152 ütege visszaverte. A dandár ezután dél felől megrohmozta Perkátát (a 170. harcokcsidandár támadásával nagyjából egy időben), s elérte a településtől délre lévő 125-ös magaslatot. Tovább nem jutott, mert Perkátá déli széléről német harcokcsik és lövészpáncélosok tüzebe ütközött.

Az előretört szovjet harcokcsi-ékek már az 5. SS-páncélosadosztály jobbszárnyát és Felsőcikolamajorban lévő harcálláspontját fenyegették. A veszély elhárítása érdekében 11 óra körül a hadosztály egy kisebb páncélozott harccsoportja Felsőcikolamajortól délnyugati irányban ellenőrkést indított, és Alsócikolamajornál, a 143-as magaslat környékén öt szovjet harcokcsiba ütközött, amelyekkel felvette a harcot.

Dunapentelén a szovjetek elvágták a 3/II. páncélgránátoszászlóalját, majd délnyugati irányból két zászlóalj erejű támadást is indítottak ellene. A németek azonban mindkettőt visszaverték.

A nap során beérkezett – nem végleges – jelentések alapján a németek a Sárvíz-csatorna és a Duna között összesen 25 szovjet páncélost lőttek ki.⁷⁸¹

A IV. SS-páncélosadtest és északi arcvonaláról kivont 1. páncélosadosztály a reggeli óráktól kezdve megkezdte erői átcsoportosítását Pusztaszabolcs körzetébe. A hadosztály kisebb páncélgránátoskötőlekeket küldött előre Felsőcikolamajorhoz, ahol azok páncéltörő reteszállásokat létesítettek. Ezek védték a gyülekező csapatokat az előretört szovjet páncélosok rajtaütészerű támadásától.

A gyülekezési körletbe beérkezett csapatokat jelentős mértékben átszervezték. A 113. páncélgránátos-ezred nagy veszteségeket szenvedett századait Stark százados parancsnoksága alatt a 113. zászlóaljból (Kampf-Bataillon 113) egyesítették. A zászlóalj a „Mahler” századból (az 1-3. század maradványaiból) és a „Stehling” századból (az 5-7. század még harc képes katonáiból) állt össze.

A zászlóalj nehézfegyver-százada a 113/4. század Sd.Kfz. 251/9 „Stummel” 7,5 cm-es löveggel felszerelt lövészpáncélosaiból, valamint a 113/4., 8. és 9. századok önjáró 2 cm-es légvédelmi géppáncéltörő és gépvontatású 7,5 cm-es páncéltörő ágyúiból állt.

A hadosztály parancsnoka harcálláspontját Zichyújfaluban rendezte be. Thunert vezérőrnagy a páncélosadosztály gyenge páncélgránátos-nyalagságát két harccsoportba osztotta.

Huppert alezredes harccsoportja az 1. páncélgránátos-ezred maradványaiból szervezett 1. zászlóaljból, a 37. páncélvadászosztály két szakaszából, az 1. páncélgránátos-ezred törzsszázadából (légvédelmi géppáncéltörő, páncéltörő ágyús-, gyalogságilöveg- és motorkerékpároslövész-szakaszokból) állt. Ígéretet kaptak rá, hogy őket támogatja majd az 509. nehézpáncélos-osztály 15 Tiger B nehézharcokcsija is.

Marcks őrnagy harccsoportja a 113. zászlóaljból, a 113/10. (páncélos-utász-) század lövészpáncélosaiból, a 37. páncélvadászosztály két szakaszából és a 24/I. páncélososztály 11 Panther harcokcsijából állt. A 24/I. páncélososztály egyúttal a 3. SS-páncélosadosztálytól az 1. páncélosadosztály alárendeltségébe lépett.

Az 1. páncélos-ezred megbízott parancsnoka, Elias százados Gárdony körül gyülekeztette a hadosztály bevethető Panther harcokcsijait, amelyeknek Staudte százados volt a parancsnoka. A 73. páncélos-tüzérezred Pusztaszabolcs keleti körzetébe vonult. A tüzérosztályok jelentős veszteségeket szenvedtek a szovjet csatapultógépektől, amelyek a dél felé vonuló ütegeket támadták. Gárdonyt is szovjet légitámadás érte, amelyben az éppen üzemanyagot vételező páncélosok kezelőszemélyzete komolyabb veszteségeket szenvedett.

⁷⁸¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7213105. felvétel), Tagesmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7213109. felvétel), HL KSZV-napló 4989. és 4999. folió.

A hadosztály 1. páncélos-felderítőosztályának kisebb részei az 1/6. páncéloszászad Panzer IV harcokcsijaival megerősítve még Székesfehérvárnál biztosítottak.⁷⁸²

A 23. páncélosadosztály leváltott és déli irányban átcsoportosított kötelei január 28-án hajnali 02 óráig elérték Aba körzetét. Az 51. páncélos-utászászlóaljat, a 23. páncélos-felderítőosztály néhány páncélgépkocsiját, a 128/I. páncélos-tüzérosztály erőit a Schulz-páncéloscsoport (23/8. páncéloszászad) nyolc páncélosa támogatta. A 23. páncélos-ezred egy másik páncéloscsoportja még a 4. lovasdandár arcvonalán tartózkodott. A 126. és 128. páncélgránátos-ezredek, valamint a 128. páncélvadászosztály Aba térségébe való átcsoportosítása reggel már folyamatban volt.

Dél körül Középmajornál, Sárkeresztúrtól mintegy 10 km-re délkeletre a szovjet harcokcsik közeledésének hírére páncélos riadót rendeltek el. A „Schulz” páncéloscsoport megindult, de egyelőre nem ütközött szovjet kötelekbe.

Középmajornál azonban a hadosztály 278. légvédelmi tüzérosztályának biztosító vonalába páncéltörő ágyúkat vontató szovjet tehergépkocsik futottak bele. A németek hét tehergépkocsit kilőttek, a többi délkelet felé visszavonult.⁷⁸³

A IV. SS-páncélosadtest a kapott parancs szerint a Duna és a Velencei-tó között védelembé ment át. Az éjszaka folyamán visszavett arcvonal Adonytól a Duna nyugati partján a Váli-torkolatig, onnan a Váli-víz délnyugati partja mentén Baracska déli részén és Pettenden át Kápolnásnyékgig húzódtott.

Adonyt csupán az 5. SS-páncélosadosztály ellátó alakulataiból felállított riadózászlóalj védte. Innen északra a 10. SS-páncélgránátos-ezred volt védelemben. Az Aggszentpéternél létesített hídfőt a 9/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj még mindig tartotta.

Aggszentpéter és Baracska déli része között a 9. SS-páncélgránátos-ezred zöme és a 3. SS-páncélosadosztály 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóaljának részei helyezkedtek el. A Baracska – Pettend műutat az 5. SS-páncélos-felderítőosztály fedezte.

Pettend körül a meglehetősen legyengült 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj készült fel a védelemre. Ebben az 509. nehézpáncélos-osztály két Tiger B nehézharcokcsija és néhány StuG. III rohamlöveg támogatta. A zászlóalj balszárnyát a 3/3. SS-páncélos-utászászad biztosította.

Pettend és Kápolnásnyék között az 5. SS-páncélgránátos-ezred részei váltották le az 1. páncélosadosztály köteleit. A páncélgránátosok mögött a támogatásukra kijelölt 3/II. SS-páncélos-tüzérosztály tüzelőállásai helyezkedtek el. A 3/I. SS-páncélos-légvédelmi üteg katonái Ferenczmajornál állították fel lövegeiket. Mellettük a 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóalj biztosított.

A 3/IV. SS-páncélos-tüzérosztály a Velencei-tó déli partján vezető út mentén foglalt reteszállást. A 8. üteg egyetlen megmaradt harc képes tarackját átadta a 9. ütegnek. Ezzel az SS-tüzérosztályban a 10. üteg 10 cm-es ágyúi mellett már csak egy tarackos üteg maradt.

Kleffner SS-Obersturmbannführer harccsoportja az éjszaka harcolva vonult vissza Verebtlől, és Gárdonyban rendezte sorait. A harccsoport parancsnoka a 3. SS-páncélosadosztály Kápolnásnyéktől keletre, Ferenczmajornál lévő harcálláspontjára ment, hogy Becker SS-Brigadeführert a Vereb körüli pusztító harcokról tájékoztassa. Kleffner itt azt az újabb utasítást kapta, hogy Gárdonyban várja meg a további parancsokat. Harccsoportját az előzetes tervek

⁷⁸² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7213112. felvétel), 1. Pz. Div. 733–734. o.

⁷⁸³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7213105. felvétel), Tagesmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7213109. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 478. o.

szerint valószínűleg Pusztaszabolcs-hoz fogják majd átcsoportosítani.⁷⁸⁴

Reggel a 9/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj ellenőrkése Aggszentpétertől keletre, Kishalom és a német hídfő között visszafoglalta a korábbi német állásokat, és ezzel helyreállította az arcvonalat. A szovjet csapatok harcokcsik támogatásával betörték Baracska déli részébe is, de a 9. SS-páncélgránátos-ezred másik két zászlóaljának katonái felszámolták a betörést, és kilőttek négy M4A2 harcokcsit.

Dél előtt 11 órakor az északi csoportosítás rövid tűzérési előkészítést követően felújította támadását. A 23. harcokcsihadtest, amely aznap összesen 106 harcokcsival és önjáró löveggel rendelkezett, a 151. lövészadosztállyal közösen Pettenden át Pusztaszabolcs és Sárosd irányában indított támadást. A 104. lövészadtest, állományában a 3. gárda légideszant-, 66. gárda-lövész- és 34. gárda-lövészadosztályokkal, Aggszentpéter és a 101-es magaslat között ugyancsak ebben az irányban indult meg. A támadás második hullámában az 1. gárda-gépesíthadtest követte a főerőket, állományában 18 M4A2 harcokcsival és 19 SzU–100 önjáró löveggel. A szovjet csapatok harctevékenysége azonban lassan bontakozott ki és nem hozta meg a kívánt eredményt.⁷⁸⁵

Napközben a szovjetek a Váli-víz mentén a Dunától Kishalomig számos század erejű támadást indítottak, hogy lekössék a németek erejét. A Nagytétény – Pusztaszabolcs vasútvonal mentén zászlóaljni erővel be is törték, de egy német ellenőrkés visszavetette őket.

Baracskanál már nem volt ilyen könnyű megállítani őket. A hadosztálynyi szovjet csoportosítás számos zászlóalj, illetve ezred erejű támadást indított, amelyeket alkalmanként a 23. harcokcsihadtest mintegy 10-10 páncélosa is támogatott. A szovjetek kíméletlen harcban elfoglalták Baracska déli részét, ezzel a település a temető kivételével már a kezükben volt. A temetőt az SS-páncélgránátosok még tartották.

A támadás délnyugat felé tovább folytatódott. Többször megismételt, ezrednyi erővel végrehajtott támadás után a 10 harcokcsival előretört szovjetek Pettendet is elfoglalták. A 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj súlyos veszteségeket szenvedett maradványai a Tiger B nehézharcokcsik és egy rohamlöveg fedezetében fokozatosan, terepszakaszról terepszakaszra, részben a településen keresztül vonultak vissza. A „piactér” környékén tevékenykedő szovjet mesterlövészek legkevesebb nyolc-tíz német katonával végeztek (legtöbbjük fejlövessel esett el).⁷⁸⁶

A 3. SS-páncélosadosztály már déli irányban elindított 6. SS-páncélgránátos-ezredének részei ellenőrkést indítottak. A 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj katonáit a 24/I. páncélososztály öt Panther harcokcsija is támogatta. A páncélgránátosok rohama összeomlott, és egyik századparancsnokuk is elesett. A német harcokcsik viszont négy T–34 és két páncéltörő ágyú kilövését jelentették.

A 23. harcokcsihadtest a Pettend körüli harcokban aznap nyolc kilőtt T–34/85-öt veszített (ebből hat kiégett). Saját jelentései szerint a hadtest megsemmisített egy Tiger E, egy Panther és négy egyéb harcokcsit, kilenc rohamlöveget, öt lövészpáncélost, hat löveget és három aknavetőt. A németek – szovjet adatok szerint – mintegy 300 főt veszítettek.⁷⁸⁷

A „Holste” hadosztálycsoport arcvonalán a Lovasberény – Székesfehérvár út mentén század erejű szovjet kötelek támadott. Szé-

⁷⁸⁴ Vopersal 634–635. o.

⁷⁸⁵ 4. gárdahadsereg 175–176. o.

⁷⁸⁶ Tommy Natedal: Norwegische Freiwillige im Kampf in Ungarn 1945/ „Pettend fest in unserer Hand”. Aus dem Tagebuch des norwegischen SS-Unterscharführer Jan Barstein, 3./ „Norge”. In: Der Freiwillige 6/2000 24. o.

⁷⁸⁷ A 23. harcokcsihadtest hadinaplója 8. o.

kesfehérvárt aknavetőtűz érte. Este 20 órakor a magyar 3. harcokcsiezred négy Panzer IV harcokcsiját riadóztatták. A páncélosok a magyar „Ney” SS-ezred katonáival közösen visszaverték a szovjeteket Csaláig. A harcokcsik másnap is itt biztosítottak az SS-katonákkal együtt.⁷⁸⁸

Zámolytól délnyugatra és északra a 4. lovasdandár egy-egy zászlóaljni erővel indított szovjet támadást hárított el.⁷⁸⁹

A 3. Ukrán Front déli csapásmérő csoportosításának (18. harcokcsihadtest, 30. és 133. lövészadtest) vezetését január 28-án hajnalban a 26. hadsereg törzse vette át, amelyet utoljára a finnországi fronton vetettek be, de 1944. november 15-től már a Sztavka tartalékában állt. A hadsereg parancsnoka N. A. Gagen altábornagy volt.⁷⁹⁰

Az eddigi eredménytelenséget a szovjetek elsősorban a németek páncélosfőlnényének tulajdonították. Szovjet források szerint a IV. SS-páncélosadtest két SS-páncélosadosztálya – az önálló páncélososztályokkal és a 303. rohamtüzérandárral együtt – aznap mintegy 200 harcokcsival és rohamlöveggel rendelkezett.

A szovjet csapatok hatékonyságát az is jelentősen gyengítette, hogy a hadtestparancsnokok sehol sem képeztek helyi erőfőlnényt. Éppen ellenkezőleg: az alakulatokat az egész arcvonalon egyenlően osztották szét. Ráadásul a fegyvernemek közötti együttműködést sem tudták kielégítően megszervezni. A szovjetek értékelése szerint az arcvonal-kilométerenként összevont 30 löveg nem volt elegendő a német tűzérési lefogásához.⁷⁹¹

Ami a németek állítólagos páncélosfőlnényét illeti: meglehet, hogy a IV. SS-páncélosadtest hadosztályai és önálló páncélosalakulatai valóban rendelkeztek 200 harcokcsival és rohamlöveggel, de hogy ebből nem volt mind bevethető, az egészen bizonyos. Ha a korábban vázolt harctevékenységek során említett harc képes német páncélosokat összeadjuk, a következő képet kapjuk:

- 3. SS-páncélosadosztály: hat harcokcsi és rohamlöveg (egyéb-ként Gárdonyhoz visszavonva);
- 5. SS-páncélosadosztály: 20 harcokcsi és rohamlöveg;
- 303. rohamtüzérandár: körülbelül 19 rohamlöveg;
- 24/I. páncélososztály: öt harcokcsi;
- 509. nehézpáncélos-osztály: két nehézharcokcsi,

tehát összesen körülbelül 52 páncélos.

A 4. gárdahadsereg északi csoportosítása – szovjet forrás szerint – két hadtestében legalább 106, illetve 37 üzem képes páncélossal rendelkezett. Ez összesen 143 harcokcsit és önjáró löveget jelent. Ezek alapján megállapítható, hogy ha valamelyik félnél volt páncélosfőlnény, az biztos *nem német oldalon* jelentkezett. Sokkal inkább az arcvonal másik oldalán.

Az 5. gárda-lovasadtest zöme a január 28-i harcokban nem vett részt. A magasabbegység január 20-28. között egyebek mellett 274 halottat, 1269 sebesültet, 864 lovat, 13 harcokcsit, hat önjáró löveget és 10 löveget veszített.⁷⁹²

A szovjetek egész nap jelentős légitevékenységet folytattak. Felderítő-, csatarepülő- és vadászpilóta-kötőlekeik főleg a III. páncélosadtest és a IV. SS-páncélosadtest felett hajtottak végre bevetéseket.

⁷⁸⁸ Korbuly-napló 40. o.

⁷⁸⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7213105. felvétel), Tagesmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7213109. felvétel), Vopersal 635–636. o. és 24. Pz. Div. 308. o.

⁷⁹⁰ Tóth 188. o.

⁷⁹¹ 4. gárdahadsereg 176. o.

⁷⁹² Az 5. gárda-lovasadtest összefoglaló jelentése 41. o.

A német légierő is fokozta tevékenységét. Éjszakai csatarepülők és bombázó-kötélek január 28-ára virradó éjjel mintegy 200 bevetés alkalmával elsősorban a dunaföldvári Duna-átkelőt, a Csepel-sziget északi részén, valamint Budapest környékén azonosított szovjet csapatösszevonásokat és csapatmozgásokat támadták.

A 4. légiflotta I. repülőhadteste napközben összesen 320 bevetésben támogatta a „Balck” seregcsoport csapatait. A harcok közepette a csatarepülőgépek kilőttek három harckocsit, 60 gépjárművet és két légvédelmi löveget. A vadászipülőgépek hat szovjet gépet lőttek le, másik hatot pedig eltaláltak. A dunaföldvári hídon bombavetés során két telitalálatot értek el.⁷⁹³

Reggel 9 óra 40 perckor Gaedcke kénytelen volt jelenteni Grolmannnak, hogy a szovjetek az éjszaka folyamán a „Balck” seregcsoport déli szárnyán előretörték. A Simontornyától északra elért betörést az 1. páncélos-felderítőosztály és a magyar 25. honvéd gyaloghadosztály kötelékei az Igar déli szélé – Sáregrestől 3 km-re délre húzódó vonalon próbálták felfogni. Kisebb csapátrészek Káloztól nyugatra, a kis tavak környékén biztosítottak. A 3. páncélos-hadosztály páncéloscsoportja Nagyhanostól délkeletre próbálta meg feltartóztatni a szovjeteket. A szovjet harckocsik Dunapentelét nyugatról megkerülték, és elérték a Perkáta és Adony felé vezető utakat.

A IV. SS-páncélos-hadtest a Váli-víz mentén védelembe ment át, és még tartotta a két korábban kiharcolt hídfőt. Arcvonala a Dunától Baracska déli részén át a Pettend – Kápolnásnyék déli része vonalon húzódott. Az 1. páncélos-hadosztály Kápolnásnyék és Gárdony térségében gyülekezett, hogy a lehető leggyorsabban dél felé vonuljon.

Időközben Gille SS-Obergruppenführer és a IV. SS-páncélos-hadtest törzse a Székesfehérvár környéki arcvonala irányítását is átvette. A 23. páncélos-hadosztály rendelkezésre álló kötelékeinek gyülekeztetése az előzetes tervek szerint délután 14 óra körül befejeződhetett, miután a térség kellő biztosítására odavezényelték a 3. SS-páncélos-hadosztály néhány páncélossal megerősített, 300-400 fős harcoló létszámmal rendelkező 3. SS-páncélos-utászszázalóját. Ez azért is fontos volt, mert a 356. gyaloghadosztály első gránátoszázalójának beérkezésére délutánál előbb nem számíthattak.

Ezzel párhuzamosan Raapke altábornagy rendelkezett a Velenicei-tó körzetének védelmével kapcsolatos tűzérségi átcsoportosításokról is.

A IV. SS-páncélos-hadtest jobbszárnyán harcoló két SS-páncélos-hadosztályt támogató tűzeralakulatokat a 104. SS-tűzérparancsnokság irányította. Az alárendelt alakulatok közé tartozott a 17. népi sorozatvető-dandár, a 3. SS- és 5. SS-páncélos-tűzérezred, az 504. SS-sorozatvető-osztály, a 403. népi-tűzérhadtest V. tűzérosztálya, valamint a 29. tűzérfelderítő-osztály egy része.

A hadtest balszárnyát (a 4. lovasdandár és a 356. gyaloghadosztály csapatait) a 403. népi-tűzérhadtest zöme (az V. tűzérosztály nélkül), valamint a német 511. tűzérezred törzsének irányításával a magyar 25. aknavető-tűzérosztály, a 106/III. tűzérosztály, 73. tűzérosztály, 37. tűzérosztály, 6. tűzérosztály, 84. tűzérosztály, illetve a német 870. tűzérezred 1. és 3. könnyű tűzérosztálya, a 809. tűzérosztály, továbbá a 29. és 32. tűzérfelderítő-osztály támogatta.⁷⁹⁴

A magyar 3. hadsereg azt javasolta, hogy a déli támadás során érik el a Cece – Dunaföldvár vonalat, de erre a „Balck” seregcsoport közölte, hogy figyelembe véve a szovjet erők létszámát, inkább összevont erőkkkel, súlypontoszerűen kell támadni.

A 11 óra 40 perckor megejtett déli helyzetfajékoztató után a németek számára Perkáta körzetében rajzolódott ki a szovjetek fő erő kifejtése. Harckocsizó ékeik elfoglalták a Perkátától 3 km-re keletre, Alsócsikolamajornál lévő magaslatot. Ellenük az 5. SS-páncélos-hadosztály egy kisebb páncélozott harccsoportját vetették be.

Időközben az északi szárnyon is fokozódott a szovjetek nyomása. Baracska és Pettend elfoglalták, páncélosaik a Baracska – Pettend útvonalon mozogtak. Az 1. páncélos-hadosztály legtöbb alakulata 12 óráig elérte Pusztaszabolcs körzetét. A 23. páncélos-hadosztály további átcsoportosított erői a tervek szerint 14 óra körül érik el Abát és Sárkeresztúrt.

A további harctevékenységgel kapcsolatban Gaedcke 11 óra 50 perckor a következőket terjesztette elő Grolmannak:

1. A 356. gyaloghadosztály részenként beérkező erőivel leváltanak a 4. lovasdandár Zámoly és a Velencei-tó között bevetett 41. lovas-ezredet, és tartalékként a székesfehérvári arcvonala mögött gyülekeztenek. Ezenkívül 6. páncélos-hadosztály Vértesben elakadt páncéloscsoportját, majd a továbbiakban a magyar 2. honvéd páncélos-hadosztályt is Székesfehérvárhoz csoportosítanák át.
2. A 3. SS-páncélos-hadosztályt éjszaka kivonnák az északi szárnyról és Pusztaszabolcsnál gyülekeztenek, hogy erői alkalmazásával délen gyors eredményt érjenek el. A hadosztály egyelőre mint a „Balck” seregcsoport tartaléka álljon készenlétben.
3. Az 1. és 23. páncélos-hadosztály erőivel összpontosított támadást kellett indítani Sárbogárd irányában, hogy a Sió-csatorna mentén harcoló magyar 25. honvéd gyaloghadosztály szárnyát fenyegető veszélyt felszámolják. A két német páncélos-hadosztály ezután kelet felé fordulna.
4. A 3. SS-páncélos-hadosztállyal és a 3. páncélos-hadosztály bal-szárny-erőivel a Duna mentén keletről kellett rátámadni a szovjetekre.

Grolman a javaslatokkal kapcsolatban megjegyezte, hogy kétséges, adnak-e engedélyt a 3. SS-páncélos-hadosztály alkalmazására a IV. SS-páncélos-hadtest kötelékén kívül, de azért a hadosztály Pusztaszabolcs körüli gyülekeztetését engedélyezte. Ezzel együtt felvetette: a Duna mentén Dunaföldvár irányában alakítsanak ki súlypontot, hogy a Sárvíz-csatorna és a folyam között elhelyezkedő szovjetekre végzetes csapást mérhessenek.

Gaedcke ezt ellenezte, mert a seregcsoport szerinte súlyos helyzetbe kerülne, ha a támadás mégsem sikerül. A támadó csoportosítást nyugat felől fenyegető számytámadások veszélyén túl megmaradna a magyar 25. honvéd gyaloghadosztályt keletről fenyegető szovjet csoportosítás manőverezési szabadsága. Arról nem is beszélve, hogy a szovjetek így nyugat felé kerülve egyenesen Székesfehérvárig nyomulhatnak előre.

A Dél Hadseregcsoport 12 óra 25 perckor tájékoztatta az OKH szárazföldi haderő vezérkara hadműveleti osztályát az elrendelt átcsoportosításokról és a kialakult elképzelésekről. A hadseregcsoport hangsúlyozta, hogy az 1. és 23. páncélos-hadosztályok bevetéséről végleges döntés még nem született. Ennek oka az volt, hogy a németek meg akarták vámi a 7. gépesített-hadtest harcbevételét, hiszen a sereget bevetésével számoltak. A németek tehát még nem tudták, hogy a gépesített-hadtest zöme már feltöltés alatt állt.

A hadseregcsoport 12 óra 55 perckor továbbította a „Balck” seregcsoport kérését a hadműveleti osztály felé, miszerint engedélyezék a 3. SS-páncélos-hadosztály bevetését a III. páncélos-hadtest keretében Pusztaszabolcs felé. A tervek szerint a hadosztály a 3. páncélos-hadosztály csapataival együtt a Dunától nyugatra képzett volna támadó csoportosítást.

Az OKH döntése 13 óra 30 perckor érkezett meg. Eszerint az egész IV. SS-páncélos-hadtesttel támadjanak dél felé, vagy hagyják északon, de mindkét hadosztályával együtt. A hadseregcsoport maga döntse el, melyik variációt választja. A IV. SS-páncélos-hadtestet tehát nem engedték megosztani. Grolman 17 óra 30 perckor tájékoztatta a „Balck” seregcsoportot a döntésről.

Délután a szovjetek nyomása tovább erősödött a déli szárnyon. A németeknek az volt a benyomása, hogy a Dunapentelén még kitartó német páncélgránátosokat el akarják szigetelni, és birtokba akarják venni a Perkáta környékén észak felé vezető utakat. A szovjetek ezzel egy időben balszárnyukon is jelentős lövészerőket vetettek be.

Délután 17 óra 40 perckor a „Balck” seregcsoporttól újabb összefoglaló jelentés érkezett. A szovjetek simontornyai hídfőjükből több mint egy hadosztálynyi erővel indítottak támadást, és elfoglalták Igar. Támadó ékeik már Huszárpusztától délre jártak. Az ellenük bevetett 1. páncélos-felderítőosztály ott harcoló hat lövészpáncélos közül mindegyik telitalálatot kapott. Emiatt az alakulat mozgó harctevékenységre már nem volt képes.

A Sárvíz-csatornától keletre a 35 harckocsival támadó szovjetek a 3. páncélos-hadosztály csapatait Nagyhanostig vetették vissza.

Perkátától délkeletre, keletre és északra páncélosütőkőzet zajlott: a németek összesen 25 szovjet páncélos kilövését jelentették. Dunapentelén a 3/II. páncélgránátos-zászlóalj még tartotta magát, de közöttük és Perkáta között már nem voltak német csapatok. A zászlóaljat gyakorlatilag bekerítették. A német felderítés továbbra is lázasan kereste a 7. gépesített-hadtestet, de persze nem találta.

A IV. SS-páncélos-hadtest arcvonala is felismerték, hogy a szovjetek szándéka visszaszorítani a németeket a Dunától. Amíg a két szovjet támadó csoportosítás között nem volt kapcsolat, tevékenységük nem lehetett olyan hatékony, mint egy közös arcvonalon való támadás esetén.

Az előző napi páncélos-összezsapások után megfigyelték, hogy a január 27-én tapasztaltaktól eltérően északon a szovjetek csak Pettend és Baracska ellen kísérték gyalogságukat kisebb harckocsicsoportokkal, máshol páncélosaik nem mutatkoztak. A németek úgy gondolták, hogy előző nap a 23. harckocsihadtest állományának nagy részét kilőtték, s ezzel a hadtest méregfogát kihúzták. Eresi és Ráckeresztúr között viszont jelentős szovjet lövészerők gyülekeztek.

A nap folyamán a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja, amelyet a IV. SS-páncélos-hadtestnek rendeltek alá, beérkezett Sárkeresztesre. A harccsoport aznap nyolc bevethető Pantherből, két parancsnoki Panther harckocsiból, 53 lövészpáncélosból és 21 felderítő páncélgépkocsiból állt. Ezt az erőt a helyzettől függően akár Székesfehérvárnál, akár a déli szárnyon bevethették.

A III. páncélos-hadtest szándéka szerint a 23. páncélos-hadosztály beérkezett erőivel Sárbogárd felé indítana támadást, majd északkelet felé fordul és megpróbál egyesülni az 1. és 3. páncélos-hadosztályok Perkátánál harcoló csapataival. Az ehhez szükséges csapatmozgások már megindultak. A 23. páncélos-hadosztály egyik páncélgránátos-ezrede még Székesfehérvárnál állt tartalékban addig, amíg a 356. gyaloghadosztály⁷⁹⁵ és a IV. SS-páncélos-hadtest által küldött kötelékek be nem érkeznek. A Dél Hadseregcsoport megjegyezte, hogy a 23. páncélos-hadosztály tervezett alkalmazása ellentmondott a páncélos-hadosztályok összpontosított bevetéséről szóló korábbi elhatározásnak.

Gaedcke 18 óra 20 perckor jelezte Grolmannnak, hogy a szovjetek Perkátánál kialakított csapatösszevonása ellen valamit tenni kellene.

A III. páncélos-hadtest támadása másképp körvonalazódott, mint ahogy azt a seregcsoport tervezte. A 23. páncélos-hadosztály támadó csoportosítása éppen Sárkeresztúron vonult át, és már nem tudott Perkáta felé fordulni. Sárkeresztúrtól délre a németeknek csapatokat kell előretolniuk, különben a szovjetek áttörnek Székesfehérvár felé.

Grolman erre sajnálkozásának adott hangot, mert ezzel akadályozták a támadó csoportosítás súlypontképzését. Így az a veszély fenyegetett, hogy a németek megállítják ugyan a szovjeteket Sárkeresztúrnál, de Perkátánál saját támadásuk is elakad. Ezért Grolman szerint jobb lett volna, ha a 23. páncélos-hadosztály rendelkezésre álló erőit az 1. páncélos-hadosztályhoz irányítanák. A Perkátán át délkelet felé indított támadás a leghatásosabb módja volt a szovjet csoportosítás felszámolásának, még akkor is, ha emiatt nyugatabbra kockáztatniuk kellett.

Rövid mérlegelés után Gaedcke 18 óra 55 perckor közölte Grolmannal Balck tábornok döntését. Eszerint másnap a rendelkezésre álló teljes légierő a Simontornyánál kialakult szovjet betörés ellen kerül bevetésre, hogy itt ne szárazföldi csapatokat kelljen bevetni.

A magyar 3. hadsereg a betörés mentén arcvonala-rövidítést hajt végre, és visszahúzódik az Ozora kelet – Mezőszilas – a Sárvíz-csatorna Sárszentmiklóstól nyugatra húzódó partja vonalra. A 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportját úgy kellett átcsoportosítani, hogy másnap akár a magyar 25. honvéd gyaloghadosztály, akár a 3. páncélos-hadosztály arcvonala alkalmazni tudják.

Mivel északon is számítani lehetett további szovjet támadásokra, a 3. SS-páncélos-hadosztályt végül nem emelték ki a IV. SS-páncélos-hadtest állományából. Különben is: eddig csupán a 6. SS-páncélgránátos-ezredet sikerült kivonni az arcvonalból, de később ezt is újra be kellett vetni. Az ezredet ezután a Velencei-tó délnyugati körzetébe szándékoztak átcsoportosítani. A 3. SS-páncélos-felderítőosztály és a 3. SS-páncélos-utászszázalój tartalékként Székesfehérvárhoz került. Így mindegyik SS-alakulat a IV. SS-páncélos-hadtest parancsnoksága alatt maradt.

A III. páncélos-hadtest azt a parancsot kapta, hogy a 23. páncélos-hadosztály kisebb kötelékeivel zárja le a Sárkeresztúr – Sárbogárd útvonalat, majd erői zömével délkelet felé indítson támadást, csatlakozzon a 3. páncélos-hadosztályhoz, majd ezzel együtt összpontosított támadás keretében Hercegfalván egyesüljenek a Perkáta felől kelet felé kerülő 1. páncélos-hadosztály csapataival.

Wöhler este 21 óra 25 perckor beszélt Guderian vezérezredessel. A Dél Hadseregcsoport parancsnokának az volt a benyomása, hogy ezt a napot is „megiszták ép hőrel”.

A 3. páncélos-hadosztály eredményes mozgó harctevékenysége jelentősen hátráltatta a szovjet támadás kibontakozását a déli szárnyon, másnap pedig a Sárvíz-csatornától keletre megindulhatott a III. páncélos-hadtest három páncélos-hadosztályának támadása. Továbbra is számolni kellett azonban a szovjet északi és déli csoportosításának súlyképzésével a Duna mentén. Wöhler továbbra is attól tartott, hogy a szovjetek délen előbb-utóbb harcba vetik a 7. gépesített-hadtest erőit is.

Wöhler kitért arra is, hogy aznap ugyan a 6. páncélos-hadosztály páncéloscsoportjának alkalmazásával még sikerült megakadályozni az SS-hadosztályok szétválását, de kialakulhat olyan helyzet is, amikor a két SS-páncélos-hadosztályt majd külön-külön kénytelenek bevetni. Néhány nap múlva igaza is lett.

Napközben megérkezett a Délkeleti Főparancsnok (az „F” Hadseregcsoport) javaslata a Duna – Dráva – Balaton háromszög 2. páncélos-hadsereggel közösen tervezett megtisztítására. A terv egy nagy és egy kis megoldást vetett fel, de a végrehajtásra kijelölt erők a Drávától délre a vasúti hálózat állapota, az időjárás és az ellenség magatartása függvényében csupán február 6-ig vonhatók össze. Ezzel a 2. páncélos-hadsereg „Eisbrecher” hadművelete jelentős

⁷⁹³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekeres 7213111. felvétel)

⁷⁹⁴ A IV. SS-páncélos-hadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 307. fölió

⁷⁹⁵ Január 28-án a hadosztály szállítmányai közül újabb kilenc szerelvénnyel futott be Veszprémbe. Ekkor érkezett a hadosztály törzse, a 871. gránátos-ezred, továbbá a híradóosztály, az utászszázalój, a tűzérezred és az ellátó csapatok egy-egy része. Lásd HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 28. 1. 1945 (628. tekeres 7213112. felvétel).

késedelmet szenvedett, s korábbi formájában és célkitűzéseiben hamarosan aktualitását is veszítette.

A 3. Ukrán Front ellencsapásának kivédése közben a Dél Hadsergecsoport Guderian vezérezredes felkérése nyomán kidolgozta az „Operation Süd” („Dél” hadművelet) terveit is.

A hadműveleti terv lényege abból állt, hogy a német 6. hadsereg Székesfehérvártól délre elfoglalt állásaiból a IV. SS-páncéloshadtest és a „Breith” hadtestcsoport (III. páncéloshadtest és magyar II. hadtest) csapataival közösen támadást indítana dél felé. A 2. páncéloshadereg ezzel a támadással együttműködésben Nagybjom térségéből keleti irányban végrehajtja az „Eisbrecher” hadműveletet, és hozzá csatlakozik a Délkeleti Főparancsnok négy gyaloghadosztályának észak-északkeleti irányú támadása. Ezzel a három összetartó irányú támadással kívánták felszámolni a 3. Ukrán Front Dunától nyugatra, a Balaton és a Dráva között kialakított hídfőjét, és egyszersmind birtokba venni a Duna vonalát a Dráva torkolatáig.

A Dél Hadsergecsoport szerint a támadás sikeréhez alapvetően három feltétel szükségeltetett:

1. Miután szétverték a Dunaföldvár irányából észak felé támadó szovjet erőket, felújítják a „Konrad 3” hadműveletet, és felszámolják a szovjet erőket a Vértes hegység és a Duna között.
2. A Dunától északra, a német 8. hadsereg arcvonalán megszilárdítják a helyzetet, nehogy ide később jelentősebb erőket kelljen támogatásként átdobni.
3. A hadsergecsoport páncélosadosztályait személyi és anyagi vonatkozásban fel kell tölteni, és két-három újabb gyaloghadosztályt is a térségbe kell vezényelni.

A német páncélosadosztályokra rá is fért volna a feltöltés, hiszen a szervezési előírásokhoz képest január 27-én este összesen 344 Panzer IV és Stug. III, 56 Jagdpanzer IV, 206 Panther, 53 Tiger E és Tiger B, valamint 797 lövészpáncélos hiányzott állományukból. A hadsergecsoport a hiányok pótlására „gyorssegélyként” 115 Panzer IV harckocsit és rohamlöveget, 20 Jagdpanzer IV vadászpáncélost, 70 Panther, 18 Tigert és 200 lövészpáncélost kért.

A Délkeleti Főparancsnoknak küldött táviratában a Dél Hadsergecsoport közölte, hogy az „Operation Süd” csakis azután indulhat meg, miután a német csapatok Budapest felé sikeresen áttörtek. Ennélfogva a tervezett támadás időpontja egyelőre még nem volt meghatározva.⁷⁹⁶ Később ez a terv lett a „Frühlingserwachen” („Tavaszi Ébredés”) hadművelet alapja.

1945. január 29. hétfő

(Időjárás: erős fagy, mínusz 20 Celsius-fok, helyenként borult ég-bolt, erős szél és hófúvások, az utak a hófúvások miatt részben nem járhatók.)

A magyar 3. hadsereg II. hadteste a Tihany-félsziget körül szovjet felderítő vállalkozásokat hárított el.

A „Pape” hadosztálycsoport arcvonalán a Sió-csatorna mentén éjszaka különösebb harcselekményekre nem került sor. A szovjet 233. lövészadosztály csapatai csupán Örspusztá ellen indítottak kisebb támadást, amely ekkor még nem járt eredménnyel. A Balaton északi partján napközben továbbra is viszonylagos nyugalom volt.

⁷⁹⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 28. 1. 1945 (628. tekercs 7212559- 7212568. felvétel).

Ádánd körül már sokkal erősebb támadás érte a 25. honvéd gyalogezred védelmét. A 236. lövészadosztály ezrednyi erővel, 3 km széles arcvonalon betört a magyar csapatok főellenállási vonalába, és 10 km mélyen előrenyomult. A szovjet csapatok a nap végére elfoglalták Pusztaszentmihályfát, Nagykustyánt, a 157-es magaslatot (Kustyán-hegyet), Jóreménypusztát és a 115-ös magaslatot (Akol-hegyet).⁷⁹⁷

A magyar kötelékek Enying körzetéből déli irányban ellenlökést indítottak, és a betörést elreteszelték. A szovjetek visszavetésére és a betörés teljes felszámolására a körzetbe irányították a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportját is.

Ozorától északkeletre és keletre egy-két századnyi erővel próbálkoztak a szovjetek, de itt a 233. lövészadosztály Sió-csatorna északi partjára ájtutott lövészerőt a magyar védők visszavetették. A szovjetek nem adták fel, és az esti órákban Ozorától északra mégis sikerült hídfőt foglalniuk.

Simontornyától északra zászlóaljnyi szovjet támadások visszavetése foglalkoztatta a védőket. Délután Kisdád és Örspusztá között is támadtak a szovjetek. A 233. lövészadosztály két ezrednyi gyalogsága elfoglalta Sáregres keleti felét és Örspusztát.⁷⁹⁸

A III. páncéloshadtest 23. páncélosadosztálya az éjszaka folyamán Káloztól keletre 104. gárda-lövészadosztály kisebb támadásait verte vissza.

Január 29-én a III. páncéloshadtest a hadosztálynak azt a parancsot adta, hogy Alsósísmándpuszta irányában indítson támadást azzal a céllal, hogy elérjék a Gardamajor – 138-as magassági pont vonalat. A támadás végrehajtására a 126. páncélgránátos-ezredet, az 51. páncélos-utászászlóalját és a „Schulz” páncéloscsoportot jelölték ki. Mivel a támogató tüzérség késve foglalta el tüzelőállásait, a támadás csak 6 óra 45 perckor indulhatott meg.

A németek a 138-as magaslatot ellenállás nélkül érték el. A balszámon támadó 126/I. páncélgránátos-zászlóalj Feige százados vezetésével viszont beleütközött a szovjetek védelmébe, s emiatt a többi alakulathoz képest le is maradt.

Schulz főhadnagy páncélosai északi irányban támadtak, hogy a páncélgránátosok számára szabaddá tegyék a Szilfamajor felé vezető utat. A házcsoporttól közvetlenül délre egy páncéltörő ágyúkkal, páncéltörő puskákkal és géppuskákkal megerősített szovjet lövészszázad volt védelemben, amit a német páncélosok heves küzdelemben megsemmisítettek. Miután a 126/I. páncélgránátos-zászlóalj katonái elfoglalták a majort, a páncélosok az 51. páncélos-utászászlóalj támogatásával Gardamajor ellen intéztek támadást, amelyet a szovjetek elszántan védelmeztek. A harccsoport Nagylóktól 2 km-re délre birtokba vett egy magaslatot, majd Hercegfalva irányában folytatta támadását.

A német támadás széles arcvonalon átlépte a Simontornya – Budapest vasútvonalat. Estefelé a 126/II. páncélgránátos-zászlóalj Grünwaldt őrnagy parancsnoksága alatt elfoglalta a 156-os magaslatot és kivetette a szovjeteket Gardamajorból. Mivel a német balszárnny lemaradt, az elért vonalon a további délkeleti irányú támadást leállították. A német páncélgránátosok Józsefmajorban, a 156-os magaslaton és Gardamajorban támpontokat alakítottak ki.⁷⁹⁹

A 3. páncélosadosztály reggel 7 órakor indította meg déli irányú támadását. A 3. páncélos-felderítőosztály a hadosztály balszárnnyán

⁷⁹⁷ Razgrom 161. o.

⁷⁹⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tekercs 7213115. felvétel) és Tagesmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tekercs 7213116. felvétel).

⁷⁹⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tekercs 7213115. felvétel) és Tagesmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tekercs 7213116. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 478. o., Art of War 1986 figure 374 (711. o.)

az erős hófúvás ellenére elfoglalta Kisvenyim-alsópusztát. Az alakulat jelentős veszteségeket szenvedett a szovjet csatarepülőgépek támadásaitól, a rendkívüli hideg pedig a fagszerűletek számát növelte. A legyengült páncélos-felderítők éjjel körül a Györgymajortól átcsoportosított 170. harckocsidandárral és a 36. gárda-lövészadosztály egy ezredével szemben kénytelenek voltak ismét feladni a helységet. Szovjet adatok szerint a németek egy harckocsit (feltehetően egy lánctalpas felderítő járművet) és három lövészpáncélost veszítettek. A 170. harckocsidandár 30-ára virradó éjjel viszatért Györgymajorhoz.

A német 3. páncélosadosztály jobbszárnnyán támadó 6. páncélos ezred – szovjet adatok szerint mintegy 20 páncélossal – és 394. páncélgránátos-ezred erői Kishantospusztától nyugat felé indítottak támadást, hogy a 23. páncélosadosztállyal együttműködésben visszafoglalják Nagylókot. A települést a szovjet 36. gárda-lövészadosztály jelentősebb erői védték, valamint a településtől keletre, a 163-as magaslat körzetében harcoltak a 110. harckocsidandár harckocsijai és a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred ISzU–122 nehéz önjáró lövegei is. Ezek tüzeiben a németek támadása nem járt eredménnyel. A heves harcokban Siebenhüner őrnagy, a 394. páncélgránátos-ezred parancsnoka is megsebesült.

Az ezred II. zászlóalját, miután összesen nyolc harc képes katonája maradt, fel kellett oszlatni. Ez a raj erejű csoport Halboth hadnagy vezetésével Kishantospusztánál biztosította az utat.⁸⁰⁰

Az 1. páncélosadosztály „Huppert” harccsoportja január 28-án este Pettend körül északnyugati irányból még szovjet gyalogsági támadások elhárításával volt elfoglalva. A német páncélgránátosok a 37. páncélvadászosztály két StG. III rohamlövegének és az 1/7. páncéloszázad hat Panther harckocsijának tűztámogatásával visszaverték ezeket a rohamokat.

A hadosztály páncéloscsoportja este Agárd délkeleti körzetében gyülekezett. Az 1/3. és 1/7. páncéloszázadok addigra már csak ötöt sérült harckocsival rendelkeztek. Ezért ezeket a börgöndi reptűlőterre vezényelték, ahol az 1. páncélosadosztály javítóműhelye dolgozott.

Az esti órákban az 1. páncélosadosztály erői – szovjet adatok szerint 15 páncélossal – támadást indítottak Perkátá irányában. Egy harccsoportjuk visszafoglalta a helységet a szovjet 68. gárda-lövészadosztálytól, majd elérte a település déli szélét és az innen 2 km-re délkeletre lévő magaslatot. A balszárnnyon támadó harccsoport viszont Perkátától északra a 18. harckocsihadtest 170. harckocsidandárának páncélosaiba ütközött, és támadása clakadt.

Január 29-én hajnalban a hadosztály felújította támadását. Thunert vezérőrnagy erőit két harccsoportra osztotta. Az 1/I. páncélososztály 1. és 4. századainak 20-25 bevezethető Panther harckocsija – Staudte százados vezetésével – a „Huppert” harccsoportot támogatta.

A „Huppert” harccsoport az 1. zászlóaljból (1/I. páncélgránátos-zászlóalj egy lövészpáncélos-századdal, vontatott páncéltörő ágyúkkal, önjáró légvédelmi gépágyúkkal és gépvontatású 15 cm-es gyalogsági lövegekkel), a 37. páncélos-utászászlóalj részeiből, az 509. nehézpáncélos-osztály öt Tiger B nehézharckocsijából és a Perkátától északra tüzelőállást foglalt 73. páncélos-tüzérezredből állt. Mischke százados 1/5. páncéloszázada egyelőre a hadosztályparancsnok tartálékában maradt.

A hadosztály Perkátától északra elfoglalt készenléti állásaiból Dunapentele irányában indított támadást, hogy kapcsolatot létesítsen az ott bekerített 3/II. páncélgránátos-zászlóaljjal.

Staudte Panther harckocsijai előretörtek, és Dunapentelétől 7 km-re északra elérték az Adonyba vezető utat. Innen a páncéloscsoport

parancsnoka felderítő különítményt küldött ki Dunapentele irányában, amely egy összevont páncéloszázadból, lövészpáncélosokból, önjáró légvédelmi gépágyúból és a 73. páncélos-tüzérezredtől tűzermegfigyelő harckocsijaiból állt.

Reggel 7 óra körül Györgymajor körzetében megjelent a 181. harckocsidandár 27 T–34 páncélosa. A 170. harckocsidandár ezután a Perkátától keletre lévő 151-es magaslat felől, a 181. harckocsidandár pedig Györgymajor felől támadta meg a németeket a 183-as magaslat körzetében, ahonnan a szovjet harckocsik ki is szorították őket.

Dél körül az előretörő „Huppert” harccsoport Csillagpuszta nyugati előterében sündisznóállást foglalt, mivel a szovjetek ellenlökései megakasztották előrenyomulását. Ezalatt számos szovjet szárnny-támadás érte a páncéloscsoportot is, de ezeket mind visszaverték. A szovjetek támadó harckocsijai közül a németek 23 páncélos kilövését jelentették.

A „Marcks” harccsoport (a 113. zászlóalj megerősítve a 37. páncélos-utászászlóalj és a 37. páncélvadászosztály részeivel) a Hupper-harccsoporttól nyugatra valamivel később, a délután folyamán indított támadást. Itt a németek – miután délnyugat felé kerültek – a Dunapentelétől 5 km-re északnyugatra lévő Galambospusztáig jutottak, ahol ugyancsak körvédelemre kényszerültek.

A „Huppert” harccsoport a hadosztály kísérőszázadának és törzsének részeivel egyelőre tartotta állásait Ciliamajor körül.

Éjszaka Thunert vezérőrnagy előrevonta Mischke százados 5. páncéloszázadát (13 bevezethető Panther harckocsival, 2 cm-es önjáró légvédelmi gépágyúkkal és utász-lövészpáncélosokkal). Mischke különítménye fedezte azokat a járműveket, amelyek a Galambospusztánál és Dunapentelénél álló harccsoportokat látták el utánpótlással (főleg páncélokklókkal és aknákkal a páncélgránátosokat, valamint löszrel az elől lévő Panther harckocsikat).

A III. páncéloshadtest aznap összesen 36 szovjet harckocsi, négy önjáró löveg, négy önjáró páncéltörő ágyú (SzU–76M) és 12 páncéltörő löveg megsemmisítéséről számolt be.⁸⁰¹ Az 1. páncélosadosztály ebből az első (hadműveleti) vezérkari tiszt nap végi jelentése szerint 27 T–34 és M4A2 harckocsit lőtt ki.⁸⁰²

A nap végére a 30. lövészhadtest 74. lövészadosztályának csapatai a Dunapentele dél 500 méter – 173-as magaslat északi lejtőit – Mélyvölgypuszta nyugat, a 68. gárda-lövészadosztály erői a Perkátá dél 500 méter, a 36. gárda-lövészadosztály egységei pedig a Kishantos – Világos terepszakaszon harcoltak. A 133. lövészhadtest 104. lövészadosztálya Nagyhanos északi szélé – Szilfamajor – Középmajor vonalig jutott, a 21. lövészadosztály pedig innen Sárszentágota déli előteréig húzódó arcvonalon küzdött. Utóbbi hadosztály egy lövészezreddel fedezte a hadtest balszárnnyát a Sár-víz-csatorna partján Domokosmajornál.

A IV. SS-páncéloshadtest arcvonalán sem csendesedtek a harcok. A szovjetek erőteljes, páncélosokkal támogatott támadásai a Velencei-tó és a Duna között lassan szorították dél felé a németeket.

A Nagytétény – Pusztaszabolcs vasútvonal mentén a szovjeteknek sikerült betörni az 5. SS-páncélosadosztály védelmébe. A németek természetesen azonnal ellenlökést indítottak.

Barackától nyugatra a hadosztály védelmét a 39. és 135. harckocsidandárok 25 páncélosa és a 151. lövészadosztály jelentősebb lövészcsapatai rohamozták meg észak felől. A támadás során a szovjetek elfoglalták Kishalmot és Aggszentpétert. A helységtől

⁸⁰¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tekercs 7213116. felvétel).

⁸⁰² HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tekercs 7213115. felvétel) és Tagesmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tekercs 7213116. felvétel), valamint 1. Pz. Div. 734-735. o., Stoves KTB 29. 1. 1945.

északkeletre tartott hídfőt a 9/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj kénytelen volt kiűriteni.

A szovjetek 20 páncélossal elérték a Szinatelep vasútállomástól 3 km-re északra lévő magaslatot is.

Pettend felől a 3. harckocsidandár 20 harckocsijával és az 1501. önálló páncéltörő tüzérezreddel támogatott 56. gépkocsizó lövész-dandár betört a 3. és 5. SS-páncélos hadosztály itt harcoló erőinek hátába, és déli irányban előretörve 2 km-t haladtak Mérey-tanya északkeleti előteréig. A betörés körül heves harcok alakultak ki.⁸⁰³

A 3. SS-páncélos hadosztály január 28-án este még tett egy kísérletet Pettend visszafoglalására, de az 5. SS-páncélgránátos-ezred nyugati és déli irányból megindított támadása a kezdeti sikerek után elakadt a szovjetek jelentős páncélelhárító védelmén.

A 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóalj éjjel Kápolnásnýék felől a 21. gárda-lövész hadtest alárendeltségében harcoló – immár meglehetősen legyengült – 9. gárda-harckocsidandár⁸⁰⁴ és 382. gárda önjáró tüzérezred által is támogatott támadásokat igyekezett visszaverni. Kápolnásnýéknél Bachmann SS-Hauptsturmführer 5/II. SS-páncélgránátos-zászlóalja harcolt.

Január 29-én délelőtt főként a Pettend felől betört szovjet harckocsikkal folytató heves harcok. Az 5. SS-páncélgránátos-ezred részeit és a dán SS-önkénteseket a Ferenczmajornál állásban lévő 3/I. SS-páncélos légvédelmi üteg és a 3/II. SS-páncélos-tüzérsztyál támogatta. A harcokban az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj parancsnoka, Kiklasch SS-Hauptsturmführer is megsebesült. A zászlóalj vezetését az ezred addigi segédtiszte, Kugler SS-Hauptsturmführer vette át.

A betört szovjet páncélosok feltartóztatására délután Gárdonyból harcba vetették a 6/I. SS-páncélgránátos-zászlóaljat és a 3. SS-páncélosezred néhány kijavított Panther és öt Tiger E harckocsiját is. A 6/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj egy esetleges szovjet áttörés esetére utolsó hadosztály-tartalékként Gárdonyban maradt, hogy megakadályozza a szovjetek előretörését nyugati irányban a Velencei-tó déli partja mentén.

Estére a szovjetek betörését a két SS-páncélos hadosztály az Aggszentpéter északi szélé – Kápolnásnýék vonalon felfogta ugyan, de ehhez minden rendelkezésre álló tartalékukat fel kellett használniuk.⁸⁰⁵

A 23. harckocsihadtest hadinaplója szerint az aznapi harcokban a németek mintegy 180 katonát, nyolc-nyolc harckocsit és rohamlőveget, 11 lövészpáncélost, 10 löveget és 12 Nebelwerfer sorozatvetőt veszítettek.⁸⁰⁶

Az 509. nehézpáncélos-osztályt aznap Székesfehérvár északi szélére vonták vissza. A karbantartók megfeszítve dolgoztak a megrongált harckocsik kijavításán. A még bevezethető öt Tiger B nehézharckocsi a III. páncélos hadtest 1. páncélos hadosztályának alárendeltségében volt.⁸⁰⁷

A „Holste” hadosztálycsoport arcvonalán 28-án éjszaka a megerősített 41. lovasezred ellentámadása Székesfehérvártól északkeletre visszafoglalta a német állásokat, a betört szovjet erőket pedig visszavetette.⁸⁰⁸

⁸⁰³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tegercs 7213115. felvétel) és Tagesmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tegercs 7213116. felvétel), valamint Vopersal 637. o.

⁸⁰⁴ A 9. gárda-harckocsidandár 1945. január 21-27. között 23 M4A2 páncélost veszített véglegesen.

⁸⁰⁵ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tegercs 7213115. felvétel) és Tagesmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tegercs 7213116. felvétel), valamint Vopersal 637. o.

⁸⁰⁶ A 23. harckocsihadtest hadinaplója 9. o.

⁸⁰⁷ Lásd Schneider 422. o.

⁸⁰⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tegercs 7213115. felvétel).

A szovjetek északi csapásmérő csoportosításának kötelei január 29-én sem haladtak sokkal gyorsabban, mint a két korábbi napon. A 23. harckocsihadtest és a 104. lövész hadtest magasabbegységei 15 óráig csupán 1-2 km-t nyomultak előre. A harckocsihadtest második lépcsője és 39. harckocsidandára kiszélesítették a betörést, és a nap végére elfoglalták Aggszentpétért.

A harckocsikkal együtt támadó lövész hadosztályok azonban nem tudták kihasználni a páncélosok által elért sikert és leszakadtak harcrendjükről, így a visszahúzódó németek tűzrendszere megállította őket.

A 104. lövész hadtest 66. gárda-lövész-, 113. lövész- és 3. gárda légideszant-hadosztályai igen súlyos harcokban csupán 1-4 km-t tudtak előrenyomulni. Ezt a kudarcot szovjet értékelések szerint nem csak a németek elszánt ellenállása okozta, hanem a lövész hadtest parancsnoka, A. V. Petruszevszkij altábornagy által elkövetett vezetési hiba is. Ugyanis az altábornagy továbbra sem vonta össze erőit, hanem arcvonala teljes szélességében, egyenletesen osztotta el azokat. Tovább lassította a szovjeteket, hogy minden hadosztályuk egyedül támadott, és nem működött együtt szomszédaival.⁸⁰⁹

A 4. gárdahadsereg parancsnoka a 3. Ukrán Fronttól azt a parancsot kapta, hogy a 23. harckocsihadtest támadjon tovább a 104. lövész hadtestet feltartó erők felgöngyölítése céljából, a lövész hadtest pedig Adony vasútállomása felé mérjen csapást, hogy egyesülhessen a 26. hadsereg csapataival.

Viszont a 26. hadsereg is alig tudott teret nyerni a III. páncélos hadtesttel szemben. A déli szovjet csoportosítás annyira nem haladt, hogy Tolbuhin marsall a 133. lövész hadtestet kénytelen volt *védelembe rendelni* a Sárbogárd – Sárkeresztúr műút és a Sárbogárd – Sárosd vasútvonal között. A 3. Ukrán Front parancsnoka még mindig attól tartott, hogy a 23. és 3. páncélos hadosztály erői áttörnek dél felé! Parancsára a veszélyeztetett terepszakaszokon 10 ezer harckocsiaként telepítettek.

A hadsereg 30. lövész hadteste és 18. harckocsihadteste a továbbiakban azt a parancsot kapta, hogy január 30-án Adony közelében találkozzanak az északi csoportosítás erőivel. A frontparancsnok figyelmeztette a 26. hadsereg parancsnokát, Gagen altábornagyot, hogy ne engedje a 18. harckocsihadtestet Perkátáért harcolni, hanem bízta azt a tűzérősséggel megerősített lövész hadosztályokra.⁸¹⁰

A szovjet légierő továbbra is jelentős mennyiségű (460) bevetést repült a Duna – Balaton – Velencei-tó háromszög felett. Ám a német-magyar repülőgépek az erős hófúvások miatt zömmel repülőte-reiken maradtak.⁸¹¹

A meglehetősen zord időjárás aznap nem kedvezett a németek páncélozott harccsoportokra épített aktív védelmének. A mínusz 20 fokos hideg, a hófúvások és behavazott utak sokszor a láncaltapas járművek mozgását is erősen gátolták. Ezért a 23., 3. és 1. páncélos hadosztályok páncélos csoportjai között nem valószínű volt, hogy a kellő hatékonyságú együttműködés. A harccsoportok több helyen, így Nagylóknál, Kishantospusztánál és Kisvenyimalsópusztánál is heves harcokba bonyolódtak.

A reggeli helyzetértékelés alkalmával Gaedcke jelentette a hadsereg csoportnak, hogy a 23. páncélos hadosztály Sárkeresztúr déli és délkeleti előteréből délkeleti irányban nyomul előre. A 3. páncélos hadosztály Nagyhanthos körzetéből ugyancsak délkelet felé tört. Az 1. páncélos hadosztály, miután visszaszerezte Perkátát, Dunapentele előterének érintésével Hercegfalva felé vette az irányt. A jelentés szerint a páncélos hadosztályok támadását az utakat borító jég és hó jelentősen megnehezítette.

⁸⁰⁹ Tarasov 79-80. o.

⁸¹⁰ Tóth 193. o.

⁸¹¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 29. 1. 1945 (628. tegercs 7213119. felvétel).

Pettend körül a IV. SS-páncélos hadtest a szovjet 23. harckocsihadtesttel vívott kemény csatát.

Dél körül újabb jelentés futott be a hadsereg csoporthoz. Eszerint az Ádándnál kiereszkolt betörést a szovjeteknek Enyingtől 4 km-re délre és innen 5 km-re délkeletre egy patakmederig sikerült kimélyíteni. A „Balck” seregcsoport úgy döntött, nem hagyja a magyarok arcvonalát szétesni, és ezért a 6. páncélos hadosztály Székesfehérvárnál állomásozó páncélozott harccsoportját Enyingen való gyülekezésre utasította. A páncélos csoport azt a feladatot kapta, hogy ellenlökésével számolja fel a szovjet betörést. A támadást Pape vezérőrnagynak kellett irányítani. A tervek szerint a páncélosok legkorábban aznap délután indíthattak támadást.

A 23. páncélos hadosztály páncélozott harccsoportja 10 óra körül érte el Nagylók déli előterét. A páncélgránátosok északi irányból indított támadása nem járt sikerrel.

A 3. páncélos hadosztály támadása Nagyhanthostól délre a 18. harckocsihadtest 20 harckocsijába ütközött. A hadosztály balszárnya jobb ütemben haladt előre, és elfoglalta Kisvenyim-alsópusztát. A páncélozott harccsoport azt a parancsot kapta, ha végzett a Nagyhanthos körül harcoló szovjet erők szétverésével, forduljon nyugat felé és egyesüljön a 23. páncélos hadosztály erőivel. Az egyesült német harccsoportoknak Hercegfalva ellen kellett támadást indítaniuk.

A Perkátá felől támadó 1. páncélos hadosztály 9 óra 30 perc körül felvette a kapcsolatot a Dunapentelet védő német páncélgránátosokkal, majd azt az utasítást kapta, hogy délnyugat felé fordulva Hercegfalva felé törjön tovább.

Északon tovább dühöngött a küzdelem a Baracska felől déli irányban rohamozó szovjet páncélosokkal.

Estefelé, 17 óra 45 perckor a „Balck” seregcsoport megnyugodva jelenthette, hogy a 25. honvéd gyaloghadosztály saját erőire támaszkodva Ádándtól északra meg tudta állítani a szovjetek előretörését. A seregcsoport véleménye szerint a 6. páncélos hadosztály páncélos csoportja majd gyorsan visszaveri a szovjeteket és felszámolja a betörést. A gond csak az volt, hogy a kedvezőtlen időjárás miatt a Székesfehérvártól érkező páncélozott harccsoport átcsoportosítása elhúzódhatott. A páncélosok az idő tájt éppen Polgárdiban álltak, és üzemanyagot vételeztek.

A 23. páncélos hadosztály Nagylókot támadó páncélos csoportja a szovjetek erős páncélelhárítása miatt nem járt sikerrel. Ezért a páncélosok azt az utasítást kapták, hogy kerüljék meg a települést, és folytassák előrenyomulásukat délkeleti irányban Hercegfalva felé. Nagylók bevételét a páncélgránátosokra hagyták.

A 3. páncélos hadosztály páncélozott harccsoportja még mindig azzal a 20 szovjet páncélossal birkózott, amelyekkel a délelőtti folyamán találkozott.

Noha az 1. páncélos hadosztálytól még nem érkezett be újabb jelentés, a korábbi tervek alapján 13 óra körül kellett volna támadást indítania Dunapenteletől Hercegfalva irányában.

Az északi fronton Aggszentpéternél és Baracsánál betört szovjet ékeket az Aggszentpéter – Kápolnásnýék vonalon akarták megállítani, de ez közel sem volt olyan könnyű, tekintve, hogy a támadások még mindig folytak. A németek benyomása szerint a szovjetek csapataikat vissza akarták szorítani a Velencei-tótól, hogy további délnyugati támadásukhoz megszerezzék a déli part mentén futó fontos műutat.

Gaedcke 18 óra 40 perckor felhívta Grolmant, hogy megbeszéljék a nap eseményeit. A „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke szerint a 25. honvéd gyaloghadosztály saját erőivel meg tudta állítani a szovjeteket Ádándnál, sőt egy kisebb betörést Ozoránál fel is számolt. Ennek alapján a seregcsoportnál azt remélték, hogy a 6. páncélos hadosztály páncélozott harccsoportjának támadása gyors eredménnyel jár majd, mivel a szovjeteknek még nem sikerült átszállítá-

ni páncéltörő ágyúkat a Sió-csatornán. Ha a páncélosok itt végeztek, Simontornánál kellett felszámolniuk az aznap tovább mélyített szovjet betörést.

Német vélemény szerint a kedvezőtlen időjárás jelentette nehézségek ellenére a III. páncélos hadtest támadása megelégedésre adható okot. Mivel a németek úgy vélték, hogy a 18. harckocsihadtest állományából az előző napokban 25, aznap pedig legkevesebb 35 szovjet páncélost lőttek ki⁸¹², a hadtest már nem jelentett olyan jelentős veszélyt számukra, mint két nappal korábban. Azt azonban figyelembe kellett venni, hogy 20 szovjet harckocsi Hercegfalvától északnyugatra még mindig harcban állt a német csapatokkal.

Gaedcke úgy vélte, a három páncélos hadosztály páncélozott harccsoportjai talán még aznap egyesülhetnek Hercegfalván.

Az északi arcvonalon zajló eseményekkel kapcsolatban megjegyezte, hogy azok „*valóban nagyon súlyosak voltak*”. A szovjetek egyik páncélos szlopa a Váli-víz mentén északnyugat felől délkelet felé felszakította a német vonalat. Ezért a IV. SS-páncélos hadtest csapatai Aggszentpétért és az ottani hídfőállást elvesztették.

Wöhler 19 óra 15 perckor Guderian vezérezredessel beszélte meg a napi eseményeket. A Dél Hadsereg csoport parancsnokának értékelése szerint a 18. harckocsihadtest erejét az előző napi és az aznapi harcokban lényegében felőrölték. Ezért úgy vélte, a német páncélos csoportok másnap egyesülhetnek Hercegfalván. Wöhler ismét utalt rá, hogy a szovjet 7. gépesített hadtest bevetésével számolni kell. Tette mindezt annak ellenére, hogy a IV. SS-páncélos hadtestnél hadifogoly-kihallgatások során aznap is megerősítették, hogy a 7. gépesített hadtest zömét visszavonták a Duna keleti partjára feltöltés céljából.⁸¹³

A hadtestből csupán a 16. gépesített dandárban összevont csapatok harcoltak továbbra is a Velencei-tó körzetében. A dandár aznapi adatok szerint egyebek mellett mindössze 1605 katonával, három üzemképes ISz-2 és öt T-34/85 harckocsival, hét páncélozott szállító járművel, 10 darab 82 mm-es aknavetővel, négy 76 mm-es löveggel és öt 14,5 mm-es páncéltörő puskával rendelkezett.

Mivel északon fokozódott a szovjetek nyomása, Baracsától délre fel kellett adni az arcvonal-kiszögellést. Ennek ellenére Wöhler várakozása szerint másnap a németek északon is megállíthatták a szovjetek előretörését.⁸¹⁴

1945. január 30. kedd

(Időjárás: mínusz 10 Celsius-fok, helyenként borult égbolt, máshol napsütés; az utak állapota a hóeltakarítás után és a viharok elmúltával javult.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán, Ádándtól északkeletre betört szovjet 236. lövész hadosztály erői ellen reggel megindult a 6. páncélos hadosztály páncélozott harccsoportjának támadása. A 11. páncélosezred 30-35 harckocsija és a 114/II. páncélgránátos-zászlóalj 30-40 lövészpáncélosa 8 óra 20 percig 2 km-re megközelítette a Sió-csatornát Siómarostól keletre. A 6. páncélos-

⁸¹² A 18. harckocsihadtest jelentése január 27-én 11 saját páncélos, egy nappal később pedig 13 harckocsi és önjáró löveg elvesztését említi. Érdekes módon a jelentés január 29-ére vonatkozóan saját páncélos-veszteségi adatot nem tartalmaz.

⁸¹³ Lásd a IV. SS-páncélos hadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítását (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 299. főlő.

⁸¹⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 29. 1. 1945 (628. tegercs 7212575-7212581. felvétel).

felderítőosztály erői ezalatt az Enyingtől délkeletre kiharcolt szovjet betörés ellen indultak támadásra. A hídfőt a németek felszámolták.

Mire a harcokcsik és lövészpáncélosok délután az Ádándnál lévő hídfőt „jelentősen megtisztították”, a szovjetek betörték Siómarosra és Balatonszabadiba. Itt újabb hídfőt sikerült kialakítaniuk. A korábbi feladatát elvégzett német páncélozott harccsoport késedelem nélkül ellenük is támadást intézett.

A szovjetek Siómaros és Balatonszabadi felőli támadását azonban zömmel a 25. honvéd gyaloghadosztály tüzérsége verte vissza, részben gyalogharcban. Erről dr. Vajda Károly ezredes így emlékezett meg:

„A hadseregparancsnokság egy úgynevezett géppuskás zászlóalj-jal 'ajándékozta' meg a hadosztályt. Ezt Kalkó ezredes [Kalkó Gyula vezérkari ezredes, a hadosztály megbízott parancsnoka – Sz. N.] a Siófok – Ádánd közti arcvonalra vetette be. Ez összefogdosott csellengő gyalogos legénységből állott, akik egymást sem ismerték és csak számszerűleg voltak kötelék, meg a konyhánál. Bár rengeteg géppuskával voltak felszerelve, harcértékük nem is nulla, hanem egyenesen negatív volt, amint az mindjárt kitűnik.

Egy éjjel egynéhány átszőkött, más része megszőkött. Az oroszok a zászlóalj harcértékének a szökevényektől szerzett hírére január 30-án meglepő támadással a befagyott Sión kora reggel átkeltek. A Gazda-üteg [a 26. tüzérosztály 2. ütege Gazda Ferenc hadnagy parancsnoksága alatt – Sz. N.] Siófok előtt, a Zsófia gyermekszanatórium területén volt állásban. Az átkelésiükkel [az oroszok – Sz. N.] az üteg visszavonulási útját elvágta. Az 1. üteg [parancsnoka vitéz Kovács Sándor hadnagy – Sz. N.] a Gamásza- és Jöreménypuszták között szőlődombos területen állt. Egy ilyen préház volt az elsőfokozati fedezék a lövegek háta mögött mintegy 20 lépésre. Az oroszok támadása az üteget archan érte. Az üteg repeszgránátokkal védekezett, míg löszere tartott.

Így az oroszok szemben támadni nem mertek, hanem egy csoport a szőlők közt a préház mögé és a préházba szivárgott be és onnan, hátulról géppisztollyal kezdték az üteget löni. Barabás Béla zászlós első tiszt egy lövegével hátraarcot csinálva a préházajtón át belőtt, a házban lapuló oroszok elpusztultak. A lövés által keletkezett meglepetést, füstöt, port felhasználva Barabás zászlós és kezelőaltiszt szakaszvezetője fektükből felugorva, éktelen 'Hajrá!' ordítással megrohanták a préházat, mire a mögötte dekkoló oroszok elfutottak. Így az üteg pillanatnyilag megszabadult az orosz támadástól, de vissza kellett húzódnia, hogy ha lövegeit egy újra szervezett orosz támadásnak nem akarta feláldozni. Mindössze néhány száz lépésnyire, Gamászapusztáig ment vissza szakaszonként lépcsőzve, s ott újból tüzelőállást foglalt. A Gamászapusztá mögötti állásából a 3. üteg a jó öreg 15-ös gránátjaival ugyancsak támogatta az 1. üteg visszavételét.

[...]

Engem a volt kolozsvári osztályom helyzete kétszeresen érzékenyen érintett. Habozás nélkül gépkocsiba ültem és kíséret nélkül, német géppisztollyal a kezemben, és pár kézigranáttal felszerelve, Balatonbozsokon át Gamászapusztáig kocsztam. Itt az útnyeregben gépkocsimat visszahagyva Gamászára gyalogoltam. Az 1. üteg a pusztá épületei mellett nyílt állásban lefekvésre kényszerítette a támadó orosz gyalogságot, amely már ismét 400 lépésnyire közelítette meg. Zsófia szanatórium területéről a 2. üteg tüzérel védte a testvérüteg jobbszárnyát. Balról pedig Gamásza mögül a 3. üteg készítette megfontolásra a támadókat. Ezt a helyzetet találtam, amikor a tüzelőállásban Kovács Sándor hadnagy [az 1. üteg parancsnoka – Sz. N.] nálam jelentkezett. [...]

Támadni kell. De mivel? Megkérdeztem Kovács Sanyit, hogy bízik-e a legénysége gyalog támadó készségében. Igen volt a határozott válasz. A közelben lévő Csorna-ütegnek [a 26. tüzérosztály 3.

ütege Csorna Gyula főhadnagy parancsnoksága alatt – Sz. N.] minden nélkülözhető, elsősorban önként jelentkező emberét a Kovács-üteghez rendeltem. Kovácsnak meghagytam, hogy helyezze készenlétebe gyalogtámadáshoz ezt a kétszakasznyi erőt. Én pedig a Balatonbozsokra beérkezett, ott egyelőre beküvélyezett [153.] sorozatvető osztályhoz megyek gépkocsival és Kovács Lajos alezredes, osztályparancsnokkal a helyzetet ismertetve, ezekkel a mozgékony és vállalkozó szelleműnek ismert tüzérosztállyal ugyancsak gyalogtámadást indítok az oroszok jobbszárnya ellen Bozsok felől. [...]

A támadás teljes sikerrel járt. 17 orosz halott maradt a helyszínen, sebesülteiket magukkal vitték. Magyar részről egy halott és néhány könnyebb sebesülttel úsztuk meg a katasztrófálisnak ígérkező helyzetet és győztünk. Közben a hadosztálynak is sikerült némi gyalogerőt összekaparni, hogy a tüzekek által a Sión túlra kergetett oroszokkal szemben a védőállást újból megszállja, a géppuskás zászlóalj helyén keletkezett rést betömje.⁸¹⁵

A szovjetek Simontornyánál is támadást indítottak. Néhány harcokcsival kísért támadásaik Mezőszilas és Huszárpusztá birtokbavételét célozták. Az 1. páncélos-felderítőosztálynak azonban sikerült megakadályozni, hogy a vékony német-magyar arcvonalat a 233. lövészadosztály felszakítsa.⁸¹⁶

Ezekben a harcokban a magyar 2. tábori tüzérosztály egyik ütege ismét kitűnt. Az üteget, amelynek csupán három 10,5 cm-es könnyű tábori tarackja volt, négy T-34 harcokcsi támadta meg. A páncélosok mintegy 800 méterről tüzet nyitottak a lövegekre. Az üteg, annak ellenére, hogy a tarackoknak sokkal kisebb volt a tűzgyorsasága, mint a harcokcsiágyúknak, felvette a harcot. Miután az egyik harcokcsi láncfalpát repeszgránáttal szétlőtték, a másik három páncélos inkább visszavonult.⁸¹⁷

A III. páncéloshadtest Sárvíz-csatornától keletre harcoló páncélosadosztályai az összpontosított déli irányú támadás helyett külön-külön bonyolódott találkozóharcokba az ideiglenes védelemből ismét támadásba lendült szovjet csapatokkal.

A 23. páncélosadosztály 126/II. páncélgránátos-zászlóaljának harcálláspontját január 30-án reggel a szovjetek három irányból támadták. A helyzet meglehetősen veszélyes volt, mivel hét T-34 harcokcsi áttört a németek vonalán. A 126/8. (nehézfegyver-) század egyik 7,5 cm-es páncéltörő ágyúja Karl Schuster tizedes irányításával tizenhárom perc alatt öt szovjet páncélost lőtt ki közülük. A harcokcsikat páncéltörő ágyúkat vontató szovjet tehergépkocsik követték, amelyből kettővel szintén Schuster lövege végzett. A páncélosokat kísérő szovjet lövészek közül lövegének kezelőszemélyzetével 21 főt fogságba ejtettek. Az irányzó később ezért a teljesítményéért megkapta a Vaskereszt lovagkeresztjét.

A német páncélosadosztály feladata továbbra is Nagylók bevétele volt. A 126/II. páncélgránátos-zászlóalj, az 51. páncélos-utászászlóalj egy százada és hadosztály páncéloscsoportja a dél-előtti folyamán újabb támadást indított. A nehéz terepen sem a délnyugati irányból támadó „Schulz” páncéloscsoport, sem pedig a 3. páncélosadosztály északkeleti irányból előretörő páncélgránátosai nem tudták elérni a települést.

Dél körül a németeknek fel kellett hagyni a támadó tevékenységgel, mert a szovjetek Nagylók és Szilfámajor körzetéből két lövész-czrednyi erővel támadást indítottak a Sáros – Sárbogárd vasútvonal mentén. Miután a Nagylóktól délre lévő magaslatokról visszaszorították a németeket, Gardamajor irányában folytatták a támadást. Itt a páncélgránátosoknak jócskán elkelt a „Schulz” páncéloscsoport

⁸¹⁵ Dr. Vajda 33–34. o.

⁸¹⁶ Vopersal 637–638. o., valamint Art of War 1986 figure 375 (712. o.)

⁸¹⁷ Dr. Vajda 33. o.

segítsége. A páncélosok estig szétverték a szovjet támadást, majd a visszahúzódo szovjetek után nyomultak.

A szovjetek 16 óra 30 perc körül északról és keletről támadást indítottak a hadosztály Józsefmajor és a 156-os magaslat körül kiépített páncélgránátos-támpontjai ellen is. A páncéloscsoport itt is segített, és a támadást vissza tudták verni.

Január 30-ról 31-ére virradó éjjel a hadosztály parancsot kapott, hogy főharcvonalát vegye vissza a Simontornya – Budapest vasútvonalra. A jobbszárnyon a 128. páncélgránátos-ezred, a balszárnyon pedig a 126. páncélgránátos-ezred harcolt. Az 51. páncélos-utászászlóalj és a páncélosok egy csoportja Középmajomál készenléti tartalékban állt. A 128. páncélos-tüzérezred Sárkeresztúrtól keletre létesített tüzelőállásokat. A hadosztály ellátó és kiszolgáló alakulatai Székesfehérvár és Hajmáskér körül települtek. Székesfehérváron volt egyébként a város körül harcoló német hadosztályok egészségügyi hálózatának központja is.⁸¹⁸

A 3. páncélosadosztály arcvonalán is szaporodtak a szovjetek betörései. A 3. páncélos-felderítőosztályt szovjet harcokcsik előző este kiszorították Kisvenyim-alsópusztáról. Az alakulat a déli órákban innen északra még tartotta magát. A szovjetek zászlóalj és ezred közötti lövészörökkel támadást intéztek a hadosztály gyenge biztosító erői ellen Kishantospusztától északkeletre. A németek Nagyhanatos délkeleti körzetéig szorultak vissza. Innen a 3. páncélosadosztály erői ellenlökést indítottak és visszafoglalták Világosmajort, illetve Kisvenyim-alsópusztát is. A harcok során a németek 13 harcokcsit és hat páncéltörő ágyút lőttek ki.

Az 1. és 3. páncélosadosztály Dunapentelén és környékén harcoló, elcsigázott alakulatai számára január 30-ára virradó éjjel páncélosokkal kísért szállítójárművek utánpótlást hoztak. A műveletet megakadályozni szándékozó szovjetek 10 T-34 harcokcsit veszítettek az 1/5. páncéloszárad kísérő Panther-eivel vívott éjszakai tűzharcban. Mélyvölgypusztánál a szovjetek napközben lövészkötelékekkel és harcokcsikkal igyekeztek lezárni a Perkátá – Dunapentele útvonalat. Ezzel együtt Perkátától nyugatra kísérletet tettek a támadás folytatására, de a németek ezt egyelőre meg tudták akadályozni.

Noha a 3. páncélosadosztály páncélgránátosainak létszáma ijeszten lecsökkent, és páncéloscsoportjában is csupán öt bevethető páncélos maradt, a szovjetek vele szemben aznap sem tudtak jelentősebb eredményt elérni.⁸¹⁹

Az 1. páncélosadosztály Galambospusztá körül éjszakázó „Marcks” harccsoportját reggel 8 órától kezdve sorozatos szovjet támadások érték. A 68. gárda- és a 74. lövészadosztály tüzérségi és sorozatvető-tüzzel is támogatott zászlóaljnyi erővel indított támadásai három hullámban indultak. A lövészeket a 181. harcokcsidandár páncélosai támogatták.

Dél előtt 10 óra körül a 181. harcokcsidandár két harcokcsizászlóalja és az 1438. önjáró tüzérezred a 3. Ukrán Front közvetlen parancsára Györgymajor körzetéből támadást indított Dunapentele felé, hogy a települést dél felől eredménytelenül rohamozó 74. lövészadosztályt támogassa.

E támadás alkalmával a szovjet 181/3. harcokcsizászlóalj négy betört T-34 harcokcsija kilötte az 1/5. páncéloszárad két biztosító Pantherét, és elérte Galambospusztá majorépületét. A rohamozó szovjet páncélosokkal a 113. zászlóalj páncélgránátosai vették fel a harcot. Két T-34-et páncéloköllel kilöttek, egy harmadik páncélost – közvetlenül Marcks őrnagy harcálláspontjának bejárata előtt – harcokcsiaknával tettek harcképtelenné. A 181. harcokcsidandár

harcát az 1438. önjáró tüzérezred ISzU–152 páncélosai is támogaták.

Ekkor az 509. nehézpáncélos-osztály „Huppert” harccsoportnak alárendelt Tiger B nehézharcokcsijai és a 3. páncélosadosztály 543. páncélvadászosztályának Jagdpanzer IV vadászpáncélosai hátba támadták a Galambospusztá körül harcoló szovjet páncélosokat. Hamarosan Staudte százados Pantherei is csatlakoztak.

A németek a kialakuló páncélosütközetben 13 óráig a szovjet páncélosok egy részét kilöttek, egy részüket pedig visszavonulásra kényszerítették. A németek innen összesen 22 harcokcsi és önjáró löveg kilövését jelentették. A szovjetek hét német harcokcsi és négy lövészpáncélos kilövését, saját veszteségként pedig 14 T-34-et és kilenc ISzU–152-öt jelentettek (a szovjet páncélosok mind kiétek). A heves összecsapásban az 1438. önjáró tüzérezred parancsnoka, F. A. Zatilkin ezredes is elesett.⁸²⁰ Az égő páncélosok övezte Galambospusztánál délután újra nyugalom volt.

Innen északra a 181/2. harcokcsizászlóalj sokkal több szerencsével járt. Kisdoboka felé megindított támadása során 16 óra 30 perc körül átvágta az Adony – Dunapentele utat, és a nap végére elfoglalta Rácalmást és az onnan 2 km-re nyugatra lévő vasútállomást.

A 170. harcokcsidandár a nap végén a 188-as magaslatnál (Perkátától mintegy 5 km-re délkeletre) fedezte a Perkátá – Dunapentele útvonalat.

A 110. harcokcsidandár és a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred a nap második felében átadta terepszakaszát a 36. gárda lövészadosztálynak, és átcsoportosult Györgymajorhoz.

A 32. gépkocsizó lövészandár továbbra is Perkátától délre, a 125-ös magaslat körzetét tartotta.

A szovjet lövészcsapatok és a 18. harcokcsihadtest harcokcsikötelékei tehát délután lezárták a Perkátá – Dunapentele útvonalat, hogy megakadályozzák a három oldalról bekerített Dunapentele körül harcoló német csapatok utánpótlását.

A veszély elhárítására Perkátá déli széle és Mélyvölgypusztá irányában a 24/I. páncélososztály hét Panther harcokcsija és néhány önjáró légvédelmi gépágyúja indított támadást. A német páncélosok újabb 10 T-34-et lőttek ki, és megsemmisítettek két páncéltörő ágyút is. Ezzel átmenetileg ismét sikerült szabaddá tenni az utat, de később megint a szovjetek kerültek fölénybe, és újra elzárták a Galambospusztánál lévő német erők ellátásának egyetlen lehetséges útját.

Ezzel a Galambospusztánál és Ciliamajomnál harcoló németek veszélyes helyzetbe kerültek. A heves harcok során páncélosaikból csaknem kifogyott az üzemanyag. Ezért a „Huppert” harccsoportnál tartózkodó Thunert vezérőrnagy döntött: északnyugati irányban áttörnek Perkátá felé, hogy ott felvehessék az előkészített utánpótlást. Újabb páncélosokkal kísért szállítóoszlophoz már nem volt elegendő nélkülözhető harcokcsijuk.

Sötétedés után az 1. páncélosadosztály harccsoportjai megindultak. Az élen a hadosztály Panther harcokcsijai és a 113/10. (páncélos-utász-) század lövészpáncélosai haladtak. Ezután következtek a „Huppert” harccsoport egyéb gépjárművei, majd a 73. páncélos-tüzérezred ütegei, amelyeket a 37. páncélvadászosztály részei, illetve a 303. rohamtüzérezred 3. ütegeinek rohamlövegei fedeztek. A sort a „Marcks” harccsoport és az 509. nehézpáncélos-osztály öt Tiger B nehézharcokcsija zárta.

Az oszlop élen haladó német harcokcsik Mélyvölgypusztánál és a 188-as magassági pontnál (Hangos-dombnál) áttörték a szovjetek reteszállását. A gépjárművek jelentős anyagi és személyi veszteségek árán január 31-én hajnalban elérték Perkátát. Miután az oszlop beért Perkátára, a település biztosítását a megerősített 37. páncélos-utászászlóalj és a 73. páncélos-tüzérezred vette át. A harccsoportok

⁸¹⁸ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 30. 1. 1945 (628. telerics 7213127. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 478–479. o.

⁸¹⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 30. 1. 1945 (628. telerics 7213127. felvétel), valamint HL KSZV-napló 5031. fölió.

⁸²⁰ A 18. harcokcsihadtest összefoglaló jelentése 45. o.

zöme végre kipihenhetette magát. Már Perkátán kapta a hírt Staudte százados, hogy az 1/6. páncélosszáhad 12 Panzer IV harckocsival és néhány önjáró légvédelmi gépágyúval Zámolynál állt tartalékban.⁸²¹

A másnapi összesítés szerint a III. páncélos hadtest alakulatai január 30-án összesen 43 szovjet harckocsit, hét önjáró löveget és négy páncéltörő ágyút löttek ki. Ezzel szemben a német csapatok saját adataik alapján csupán egy kijavíthatatlan (megsemmisült) harckocsit veszítettek.⁸²²

A IV. SS-páncélos hadtest arcvonalát Velence és a Pusztaszabolcs – Nagytétény vasútvonal között igen erős szovjet támadások érték, amelyeket mintegy 60 páncélos támogatott.

Kápolnásnyéknél is több század és zászlóalj erejű szovjet támadás indult. Hajnalban a 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljat harckocsikkal támogatott lövészátalakítás érte. A német tüzéség és a zászlóalj gyalogsági lövegeinek jól szervezett tüze lassította a kísérletet.

A Kápolnásnyéktől délnyugatra lévő erdőig betört szovjet kötelékeket az SS-páncélgránátosok végül ellenlökéssel visszaszorították.

Reggel 6 óra körül a szovjetek tüzéségi előkészítés után Annamajor keleti körzetéből harckocsi-támogatással déli irányban indítottak újabb támadást. Súlyos harcok kezdődtek. Az 5. SS-páncélgránátos-ezred részei Annamajornál átmenetileg bekerítésbe kerültek, s részben a majortól 1 km-re délre lévő 155-ös magaslatig hátráltak. A magaslat német kézben maradt. Az ezred Jánosmajornál harcoló részei ezután tehermentesítő ellenlökést indítottak a magaslat irányában, amelyet a sötétség beálltaig folytattak. A szovjet előretörést itt a közvetlen irányzással tüzelő német tüzéség és az önjáró légvédelmi gépágyúk tüze végül megállította.

Az ugyancsak Kápolnásnyéknél védekező 5/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj és a leharcolt 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj katonáit a 3. SS-páncélosezred kilenc páncélosa támogatta. A német páncélosok főleg szovjet géppuskafészekre vadásztak, amelyek igen megkeserítették az ellenlökésre induló páncélgránátosok életét. A távolban feltűnt az 1. gárda-gépesíthet hadtest hét M4A2 harckocsija is, de a szovjetek a német harckocsiágyúk lőtávolságán kívül maradtak.

Az itt támadó szovjet erőket néhány jelentéktelen betörést leszámítva a németek visszaverték. Erejükből még néhány kisebb ellenlökésre is futotta. Egy ilyen előretörés alkalmával az „501”-es toronyszámú Panzer IV aknára hajtott és súlyosan megrongálódott. A jármű vezetője meghalt.

Este Sutter SS-Unterscharführer „333”-as toronyszámú Pantherével éjszakára Kápolnásnyék egyik üresen álló házához húzódott. A harckocsi tomyában őrséget adó rádióslövész a többnapos szakadatlan harcban kifáradva elaludt. Az éjszakai hőés közepette a németeket meglepték a szovjetek. A házban alvó kezelőszemélyzet azonban felriadt és felvette a harcot a beszivárgott szovjetekkel. Néhány kézigránát és pisztolylövés segítségével visszaszorították őket, de amikor harckocsijukkal akarták üldözni a szovjeteket, a járművezetőnek a befagyott búvónyílását először kalapáccsal jégtelenítenie kellett.

A németek végre bekászálódtak a Pantherbe, és elérték Kápolnásnyék szélét. Itt hirtelen szembe találták magukat a napköz-

ben látott hét szovjet M4A2 harckocsival, amelyek szépen egymás mögött közeledtek. Az első két páncélos kissé oldalt haladt, de láthatóan fogalmuk sem volt a felriasztott német harckocsi jelenlétéről. Herbert Lindenau SS-Rottenführer, az irányzólovész kétszer lőtt. Az első két M4A2-t azonnal találat érte. Kezelőik a hőésben sikeresen kerekelt oldottak.

A szovjet támadások súlypontja aznap Aggszentpéternél volt, ahol az előző nap a szovjetek hídfőt foglaltak a Váli-víz délnyugati partján. A szovjetek áttörték az 5. SS-páncélos hadosztály hézagos védővonalát, majd betörésüket egy 3 km mély és 6 km széles hídfővé szélesítették ki.

A betört harckocsik Aggszentpéter körzetéből három irányban folytatták előretörésüket. A 39. harckocsidandár 18 harckocsija elérte az Aggszentpéternél délnyugatra lévő vasútvonal keleti szélét, majd 16 óra körül Pusztaszabolcs elfoglalásáért harcolt.

A középső harccsoport (a 135. harckocsidandár hét páncélosa) innen nyugatra, Felső-Besnyő körzetében tevékenykedett.

A Mérey-tanya felől támadó harmadik szovjet páncélos ék (a 3. harckocsidandár 15 harckocsival) Baracsától 5 km-re délre, Györgymajor és a 116-os magaslat körzetében kissé lemaradt a másik két csoporttól.

A szovjetek ezzel a harckocsimanőverrel az 5. SS- és 10. SS-páncélgránátos-ezredek részeit Kishalomtól nyugatra gyakorlatilag bekerítették.

A IV. SS-páncélos hadtest ekkor úgy határozott, hogy az 5. SS-páncélos hadosztály minden rendelkezésre álló erejével (vagyis az 5. SS-páncélos-felderítőosztállyal, 5. SS-páncélos-utászászlóaljjal és az 5. SS-páncélosezred harccsoportjával) Alsó-Besnyő körzetéből észak felé támadást indít. Ehhez Kápolnásnyék irányából a 3. SS-páncélos hadosztály 6. SS-páncélgránátos-ezrede is csatlakozott, amely keleti irányban előretörve próbálta megállítani a szovjeteket.

Dél körül az 5. SS-páncélosezred 14 páncélossal rendelkező harccsoportja harcérintkezésbe került a támadó szovjet páncélosokkal. Kerckhoff SS-Untersturmführer erről így számolt be:

„*Dél tájban elszabadul a pokol. Zászlóalj erejű gyalogság támad. Mi és a tüzéség vissza tudjuk verni őket. Aztán – mint valami hamvából feltámadt főnixmadár – körülbelül 30 ellenséges páncélos (T-34 és T-43⁸²³) tűnik elő a gyér ködből. Estére 17 ellenséges harckocsi és két tehergépkocsi lángol.*”⁸²⁴

A 9. SS-páncélgránátos-ezred 15 óra körül megkísérelt egy támadást Nagyhalom irányában. Azonban a szovjet lövészgyalogság és a páncélosok ellenállása miatt 17 óraig csupán a 146-os magaslatot sikerült elfoglalnia Nagyhalomtól 1 km-re délnyugatra.

A két SS-páncélos hadosztály támadása végül eredményre vezetett, és heves harcok közepette sikerült megállítaniuk a szovjet támadást. Sőt, helyenként vissza is verték a támadókat, majd hevenyészett védelmi vonalat létesítettek az elért terepszakaszokon. A két hadosztály bekerített erői időközben kitörték a szovjet gyűrűből és csatlakoztak saját alakulataikhoz.

A 23. harckocsihadtest 135. harckocsidandárának páncélosai ellen napközben (12 óra tájban) Felső-Besnyőnél a német 9. csatarepülőezred 14. (páncélvadász-) századát is bevetették, amely egyenként öt-hat Hs 129 B2 páncélvadász-repülőgépből álló kötelékekkel

sikeresen támadta a szovjetek harcrendjét. A harckocsihadtest saját adatai szerint aznap összesen 12 kilőtt T-34/85 harckocsit vesztett (ebből hét kiégett).⁸²⁵

Aznap a IV. SS-páncélos hadtest – nem véglegesített adatok alapján – 16 szovjet páncélos kilövését jelentette.⁸²⁶

A délután folyamán a „Holste” hadosztálycsoport arcvonalán is megélné a szovjetek harctevékenysége. A Velencei-tó és a Vértes hegység között széles arcvonalon számtalan kisebb támadást indítottak. Ezek a Székesfehérvár – Lovasberény műúton, innen északra, valamint Zámolytól délre helyi betöréseket eredményeztek, amelyek felszámolására ellenlökések indultak.⁸²⁷

Este a szovjetek elfoglalták Csalát is, annak ellenére, hogy ott a „Ney” SS-ezredet négy magyar Panzer IV harckocsi is támogatta.⁸²⁸

A 4. gárdahadsereg 23. harckocsihadteste és 104. lövészhadteste január 30-án reggel ismét felújította támadását. Aggszentpéter körül sikerült bekeríteniük a 3. SS- és 5. SS-páncélos hadosztályok részeit. A 23. harckocsihadtest aznap is csupán 6 km-t nyomult előre.

A 3. Ukrán Front parancsnoksága kénytelen volt megállapítani, hogy az ellencsapás végrehajtására összevont erők sem északon, sem pedig délen nem elegendők az eredeti helyzet visszaállításához. A német–magyar csapatok minden lakott településen és környező terepszakaszon igyekeztek megkapaszkodni. Olyan megoldást kellett tehát találni, amely a két lassan araszoló szovjet hadsereget feltartóztató ellenséges erőket kimozdíthatta elszántan védett állásaikból.

Ennek nyomán döntés született, hogy kihasználják a Székesfehérvár körzetében történt változásokat. A németek innen délre csoportosították át a 23. páncélos hadosztályt, és a páncélosok helyére a német hadvezetés a gyengébb harcértékű 356. gyaloghadosztály harccsoportjait szánta. A szovjetek úgy gondolták, Székesfehérvárnál a németek védelme sebezhető.

Ha a szovjetek elfoglalják a német csapatok híradórendszerének és utánpótlásának kulcsponjtját jelentő várost, a 3. Ukrán Front erőivel szemben harcoló német–magyar erők nehéz helyzetbe kerülnek. Amennyiben ezután Székesfehérvártól délkeleti irányban támadást hajtanának végre és egyesülnének a 133. lövészhadtest erőivel, a IV. SS-páncélos hadtest is bekerítésbe kerülne.

A szovjetek abból indultak ki, hogy a németek a fenyegetett Székesfehérvár védelme érdekében majd visszavonják a Dunánál álló erőiket, s így a 26. hadsereg csapatainak tevékenységét megkönnyíthetik.

Tolbuhin marsall a Székesfehérvár ellen intézendő támadás érdekében január 30-án éjjel az 1. gárda-gépesíthet hadtestet Pátka körzetébe, az 5. gárda-lovashadtestet pedig Lovasberényhez csoportosította át.

A szovjet tervek szerint az 1. gárda-gépesíthet hadtest január 31-én a 20. gárda- és 21. gárda-lövészhadtestek három lövészadosztályával közösen, jelentősebb mennyiségű tüzéséggel megerősítve keskeny arcvonalon támadást indít Sárkeresztes irányában. Miután a támadás átvágta a Mór – Székesfehérvár útvonalat, a csapásmérő csoportosítás észak felől fedezi magát, majd a főerők déli irányban tovább támadva visszafoglalják Székesfehérvárt.⁸²⁹

Ezzel immár a szovjetek is arra kényszerültek, hogy az ellencsapásuk végrehajtására kidolgozott tervüket a német–magyar csapatok elszánt ellenállása miatt *módosítsák*. Ahogy január 25-én a Váli-víz

mentén elakadt IV. SS-páncélos hadtestet Balck tábornok – eltérve a korábbi tervtől – északnyugat felé fordította, úgy most Zaharov 4. gárdahadserege volt kénytelen átcsoportosítani erőit, hogy a nehézkes délnyugati irány helyett nyugat felé törjön előre.

Volt azonban egy lényeges különbség. Míg a január 18-án megindult IV. SS-páncélos hadtestnek jelentéktelen tartalékai voltak csupán a támadás ütemének fenntartására, a szovjetek 4. gárda- és 26. hadserege január 27-én majd háromszoros erőfölénnyel és elegendő tartalékkal rendelkezett a kitűzött feladatok végrehajtására. Más kérdés, hogy ezek a szovjet tartalékok az elszántan védekező német páncélosok és páncélgránátosok ellenállása miatt gyors ütemben apadtak.

A szovjet légierő vadász- és csatarepülő-kötelékei ismét főként a III. páncélos hadtest és a IV. SS-páncélos hadtest felett, valamint Budapest körzetében hajtottak végre bevetéseket, összesen mintegy 400-at. A repülőgépek fedélzeti fegyverekkel és bombákkal támadtak a német csapatokra.

A 4. légiflotta I. repülőhadtestének erőit jórészt továbbra is tetlenségre kárhoztatta a kedvezőtlen időjárás. Ennek ellenére összesen 215 csatarepülő-bevetés alkalmával Dunaföldvár körzetében támadásokat intéztek a szovjetek átkelési manőverei és gépjárműoszlopai ellen, valamint támadták a „Balck” seregcsoporthoz tartozó páncélos hadtestei előtt gyülekező erőket és az áttört ékeket. Eközben kilöttek két harckocsit (bizonyára a 135. harckocsidandár állományából Felső-Besnyőnél), valamint 50 fogatolt járművet és gépkocsit. Légiharcban nyolc szovjet repülőgép lelövését jelentették.⁸³⁰

A „Balck” seregcsoporthoz tartozó főnökének reggeli helyzetjelentése 9 óra 50 perckor beszámolt a 6. páncélos hadosztály páncélozott harccsoportjának Ádánd körzetében megindult támadásáról. A seregcsoporthoz tartozó remélte, a páncélosok délig végezhetnek is a betörés felszámolásával.

A páncéloscsoportra Simontornyánál is szükség lett volna, ahol a kialakított hídfőből szovjet lövészalakulatok páncélosok támogatásával indítottak támadást Mezöszilas és Huszárpusztá ellen. A támadásokat Huszárpusztá és Hatvanpusztá vonalában a védők feltartóztatták. Itt egy szovjet harckocsit ki is löttek.⁸³¹

A Sárvíz-csatomától keletre a 3. páncélos-felderítőosztályt visszaszorították Kisvenyimalsópusztától. Dunapentelet a szovjet 74. lövészadosztály egyéb erőkkel kiegészülve déli, nyugati és északnyugati irányból is támadta. A IV. SS-páncélos hadtest arcvonalán Velence szovjet kézbe került.

A németek a kialakult helyzetben csak a helyi betörések felszámolására indított ellenlökésekre szorítkozhattak. A III. páncélos hadtest azt tervezte, mindenekelőtt Nagylók körzetében, valamint Dunapentele és Perkáta között semmisíti meg a szovjet erőket. Ennél jelentősebb hadműveletre a rendelkezésre álló erők nem voltak elegendők.

Az 1. páncélos hadosztály páncélgránátos-ezredeinek harcoslétszáma körülbelül 100-100 fő volt. A 3. páncélos hadosztálynál hasonló volt a helyzet, és csupán öt harcképes páncélosa maradt. A 23. páncélos hadosztály csak január 29-én 250 katonát vesztett (ebből 50 főt a hóviharok okozta fagy sérülések miatt). Páncéloscsoportjában alig volt öt-hét páncélos.

A IV. SS-páncélos hadtestnél sem volt jobb a helyzet. A hadtest összesen 23 bevethető páncélossal rendelkezett.

Déli 12 órakor Wöhler tábornok parancsba adta a „Balck” seregcsoporthoz és a magyar 3. hadseregnek: elvárja, hogy a 3. hadsereg a szovjetek további előretörését a Balaton és a Sió-csatorna között feltétlenül akadályozza meg.

⁸³⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 30. 1. 1945 (628. telerces 7213128. felvétel).

⁸³¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 30. 1. 1945 (628. telerces 7213128. felvétel).

⁸²¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 30. 1. 1945 (628. telerces 7213127. felvétel) Morgenmeldung vom 31. 1. 1945 (628. telerces 7213134. felvétel), valamint 1. Pz. Div. 735-736. o., Stoves KTB 30. 1. 1945.

⁸²² HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 31. 1. 1945 (628. telerces 7213134. felvétel). A szöveg a 3. páncélos hadosztály eredményeként említi a számokat, de nagy valószínűség szerint ez elírás. A HL KSBV-napló 5055. főlő szerint ezeket a páncélosokat a Káloz és a Duna közötti szovjet betörések során lötték ki. A 3. páncélos hadosztály arcvonala ekkor már ennél jóval rövidebb volt.

⁸²³ A németek T-43-ként emlegették a 76 mm-es löveggel felszerelt T-34 harckocsi 1943-ban megjelent továbbfejlesztett változatát. A T-34/85 típus is így nevezték, de ezt a harckocsit többször a T-85 elnevezéssel is illették. Ez esetben T-34/85 harckocsikról lehetett szó. Lásd ehhez HL KTB/HGr. Süd Ia/Stopak Nr. 13 917/44. geh. (627. telerces 7211401. felvétel).

⁸²⁴ Idézi Klapdor 319. o.

⁸²⁵ A 23. harckocsihadtest hadinaplója 13. o.

⁸²⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 30. 1. 1945 (628. telerces 7213127. felvétel), valamint Vopersal 639–641. o.

⁸²⁷ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 30. 1. 1945 (628. telerces 7213127. felvétel).

⁸²⁸ Korbuly-napló 40–41. o.

⁸²⁹ Tarasov 80–81. o., Tóth 194. o.

A déli helyzetjékoztató alkalmával 12 óra 05 perckor a „Balck” seregcsoporthoz beszámolt a 6. páncélososztály páncéloscsoporthoz eredményeiről, és jelentette, hogy a szovjetek Siómarosra húzódtak vissza. A seregcsoporthoz remélte, 13 óráig helyreállíthatják a korábbi arcvonalat. Ezzel egy időben a páncélozott harccsoport néhány harckocsiját már átdobták Simontornyához, hogy biztosítsák az ott tervezett ellenlökés megindulási állásait.

A 23. páncélososztály páncéloscsoporthoz és a 3. páncélososztály páncélgránátosai Nagylók körzetében tevékenykedtek, de egyelőre nem sok eredménnyel. A települést továbbra is jelentős szovjet erők védtek.

A IV. SS-páncéloshadtestnél egyelőre nehezen volt átlátható a helyzet. A szovjet páncélosok feltartóztatására a két SS-páncélososztály összes rendelkezésre álló kötelékét be akarták vetni. A kialakult helyzet miatt a németek azt is mérlegelték, hogy a IV. SS-páncéloshadtest Székesfehérvárhoz tartalékként átcsoportosított kötelékeit (a 3. SS-páncélos-felderítőosztályt és a 3. SS-páncélos-utászászlóalj részeit) visszairányítják az északi arcvonalra, ahol már semmi tartalékuk sem maradt. Székesfehérvárnál viszont még ott volt a 4. lovassdandár 41. lovasezrede.

Az ellenség erejéről alkotott német elképzelések szerint a szovjet harckocsizó és gépesített alakulatok már közel sem voltak olyan erősek, mint korábban. Ezt bizonyította az is, hogy a Váli-víz északi partjáról erős tüzérségi támogatás mellett jelentősebb lövész-erők kerültek bevetésre.

A „Balck” seregcsoporthoz esti helyzetjelentésére 17 óra 55 perckor került sor. A beszámoló szerint a III. páncéloshadtest páncélozott harccsoportjai védekező harcokat folytattak a szovjetek frissen beérkezett lövész- és harckocsi-alakulataival szemben. A 23. páncélososztály dél felől Nagylók ellen indított támadása a szovjet páncéltörő ágyúk miatt negyedszer sem járt sikerrel. A szovjetek nem sokkal később délről oldalba támadták a német harccsoportot.

Az 1. páncélososztály páncélozott harccsoportjától egyelőre nem érkezett újabb jelentés, de a seregcsoporthoz szerint Perkátától délre tartózkodott.

A szovjetek támadását az északi számon is sikerült lefékezni. Aggszentpétertől nyugatra a szovjet támadás elakadt. A 3. SS- és 5. SS-páncélososztályok támadást indítottak a betörések felszámolására. A bekerített SS-kötelékek időközben kivágták magukat.

A Velencei-tó és a Vértes hegység között délután végrehajtott

szovjet támadások, noha csupán századnyi erővel indultak, itt-ott kisebb betöréseket értek el.

A 356. gyaloghadosztály ezrednyi erejű harccsoportja Székesfehérvár körül gyülekezett. Az arcvonal mögött, Székesfehérvártól északra a 41/I. lovasosztály és 10 páncélos állt készenlétben. A 41/II. lovasosztályt a 356. gyaloghadosztály erőivel tervezték leváltani, hogy a 2. honvéd páncélososztály harckocsijaival együtt Zámolynál képezzenek belőle tartalékokat.

Gaedcke 19 óra 25 perckor jelentette Grolman altábornagynak, hogy mialatt a 6. páncélososztály páncélosai Ádándtól északra felszámolták a szovjetek betörését, újabb ellenséges kötelékek Siómaroson kívül Balatonszabadba is betörték. Ezért a páncélozott harccsoport most ellenük került bevetésre. Innen majd egyenesen Simontornyához kell átcsoportosulnia.

A III. páncéloshadtest védelembe szorult erői a nap folyamán az addig befutott jelentések szerint 26 szovjet páncélosot lőttek ki. A IV. SS-páncéloshadtestnél nagyjából sikerült elrekeszteni a szovjet betöréseket. A „Balck” seregcsoporthoz arra utasította a hadtestet, hogy próbálja meg arcvonalát a betörést felfogó reteszállások mentén az ellenség irányában kiegyenesíteni.

A Vértes hegység és Székesfehérvár között végrehajtott mintegy tíz, egyenként század erejű szovjet támadás Gaedcke szerint valószínűleg felderítő vállalkozások voltak, amelyek mögött újabb erők beérkezése zajlott. A „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnöke fején találta a szegyet.

Balck tábornok 21 óra 40 perckor felvázolta Wöhlernek helyzetértékelését. Eszerint a Sárvíz-csatorna és a Duna között aznap különösen súlyos harcok folytak. Egyedül az 1. páncélososztály 32 szovjet páncélos kilövését jelentette. A 7. gépesített-hadtestet a németek felderítése még mindig nem találta. A német páncélososztályok páncélgránátos-zászlóaljai nagyon legyengültek, és ez kihatott harctevékenyséjükre is. A III. páncéloshadtest aktív védelemre kényszerült, amelynek keretében csupán kisebb ellenlökésekkel lassíthatta a szovjetek előretörését.

A Vértes és a Velencei-tó között a német felderítés adatai alapján aznap hat-nyolc lövészadosztály kötelékei támadtak. Itt a németek szerint nagyobb támadás készülődött. Az arcvonal mögött a 2. gárda-gépesített-hadtestet sejtették.

Balck tábornok arra is kitért, hogy a magyar 25. honvéd gyaloghadosztály a vele szemben támasztott követelményeknek eddig megfelelt.⁸³²

⁸³² HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 30. 1. 1945 (628. teleres 7212591- 7212596. felvétel).

12. fejezet:

Védekező németek minden arcvonalon

(1945. január 31. – február 2.)

1945. január 31. szerda

(Időjárás: mínusz 5 Celsius-fok, általában felhős égbolt, korlátozott látótávolság, helyenként hóesés; a nem takarított utak hóakadály miatt nem járhatók.)

A magyar 3. hadsereg alárendeltségében harcoló „Pape” hadosztálycsoporthoz a 6. páncélososztály páncélozott harccsoportja kora reggel visszafoglalta a Siómarostól délre húzódó magaslatokat. A páncélosok Balatonszabadi és Siómaros ellen intézett támadását a szovjetek páncéltörő reteszállása azonban visszaverte.

A páncélozott harccsoport átcsoportosította erőit, majd 11 órakor ismét támadásba lendült. A 11. páncélososztály harckocsijai északi irányból betörték Balatonszabadi területére, majd a 114/II. zászlóalj lövészpáncélosokról legráló páncélgránátosai elkeseredett helység-harcban megtisztították a települést. A támadás folytatásaként 15 órakor a harccsoport Siómarost is visszafoglalta. A páncélosok támadása után még kisebb szovjet kötelékek tartották magukat a korábbi betörés területén, de ezek felszámolása is megkezdődött.

Ádándnál a magyar védők folytatták a terület megtisztítását, Mezőkomáromtól északnyugatra pedig visszamaradt szovjet támpontokat számoltak fel.

Mezőszilas ellen délről és kelet felől a szovjet 233. lövészadosztály zászlóaljnyi erővel támadást indított, és betört a helységbe. A támadást azonban a védők visszaverték, és a betört szovjeteket kivetették. Éjjel körül a szovjetek megismételték a támadást, de a magyar 26/I. honvéd gyalogzászlóalj ellenlökésével ismét visszavette őket. A magyarok két golyószórót, egy géppuskát és két géppisztolyt zsákmányoltak.⁸³³

A III. páncéloshadtest arcvonala éjszaka sem csendesedett el. Január 30-án éjjel körül Káloztól 5 km-re délnyugatra hét szovjet harckocsi lövész-deszanttal megpakolva támadást indított, de kísérletüket visszaverték.

A 23. páncélososztály jobbszárnyát napközben igen heves szovjet aknavető-, páncéltörőágyú- és sorozatvető-tűz érte. A Sár-bogárd – Sárkeresztúr vasútvonaltól keletre a németek a 104. gárda-lövészadosztály több zászlóalj erővel indult támadását verték vissza.

Az 1. páncélososztály Perkátáig áttört harccsoportjai reggel még harcban álltak a 188-as magaslat körül létesített reteszállást védő szovjet erőkkel. A délelőtti folyamán az alakulatok rendezték

⁸³³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7213134. felvétel), Tagesmeldung vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7213137. felvétel), valamint HL KSZV-napló 5041. főlő.

soraikat, löszert és üzemanyagot vételeztek, majd felkészültek egy újabb délkeleti irányú támadásra Dunapentele felé.

A támadás végrehajtására a „Marcks” harccsoportot utasították. A harccsoport a 113. páncélgránátos-ezred törzséből, Stark százados két lövészpáncélos-századdal megerősített 113. zászlóaljából, az 1/I. páncélososztály 12 bevethető Panther harckocsijából, a 37. páncélos-utászászlóalj és a 37. páncélvadászosztály részeiből, valamint a 73. páncélos-tüzérezred Sd.Kfz. 250 lövészpáncélosokkal felszerelt tüzérfigyelő-osztagaiból állt. A páncélgránátosok harcoltszáma csupán mintegy 250 fő volt. A harccsoportot a 24/I. páncélososztály 20 Panther harckocsija és a 303/3. rohamtüzéreg rohamlővegei is támogatták.

A harccsoport a déli órákban Perkátától kelet felé indította meg támadását. Heves harcok után elfoglalták a 188-as magaslatot és az ettől nyugatra lévő tanyát. A harcokban a németek egy szovjet SzU-85 és két SzU-76M önjáró löveg, 11 páncéltörő löveg és nyolc tehergépkocsi kilövését, illetve zsákmányul ejtését jelentették. A szovjet csapatok a 303/3. rohamtüzéreg két rohamlővegét (parancsnokok Recklinghausen hadnagy és Hölle szakaszvezető) és két Panther harckocsit kilőttek.⁸³⁴

A tovább nyomuló harccsoport élosztaga (a 113/10. század lövészpáncélosaival és Hutter hadnagy 10 Pantherével) 14 óra körül a gyenge szovjet ellenállás letörése után elérte a Galambospusztától 2 km-re nyugatra lévő útelágazást. A támadás szempontjából fontos útkereszteződést három irányból is sorozatos szovjet támadások érték, de a németek szilárdan tartották az elért terepszakaszt. A Galambospusztán ellen intézett szovjet század erejű ellenlökések visszaverése alkalmával a 24/I. páncélososztály további két SzU-85 önjáró löveg, három harckocsi (ebből kettő T-34/85) és négy páncéltörő ágyú kilövését jelentette.

Sötétedés után a „Marcks” harccsoporthoz csatlakozott a „Huppert” harccsoport is, amelyet most Ritz őrnagy vezetett. A harccsoportot támogatta az 509. nehézpáncélos-osztály időközben Seregélyesen kijavított 12 Tiger B nehézharckocsija Tischendorf százados parancsnoksága alatt.

Az 1. zászlóalj és a „Királytigrisekből” álló különítmény Györgymajor és Hangos-domb érintésével a Dunapentele felé vezető út mentén érte el Galambospusztát, ahol Ritz felvette a kapcsolatot a 3. páncélososztállyal.

A 3. páncélososztály Dunapentelén bekerített 3/II. páncélgránátos-zászlóalját időközben már csak légi úton tudták volna ellátni. Mivel az 1. páncélososztály legyengült harccsoportjai ahhoz nem voltak elég erősek, hogy áttörjenek Dunapentelére, a „Balck”

⁸³⁴ Renninger 1998. o.

seregcsoport rövid engedélyeztetési folyamat után kora délután engedélyt adott a 3/II. páncélgránátos-zászlóalj északnyugati irányú kitörésére. Mielőtt a németek végleg elhagyták volna Dunapentelét, hogy Galambospusztánál egyesüljenek a „Huppert” harccsoporttal, annyi ladikot és egyéb átkelési eszközt kellett megsemmisíteniük, amennyit csak tudtak.

Miután a 3. páncélosadosztály „Medicus” harccsoportjának kitört katonái este egyesültek Ritz embereivel, a német harccsoportok visszahúzódtak Perkátára. A harccsoportok visszavonulását a 113. zászlóalj és az 1/5. páncéloszászad utóvédként virradatig fedezték. A 3/II. páncélgránátos-zászlóalj és Medicus örnagy 543. páncélvadászadosztályának maradékai megmenekültek.⁸³⁵

Thunert vezérőrnagy 1. páncélosadosztálya az alárendeltségében harcoló 509. nehézpáncélos-osztály és a 24/I. páncélososztály erőivel együtt Perkáta és Dunapentele körül 1945. január 29-31. között hét saját harckocsi elvesztése mellett összesen 78 szovjet harckocsi és önjáró löveg kilövését jelentette.⁸³⁶

Amíg az 1. páncélosadosztály harccsoportjai délelőtt a Dunapentele felé indítandó támadásra készültek fel, a 18. harckocsihadtest 12 harckocsija előretört és Rácalmástól nyugatra átvágta az Adony – Dunapentele műutat. A szovjetek célja minden bizonnyal a 4. gárdahadsereg 104. lövészhadtestének 3. gárda légideszant-hadosztályával való kapcsolat felvétele volt. Így egyesülhetett volna a szovjetek északi és déli csapásmérő csoportja, de ez ekkor még nem sikerült.

A 170. harckocsidandár (állományában 13 üzemképes T-34-gyel és hat SzU-76M-mel) a 32/2. gépkocsizó lövésszászlóaljjal, valamint az 1114. légvédelmi tüzérezreddel estig 5 km-re megközelítette Adonyt déli irányból. A harcokban két harckocsi, három lövésszászlóalj és négy löveg kilövését jelentette. Saját vesztesége mindössze egy SzU-76M volt.

Perkátától keletre a szovjet 110. harckocsidandár (állományában 19 T-34-gyel), a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred (13 ISzU-122-vel), a 32/1. gépkocsizó lövésszászlóalj és az 1089. légvédelmi tüzérezred Alsóicikolamajoron keresztül indított támadást Adony felé.

A dandár 10 harckocsija – kihasználva a hézagos német arcvonal réseit – 11 óra körül elérte Alsóicikolamajort. A betört szovjet páncélosokkal a 23. páncélos-felderítőosztály részei vették fel a harcot, amelyben a 5. SS-páncélosadosztály páncélosezredének négy harckocsija és két StuG. IV rohamlövege, valamint a 303. rohamtüzérdandár részei is támogatták őket.⁸³⁷ Szovjet adatok szerint a 110. harckocsidandár és az ISzU-122 önjáró lövegek aznap hét német harckocsit és három lövésszászlóaljat lőttek ki. A dandár két T-34-et veszített.⁸³⁸

A IV. SS-páncélosadosztály arcvonalán kora reggel a németek egy ellenlökése Aggszentpétertől nyugatra elakadt. A hadtest arcvonalán Szinateleptől egészen Velencéig összesen négy szovjet csapatösszevonást azonosítottak.

Az 5. SS-páncélosadosztály⁸³⁹ Göböljárasi pusztai körüli állásai ellen reggel 5 óra 30 perckor és 7 óra 45 perckor a szovjetek kétszer

is támadásba lendültek. A védők ezeket a támadásokat még visszaverték.

Délelőtt 9 óra tájban a Pusztaszabolcs – Nagytétény vasútvonal mentén ezrednyi erejű (900 fős) lövésszászlóaljjal és kilenc harckocsival előretört szovjetek a 10/I. SS-páncélgránátos-zászlóaljat már Iváncsa – Ferencmajor vasútállomásig vetették vissza, és birtokba vették az innen 2 km-re északnyugatra lévő Göböljárasi pusztát is. A támadás során a 9/I. SS-páncélgránátos-zászlóaljnak is fel kellett adnia állásait Szinatelepnél és visszahúzódnia a Váli-víz délnyugati partjára. Ezzel a németek az utolsó hídfőjüket is elveszítették a Váli-víztől északkeletre.

Göböljárás visszafoglalására az 5. SS-páncélosadosztály páncélosított harccsoportja ellenlökést indított, és nem sokkal később ki is szorította innen a szovjeteket.

A szovjetek által Aggszentpétertől nyugatra elért betörés ellen Alsó-Besnyő felől az 5. SS-páncélosadosztály egy harccsoportja – szovjet adatok szerint 15 harckocsi és öt-nyolc rohamlöveggel – északi irányban Györgymajor felé, a 3. SS-páncélosadosztály 6. SS-páncélgránátos-ezrede pedig Kápolnásnyéktől déli irányban, Gróftanya felé indított támadást.

A német támadás a 23. harckocsihadtest heves ellenállása ellenére elérte Aggszentpéter nyugati előterét. E harcokban a szovjet harckocsihadtest újabb 10 T-34/85 harckocsiját lőtték ki (ebből három ki is égett), 22 katonája elesett, 86 pedig megsebesült. Ezzel együtt a 23. harckocsihadtestnek estére mindössze 25 üzemképes harckocsija maradt (további 35-öt javítottak, kilenc pedig Buda ostromában harcolt).

Ugyanakkor a németek ezekben a harcokban – szovjet adatok szerint – 375 katonát, öt harckocsit, három rohamlöveget, három lövésszászlóaljat, hat löveget, 27 aknavetőt veszítettek.⁸⁴⁰

Mivel az 5. SS-páncélosadosztály páncéloscsoportját 11 óra körül az Alsóicikolamajorig jutott 18. harckocsihadtest ellen ismét dél felé kellett átcsoportosítani, a visszafoglalt terület egy része újra szovjet kézbe került. Ennek ellenére az Aggszentpéternél elért helyi sikerek nyomán a IV. SS-páncélosadosztály arcvonalát több helyen sikerült kelet felé kitolni.

Pettendől délre az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj század és zászlóalj erejű szovjet támadásokat vert vissza. Gróftanya körül a 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj védekezett.

Az 5/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj is meg tudta tartani Kápolnásnyék körüli állásait. A németek itt belefoglalták tűzrendszerekbe annak a két sérült, de ki nem égett M4A2 harckocsinak a lövegeit is, amelyet előző este Sutter SS-Unterscharführer Panthere lőtt ki. A harckocsi irányzója, Lindenau SS-Rottenführer erről így számolt be:

„Mivel a harckocsik tele vannak lőszerrel, Bachmann zászlóaljának emberei tudni akarják, hogyan védhetik meg magukat a páncélosok lövegeivel. Elmagyarázzuk hát a gránátosoknak a kezelési-
ket...”⁸⁴¹

A „Holste” hadosztálycsoport arcvonalán Székesfehérvártól északkeletre, a vasút mentén északi irányban előretört szovjeteket reggelig Csala északi szélére sikerült visszavetni.

A kora délutáni órákban Pátkától nyugatra a szovjetek 30-40 páncélos és hadosztálynyi erejű lövésszapatok bevetésével délnyugati irányban támadást indítottak. Mint később ez a németek számára kiderült, ezek az erők az átcsoportosított 1. gárda-gépesítethadtest

páncélosai, az 5. gárda-lovashadtest és az ezek támogatására kijelölt 223. lövészadosztály zászlóaljai voltak.

A szovjet tervek szerint az 5. gárda-lovashadtestnek január 31-én reggel 6 óráig kellett beérkezni a Zámolytól délkeletre lévő 149-es magaslat – Baglyos (Borbálamajor 3 km délkelet) – Tallánmajor terepszakasza.

A 11. gárda-lovashadosztály (állományában öt T-34 harckocsi és öt 76 mm-es páncéltörő ágyúval) a 149-es magaslat körzetében készült fel.

Középen, Baglyos területén (Borbálamajor 3 km délkelet) a 63. lovashadosztály gyülekezett, állományában 14 harckocsi és öt 76 mm-es páncéltörő ágyúval. A hadosztályt megerősítették a 437. önálló páncéltörő tüzérezred 12 lövegével, a hadtest aknavető-tüzérsztályával, valamint a 62/1. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérsztály hat vetőjével.

A hadtest balszármányán, Tallánmajomál a 12. gárda-lovashadosztály erői foglaltak állást öt M3 harckocsi és egy 76 mm-es páncéltörő ágyúval. A hadosztályt megerősítették az 1896. önjáró tüzérezred 11 SzU-76M páncélosával, valamint a 9. gárda-aknavetőezred kilenc vetőjével.

A hadtest ezután támadásba megy át, áttöri a német-magyar védelmet a Zámoly dél – 214-es magaslat terepszakaszon, majd megindul Borbálapusztá és Sárkeresztes irányában. Miután elfoglalta Sárkeresztest, 11. gárda-lovashadosztályával biztosítja magát nyugat-északnyugat felől, a hadtest zöme pedig az 1. gárda-gépesítethadtest erőivel együtt támadást indít Székesfehérvár ellen, és a nap végére birtokba veszi a várost.

A hadtest tüzérségi támogatásáról a 221. és 230. tarackos tüzérezred 18-18 db 122 mm-es tarackja gondoskodott.⁸⁴²

Az 1. gárda-gépesítethadtest azt a parancsot kapta, hogy Pátka körzetéből Gyulamajor és Székesfehérvár irányában indítson támadást. Aznap már a hadtest minden alakulata – így a 9. gárda-harckocsidandár és a 3. gárda-gépesítethadtest is – saját magasabbegysége alárendeltségében harcolt.

Délután 14 órakor Russzjanov altábornagy 1. gárda-gépesítethadteste (állományában 38 üzemképes M4A2 harckocsi és 24 SzU-100 önjáró löveggel) – az 5. gárda-lovashadtest és a 20. gárda-lovészhadtest hadosztályainak támogatásával – rövid tüzérségi előkészítést követően támadásba lendült.

A csoportosítás jobbszármányát Zámolytól délre a 20. gárda-lovészhadtest 80. gárda-lovészadosztálya fedezte. A gárda-gépesítethadtest páncélosait középen az 5. gárda légideszant-hadosztály, a jobbszármányon pedig a 223. lövészadosztály gyalogsága kísérte. A 20. gárda-lovészhadtest három hadosztálya Magyaralmás irányában lendült támadásba azzal a feladattal, hogy vegye birtokba Sörédet és Magyaralmást, fedezve ezáltal a Székesfehérvárt támadó csoportosítást északi és északnyugati irányból.

A szovjetek mintegy 8 km széles arcvonalon, egy-két lövésszászlóaljból és mintegy 10-10 harckocsiból álló harccsoportokkal rohamozták meg a német-magyar csapatok állásait. A 356. gyaloghadosztály 871. gránátosezredének keleti fronton sohasem járt, a szovjetekkel szemben tapasztalatlan zászlóaljai Borbálapusztánál lerohtak.

E gyaloghadosztályt támogatta a magyar 73. tüzérsztály (Móricz Zoltán százados) két, egyenként négy 10,5 cm-es le. F.H. 18/40 könnyű tábori tarackkal és négy MG 42 géppuskával felszerelt ütege⁸⁴³ is. A 73/2. tüzéruteg parancsnoka, Bolhóy László főhadnagy erre így emlékezik:

„Új tüzelőállásunk Székesfehérvár északon, a csak néhány napja visszafoglalt Kiskecskemét nevű falusias beépítettségű városrész házaihoz tartozó telkek hátsó részén volt. A főlőirány délkelet volt. A lövegeket a szalmakazlak és kukoricaszár kápok között jól tudtuk álcázni. A legénység a házakban és az istállóknban melegezni és pihenni is tudott. A lovak fedett helyen, istállóknban és pajtákban voltak elhelyezve és sérülések kezelésére is lehetőség volt. A kapott parancs szerint különös figyelmet kellett fordítani a páncél[os-támadás] elhárítására, amely Zámoly – Lovasberény irányából volt várható.

A főfigyelő és a felderítő figyelő a tüzelőállástól keletre, legalább 2 km-re a Donát kápolna közelében volt. Innen jól be lehetett látni a Pátka felé vezető vasútvonalat és Kisfaludtól Dimyészig a Velencei-tó nyugati partja mentén elterülő nádas-bokros területet. A tüzevékenység igen élénk volt. A lőszerfelvételezés német ellátó oszlopoktól történt – korlátozás nélkül. Az igen gyakori tűzösszpontosításokat az osztályparancsnok vezényelte.

[...]

A legveszélyesebb azonban a páncélos támadás volt, amely a zámolyi és lovasberényi út közötti területről indult és az üteg tüzelőállását is veszélyeztette. Röviddel előtte parancsot kaptunk a figyelő gyors elhagyására, mert előttiünk nem volt gyalogság. A tüzelőállásba érkezve már hallani lehetett az erős motorzúgást és láncaltapcsörgést. A félbalra végrehajtott arcvonalváltoztatás közben az állva maradt balszármány-löveg kb. 200 m távolságból kilőtt egy harckocsit. A lövegvezető Kéthelyi Imre szakaszvezető, az irányzó Boruta József tizedes volt. A többi támadó harckocsi a minden irányból összpontosított erős elhárító tűz hatására megtorpant, majd hátrálni kezdett. Előttiünk még négy további harckocsi állva maradt, de hogy honnan kaptak találatot, azt nem lehetett pontosan megállapítani.

Közben állásváltoztatásra is parancsot kaptunk. A hatosfogatok még a tűzharc közben behajtottak a tüzelőállásba. A hátráló harckocsik géppuska- és ágyútüzétől két hámosló megsérült, olyan súlyosan, hogy mindkettőt ki kellett irtani.

Az üteg a korán beállott sötétségben megindult az új tüzelőállás, Sárpentele felé. Végig kellett vonulni a súlyos harcokat átélő városron [Székesfehérváron – Sz. N.]. Mindenütt romok, az utcákon kerülni kellett az összeomlott épülettörmelékeket. Sok kiégett jármű, kilőtt német és szovjet harckocsik. Temetetlen német, szovjet és civilruhás halottak. Mozgás sehol. Közben szórványos aknabeccsapódások, repülőgépzúgás. Az ellenség déli irányból főként a pályaudvar környékét lőtte. Időnként egy-egy 'sztálin-gyertya' jelent meg felettiünk. Ilyenkor az oszlop megállt, de baj nem történt. Az új tüzelőállást éjszaka foglaltuk el Sárpentele délnyugaton, a Galya- és Malom-csatornák közötti területen.⁸⁴⁴

A szovjetek 4 km szélességben és 6 km mélyen törtek be a „Holste” hadosztálycsoport arcvonalába. A 4. lovasdandár Székesfehérvárnál lévő tartalék erői azonnal ellenlökést indítottak.

A 41/I. lovasosztály a 70. páncélvadászadosztály kilenc StuG. III rohamlövegével és egy Jagdpanzer IV vadászpáncélosával, valamint a magyar 3. harckocsiezred négy Panzer IV harckocsijával együtt a zámolyi műút mentén, Székesfehérvártól 5 km-re északra nyomult előre. Két magyar páncélost kilőttek a harcokban (az egyik szovjet kézbe került). A „Ney” SS-ezred alárendeltségében harcoló másik négy magyar Panzer IV harckocsi is a 41. lovasezred kapta meg.⁸⁴⁵

⁸⁴⁴ Bolhóy László: A m. kir. 73. tüzérsztály 2. ütegeének részvétele a dunántúli harcokban, 1944. 11. – 1945. 03. 19. HL TGY. 3814. sz. 8-10. o.
⁸⁴⁵ Korbuly-napló 41. o.

Sárkeresztes körül a lovasdandár nehéz lovasosztályából szervezett 70. páncélos-felderítőosztály⁸⁴⁶ Panzer II könnyűharckocsijai és lövészpáncélosai a „Feldhernhalle” nehézpáncélos-osztály kilenc Tiger B nehézharckocsijával együtt álltak készenlétben. A páncélos-felderítőosztályt Sonntag százados, a nehézpáncélosokat dr. Nordewin von Diest-Koerber százados vezette. A harccsoportnak a szovjetek által elfoglalt Gyulamajort kellett visszaszerezni.

Gyulamajornál a magyar 2. honvéd páncélosadosztály 3. gépkocsizó lövészrezdének 5. zászlóalja (Majthényi Imre százados) és a 14. gyalogezred „Holtzer” zászlóaljának (Holtzer László őrnagy) egyes részei voltak védőállásban.⁸⁴⁷

Kora délután a szovjetek félórás tűzérési és aknavető-tűzcsapással készítették elő támadásukat. A szovjet lövedékek az 5. gépkocsizó zászlóalj teljes távbeszélő-hálózatát szétrombolták. A zászlóaljtól balra a szovjetek betörték a németek vonalába, majd rajtaütéssel a magyar zászlóaljat is oldalba kapták.

Ekkor Szabó Sándor tartalékos őrmester, a zászlóalj távbeszélő szakaszának parancsnoka a szovjet támadás közepette megszervezte a védelmet, és a major épülete mellett védőállást foglalt. Miután a zászlóalj-harcálláspont kiürítése megkezdődött, Szabó őrmester csekélyke erejével ellenlökést indított, hogy a major udvarán álló gépjárműveknek elegendő időt biztosítson a távozásra. A kézigránáttal és géppisztollyal támadó honvédek közelharcban sikeresen feltartották a szovjeteket. Szabó a harc közben láblövést kapott. Teljesítményéért soron kívül zászlóssá való előléptetésre terjesztették fel.⁸⁴⁸

A 70. páncélos-felderítőosztály és a Tiger B nehézharckocsik Sárkeresztől keletre indították meg támadásukat. A német harc-járművek az állandó tűzérési és aknavetőtűz ellenére jó ütemben haladtak. Gyulamajor előtt azonban már szovjet harckocsikba és páncéltörő ágyúkba ütköztek. A frontális támadás elakadt.

Ekkor Diest-Koerber százados négy nehézharckocsival a Zámoly – Székesfehérvár műút mellett fekvő 214-es magaslát felé került. Itt is szovjet páncélosokba ütköztek, amelyekből az éjszaka folyamán többet kilöttek. A megmaradt szovjet harckocsik és önjáró lövegek visszahúzódtak. A harcok során egy Tiger B-nek átlőtték a tornyát (valószínűleg egy SzU-100). Kezelői közül ketten súlyosan megsérültek. A 4. lovasdandár beérkező erői végül birtokba vették a magaslaton kiépített szovjet állások egy részét, és ott beásták magukat.

Az esti órákban a „Feldhernhalle” nehézpáncélos-osztály három nehézharckocsija Koppe hadnagy vezetésével betört Gyulamajor területére, de az elégtelen gyalogsági támogatás miatt hamarosan vissza kellett vonulniuk.⁸⁴⁹

Tolbuhin marsall és Zaharov hadseregtábornok, a 4. gárdahadsereg parancsnoka már napokkal korábban figyelmesen tanulmányozta azokat a jelentéseket, amelyek a 20. gárda-lövészhadtest harcfelelő vállalkozásairól befutottak. Ezek Székesfehérvártól északra a német–magyar védelem meggyengüléséről számoltak be.

Tolbuhin ezt is figyelembe vette, amikor a Velencei-tó és a Duna között igen nehezen haladó 4. gárdahadsereg fő erő kifejtésének súlypontját ide helyezte át. Az éjszakai menetnek során január 31-én reggelre átcsoportosított 1. gárda-gépesíthettest és 5. gárdalovashadtest erői a 20. gárda-lövészhadtest sávjában készültek fel a

délutáni rohamra. Ezeket az erőket jelölték ki a délnyugati irányú támadás végrehajtására és Székesfehérvár visszafoglalására.

A legnagyobb eredményt a 223. lövészadosztály és a Bicskétől aznap átcsoportosított 3. gárda-gépesíthettdandár (parancsnoka K. P. Vjaznyikov alezredes) érte el Gyulamajor elfoglalásával.⁸⁵⁰

A szovjet csapatok jelentős betörést értek el. Gyulamajomál a Zámoly – Székesfehérvár útvonalat is átvágták. Sikereiket viszont nem tudták kihasználni, ezért a kitűzött támadási feladatot (a Mór – Székesfehérvár műút elérését és Székesfehérvár elfoglalását) egyelőre nem tudták végrehajtani. Amint azt látni fogjuk, a 4. gárdahadsereg csapatainak végül sem a – németek által lehallgatott szovjet rádióforgalmazásban sűrűn emlegetett – „mély áttörés”, sem pedig Székesfehérvár elfoglalása nem sikerült.⁸⁵¹

A csapnivalóan rossz időjárás miatt a mezőföldi hadszíntér felett aznap mindkét oldalon gyenge volt a repülőtevékenység. A „Balck” seregcsoporthoz felett a németek néhány felderítő repülőgépe próbálta feltérképezni a szovjetek erejét és arcvonalát. Simontomya térségében két német csatarepülő-század – dacolva a mostoha időjárással – alacsony támadásokat hajtott végre.⁸⁵²

A német 4. légiflotta összefoglaló adatok⁸⁵³ szerint 1945. január folyamán összesen 4151 csatarepülő-bevetést teljesített (ebből 1448-at éjszaka). Eközben csatarepülőgépei kilöttek 71 harckocsit és önjáró löveget, 74 különféle löveget, 495 gépjárművet, 300 fogatolt járművet és 17 mozdonyt. Légi harcban 28, a földön további 14 szovjet repülőgépet semmisített meg. Saját veszteségük 28 véglegesen elvesztett repülőgép (ebből öt éjszaka), valamint 20 eltűnt repülőgép volt (ebből három éjszaka).

Szovjet megfigyelések szerint a német bombázórepülő-erők 20 gépes csoportban tevékenykedtek a harctér felett, illetve a dunai átkelőket támadták. A német csatarepülőgépek 30-as csoportokban bombázták és lötték a szovjet csapatok harcrendjét, valamint az arcvonalra vezető utakat. A He 111 és Ju 88 repülőgépek kisebb vadászrepülő-csoportokkal felderítést is végrehajtottak a harctér felett, valamint a hadseregek és a 3. Ukrán Front hadtápterületén is, 1000 km-es mélységig.⁸⁵⁴

A németek 1945 januárjában meglévő 775 repülőgéppel háromszor annyi bevetést repültek, mint 1944 decemberében 820 repülőgéppel. Pedig januárban csak hét nap volt teljesen alkalmas repülésre, további 13 csak korlátozottan. A fennmaradó 11 napon alig volt repülőtevékenység.

A szovjet 17. légi hadsereg 1945 januárjában 10 ezer 315 bevetést repült, ebből 5207-et csatarepülőgépekkel, 4103-at pedig vadászrepülőgépekkel. A 306. csatarepülő-hadosztály 18. harckocsihadtest törzse mellé települt repülésirányító törzse például 74 csatarepülő-csoportot hívott támogatásként és vezetett rá a célokra.

A Dél Hadseregcsoporthoz hadinapló-bejegyzése aznap megállapította, hogy a „Balck” seregcsoporthoz immár *minden arcvonalon* (tehát délen is) védelemre kényszerült.

A reggeli helyzetjelentés alkalmával 9 óra 30 perckor Gaedcke vezérőrnagy jelentette a hadseregcsoporthoz, hogy a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja az Ádándnál felszámolt betörés után a Balatonszabadiba betört szovjetek ellen indult támadásra. Ezzel egy időben a 23. páncélos-hadosztály erői Nagylóktól nyugatra jelentős szovjet lövészerek támadását voltak kénytelenek kivédeni.

⁸⁵⁰ 4. gárdahadsereg 176–177. o.

⁸⁵¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7212604. felvétel).

⁸⁵² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7213139. felvétel).

⁸⁵³ BA–MA RL 2 III/1198. Külön köszönet Becze Csaba hadtörténésznek az adatgyűjtés terén nyújtott nélkülözhetetlen segítségéért.

⁸⁵⁴ Budapestszkaja operacija 135. o.

Az 1. páncélos-hadosztály erői áttörték Perkátához. Dunapentelet továbbra is tartotta a 3. páncélos-hadosztály bekerített páncélgránátos-zászlóalja.

A IV. SS-páncélos-hadtestnél két páncélos-, illetve páncélgránátos-harccsoport indított támadást a szovjet betörés felszámolására.

Székesfehérvártól északra az előző nap beekelődött szovjet köteleket kettő kivételével sikerült visszaverni. A 4. lovasdandár ezek felszámolásával volt éppen elfoglalva.

Kühl ezredesnek, a 356. gyaloghadosztály parancsnokának az előzetes tervek szerint déli 12 órakor kellett átvennie a harcvetést a Székesfehérvártól északra húzódó arcvonal felett. A hadosztály csapatai közül már a 871. gránátosvezred, valamint a 356. tüzérezred ütegeinek zöme is a térségben tartózkodott.

A „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnöke azt is közölte Grolmannal, hogy a seregcsoporthoz tudtára adta a Budapesten bekerített IX. SS-hegyihadtestnek: immár maga is *védelemre kényszerült*.

A délelőtti folyamán a német felderítés felfedezte, hogy a „Balck” seregcsoporthoz déli arcvonalán, a III. páncélos-hadtest balszármányán a szovjetek jelentős harckocsizó és lövészereket vontak össze abból a nyilvánvaló célból, hogy Perkátá és Dunapentele között Adony felé törjenek előre.

Gaedcke 10 óra 45 perckor jelentette Grolmannnak, hogy a szovjetek a Perkátá és Dunapentele közötti utat ismét átvágták. A szovjet harckocsizó ékek Rácalmástól nyugatra álltak. A jelentés szerint a III. páncélos-hadtest parancsnoksága igen aggódott a Dunapentelel szorult páncélgránátosokért, akiket immár sem ellátni, sem megerősíteni nem tudott. Ezért Gaedcke útnan kérte a hadseregcsoporthoz, engedélyezze, hogy a védők Dunapentelelől az éjszaka folyamán északnyugati irányban áttörhessenek az 1. páncélos-hadosztály feléjük indított tehermentesítő támadása felé.

Grolman ekkor megkérdezte, van-e annyi ereje a III. páncélos-hadtest balszármányának (vagyis az 1. páncélos-hadosztálynak), hogy arcvonalát ismét Dunapentelelőig tolja ki. Gaedcke nemmel válaszolt.

A déli helyzetjelzők közötti során 11 óra 40 perckor a „Balck” seregcsoporthoz arról számolt be a hadseregcsoporthoz, hogy a szovjetek egyértelmű szándéka a Dunától közvetlenül nyugatra egyesíteni északi és déli csoportosításait. Ennek érdekében képtelenek súlypontot a part menti út mentén. A németek azt várták, hogy a Rácalmásig előretört szovjet kötelek még aznap folytatják északi irányú támadásukat.

Ezt támasztotta alá az is, hogy az északi csoportosítás a Duna mentén fejtette ki a legnagyobb nyomást a német vonalakra. Szinateleptől északra felszámolták a német hídfőt, és az erőket visszavetették a Váli-víz mögé. A szovjeteknek a Váli-víz torkolatánál egy kisebb betörést is sikerült kialakítaniuk. A IV. SS-páncélos-hadtest két harccsoportjának ellentámadása Aggszentpétertől nyugatra jól haladt előre, de e miatt a szovjet betörés miatt az egyik harccsoportnak délnyugat felé kellett fordulnia, hogy elértesse azt.

A Dunapentelet tartó 3/II. páncélgránátos-zászlóalj kitörésének ügyében 12 óra 15 perckor a hadseregcsoporthoz az OKH szárazföldi haderő vezérkara hadművelési osztályához fordult jóváhagyásért. A kitörést egy óra múlva engedélyezték. Ezt a hadseregcsoporthoz 13 óra 25 perckor közölte a „Balck” seregcsoporthoz.

A németek dél felé már észlelték a gyülekező viharfelhőket Székesfehérvártól északra. Grolman 12 óra 40 perckor felhívta a „Balck” seregcsoporthoz figyelmét arra, hogy a felderítés adatai szerint az átcsoportosított 1. gárda-gépesíthettest, az 5. gárdalovashadtest és valószínűleg a 23. harckocsihadtest részeinek támadása küszöbön áll. A seregcsoporthoz ebben a helyzetben azonnali intézkedéseket kellett hoznia.

A „Balck” seregcsoporthoz 14 óra 25 perckor jelentette a hadseregcsoporthoz, hogy Zámoly körül erősebb szovjet támadás indult.

A támadás részleteiről csak a 17 óra 20 perckor tett esti helyzetjelentés számolt be. Eszerint a kora délutáni órákban megindult támadás 7–8 km szélességben és mintegy 4 km mélyen tört be a német–magyar vonalakba.

A németek két szovjet támadó csoportosítást azonosítottak. Az egyik éle Székesfehérvártól 4 km-re északkeletre állt, a másik szovjet éke pedig Borbálapusztától keletre, illetve a Zámoly – Székesfehérvár műúttól 1,5 km-re nyugatra. Lovasberénytől gépkocsiszállítással állandóan újabb szovjet gyalogsági kötelek érkeztek.

A 356. gyaloghadosztály már bevetett gránátosvezredét a szovjetek gyakorlatilag szétverték. Maradványait a jelentés idején Székesfehérvártól északra a műút vonalán próbálták gyülekeztetni. A 4. lovasdandár tartalékai már harcba léptek, de a IV. SS-páncélos-hadtest nélkülözhető erőt is azonnal át kellett csoportosítani Székesfehérvárhoz.

Gaedcke 17 óra 30 perckor megbeszélte a helyzetet Grolmannal. Megállapították, hogy a szovjetek hihetetlenül gyorsan csoportosították át erőiket a Velencei-tó északi részére. A németek az éjszaka beállta előtt nem várták a szovjet támadás megindulását.

A „Balck” seregcsoporthoz feleszmélve meglepetéséből, Székesfehérvártól északra ellentámadást tervezett. Ehhez a IV. SS-páncélos-hadtesttől egy megerősített ezred-harccsoportot vezényeltek a körzetbe. A támadás harckocsi-támogatása érdekében az 509. nehézpáncélos-osztály Tiger B páncélosait is visszarendelték a déli szármáról. A tűzérési támogatásról a 17. népi sorozatvető-dandár és az északi arcvonalról visszavont 403. népi-tűzérhadtest ütegeinek kellett gondoskodni.

A kialakult helyzetben Balck tábornok utasítást kért a hadseregcsoporthoz arra vonatkozóan, hol húzódjon az arcvonal, amelyet a sorozatos szovjet támadások folytatódása esetén is mindenképpen tartaniuk kell. Saját elképzelése szerint a Balaton és Velencei-tó között, Siófok – Káloz – Seregélyes – Velencei-tó déli sarka vonalon kellene megtartani egy hídfőt, amely a későbbi déli irányú támadás kiindulópontja lehetett.

Grolman ezzel kapcsolatban kifejtette, hogy a Dunától való visszavonulás nehéz döntés volt, hiszen ha feladják a folyam vonalát, csak egy jóval rövidebb arcvonal jöhet számításba, amely mögött a tervezett későbbi hadművelet erői összpontosíthatók. Könnyen belátható, hogy nincs értelme olyan arcvonal-kiszögellés tartásának, amelynek védelme csak az erőket pazarolja. A Dél Hadseregcsoporthoz vezérkari főnöke visszadobta Balcknak a labdát: javasoljon a tábornok egy olyan arcvonalat, amelyről majd dönthetnek.

A Dél Hadseregcsoporthoz vezérkari főnöke megkérdezte, a „Balck” seregcsoporthoz Esztergom környéki erőiből el kell-e vonni tüzér- és rohamlöveg-alakulatokat, hogy azokkal erősítsék meg a székesfehérvári arcvonalat. Gaedcke véleménye szerint nem, mert ott is elkelt a segítség. Grolman ezzel egyetértett.

Grolman 18 óra 50 perckor ismét Gaedckével beszélt. Felhívta a „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnökének figyelmét, hogy Székesfehérvártól északra minden körülmények között meg kell akadályozni a szovjetek áttörését, mert az a várostól keletre húzódó arcvonal összeomlásával járna együtt. A Dél Hadseregcsoporthoz vezérkari főnöke szerint kérdéses volt, van-e értelme a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportjával felszámoltatni a simontomyai szovjet hídfőt. Talán inkább csak el kellene reteszelni a szovjetek betörését és a páncélozott harccsoportot a 4. lovasdandár mögött készenlétbe helyezni.

Másik megoldás lehetett, hogy a páncélosokkal a lehető legnagyobb veszteséget okozzák a Simontomyánál lévő szovjet erőknél. Gaedcke szerint a Sárszentmiklóstól nyugatra húzódó magaslatozon

⁸⁴⁶ Az alakulatot 1945. január 16-a után kezdték páncélos-felderítőosztállyá átszervezni, de nem állt rendelkezésre az előírás szerinti szükséges felszerelés. Így az alakulat neve megváltozott ugyan, de a harcrendje nem. Erről lásd BA–MA RH 11 I/64.

⁸⁴⁷ A „Holtzer” zászlóalj aknavetőszakasz-parancsnoka, Tompa László tartalékos hadnagy például itt sebesült meg.

⁸⁴⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7213134. felvétel).

⁸⁴⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7213138–7213139. felvétel), Nehézpáncélosok 105. o.

kiváló reteszállások létesíthetők. Grolman megígérte, hogy a hadseregcsoporthoz a kérdéskörrel hamarosan dönteni fog.

Nem sokkal később a „Balck” seregcsoporthoz távirati úton értesült a Dél Hadseregcsoporthoz döntéséről. Eszerint:

- a seregcsoporthoz fő feladata megakadályozni a szovjeteket abban, hogy a Vértes és Székesfehérvár között áttörjenek;
- a Simontornyánál kialakított szovjet hídfőt fel kell számolni, és az ott támadásra összevont erőket szét kell zúzni;
- a Sárviz-csatorna és Duna között, valamint a Velencei-tó és a Duna között az erők támadólagos bevetésével az eddigi arcvonalat kell védeni.

A Székesfehérvárnál kialakult helyzetről és a hadseregcsoporthoz által foganatosított intézkedésekről 19 óra 45 perckor Grolman tájékoztatta Wenck altábornagyot, a német szárazföldi haderő vezérkarának vezetői csoportfőnökét. Grolman szerint a szovjetek déli és északi csoportosításuk támadásának folytatása mellett már északkeleti irányból is át akarnak törni a székesfehérvári átjárón. A 2. gárda-gépesítethadtestet is bizonyára azért vonták Budapesttől Bicske körzetébe, mert Székesfehérvár ellen fogják alkalmazni. Grolman nem vette figyelembe, hogy ennek a hadtestnek részeit a szovjetek már az I. lovashadtest január 22-én este Mánynál indított támadásának megállítására is bevetették Bicskétől északkeletre.

A hadseregcsoporthoz egyértelműen arra utasította a „Balck” seregcsoporthoz, hogy az áttörést Székesfehérvárnál feltétlenül akadályozza meg. Wenck a hozott intézkedésekkel egyetértett.

Grolman kitért rá, hogy a hadseregcsoporthoz csak akkor tudja visszaszerezni a hadművelési kezdeményezést, ha az újonnan beérkezett erőket is bevetetheti.

Itt a hadseregcsoporthoz vezérkari főnöke az ardenneki offenzíva kudarcát után kivont és többé-kevésbé feltöltött I. SS-páncéloshadtest beérkező alakulataira utalt. Az SS-alakulatok első szállítmányai 17 óra után érkeztek meg Győrbe. Az I. SS- és 12. SS-páncéloshadtestből álló hadtest részét képezte annak a 6. páncéloshadtestnek, amelynek Magyarországon való alkalmazásáról Hitler már január 22-én, tehát még a „Konrad 3” hadművelési elakadása előtt döntött. A hadsereg két SS-páncéloshadtestét és közvetlen alakulatait a legnagyobb titoktartás mellett akarták átcsoportosítani a keleti front déli szárnyára.⁸⁵⁵

Wenck erre azt válaszolta, hogy az új kötelékek átcsoportosítása még legkevesebb öt napot vesz igénybe, és utána is Hitler dönt alkalmazásukról.

A kialakult helyzetről Balck és Wöhler 20 óra 45 perckor cserélt véleményt. Eszerint a 6. páncéloshadtest páncélozott harccsoportjának ellentámadása jól haladt. A páncélosok visszafoglalták Balatonszabadit és Siómarost. A 25. honvéd gyaloghadosztály Mezőszilasra felszámolt egy újabb szovjet betörést. Az I. páncéloshadtest Perkatától Dunapentele felé megindította támadását. Székesfehérvárnál az I. gárda-gépesítethadtest és az 5. gárda-lovashadtest menetből lendült támadásba, miután átcsoportosították őket a Velencei-tó keleti sarkától. Az itt védő 871. gránátoszred nem tudta állásait megtartani, így a mögötte álló tartalékok bevetése vált szükségessé.

Wöhler megjegyezte: ahhoz képest, hogy a szovjetek az I. gárda-gépesítethadtestet és az 5. gárda-lovashadtestet is harcra vetették, támadásuk kezdeti eredményei nem voltak túl jelentősek.

Balck erre közölte, hogy az I. gárda-gépesítethadtest a felderítés adatai szerint 53 harckocsival rendelkezett, s ebből aznap 50 darabot már be is vetettek. A Székesfehérvárnál keletkezett rés betömésére a IV. SS-páncéloshadtest egy ezred-harccsoportját (a 6. SS-

páncélgránátoszredet és a 3. SS-páncélos-utászszázalóját) csoportosították át, amelyhez hamarosan a hadtestnek alárendelt 509. nehézpáncélos-osztály is csatlakozott.

Wöhler megkérdezte Balcktól, hogy felelősségteljes dolog-e a 6. páncéloshadtest páncélozott harccsoportját a Székesfehérvárnál kialakult helyzet ellenére továbbra is a magyar 3. hadsereg arcvonalán hagyni.

Balck szerint ez nélkülözhetetlen volt ahhoz, hogy a 25. honvéd gyaloghadosztály aránytalanul széles arcvonalát fedezni tudják. A székesfehérvári arcvonalra viszont újabb erők érkeztek, hiszen ide várták másnap a 356. gyaloghadosztály egy újabb gránátoszredét is. Balck szerint inkább az a kérdés, hol van a 7. gépesített-hadtest. Mivel leginkább ennek felbukkanásától tartott, a 6. páncéloshadtest páncélozott harccsoportját kénytelen volt ott tartani.

Wöhler a továbbiakban rámutatott, Székesfehérvár megtartása nem csak propagandisztikus megfontolásokból kívánatos, hanem azért is, mert a fontos közlekedési csomópontokra harcászati szempontból is szükségük volt.

Balck arra kérte Wöhler, másnap személyesen beszéljék meg a további teendőket. A Dél Hadseregcsoporthoz parancsnoka erre megígérte, hogy másnap a seregcsoporthoz harcálláspontjára utazik.

Az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadművelési osztálya február 1-jén hajnali 2 óra 30 perckor közölte a Dél Hadseregcsoporthoz Hitler döntését, miszerint a beérkező SS-páncéloshadtestet mindkét hadosztállyal a hadseregcsoporthoz kapja meg.⁸⁵⁶

A hadseregcsoporthoz az üzemanyaghelyzet időközben tovább romlott. Mivel Wöhlernek nem sikerült feletteseinél elérni, hogy csapatai az eddig kiutalt napi 500 köbméternél többet kapjanak, újabb súlyos megszorításokat volt kénytelen elrendelni. Azoknak az alakulatoknak az üzemanyag-mennyiségét, amelyeket statikus (álló) védelemben rendeltek, jelentős mértékben csökkentették, s az így nyert üzemanyagot a mozgó védelemben bevetett páncélosalakulatoknak és a beérkező hadművelési tartalékoknak adták. A felesleges gépjárműforgalmat a német tábori csendőrség szigorúan ellenőrizte.⁸⁵⁷

Grolman a nap folyamán intézkedett arról a talapzatra szerelt 50 darab 8,8 cm-es harckocsiágyúról is, amelyeket a Margit-állás páncéltörő tűzrendszerének növelésére utaltak ki. Ezekből 25 löveget a Balaton és a Dráva között, a másik 25 darabot pedig Balaton és a Velencei-tó között kellett beépíteni. A lövegeket erőd páncéltörő ágyús századokba osztották be, szakaszonként négy-öt löveggel. A helyhez kötött páncéltörő szakaszokat a legveszélyeztetettebb irányokban kellett elhelyezni úgy, hogy a lövegek egymástól 1000-1200 méterre legyenek. A beépítésről külön parancs rendelkezett.⁸⁵⁸

Néhány nappal később a hadinapló igen érdekes adatot közölt. A jelentések összesítése után a „Balck” seregcsoporthoz arcvonalán a német szárazföldi haderő, a Waffen-SS és a légvédelmi tüzérség alakulatai 1945. január 1-31. között összesen 1399 szovjet harckocsi és önjáró löveg kilövését, valamint 45 páncélos zsákmányul ejtését jelentette. A német seregcsoporthoz kijavíthatatlanul 164 saját harckocsi, rohamlöveget és vadászpáncélost veszített.⁸⁵⁹

A 3. Ukrán Front 1945 januárjában 802 harckocsi és önjáró löveget veszített el véglegesen.⁸⁶⁰ A 2. Ukrán Front a komáromi

⁸⁵⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7212604-7212611. felvétel), valamint Tagesmeldung vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7213142. felvétel).

⁸⁵⁷ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 353/45 g. Kdos. Fernschreiben vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7212824. felvétel).

⁸⁵⁸ HL KTB/HGr. Süd Ia/Stopak Nr. 1017/45 geh. vom 31. 1. 1945 (628. teleres 7212829. felvétel).

⁸⁵⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. teleres 7213936. felvétel).

⁸⁶⁰ Részletesen lásd a függelékben!

páncélosütőközvetben legkevesebb 180 páncélost veszíthetett kijavíthatatlanul. Mindösszesen tehát a 2. és 3. Ukrán Front az 1945. januári harcokban mintegy 980 harckocsi és önjáró löveget volt kénytelen törölni az állományból. Ha ezt összehasonlítjuk a „Balck” seregcsoporthoz végleges páncélos-vesztésével: a januári harcokban minden végleg elveszített német és magyar páncélosra hat szovjet harckocsi vagy önjáró löveg jutott.

Az 1945. januári harcok során a 4. gárdahadsereg 24 ezer 113 katonát veszített (a harckocsi- és gépesített csapatok adatai nélkül).⁸⁶¹

1945. február 1. csütörtök

(Időjárás: olvadás, változóan felhős égbolt, este a „Balck” seregcsoporthoz területén eső; az utak rosszul járhatók.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán az éjjel csupán Simontornyától 4 km-re nyugatra voltak kisebb harcok, ahol a védőknek több szovjet század erejű támadást kellett visszaverni. Az arcvonal egyéb szakaszain csupán jelentős szovjet felderítő tevékenység folyt.

A 6. páncéloshadtest páncélozott harccsoportja a déli órákban Dégtől keletről támadást indított, és estig elérte a Mezőszilasról 4 km-re keletre fekvő 159-es magassági pontot. A terepet erősen elaknásították.

Közben a szovjetek ezrednyi erejű lövészketelékkel és öt harckocsival (két ISz-2, három T-34⁸⁶²) támadást indítottak Mezőszilas ellen. A német páncéloscsoporthoz beavatkozott, és a támadást visszaverte. A szovjetek egy ISz-2 nehézharckocsiját és a három T-34 közepes harckocsiját kilőtték, a másik nehézharckocsi megsérült. Német oldalon páncélos-vesztés nem volt.⁸⁶³

A III. páncéloshadtest 23. páncéloshadtestje Káloztól 4 km-re keletre jelentős tüzérségi támogatással indított zászlóaljnyi erejű szovjet támadást vert vissza.

A kora reggeli órákban dél felől szovjet harccsoport tört be Sárszentágotára, és kiverte onnan a 128. páncélgránátoszred biztosító erőt. Miután Kujacinski százados páncéloscsoporthoz visszaérkezett a hadosztályhoz, már volt megfelelő erő az ellenlökésre. A páncéloscsoporthoz kilenc páncélossal támadást indított, és kivetette a szovjeteket Sárszentágotáról. A szovjeteket üldöző páncélosok azonban hamarosan páncéltörő tűzszákbába kerültek. Egy Panther megsemmisült, két StuG. III rohamlöveg és egy Panzer IV harckocsi pedig javítható sérüléseket szenvedett. A harc közben egy szovjet páncéltörő ágyút a németek is kilőtték. A németek napközben Káloztól délkeletre újabb zászlóaljnyi erővel indított szovjet támadásokat vertek vissza. A hadosztály balszármány század erejű kísérletek indultak, de ezeket is elhárították. Nagylók körül az átállt szovjetek szerint három lövészred gyülekezett.

A hadosztály sávjától távolabb, az I. páncéloshadtestnél harcoló 23. páncélos-felderítőosztály Alsócsikolamajornál három szovjet harckocsi lőtt ki.⁸⁶⁴

A 3. páncéloshadtest egyik páncélozott harccsoportja Nagyhantostól keletre lerohanta a szovjetek egyik gyülekezési körletét, és jelentős veszteséget okozott nekik. A nap folyamán a hadosztály

⁸⁶¹ Részletezve lásd a függelékben!

⁸⁶² Az ISz-2 nehézharckocsi valószínűleg a 366. gárda nehéz önjáró tüzérezred, a T-34 harckocsi pedig 3. morokerepáros-ezred harckocsi-századának állományába tartozhattak.

⁸⁶³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung 1. 2. 1945 (629. teleres 7213910. felvétel), Tagesmeldung vom 1. 2. 1945 (629. teleres 7213912. felvétel), HL KSZV-napló 5075. főlíó.

⁸⁶⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung 1. 2. 1945 (629. teleres 7213910. felvétel), Tagesmeldung vom 1. 2. 1945 (629. teleres 7213912. felvétel), 23. Pz. Div. 479. o.

parancsot kapott, hogy vonalait mintegy 12-15 km-rel vegye vissza. Az új arcvonal Sárosdtól északkelet felé húzódott. A hadosztály harcálláspontját Seregélyesre helyezték át. A 3. páncélgránátoszred Andormajor körül foglalt állásokat. A csapatok ellátását nehezítette, hogy a hadosztály csupán egyetlen utánpótlási útvonallal rendelkezett.⁸⁶⁵

Az I. páncéloshadtest csapatai február 1-jén hajnalban, immár a Dunapentelelől kitört védők maradékával együtt visszahúzódtak Perkatáig.

Az 509. nehézpáncélos-osztály nehézharckocsijai Tischendorf százados vezetésével próbálták feltartóztatni a szovjetek előretörését észak felé. Január 31-én és február 1-jén összesen 20 szovjet harckocsi kilövését jelentették. Tischendorf az itt mutatott teljesítményért később megkapta a Vaskereszt lovagkeresztjét.

A németeket követő szovjet 68. gárda-lövészhadtest egyelőre nem tudta elfoglalni Perkatát. Sőt, az I. páncéloshadtest csapatainak dél felé 1,5 km-nyire sikerült előretolnia a peremvonalat. Eközben 50 foglyot ejtettek és 10 páncéltörő ágyút zsákmányoltak. A szovjetek körülbelül 50 halottat veszítettek.

A páncéloshadtest balszármányát a szovjetek a Dunapentele – Adony út mentén Radicsapusztánál északnyugat felé visszaszorították. A szovjet harckocsi Adonytól nyugatra, már az 5. SS-páncéloshadtest jobbszármányán dübörögtek.

Napközben az I. páncéloshadtest parancsot kapott, hogy Seregélyesen és Székesfehérváron keresztül vonuljon Násadaslány körzetébe.⁸⁶⁶

A IV. SS-páncéloshadtest arcvonalán reggel a szovjet 26. hadsereg 18. harckocsihadteste⁸⁶⁷ 170. harckocsidandárának 14 páncélos zászlóaljnyi gyalogsággal délről betört Adonyba. Az 5. SS-páncéloshadtest itt harcoló erőit kivetették állásaikból, s a település északnyugati részére szorították vissza. A szovjet harckocsi 9 óra körül már Adony központjában dübörögtek.

A németek hamarosan ellenlökést indítottak. Az 5. SS-páncélosred még bevethető – szovjet adatok szerint 10, német adatok szerint három – Panther harckocsijának támogatásával az SS-páncélgránátoszred heves utcai harcok során visszafoglalták Adony nyugati felét. Innen a németek 12 szovjet harckocsi és egy önjáró löveg kilövéséről számoltak be. A szovjetek ugyanakkor négy T-34 harckocsi és egy SzU-76M önjáró löveg megsemmisülését jelentették. A 170. harckocsidandár két német harckocsi és kilenc löveget lőtt ki, de 14 óra tájban visszaszorult a település déli részére, és a 110. harckocsidandár, valamint a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred bevarására kényszerült.

A két harckocsidandár az önjáró lövegek támogatásával újabb kétórás harcban végül kiszorította a németeket Adonyból.

Az éjszaka folyamán a két dandár fogó készletei kiegészítésére 21 tonna üzemanyagot és ezer 85 mm-es harckocsilöszert kapott.⁸⁶⁸

Ezzel egy időben észak felől, a Váli-víz torkolatánál a 9/I. SS-páncélgránátoszred zászlóalj igen hézagos arcvonalán a 4. gárdahadsereg 3. gárda légideszant-hadosztályának osztagai is Adony felé szivárogtak át. A szovjet hadosztály másnap reggel a településtől északra felvette a kapcsolatot a 18. harckocsihadtest dandáraival.

Reggel 7 órától a 23. harckocsihadtest (állományában 25 üzemképes T-34/85 harckocsival és 13 ISzU-122 önjáró löveggel⁸⁶⁹) és

⁸⁶⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 1. 2. 1945 (629. teleres 7213912. felvétel), 3. Pz. Div. 461. o.

⁸⁶⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung 1. 2. 1945 (629. teleres 7213910. felvétel), Tagesmeldung vom 1. 2. 1945 (629. teleres 7213912. felvétel), 1. Pz. Div. 737. o., Schneider 422. o.

⁸⁶⁷ A hadtest aznap összesen 60 üzemképes T-34 és T-34/85 harckocsival, 13 SzU-76M-mel, 13 ISzU-122-vel, két ISzU-152-vel és 15 M-17-tel rendelkezett. TsAOVS, f. 243, op. 2928, d. 340, l. 123.

⁸⁶⁸ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 47. o.

a 113. lövészadosztály ezred-, illetve zászlóalj erejű lövészcsoporthai Aggszentpéter körzetében próbálkoztak. A 3. harcoksidandár kilenc harcokcsija és az 56. gépkocsizó lövészandár részei a 184. önálló páncéltörő tüzérezred támogatásával 14 óra körül betörték Györgymajorba. A 39. harcoksidandár 11 és a 135. harcoksidandár három T-34/85 páncélosa, a 66. gárda lövészadosztály és az 56. gépkocsizó lövészandár részeivel, az 1501. önálló páncéltörő tüzérezred támogatásával 12 óra 30 perc körül elfoglalták Felső-Besnyőt.

A szovjet támadást csak az 5. SS-páncélosadosztály tüzér- és légvédelmi lövegeinek állásai előtt, a hadosztály csekély erejű páncélozott harccsoportjának segítségével sikerült megállítani. Német jelentések szerint itt 19 szovjet harcokcsit és egy önjáró löveget lőttek ki.

A váltakozó harcok Göböljárást sem kímélték. Füzy Sándor lelkész 1945. június 25-én kelt jelentésében az alábbiakról számolt be:

„Januárban a német SS-ek ellentámadásukkal Budapest visszafoglalására indultak, s ami eddig épségben volt, teljesen elpusztult, vagy legalábbis nagyon megrongálódott. Némelyik puszta rá sem lehet ismerni. Aknák és gránátok százai hullottak és vertek mindent szét. Sajnos elsősorban a templomot és a plébániát, melyek a pusztán szélén leginkább ki voltak téve a harcoknak. Sok civil áldozata is lett ennek az oktalannak próbálkozásnak, gyermekek, felnőttek egyaránt. Százával hevertek a döglött lovak és az elesett katonák holtteste. A németek előrenyomulása Ercsi előtt, Göböljárástól 3 km-nyire elakadt. Az elvetemült németek most már nyíltan fosztogattak és gyűjtögettek. Január 24-étől febr. 2-ig a pusztát hétszer cserélt gazdát.

Febr. 1: jómagam édesanyámmal és húgommal a szomszéd intézőlakás pincéjében tanyáztam, másokkal egyetemben. Eledelünk száraz kenyér volt, italunk a hó. A lelkészlak egyik szobájában édesapám a két ágyban fekvő öregsziülövel a legnagyobb tűzben is állandóan fenntartózkodott, bár a gránát még a szobának a falát is átütötte. 'Es war schrecklich' – mondta társainak egy halálfejes SS. Én ezért mindennap – kihasználva a harci szünetet – átnéztem hozzájuk. E napon is így tettem. Átmentem és megnéztem az öregeket, de már ekkor nagy volt a harci zaj. Ablakoknál golyószóróval, puskával lövöldöző német katonák. A lakás nagyon szomorú képet nyújtott. Teteje nem volt, ajtók, ablakrámak, padlók eltűzelve. Egyszer csak a németek elhagyva a lakot, a templom irányában elszaladtak, én meg visszamentem az intézőlakba, bár a golyók ugyan csak sívítettek a fejem fölött.

[...]

Lemegyek a pincébe, az a hír fogad, hogy a számtartó lakását kiemenetelük előtt felgyújtották a németek. Próbáljuk megmenteni! – indítványoztam, de nem nagy visszhangra talált javaslatom. Azért felmentünk ketten-hárman. [...] Talán sikerült is volna tervem, de mindenki eltűnt mellőlelem. A németek ugyanis megint ellentámadásba kezdtek. Pokoli lármá, gránát, akna, ezrenyi golyó (a hóban hanyattfekve a ház előtt figyeltem az akciót), s egy fél óra leforgása alatt a németek (mintegy húszan, 3 tankkal) megint bent voltak. Másnap kora hajnalban aztán csendben végleg eltávoztak.⁸⁶⁹

A helyi betöréseket a két SS-páncélosadosztály csatlakozásán a németek felszámolták. Mindez a szovjet 23. harcokcsihadtestnek 15

kilőtt T-34/85 harcokcsijába (ebből hat kiégett) és négy (ebből egy kiégett) ISZU-122 önjáró lövegébe, 46 halott és 146 sebesült katonájába került. A szovjetek két Tiger, három Panther, négy Panzer IV és Panzer III harcokcsi, 12 lövészpáncélos, nyolc löveg, és 130 német katonát megsemmisítését jelentették.⁸⁷¹

A 3. SS-páncélosadosztály arcvonalán Kápolnásnyéket is páncélosokkal támogatott szovjet század erejű támadások érték, de eredményt ezek sem értek el.

Feltehetően ezekben a harcokban történt, hogy a hadosztály kísérszázadának (Seehaus SS-Obersturmführer) hat katonája – egy sebesült szakaszparancsnok, két járművezető és két hírvívó a századparancsnokkal együtt – kénytelen volt felvenni a harcot nyolc szovjet harcokcsival és 70 lövéssel, amelyek megkerülték a német harcálláspontot, és támadást indítottak. Oswald Spann SS-Sturmmann és Horst Pfeifer SS-Grenadier egy-egy T-34 harcokcsit lőttek ki páncélrémmel. Utóbbi katonát a település északi szélén lévő temetőnél, mindössze 20 méterről semmisítette meg a páncélost. A többi szovjet harcokcsi ezután a lövészgyalogsággal együtt visszahúzódt.⁸⁷² A hadosztály aznap összesen négy harcokcsi kilövését jelentette.

A 3. SS-páncélos-utászszázalaj 3. századát azzal bízták meg, hogy biztosítsa és aknássa el a Velencei-tó délnyugati sarkát.⁸⁷³

Székesfehérvártól északra az éjjeli harcok során sem sikerült a szovjetek által üttött rést betömni. A 41/I. lovasosztály ellenlékése a várostól 5 km-re északra egy ezred erejű szovjet csoportosítással szemben elakadt. Zámolytól 3,5 km-re nyugatra 300 főnyi szovjet kötelék tört át.

A 41/II. lovasosztály nyugat felől Gyulamajor visszafoglalására éjszakai támadást indított, ami napközben eredménnyel járt. A lovasokat itt kezdetben a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály három nehézharckocsija is támogatta Koppe hadnagy vezetésével. Hartmut Miegel hadnagy, a 41/6. lovasszázad parancsnokságával megbízott tiszt könyvében erre így emlékezik:

„Mint ismét a 41. lovasezred 6. századának átmeneti parancsnoka, azt a feladatot kaptam, hogy a barátom, Wolf Heilmann vezetése alatt álló 8. századdal közösen foglalják el egy közelben fekvő majort [Gyulamajort – Sz. N.]. Mindkét század 20-20 főt számított. A hó ellen nemezcsizmákkal és álca-kezelésű lábakkal szereltek fel minket, az éjjeli támadáshoz tüzéségi tűzcsapást és páncélos-támogatást ígértek. Az ellenség létszáma ismeretlen.

A hó némileg megvilágítja az éjszakát. Előrekiűzdjük magunkat a major felé, amit mintegy 500 méterre előtűnk egy ereszkedésben fel is ismerünk. Itt vár minket három Tiger harcokcsi, amelyek közül legalább kettő valamilyen sérülés miatt csak löni tud, de mozogni nem.

Várjuk a tűzcsapást. Odaátról semmi sem hallatszik. Közöttünk és a major között nyílt terep. [...]

Hirtelen bömbölés a levegőben. Tűzéségünk terv szerint tüzel. A három harcokcsi is beszáll. Hatalmas recsegés. Másodpercekig? Percekig? A csűr odaát lángokban áll. Aztán olyan hirtelen, ahogy löni kezdtek, a nehéz lövegek újra elhallgatnak.

Menniük kell. Kiadom a parancsot a támadásra. Futunk. Nem lönek. A saját tűzrajtaütésnek nagyon megsemmisítőnek kellett

⁸⁷¹ A 23. harcokcsihadtest hadinaplója 23. o.

⁸⁷² In: Kamerad am Feind. Nr. 124. 16. Februar 1945 (Másolata a szerző birtokában). A páncéltörő nevéhez lásd Vopersal 692. o. Ezúton is köszönjük Weimper Zoltán úr szíves segítségét a forrásfeltárás terén.

⁸⁷³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung 1. 2. 1945 (629. telercs 7213910. felvétel), Tagesmeldung vom 1. 2. 1945 (629. telercs 7213912. felvétel), valamint Vopersal 645-646. o. és Taraszov 6. számú vázlat.

lennie. Átmászunk a kertfalán, ami engem furcsamód a hét éves háború leuthen-i csatájára emlékeztet. Kísérteties. Benyomulunk az épületekbe. Ellenség sehol. [...]

Még hajnalban felfedezünk a major udvarán hét amerikai tehergépkocsit és egy dzsipet. Jelentős zsákmány. [Később kiderült, hogy a járműveket hasznavehetetlenné tették a visszavonuló szovjetek – Sz. N.]

[...]

Egy lovaskatonám kiáltása ráz fel: 'Hadnagy Úr, a pincében orszok vannak!' A fenébe, lerohantak minket, csapdába kerültkünk? Éjszaka nem vettük észre a pincét, s egyáltalán nem kutattuk át. Fogok egy Sturmgewehrt, s lerohanok a katonákkal a lépcsőn. Ajtók nincsenek odalent, a pinceablakon jut be a napfény a helyiségekbe. És ott ülnek vagy fekszenek a farakáson, kacatokon, vödörökön: kb. 20 sebesült szovjet katonát! Néhányan kötélrel a fejükön, kezükön, lábukon; mások csupán köpenyikkel betakarva. [...] Elszállításuk lehetetlen. Így ezeket a szerencsétleneket sorsukra kell hagynunk. Fent folytatódik a háború.

[...]

Délután az ellenség felől meglepetésszerűen egy felderítő harcokcsi gördül a major felé. Sturmgewehr-jeinkkel nem érünk ellene semmit. Egyetlen páncélokunk nincsen meg. Elveszett? Más páncéltörő fegyver sincs. Tehát fedezékben maradunk. A magányos harcokcsi csörömpölve behajt az udvarra. A toronynyílásból egy szovjet katonát figyel. A löveg torony fordul. Teljes csendben vagyunk. Kötegelte kézigránátunk túl nagy a távolság. Vagyis nyugi. Mintegy három perc után az Iván visszatér a saját vonalai mögé.⁸⁷⁴

A majortól keletre futó zámolyi műút továbbra is szovjet ellenőrzés alatt állt, annak ellenére, hogy innen északra, az út mellett fekvő 214-es magaslaton Piepgras hadnagy parancsnoksága alatt két másik Tiger B harcokcsi biztosított. A biztosító nehézharckocsik a február 2-ára virradó éjszaka hat szovjet páncélos kilövését jelentették.

A 4. lovasdandár február 1-jén jelentős fegyverzetet állíthatott szembe a betört szovjet csapatokkal. A dandár bevethető páncélosállománya három StuG. III rohamlövegéből, két Panzer II könnyűharckocsiból és hét lövészpáncélosból állt. Páncéltörő fegyverek terén a csapatok hét harc képes 7,5 cm-es Pak 40 páncéltörő ágyúval, két 3,7 cm-es Pak 35/36 páncéltörő ágyúval és két zsákmányolt szovjet 45 mm-es páncéltörő ágyúval rendelkeztek. A gyalogsági fegyverzet 336 (ebből 240 MG 42) géppuskából, 25 francia golyószóróból, 5777 karabélyból, 32 távcsöves karabélyból, 152 öntöltő puskából, 1195 Sturmgewehr 44 géppuskából, 399 MP 38/40 géppisztolyból, 15 zsákmányolt PPS-41 géppisztolyból, 965 pisztolyból és 183 puskagránátvető-toldatból állt.⁸⁷⁵

A kora reggeli órákban az 1. gárda-gépesített hadtest 3. gárda-gépesített dandára és a 9. gárda-harcoksidandár 3. zászlóalja (összesen 30 M4A2 harcokcsival) és a páncélosokat kísérő lövészszázalójuk dél felé fordultak, majd a németeket Székesfehérvár északi és északnyugati szélére vetették vissza.

Ezekben a harcokban a német 41. lovasezred alárendeltségében harcoló magyar Panzer IV harcokcsik közül kettőt kilőttek (egy ezekből kiégve szovjet kézen maradt), három pedig aknára futott (ezekből egy maradt szovjet kézen).⁸⁷⁶

A nyolc-tíz harcokcsival támogatott szovjet rohamok a „Ney” SS-ezredet kivetették Kisfaludból, de a magyar önkéntesek a nagy harcászati jelentőséggel bíró 182-es magaslatot visszafoglalták.

⁸⁷⁴ Miegel, Hartmut: Bei der Kavallerie 1942 bis 1945. Herford, é. n. 99–102. o.

⁸⁷⁵ BA-MA RH 11 I/64.

⁸⁷⁶ Korbuly-napló 41. o.

Az 1. gárda-gépesített hadtest⁸⁷⁷ 14 páncélosa a zámolyi úton támadva elérte Székesfehérvár északi szélét és az ott lévő útkereszteződést. A 1. gárda-gépesített dandár másik 16 harcokcsival a lovasberényi úton a 133-as magaslatot, s ezzel Székesfehérvár keleti szélét közelítette meg. Az 1. gárda-gépesített dandár mögött a 84. lövészadosztály balszánya és a 69. gárda lövészadosztály nyomult előre.⁸⁷⁸

A szovjet harcokcsik gyülekezését a 166-os magaslat körül a 4. lovasdandár már kora reggel észlelte. A dandár azonnal utasította is az alárendeltségében lévő „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály parancsnokát, von Diest-Koerber századost, hogy páncélosaival induljon ellenük. A százados négy nehézharckocsival indult el, de különböző meghibásodások miatt csak saját harcokcsija érte el a megjelölt magaslatot. Útközben rádióon Piepgras hadnagy két páncélosát hívta segítségül a 214-es magaslatról.

Von Diest-Koerber hamarosan észrevette a szovjet páncélosokat. Annak ellenére tüzet nyitott, hogy csak egy harcokcsija volt. Egy páncélost kilőtt, de ezután sorozatban kapta a találatokat, amelyek ugyan nem semmisítették meg a Tigert, de mozgás- és harc képtelenné tették. Ekkor érkeztek meg Piepgras hadnagy nehézharckocsijai, amelyek újabb három szovjet páncélost lőttek ki. A többi szovjet harcokcsi dél felé távozott.

A nehézpáncélos-osztály a továbbiakban Gyulamajornál védett. A február 1-jére virradó éjszaka kilőtt páncélosokkal együtt aznap 17 szovjet harcokcsi és önjáró löveg megsemmisítését jelentették. Este Gyulamajornál az egyik Tiger B olyan mélyen megsüllyedt, hogy nem tudták kivontatni a sárból, s ezért felrobbantották. A majornál csak két kijavított harcokcsi maradt biztosítani, a többi Sárkeresztesre vonult karbantartás céljából.

Az 5. gárda-lovashadtest⁸⁷⁹ három hadosztálya alig jutott valamit előre a 214-es magaslat és Gyulamajor között. A 12. gárda-lovashadosztály 47. gárda-lovasezrede a 186-os magassági ponttól (Borbálapusztától délkeletre) még mintegy 5 km-re keletre harcolt. A hadtest a február 1-jei harcokban 21 halottat, 82 sebesültet és hat kilőtt saját harcokcsit veszített.

A kora reggeli órákban a szovjetek Zámolytól északnyugatra is áttörték a német-magyar arcvonalat. A 80. gárda lövészadosztály ezred erejű csoportosítása Magyaralmást északkeleti irányból 2 km-nyire megközelítette. Zámolyt keletről az 5. gárda légideszant-hadosztály, északról pedig a 80. gárda lövészadosztály együttes támadása elfoglalta. Az előretörő szovjet gyalogságot a német-magyar csapatok csak Zámolytól 3 km-re délnyugatra, illetve 2 km-re nyugatra tudták felfogni.

E harcokban kitűnt a 4. lovasdandár 5/II. lovasosztálya (Herbert Bullinger kapitány), amely hat harcokcsit semmisített meg. A betört erők visszaszorítására a 356. gyaloghadosztály egyik újonnan beérkezett gránátoszázalója indított ellenlékést.⁸⁸¹

A IV. SS-páncélos hadtest arcvonalán aznap a németek összesen 89 szovjet harcokcsi és önjáró löveg, nyolc páncéltörő ágyú és egy II-2 csatarepülőgép megsemmisítéséről számoltak be.⁸⁸²

⁸⁷⁷ A hadtest aznap 65 üzemképes M4A2 harcokcsival és 16 SzU-100 önjáró löveggel rendelkezett. TsAOVS, f. 243, op. 2928, d. 340, l. 123.

⁸⁷⁸ Razgrom 149. o.

⁸⁷⁹ A hadtest aznap hat üzemképes T-34, egy Mk IX, 10 M3 Lee és hét M3 Stuart harcokcsival és 10 SzU-76M önjáró löveggel rendelkezett. TsAOVS, f. 243, op. 2928, d. 340, l. 123.

⁸⁸⁰ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 45. o.

⁸⁸¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung 1. 2. 1945 (629. telercs 7213910. felvétel), Tagesmeldung vom 1. 2. 1945 (629. telercs 7213912. felvétel), valamint Nehézpáncélosok 105–106. o. és Taraszov 6. számú vázlat.

⁸⁸² A IV. SS-páncélos hadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 316. földő.

Tolbuhin és Zaharov húzása a jelentős veszteségek ellenére bejött. A Székesfehérvárnál elért szovjet betörés miatt a „Balck” seregcsoport a nap folyamán mind északon, mind pedig délen arcvonal-rövidítéseket foganatosított, hogy erőket szabadítson fel a rettegett áttörés megakadályozására. A 4. gárda- és 26. hadsereg erői előtt a németek fokozatosan visszahúzódtak; így azok jelentősebb ellenállás nélkül nyomulhattak előre.

Február 1-jén reggel rövid tűzérési előkészítés után az 1. gárdagépesíthadtest és a 21. gárda-lövészhadtest (69. gárda-lövész- és 84. lövészadosztályok) egységei támadást indítottak Székesfehérvár ellen. A 69. gárda-lövészadosztály alakulatai betörték Kisfaludba, és estére el is foglalták. Az 1. gárda-gépesíthadtest erői északi irányból törtek be Székesfehérvárra.

Székesfehérvár keleti előtere az itt fekvő magaslatokkal kiemelkedő jelentőséggel bírt a város védelme szempontjából. Aki itt állásokat birtokolt, az ellenőrizte a városba befutó utakat is. A magaslatokon felállított tűzérési eszközökkel egész Székesfehérvárt tűz alatt lehetett tartani.⁸⁸³ Ezért volt nagyon fontos, hogy a magyar „Ney” SS-ezred még február 2-ára virradó éjjel visszafoglalta a 182-es magaslatot.

Az időjárás továbbra sem kedvezett a repülőtevékenységnek. Aznap sem a szovjetek, sem a német-magyar repülőerők nem hajtottak végre jelentősebb mennyiségű bevetést. A 4. légiflotta a „Balck” seregcsoport felett csupán felderítő repülésekre szorítkozott.⁸⁸⁴

A reggeli helyzetjelentés során 9 óra 45 perckor Gaedcke jelentette Grolmannnak, hogy a szovjetek dél felől a part menti úton Adony felé törnek előre. A Perkátánál harcoló 1. páncélosadosztályt utasították, hogy a balszárnán Adony felé nyomuló szovjeteket támadja hátrába és semmisítse meg. A szovjetek az 5. SS-páncélosadosztály erőit már ki is vetették Adonyból. A szovjet páncélosok ez idő szerint Pusztaszabolcs felé vették az irányt. Észak felől lövészalakulatok próbálták meg Adony felé átszivárogni a német vonalakon.

Székesfehérvárnál a szovjet páncélosok elérték a város északi szélét. Zámoly elesett, a szovjet gyalogság már Magyaralmástól északkeletre harcolt.

Székesfehérvár védelmére éjszaka a következő intézkedések történtek. A 3. SS-páncélosadosztály 6. SS-páncélgránátos-ezredének I. és II. zászlóalja (összesen mintegy 350 főnyi harcos-létszámmal) biztosító állásokat létesített a város északi szélén. Mivel páncélosaik nem voltak, a tervezett ellentámadáshoz be kellett várniuk az 509. nehézpáncélos-osztály 11. nehézharcokcsiját és a IV. SS-páncélosadosztalnak időközben alárendelt 24/I. páncélososztály Panthereit.

Az 509. nehézpáncélos-osztály 1. és 2. százada Vaal és Böttger hadnagyok vezetésével Székesfehérvár északi részén fedezték a bevezető utakat. Eközben 10 szovjet harcokcsi kilövését jelentették. Ennek azonban ára volt: estére csak hat Tiger B maradt bevethető állapotban.

A 24/I. páncélososztály 28. bevethető harcokcsija a nap folyamán már ugyancsak Székesfehérvár északi szélén biztosított, és egy T-34, valamint három nehéz önjáró löveg (valószínűleg SzU-100) kilövését jelentette. A megfelelő gyalogsági fedezet nélkül manőverező német harcokcsik álcázott szovjet páncéltörő ágyúba ütköztek, s estére csak öt Panther maradt harc képes állapotban.

A kialakítandó csoportosításhoz osztották be a 23. páncélosadosztály 51. páncélos-utászászlóalját is, amely Aba – Sárkeresztúr körzetéből vonult Székesfehérvárra. Mór irányából a 356. gyalogadosztály beérkező 870/I. gránátoszászlóalját várták. Ennek a

zászlóaljnak kellett lezárni a Zámoly és Csákberény között tátongó rést.

Gaedcke közel sem volt biztos benne, hogy az így összeszedett erők elegendőek lesznek-e egy eredményes ellentámadáshoz. Ezért a „Balck” seregcsoport nevében engedélyt kért, hogy a IV. SS-páncélosadosztal északi arcvonalát visszavegye az Adony – Velencei-tó északkeleti csücske vonalra. Ezzel a Kápolnásnyéknél lévő arcvonal-kiszögellést feladták volna, de az ott védő 5. SS-páncélgránátos-ezredet is átcsoportosíthatták volna Székesfehérvárhoz.

Az első sokkhatás után végrehajtott vizsgálat megállapította, hogy az előző nap bekövetkezett szovjet betörés azért alakulhatott ki, mert a 356. gyalogadosztály 871. gránátossezrede visszavonult a szovjet harcokcsik elől. Jelentősebb szovjet gyalogság jelenlétét ugyanis előző nap még nem észlelték. Gaedcke szerint a gyalogadosztály egy leharcolt seregtest volt, amelynek tapasztalatlan újoncai nem állták a szovjetek harcmodorát. Ezért is szükséges volt, hogy Székesfehérvártól északra tapasztalt, a keleti frontot megjárt német csapatok harcoljanak.

A 356. gyalogadosztály parancsnoka napközben átvette a parancsnokságot a Szabadbattyán (kizárva) és Sárkeresztos közötti arcvonalon. A 871. gránátossezredet és a 870/I. gránátoszászlóalját a „Holste” hadosztálycsoportnak rendelték alá.⁸⁸⁵

Guderian vezérezredest nyugtalanította a székesfehérvári arcvonalon kialakult helyzet. Ezért 11 óra 02 perckor felhívta Grolmant. A Dél Hadseregcsoport vezérkari főnöke vázolta a helyzetet és beszámolt a „Balck” seregcsoport azon szándékáról, hogy az 5. SS-páncélgránátos-ezred felhasználása érdekében az arcvonalat Adony és a Velencei-tó között lerövidíti.

A tervezett arcvonal-rövidítés ügyében 12 óra 10 perckor a hadseregcsoport kérte az OKH szárazföldi haderő vezérkara hadművelési osztályának engedélyét. A hadseregcsoport utasította a „Balck” seregcsoportot, hogy csak akkor vegye vissza az arcvonalat, ha ezt a harcászati helyzet kikényszeríti.

Gaedcke 13 óra 50 perckor ismét tájékoztatta Grolmant a kialakult helyzetről. Szerinte a páncélosokkal támogatott 6. SS-páncélgránátos-ezred támadása egészen Gyulamajorig juthat. Ennél több ettől a harccsoporttól viszont nem is volt elvárható.

Zámolytól délre a németek egyelőre nem rendelkeztek olyan erőkkel, amelyek lezárhatták volna a rést. Erre a 356. gyalogadosztály gránátoszászlóalja a korábbi tapasztalatok szerint aligha volt alkalmas. Ennek következtében a németek arcvonalában Gyulamajor és Zámoly között továbbra is jelentős hézag tátongott.

Balck ezt is mérlegelve azt javasolta, hogy a 25. honvéd gyalogadosztály arcvonalát Siófok és Mezőkomárom között hagyják változatlanul, de a hadosztály balszárnját vonják vissza a Mezőkomárom – Dég – Káloz-dél 6 km vonalra. Ezzel összefüggésben a 23. páncélosadosztály tartsa korábbi arcvonalát, de a 3. páncélosadosztály húzódjon vissza a Sárosp – Seregélyes kelet 8 km magaslat – Gárdony vonalra. Így az 1. páncélosadosztály és a 3. SS-páncélosadosztály felszabadulna a Székesfehérvárnál történő alkalmazás céljaira.

Ezekkel az erőkkel első ütemben fel kellett számolni a város északi részén álló szovjet erőket, és le kell zárni a rést Zámolytól délre. Később a 3. páncélosadosztály segítségével akár teljesen vissza is állíthatnák a korábbi helyzetet Székesfehérvár körül.

Grolman megjegyezte, hogy szerinte visszaüött a „Balck” seregcsoport előző napi optimista helyzetértékelése. Ha akkor megfelelően értékeli a szovjet csapatösszevonásokat, most nem szovjet támadások közepette kellene ellenintézkedéseket tenni.

Balck javaslatait a hadseregcsoport 14 óra 15 perckor továbbította a hadművelési osztálynak. Nem sokkal később, 14 óra 35 körül megérkezett a válasz: az OKH engedélyezi a Kápolnásnyéknél lévő kiszögellés feladását.

Késő délután, 17 óra 45 perckor Wenck közölte Grolmannal, hogy engedélyezik a III. páncélosadosztal és a IV. SS-páncélosadosztal elszakadását a Dunától. Ezt Grolman öt perccel később továbbította a „Balck” seregcsoportnak is. Este 23 órakor írásban is Balck tudtára adták, hogy február 1-jéről 2-ára virradó éjjel szabad kezet kapott a déli arcvonal Siófok – Mezőkomárom – Dég – Káloz dél – Sárosp – Velencei-tó közepe vonalra való visszavételére. A felszabaduló két páncélosadosztállyal a Székesfehérvártól északra kialakult fenyegető helyzetet kellett felszámolni.

Hitler a hadművelési osztály útján közben rákérdezett, hol vetették be a 403. népi-tüzérhadtestet. A hadseregcsoport január 28-i adatok szerint válaszolt: három tüzerosztálya Székesfehérvártól északkeletre, két tüzerosztálya a várostól délkeletre volt tűz-előállásban. Egy tüzerosztály még a IV. SS-páncélosadosztal északi arcvonalán harcolt, és csak azután kezdte meg az átcsoportosítást, miután löszerkészletét ellátta. Grolman erről Balck kézjeggyel ellátott aktuálisabb jelentést szeretett volna kapni.

Balck tábornok 18 órakor megbeszélte Wöhlerrel a székesfehérvári hadművelési helyzetet. A várostól északra a németek kielégítően tartották az arcvonalat. Gyulamajort visszafoglalták, Zámolyt viszont elvesztették. A tervek szerint a IV. SS-páncélosadosztal megerősített 6. SS-páncélgránátos-ezred Tiger B és Panther harcokcsik támogatásával még aznap éjszaka támadást indít északi irányban, hogy Sárkeresztosnál végleg felszámolja az arcvonalon támadt rést. A harccsoport ezután tartja állásait, és bevárja a délről érkező erősítést. Balck Székesfehérvárnál nem akart kockáztatni.

Wöhler ezzel egyetértett. Szerinte is az volt a legfontosabb, hogy Székesfehérvárnál tartalékokat kiönthessenek ki.

Balck közben válaszolt a 403. népi-tüzérhadtesttel kapcsolatban felmerült kételyekre is. A tüzerhadtest a szovjetek január 31-i támadása idején egy tüzerosztályát kivéve tűzkész volt, de nem tudta befolyásolni az eseményeket, mert a 871. gránátossezred, amint a szovjet harcokcsik elérték állásait, egyszerűen visszavonult.⁸⁸⁶

Noha a gránátossezred minden bizonnyal igyekezett kitérni a szovjet páncélosok elől, önmagában bünbaknak kikiáltani mégsem volt indokolt. Az ezred saját páncéltörő képessége jórészt csupán a gránátosoknál lévő páncéltörőkre és páncélrémekre korlátozódott, mert a 356. gyalogadosztály páncéltörő ágyúkkal vagy vadászpáncélosokkal felszerelt páncélvadászosztállyal még nem rendelkezett (az alakulat éppen felállítás alatt volt). Az újoncok tapasztalatlansága a felsőbb német katonai vezetők előtt sem volt titok. Ezért őket is felelősség terhelte azért, hogy a gránátossezredet jelentősebb páncéltörő fegyverzet nélkül alkalmazták.

Február 1-jén este a „Balck” seregcsoport magyar 3. hadserege, III. páncélosadosztal és IV. SS-páncélosadosztal összesen 590 páncélossal rendelkezett. Ezekből azonban csupán 184 volt bevethető állapotban (részletek a függelékben).

Milyen páncéloserők álltak ekkor a 3. Ukrán Front rendelkezésére? Nos, a január 27-én megindult kétirányú ellencsapás során a meglévő szovjet harcokcsik és önjáró lövegek száma igen jelentős mértékben lecsökkent. Ám a folyamatosan érkező utánpótlásnak köszönhetően a front harcoló csapatai a súlyos januári veszteségeket még a hónap végéig pótolni tudták: február 1-jén összesen 702 páncélossal rendelkeztek. Ebből 307 harcokcsi és 245 önjáró löveg volt üzemképes (a részletes adatokat a függelék tartalmazza).

1945. február 2. péntek

(Időjárás: reggel mínusz 2, napközben plusz 8 Celsius-fok, helyenként borult, másutt napos idő; az utak az olvadás és a jég miatt nehezen járhatók.)

A harmadik székesfehérvári páncéloscsatában január 18-a óta első alkalommal ezen a napon volt érezhető némi enyhülés a harcok hevessége tekintetében.

A Duna körül terjengő tartós ködöt mindkét fél főként arra használta fel, hogy csapatait a másik szeme elől lehetőleg rejtve átcsoportosítsa. A németek mindenekelőtt Székesfehérvár északi körzetét akarták megerősíteni, akár a Sárvíz-csatorna és a Duna között húzódó arcvonaluk visszavétele árán is. A szovjetek pedig a meglehetősen szétzilált és legyengült 26. összefegyvernemi és 4. gárdahadseregik sorait próbálták rendezni, hogy utána újult erővel rohamozhassanak dél- és északnyugati irányban.

A magyar 3. hadsereg arcvonalán a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja tovább folytatta a betört szovjet kötelékek szisztematikus felszámolását. A páncélosok elfoglalták a Mezőszilas déli szélétől 3 km-re délkeletre lévő magaslatot, majd bevették Őrspusztát is.

Napközben a terveknek megfelelően folyt a csapatok előző nap megállapított új arcvonalra való visszavonása. A csapatmozgások biztosítása érdekében a korábbi állásokban utóvédosztagok maradtak.⁸⁸⁷

A III. páncélosadosztal 23. páncélosadosztályát reggelig csupán erős szovjet sorozatvető-tűz érte, de lövészcsapatok egyelőre nem mutatkoztak. Ezen az arcvonalszakaszon most észlelték első ízben ilyen tűzérési eszközök alkalmazását.

Napközben a szovjetek erősebb nyomására a hadosztály Középmajort kénytelen volt kiűriteni.⁸⁸⁸

A 3. páncélosadosztály alakulatainak visszavonása reggel a tervek szerint tovább folytatódott. A hátrahagyott utóvédeknek a szovjet 36. gárda- és 68. gárda-lövészadosztályok jelentős nyomásával kellett megbirkózniuk. A 3. páncélgránátos-ezred arcvonalát reggelig a szovjetek üldöző osztagai felszakították. Nagyhantosnál is század és zászlóalj erejű támadások érték a hadosztály fedező erőit.

A szovjet 74. lövészadosztály részei 2-ára virradó éjszaka a 181. harcokcsidandár egy zászlóaljának támogatásával behatoltak Dunapentelére, és birtokba vették a várost.

A nap végére a 30. lövészadosztal 74. lövészadosztálya a 155-ös magaslat északnyugati, nyugati és délnyugati lejtőin harcolt, egy lövészsezrede pedig Kisdoboka és Hangos között. A 68. gárda-lövészadosztály a 152-es magassági pont (Belátó-hegy) – Felsővenyim – Kisvenyim, a 36. gárda-lövészadosztály pedig Parragh-major-dél 1 km – Kishantos terepszakaszon tevékenykedett.

A 133. lövészadosztal 104. lövészadosztálya Tóth-major déli széle – 143-as magaslat déli lejtő – Középmajor keleti és déli széle vonalon, a 21. lövészadosztály pedig Sárszentágota vasútállomásának körzetében és a település északi szélén harcolt.⁸⁸⁹

Miután a szovjetek az ugyancsak visszavont 5. SS-páncélosadosztály után vetették magukat, 15 páncélosuk február 2-

⁸⁸³ Tarasov 81–82. o., 4. gárdahadsereg 177. o.

⁸⁸⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 1. 2. 1945 (629. teleres 7213151. felvétel).

⁸⁸⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 1. 2. 1945 (629. teleres 7213915. felvétel).

⁸⁸⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 1. 2. 1945 (628. teleres 7213152-7213157. felvétel), BA-MA Karte RH-2 Ost 5349, valamint Schneider 422. o., 24. Pz. Div. 309. és 315. o.

⁸⁸⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 2. 2. 1945 (629. teleres 7213918. felvétel), Tagesmeldung vom 2. 2. 1945 (629. teleres 7213922. felvétel).

⁸⁸⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 2. 2. 1945 (629. teleres 7213918. felvétel), Tagesmeldung vom 2. 2. 1945 (629. teleres 7213922. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 479. o.

⁸⁸⁹ Razgrom 159. o.

án pirkadatig egészen Seregélyesig tört előre. Nemcsak a 3. páncélos-hadosztály és a IV. SS-páncélos-hadtest harcálláspontja volt itt, de reggel 8 órától a helység keleti felében tartózkodott az 5. SS-páncélos-hadosztály törzse is. A szovjet harckocsik tűz alá vették Seregélyest. A kibontakozó küzdelem során a németek kénytelenek voltak feladni a település keleti felét.

A 3. páncélos-hadosztály harcálláspontja körül a hadosztály kísérszázada Poincilit hadnagy parancsnoksága alatt közelharcra készült fel. A sötétség és a köd nagyon megnehezítette a tűzvezetést. Mindenfelé géppuskasorozatok és harckocsiágyú-lövések dörren-tek.⁸⁹⁰

Hogyan történhetett mindez? A IV. SS-páncélos-hadtest 5. SS-páncélos-hadosztálya hajnali 2 órakor kezdte meg csapatai visszavonását a kijelölt arcvonalra. Az alakulatok mozgását itt is nagy tűzerővel rendelkező utóvéd-osztagok fedezték. Az átcsoportosítás egy ideig zavartalanul folyt, majd a szovjet lövészerők a 23. harckocsi-hadtest 16 harckocsijával és kilenc ISZU-122 önjáró löve- gével Pusztaszabolcsnál visszavetették az utóvédeket, és a Seregé- lyes felé vezető vasútvonal mentén áttörték a németek védelmét.

A harckocsi-hadtest három harckocsidandára (összesen 17 T-34/85 páncélossal, ezúttal már kísérő gyalogság nélkül) 17 óra körül már Seregélyestől 2 km-re keletre tört előre. A 3. páncélos-hadosztály és az 5. SS-páncélos-hadosztály harccsoportjai páncélos- támogatással felvették velük a harcot.

Mindeközben a szovjet lövész-hadosztályok kissé lemaradva kö- vették a 23. harckocsi-hadtest páncélosait. A nap végére a 151. lö- vész-hadosztály kijutott a Gárdony-délnyugat – Agárd-kelet 1 km – Matyókkert-nyugat; a 66. gárda-lövész-hadosztály a Gárdony-dél – Zichyújfalu vasútállomása (kizárva), a 113. lövész-hadosztály pedig a Zichyújfalu vasútállomása – 120-as magaslat – 116-os magaslat északkelet 1,5 km terepszakasza.⁸⁹¹

Seregélyes védelmének megszervezésével a 10. SS-páncélgránátos-ezred parancsnokát, Franz Hack SS-Obersturmbannführert bízták meg. A települést mindenáron tartani kellett. Ezért a lövegeken kívül még a rendelkezésre álló páncélosok egy részét is beásták. Az 10. SS-páncélgránátos-ezredre alapozott harccsoportot egyebek mellett megerősítették az 5. SS-páncélosezred néhány Panther harckocsijával (parancsnokuk Fritz Wolf SS-Obersturmbannführer), az 5./III. SS-páncélos-tüzérsztyály löve- geivel, az 5. SS-páncélos légvédelmi tüzérsztyály egyik 8,8 cm-es ágyúkkal felszerelt ütegeivel, valamint a 303. rohamtüzérdandár részeivel.

Wolf SS-Obersturmbannführer Panther harckocsijai több ellenlökést is végrehajtottak a szembeő rohamozó szovjetek ellen, s eközben egy rakéta-sorozatvetőt, több vontatót és löszert zsákmányoltak. A soro- zatvetőt a németek Peter Wollseifer SS-Hauptscharführer irányítá- sával még aznap bevetették korábbi gazdáik ellen. A harcoknak a sötétedés vetett véget. Seregélyes egyelőre német kézen maradt.⁸⁹²

Ettől a naptól kezdve a magyar 1. SS-rohamvadász-ezred részei újra az 5. SS-páncélos-hadosztály alárendeltségében harcoltak. Pa- rancsnokuk a források szerint Ridegh Kelemen SS-Sturmbannführer volt.⁸⁹³

A IV. SS-páncélos-hadtest a szovjet betörés és a megindult arcvon- al-rövidítés miatt új harcálláspont után volt kénytelen nézni. A hadtest első (hadműveleti) vezérkari tisztje, Fritz Rentrop SS-

Sturmbannführer gépkocsivezetőjével együtt el is indult Székesfe- hérvár felé, hogy előkészítse az áttelepülést. Balszerencséjére a várostól délnyugatra személygépkocsiját észrevették a szovjet 11. gárda motorkerékpáros-zászlóalj feléértői. A mintegy 60 fős szov- jet kötelék két páncélos támogatásával Kisfaludtól délre betört a német-magyar vonalakba, és elérte a Székesfehérvár – Seregélyes műutat.⁸⁹⁴ I. I. Csuranov főhadnagy csoportja azonnal tüzet nyitott. A gépkocsivezető meghalt, Rentrop súlyosan megsebesült. Miután a IV. SS-páncélos-hadtest első (hadműveleti) vezérkari tisztjét fogság- ba ejtették, a szovjetek alig akartak hinni a szemüknek. A gépkocsi- ban ugyanis megtalálták Rentrop táskáját, benne számtalan parancs- sal, harc- és hadműveleti jelentésekkel, térképekkel, állományjelen- tésekkel, különböző táviratok másolataival és német felderítő jelen- tésekkel.⁸⁹⁵

Rentrop véres személygépkocsiját a IV. SS-páncélos-hadtest tör- zsének később erre elhaladó egyik oszlopa találta meg. A környék- beli magyar lakosok elmondták a németeknek, hogy a tiszt sebesül- ten szovjet fogságba esett.⁸⁹⁶

A 3. SS-páncélos-hadosztály Kápolnásnéktől északkeletre harco- ló erőit az éjjel ugyancsak visszavonták. A csapatok Székesfehérvár felé vonultak. Az éjszakai fagy és a napközbeni olvadás jelentősen megnehezítette a járműforgalmat. A hadosztály zöme az éjszaka folyamán elérte Székesfehérvárt. Becker SS-Brigadeführer harcál- láspontja délelőtt 9 óra 45 perc körül már Falubattyánban volt. A 3. SS-páncélos-utász-zászlóalj részei Seregélyesről Falubattyánon át Nádasdladány felé indultak. A zászlóalj 3. százada még Székesfe- hérvár keleti szélén biztosított.

A városba beérkező SS-alakulatok keleten és északon azonnal elfoglalták állásaikat. Az 5./II. SS-páncélgránátos-zászlóalj kora reggel a város keleti szélén helyezkedett el. Itt foglalt tüzelőállást a 3/2. SS-páncélos-légvédelmi tüzérvető is. Kiskecskeménntől északke- letre a szovjetek befészkeltek magukat az ottani téglagyárba.

A Székesfehérvár északi szélén biztosító 6. SS-páncélgránátos- ezred erői február 2-ára virradó éjjel a 2. gárda- és 3. gárda- gépesített dandár több páncélosokkal támogatott gyalogsági támadá- sát verték vissza a zámolyi út mentén. A szovjetek éjszakai támadá- sai miatt az ezred nem tudta megindítani a február 1-jén estére ter- vezett támadását. Az SS-ezred harcálláspontját a városon kívül, a Moha felé vezető vasútvonal mellett, egy őrházban rendezték be.

A szovjet kísérletek visszaverésében az SS-páncélgránátosokat a 24./I. páncélososztály Pantherei is segítették. A bevethető harckocsik száma időközben ismét 18-ra emelkedett. Az egyik álcázott harckocsiszadron február 2-án a gyártelepek körül öt óvatlanul közeledő M4A2 és három T-34 harckocsit lőtt ki mindössze húsz perc alatt. Az osztály aznap még további egy M4A2 harckocsi, egy felderítő páncélgépkocsi és hat páncéltörő ágyú kilövését jelentette. Ezeket nagy valószínűséggel reggelig lőhették ki a Pantherek, mert napközben a város északi szélén viszonylagos nyugalom volt.

Időközben a 3. SS-páncélos-hadosztály harcálláspontját áthelyez- ték Székesfehérvárra. A IV. SS-páncélos-hadtest törzse Falubattyánban maradt. Az 5. SS-páncélgránátos-ezred törzse Nádasdladányban szállásolt be.⁸⁹⁷

⁸⁹⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213919. felvétel), Tagesmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213922. felvétel).

⁸⁹⁵ 4. gárdahadsereg 177. o. A 3. Ukrán Front a zsákmányolt iratokat azonnal (február 7-ig bezárólag) lefordította. A fordítások a front iratai között fennmaradtak, s egy részüket e munkához is felhasználtuk.

⁸⁹⁶ Vopersal 649. o.

⁸⁹⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213919. felvétel), Tagesmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213919. felvétel), valamint Vopersal 648–651. o., 24. Pz. Div. 309. és 315. o.

Székesfehérvárnál a 356. gyaloghadosztálynak alárendelt magyar „Ney” SS-ezred visszafoglalta annak a 187-es magaslatnak (Szőlő- hegynek) a nyugati felét is, ahonnan előző nap a szovjetek támadása kivetette. A magyar SS-katonák 300 méterre megközelítették a 147- es magaslatot, és elérték a 152-es magaslatot. A német 871. gránátosezred fedezte a „Ney” SS-ezred balszámját, s támogatta előretörését. A német gránátosok kelet felé támadva részben meg- tisztították Székesfehérvár északi részét a szovjet csapatoktól a téglagyárig. Ott viszont a szovjetek beásták magukat.⁸⁹⁸

A 4. lovasdandár részeit Gyulamajorból kivetették, de a németek innen nyugatra és északnyugatra reteszállásokat létesítettek, amely- be bevonták a 356. gyaloghadosztály beérkezett 870./I. gránátoszászlóalját is.

A 6. SS-páncélgránátos-ezred az éjszaka nem tudta megindítani tervezett támadását, mert a szovjetek páncélosokkal támogatott rohamait kellett kivédenie. A 3. SS-páncélos-hadosztály és az 1. páncélos-hadosztály erőit be kellett vániuk. Előbbi éppen úton volt Székesfehérvártól délre, utóbbit pedig a várostól nyugatra kellett gyülekeztetni. A tervek szerint a két páncélos-hadosztály erőivel és a 4. lovasdandár részeivel éjszaka támadnának, hogy lezárják a Szé- kesfehérvártól északra keletkezett rést, és a szovjeteket kelet felé visszaszorítsák.

Az 1. páncélos-hadosztály csapatai napközben elérték Nádasdladány – Úrhida körzetét. Thumert vezérőrmagy Úrhidán rendezte be harcálláspontját, s itt értesült arról, hogy hadosztályát Székesfehérvártól északra kívánják alkalmazni. Marcks vezérkari őmaga, akit az OKH visszarendelt, a zászlóaljnyi erőre apadt 113. páncélgránátos-ezred parancsnokságát átadta a visszatért Bradel ezredesnek.

A „Holste” hadosztálycsoport arcvonalán reggelre a szovjetek egy-két zászlóaljnyi gyalogsággal és 15 páncélossal megkerülték Sárkeresztet, majd megrohamozták és elfoglalták a helységet. Az itt védő 4. lovasdandár 70. páncélos-felderítőosztálya kivágta magát, és innen nyugatra reteszállást létesített.

A szovjet felderítő osztagok Zámolytól 3 km-re délnyugatra meg- lepetésszerű akcióval betörték a német-magyar csapatok közé, de innen egy ellenlökés kivetette őket.⁸⁹⁹

Az 5. gárda-lovashadtest aznap leginkább a német ellenlökések visszaverésével volt elfoglalva. A 63. lovashadosztály jelentette, hogy 214. lovasezrede birtokba vette a 186-os magaslatot. Ám az elrendelt ellenőrzéskor kiderült, hogy az ezred onnan még 500 méterre északkeletre harcolt.⁹⁰⁰

Az 1. páncélos-hadosztály története szerint a szovjetek napközben mintegy 30 harckocsival Sárkeresztelnél átvágták a Móron át Kis- bér felé vezető műutat. A beérkezőben lévő „Bradel” harccsoport, megerősítve Böttger hadnagy 509/2. páncéloszázadának hat Tiger B nehézharckocsijával, parancsot kapott, hogy Sárkeresztelen ke- resztül északkeleti irányban ellenlökést hajtson végre. A támadás során a német nehézharckocsik saját veszteség nélkül 22 szovjet páncélos kilövését jelentették. A páncélos-összecsapásban az éppen visszatért Bradel ezredes is megsebesült, immár ötödször a háború folyamán.

A német ellenlökés a sűrű ködben elakadt. A 113. zászlóalj pán- célgránátosai sötétedésig tartották állásaikat, majd 20 óra körül visszahúzódtak a visszafoglalt Sárkeresztelen keleti szélére.

A hadosztálytól jobbra harcoló 6. SS-páncélgránátos-ezred embe-

rei az 1. páncélos-hadosztály története szerint a sorozatos szovjet támadások és az egyre növekvő nyomás miatt csaknem pánikszerű- en vonultak vissza, mígnem tisztjeik rendezték soraikat és visszave- zényelték őket állásaikba.⁹⁰¹

A Sárkeresztelnél kialakult helyzet tisztázására a hadosztály dél- után kiküldött egy megerősített zászlóalj-harccsoportot, amely az 1./I. páncélgránátos-zászlóalj részeiből, öt Pantherből, néhány önjáró légvédelmi gépágyúból, a 37. páncélvadászosztály önjáró páncéltör- ő ágyúból és a 73. páncélos-tüzérezred megfigyelőiből állt. A különítmény először jó ütemben haladt, de a településtől északnyu- gatra aknamezőbe ütközött. A műszaki zárat szovjet páncéltörő reteszállás biztosította.

Az éjjelig teljes létszámban beérkező „Bradel” harccsoport gyü- lekezését Sárkeresztelnél körül a 37. páncélvadászosztály önjáró pán- céltörő ágyúi és a 37. páncélos-utász-zászlóalj részei biztosították. Bradel ezredes harccsoportja ekkor a 113. páncélgránátos-ezred maradványaiából szervezett 113. zászlóaljból (két lövészpáncélos- századdal), a 73./II. páncélos-tüzérsztyályból és Hagen százados 4. páncéloszázadának Börgöndön kijavított Panthereiből állt.

A hadosztály harcálláspontját a „Holste” hadosztálycsoport tör- zsének közelében, Iszkaszentgyörgyön rendezték be. A páncélos- hadosztály csapatait – miután előző nap átmenetileg a 3. SS-páncélos-hadosztálynak rendelték alá – február 2-án a IV. SS-páncélos-hadtest közvetlen alárendeltségébe utalták.⁹⁰²

A nap legfontosabb eseménye szovjet szempontból kétségtelenül az volt, hogy a 4. gárda- és 26. hadseregek erői Adony térségében egyesültek. A 104. lövész-hadtest és a 18. harckocsi-hadtest találko- zása után csapataik immár közös arcvonallal indíthatták meg nyugati irányú támadásukat a január 17-i arcvonal visszaállítása céljá- ból.⁹⁰³

Más kérdés, hogy a Székesfehérvártól északkeletre és északra harcoló szovjet csapatok percről percre messzebb kerültek a város elfoglalásának lehetőségétől, hiszen a térségbe egymás után érkez- tek be azon német páncélos-hadosztályok alakulatai, amelyek gyors átcsoportosítása tette lehetővé a 4. gárda- és a 26. hadsereg csapatai- nak találkozását.

Az 57. hadsereg 135. lövész-hadtestét megerősítették a Dunapenteletől átcsoportosított 74. lövész-hadosztállyal, amely Mezőkomáromtól délre a 236. és a 233. lövész-hadosztályok között foglalt állást.⁹⁰⁴

A szovjet légierő aznap főként vadász- és csatarepülő- kötelékeivel hajtott végre jelentősebb tevékenységet a III. páncélos-hadtest felett. Felderítő repülőgépei a ködös időjárás miatt alig szálltak fel.

A 4. légiflotta I. repülő-hadteste a rossz látási viszonyok és a köd miatt csupán 80 repülőgépet vetett be. A csatarepülőgépek Dunaföldváron és onnan északnyugatra a szovjetek dunai átkelőit támadták. A vadászrepülőgépek Budapest fölé is berepültek, és légi harc során öt szovjet repülőgépet lőttek le.⁹⁰⁵

A „Balck” seregcsoport reggeli helyzetjékoztatója során Gaedcke 9 óra 45 perckor jelentette, hogy a csapatok visszavonása általában tervszerűen zajlik.

Délután háromnegyed hatkor a hadseregcsoport megküldte a „Balck” seregcsoportnak azt az előző napi táviratot, amelyben

⁸⁹⁰ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213918. felvétel), Tagesmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213922. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 462. o., Vopersal 648. o.

⁸⁹¹ Razgrom 152. o.

⁸⁹² Hack, Franz: Kämpfe in Ungarn. In: Unser Wiking-Ruf. Nr. 7. 2002. (A továbbiakban: Hack) 86. o.

⁸⁹³ Vopersal 662. o. Vö. Payer 462. o.

⁸⁹⁸ A IV. SS-páncélos-hadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 318. fölió.

⁸⁹⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213919. felvétel), Tagesmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213922. felvétel).

⁹⁰⁰ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 46. o.

⁹⁰¹ 1. Pz. Div. 738. o., valamint Schneider 422. o.

⁹⁰² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213924. felvétel), valamint Stoves KTB 2. 2. 1945, 1. Pz. Div. 737–738. o.

⁹⁰³ Taraszov 83. o., Tóth 196. o.

⁹⁰⁴ Art of War 1986 715. o.

⁹⁰⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 2. 2. 1945 (629. tekeres 7213163. felvétel).

Wenck altábornagy közölte: Hitler jóváhagyta a III. páncéloshadtest és a IV. SS-páncéloshadtest csapatainak visszavonását a Siófok – Mezőkomárom – Káloz – Henrikmajor – Gárdony vonalra. Ezt az arcvonalat viszont tartaniuk kellett.

A „Balck” seregcsoport 18 órakor megejtette esti helyzetjelentését. Eszerint a nap általában jelentősebb harcok nélkül telt el. Kivétel volt ez alól annak a 15 szovjet páncélosnak a betörése, amelyeket Seregélyesen a 3. páncélosadosztály és az 5. SS-páncélosadosztály harccsoportjai reteszeltek el. Ezután a seregcsoport beszámolt a IV. SS-páncéloshadtest első (hadműveleti) vezérkari tisztségének csapdába ejtéséről. A rádióhallgatás során kiderült, hogy a szovjetek az esettel egy időben egy német őrnagy fogságba ejtéséről adtak hírt.

A seregcsoport benyomása szerint a szovjetek aznap átcsoportosították erőiket, amelyekkel másnap úgy a Velencei-tótól délre, mint Székesfehérvártól északra újra megpróbálnak majd áttörni. Mivel a köd miatt a szovjet csapatmozgások megfigyelésére nem volt mód, a németek nem tudták biztosan, a szovjetek hol képeztek új súlypontot. A „Balck” seregcsoport törzsét továbbra is aggasztotta a 7. gépesített-hadtest, amelynek hollétéről semmit sem tudtak.

A gépesített-hadtest körüli homály tovább gyűrűzött. A hadseregcsoport 18 óra 20 perckor rákérdezett a seregcsoportnál, lehetséges-e, hogy a 7. gépesített-hadtest a Sárvíz-csatornától nyugatra a 25. honvéd gyaloghadosztály csapataival állt szemben. A „Balck” seregcsoport szerint valóban voltak ilyen hírek, de a szovjetek ezen

az arcvonalon olyan passzívák voltak, hogy lehetetlen, hogy a hadtestet itt vetették volna be. Nagyobb volt az esélye, hogy a 23. páncélosadosztály előtt helyezkedett el, de még itt sem alkalmazták.

Balck tábornok 22 óra 05 perckor felvázolta Wöhlernek elképzeléseit a helyzettel kapcsolatban. A seregcsoport parancsnokának az volt a határozott benyomása, hogy a szovjetek ereje már a végét járja. A 25. honvéd gyaloghadosztály és a III. páncéloshadtest viszsza-vont csapatait a szovjetek alig követték. A IV. SS-páncéloshadtestnél szinte csak a bizonyos 15 páncélossal próbálkoztak. Az érem másik oldala viszont azt mutatta, hogy a német csapatoknak sem maradt túl sok erejük.

Ennek ellenére Balck azt tervezte, hogy másnap reggel a IV. SS-páncéloshadtesttel támadást indít. A 3. SS-páncélosadosztály a jobbszáron, az 1. páncélosadosztály közepén, a 4. lovasdandár kötelékei pedig a balszáron lépnek majd akcióba. A nyugat-keleti irányú támadás célja az volt, hogy a Zámoly – Székesfehérvár műúton átkelve az arcvonalat a Császár-vízig tolják ki.

Wöhler egyetértett a tervvel, de megjegyezte, hogy a várostól délre még mindig ott leng „a 7. gépesített-hadtest damoklészi kardja”. A hadseregcsoport parancsnoka attól tartott, hogy a hadtestet a Sárvíz-csatornától nyugatra a magyar 3. hadsereg ellen alkalmazzák.

Balck sietett megnyugtatóni, hogy a 6. páncélosadosztály páncélosított harccsoportja megszilárdította a magyarok helyzetét. Ezért nem hitte, hogy a 7. gépesített-hadtestet a magyarok ellen vetnék be.

13. fejezet:

Szovjet támadás a nyugati irányban

(1945. február 3–11.)

1945. február 3. szombat

(Időjárás: olvadás, helyenként borult, másutt derült égbolt, köd; az utak továbbra is nehezen járhatók.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán az éjszaka nyugodtan telt. A Balaton és Mezőkomárom között napközben sem került sor harcokra. A szovjetek csupán a „Pape” csoport balszárnán próbálták felmérni, hogy hol is húzódhat a magyar-német csapatok új arcvonala. Eközben lövészerőik néhány páncélos támogatásával beleütköztek a védők harcelőőrseibe és új peremvonalába. Az akció során két szovjet páncélost kilőttek.⁹⁰⁶

A III. páncéloshadtest 23. páncélosadosztályának reggelig Káloztól 5, illetve 8 km-re keletre a szovjet 104. gárda-lövészadosztály zászlóaljnyi erővel indult előretöréseit kellett visszavernie.

Napközben a szovjetek ismét betörték Sárszentágotára. A 128. páncélgránátos-ezred támogatására a 23. páncélosezred öt Panther harckocsija érkezett. A borzasztóan kimerült és kis létszámú páncélgránátosokat a szovjetek sikeresen leválasztották a páncélosokról. Így saját páncélromboló osztagaik gond nélkül cserkészthették be a német harckocsikat. A németek három Pantheret veszítettek, ebből az egyik páncéltörőágyú-találat következtében kiégett. A betörést végül el tudták reteszelni.⁹⁰⁷

A 18. harckocsihadtest 3-ára virradó éjszaka felkészült arra, hogy Adony körzetéből támadást indítson Szabadegyháza⁹⁰⁸ – Sárosd – Seregélyes általános irányban.

Éjszaka a 3. páncélosadosztály arcvonalán már próbálkoztak is a szovjetek. Hajnali 2 órakor a Perkáta – Seregélyes műút mentén a 110. harckocsidandár és a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred páncélosai törtek előre lövéstámogatással. A németek egyelőre vissza tudták venni őket. Felsőszabadegyháza körül, a műút mentén egy szovjet páncélost kilőttek. A szovjetek három német ágyú megsemmisítését jelentették.

A helyzet egyre komolyabbá vált. A hadosztály balszárnya és a szomszédos 5. SS-páncélosadosztály arcvonala ellen nagy létszá-

mú szovjet gyalogság indított támadást. A lövészeket mintegy 50-60 páncélos támogatta.

A szovjetek áttörtek a hézagos német védelmi vonalon, megkerülték Seregélyest, és a településtől 3 km-re délkeletre, Mészáros tanya nyugati előterében a 110. harckocsidandár 15 páncélossal átvágta a Sárosd felé vezető utat. A harckocsik a beérkező 32. gépkocsizó lövészdandárral közösen sikeresen visszaverték a Seregélyesről Sárosd felé támadó németeket. A szovjetek e harcokban négy német harckocsi, hat lövészpáncélos és kilenc löveg megsemmisítését jelentették.

Sárosd előtt a 6. páncélosezred két StuG. III rohamlövege fedezte a településre vezető utat, de a túlerőben lévő szovjet páncélosok erősen szorongatták őket. Ekkor a Sárosd felé visszavonuló 100. légvédelmi tüzérezred egyik ütegének 8,8 cm-es lövege tüzelőállást foglalt az egyik magaslaton, s a szalmakazlak fedezetében álló T-34-ek közül kettőt kilőtt. A két német rohamlöveg ezalatt egy harmadik szovjet harckocsit is mozgásképtelenné tett. A német páncélosok ezt kihasználva állást akartak váltani, ám az egyiket telibe találták a szovjetek. A rohamlöveg kiégett. A 8,8 cm-es légvédelmi löveg ekkor szétlőtte a mozgásképtelen T-34-et is.

A 181. harckocsidandár reggel elfoglalta Szabadegyházát és Középszabadegyházát, majd 17 óra körül átvágta a Sárosd – Seregélyes útvonalat, és birtokba vette a 127-es magaslatot Sárosdtól északnyugatra. A dandár innen az éjszaka folyamán átcsoportosult a 126-os magaslatra (Sárosdtól keletre), majd a 30. lövészhadtest erőit támogatva támadást intézett Sárosd ellen.

A 6. páncélosezred hat Panther, hat Panzer IV és Panzer IV/70 páncélossal ellenőrkést indított. A német páncéloscsoport lassan nyomult előre, és körülbelül 4,5 km-t haladt északnyugati irányban. Itt a német páncélosok sündisznóállást vettek fel.

Időközben a 3. páncélgránátos-ezred sem bírta a szovjet 36. gárda- és 68. gárda-lövészadosztályok nyomását, és Sárosdra vonult vissza. A páncélgránátosokat a Luftwaffe 100. légvédelmi tüzérezredének egy ütege is támogatta 8,8 cm-es lövegekkel és 2 cm-es önjáró légvédelmi gépágyúkkal, amelyek a sárosdi temető és Tyúkmajor között foglaltak tüzelőállást.

A helység körül a következő éjszaka heves harcok dúltak. A 3. páncélos-felderítőosztály részei Seregélyes körzetéből délkeleti irányban nyomultak előre, hogy felvegyék a kapcsolatot a páncélgránátosokkal.

Söth vezérőrnagy, a 3. páncélosadosztály parancsnoka a kialakult helyzetben azt javasolta a III. páncéloshadtestnek, hogy vonják vissza a csapatokat. Breith tábornok ezt elutasította. Az egyre kritikusabb helyzetben Söth – miután beszélt arról Ullrich SS-Standartenführerrel, az 5. SS-páncélosadosztály parancsnokával –

⁹⁰⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213928. felvétel), Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213931. felvétel).

⁹⁰⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213928. felvétel), Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213931. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 480. o.

⁹⁰⁸ A települést 1948-ig Szolgaegyházának nevezték, de a térképeken való könnyebb fellelhetőség miatt új nevén említjük.

felsőbb engedély nélkül, saját elhatározásából kissé hátrébb vonta csapatait. A hadosztály harcálláspontját a belsőbaránci kastélyban rendezték be.⁹⁰⁹

A IV. SS-páncéloshadtest 5. SS-páncélosadosztálya február 3-ára virradó éjjel sem volt irigylésre méltó helyzetben.

A Seregélyest védő német erők kezdtek kifogyni a lövegekhez, páncélosokhoz és a 100. légvédelmi tüzérezred egyik osztályának⁹¹⁰ ágyúihoz való repeszgránátokból. Üzemanyagból és kötszerekből is alig volt már, valamint a súlyos sebesülteket is kórházba kellett szállítani.

Recklinghausen hadnagy, a 303. rohamtüzérdandár tisztje jelentkezett Hack SS-Obersturmbannführernél, és vállalta, hogy egy kisebb páncéloscsoporttal még sötétben, az autótúton áttör Székesfehérvár felé, s az áttörés helyét gyalogsággal biztosítva visszatér a szükséges utánpótlással. A 10. SS-páncélgránátos-ezred parancsnoka engedélyezte a vállalkozást.

Recklinghausen hadnagy páncéloscsoportja egy Panzer IV harcokcsiból, egy Panzer IV L/70 vadászpáncélosból (feltehetően a 3. páncélosadosztály 6/II. páncélososztályától), három StuG. III rohamlövegéből, valamint a páncélosokra felkapaszkodott SS-páncélgránátosokból állt. A meginduló harcjárművek azonban belefutottak egy gyorsan kialakított szovjet páncélelhárító csomópontba. Recklinghausen páncélosát telitalálat érte, s a hadnagy megsebesült. Az SS-páncélgránátosok szétszóródtak, a harcjárművek pedig – az eltalált páncélost magukkal vontatva – visszatértek Seregélyesre.⁹¹¹

A sűrű köd és a sötétség leple alatt a szovjetek elérték Seregélyes északkeleti, keleti és délkeleti szélét is. A rossz látási viszonyok miatt a németek először fel sem tudták mérni, mekkora szovjet erőkkel állnak szemben, de a 3. páncélosadosztály csapataival közösen ellenlökésbe kezdtek. A két páncélosadosztály a körzetben mindössze nyolc-nyolc bevethető páncélossal rendelkezett.

Amint megvirradt, a németek 27 szovjet páncélost számoltak össze Seregélyes körül. A 23. harcokcsihadtestnek ekkor valóban 16 T-34/85 harcokcsija és 12 ISzU-122 önjáró lövege volt üzemképes.

A szovjet páncélosok mintegy 1 km-re Seregélyestől foglaltak állást, részben Belmajor területén. Itt települt az 1501. és a 184. önálló páncéltörő tüzérezred is. Az 1669. könnyű tüzérezred és a 457. aknavetőezred a Velencei-tótól délkeletre, Belsőhajdútanya keleti előterében, a 442. és az 58/3. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérosztály Kisvelence déli körzetében, az 1697. légvédelmi tüzérezred pedig Kápolnásnyéken állomásozott.⁹¹²

Napközben tovább dúlt a harc Seregélyes és Dinnyés között. Seregélyest a 10. SS-páncélgránátos-ezred, a 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj⁹¹³, az 5. SS-páncélosezred maradványai és a 3. páncélosadosztály kisebb kötelékei védték. Estig a németek itt nem végleges jelentéseik szerint 12 szovjet páncélost lőttek ki.

A 23. harcokcsihadtest valós veszteségei ennél is súlyosabbak voltak: elesett 71, megsebesült 246, eltűnt 35 katonája, 10 T-34/85 harcokcsiját és öt ISzU-122 önjáró löveget kilőtték (nyolc harcokcsi és két önjáró löveg ki is égett), és elveszítette hét 76 mm-es páncéltörő ágyúját is.⁹¹⁴

⁹⁰⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213928. felvétel), Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213931. felvétel), HL KSZV-napló 5095. és 5135. főlő., valamint 3. Pz. Div. 462. o.

⁹¹⁰ A légvédelmi tüzérosztály négy ütegét Seregélyes védelmére utasították, ám az ötödik üteg továbbra is Sárosdnál harcolt.

⁹¹¹ Hack 86–87. o.

⁹¹² A 23. harcokcsihadtest hadinaplója 26. o.

⁹¹³ A 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj harcoss-létszáma már a 100 főt sem érte el; páncéltörő ágyúit, könnyű gyalogsági lövegeit és aknavetőit pedig szinte az utolsó szálig elveszítette.

⁹¹⁴ A 23. harcokcsihadtest hadinaplója 31. o.

A Seregélyestől északnyugatra előretörő szovjetek a településtől északra délután bekerítették a 9. SS-páncélgránátos-ezred egy részét és az éppen tüzelőállást váltó 5. SS-páncélos-tüzérezred parancsnoki törzsét. Kiszabadításukra Vogt SS-Hauptsturmführer 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalja és az 5. SS-páncélosezred néhány bevethető harcokcsija estefelé Seregélyesről északi irányban sikeres támadást indított. Miután a bekerített kötelékeket felmentették, Vogt páncélgránátosai a még német kézben lévő Dinnyés felé fordultak, amelyet a szovjet lövésszázlóaljak délkelet felől egész nap rohamoztak.

A heves küzdelem ellenére a szovjetek több helyen harc nélkül kerültek meg az 5. SS-páncélosadosztály támpontjait, és a köd leple alatt zavartalanul nyomultak tovább nyugat felé. Este a német hadosztály harcálláspontját Belsőbaráncra helyezték át.⁹¹⁵

A 3. SS-páncélosadosztály erői az éjszaka felkészültek a Zámoly felé indítandó támadásra. Hajnalra a csapatok Székesfehérvár északkeleti és északi szélén elfoglalták megindulási állásaikat. Az 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj egyik katonája így látta a támadás előtti feszültséget:

„Még sötét van. Didergünk. Néhányan kenyeret majszolnak, mások cigarettáznak. Megint mások a fegyvereiket ellenőrzik még egyszer. Én is meggyőződöm róla, hogy „kályhacsövem” [8,8 cm-es kézi páncéltörő rakétavető – Sz. N.] működőképes és ügyelek rá, hogy az elsőtöbblentyű ne koszolódjon be. Világosodik... A támadási parancsra azonban még várni kell...”⁹¹⁶

A késedelem egyik oka az volt, hogy az 1. páncélosadosztály Sárkeresztes körül gyülekező erői az utak borzasztó állapota miatt még nem álltak készen.

A támadást 10 órakor kellett volna megkezdeni, de mint kiderült, a 3. SS-páncélosadosztály sem úgy állította fel alakulatait, ahogy azt korábban elrendelték számára. Északnyugat helyett északkelet felé csoportosultak, hogy később majd keleti irányba fordulhassanak. A „Balck” seregcsoporthoz szerint ez túl nehézkes manőver volt, így ennek végrehajtásától óvta a IV. SS-páncélosadosztálist.

Az 1. gárda-gépesítetthadtest (állományában 20 üzemképes M4A2 harcokcsival és 19 SzU-100 önjáró löveggel) aznap tovább rohamozta Székesfehérvár északi részét. Reggel 9 óra körül a város északnyugati részén, a temetőnél a 3. gárda-gépesítettdandár és a 9. gárda-harcokcsidandár támadása indult meg. A szovjet gépkocsizó gyalogság rohamát tüzérési előkészítés vezette be, majd a lövések előtt 12 M4A2 harcokcsi indult meg a német állások felé.

Az 5/I. (páncélozott) SS-páncélgránátos-zászlóalj egyik Sd.Kfz. 251/9 lövéspáncélosa Pelka SS-Unterscharführer parancsnoksága alatt öt percen belül négy szovjet páncélost lőtt ki rövid csövű 7,5 cm-es lövegének kumulatív gránátjaival. Tíz perc múlva egy újabb M4A2 borult lángba a lövéspáncélos előtt. Két további szovjet harcokcsit egy másik német harcjármű lőtt ki. A páncélgránátosok közben a gyalogságot vetették vissza. A szovjetek támadókedve ezzel le is lohadt.

Később a szovjetek három harcokcsival újabb támadást intéztek a németek ellen, ezúttal Kiskecskeméttől nyugatra, a téglagyár felől. Ezzel sem érték el eredményt.

A 3. SS-páncélosadosztály harccsoportja végül 11 óra 30 perckor lendült támadásba. A 6. SS-páncélgránátos-ezred és a 24/I. páncélososztály 18 Panther harcokcsija a Mór felé vezető út mentén először északnyugat felé tört előre, majd 3 km megtétele után kelet

⁹¹⁵ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213928. felvétel), Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213931. felvétel), valamint Klapdor 321. o., Vopersal 653. o.

⁹¹⁶ Idézi Vopersal i. m. 654. o.

felé fordult. Néhány német harcokcsi visszamaradt, hogy biztosítsa a harccsoport hátát.

A keleti irányú német előretörés azonban alig tudott teret nyerni, és 2-3 km megtétele után elakadt. A 24/I. páncélososztály egy Sherman harcokcsi, egy nehéz (valószínűleg SzU-100) önjáró löveg és két páncéltörő ágyú kilövését jelentette. A sűrű ködben végrehajtott támadás során a páncélososztály egyik Panthere is megsemmisült.

Délután Becker SS-Brigadeführer erőit a hadosztály balszármánya csoportosította át, hogy a szovjeteket távozásra bírja a várostól északra lévő gyártelepről és környékéről. A 6/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj legyengült századai nyugatról megközelítették a zámolyi utat, ahol aztán este heves harcokba bonyolódtak.⁹¹⁷

Az 1. páncélosadosztály Sárkeresztestől keletre készült a támadásra. Thunert vezérőrnagy a hadosztály maradvékát két harccsoportba osztva kívánta alkalmazni. A hadosztály balszármánya a 4. lovasdandár csapatai zárkóztak fel.

A jobbszármány Bradel ezredes harccsoportja a 113. zászlóaljból és Staudte százados 1/I. páncélososztályának mintegy 16 bevethető Pantheréből állt. Tűztámogatásáról a 73. páncélos-tüzérezred gondoskodott.

Huppert alezredes 1. páncélgránátos-ezredének balszármányon gyülekező megerősített összevont zászlóalját Fűrlinger hadnagy parancsnoksága alatt a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály öt Tiger B nehézharckocsija támogatta.⁹¹⁸

A keleti irányú támadás itt is 11 óra 30 perckor indult. A „Bradel” harccsoport a 166-os magaslaton keresztül tört kelet felé. Az 1. páncélgránátos-ezred századai és az öt nehézharckocsi estig visszafoglalta Gyulamajort, majd a 37. páncélos-utászászlóalj részeivel együtt lezárta a Székesfehérvárból Zámoly felé vezető műutat. A harcok során a németek öt páncéltörő ágyút zsákmányoltak. A Székesfehérvártól északra ütött rést a németek ezzel gyakorlatilag lezárták.

A IV. SS-páncélosadosztály támadó alakulatai Székesfehérvártól északra aznap nem végleges adatok alapján 12 szovjet páncélos kilövését jelentették, amelyeket a német utász-rohamosztatok a biztonság kedvéért még fel is robbantottak.⁹¹⁹

A rossz időjárási körülmények miatt aznap a szovjet légitevékenység szünetelt. A németek is csupán néhány felderítő repülést végeztek, és egy csatarepülő-századot küldtek bevetésre Budapesttől délre lévő célpontok ellen. A vasúti forgalmat támadó gépek kilőttek egy mozdonyt, három vonatszerelvényt pedig bombákkal támadtak.⁹²⁰

A IV. SS-páncélosadosztály támadása a hadseregcsoporthoz értékelése szerint Székesfehérvártól északra helyreállította az arcvonalat, és elvette a szovjetek kedvét attól, hogy ebben a térségben tovább próbálkozzanak az áttöréssel. Más szóval: védelembe kényszerítették őket.

⁹¹⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213928. felvétel), Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213931. felvétel), Vopersal 654–655. o., valamint 24. Pz. Div. 309. és 317. o.

⁹¹⁸ Dr. Nordewin von Diest-Koerber százados, a „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály parancsnokának egykorú naplóbejegyzései (nyomatott formájának másolata a szerző birtokában) 3. 2. 1945. Több helyen a páncélosokat mint az 509. nehézpáncélos-osztály járműveit emlegetik. A százados a támogatandó alakulatot tévesen az 5. SS-páncélosadosztállyal azonosította. E pontatlanság felett e sorok írója is elsiklott Nehézpáncélosok című könyve 106. oldalán.

⁹¹⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213928. felvétel), Tagesmeldung vom 3. 2. 1945 (629. tekeres 7213931. felvétel), valamint 1. Pz. Div. 738. o., Stoves KTB 3. 2. 1945.

⁹²⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 3. 2. 1945 (628. tekeres 7213173. felvétel).

A reggeli helyzetjelentés alkalmával Gaedcke 9 óra 45 perckor arról tájékoztatta a hadseregcsoporthoz, hogy a Seregélyes körül benyomult páncélosok száma 15-ről 27-re emelkedett. A felderítés egyelőre nem tudta kideríteni, hogy kíséri-e a páncélosokat lövéssgyalogság.

A szovjetek gyors előrejutásának oka a seregcsoporthoz szerint az volt, hogy az 5. SS-páncélosadosztály első vonala nem volt egyértelmű. A hadosztály egyes részei Szabadegyházánál álltak, de innen Csiribmajorig nem voltak német állások. Csiribmajortól Gárdonyig már ismét a hadosztály csapatai tartották megszállva a terepet. Gárdonytól délnyugatra egy második biztosító vonalat is létrehozottak, de emiatt a rés lezárására nem maradt elég bevethető német alakulat. Ekkor a „Balck” seregcsoporthoz beavatkozott, és utasította az 5. SS-páncélosadosztályt a rés mielőbbi lezárására.

A IV. SS-páncélosadosztály által 10 órára kitűzött támadás céljai a következők voltak: a 3. SS-páncélosadosztálynak el kellett érnie a Császár-vizet Pákozdtól nyugatra, az 1. páncélosadosztály erőinek a Pákozdtól 5 km-re északnyugatra lévő útkereszteződést kellett birtokba venni, míg a balszármányon támadó 4. lovasdandárnak Pátkától nyugatra, a szőlőhegyekig kellett előretörni.

A „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnöke 12 óra 35 perckor beszámolt Grolmannnak az 5. SS-páncélosadosztállyal történekről. Eszerint a hadosztály parancsnoka az éjszaka saját elhatározásából kettős vonalat alakított ki a Velencei-tótól délre, s ennek következtében keletkezett a rés Szabadegyháza és Csiribmajor között. A Seregélyesnél kialakult veszélyes helyzet megszüntetéséig a seregcsoporthoz a hadosztályt átmenetileg Breith tábornok III. páncélosadosztálist rendelte alá.⁹²¹

Úgy tűnik, hogy a Söth vezérőrnagy, a 3. páncélosadosztály és Ulrich SS-Standartenführer, az 5. SS-páncélosadosztály parancsnokainak „különmegyezményéről” az egyéni arcvonal-visszavétellel kapcsolatban sem a seregcsoporthoz, sem pedig a hadseregcsoporthoz nem szereztek tudomást.

Az 5. SS-páncélosadosztály átmeneti alárendeléséről a hadseregcsoporthoz 12 óra 50 perckor az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadműveleti osztályát is tájékoztatta.

Dél körül a „Balck” seregcsoporthoz a IV. SS-páncélosadosztály Székesfehérvártól északra indult támadásáról még nem kapott jelentést. Ennek az volt az oka, hogy a hadtest törzse Schönfelder SS-Obersturmbannführer utasítására áthelyezte harcálláspontját Inotára, noha erre a seregcsoporthoz nem adott engedélyt. Mivel Balckék sem az SS-hadtest törzsét, sem pedig a csapatainál tartózkodó Gille SS-Obergruppenführert nem találták, nem volt kitől jelentést kérni.

Az első hírek csupán 16 óra 40 perckor futottak be, amikor a „Balck” seregcsoporthoz végre beszámolhatott a hadseregcsoporthoz arról, hogy a 11 óra 30 perckor indult támadás Gyulamajornál elérte a Zámoly – Székesfehérvár műutat. A továbbiakban a tervek szerint átcsoportosítják az erőket a jobbszármányra, majd folytatják a támadást keleti irányban, hogy kiszorítsák a szovjeteket a várostól északra még tartott állásaikból.

A Seregélyesnél tomboló harcokról 17 óra 45 perckor kapott jelentést a hadseregcsoporthoz. Itt a németek napközben a 27 páncélosból 12 darabot már kilőttek, de a szovjet gyalogság a megmaradt páncélosokkal együtt még tartotta magát a település körül. A „Balck” seregcsoporthoz véleménye szerint a körzetben nem egy általános támadás folyt, csupán a köd leple alatt jelentősebb szovjet kötelékeknek páncélosokkal megerősítve sikerült átszivárogni a németek állásai között. A betört erők ellen megindult ellenlökések sikerétől a seregcsoporthoz azt remélte, hogy a német csapatok Seregélyestől keletre továbbra is tartani tudják állásaikat.

⁹²¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 3. 2. 1945 (628. tekeres 7213174-72123176. felvétel).

Ezalatt Székesfehérvárnál a 3. SS-páncélosadosztály támadása még a zámolyi út elérése előtt elakadt. Az 1. páncélosadosztálynak nagyobb szerencséje volt: Gyulamajornál támadó harccsoportjai előtt jelentősebb szovjet kötelékek nem védekeztek. A SS-páncélosadosztály elakadt erőinek támogatása érdekében tervbe vették, hogy az 1. páncélosadosztályt észak felé kerülve vették be. A 4. lovasdandár támadása aznap még nem bontakozott ki, de az arcvonalat nélküle is sikerült helyreállítani.

A támadás kitűzött célját, vagyis áttörni a Zámoly – Székesfehérvár műút vonalán, még nem sikerült megvalósítani. Ha a csapatok végrehajtották volna a korábbi tervekben megfogalmazott célokat, az erők egy részét már átcsoportosíthatták volna Seregélyestől északra. A jelenlegi képlékeny helyzetben erre viszont még nem volt reális lehetőség.

Balck tábornok 22 óra 20 perckor beszámolt Wöhlernek a helyzetről. Értékelése szerint az 5. SS-páncélosadosztály arcvonalán a szovjetek erős csoportosítása tört be. A támadást a sűrű ködön kívül az is segítette, hogy a hadosztály gyéren szállta meg a számára kijelölt arcvonalat. A nap folyamán indított ellenlékés, ha nem is retesztelték el a szovjetek előretörését, de mindenképpen lefékeztek azt. Balck azt remélte, a hadosztály tartani tudja a Seregélyes – Dinnyés vonalat.

Azzal a „Balck” seregcsoporthoz parancsnoka is tisztában volt, hogy az 5. SS-páncélosadosztály megmaradt 600 harc képes páncélgránátosával csodákra nem lehet képes. Ezért indítványozta, hogy Székesfehérvártól keletre az arcvonalat még nyugatabbra vegyék vissza, mert így talán valamivel mélyebb német állásrendszer kialakítására lenne lehetőség. Az ily módon csökkentett terület még mindig alkalmas volt további hadműveletek kiindulási bázisaként.

Balck a IV. SS-páncélosadosztály támadásának folytatása érdekében elrendelt átcsoportosítás befejeződéséről estig még nem értesült. A seregcsoporthoz azon igyekezett, hogy a biztonság kedvéért egy páncélosadosztályt innen minél előbb átcsoportosíthasson a III. páncélosadosztály állásai mögé.

Napközben a seregcsoporthoz távirati úton utasítást kapott a Dél Hadseregcsoporthoz vezérkari főnökének aláírásával. A távirat a Führer parancsa nyomán arra utasította a „Balck” seregcsoporthoz, hogy a felső-sziléziai szénbányák elvesztése miatt fokozottan ügyeljen a Felsőgalla környéki szénmezők biztosítására. A német-magyar csapatok akadályozzanak meg bármiféle ellenséges behatást a környéken, mert az innen nyert szén elengedhetetlenül szükséges volt a magyarországi, szlovákiai és részben a németországi vasúti közlekedés működőképességének fenntartásához.⁹²²

1945. február 4. vasárnap

(Időjárás: enyhe fagy, mínusz 5 Celsius-fok, általában derült égből; az utak továbbra is nehezen járhatók.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán az éjszaka említésre méltó esemény nem történt. A 25. honvéd gyaloghadosztály Sió-csatorna menti állásai előtt napközben jelentős szovjet felderítő és rohamvállalkozások zajlottak. A szovjetek több helyen is felzárkóztak a magyar csapatok arcvonalára.

A szovjetek Lajoskomáromtól délre, Középbogárdnál és Nagyhörcsökpusztánál támadást is indítottak. A század, zászlóalj és ezred erejű lövészkötelékek támadását a védők mindenhol visszaverték.

⁹²² HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 3. 2. 1945 (628. telerker 7213176-7213178. felvétel).

Egyes szovjet csoportok elérték Mezőszilas északi szélét, de a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja Dég délkeleti előteréből ellenlékést indított, és saját veszteség nélkül jelentős pusztítást vitt véghez a támadók soraiban. Többek között kilőtték a szovjetek egyik páncélosát és két páncéltörő ágyúját is.⁹²³

A III. páncélosadosztály 23. páncélosadosztálya Sárkresztúrtól délre több század és zászlóalj erejű szovjet gyalogsági támadást vert vissza.

A 3. páncélosadosztály már nem úszta meg ennyivel a napot. A hadosztály csapatai reggelig még fel tudták tartani a Sárosd vasútállomását kelet felől támadó szovjeteket. Ám délelőtt 10 óra 30 perckor a 68. gárda-lövészadosztály összevonta erőit, és a 181. harc kocsidandár 30 páncélosának támogatása mellett mintegy három lövészezrednyi erővel indult rohamra. A szovjetek elfoglalták Szabadegyházát és Jakabszállást, majd három irányból összpontosított támadást intéztek Sárosd ellen.

A 3. páncélgránátos-ezred itt védekezett 4. százada Rhinow főhadnagy parancsnoksága alatt gyakorlatilag megsemmisült. Az ezred által utoljára vett kétségbeesett rádióüzenet így hangzott: „*Körös-körül oroszok!*”. Aztán a készülék elnémult.

A 3/I. páncélgránátos-zászlóalj hiába indított azonnal ellenlékést, már ez sem segített. A németeket kiverték Sárosdról. A település 13 óra körül került teljesen szovjet kézbe. Az itteni harcokban a szovjetek három német harc kocsit és négy lövészpáncélos kilövését jelentették. A 181. harc kocsidandár mindössze egy T-34-et veszített.

A 110. harc kocsidandár a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezreddel és a 32. gépkocsizó lövészdandárral Mészáros-tanyánál harcolt. A 170. harc kocsidandár (állományában hat üzemképes T-34-gyel és négy SzU-76M-mel) egyelőre Lászlómajor területén tartalékban állt.

A 3. páncélgránátos-ezred a nap végére Belsőbarándig vonult vissza. Sárosdtól mintegy 2 km-re nyugatra a 3. páncélosadosztály még tartotta magát, megerősítve a 100. légvédelmi tüzérezred egyik ütegének 8,8 cm-es ágyúival és 2 cm-es önjáró légvédelmi gépágyúival.

A szovjet 181. harc kocsidandár Sárosd felől este ismét rohamra indult, ezúttal Csillagmajor felé. A harc kocsik itt azonban német páncélosok lesállításába futottak. A meglepett szovjetek négy T-34-et veszítettek.

A 394. páncélgránátos-ezred visszavonult, de részeit átmenetileg így is bekerítették. A németek csak nehezebb málhájuk hátrahagyása után tudták kitörni.

A szovjetek 12 páncélosa folytatta előretörését, és 3 km-re megközelítette a 3. páncélosadosztály Belsőbarándon berendezett harc álláspontját. A feltartóztatásukra bevetett 543. páncélvadászosztály nyolc T-34 harc kocsit kilövését jelentette.⁹²⁴

A III. páncélosadosztály 9. SS-páncélgránátos-ezredét a február 4-ére virradó éjszaka Seregélyestől északra visszazsorították a Margit-állásba. A szovjet 104. lövészhadosztály gyalogsága napközben a helységtől északnyugatra a Margit-állás állásrendszerébe is betört.

A 303. rohamtüzérdandár 2. és 3. ütegének összesen nyolc bevetethető rohamlövegét az 5. SS-páncélosadosztály főleg holland származású katonákból álló kísérőszázadával együtt Belsőbarándhoz

⁹²³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 4. 2. 1945 (629. telerker 7213937. felvétel), Tagesmeldung vom 4. 2. 1945 (629. telerker 7213942. felvétel), HL KSZV-napló 5115. főlő.

⁹²⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 4. 2. 1945 (629. telerker 7213937. felvétel), Tagesmeldung vom 4. 2. 1945 (629. telerker 7213942. felvétel), 3. Pz. Div. 462. o.

vezényelték. Ezek az erők a szovjet lövészgyalogság két támadását is visszaverték.⁹²⁵

A 23. harc kocsihadtest három harc kocsidandára és 1443. önjáró tüzérezrede (összesen 17 T-34/85 és hét ISzU-122) Seregélyestől északra, Felső- és Közép-szerecsenypuszta nyugati körzetében beleütközött a Dinnyés – Kajtor csatnába. A hat méter széles és három méter mély víziakadály harc kocsik számára is alkalmas híd hiányában harc kocsiaórként torlaszolta el a szovjet páncélosok útját nyugat felé.

Ugyanakkor az 56. gépkocsizó lövészdandár a 151. lövészhadosztály részeinek támogatásával Agárd felől támadva elfoglalta Felső-Szerecsenypusztát, majd 4-én reggelre átkelt a csatnában, és hídfőállást foglalt a 130-as magaslat keleti lejtőin.⁹²⁶ Ebben a helyzetben az 5. SS-páncélosadosztály erői ezután a 303. rohamtüzérdandár StuG. III rohamlövegeivel megerősítve támadást indítottak a Dinnyéstől keletre és a 128-as magassági pont körül elhelyezkedő szovjet 23. harc kocsihadtest erői ellen. Dinnyéstől délre a rohamlövegekkel támogatott SS-páncélgránátosok erős szovjet páncéltörő retesztállításba ütköztek, ezért a páncéltörő ágyúkat dél felé kikerülték, és inkább a Seregélyestől északra harcoló szovjetekkel vettek fel harcérintkezést. Dinnyés ellen délkeleti és északkeleti irányból több – páncélosokkal támogatott – század és zászlóalj erejű szovjet támadás indult, de a helységet a német csapatok továbbra is tartották.⁹²⁷

A III. páncélosadosztály aznap a Dinnyés és Sárosd között vívott súlyos harcok során összesen 12 szovjet páncélos kilövését jelentette.⁹²⁸ Ebből a 23. harc kocsihadtest vesztesége négy kilőtt T-34/85 volt (kettő ki is égett); 13 katonája elesett, 68 pedig megsebesült.⁹²⁹

A IV. SS-páncélosadosztály csapatai Székesfehérvárnál szinte percenként pontosan akkor újították fel az előző nap megkezdett keleti irányú támadásukat, amikor a szovjetek még egy utolsó, kétségbeesett kísérletet tettek a város visszafoglalására.

A 3. SS-páncélosadosztály – miután erőit a várostól északra átcsoportosította – hajnali 4 óra 30 perckor az 5. SS-páncélgránátos-ezred zászlóaljaival támadást indított. A megmaradt StuG. III rohamlövegekkel támogatott 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóaljnak a várostól északkeletre, a Lovasberény felé vezető útnál fekvő 133-as magaslat körül kellett felvenni a kapcsolatot a visszafoglalt Gyulamajor irányából kelet felé támadó 1. páncélosadosztály harccsoportjaival.

Amint a németek támadásba lendültek, Székesfehérvár keleti és északi peremén páncélosaik támogatásával a szovjetek is rohamra indultak. A város keleti szélén a magyar „Ney” SS-ezred és az 5/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj védekezett.

Az 5/I. SS-páncélgránátos-zászlóalj és a rohamlövegek támadása nagyon lassan haladt, mert a szovjetek jelentős mennyiségű páncéltörő ágyúval és páncélosokkal erősítették meg lövészcsoportjaik védelmét. A szőlővidéken északkelet felé vándoroló német támadás során a szovjetek a 3. SS-páncélosadosztály két rohamlövegét kilőtték. Sima SS-Obersturmführer, a 3/I. SS-páncélvadászszázad parancsnoka elesett. A német zászlóalj nem sokkal később kénytelen volt átmenni védelembe.

A Kiskecskeméttől északnyugatra lévő gyártelep (téglaégető) területén beásott szovjet erők ellen az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj századai indítottak támadást. Az erősen elaknásított tere-

pen igen durva közelharcra került sor. A páncélgránátosok először maguk is védelemre kényszerültek az erős tüzéségi támogatással ellenlékést végrehajtó szovjetekkel szemben. Később a századok rendezték soraikat, és épületről épületre haladva megtisztították a terepet a szovjet ellenállási fészkektől. A tovább nyomuló SS-zászlóalj nemsokára újabb páncéltörő retesztállításba és aknamezőbe ütközött. Támadása ismét elakadt.

Becker SS-Brigadeführer rájött, ha nem támadják hátba a szovjeteket, frontális északi és északkeleti irányú támadásuk számára ilyen heves ellenállás mellett sok babér nem terem. Ezért utasította a 6. SS-páncélgránátos-ezredet, hogy a 24/I. páncélosadosztály 20 Panther harc kocsijával együtt indítson támadást a Székesfehérvár – Zámoly műút irányában.

A szovjetek mindent elkövettek, hogy megakadályozzák a németek betörését a Székesfehérvárt északkelet és kelet felől rohamozó saját csapataik szárnyába. Főként páncéltörő ágyúik és M4A2 harc kocsijaik próbálták meg feltartóztatni a támadást. A németek e harcokban jelentéseik szerint 38 szovjet páncélos, körülbelül 40 tehergépkocsit és több mint 50 páncéltörő ágyút lőttek ki. Ebből a 24/I. páncélosadosztály Pantherei aznap 26 M4A2 és egy T-34 harc kocsit, valamint 45 páncéltörő ágyú kilövését jelentették. A német támadás Székesfehérvártól északra végül áttörte a szovjetek retesztállítását, majd a német páncélosok a támadását felújító 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóaljjal együtt a várostól 5 km-re északra lévő körzetig visszafoglalták a Zámoly felé vezető utat. Messzebb azonban már nem jutottak. Ezzel egy időben a magyar „Ney” SS-ezred is kissé keletebbre tolt ki arcvonalát.

A súlyos harcok árán visszafoglalt iparterületet és a műutat először is aknamestésíteni kellett. Erre a veszélyes munkára a 6/16. (ezredközvetlen) SS-páncélos-utászszázadot és a 3. SS-páncélos-utászszázadot részeit vetették be. A németek mintegy 300 különféle aknát szedtek fel. A szovjetek jelentős löszerkészlete is veszendőbe ment: az utászok a hadosztály által zsákmányolt mintegy 10 ezer darab páncéltörőágyú- és aknavető-löszér nagy részét – mivel használni nem tudták – felrobbantották.

A 3. SS-páncélosadosztály erői az 1. páncélosadosztály harccsoportjaival együtt késő délutánig a balszármayon széles arcvonalon átlépték a Zámoly felé vezető műút vonalát.⁹³⁰ Ettől keletre azonban a szovjetek már olyan szilárd védelmet építettek ki, amelyet a borzasztóan legyengült SS-páncélosadosztály áttörni már nem tudott. A hadosztály csapatai a támadás céljaként megjelölt Császárvíz vonalát meg sem közelítették.

Az 1. páncélosadosztály is hajnali 4 óra 30 perckor indított támadást a Gyulamajortól keletre igen szívósan védekező szovjetek ellen. A támadás nehezen bontakozott ki, mert a majort állandó szovjet ellenlékésék érték, s többek között 19 szovjet páncélos is bevetésre került. A németek csak azután tudtak lassan előrenyomulni, miután a „Huppert” harccsoport támogatására bevetett „Feldhermhalle” nehézpáncélos-osztály Tiger B harc kocsijai nyolc páncélosot kilőtték. A harccsoport ezután a „Királytigrisek” támogatásával dél felé fordult, és a 166-os magaslat környékén legázolta a szovjetek öt lövegből álló páncéltörő retesztállítását, amely addig feltartotta a jobbszármayon támadó „Bradel” harccsoportot.

Gyulamajortól északra és délre a 12. gárda-lovashadosztály harcolt, amely 4-én 22 halottat és 112 sebesültet veszített. A német páncélosok aznap a hadosztálynak alárendelt 1896. önjáró tüzérezred hat SzU-76M harc járművét lőtték ki (ám ebből csak egy semmisült meg).⁹³¹

⁹³⁰ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 4. 2. 1945 (629. telerker 7213937. felvétel), Tagesmeldung vom 4. 2. 1945 (629. telerker 7213942. felvétel), valamint Vopersal 658-661. o., 24. Pz. Div. 309. o.

⁹³¹ Az 5. gárda-lovashadosztály összefoglaló jelentése 47. o.

A német csapatokat aznap már jelentős szovjet légitvékenység zavarta. A szovjetek bombatámadásaitól és csatarepülőgépeik alácsontatásaitól főleg a Sárkeresztes körül települt 73/I. páncélos-tüzérszázalag ütegei és a „Feldhernhalle” nehézpáncélos-osztály itt dolgozó karbantartó osztagai szenvedtek súlyosabb anyagi veszteséget.

A hadosztály harccsoportjainak egyre csökkenő erejéből már csak arra futotta, hogy a Zámoly – Székesfehérvár útvonalától keletre fekvő magaslatokon megvevessék a lábukat. A számtalan páncéltörő ágyúval megerősített szovjet védelem áttörése már nem sikerült.⁹³²

Az elakadt páncélos-hadosztályok támadását a „Balck” seregcsoport parancsnoka végül le is állította, mert a Velencei-tó délnyugati csücskében kialakult fenyegető helyzet újabb csapatokat igényelt. Ezeket az erőket a németek viszont csak valamelyik másik arcvonalszakasz meggyengítése árán csoportosíthatták át.

Ezzel Székesfehérvártól északra lezárult az az ötnapos ütközet, amely során a Velencei-tó délkeleti előteréből gyorsan átcsoportosított német páncéloscsapatok 1945. január 31. és február 4. között megakadályozták a 4. gárdahadsereg jobbszárny-alakulatait abban, hogy rajtaütésszerű támadásukkal Székesfehérvártól északra áttörjék a „Balck” seregcsoport védelmét, visszafoglalják a kulcsfontosságú dunántúli várost, és bekerítéssel fenyegetik a Balaton és a Velencei-tó között harcolva visszavonuló német–magyar csapatokat.

Az elmúlt öt nap során Székesfehérvár körül igen intenzív páncélos-összecsapásokra került sor. A IV. SS-páncélos-hadosztal alárendeltségében harcoló alakulatok a várostól északra és délkeletre összesen 186 szovjet páncélos kilövését jelentették. Ebből 50 harcocsit és önjáró löveget a jelentések szerint az 509. nehézpáncélos-osztály Tiger B nehézharcocsijai lőttek ki. A németek ezzel szemben – igaz, nem végleges adatok szerint – ugyanezen idő alatt összesen kilenc megsemmisült harcocsit és rohamlöveget veszítettek.⁹³³

A német harcjelentésekből nyert szovjet veszteségi adatok minden bizonnyal eltúloztak. Ezért – tekintettel az adott időszak alatt jellemző korlátozott látási viszonyokra (köd és sok éjszakai harc) – ezúttal nem a „szokásos” húsz százalékot vonjuk le, hanem harminc százalékot. A németek ezek szerint mintegy 130 szovjet páncélossal végeztek öt nap alatt. A február 4-i harcok különösen Székesfehérvártól északra voltak hevesek. Az aznap lejelentett 59 kilőtt szovjet páncélosból 47-et a németek ebből a körzetből említettek.⁹³⁴

Ez egyben azt is jelentette, hogy a 4. gárdahadsereg jobbszárnyán harcoló 1. gárda-gépesített-hadtest gyakorlatilag megsemmisült. Öt nap alatt 3030 halottat, sebesültet és eltűntet veszített (egyedül február 4-én 1388 főt). A hadtestnek maradt ugyan 25 bevethető harcocsija és 14 önjáró lövege, de azok a németek feltve őrzött székesfehérvári arcvonalára már nem jelentettek veszélyt. Ugyanis ezekre a szovjeteknek elengedhetetlenül szükségük volt védelmük megszilárdításához.

Az 5. gárda-lovashadtest január 31. és február 4. között 53 halottat, 277 sebesültet, 112 lovat, hét páncélost (egy-egy T-34, T-34/85, Mk IX Valentine és M3 Lee harcocsit, két M3 Stuart könnyűharcocsit és egy SZU-76M önjáró löveget) veszített Székesfehérvártól északra.⁹³⁵

A németek elsősorban előerőben szenvedtek érzékeny veszteségeket. Például a 4. lovasdandár február 1-4. között halottakban, sebesültekben és eltűntekben 347 főt veszített.⁹³⁶

A IV. SS-páncélos-hadtest páncélosalakulatainak zöme nem ültetett sokáig babérjain, mert Székesfehérvár délkeleti előterében újabb szovjet áttörés fenyegetett. Ezúttal a III. páncélos-hadtest elcsigázott csapatai szorultak sürgős segítségre.

A javuló időjárást mindkét harcoló fél légierije kihasználta. A szovjetek a „Balck” seregcsoport felett lázas felderítő tevékenységbe fogtak. Felderítő repülőgépeik egészen Győrig repültek. A 17. légi hadsereg csata- és vadászrepülő-alakulatai Székesfehérvár és Mány körzetében hajtották végre a legtöbb bevetést (összesen 150-et).

A 4. légiflotta I. repülőhadtestének német–magyar csapatai főleg a Velencei-tó körül és Budapest légtérben tevékenykedtek. Aznap összesen 460 bevetést repültek.

A magyar 102. csatarepülő-osztály a 102. gyorsbombázó osztállyal és a németekkel együtt a Seregélyestől északra előretört 23. harcocsihadtest ellen repült két bevetést, kétszer 14 csatarepülőgéppel. Az AB bombákkal repülő magyar Fw 190-eket a Kenyeriből bevetett 101/4. vadászrepülő-század biztosította. A támadó szovjet vadászrepülőgépek ennek ellenére elérték a köteléket, és eltaláltak több Focke Wulfot.

A 102. gyorsbombázó-osztály még egy bevetést repült Bicske körzetében, amelyről való visszatéréskor Lesváron kigurulás közben az egyik Me 210 fejre állt (személyi sérülés nem történt).

Szilaj Varga Gyula szakaszvezető, a 102/2. gyorsbombázó-század pilótájának visszaemlékezése szerint a gyorsbombázók e napi egyik bevetésükön tévedésből német páncélosokra dobták bombáikat, mert az előző este jelentett célokat a németek időközben már elfoglalták, és erről nem tájékoztatták a repülőket.⁹³⁷

A szovjetek gyülekezési körleteit és járműoszlopait bombákkal támadó 60 német és magyar Fw 190, 21 magyar Me 210, kilenc német páncélvadász (feltehetően Hs 129) és három „Panzerblitz” páncélobbantó rakétával felszerelt Fw 190 (összesen 93 csatarepülőgép) hat szovjet páncélos, két páncéltörő ágyú, 12 gépjármű, 12 fogatolt jármű és egy üzemanyagszállító-vonatszerelvénymegsemmisítéséről számolt be. Légítámadások érték a szovjetek által használt budafoki hidat is.

Ennek ára nyolc német és egy magyar megsemmisült Fw 190 volt. Ezeket zömmel szovjet vadászrepülőgépek lőtték le. Néhány további német csatarepülőgép is megrongálódott. Két német pilóta hősi halált halt, négy eltűnt, további kettő megsebesült (köztük Herbert Bauer százados, a 2/I. csatarepülő-osztály parancsnoka). A végleg elveszett magyar Fw 190 repülőgép pilótája súlyosan megsebesült.

A kialakult légiharcok során a német–magyar repülőcsapatok 12 szovjet repülőgépet lőttek le (ebből hárommal csatarepülőgépek végeztek, közöttük egy magyar Fw 190 is eredményes volt).

Az erők egy része – 15 csatarepülőgép – Budapesttől északkeletre és délre „mozdonyvadászatot” tartott, hogy ezzel is akadályozza a szovjetek utánpótlását szállító vasúti közlekedést. A nap folyamán három mozdonyt tettek üzemképtelenné.⁹³⁸

A „Balck” seregcsoport 9 óra 35 perckor tett reggeli helyzetjelentése szerint a szovjetek folyamatos támadásai Sárosp, Seregélyes és Dinnyés vonalában az 5. SS-páncélos-hadosztályt visszaszorították a Margit-állásba, egészen a Nádas-patak nyugati partjára. A seregcsoport azt mérlegelte, hogy utasítja a hadosztályt, Seregélyes keleti szélé és Dinnyés között vigye peremvonalát kissé keletebbre. Ennek azonban több volt a hátránya, mint az előnye, hiszen így a süppedé-

kes talajú terep a csapatok hátában lett volna, s ezért kérdéses volt, megéri-e az áldozatot.

Székesfehérvárnál ugyancsak viharfelhők tornyosultak a német támadás egén. A szovjetek ugyanis erős tűzérési támogatással éppen akkor indultak rohamra, amikor a IV. SS-páncélos-hadtest is megindult. Gyulamajornál 19 szovjet páncélos keserítette meg az 1. páncélos-hadosztály harccsoportjainak életét. A szovjet támadások miatt a 3. SS-páncélos-hadosztály sem jutott előbbre. A IV. SS-páncélos-hadtest azt tervezte, hogy Gyulamajortól és onnan délre csapataival keleti irányban támad, majd lefordul dél felé. Így elvonnák a szovjet erők zömét Székesfehérvártól, s ezzel a németek reményei szerint megúsznák az erőik felemészthetőségével járó helység-harcot. Ez idő szerint azonban ettől még messze voltak, hiszen az 1. páncélos-hadosztály erői egyelőre azzal a 19 szovjet páncélossal küzdöttek, amelyek feltartották őket Gyulamajornál.

A német légifelderítés időközben nyugtalanító felfedezést tett. A Lovasberény – Vértesacska műúton mintegy ezer szovjet gépjárművet figyelt meg menetben. A felderítő repülőgép jelentéséből a seregcsoport egyelőre nem látta tisztán, milyen irányban is haladnak a szovjet oszlopok. Ha a járművek délről haladnak észak felé, bizonyára a 2. gárda-gépesített-hadtestet csoportosítják át az északi szárnyra – vélekedtek a „Balck” seregcsoportnál. A helyzet tisztázása érdekében csatarepülő-kötelékeket vezényeltek a járműoszlopok ellen, amelyek a pusztítás mellett haladásuk irányát is pontosíthatták.

A kellemetlen meglepetéseknek még korántsem volt vége. Gaedcke 11 óra 20 perckor felhívta Grolmant és beszámolt neki arról, hogy a német rádiófelderítés reggel 6 óra óta több olyan szovjet rádióüzenetet is lehallgatott, amelyben a Velencei-tótól délre a 9. gárda-gépesített-hadtestet és az 5. gárda-harcocsihadtestet emlegették. Ezek a 6. gárda-harcocsihadtest magasabbegységei voltak, s korábban a Dunától északra, a német 8. hadsereg déli szárny előtt tevékenykedtek. A bizonytalanságot növelte, hogy a Luftwaffe légifelderítése nem látott olyan jeleket, amelyek Székesfehérvár délkeleti előterében ezen hadtestek jelenlétére utaltak volna.

Ha a szovjet hadtestek valóban átcsoportosításra kerültek a Velencei-tótól délre húzódó arcvonalra, s egyszer csak csatlakozik hozzájuk a napok óta „eltűntnek nyilvánított” 7. gépesített-hadtest is, a III. páncélos-hadtest alakulatai biztosan nem állíthatják meg őket. Ezért a seregcsoport azt javasolta: ne várják meg, míg a szovjetek támadnak, hanem már az előtt vonják vissza a III. páncélos-hadtestet a Margit-állásba. Így lenne idejük a 3. páncélos-hadosztályt, a 6. páncélos-hadosztály páncélosított harccsoportját és a Székesfehérvártól átcsoportosítandó 1. páncélos-hadosztályt a vonal mögött mozgó tartalékként elhelyezni.

Grolman hangsúlyozta, hogy Székesfehérvárnál tovább kell szélesíteni a város körül német–magyar kézben lévő területet, mert másképp a Margit-állás nem tartható. Egyébként a seregcsoport javaslatát célszerűnek tartotta, és jelezte, erről hamarosan döntés születik.

Gaedcke még arról is kénytelen volt beszámolni, hogy a szovjetek erős páncélos-támogatással ismét elfoglalták Mányt. A 3. lovasdandár lovasosztályai helyenként pánikszerűen menekültek a 2. gárda-gépesített-hadtest két dandára és a 3. gárda-gépesített-dandár M4A2 harcocsijai elől. Egyes források támadó IS-2 nehézharcocsikról is beszámolnak, ami nem elképzelhetetlen, hiszen a 2. gárda-gépesített-hadtest 30. gárda nehézharcocsi-ezrede ezekkel volt felszerelve.

A kiűrt Mányon már csak Bose hadnagy, a 69/1. páncélvadászsorozat parancsnokának magányos StuG. III rohamlövege tartózkodott, amely „búcsúzóul” még kilőtt egy amerikai gyártmányú 90 mm-es légvédelmi ágyút, amint éppen tüzelőállásba vontatták. A páncélos ezután Vaszteyre vonult vissza, de előtte a

homlokpáncélzatára kifeszítették a felszereléshez tartozó horogkeresztes hadi lobogót, mert a hadnagy – nem bízva visszavonult bajtársai idegállapotában – úgy vélte, hogy „különben még valami teljesen hülye ránk lő”.⁹³⁹

A német csapatok a Mánytól nyugatra és északnyugatra lévő magaslatokon rendezkedtek be védelemre.

A Dél Hadseregcsoporthoz vezető főnöke 11 óra 55 perckor beszélt Wenck altábornaggal a szovjet hadtestek valószínű átcsoportosításáról a III. páncélos-hadtest arcvonalára. Grolman szerint a Sárosp és Dinnyés között bevetett szovjet páncélosok mennyisége alátámasztja gyanújukat, miszerint a 9. gárda-gépesített-hadtest és az 5. gárda-harcocsihadtest erői a III. páncélos-hadtest balszárnyán tevékenykednek. Ez a székesfehérvári arcvonal számára jelentős fenyegetést jelentett.

Grolman megemlítette a német páncélos-hadtest Margit-állásba való visszavonásának és a páncélostartalékok kikülönítésének felvételét. Megkérdezte Wencket, számíthatnak-e az OKH engedélyére, ha a 6. gárda-harcocsihadtest jelenléte Székesfehérvár előtt megállapítást nyer. Wenck tartózkodóan csak annyit mondott, a kérdést szóba hozza a Führer helyzetmegbeszélésén.

Időközben újabb adatok érkeztek be a hadseregcsoporthoz a III. páncélos-hadtest arcvonalán tevékenykedő szovjet páncélosok mennyiségéről. A „Balck” seregcsoport 12 óra 15 perckor tett jelentése szerint Seregélyestől északra 25, innen még északabbra további 10 páncélos támadott és tört be a német vonalakba. A Velencei-tó partján Dinnyést 15 páncélos támadta. A németek egyelőre nem tudták eldönteni, hogy ezek már az átcsoportosított szovjet hadtestek erői lehetnek-e.

A 3. SS-páncélos-hadosztály erői Székesfehérvárnál, a gyártelep területén időközben ismét támadásba lendültek, és a zámolyi út mentén északi irányban törtek előre. Az 1. páncélos-hadosztály viszont újabb szovjet ellenlökés elhárításával volt elfoglalva Gyulamajor körül.

Mányon egyelőre minden csendes volt.

A hadseregcsoporthoz 12 óra 55 perckor engedélyt kért az OKH szárazföldi haderő vezérkara hadműveleti osztályától, hogy Székesfehérvártól keletre az arcvonalat visszavehesse a Margit-állásra, amint egyértelmű bizonyítékok állnak rendelkezésre az ott sejtett szovjet hadtestek jelenlétéről.

Egy óra múlva a hadseregcsoporthoz utasította a német 8. hadsereget, hogy a hadseregközvetlen 662. nehéz páncélvadászosztályt (8,8 cm-es gépvontatású páncéltörő ágyúkkal) és a 721. páncélvadászosztályt tartsa menetkészültségben, és amint bebizonyosodik a 6. gárda-harcocsihadtest csapatainak jelenléte Székesfehérvárnál, a páncélvadász-alakulatot indítsa útba a „Balck” seregcsoporthoz.

A „Balck” seregcsoport 17 óra 45 perckor ismét jelentést tett a szovjetek Velencei-tótól délre folytatott támadó tevékenységéről. A német felderítés szerint Sárospdot a szovjetek 30 páncélos támogatásával elfoglalták. Szabadegyházától 25 páncélos egészen a Sárosp – Seregélyes útvonalig tört előre. Seregélyestől északra továbbra is 25 szovjet páncélos harcolt. A kialakított betörésekbe folyamatosan szovjet lövészerők kerülnek bevetésre. Dinnyésen a németeknek szakadatlan támadásokat kellett visszaverniük.

Székesfehérvártól északra viszont a 3. SS-páncélos-hadosztály lényegében már kiszorította a szovjeteket a város ipari körzetéből. Az SS-páncélgáradosok hozzáálltak a terepszakasz teljes megtisztításához.

A Sárosp – Seregélyes – Dinnyés arcvonalon időközben nagyon kiéleződött a helyzet. Ezért Gaedcke 18 óra 05 perckor a következő javaslattal fordult Grolmanhoz:

⁹³⁹ Bose 235. o.

⁹³² HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 4. 2. 1945 (629. teleres 7213938. felvétel), Tagesmeldung vom 4. 2. 1945 (629. teleres 7213942. felvétel), 1. Pz. Div. 738. o., Nehézpáncélosok 106–107. o.

⁹³³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 4. 2. 1945 (629. teleres 7213947. felvétel).

⁹³⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 4. 2. 1945 (628. teleres 7213195. felvétel).

⁹³⁵ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 49. és 50. o.

⁹³⁶ BA-MA RH 11 I/64.

⁹³⁷ Becze 240. o.

⁹³⁸ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 4. 2. 1945 (628. teleres 7213187. felvétel), valamint Becze Csaba szíves közlése kutatásai alapján.

1. engedélyezzék a seregcsoport számára, hogy arcvonalát a Siófok északkelet 8 km – Enying-nyugat – Kisláng-észak – Nagyláng déli szegélye – Aba-nyugat – Seregélyes-nyugat – Velencei-tó vonalon visszavehesse a Margit-állásra, s egyben a 3. páncélos-hadosztályt is kivonhassa;
2. Székesfehérvártól északra állítsák le a támadást, az 1. páncélos-hadosztályt vonják ki és a seregcsoport tartalékként Falubattyánál gyülekeztesék;
3. a seregcsoport sávjába vezényeljenek páncélvadász-egységeket.

Grolman megkérdezte Gaedckét, felvetésük független-e a 6. gárda-harcoksihadsereg feltételezett jelenlététől. A „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke szerint az új szovjet erők megjelenése nélkül, csupán a Seregélyesnél estére kialakult helyzet alapján is ilyen megfontolásokkal kellett foglalkozniuk. Grolman megjegyezte, hogy a seregcsoport páncélvadász-alakulatokat csakis akkor kaphat, ha a 6. gárda-harcoksihadsereget egyértelműen azonosítják a térségben.

Rövid gondolkodás után Wöhler egyetértett Balck terveivel. Grolman 18 óra 50 perckor közölte a seregcsoporttal, hogy Székesfehérvártól északra leállíthatják a támadást, de az elért vonalat tartani kell. Az 1. páncélos-hadosztály kivonása is megkezdődhetett.

A támadás leállításáról és az 1. páncélos-hadosztály átcsoportosításáról 19 óra 05 perckor a hadseregcsoport az OKH szárazföldi haderő vezérkarának hadművelési osztályát is értesítette. Egyúttal továbbította a „Balck” seregcsoport arcvonal-rövidítésre vonatkozó javaslatát is.

Este Seregélyesnél tovább romlott a helyzet. Gaedcke 21 óra 10 perckor jelentette, hogy a település szovjet kézbe került. A támadók a helységeken keresztül behatoltak a Margit-állásba is. Az 5. SS-páncélos-hadosztályt utasították, hogy Seregélyestől nyugatra retezelve el a szovjeteket.

A III. páncélos-hadtest jelentette, hogy a súlyos veszteségek miatt a 3. páncélos-hadosztályt már akkor sem tudnák nélkülözni, ha visszavonulhatnának a javasolt rövidebb arcvonalra. Balck először hallani sem akart róla, hogy a 3. páncélos-hadosztály az arcvonalban maradjon, de később kénytelen volt belátni a páncélos-hadtest érveinek indokoltságát. Később Grolman is elismerte, a 3. páncélos-hadosztály leharcolt erőit nem lehet kivonni.

A sürgető helyzetben a hadseregcsoport 23 óra 30 perckor gyors döntést kért az OKH-tól az arcvonal-visszavétel ügyében. A műveletet még az éjjel végre akarták hajtani, hogy a másnapi biztosra vett szovjet összpontosított támadásnak valahogy ellent tudjanak állni. Választ ekkor még nem kaptak.

Tíz perccel később a hadseregcsoport és a „Balck” seregcsoport egyeztetett a visszavonás kérdéséről. Ezzel kapcsolatban a seregcsoport közölte, döntése szerint ha az engedély megérkezik, éjszaka csak a német csapatokat vonja vissza. A magyar 25. honvéd gyaloghadosztályt nem lehetett ilyen gyorsan mozgatni. Mivel a fogatolt hadosztály kissé nehézkesen manőverezett, fennállt a veszélye, hogy a visszavonás közben a szovjetek a magyarokat meglepik. A helyzet ott különben sem igényelt sürgős intézkedéseket.

Február 5-én 00 óra 40 perckor végre megérkezett az OKH engedélye. Wenck arról tájékoztatta Grolmant, hogy a Führer belátja, a legfontosabb a Székesfehérvártól északra húzódó arcvonal megtartása. Hitler ezért engedélyezte a Margit-állásba való visszavonulást – de csak akkor, ha ezt a szovjetek támadása és a saját erők állapota kikényszeríti. Seregélyesnél éppen ez volt a helyzet.

Tíz perccel később erről a „Balck” seregcsoport is értesült. Grolman szerint a seregcsoportnak azonnal utasítást kellett adnia a 23. és 3. páncélos-hadosztályoknak a visszavonulásra, hiszen a 3. páncélos-hadosztály balszárnán és az 5. SS-páncélos-hadosztálynál a szovjet betöréseknél súlyos helyzet alakult ki. A fenyegetést csak

erők felszabadítása révén háríthatták el, de ehhez olyan arcvonalra kellett visszavonulniuk, amely tartására kevesebb kötelék is elegendő. A 25. honvéd gyaloghadosztályt csak másnap vonják vissza, mert kapkodás esetén a magyarok vonalát könnyen áttörhetik. A IV. SS-páncélos-hadtestnek Székesfehérvártól északra már nem kellett folytatnia a támadást, de rohamosztatok alkalmazásával az arcvonal kedvezőbb vonalvezetésén kellett fáradoznia.⁹⁴⁰

Vajon a szovjetek tényleg átcsoportosították a 6. gárda-harcoksihadsereget? Igen, de nem a Velencei-tótól délre. Miután a seregstest erői Komáromnál megívott páncélosútközvetben szétforgácsoltak, Malinovszkij a harcoksihadsereget 1945. január 26-án a 2. Ukrán Front tartalékába rendelte. A hadsereg alakulatait átszállították Budapesttől keletre, Gödöllő és Rákospalota környékére, ahol azok február 19-ig állomásoztak. Miután február 17-én a garami szovjet hídfőt német támadás érte (ez volt a „Südwind” hadművelet), a hadsereget ismét átcsoportosították Ipolyság körzetébe. Alig egy hónappal a tartalékba vonása után, február 21-én a 6. gárda-harcoksihadsereg újra 224 harcoksiival és önjáró löveggel rendelkezett.

Ezek alapján úgy véljük, a szovjetek rádióforgalmazásukban csupán megtévesztésből emlegették a 6. gárda-harcoksihadsereg egységeit. Elérték, amit akartak: a III. páncélos-hadtest visszahúzódtott a Margit-állásba. Ezt a vonalat viszont a németek már mindenáron tartani akarták.

1945. február 5. hétfő

(Időjárás: további olvadás, felhős égbolt; a burkolatlan utak felázta, a szilárd utak járhatósága javult.)

Éjszaka a magyar 3. hadsereg arcvonalán a „Pape” csoport erői ellen több szovjet rohamvállalkozás is indult. A Középbogárdra betört szovjeteket visszaverték.

Napközben a szovjetek század erejű köteléke Siómarosnál átkelt a Sió-csatomán, de a védők ellenlökése csaknem felszámolta területnyereségüket. Középbogárdnál zászlóaljnyi erővel próbálkoztak. A magyar 25. honvéd gyaloghadosztály balszárnán Káloztól és Nagylángtól délkeletre, illetve északkeletre század és zászlóalj erejű szovjet csapatok a Sárvíz-csatoma nyugati partján elhelyezett magyar harcelőrsőket visszavetették a Malom-csatoma nyugati partján futó főellenállási vonalra, és betörték a két csatoma közé.⁹⁴¹

A III. páncélos-hadtest jobbszárnya hajnali 4 óra 30 perctől tervszerűen vonult vissza a lerövidített arcvonalra. A délelőtti folyamán szovjet páncélosok és lövészkötelékek felzárkóztak a visszavonuló németekre, és harcelőrsőiket visszazorították.

A 18. harcoksihadtest 170. harcoksidandárja hét T-34 harcoksiival és négy SzU-76M önjáró löveggel – támogatva a 68. gárda- és 36. gárda-lövészadosztály rohamozó gyalogságát – 12 óra körül Detrich-tanya körzetéből támadást indított Aba északkeleti része ellen. A harcoksik 17 óra körül birtokba vették a település északi szélét, majd a nap végére elérték Felsőszentiván déli szegélyét.

Délután a 23. páncélos-hadosztály arcvonalán, Abától északnyugatra a 18. harcoksihadtest kilenc ISzU-122 önjáró löveggel betört a német vonalakba. A páncélosok elreteszelésére ellenlökés indult. Ennek ellenére este Abát Sárkeresztúrral együtt fel kellett adni.

A hadosztály addigra visszavonult a Felsőszentiván – Külsőkajtor

⁹⁴⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 4. 2. 1945 (628. teleres 7213189-7213195. felvétel).

⁹⁴¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213949. felvétel), Tagesmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213952. felvétel).

– 143-as magaslat vonalra. A „Kujacinski” páncéloscsoport Méhesvölgyitanyánál állt beavatkozásra készen. A szovjetek egyelőre csak felderítő vállalkozásokat indítottak, s tüzéségük eresztett meg néha egy-egy tűzcsapást.

A 23. páncélos-hadosztály bevezető páncélosereje este hat Panzer IV és kilenc Panther harcoksiiból, valamint összesen nyolc Jagdpanzer IV vadászpáncélosból és StuG. III rohamlővegből állt.⁹⁴²

A 3. páncélos-hadosztály csapatai is hajnali 4 óra 30 perckor kezdtek meg az elszakadást a szovjetektől. A visszavonuló németeket két alkalommal mintegy ezerfős szovjet lövészkötelék támadta meg, hat páncélos támogatásával. Gaebler százados 75/II. páncélos-tüzérsztályának összpontosított tüze visszaverte a támadásokat.

Frevert alezredes leharcolt 394. páncélgránátos-ezredének alig volt már harc képes katonája. A zászlóalj roncsait ismét az ellátó alakulatok soraiból próbálták feltölteni.

A 3. páncélgránátos-ezredet kivonták, hogy az 5. SS-páncélos-hadosztály 10. SS-páncélgránátos-ezredét leváltssa, amelyet Székesfehérvár védelmére csoportosítottak át. A páncélgránátosok állásait a 23. páncélos-hadosztály részei vették át. Mivel a szovjetek az elkövetkező éjszaka tovább szorították északnyugat felé az SS-csapatokat, Weymann alezredes 3. páncélgránátos-ezrede is visszavonult.

A 3. páncélos-hadosztály bevezető páncélosereje este négy Panzer IV és Panzer IV/70-ből, hét Panther harcoksiiból és négy rohamlővegből, illetve vadászpáncélosból állt.⁹⁴³

Az 5. SS-páncélos-hadosztály Seregélyesnél álló erőit 5-ére virradó éjszaka a szovjetek erős tüzéségi előkészítés után három irányból rohamozták meg. A 110. harcoksidandár, a 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred és a 32. gépkocsizó lövészezred erői keletről és délkeletről betörték a településre, és hétórás harcban, reggel 6 óráig elfoglalták azt. A németek veszteségét itt két harcoksiiban, három lövészpáncélosban és négy lövegben adták meg.

A 18. harcoksihadtest aznap arra kapott parancsot, hogy 110. harcoksidandárával (négy T-34 és hét SzU-76), 363. gárda nehéz önjáró tüzérezredével (nyolc ISzU-122) és 32. gépkocsizó lövészezredével – a 155. lövészhadosztállyal együttműködve – indítson támadást Belsőbaránd irányában, majd tovább Külsőfövenypusztá felé.

A 170. harcoksidandárnak (öt T-34 és négy SzU-76), valamint a 181. harcoksidandárnak (három T-34) a 36. gárda-lövészadosztállyal együttműködve Aba körzetéből Felsőszentiván, majd Fövenypusztá irányában kellett tovább támadnia.

Mindehhez a 18. harcoksihadtestnek ekkorra összesen 21 T-34, 11 SzU-76, nyolc ISzU-122 és kettő ISzU-152 páncélosa maradt üzemképes.⁹⁴⁴

Dél körül Belsőbarándot is szovjet támadás érte, amelyet a 110. harcoksidandár és a 155. lövészhadosztály gyalogsága hajtott végre. Az 5. SS-páncélos-hadosztály kísérszázada nem bírta a nyomást és visszavonult, ezzel gyalogsági támogatás nélkül hagyva a 303. rohamtüzérdandár rohamlővegeit. A 303/2. rohamtüzéruteg egyik rohamlővege mindössze 50 méterről lőtt ki egy szovjet harcoksit. A rohamtüzérdandár egy másik rohamlővegét (parancsnoka Springer főtörzsofőrmester) a szovjetek lötték ki. Ezután a még harc képes rohamlővegek egymást fedezve és felváltva mozogva vissza-

⁹⁴² HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213949. felvétel), Tagesmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213952. felvétel), BA-MA Karte RH-2 Ost 5367, valamint 23. Pz. Div. 480. o.

⁹⁴³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213949. felvétel), Tagesmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213952. felvétel), BA-MA Karte RH-2 Ost 5367, valamint 3. Pz. Div. 462-463. o.

⁹⁴⁴ A 18. harcoksihadtest összefoglaló jelentése 50. o.

vonultak a mintegy 800 méterre lévő 124-es magaslatra, ahol az SS-kísérszázad időközben állásba ment.⁹⁴⁵

A szovjetek napközben Seregélyes északnyugati kijáratánál és Dinnyestől 4 km-nyire délnyugatra betörték a Margit-állásba.

Az SS-csapatok a helyi betörések felszámolására 15 óra körül ellenlökést indítottak. A 23. harcoksihadtest egy-egy Tiger és Panther harcoksi, valamint négy lövészpáncélos megsemmisítését, 190 fős német élőerő-veszteséget jelentett, miközben saját vesztesége egy kilőtt harcoksi, 12 halott és 36 sebesült volt.

Délután Dinnyést is három alkalommal támadták a szovjet csapatok. Az északkeleti, keleti és délkeleti irányból zászlóaljnyi erővel indult rohamokat a németek sorra visszaverték.

Az 5. SS-páncélosezred este összesen négy bevezető Panther harcoksiival rendelkezett. A hadosztálynak alárendelt 303. rohamtüzérdandár 21 StuG. III rohamlővegből mindössze hét volt harc képes.⁹⁴⁶

A IV. SS-páncélos-hadtest 3. SS-páncélos-hadosztályának arcvonalán az éjszaka szovjet felderítő előretöréseket vertek vissza.

Székesfehérvártól északra a hadosztály katonái a város pereme előtt és a Zámoly felé vezető út mentén alakították ki állásaikat. Az előző napon elfoglalt ipartelep megtisztítása során a németek nagy mennyiségű kézifegyvert, 15 páncéltörő ágyút és egy szovjet ruharaktárt zsákmányoltak.

A lecsökkent harcos-létszám emelésére az ellátó alakulatokból is harccsoportokat szerveztek, és bevetették őket az első vonalban.

Az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj parancsnoka, Kiklasch SS-Hauptsturmführer megsebesült. Helyét a zászlóalj élén az a Gerret Korsemann foglalta el, aki korábban SS-Brigadeführerként a Kaukázusban, majd SS-Gruppenführerként Oroszországban magasabb SS- és rendőri vezető (*Höhere SS- und Polizeiführer*) volt.⁹⁴⁷ Mivel Korsemannak semmilyen harci tapasztalata sem volt, a zászlóaljat közvetve valójában Brunst SS-Obersturmführer vezette.

A hadosztály tüzéségénél is átszervezések történtek. A 3. SS-páncélos-tüzérezred I. és II. osztályát a prágai SS-tüzér-kiképző és pótezedtől érkezett Nix SS-Hauptsturmführer parancsnoksága alatt Nix-tüzérszázad néven összevonták.

A 3. SS-páncélos-hadosztály február 5-én este öt bevezető Panzer IV és két Tiger E nehézharccoksiival, valamint hét StuG. III rohamlőveggel és Jagdpanzer IV vadászpáncélossal rendelkezett.⁹⁴⁸

A hadsereg-tartalékba került 1. páncélos-hadosztály „Bradel” harccsoportja – miután a 3. SS-páncélos-hadosztálynak alárendelt 356. gyaloghadosztály erői⁹⁴⁹ leváltották – hajnali 01 óráig kivált az előző napi támadás során Székesfehérvártól északra elért arcvonalból, és megkezdte menetét Falubattyán körzetébe. A leváltás során a szovjetek napközben zászlóaljnyi erővel újra elfoglalták Gyulamajort.

A Falubattyán körül gyülekező csapatokkal tartott az 509. nehéz-páncélos-osztály és a 24/I. páncélososztály is. A két önálló páncélosalakulat este mindössze nyolc bevezető Tiger B nehézharccoksi-

⁹⁴⁵ Renninger 1999. o.

⁹⁴⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213949. felvétel), Tagesmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213952. felvétel), BA-MA Karte RH-2 Ost 5367.

⁹⁴⁷ Vopersal 663. o. Korsemann 1943 nyarán kegyvesztett lett Himmlernél, leváltották posztjáról és büntetésből a Waffen-SS keretében mint SS-Hauptsturmführert (százados) frontszolgálatra küldték. Vö. Höhne, Heinz: Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS. (Augsburg, 1996.) 333. és 382. o.

⁹⁴⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213949. felvétel), Tagesmeldung vom 5. 2. 1945 (629. teleres 7213952. felvétel), BA-MA Karte RH-2 Ost 5367, valamint Vopersal 662-663. o.

⁹⁴⁹ A két hadosztályból hadosztály-csoportot hoztak létre, amelynek parancsnoka Becker SS-Brigadeführer lett.

val, illetve négy Pantherrel rendelkezett. Falubattyánhoz vonult vissza a Luftwaffe 100. légvédelmi tüzérezredének egyik osztálya is, majd innen továbbvonulva a Pétfürdő melletti üzemanyag-lepárló üzem légvédelmét vette át.

Az 1. páncélosezred 4. századának öt bevethető Panther harckocsija Hagen százados parancsnoksága alatt Börgöndre indult, hogy mint mozgó tartalék csatlakozzon a 23. páncélososztály 23./II. páncélososztályának megmaradt Panthereihez.

A hadosztályt ismét a III. páncélososztálynak rendelték alá. Törzse újra Úrhidán rendezte be harcálláspontját.⁹⁵⁰

A szovjetek aznapi légi tevékenységéről nincsenek adataink. A 4. légiflotta I. repülőhadtestének erői napközben a kedvezőtlen időjárás miatt nem hajtottak végre nagyobb számú bevetést. A német-magyar kötelékek február 5-ére virradó éjszaka főleg a bekerített Budapest légi ellátásával voltak elfoglalva. Budapest, Esztergom és Vác környékét mintegy 160 éjszakai csatarepülő-bevetés alkalmával támadták.⁹⁵¹

A németek Székesfehérvártól délkeletre továbbra sem találtak perdöntő bizonyítékot a 6. gárda-harcoksihadsereg jelenlétére. A szovjetek az előző napokhoz hasonlóan hol pusztán páncéloskötelékekkel, hol pedig páncélosokkal támogatott gyalogsággal támadtak. Semmi sem utalt jelentősebb csapatoösszevonásra vagy nagyobb seregtestek jelenlétére.

A „Balck” seregcsoport reggeli helyzetjelentése 9 óra után arról adott hírt, hogy a 3. és 23. páncélososztályok visszavonása hajnal óta tervszerűen zajlik. Az 5. SS-páncélososztály csapatai visszavonultak a Margit-állásba, s csak Dinnyésnél tartottak egy kisebb „hídfő” a vonaltól keletre. A szovjetek páncélosokkal támogatott támadásai néhány helyen átvágták a Seregélyes – Székesfehérvár műutat, és betörték a Margit-állásba.

Az 1. páncélososztály a 24./I. páncélososztály és az 509. nehézpáncélos-osztály harckocsijaival Falubattyán felé tartottak, ahol legkevesebb 24 órát pihentetni akarták őket.

Gyulamajort ismét elfoglalták a szovjetek, de Balck úgy döntött, nem foglalják vissza, mert védelme túl sok erőt kötne le. A németek csupán a major körül elhelyezkedő magaslatokat tartották.

A „Balck” seregcsoport 12 óra 05 perckor jelentette, hogy a Sárvíz-csatorna és a Velencei-tó között megkezdett elszakadási manőver lényegében befejeződött. Az 5. SS-páncélososztály viszont még mindig hullámozó harcokat folytatott Seregélyestől nyugatra húzódó főharcvonalán és településtől északra lévő magaslat birtoklásáért.

A 3. páncélososztálynak is az arcvonalban kellett maradnia, mert csapatai nélkül a német vonalak túlságosan elvékonyodtak volna. A seregcsoport véleménye szerint az 5. SS-páncélososztály arcvonalán a szovjetek nem voltak túlságosan erősek, így a hadosztály csapatai megbirkózhattak feltartóztatásuk feladatával.

Az esti helyzetjelentés során, 17 óra 35 perckor a seregcsoport arról számolt be, hogy a szovjetek első alkalommal intéztek támadást a 25. honvéd gyaloghadosztály balszánya ellen. Balck ennek ellenére nem tervezte a hadosztály visszavonását (noha az előző napon kapott felhatalmazása ezt lehetővé tette volna), hiszen a magyar csapatokat csupán gyenge támadás érte, és vonalaik előtt jelentősebb szovjet csapatoösszevonást egyelőre nem észleltek. A seregcsoport parancsnoka a magyar hadosztály erőit csak szovjet nyomásra akarta visszavonni.

Éjfél előtt nem sokkal a hadseregcsoport utasította a „Balck” seregcsoportot, hogy a tatabányai és felsőgallai bányászokat, akiket eddig állások építésére alkalmazták, azonnal engedjék vissza a széntermelésbe, hiszen a termelés már eddig is 43 százalékkal esett vissza. Az innen nyert szén pedig elengedhetetlenül fontos volt a térség vasúti közlekedésének fenntartásához.⁹⁵²

1945. február 6. kedd

(Időjárás: plusz 5 Celsius-fok, alacsony felhőalap, helyenként eső; a szilárd burkolatú utak járhatók, a burkolatlanok erősen felázottak.)

Előző este a magyar 3. hadsereg arcvonalán is véget ért a nyugalom. A Sió- és Malom-csatornák partján állásban lévő erőket több szovjet támadás is érte. A 135. lövészhadtest hadosztályai a Siómarost védő magyar csapatokat a helység északkeleti szélére szorították vissza. Mezőkomáromtól délkeletre a 25. honvéd gyaloghadosztály erői nem tudták megakadályozni a szovjeteket abban, hogy hídfőt foglaljanak a Sió-csatornán.

Este 22 óra körül a 133. lövészhadtest kötelékei betörték Kálozra. Visszavetésükre a 6. páncélososztály páncélozott harccsoportja indított ellenlökést. Február 6-án hajnali 4 óra 30 perckor már csak a település déli része volt szovjet kézben. Éjfél körül a 133. lövészhadtest erői Nagyhörcsökpuszta irányában is támadást indítottak.

Napközben a szovjet 74. lövészadosztály zászlóaljnyi erővel Siómarosnál 3 km széles és 1 km mély betörést ért el, majd betört a helységbe. A szovjetek itt hamarosan hídepítésbe kezdtek. Nagyhörcsökpusztát és Déget is zászlóalj erejű támadások érték.

Káloznál a német páncéloscsoport gyakorlatilag felszámolta a betörést, de innen északra a szovjetek egy század erejű köteléke átkelt a Malom-csatornán és lezárta a Káloz – Nagyláng útvonalat. A szovjetek visszaszorítására ellenlökés indult.

A Malom- és Sárvíz-csatornák között a szovjetek elfoglalták a Soponyától 1,5 km-re keletre lévő 106-os magaslatot.⁹⁵³

A III. páncélososztály 23. páncélososztálya éjszaka balszárnán század erejű szovjet előretörést vert vissza.

A 23. páncélososztály arcvonalán a szovjetek három helyi betörést is elértek, de a páncélgránátosok és a „Kujacinski” páncéloscsoport harckocsijai felszámolták azokat. Abától északra, Fiáthkajtomnál a németek a 18. harckocsihadtest négy páncélosának kilövését és a szovjet lövészcsapatok jelentős élőerő-vesztését jelentették.

Napközben a szovjetek a Sárvíz-csatorna és a vasútvonal között, illetve attól keletre öt támadást indítottak, mindegyiket század vagy zászlóaljnyi erejű gyalogsággal és négy-nyolc páncélos támogatásával. A 3. páncélososztály legyengült csapatai – részben ellenlökéssel – visszaverték őket, és a 18. harckocsihadtest hét páncélosát kilőtték. A 3. páncélos-felderítőosztály az 5. SS-páncélososztály alárendeltségébe került.⁹⁵⁴

Az 5. SS-páncélososztály jobbszármányán a hadosztály kísérőszázada és a 303. rohamtüzérezred még harc képes rohamlővegei február 6-ára virradó éjszaka Belsőbáránd felől erős harckocsizajt hallottak. Úgy vélték, a szovjetek sérült páncélosaikat vontatták el.

⁹⁵² HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 5. 2. 1945 (628. telercs 7213204-7213208. felvétel).

⁹⁵³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs 7213957. felvétel), Tagesmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs 7213960. felvétel), Tagesberichte Tagesmeldungen vom 6. Februar 1945 130. o.

⁹⁵⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs 7213957. felvétel), Tagesmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs 7213960. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 480. o. és 3. Pz. Div. 463. o.

Amint világosodni kezdett, a német század és a rohamlővegek ellenlökést indítottak, hogy visszafoglalják Belsőbárándot. Meglepve tapasztalták, hogy a szovjetek innen hátrébb fekvő állásokba vonultak vissza. Így a település harc nélkül került ismét német kézbe.⁹⁵⁵

A szovjetek ugyanis továbbra is Seregélyesenél akartak áttörni Székesfehérvár felé, s meggyengült erőiket e célra igyekeztek összpontosítani. A 18. harckocsihadtest 12 páncélossal betört az SS-páncélgránátosok vonalaiba. Noha a németek nyolc páncélos kilövését jelentették (ebből ötöt páncélököllel közelharcban), a veszély egyáltalán nem múlt el.

A szovjetek február 6-ára virradó éjszaka Seregélyestől északnyugatra, a vasúti hídnál ismét betörték. Előretörésüket a németek csak Külsőbárándnál, az 5. SS-páncélos-tüzérezred állásai előtt tudták feltartóztatni. Hajnali 3 órakor a 9. SS-páncélgránátos-ezred részei a betörés felszámolására ellenlökést indítottak, és a támadókat Seregélyes felé vetették vissza.

Dél előtt a szovjetek újra támadtak. A sűrű ködben 20 páncélossal és lövészalakulatokkal Seregélyesről északnyugati irányban indítottak támadást.

A Székesfehérvár felé vezető út két oldalán támadó szovjetek szétszórta a 9. SS-páncélgránátos-ezred részeit, és elfoglalták Jánosmajort. Az uralgó 130-as magaslat (Lászlóhegy) szovjet kézbe került. Ezzel a szovjet csapatok Jánosmajornál mintegy 1,5-2 km széles rést ütöttek az SS-hadosztály arcvonalán. A helyzetet tovább súlyosbította, hogy az 56. gépkocsizó lövészdzandár 12 T-34/85 harckocsi támogatásával 12 óra 30 perc körül Börgöndig tört előre, amelyet el is foglalt. A németek itt egy szovjet harckocsit kilöttek.

A 151. lövészadosztály részei a 23. harckocsihadtest 1443. önjáró tüzérezrede három ISzU-122 önjáró lövegének támogatásával Dinnyést támadták dél és kelet felől.

Ezzel a 23. harckocsihadtest erői a Dinnyést védő 23./I. „Norge” és 24./I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljakat, valamint a magyar 1. SS-rohamvadász-ezred részeit elvágták az 5. SS-páncélososztály főerőitől, és 5 km mélységben bekelődtek a III. páncélososztály védelmébe.

A Jánosmajornál tátongó rés lezárására dél körül harcba vetették a „Flieder” („Orgona”) fedőnévű harccsoportot. Az 5. SS-páncélosezred 2. századának egyik harckocsi parancsnoka, Max Juhr visszaemlékezése szerint a páncéloscsoport négy Tiger E-ből, két Panzer IV-ből és a harccsoportot vezető Bauer SS-Obersturmführer Panther harckocsijából állt.⁹⁵⁶

Mivel a térségben Tiger nehézharcokcsik a nehézpáncélososztályokon kívül csak a 3. SS-páncélosezred 9. nehézpáncélos-századában voltak. Emiatt feltételezzük, hogy a harccsoport zömét a 3. SS-páncélososztály „kölcsonözte” saját jobbszármánya védelmében. A február 5-én este jelentett, bevethető páncélosokra vonatkozó adatok alapján úgy véljük, Juhr rosszul emlékezett és inkább két Tiger E és négy Panzer IV harckocsi érkezhettek, a 3. SS-páncélosezredtől, miután az 5. SS-páncélosezred előző este még bevethető négy Pantheréből az éjszakai súlyos harcok után már csak egy harckocsi maradt harc képes állapotban.⁹⁵⁷

A páncéloscsoport a Sárkeresztúr – Székesfehérvár vasútvonaltól délre indított támadást. A kezdeti lendület nemsokára elfogyott, és a Tigerek elakadtak. A támadás nem járt eredménnyel.

A rendkívül meggyengült 5. SS-páncélososztályt napközben visszaminősítették harccsoporttá.⁹⁵⁸

A 3. SS-páncélososztály jobbszármányán a szovjetek által szétzilált 9. SS-páncélgránátos-ezred harcolt. A vasútvonaltól északra a Székesfehérvárra bevezető műút mentén a 3. SS-páncélos-légvédelmi tüzérosztály 3. ütegének 8,8 cm-es légvédelmi lövegeit a biztonság kedvéért páncéltörő reteszállásba rendelték. A reteszállás parancsnoka Lenkert SS-Obersturmführer volt.

Mivel a hadosztálynak alárendelt 356. gyaloghadosztály még mindig nem érkezett be teljes létszámban (a 870./I. gránátoszászlóalj például a „Holste” hadosztálycsoport alárendeltségében volt), az SS-páncélgránátosok kénytelenek voltak erősítésként állásaikban maradni. Ezek az állások Székesfehérvár északi szélétől egészen a 166-os magaslatig húzódtak.

Február 6-ára virradó éjjel a szovjetek zászlóaljnyi erővel kísérletet tettek a Zámoly felé vezető úton való átkelésre, de az 5. SS-páncélgránátos-ezred részei visszaverték őket. Napközben századnyi szovjet lövész próbálkozott, de ekkor sem jártak szerencsével.

A hadosztály csapatai napközben a várostól északra hozzákezdtek állásaik megerősítéséhez. Becker SS-Brigadeführer harcálláspontját Iszkaszentgyörgyre helyezte át.⁹⁵⁹

Székesfehérvár körzetében jelentős mennyiségű szovjet aknavető, valamint több sorozatvető is volt, amelyek a Székesfehérvár – Várpalota műutat tűz alá vették.⁹⁶⁰

Az 1. páncélososztály Falubattyán körül gyülekezett. A karbantartók munkája nyomán a hadosztálynál február 6-án este 20 Panther, három parancsnoki Panther, 10 Panzer IV, egy-egy parancsnoki Panzer III és Panzer IV harckocsi, hét 7,5 cm-es önjáró páncéltörő ágyú (páncélvadász) és egy StuG. III rohamlőveg volt bevethető állapotban.

Az 5. SS-páncélososztálynál kialakult kritikus helyzet ellenére az 1. páncélososztályt nem alkalmazták azonnal. Gaedcke vezérőrnagy, a „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke elérte, hogy a hadosztály katonái újabb bevetésük előtt legalább egyszer rendszeren kialakulhassák magukat.

A hadosztály erőit csak február 6-án éjjelkor riadóztatták. Ismét két harccsoportot képeztek. A „Bradel” harccsoport a 113./I. páncélgránátos-zászlóaljból és Staudte százados 6. századdal megerősített 1./I. páncélososztályának Panther és Panzer IV harckocsijaiból állt. A „Huppert” harccsoport egyelőre az 1. páncélgránátos-ezred törzsével és I. zászlóaljával, az 1. páncélos-felderítőosztály 3. (páncélozott) századával, Mischke százados 1/5. páncélosszázadának 10 Pantherével és a 37. páncélvadászosztály önjáró páncéltörő ágyúival rendelkezett.

Thunert vezérőrnagy, a hadosztály parancsnoka aznap a III. páncélososztály harcálláspontján Gille SS-Obergruppenführertől átvehette a Vaskereszt lovagkeresztjét, amelyet Székesfehérvár visszafoglalásával érdemelt ki.⁹⁶¹

Aznap este az 509. nehézpáncélos-osztályt is riadóztatták. Az alakulat már 16 bevethető Tiger B nehézharcokcsival rendelkezett, amelyek König százados vezetésével nemsokára csatlakoztak is a 113./I. páncélgránátos-zászlóaljhoz.⁹⁶²

A 4. gárdahadsereg február 6-i előrenyomulása során elfoglalta Börgöndöt, Jánosmajort, Külsőbárándot. A 26. hadsereg támadása a Sárvíz-csatornán átkelve betört Kálozra, és elfoglalta Külsőkajtomt. A 26. hadsereggel együttműködő 57. hadsereg 135. lövészhadteste a

7213960. felvétel), valamint Vopersal 663–664. o.

⁹⁵⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs 7213957. felvétel), Tagesmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs 7213960. felvétel), valamint Vopersal 664. o.

⁹⁶⁰ HL KSZV-napló 5143. fölió.

⁹⁶¹ Stoves KTB 6. 2. 1945, 7. 2. 1945, valamint 1. Pz. Div. 739. o.

⁹⁶² Schneider 423. o., illetve Tiger 275. o.

⁹⁵⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 5. 2. 1945 (629. telercs 7213952. és 7213954. felvétel), BA-MA Karte RH-2 Ost 5367, 1. Pz. Div. 739. o. és Stoves KTB 5. 2. 1945.

⁹⁵¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 5. 2. 1945 (628. telercs 7213204. felvétel).

⁹⁵⁵ Renninger 1999. o.

⁹⁵⁶ Klapdor 322. o.

⁹⁵⁷ Vö. BA-MA Karte RH-2 Ost 5367.

⁹⁵⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs 7213957. felvétel), Tagesmeldung vom 6. 2. 1945 (629. telercs

Sió- és Sárvíz-csatornák között Dég – Nagyhorcsókpusztá vonalát érte el.

Mivel az 5. SS-páncélosadosztály részei még tartották a Dinnyés – Börgönd vasútállomás vonalát, a 4. gárdahadsereg parancsnoka elhatározta, hogy a 104. lövészhadtesttel, a 23. harcokcsihadtest és a 21. gárda-lövészhadtest részeivel február 7-ére virradó éjszaka csapást mér Kisfalud vasútállomása és a Börgöndtől 2 km-re északnyugatra lévő út- és vasútkereszteződés irányában, elfoglalja a két vasútállomást, és megsemmisíti a németeket Dinnyés körzetében. A szovjet csapatok a továbbiakban szilárdan biztosítanak a Székesfehérvár délkeleti széle – vasútkanyar 133-as magaslát kelet 1,5 km – Börgönd északnyugat 2 km – Dinnyés vasútállomás terepszakaszon.

A 26. hadsereg számára Tolbuhin marsall a következő feladatokat szabta: a 30. lövészhadtest és a 18. harcokcsihadtest foglalja el a 106-os és 124-es magaslátokat, majd folytassák a támadást, és érjék el az Úrhida – Falubattyán terepszakaszt. A 133. lövészhadtestnek be kellett fejezni az átkelést a Sárvíz- és Malom-csatornákon, és elfoglalni a Rózsamajor – Polgárdi terepszakaszt. Az 57. hadsereg 135. lövészhadteste azt a feladatot kapta, hogy támadását folytassa, és érje el a Polgárdi – Füle – Balatonakarattya vonalát.⁹⁶³

A „Balck” seregcsoport felett a kedvezőtlen időjárás miatt aznap sem szovjet, sem pedig német–magyar repülőtevékenység nem volt.⁹⁶⁴

A „Balck” seregcsoport 9 óra 30 perckor tett reggeli helyzetjelentése során Grolman megkérdezte Gaedckét, a seregcsoport mérlege-e, hogy az 1. és 3. páncélosadosztály, valamint az 5. SS-páncélosadosztály erőivel Seregélyes körzetében helyi ellentámadást indít a szovjetek ellen. A seregcsoport vezérkari főnöke szerint a Falubattyánnál gyülekező 1. páncélosadosztályt pihentetni kellene. A 3. páncélosadosztály is úgy legyengült az állandó harcok során, hogy előbb-utóbb majd ki kell vonni. Emiatt jelen pillanatban nem volt lehetőség összpontosított támadásra. Amennyiben az 5. SS-páncélosadosztály Seregélyestől északra elreteszeli a szovjetek betörését, a 3. páncélosadosztályt azonnal ki kell vonni és az arcvonal mögött tartalékként gyülekeztetni. Akár azon az áron is, hogy a többi hadosztály arcvonala tovább vékonyodik.

Grolman altábornagy 10 óra 10 perckor feltette Gaedckének a kérdést, milyen lehetőségek kínálkoznak arra, hogy Székesfehérvár térségében ismét *támadólag* lépjenek fel. Gaedcke erre felvázolta Balck tábornok ez irányú javaslatát. A „Balck” seregcsoport parancsnoka szerint az 5. SS-páncélosadosztályt le kellene váltani a 356. gyaloghadosztállyal, s csapatait a 3. SS-páncélosadosztállyal és az 1. páncélosadosztállyal együtt összpontosítva kellene bevetni Székesfehérvár északi előteréből keleti irányban. A páncélos csapatok a Velencei-tó keleti végén jobbra fordulva újra birtokba vennék a Váli-víz vonalát.

Gaedcke ezzel kapcsolatban a következő nehézségekre hívta fel a figyelmet. Szerinte a támadáshoz hosszabb időt igénylő átcsoportosítás szükséges. A legyengült és „*lélektanilag is megroggyant*” 356. gyaloghadosztályra máshol volt szükség: kötelékeivel a kivért 3. páncélosadosztályt akarták megerősíteni a Velencei-tótól délre. Az újabb támadás esetén a Velencei-tó és a Sárvíz-csatorna között még jobban szét kellene húzni a hadosztályok arcvonalát. S végül a szovjet 2. gárda-gépesíthadtest által képviselt, északi irányból fenyegető veszélyt sem szabad lebecsülni.

Grolman megjegyezte, hogy a hadseregcsoport a Dunától északra, a „Feldhernhalle” páncélosadtest arcvonalán is támadást fontolgat a szovjetek garami hídfője ellen. A két tervezett támadás egyidejű végrehajtására a jelenlegi erőkkkel nem tűnt lehetségesnek.

Déli 12 óra után pár perccel a „Balck” seregcsoport jelentette a hadseregcsoportnak, hogy a szovjetek 20 páncélossal ismét betörték. Ezúttal a Seregélyes – Székesfehérvár műúton hatoltak be mintegy másfél-2 km-nyire a német vonalakba. Az 5. SS-páncélosadosztály páncélozott harccsoportja ellenlökést indított.

Este 18 órakor a seregcsoport megejtette esti helyzetjékoztatóját. Eszerint a szovjet páncélos ékek Jánosmajortól északra álltak. A IV. SS-páncélosadtest a szétugrasztott 9. SS-páncélgránátos-ezred erőivel próbált biztosító vonalat kiépíteni a 3. SS-páncélosadosztály jobbszárnyán. A német vonalak előtt Dinnyést még tartották az 5. SS-páncélosadosztálynak alárendelt 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóaljok és a magyar 1. SS-rohamvadász-ezred kisebb részei.

A kialakult helyzetben a „Balck” seregcsoport a következőket tervezte:

1. a gyengén támadott magyar 25. honvéd gyaloghadosztállyal továbbra is tartja a Sió- és Sárvíz-csatornák közötti arcvonalat, a kialakult betöréseket felszámolják;
2. a Margit-állás Seregélyestől nyugatra és északnyugatra lévő szakaszának visszafoglalására a már ott harcoló 5. SS-páncélosadosztály csapatain kívül az 1. páncélosadosztályt is bevetik, mert a szovjeteket nem engedhetik közelebb Székesfehérvárhoz.

Grolman 19 óra 15 perckor beszélt Wenck altábornaggal is. A Dél Hadseregcsoport vezérkari főnöke szerint a szovjetek 2. gárdagépesíthadtestüket és 5. gárda-lovashadtestüket Bicske körzetébe csoportosították át. Grolman szerint a szovjetek vagy megtudtak valamit a gyülekező I. SS-páncélosadtestről és most megerősítik védelmüket, vagy maguk is támadást terveznek a Duna északi és déli partja mentén Komárom irányában.

Itt a német 8. hadsereg mélyen tagolt védelemmel rendelkezett, ám a szovjeteknek nem volt jól felismerhető súlypontja a térségben. A hadseregcsoport azt vizsgálta, lehetséges-e a 46. gyaloghadosztállyal támadást indítani az Érsekújvár – Esztergom vasútvonal mentén. Addig kellene cselekedni, amíg a szovjetek támadást nem indítanak, vagy annyira meg nem erősítik a védelmüket, hogy aztán a hadosztály már nem érhet el eredményt.

A „Balck” seregcsoport szerint a két SS-páncélosadosztállyal, az 1. páncélosadosztállyal, illetve lehetőség szerint a 3. páncélosadosztállyal indítandó sikeres támadása esetén volt remény arra, hogy Székesfehérvártól északra a legyengült, de továbbra is éber szovjetekkel elbírják. Grolman szerint ezzel az utolsó felmentési kísérlettel Budapest védőinek is tartoztak.

A seregcsoport 22 óra 10 perckor közölte a hadseregcsoporttal további elképzeléseit. Február 7-én este meg kívánta kezdeni a 6. páncélosadosztály Bicske körül harcoló csapatainak kivonását, hogy a páncélozott harccsoporttal egyesítve erősebb tartalékokra tegyen szert. Balck szerint Bicskénél a helyzet nem követelte meg, hogy a páncélosadosztály zömét ott tartsák. Székesfehérvárnál viszont könnyen előfordulhatott, hogy az 1. páncélosadosztályt a tervezett támadás végrehajtása után kénytelenek lesznek az arcvonalban tartani, s akkor újabb jelentősebb tartalékokra lesz szükségük. Mivel a 25. honvéd gyaloghadosztály harcok-létszáma is folyamatosan apadt, tartalékok ott is elkelhettek. Emiatt a 6. páncélosadosztályt a magyar csapatok mögött kívánták készenlétben tartani.

A hadseregcsoport 22 óra 35 perckor tájékoztatta az OKH vezérkarának hadműveleti osztályát a „Balck” seregcsoport szándékairól. Indoklasként rámutattak arra, hogy a még be nem vetett 7. gépesített-hadtest bevetésével a 25. honvéd gyaloghadosztály arcvonalán kell számolni. Ezért a 6. páncélosadosztály egészét Polgárdi körül kell gyülekeztetni. Bicskénél emiatt viszont meg kellett nyújtani az

ott harcoló német erők vonalait, hogy a páncélosadosztály erőit kivonhassák.

A hadműveleti osztály nem volt elragadtatva az ötlettől. Úgy gondolták, a szovjetek nem véletlenül csoportosították át a 2. gárdagépesíthadtestet és az 5. gárda-lovashadtestet. Bizonyára támadást terveznek a Duna mentén Komárom irányában. A gyülekező friss SS-páncélosadosztályokkal a Dél Hadseregcsoport pedig még véletlenül se kalkuláljon. A hadseregcsoport sietett megnyugtani a hadműveleti osztályt, hogy eszükbe sem jutott az új erőket is számításba venni.

A hadseregcsoport kis idő múlva, 23 órakor továbbította a hadműveleti osztálynak a „Balck” seregcsoport azon kérését, hogy a 6. páncélosadosztály északon maradt erőit a szárnyak további megnyújtása mellett kivonhassa Bicske nyugati körzetéből. A további alkalmazásra vonatkozó döntéssel várnak addig, amíg a kivont csapatokat rendben gyülekeztetik, és a szovjetek szándékairól is világosabb képet kapnak.

A hadműveleti osztály szerint a kérést valószínűleg nem fogják ellenezni. Valóban, a Führerrel való helyzetmegbeszélés után közölték is, hogy az OKH beleegyezett a 6. páncélosadosztály kivonásába.⁹⁶⁵

1945. február 7. szerda

(*Időjárás: plusz 8 Celsius-fok, napos, néhol gyengén felhős; a burkolatlan utak feláztak és nehezen járhatók, a burkolt útvonalak állapota javult, bár helyenként eljegesedtek.*)

Reggelre a magyar 3. hadsereg arcvonalán végképp megszűnt a nyugalom. Mezőkomáromtól északnyugatra a szovjetek helyi betörést értek el, de egy magyar ellenlökés visszaszorította őket. A szovjet csapatoknak Kálozra is sikerült újra betörniük. A támadók előretörésük során az innen északra fekvő Belmajort is elfoglalták.

Napközben a szovjetek a Sió-csatorna mentén is támadásba lendültek. Század és zászlóalj erejű előretöréseik Siómaroson tovább mélyítették a betörést, Mezőkomárom és Dég körzetében pedig újabb betöréseket értek el.

Lajoskomárom környékén a már idézett Szabó hadnagy alakulata, az 1. gyalogezered 9. százada is nehéz helyzetbe került:

„Február 7-én reggel egy összekötő járőr jelentette, hogy a 8. század eltűnt! Védőállásait elhagyták és a nyomokból ítéelve, ámentek az oroszokhoz. Mélyseges felháborodást váltott ki ez a gyalázatos tett. Egy kb. 2 km-es hégag támadt a balszárnyunkon. Ezen kívül az ellenség tisztában lett az erőviszonyokkal, ami végzetes volt számunkra. [...]”

Két szakaszom támpontszerű védelembe ment a hégag mögött az-
zal a parancssal, hogy nagyobb erejű orosz támadás esetében halogató harccal vonuljon vissza a falu széléig, ahol újra egyesül a század többi részével, ami az állásaiban maradt 7. század mögött volt tartalékban.

Az oroszok bevárták a sötétedést, amikor heves aknavető-tűzzel lekötötték a 7. századot és először kisebb, majd később nagyobb egységekkel feltűntek a hégagban. Ekkor már valahonnan egy német alakulat⁹⁶⁶ – talán századnyi – páncélozott nyitott rajkocsijaikon [lövészpáncélosokon – Sz. N.] száguldozott a havas mezőn, villám-

géppuskákkal⁹⁶⁷ pásztázva a terepet. Lőttek, ahol mozgást láttak, így a 7. század mögé kerülve, olykor őket is. Nem sok kellett ezeknek az idegeikben megviselt embereknek. Pánikba esett rajok egymás után hagyták el helyeiket és futottak visszafelé a sötétben. Századparancsnokuk eltűnt! Mi türelmetlenül vártuk a hégag-védő két szakaszt, de helyettük vegyes csoportok tűntek fel – most már németek is – elhagyva sérült járműveiket.

A pánik ragályos volt! Ez nekünk is elég volt. Egységesen ugyan, de mi is velük tartottunk. A falu túlsó határában német tüzéség állta el az utunkat. Nagy megkönnyebbüléssel egyesültünk a másik két szakasszal.”⁹⁶⁸

A Nagyhorcsókpusztától nyugatra védekező biztosító erőket a szovjetek a Dég – Káloz közötti út vonalára vetették vissza. A reggeli órákban Káloz és Csősz között a szovjet 68. gárdalövészadosztály erői mintegy 12 km szélességben átkeltek a Sárvíz- és Malom-csatornákon, és azok nyugati partján hídfőt létesítettek. Káloztól délre és északra ezred erejű szovjet kötelék kelt át a Malom-csatornán, és páncélosok támogatásával bekerítette Kálozt. A települést védők a kapott parancs alapján átverekedtek magukat északnyugat felé.

Délután a szovjetek zászlóaljnyi erővel betörték Nagylángra. Soponyára ezred erejű kötelékkel hatoltak be. Innen csapataik Csősz déli pereméig törtek előre, de a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja a 23. páncélosadosztály részeivel közösen délkeleti irányban visszavetette őket.⁹⁶⁹

A III. páncélosadtest 23. páncélosadosztályának jobbszárnyán február 7-ére virradó éjjel szovjet betörést reteszelték el. Napközben a hadosztály arcvonalát több szovjet támadás is érte. A kialakult három betörést a németek ellenlökésekkel felszámolták. A harcok során három szovjet harcokcsit, két önjáró löveget és öt páncéltörő ágyút semmisítettek meg. A küzdelem súlyát ezúttal a 128. páncélvadászosztály Jagdpanzer IV vadászpáncélosai viselték, amelyek közvetlenül a főharcvonal mögött biztosítottak, s veszély esetén gyorsan bevetethető mozgó páncéltörő tartalékokat képeztek.

A Malom-csatornán átkelt és Csőszre betört szovjet alakulatok ellen a hadosztály harccsoportot állított össze, amelyet Tiedemann őrnagy, a 128. páncélvadászosztály parancsnoka és törzse vezetett. A harccsoport a páncélvadászosztályon kívül a 23. páncélos ezred négy Panther harcokcsijából, a 23/3. páncélos-felderítőszázad lövészpáncélosaiból, a 351. lángszórós páncélosszázad két Panzer III(Fl.) lángszórós harcokcsijából, egy magyar sorozatvető-ütegből és egy 21 cm-es mozsárütegből állt. A 25. honvéd gyaloghadosztály környéken harcoló kötelékeit a harccsoport alárendeltségébe utalták.

A harccsoport ellenlökése Csőszről Soponyáig tört előre, de eleget gyalogság hiányában a terepszakaszt nem tudta megtisztítani a szovjet kötelékektől.⁹⁷⁰ A szovjetek a 23. páncélosadosztály arcvonalán német jelentések szerint mintegy 180 halottat, négy foglyot és három páncéltörő ágyút veszítettek. A németek vesztesége összesen hét fő volt.⁹⁷¹

⁹⁶⁷ A magyar katonák így nevezték a 7,92 mm-es MG 42 típusú általános célú géppuskát nagy tűzgyorsasága miatt.

⁹⁶⁸ Egy talpalattnyi csatatér 5. o.

⁹⁶⁹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213966. felvétel), Tagesmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213968. felvétel).

⁹⁷⁰ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213215- 7213220. felvétel), Tagesmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213968. felvétel), HL KSZV-napló 5209. főló, valamint 23. Pz. Div. 480. o.

⁹⁷¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekeres 7213980. felvétel).

⁹⁶³ Tóth 198. o.

⁹⁶⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 6. 2. 1945 (628. tekeres 7213214. felvétel).

A 3. páncélososztály egyelőre nem tudta megszállni a Margit-állás számára kijelölt szakaszát, mert az állások az utóbbi napok olvadása miatt nagyrészt víz alatt álltak. Emiatt a hadosztály csapatai továbbra is a Seregélyestől nyugatra elterülő magaslatokon tartották az arcvonalat.⁹⁷²

Az 5. SS-páncélososztály legyengült csapatai a tartalékból bevetett 1. páncélososztály harccsoportjaival közösen reggel 8 órakor támadást indítottak a Margit-állásba Seregélyestől északnyugatra behatoló szovjet 23. harcoksihadtest és 66. gárdalövészadosztály betörésének felszámolása céljából. A hajnali 2 órától Fövenypusztánál gyülekező 1. páncélososztály balszárnny-harccsoportjának a 3. páncélososztály részeit is alárendelték. A támadást a 73. páncélos-tüzérezred ütegei is támogatták.

Az 1. páncélososztály balszárnny-harcoló 113/I. páncélgránátoszázalój az I/1. páncélososztály Panther-eivel és az 509. nehéz-páncélos-osztály 16 Tiger B nehézharckocsijával visszafoglalta Börgöndöt, ahol a 23. harcoksihadtest három harcoksidandárába ütköztek. A páncélozott harccsoport később déli irányban támadott tovább, hogy birtokba vegye a 130-as magaslatot. A magaslat körül délután még 12 szovjet páncélos védekezett.

Az 1. páncélgránátos-ezred századai a 24/I. páncélososztály négy harcokcsijával, Mischke százados 1/5. páncéloszázadának 10 Panther-eivel, az 1/3. páncélos-felderítőszázaddal, a 37. páncélvadászosztály önjáró páncéltörő ágyúival és a 37. páncélos-utászázalój részeivel északnyugati irányból támadást intéztek a Jánosmajor körül védekező szovjetek ellen.

A páncélgránátosokat ezúttal Ritz őrnagy vezette, aki hol katonái élén osztogatta a parancsokat, hol pedig az 5. század parancsnoki harcokcsijából irányította a támadást. A németek dél körül visszafoglalták a majort. A harcokban 17 szovjet páncéltörő ágyút semmisítettek meg, vagy ejtettek zsákmányul.

Miután Jánosmajor birtokba vették, a harccsoport erői délkeleti irányban folytatták előretörésüket. A szovjetek ellenlökéssel próbálkoztak, de nem jártak eredménnyel. Az 1. páncélososztály az 5. SS-páncélososztály részeivel közösen hamarosan elérte a Seregélyestől közvetlenül északnyugatra lévő út- és vasútkereszteződést.

A helységtől északnyugatra lévő közúti hidat a szovjetek felrobantották. A 37. páncélos-utászázalój 2. századának katonái a közelben elhelyezkedő vasúti híd őrségét lerohanták. A szovjet páncéltörő ágyúk az akció során több utász-lövészpáncélost kilőttek. Hamarosan ez a híd is a levegőbe repült – ezúttal a németek kezétől. Ezután a német harccsoport észak felé fordult, és a 130-as magaslat felé indított támadást. Céljuk a „Bradel” harccsoporttal való egyesülés volt.

Ezalatt Dinnyésnél a helységet védő SS-páncélgránátosok erőitlen szovjet támadásokat vertek vissza. A helységet és a 113-as magaslatot a 151. lövészadosztály 683. és 626. lövészrezde támadta három ISzU–122 támogatásával.

A sikeres támadás során a németek visszafoglalták az 5. SS-páncélososztály Seregélyes körül elvesztett állásait, és kiszorították a szovjeteket a Margit-állásból. A harccsoportok összesen 12 szovjet páncélos kilövését jelentették.⁹⁷³ A 23. harcoksihadtest aznap egybek mellett saját veszteségként hét kiégett T–34/85 harcokcsit, 15 halottat és 26 sebesültet jelentett.⁹⁷⁴

Az 5. SS-páncélososztály e helyi sikerében jelentős szerep jutott a Dél Hadseregcsoporthoz egyik különleges alakulatának, a „Jaguar” páncélos-kötélnek is.

A hadseregcsoporthoz alárendeltségben a 206. mélyiségi felderítő század (Frontaufklärungskompanie 206) működött. Ennek kötelékében került bevetésre a 213. mélyiségi felderítő osztag (Frontaufklärungsgruppe 213), amely 1944. szeptember 30. körül – még az A Hadseregcsoporthoz kötelekében – felállította a zsákmányolt szovjet T–34/85 harcokcsikkal felszerelt „Jaguar” páncélos-kötélket (Beute-Panzerverband „Jaguar”). A különleges kötelék 1944. október 1-jén a Dél Hadseregcsoporthoz alárendeltségbe került.⁹⁷⁵ A 213. mélyiségi felderítő osztag, s egyben a „Jaguar” páncélos-kötél parancsnoka E. W.⁹⁷⁶ (fedőnéven Pankoff) tartalékos hadnagy volt.

Pankoff hadnagy szovjet századosnak álcázva február 7-én négy zsákmányolt harcokcsijával – azokon szovjet egyenruhás „lövész-deszanttal” – Seregélyesnél átszivárgott a szovjet vonalakon, majd katonáival gyalog érte el azt az egyetlen átkelőt, amely az ottani kiterjedt mocsaras terepen átjárást biztosított.

Az átkelőnél szovjet műszaki katonák dolgoztak, akiket Pankoff és emberei két órán át lekötöttek. Eközben megállapították a szovjet páncéltörő ágyúk pontos helyzetét, és megfigyelték 14 szovjet harcokcsi beérkezését. Pankoff több olyan parancsot is kiadott, amelyek a szovjetek soraiban felforduláshoz vezettek. Hétórányi felderítő tevékenység után igen pontos adatokkal tértek vissza a német vonalak mögé. Ezeknek köszönhetően a német tűzértség hatékonyan lőhetett a szovjet nehézfegyvereket, és az 5. „Wiking” SS-páncélososztály csekély veszteségek árán Seregélyes körül visszafoglalhatta a Margit-állás Balaton és Velencei-tó közötti egyik fontos szakaszát.

A betört szovjet erők visszaszorítása során a németek a Sárvíz-csatorna és a Velencei-tó között február 6-án és 7-én – összesített jelentéseik alapján – 30 szovjet páncélost és legkevesebb 43 páncéltörő ágyút semmisítettek meg. Saját veszteségük egy-egy megsemmisült harcokcsi, felderítő páncélgépkocsi és páncéltörő ágyú, valamint további 22 megsérült, de kijavítható páncélos volt.⁹⁷⁷

A IV. SS-páncéloshadtest arcvonalán nyugodtan telt az éjszaka. Napközben is csupán két század erejű szovjet támadás indult a Székesfehérvár – Dinnyés vasútvonal irányában, amelyeket a 356. gyaloghadosztály csapatai visszavertek.

Székesfehérvártól északra a 3. SS-páncélososztály 5. SS-páncélgránátos-ezrede korlátozott célú támadást indított az arcvonal kiegyenésítésére. A 3. SS-páncélos-utászázalój kivonták az arcvonalból, és tartalékként a városban gyülekeztek.⁹⁷⁸

A kedvezőtlen időjárási körülmények miatt a küzdő felek aznap is csak elszórtan vetették be légierijüket. Német csatarepülőgépek Budapest déli részén hét mozdonyt használhatatlanná tettek, egyet megsemmisítettek, több vasútállomást pedig bombatalálatokkal romboltak.⁹⁷⁹

⁹⁷⁵ Bundesarchiv–Militärarchiv RH 7/V 313. E. W. tartalékos hadnagy 1945. április 6-án kelt felterjesztése a Német Aranykereszt (Deutsches Kreuz in Gold) kitüntetésre. A továbbiakban, ha külön hivatkozás nem utal egyéb forrásra, ezt a dokumentumot használjuk.

⁹⁷⁶ A személyiségi jogok védelme miatt a teljes név ismertetésétől el kell tekintenünk, ezért a hadnagyot a továbbiakban fedőnéven említjük.

⁹⁷⁷ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213972. felvétel), valamint Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekeres 7213980. felvétel).

⁹⁷⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213966. felvétel), Tagesmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213968. felvétel), valamint Vopersal 666. o.

⁹⁷⁹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 7. 2. 1945 (628. tekeres 7213226. felvétel).

Wöhler aznap az OKH-hoz és a Führer főhadiszállására repült, hogy a magyar hadszíntérrel kapcsolatos kérdésekről megbeszéléseket folytasson.

Gaedcke 9 óra 20 perckor tájékoztatta Grolmant arról, hogy a szovjetek betörték Nagyláng keleti felébe. A 6. páncélososztály páncélozott harccsoportja a betörés felszámolása céljából már meg is indította ellenlökését. Az események alapján egyre inkább szükségesnek tűnt, hogy a magyar 25. honvéd gyaloghadosztályt is visszavonják a Sió-csatorna vonaláról, mivel a magyar csapatok lélektanilag nehezen tűrték a balszárnnyukban hullámzó harcokat. Grolman szerint inkább tervezetten vonják őket hátrébb, mintsem a szovjetek nyomására a magyarok szárnny veszélybe kerüljön.

A „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnöke arról is beszámolt, hogy az 1. páncélososztály és a 3. páncélososztály részei Jánosmajorról nyugatra, az 5. SS-páncélososztály pedig a majortól északra indította meg támadását keleti irányban. A 8 órakor indított támadás célja az volt, hogy a németek visszafoglalják a Margit-állás állásait Seregélyestől északra. A továbbiakban vissza akarták foglalni a Dinnyés és Seregélyes közötti magaslatokat is, hogy a két település között helyreállítsák az arcvonalat.

A „Balck” seregcsoporthoz 11 óra 40 perckor jelentette, hogy a szovjet lövészalakulatok a Sárvíz- és Malom-csatornákon keresztül, Káloz körül fokozták támadó tevékenységüket. A 6. páncélososztály páncélozott harccsoportja Nagyláng déli szegélyéig jutott, a szovjetek azonban Abától újabb erőket vetettek be a két csatorna között. A kialakult helyzetben Balck tábornok döntést várt az OKH-tól a 25. honvéd gyaloghadosztály visszavétele ügyében, mivel azzal számolt, hogy a magyarok csapatmozgása nehézkes lesz. Az OKH korábban általánosságban már engedélyezte a seregcsoporthoz alakulatainak visszavonását egy jobban védhető, mögöttes vonalra.

Grolman és Gaedcke 12 óra 10 perckor egyetértettek abban, hogy a 25. honvéd gyaloghadosztály visszavonására alapvetően már engedélyt kaptak, de seregcsoporthoz még várta az OKH értesítését. A hadseregcsoporthoz 12 óra 50 perckor felhívta a hadműveleti osztályt, és közölte, az OKH nemrég engedélyezte a hadosztály visszavonását az Enying észak – Soponya vonalra. A csapatmozgásokat este kezdhették meg. Ha az OKH másként döntené, időben tegye, mert a magyar csapatok lassabban meneteltek, mint a németek.

A hadműveleti osztály 13 óra 20 perckor közölte a hadseregcsoporthoz, hogy az OKH egyelőre mégsem engedélyezi a 25. honvéd gyaloghadosztály visszavonását. Döntés csak az újabb főnöki helyzetmegbeszélés után volt várható, amelyet legközelebb este 18 órakor tartottak.⁹⁸⁰

A Dél Hadseregcsoporthoz 17 óra 5 perckor újra érdeklődött a hadműveleti osztállyal a döntés felől, de nem kapott választ. Öt perccel később a „Balck” seregcsoporthoz már sürgős döntésért fordult a hadseregcsoporthoz, hiszen a szovjetek időközben Siómarosnál, Dégnél és innen északkeletre is betörték a magyarok főellenállási vonalába. Kálozt délkeletről, keletről és északról is támadták. A települést már nem sokáig tarthatták a védők, mert ehhez nem volt elegendő erejük. Nagylángot is elfoglalták a szovjetek. Csapataik ezrednyi erővel innen Soponya felé támadtak. Ezek a szovjet manőverek egyre inkább veszélybe sodorták a tervezett csapatmozgásokat, a magyar csapatokat már az oldalba támadás veszélye fenyegette.

Az 1. páncélososztály és az 5. SS-páncélososztály támadása viszont jól haladt. A hadosztályok csapatai a 130-as magaslat előtt álltak, amelyet még 12 szovjet páncélos védett. Ha ezt a magaslatot is beveszik, a Margit-állásban immár folyamatos védővonal alakíthatnak ki.

⁹⁸⁰ Hitler főhadiszállásán naponta 12 órakor és 18 órakor volt helyzetmegbeszélés. Az éjféltkor tartott tájékoztatón a légihelyzetet beszélték meg. Lásd erről Lexikon 166. o.

Balck tábornoknak 17 óra 30 perc körül fogyni kezdett a türelme és Grolmannal meg sürgette a magyar hadosztály visszavonására vonatkozó döntést. A seregcsoporthoz parancsnoka csak addig tartotta a magyar csapatokat a Sió-csatornánál, amíg a 23. páncélososztályt a szovjetek erősen szorongatták, s ezzel valamit enyhíthetett a nyomáson. A szovjetek viszont már nem a 23. páncélososztályt támadták, hanem a magyarok szárnnyát. Ezért a 25. honvéd gyaloghadosztály kiugró arcvonalát vissza kellett vonni, különben a szovjetek már másnap végezhettek a hadosztállyal.

Balck unszólására Grolman 17 óra 45 perckor előadta Wencknek, hogy a seregcsoporthoz a 25. honvéd gyaloghadosztályt eddig bonyolult helyzetben is ott tartotta a Sió-csatorna partján, de most már sürgősen engedélyt kért a kijelölt vonalra való visszavonására. Wenck ezek után végre megadta az engedélyt.

A „Balck” seregcsoporthoz erről este 18 óra előtt néhány perccel értesült. Gaedcke jelezte, mivel időközben Nagylángot elfoglalták a szovjetek, a kijelölt vonal a korábbi jelentésekkel ellentétben a településtől nyugatra nem húzódnak.

A seregcsoporthoz a 6. páncélososztály kivonásának ügyében is nehézségei adódtak. Előző nap jelezték, hogy a hadosztály erőit ki kívánják vonni az Harteneck-hadtestcsoporthoz arcvonaláról, és az ismét bevetett 1. páncélososztály helyett Székesfehérvárnál akarják tartalékban tartani.

Gaedcke reggel úgy tájékoztatta Grolmant, hogy a páncélososztály erőit február 11-ig vonják ki. Grolman felhívta a figyelmet arra, hogy a szovjetek Mátyás közterében mozgatják a 2. gárdagépesített hadtestet és az 5. gárda-lovashadtestet. Ekkor a beszélgetésbe bekapcsolódott a hadseregcsoporthoz hadműveleti tisztje is és közölte, hogy Hitler táviratában a 3. és 4. lovashadtest kivonására adott parancsot az I. lovashadtest parancsnoksága alatt.

A kezdetben nehezen érthető intézkedés mögött a német katonai felső vezetés nehézsége húzódnak meg. A „Balck” seregcsoporthoz által felvetett problémára, miszerint Székesfehérvárnál tartalékot kell képezni, az OKH és Hitler – egyeztetés nélkül – két különböző megoldást választott.

Az OKH engedélyezte a 6. páncélososztály kivonását, Hitler pedig ugyanaból a célból az I. lovashadtest két lovashadtestének kivonását rendelte el. Bizonyára a szovjetek örültek volna a legjobban, ha mindhárom német alakulat egyszerre távozik az arcvonalból. A félreértésre 9 óra 50 perckor a hadseregcsoporthoz hívta fel a hadműveleti osztály tisztjét, mondván, mindkét átcsoportosítást nem lehetett egy időben végrehajtani. A hadműveleti osztály döntést ígért az ügyben.

A döntést segítően, a Dél Hadseregcsoporthoz 11 órakor kifejtette a hadműveleti osztállyal, hogy amennyiben a lovashadtestet valóban ki kell vonni, két intézkedés elengedhetetlennek látszik. Egyrészt a hadtest jelenlegi arcvonalát vissza kell vonni, ami valószínűleg Esztergom feladásával jár; másrészt a 2. páncéloshadtestre át kellene csoportosítani egy hadtestparancsnokságot, amely a lovashadtest helyett vezetné a „Balck” seregcsoporthoz észak szárnnyán harcoló hadosztályokat.

A hadműveleti osztály erre közölte, hogy az I. lovashadtest kivonása fontosabb, de ha lehetséges, a 6. páncélososztályt is ki kell vonni. Ez utóbbiról döntően a hadseregcsoporthoz. A hadseregcsoporthoz hadműveleti tisztje szerint a 6. páncélososztály pótlólagos kivonása lehetetlen volt. A hadműveleti osztály sietett megnyugtanni, hogy a dolgot majd megbeszéli Wöhlerrel is, aki éppen Hitlerrel tartózkodott.⁹⁸¹

⁹⁸¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch 7. 2. 1945 (628. tekeres 7213226-7213231. felvétel).

⁹⁷² 3. Pz. Div. 463. o.

⁹⁷³ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213966. felvétel), Tagesmeldung vom 7. 2. 1945 (629. tekeres 7213968-7213969. felvétel), HL KSZV-napló 5209. főlő, valamint 1. Pz. Div. 739-740. o., Stoves KTB 7. 2. 1945, 24. Pz. Div. 309. o., Schneider 423. o.

⁹⁷⁴ A 23. harcoksihadtest hadinaplója 46. o.

(Időjárás: nulla és plusz 5 Celsius-fok közötti hőmérséklet, részben borult, részben derült égbolt, helyenként csapadék, látótávolság korlátozott; utak állapota változatlan, a Duna jégpáncélja megolvadt és jégzajlás kezdődött, a vízállás is emelkedett.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán a harcvezetési rendszerben ezen a napon változás történt. Günther Pape vezérőrnagy, a „Feldhermhalle” páncélosadosztály parancsnoka a hadosztály törzsével és híradóosztályával együtt kivált a hadsereg alárendeltségéből, és a kapott parancs szerint útba indult a Dunától északra harcoló „Feldhermhalle” páncélosadesthez. A 25. honvéd gyaloghadosztály tüzérségi parancsnoka így emlékezett a vezérőrnaggyal és hadműveleti vezérkari tisztjével való találkozására:

„Enyingi tartózkodásunk alatt megjelent a hadosztálynál a szomszéd német hadosztály parancsnoka, Pape tábornok. 39 éves, fiatal ember és vezérkari főnöke, von Schöneich alezredes. Nálunk ebédelt. Schöneich mellett ültem. Elragadtatással beszélt a magyar tüzérségről. Többek között ezeket mondta: 'Háború után egy évre Magyarországra vezényeltem magamat, hogy ennek a páratlanul jó tüzérségnek előírásait, szellemét, bajtársiasságát és lelkes felegyelmét részleteiben megismerjem.' Közölte, hogy ők terjesztették fel úgy engem, mint számszerűleg néhány tisztet és legénységet kitüntetésre.”⁹⁸²

Pape német–magyar csapatainak vezetését Emmo von Roden vezérőrnagy, a Dél Hadseregcsoport különleges feladatokkal megbízható tábornoka, Komárom korábbi védője vette át törzsével. A harccsoport neve ettől kezdve „Roden” csoport lett.⁹⁸³

A németek bizalma ismét megcsappant az önálló magyar harcvezetés irányában. Dr. Vajda Károly ezredes ezt így látta:

„A németeknél február elején újból egy bizalmatlansági hullám indult el általában a magyar csapatokkal szemben, a német felső vezetés részéről. Minden magyar magasabbparancsnokot, így a mi hadosztályunk egész vezetését is tapintatosan hátravonták (minket Balatonalmádiba) és ezred-, osztályparancsnokainkat közvetlenül német felsőbb vezetés alá helyezték. Nekünk csak az adminisztratív vezetést hagyták meg.

Ez időben tüzérségemet egy Lukis nevű német tartalékos alezredes, civilben gimnáziumi tanár parancsnokolta. Ez a kontár térkép szerint intézte a felvonulást és tűzvezetést egyaránt, szobából. Nem hagyhattam szó nélkül, hogy [az] egyik tüzérosztály ütegeit egy ingoványba rendelte felvonulni térkép alapján. Azért is neki ugrotam, hogy tűztervében, mely egészen alacsony nivójú volt, közepes (15 cm-es) lövegeknek percenként 10 lövést rendelt el zárótűzben, holott a köztűzér is tisztában van vele, hogy ezeknek a lövegeknek a tűzgyorsasága percenként két lövés. A németeknél is. A német parancsnokságnál beosztott magyar összekötő tiszt, Krassay (Kraft) Pál ezredes útján telefonon tiltakoztam az ostoba intézkedései ellen, miközben a düh annyira elragadt, hogy a lóval kapcsolatos zafos magyar jókívánságot is csatoltam ennek a dilettánsnak. De eredményt értem el, intézkedései helyesbítette.”⁹⁸⁴

A visszavont 25. honvéd gyaloghadosztály csapatmozgásai terv szerint zajlottak. A korábbi félelmek ellenére a szovjetek nemigen

zavarták a manővert. A magyarok Enying déli széle – Kisláng délkeleti széle vonalon harcelőöröket állítottak fel, amelyeket délután jórészt visszavettek az Enying északi széle – Kisláng észak – Soponya észak vonalon futó főellenállási vonalra. A „Roden” csoport jobbszárnyát és centrumát a szovjet csapatok csak lassan követték.

Soponya körzetéből a szovjetek északnyugati irányban, Csősz felé több támadást is indítottak. A 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja két zászlóalj erővel és egy ezrednyi erővel indított támadásukat verte vissza, s ezzel lehetővé tette az új főellenállási vonal megszállását. A harcokban részt vett Szabó hadnagy 1/9. puskásszázada is:

„Másnap délelőtt [február 8-án – Sz. N.] autóbuszok jöttek értünk. Nem tetszett, hogy a németek ilyen előzékenyek voltak.

Egy dűlőúton közelítettük meg Csősz községet. Rögtön nagy aknavető záporral fogadtak az oroszok. Német tüzérségnek kellett löni az ellenséges állásokat, hogy be tudjunk jutni a faluba a nyílt terepről. Harcálláspontján egy német páncélos zászlóalj parancsnoka⁹⁸⁵ térképet húzott elő és elrendelte egy képzelte védőállás azonnali megszállását Csősz és Soponya között. A terep – teljesen sima szántóföld – semmi védelmet nem nyújtott. [...] Századom megszorodott néhány 7. századbelivel, akik közben megkerültek. Most hozzánk tartozva hallgatták feladatuk ismertetését. A falu Soponya felé eső szélén, házak mögött talált a 'légió' ideiglenes védelmet a rendszertelen, szétszórt ellenséges aknatűz ellen. Innen leskelődtek ki a parancsnokok és a kíváncsiak az orosz állások felé. Nem lehettek messzebb 500-600 méternél, mégse tudtuk felfedezni egy tüzelőállásukat sem. Tökéletesen voltak álcázva.

Körülöttünk várakozó német 'Pantherek' motorzúgása betöltötte a levegőt. A szakaszok még ott a szélső házak mögött csatárlánc alakzatot vettek fel kijelölt védőállásuk irányában. A parancs nagyjából úgy szólt, hogy kis távolságokat szökellve, a harcokcsik védelme alatt fogjuk megszállni a védelmi vonalat. Ott azonnal beásuk magunkat! Tartsanak összeköttetést velem és egymással!

A németek sürgették bennünket. A pokolba küldték őket! Sötétedés előtt akarták végrehajtani az akciót. Láttam, hogy embereim iszonyodtak a harcokcsiktól. Még élesen élt emlékeikben a lepsényi borzalmas csatátér. Nem volt tapasztalatunk páncélos támadásban. Félelmetesek is voltak ezek a vas-szőrnyetegek közeletről. Bömbölő motorjaik, kiszámíthatatlan taposó mozdulataik, süketítő lövegeik, mind megrettentették a saját bajával amúgy is megterhelt puskás csapatot [...]

Megindultunk! A nyílt terepre kiérve szinte egyszerre szólaltak meg a 'stalin-orgonák' és a harcokcsik lövegei. Ezekhez csatlakoztak a villámgéppuskák és az orosz páncéltörő ágyúk, a 'csimbumok'. A mi elavult Mauser puskáink furkóbotnak tűntek ebben a fejlett haditechnikában. Fanyar humorral állapítottam meg magamban, hogy mindez a mi tiszteletünkre történik.

Nem volt egyetértés a németek és mi közöttünk. Ők a harcokcsik előtt hajtottak bennünket, mi pedig mögöttük akartunk menni. Kölsönösen szitkozódunk, de mégis az ő akarataik érvényesült. Száz métert se haladtunk, máris veszteségeink voltak. Megdöbbenő volt a sűrű gyalogsági tűz. Két német harcokcsi – látva, hogy ez lassít bennünket – kitört közülünk és előre száguldott mélyen, be az oroszok elé és géppuskáival pásztázta a sejtett ellenséges állásokat. Perceken belül mozgásképtelenné tették az egyiket a páncéltörők. Ettől kezdve a figyelem odaterelődött. Három harcokcsi körülvette a sérültet, amíg a mentési munkálatok folytak, az oroszok pedig minden fegyverükkel rájuk összpontosítottak.

⁹⁸⁵ Valószínűleg a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjának parancsnokáról, Langenbruch századosról van szó.

Közben elértük a kijelölt védelmi vonalat és lázas igyekezettel ástuk be magunkat. Mire a németek bevonatták sérült harcokcsijukat, a 'légió' 25 sebesültje volt.

A rohamos sötétedés lehetővé tette, hogy sebesültjeinket hátra szállítsuk. Úgy látszott, hogy a főellenállási vonal megszilárdult. [...]

A harcokcsik visszavonultak, de nagy örömmre két német páncélos rajkocsi forgótornyos gépágyúval⁹⁸⁶ a szomszédos szalmakazlak mögött várakozott.”⁹⁸⁷

Este a szovjet lövészadosztályok aktívabbak lettek. Nagylángtól nyugatra támadást indítottak, de kísérletüket visszaverték. A szovjetek négy páncéltörő ágyújukat elveszítették.

Csősznél is újra fellángoltak a harcok. A szovjetek 22 óra körül meglepetésszerűen betörték a község délkeleti részébe. Hátról támadtak, a falu előtt védőállásokban éjszakázó magyar szakaszokat megkerültek.

Kegyetlen közelharc kezdődött géppisztolyokkal és kézigranát-párbajjal, amelybe a két német lövészpáncélos 2 cm-es repeszgránát-sorozatokkal avatkozott be. A német–magyar csapatok még az éjjel kiverték a szovjeteket Csőszről, de ez az 1/9. századnak legkevesebb 15 elveszített katonájába került.⁹⁸⁸

A III. páncélosadest arcvonalán a 23. páncélosadosztály „Tiedemann” harccsoportjának támadása jó ütemben haladt. A németek a Malom- és Sárvíz-csatornák között északnyugati irányban támadó szovjetek ellenében megközelítették az Abától 3 km-re nyugatra lévő 106-os magassági pontot, s ezzel elérték a számukra kijelölt főharcvonalat.

A hadosztály arcvonalán a szovjetek rövid tüzérségi előkészítést követően század és zászlóalj erejű támadásokat indítottak, amelyeket néhány páncélos is támogatott. Minden szovjet próbálkozás véres kudarcba fulladt. A 23. páncélosadosztály alárendeltségébe került 26/I. honvéd gyalogzászlóalj a németekkel együtt harcolt.

A 3. páncélosadosztály Seregélyestől nyugatra zászlóaljnyi szovjet rohamot vert vissza.⁹⁸⁹

Az 5. SS-páncélosadosztály harccsoportnyi erőre zsugorodott csapatai 9 óra 30 perc körül az 509. nehézpáncélos-osztály Tiger B nehézharckocsijaival – szovjet adatok szerint 25 harcokcsival és rohamlövessel, valamint zászlóaljnyi páncélgránátos lövészpáncélosokon – támadást indítottak a 130-as magaslat (László-hegy) környékének elfoglalására. Ez volt az utolsó terepszakasz, amely még a Margit-állásból a szovjet 23. harcokcsihadtest 3. harcokcsidandárának és 56. gépkocsizó lövészdandárának kezén volt.

A németek kemény küzdelemben elfoglalták a magaslatot. A harcok közben 10 szovjet harcokcsi, három önjáró löveg és 16 páncéltörő ágyú megsemmisítését jelentették. A szovjetek előerő-vesztését – bizonyára eltulozva – körülbelül ezer halottra becsülték. Hadifoglyok ejtéséről a jelentés nem tett említést. A 23. harcokcsihadtest adatai szerint hat T–34/85-öt és három ISzU–122-öt lőttek ki (öt harcokcsi ki is égett). A németek 50 főt veszítettek, öt német nehézharckocsi könnyen javítható sérüléseket szenvedett.

A harcok befejeztével az 509. nehézpáncélos-osztály harcokcsijait Falubattyánhoz rendelték, ahol a III. páncélosadest tartalékába kerültek.⁹⁹⁰

⁹⁸⁶ Nagy valószínűséggel a 6. páncélos-felderítőosztály 1. századának Sd.Kfz. 250/9 lövészpáncélosai voltak, amelyek 2 cm-es gépágyúval voltak felszerelve.

⁹⁸⁷ Egy talpalattnyi csatátér 6–7. o.

⁹⁸⁸ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekercs 7213977. felvétel), valamint Egy talpalattnyi csatátér 7-8. o.

⁹⁸⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekercs 7213979. felvétel).

⁹⁹⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekercs 7213977. és 7213980. felvétel), valamint Schneider 423. o.

Burmester őrnagy nehézpáncélos-osztálya február 13-án összesített jelentései szerint 1945. január 18. és február 8. között 10 megsemmisült Tiger B nehézharckocsi mellett 205 szovjet harcokcsit és önjáró löveget semmisített meg. Ebből 11 ISz–2 nehézharckocsi volt. A páncélosok kilőttek továbbá 113 páncéltörő ágyút, 21 tüzérségi löveget, öt sorozatvetőt, hat négycsövű légvédelmi géppuskát és öt repülőgépet.⁹⁹¹ Ha a páncélosok mennyiségéből a szokásos 20 százalék „túlzást” levonjuk, még mindig marad 164 harcokcsi és önjáró löveg.

Az 1. páncélosadosztály a nehézharckocsik által támogatott SS-páncélgránátosokra hagyta a 130-as magaslat visszafoglalását, mivel parancsot kapott, hogy a „Balck” seregcsoport tartalékként Falubattyán körül gyülekezzen. A nap folyamán a hadosztályhoz bevonult a január 18-a óta idegen alárendeltségben harcoló 1. páncélos-felderítőosztály is.⁹⁹²

A IV. SS-páncélosadest arcvonalán eseménytelenül telt a nap. A 3. SS-páncélosadosztály jobbszárnyán védekező 356. gyaloghadosztály kivált az SS-hadosztály alárendeltségéből, és közvetlenül a IV. SS-páncélosadesttől kapta a parancsokat. A gyaloghadosztály visszakapta 870/I. gránátoszászlóalját is, amely eddig a „Holste” hadosztálycsoport alárendeltségében harcolt. A szovjetek nem mutatkoztak az arcvonalon.⁹⁹³

Az időjárás ismét megakadályozta a jelentősebb légitevékenységet. Csupán a 2. páncélosadest arcvonala felett repült el néhány szovjet felderítő repülőgép.⁹⁹⁴

A „Balck” seregcsoport 9 óra 25 perckor tette meg reggeli helyzetjelentését a hadseregcsoportnak. Eszerint a 25. honvéd gyaloghadosztály még nem fejezte meg az elszakadást. A szovjetek egyelőre nem veszélyeztették a magyar csapatmozgásokat. A 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja Nagylángnál lekötötte a szovjeteket, hogy később se fenyegethessék a magyarok szárnyát. Az 5. SS-páncélosadosztály még harcban állt a Seregélyes északnyugati előterében lévő 130-as magaslat birtoklásáért. Mivel a helyzet kedvezően alakult, az 1. páncélosadosztályt kivonták és Falubattyánnál gyülekeztették.

Délután 17 óra 10 perckor a seregcsoport jelentette, hogy az 5. SS-páncélosadosztály elfoglalta a 130-as magaslatot. A hadosztály csapatai immár összefüggő főharcvonalat szállhattak meg a magaslattól egészen a Velencei-tó déli partjáig.

Grolman este 20 óra után beszélt a „Balck” seregcsoport vezérkari főnökével azokról a napok óta lehallgatott szovjet rádióüzenetekről, amelyek a seregcsoport északi szárnyán készülődő szovjet támadásra utaltak. Grolman füresének találta, hogy a szovjetek hirtelen kivonták az 5. gárda-lovashadtestet is, amely eddig Székesfehérvártól északra nem is teljesen kilátástalan helyzetben támadott. A szovjetek talán felfedték a gyülekező SS-páncélosadestek titkát, és ettől megrémülve átcsoportosították erőiket.

Gaedcke szerint a seregcsoport csapatai a szokásos felderítő vállalkozásokon kívül támadásra utaló jelre nem lettek figyelmesek. Talán a szovjetek a Duna két partján, a garami hídfőből indítandó Komárom elleni támadásuk miatt csoportosították át csapataikat. Grolman felajánlotta, ha a seregcsoportnak szüksége van a 19. népi sorozatvető-dandárra az I. lovashadtest megerősítéséhez, akkor nyolc napra megkaphatja. Gaedcke kifejtette, hogy szerinte a szovjet

⁹⁹¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tekercs 7214020. felvétel).

⁹⁹² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekercs 7213979. felvétel).

⁹⁹³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekercs 7213979. felvétel), valamint Vopersal 667. o.

⁹⁹⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 8. 2. 1945 (628. tekercs 7213238. felvétel).

⁹⁸² Dr. Vajda 34. o.

⁹⁸³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 8. 2. 1945 (629. tekercs 7213979. felvétel).

⁹⁸⁴ Dr. Vajda 34–35. o.

támadások a Sárvíz-csatorna és Seregélyes között minden bizonnyal kifulladás és hamarosan le is fognak állni, de a szovjet csapatok Seregélyestől északra még egyszer próbálkoznak fognak.⁹⁹⁵

Wöhler közben Hitlerrel és Guderianal tárgyalta a magyar hadszíntéren tervezett további hadműveletekről. Hitler és az OKH joggal feltételezte, hogy a szovjetek harcokcsi- és gépesített-hadtestiek feltöltése és a bizonyára szállítás alatt lévő lövészadosztályaik beérkezése után fel fogják újítani támadásukat. Ennek a támadásnak az lesz a célja, hogy a garami hídfőből és az elért székesfehérvári átjárón át nyugat – északnyugat felé birtokba vegyék a németek számára létfontosságú ipari létesítményeket és a Nagykáncsa környéki kőolajmezőket. Miután ez sikerült, minden bizonnyal megpróbálkoznak majd Pozsonyon keresztül behatolni a Bécsi-medencébe.

Az OKH parancsban utasította a Dél Hadseregcsoportot a védelem megszervezésére. Eszerint a hadseregcsoportnak minden eszékkel meg kellett védenie a nagykanizsai, székesfehérvári és komáromi iparvidékeket és megakadályoznia a szovjetek áttörését Bécs felé. A cél érdekében mélyen tagolt védelmet kellett kiépíteni, és páncélosokkal megerősített tartalékokat kiküldönni. Az I. lovashadtestet két lovasdandárával együtt tartalékként Veszprém és Székesfehérvár körül kellett gyülekeztetni. A védelem tagolása érdekében folytatni kellett a Klára-állás⁹⁹⁶ kiépítését, akár polgári egyének munkára való alkalmazásával is.⁹⁹⁷

A szovjetek által megtartott garami hídfő nemcsak a „Balck” seregcsoport északi szárnyát veszélyeztette, de a kiemelten fontos komáromi iparvidéket is. Felszámolása a német 8. hadsereg déli szárnyát is stabilizálta volna. Bizonyára ezeket a szempontokat mérlegelte Wöhler, amikor javaslatot tett Hitlernek a szovjet hídfő felszámolására. Hitler így kommentálta a felvetést: „Wöhler ugyan nem nemzetiszocialista, de legalább férfi!”⁹⁹⁸

Miután a Dél Hadseregcsoport parancsnoka a Führer főhadiszállásáról február 10-én visszaérkezett Eszterházára, hozzákezdett a támadás előkészítéséhez.⁹⁹⁹

A Dél Hadseregcsoport megállapítása szerint az 1944 végén Budapest körül tomboló harcok, a szovjetek januári komáromi irányú támadása és a németek felmentési kísérletei után „mindkét fél a megfigyelés és felkészülés állapotába került”.

Az arcvonalak a Balatontól délre és a Velencei-tótól északra egészen a Szlovák-érchegységig megmerevedtek. Csupán a Balaton és a Velencei-tó között maradt mozgásban a front, ahol a páncélosokkal támogatott meg-megújuló szovjet gyalogsági támadásokat a német páncélozott harccsoportok ellenőrzései sorra visszaverték.¹⁰⁰⁰

⁹⁹⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 8. 2. 1945 (628. telercs 7213242-7213244. felvétel).

⁹⁹⁶ Az állásrendszer a Margit-vonal mögött helyezkedett el, és az Északnyugat-Dunántúlt Komárom – Kisbér – Veszprémvarsány – Zirc – Veszprém – Balatonfüzfő vonalat lezáró tábori erődítések rendszere volt. Sündisznóállásokból állt. Fővédőöve a Bakonyszentkirály – Zirc – Lókút szakaszon a Győr – Veszprém vasútvonaltól nyugatra húzódó magaslatokon épült ki. Jobbszánya az Eplény – Veszprém-dél (pálya-udvar) szakaszon a 8-as főút Márkó – Kislód – Devecser közti szakaszát zárta le. Veszprémtől délre fővédőöve a Geleméri major – Litér – Magyaros-hegy vonalon húzódott. A főellenállási vonal itt Villonya – Kiskovácsi között volt. Második állásának jobbszánya a Veszprém-délnyugat – Csatárhegy – Nemesvámos – Veszprémfajsz – Alsóörs vonalon épült ki, balszánya a Gic – Bakonytamási – Pápateszér – Csót közötti országot mentén. Harmadik állása a Nagydém – Lovászpátona – Vonyola terepszakaszon létesült. Lásd Lexikon 235. o.

⁹⁹⁷ HL KTB/HGr. Süd Ia Nr. 33/45 g.Kdos. Chefs. vom 8. 2. 1945 (628. telercs 7213437-7213438. felvétel).

⁹⁹⁸ Idézi Guderian i. m. 380. o.

⁹⁹⁹ Maier 142. o.

¹⁰⁰⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 8. 2. 1945 (628. telercs

1945. február 9. péntek

(Időjárás: plusz 2 Celsius-fok, általában felhős, párás idő, délután helyenként gyenge havazás; az utak állapota változatlan.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán február 8-án este megélénkült a szovjetek tevékenysége. Nagylángot 18 órától kezdve ezred erejű támadás érte, de a védők visszaverték a szovjeteket, és súlyos veszteségeket okoztak nekik.

Csösz községben is súlyos éjszakai harcok zajlottak. A falu délkeleti részébe betört szovjet gyalogság zömét kezdetben csak a 76/1. páncélos-tüzéreg tüzémegfigyelő Panzer IV harckocsija tartotta fel ágyújával, valamint a 76/1. páncélos-tüzérosztály önjáró lövegeinek pontosan vezetett tüzeivel. A 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja ezután ellenőrkéssel kiszorította a szovjet lövészgyalogság zömét. A támadó német páncélosok, valamint a 25. honvéd gyaloghadosztály 59. utászszázalójának és I/III. gyalogzászlóaljának részei négy szovjet páncéltörő ágyút és egy 120 mm-es aknavetőt semmisítettek meg. A helység megtisztítása igen elcseseredett küzdelmet eredményezett.¹⁰⁰¹

A 11. páncélosezred egyik harckocsija a községnél rejtett aknára futott, de a páncélos vezetője, Hubert Wickström tizedes „bátran kitarva a zárat biztosító páncéltörő ágyúkat és gyalogságot leküzdötte és midőn ágyúja találatot kapott, még mindig kitarva, géppuskával biztosította a magyar utászok támadását”. Ugyanakkor a 11. páncélosezred páncélos-utászszakaszának egyik rajparancsnoka, Heinz Adam tizedes „önkéntes vállalkozásával igen sok, a páncélosokat fenyegető rohamjárórt küzdött le géppuskájával közelharcban, és dacára annak, hogy megsebesült, a vállalkozás végéig rajával kitarott”. Friedrich Seckert tizedes, a 114/II. páncélgránátos-zászlóalj egyik lövészpáncélos parancsnoka „a súlyos ellenséges tűzben géppuskáinak tüzeivel bajtársait segítette és az ellenségnek súlyos veszteséget okozott”.¹⁰⁰² Szabó hadnagy itt harcoló 1/9. százada is szembeállt a keleti front kegyetlen harcmódorával:

„Másnap [február 9-én – Sz. N.] visszafoglaltuk a falut. Legálabbis azt hittük. Megdöbbenéssel fogadtuk, hogy mind a 27 sebesültünket a két egészségügyi katonával együtt az oroszok tarkón lötték. Nem bajlódunk hadifoglyokkal! Ugyancsak kivégezték a tűzér-felderítő járórt, akiket lerohantak, mint bennünket és akik nyilván megadták magukat. Mérhetetlen volt a felháborodás. A 'légió' minden katonája bosszút akart állni bajtársaik embertelen legyilkolása miatt. [...]

Sőtédéskor ismét megálltunk a védőállást és egy távbeszélő állomás-csoport kezdte helyreállítani az összeköttetést a zászlóaljparancsnoksággal, amikor váratlanul géppisztoly-sorozatot hallottunk a mögöttünk lévő házak egyikéből. A kiküldött járőr jelentette, hogy a távbeszélőket lelőtték! Már elegünk volt a keserű meglepetésekből! Még két járórt küldtem ki, akik most már felkészülve rövidesen tűzharcba keveredtek az elhagyott házakban rejtőzködő ellenséggel. Pár fogollyal tértek vissza. Egyikük, egy súlyos sebesült elmondta, hogy büntető ezredhez tartoznak és nem vonulhatnak vissza, mert kivégzik őket! – Győzelem vagy halál! – nyögte fájdalommal.

7213239. felvétel).

¹⁰⁰¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213982. felvétel), valamint 313/59. u. zlj. 45. III. 2. szám (megtalálható: HL Kitüntetési javaslatok – idegen katonáknak adományozott kitüntetések). (A továbbiakban: HL Kitüntetési javaslatok 313/59. u. zlj. 45. III. 2. szám)

¹⁰⁰² HL Kitüntetési javaslatok 313/59. u. zlj. 45. III. 2. szám 16. folyószámú bejegyzés.

Egész éjszaka tartott a csatározás a falu házai között jelentős veszteségekkel mindkét oldalon.”¹⁰⁰³

Napközben a „Roden” csoport jobbszáryán kisebb erőkkel támadták a szovjetek. Ezeket a magyar honvédek visszaverték, és főellenállási vonalukat megtartották.

Balatonbozsok és Csösz között már másképp alakult a helyzet. Jelentős szovjet lövészalakulatok 15 páncélos támogatásával támadást indítottak, majd 12 km szélességben és 3 km mélyen betörték a magyar csapatok főellenállási vonalába. Az itt védő honvéd gyalogzászlóaljat szétszörták. A szovjetek Mezőszentgyörgytől délkeletre indult rohamra elfoglalta Rikipusztát, Attilapusztát, valamint Garasmajort és a 147-es magaslatot.

A támadó szovjetek 10 páncélosuk támogatásával Mezőszentgyörgyre is behatoltak. Feltartóztatásukra a 25. honvéd gyalogezred egy harccsoportja indított ellenőrkést, amelyet Henkey-Hönig József őrnagy 20. honvéd rohamtüzérosztályának 24 fehérre festett Jagdpanzer 38(t) Hetzer vadászpáncélosa támogatott.

Kétezrednyi szovjet gyalogság Vázsonyon keresztül támadva elfoglalta Felsőtamócát, és tovább törtek előre 1,5 km-nyire északnyugatra. A 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjának zöme Csösz területéről oldalba támadta ezeket a szovjet erőket, és déli irányban visszavetette őket. A III. páncélosadtesttel átmenetileg megszakadt kapcsolatot ezzel helyreállították.¹⁰⁰⁴

A III. páncélosadtest balszáryán a 23. páncélosadosztály „Tiedemann” páncéloscsoportja február 8-án este elfoglalta a Soponyától 3 km-re lévő 106-os magaslatot.

A szovjetek éjjelkor Abától 2 km-re északnyugatra betörték a hadosztály főharcvonalába. Visszavetésükre a 23. páncélosfelderítőosztály részei és a 23. páncélosezred Panther harckocsijai indultak ellenőrkésre. A németek kisebb veszteségek mellett visszaszorították a szovjeteket, és helyreállították arcvonalukat a Sárvíz-csatorna mentén. A harcokban Schulz főhadnagy, a páncéloscsoport parancsnokának Pantherét kilőtték. A tapasztalt harckocsiparancsnok és járművezetője elesett.¹⁰⁰⁵

A 18. harckocsihadtest, amely február 6. óta mindössze Selymespusztát és Pálinkaházapusztát tudta elfoglalni Seregélyestől nyugatra, aznap parancsot kapott, hogy arcvonalát adja át a 3. gárda légideszant- és a 68. gárda-lövészadosztálynak, s csapataival vonuljon vissza tartalékba Zichyújfalu körzetébe.¹⁰⁰⁶

A 3. páncélosadosztály jobbszáryán a Székesfehérvár – Sárkeresztúr műút mentén zászlóalj erejű szovjet támadás indult, de a németek visszaverték. A szovjetek lendületéből csupán egy kisebb betörésre futotta, amelynek felszámolása folyamatban volt.

Seregélyesnél a hadosztály csapatai saját veszteség nélkül megsemmisítettek egy-egy szovjet harckocsit és önjáró löveget, valamint öt páncéltörő ágyút. A németek az arcvonalban itt összesen 24 szovjet páncélost azonosítottak, de a 23. harckocsihadtestnek 9-én este csak 13 T-34/85 harckocsija és öt ISzU-122 önjáró lövege volt üzemképes.

Este megérkezett a 3. páncélosadosztály kivonására vonatkozó parancs. A csapatok hozzáálltak, hogy kiirtsék állásaikat és felkészüljenek a Polgárditól délre kijelölt gyülekezési körletbe való menetire. A korábbi állásokra csupán a hadosztály páncélozott harccso-

¹⁰⁰³ Egy talpalattnyi csatát 8. o.

¹⁰⁰⁴ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213986. felvétel), HL KSZV-napló 5237. fölió, HL A m. kir. honvéd rohamtüzérség története (dokumentumgyűjtemény) 14/6. Farkas Jenő: Villanások a magyar királyi rohamtüzérség történetéből. 20. rohamtüzérosztály 1943–1945. 11. o.

¹⁰⁰⁵ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213982. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 480–481. o.

¹⁰⁰⁶ a 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 50. o.

portja és a 75/II. páncélos-tüzérosztály ütegei ügyeltek még egy napon keresztül.¹⁰⁰⁷

Az 5. SS-páncélosadosztály harccsoportja Dinnyéstől délnyugatra folytatatta a 130-as magaslat környékének megtisztítását. A körzetben a gyalogságon kívül a 3. harckocsidandár két T-34/85 harckocsija és három 76 mm-es löveg volt tüzelőállásban. A szovjetek mintegy 300 fős kötelékét a németek keleti irányban, Felső-Szerecsenypusztáig vetették vissza.

Napközben a szovjetek Pákozdtól zászálójnyi erővel – valószínűleg a 16. gépesített-dandárral – előretörték a Dinnyéstől nyugatra vezető vasútvonal mentén, és a településen védekező mintegy 180 főnyi SS-páncélgránátost elvagták a hadosztálytól. A községet támadó páncélosok közül a németek három ISz-2 nehézharcokcsit kilőttek.¹⁰⁰⁸

Az 5. SS-páncélosezred aznap jelentette felállítását óta az ezredik kilőtt szovjet páncélost.¹⁰⁰⁹

A Falubattyán körül állomásozó 1. páncélosadosztályt az 509. nehézpáncélos-osztállyal és a 24/I. páncélososztállyal együtt a magyar 3. hadsereg közvetlen alárendeltségébe utalták.¹⁰¹⁰

A IV. SS-páncélosadtest arcvonalán éjszaka nyugalom volt. Napközben a hadtest jobbszáryán védő 356. gyaloghadosztály arcvonalszakaszát század erejű szovjet támadás érte. A lövészeket támogató páncélosok közül a 3. SS-páncélos-légvédelmi tüzérosztály 3. ütegének 8,8 cm-es légvédelmi lövegei öt harckocsit kilőttek.

A 3. SS-páncélosadosztály csapatai utászaik segítségével tovább erősítették állásaikat, és nehézfegyverek hatékony alkalmazása céljából tűzterveket készítettek egy esetleges szovjet támadás esetére.¹⁰¹¹

A kedvezőtlen időjárási körülmények miatt aznap a 4. légiflotta csupán néhány felderítő bevetést hajtott végre.¹⁰¹²

A „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke 9 óra 25 perckor jelentette, hogy a 25. honvéd gyaloghadosztály visszavonása befejeződött. A magyar csapatok megszállták az Enying északi szélé – Kis-láng-észak – Soponya-észak vonalat. A Csöszre betört szovjeteket a 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportja visszaszorította.

A seregcsoport felvetette, szükséges-e Dinnyés további tartása azok után, hogy Seregélyesnél visszafoglalták a Margit-állás állásait. A falu a vonalon kívül helyezkedett el, és az ott harcoló 180 páncélgránátosnak máshol nagyobb hasznát vették volna. Különben is, a katonák ellátása nappal a „senkiföldjén” át gyakorlatilag lehetetlen né vált, és az éjszakai akciók is veszteségekkel jártak. Éjszaka az 5. SS-páncélosadosztály öt lövészpáncélosát lötték ki emiatt a szovjetek.

Grolman szerint tartaniuk kell Dinnyést, hiszen a szovjetek már decemberi támadásuk során is a Velencei-tónál törtek be a Margit-állásba. Ha a Velencei-tótól délre lévő ingoványos terepszakaszt nem is tudják lezárni a tó partjái, legalább a Dinnyésen átvetető

¹⁰⁰⁷ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213986. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 463. o.

¹⁰⁰⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213982. felvétel), Tagesmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213986. felvétel). Az ISz-2 nehézharcokcsik 16. gépesített-dandár kötelékében harcoló 78. gárda nehézharcokcsi-ezred harcjárművei lehettek.

¹⁰⁰⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 12. 2. 1945 (629. telercs 7214014. felvétel).

¹⁰¹⁰ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213988. felvétel).

¹⁰¹¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213982. felvétel), Tagesmeldung vom 9. 2. 1945 (629. telercs 7213986. felvétel), valamint Vopersal 667. o.

¹⁰¹² HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 9. 2. 1945 (628. telercs 7213249. felvétel).

utat tartásuk ellenőrzésük alatt. A tó délkeleti csücskét Pákozdi felé lezárva kellett tartani.

A szovjetek állítólagos támadási szándékával kapcsolatban Gaedcke megjegyezte, hogy a megélenkült szovjet felderítő tevékenység nem utalt szükségszerűen küszöbön álló támadásra. Egy Budaörsi körzetéből lehallgatott szovjet rádióüzenet ugyan valóban érdeklődött a február 10-én bevezethető repülőgépek mennyisége felől, de ettől még nem biztos, hogy nyugati irányú támadás támogatására akarnák őket alkalmazni. Előfordulhat, hogy a szovjetek február 10-én Budapest ellen terveznek egy végső összpontosított támadást, amivel a jaltai konferencián („Dreier-Konferenz am Schwarzen Meer”) tárgyaló Sztálin pozícióit akarták erősíteni.

A seregcsoporthoz ettől függetlenül engedélyt kért a 19. népi sorozatvető-dandár alkalmazására az I. lovashadtest 6. páncélososztályának arcvonalszakaszán, hogy a Bicske körüli védelem jelentősebb tüzéségi támogatást kaphasson. A hadseregcsoporthoz távirati úton engedélyt is adott a sorozatvetők összpontosított bevetésére.

A „Balck” seregcsoporthoz 12 óra 25 perckor jelezte a hadseregcsoporthoz, hogy az SS Vezetési Főhivatal parancsa alapján az 5. SS-páncélososztályban harcoló 23/I. „Norge” és 24/I. „Danmark” SS-páncélgárados-zászlóaljaknak vissza kell térniük eredeti alakulatuk, a 11. „Nordland” SS-páncélgárados-hadosztály kötelékébe.

A seregcsoporthoz – mivel a jelenlegi helyzetben egyetlen páncélgáradosról sem mondhatott le – kérte a hadseregcsoporthoz, járjon közbe az ügyben. A hadseregcsoporthoz 19 óra után a kérést továbbította is az OKH szárazföldi haderő vezérkara hadműveleti osztályának.

Délután a 25. honvéd gyaloghadosztály arcvonalán már krízishelyzet körvonalazódott. A seregcsoporthoz 17 óra 10 perckor tett jelentést a magyar csapatokat ért támadásról. A 12 km szélességben betört szovjetek visszavetésére Mezőszentgyörgytől délkeleti irányban magyar erők, Csősztől délnyugati irányban pedig a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja indított ellenlökést.

A „Balck” seregcsoporthoz szerint ez azonban nem volt elegendő a támadás elrekesztésére, és ezért a következő intézkedéseket javasolta:

1. a tartalékban álló 1. páncélos-hadosztály, az 509. nehézpáncélos-osztály és a 24/I. páncélososztály erőivel Csősztől délnyugati irányban támadva Balatonbozsokig le kell zárni az arcvonalon ült rést, hogy a magyar csapatok újra visszatérhessenek nemrég elfoglalt állásaikba;
2. a 3. páncélos-hadosztályt ki kell vonni, és a bevetendő 1. páncélos-hadosztály helyett Polgárdinál tartalékban kell tartani.

A seregcsoporthoz úgy vélte, a szovjetek legalább két lövészadosztállyal erősítették meg csapataikat a 25. honvéd gyaloghadosztály arcvonalán. A magyar 3. hadsereg (Heszlényi József vezérezredes) többször kérte, csapatai hadd vonuljanak vissza a Margit-állásba. Ezt a „Balck” seregcsoporthoz abból a megfontolásból utasította el, hogy a magyaroknak a Margit-állás előtt kell állásokat létesíteniük, mert ha a Margit-állásban törnek át a védelmüket, akkor már semmi sem állítja meg őket.

Grolman 17 óra 45 perckor rákérdezett Gaedckénél, hogy a 25. honvéd gyaloghadosztályt szétverték-e a szovjetek. A „Balck” seregcsoporthoz vezérkari főnöke szerint a hadosztály már nem úgy harcolt, mint az elmúlt napokban. Arcvonala a Balatontól Enyingig szilárd volt, bár itt a szovjetek nem is támadtak. Csősznél sem volt nagyobb gond, itt a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja „lett rendet”.

Enying és Csősz között azonban Gaedcke szerint a magyar csapatok rendezetlenül harcoltak. Jelentéseik szerint a betörésbe négy szovjet lövészadosztály nyomult be. Ezt a németek túlzásnak tartották. A seregcsoporthoz vezérkari főnöke szerint a magyarok kudarcának az volt az oka, hogy a magyar hadosztályok öt napnál tovább nem bírják a szovjet rohamokat.

Grolman úgy vélte, a Margit-állást mindenképpen meg kell tartaniuk, még akkor is, ha a magyarok kudarcot vallának. Összességében ismét bizonyítva látta az általános német tapasztalatot, miszerint nincs értelme a magyarokat teljes hadosztályokban saját parancsnokaik vezetése alatt bevetni. Ehelyett inkább ezredenként, német hadosztályokba osztva kell alkalmazni őket, amelyek felelősek a magyarok vezetéséért és ellátásáért.

A „Balck” seregcsoporthoz 20 óra után nem sokkal jelentette a hadseregcsoporthoz, hogy Margit-állás biztosítása céljából a magyar csapatok háta mögé, Polgárdihoz vezényeli a 3. SS- és 5. SS-páncélos-hadosztályok hadosztály-kisérőszázadait. A seregcsoporthoz kérte a hadseregcsoporthoz, hogy az erőd páncéltörő ágyús századokat viszont ne vezényeljék a Margit-állásba, mert azokat a mögöttes területen, mélységben szeretné elhelyezni.

Miután a 3. páncélos-hadosztályt kivonták, a Velencei-tó és a Sárvíz-csatorna között minden katonára szükség volt. Ezért a seregcsoporthoz kérte, adják fel Dinnyést, és a 180 páncélgáradosot alkalmazzák a Margit-állásban. Ez a létszám a jelenlegi viszonyok mellett jelentős volt, de ha a katonák eddigi elszigetelt állásaikban maradnak, előbb-utóbb teljesen felmorzsolják őket.

Grolman 18 óra 30 perckor megbeszélést folytatott Hans von Greifenberggel gyalogsági tábornokkal, aki a Wehrmacht meghatalmazott tábornoka volt Magyarországon. Greifenberg Szálasi Ferenc egy levelével kapcsolatban kereste meg a hadseregcsoporthoz, amelyben a magyar nemzetvezető ismét teljes magyar hadosztályok bevetését kérte. Grolman erre előadta véleményét a magyar hadosztályok öt-hat napos kinttartásával kapcsolatban. Greifenberg megjegyezte: az újabb magyar hadosztályok felállítását indítványozó felvetést elutasító véleményezéssel továbbította az illetékesek felé.¹⁰¹³

1945. február 10. szombat

(Időjárás: a hőmérséklet 0 Celsius-fok körül, borult, erősen ködös, az utak állapota változatlan.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán éjszaka a „Roden” csoport jobbszárnyát kisebb szovjet támadás érte, de a védők az előretörést visszaverték. A Balaton és Kistekeres között a szovjet csapatok kezdték beásni magukat.

A Lepsény és Mezőszentgyörgy körzetéből indított keleti irányú német–magyar ellentámadás reggelig csak lassan jutott előre. A német 6. páncélos-felderítőosztály és a 25. honvéd gyaloghadosztály részei elérték a Rikipusztától 2 km-re nyugatra lévő területet, a pusztá észak felé, illetve a Mezőszentgyörgytől 400 méterre délkeletre elhelyezkedő terepszakaszt.

A Besnyőmajorig előretört zászlóalj erejű szovjet kötelékeket a német–magyar csapatok szétverték, illetve délkeleti irányban visszavetették.

Reggel 9 óra körül a szovjetek kisebb erővel előreszivárogtak Mezőszentgyörgytől 1 km-re északra, de a 6. páncélos-felderítőosztály keleti irányban ismét visszavetette őket, és elérte a Mezőszentgyörgytől 2 km-re délkeletre lévő területet.¹⁰¹⁴

A 25. honvéd gyaloghadosztály csapatai az 1945. január 20. és február 10. közötti harcokban jelentős veszteségeket szenvedtek. A halottak száma 567 fő, a sebesülteké 1764 fő volt. Igen jelentős volt

¹⁰¹³ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 9. 2. 1945 (628. teleres 7213250-7213255. felvétel).

¹⁰¹⁴ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 10. 2. 1945 (629. teleres 7213991. felvétel), Tagesmeldung vom 10. 2. 1945 (629. teleres 7213994. felvétel), HL KSZV-napló 5253. főlő.

az eltűntek száma is: az 1882 katonára egy része valószínűleg átvált, de a nagyobb része bizonyára hadifogságba esett.¹⁰¹⁵

A „Balck” seregcsoporthoz az önálló páncélososztályokkal megerősített 1. páncélos-hadosztályra bízta a feladatot, hogy számolja fel a magyar csapatok közé betört szovjet erőket. Időközben az 1. páncélos-ezred parancsnokságát ismét Streit ezredes vette át, aki az alföldi páncéloscsatában Debrecennél súlyosan megsebesült, de azóta már felépült sérüléséből.

A hadosztály ismét két harccsoportot alakított. A főerők a „Bradel” harccsoport keretében a 113. páncélgárados-ezred századaiból, az 1. páncélos-ezred 1. és 4. századának mintegy 20-25 Panther harckocsijából, a 24/I. páncélososztály 26 Pantheréből, a 113/10. (páncélos-utász-) századból, a 37/2. páncélos-utászszázadból álltak. A harccsoport parancsnoka ezúttal Weber örmagy volt.

Mögöttük készült fel a támadásra az 1. páncélgárados-ezredre épülő Ritz-harccsoport, amelyet az 509. nehézpáncélos-osztály 10 Tiger B nehézharckocsija támogatott König százados parancsnoksága alatt. A hadosztály tartalékában további 10 Panzer IV harckocsi és néhány önjáró légvédelmi gépjármű volt.

A hadosztály támadása Polgárdi délkeleti előteréből reggel 7 órakor indult meg. A déli irányban támadó „Bradel” harccsoport Panther harckocsijai hamarosan elérték Felsőtárnóca északi részét, majd megkerülték a helységet és délnyugat felé fordulva az 1. páncélgárados-ezred erőivel együtt betörték Garasmajorba.

A német csapatokkal együtt, a második hullámban támadó 26/II. honvéd gyalogzászlóalj a 113/I. páncélgárados-zászlóalj és a 37. páncélos-utászszázad erőivel közösen azt a feladatot kapta, hogy számolja fel a páncélosok által kikerült Felsőtárnócán védekező szovjet kötelékeket.

A szovjetek azonban igen elszántan védekeztek, és ellenállásukat az 509. nehézpáncélos-osztály „Királytigriseinek” helység-harcban való bevetése ellenére sem sikerült letörni. A 73/I. páncélos-tüzérszázály 15 cm-es Hummel önjáró lövegei és a páncélgáradosok aknavetői gyakorlatilag szétlőtték az épületeket, de ezek a fegyverek sem tudtak először mit kezdeni a szovjetek lövészteknőivel, amelyeket találekonyan a pincék talajában alakítottak ki. Felsőtárnóca romjait a szovjetek továbbra is szívósan védtek. A helység körül hullámozó harcok kezdődtek.

Az 1. páncélos-hadosztály erői Garasmajortól folytatták támadásukat, és elérték az Ecsimajortól 2 km-re északnyugatra lévő területet, ahol egy szovjet lövészezredet szétverték. Ecsimajor is hamarosan német kézre került. A németek előretörése miatt a szovjetek kénytelenek voltak Mezőszentgyörgy délkeleti előterét kiüríteni, ezért már nem volt akadálya annak, hogy az 1. páncélos-hadosztály erői egyesüljenek az itt védekező 25. honvéd gyalogezred részeivel.

A harcok során a németek öt szovjet páncélos (ebből egy M4A2 harckocsi), nyolc löveg (ebből egy teljes tüzerűteg) és 32 páncéltörő ágyú megsemmisítését jelentették. A harcok során két lövészezredet vertek szét. A németek vesztesége 115 halott és sebesült volt. Az 1. páncélos-hadosztály ugyan megsemmisült páncélost nem veszített, de a 24/I. páncélososztály két Pantherét szovjet páncéltörő ágyúk kilőtték.¹⁰¹⁶

A szovjet 104. lövészadosztály 217. lövészezrede aznap az 1. páncélos-hadosztály hátában harc nélkül birtokba vette Felsőtárnócát

¹⁰¹⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 12. 2. 1945 (629. teleres 7214014. felvétel).

¹⁰¹⁶ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 10. 2. 1945 (629. teleres 7213991. felvétel), Tagesmeldung vom 10. 2. 1945 (629. teleres 7213994. és 7214006. felvétel), HL KSZV-napló 5253. főlő, valamint I. Pz. Div. 740–741. o., Stoves KTB 10. 2. 1945, Schneider 423. o., 24. Pz. Div. 309. és 314. o.

és az ottani szeszgyárat, majd védelemre rendezkedett be a körzetben.¹⁰¹⁷

A 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja az 1. páncélos-hadosztály balszárnyának fedezése céljából támadást indított a Soponyától nyugatra lévő szovjet erők ellen, majd nyugat felé kerülve elérte Vázsony északi peremét.

Eközben a szovjetek Soponyáról viszont újabb támadást indítottak Csősz ellen, és betörték a falu délkeleti részébe. Az itt védőállást foglaló 59. honvéd utászszázalaj és 1/9. puskásszázad katonáit a német páncélozott harccsoport néhány biztosításképpen hátrahagyott lövészpáncélosa támogatta. Szabó hadnagy így látta ezeket a harcokat:

„Napokon keresztül folytatódott a tisztogatás. Ez a harcmodor teljesen ismeretlen volt a magyar katonának. Az elhagyott házak zárt ajtaja mögött csendben várt az orosz katona és egy sorozatot lövő géppisztolyával a belépőbe. A falusi udvar minden zugában rejtőztek. Nem voltak igényesek. Beásták magukat a trágyadombba, ami folytonos erjedésével melegen tartotta őket a februári hidegben. Elszántságukat mutatta, hogy egyesek gondosan választott rejtekhelyükön pusztultak bele súlyos sebesüléseikbe.[...]”

Egyik reggel [február 10-én – Sz. N.] az oroszok – hogy feltöltsék a faluban rejtőzködő orvlövészeiket – erős támadást intéztek a már kiépített, összefüggő védőállásaink ellen. Most is mint mindig, heves aknatűzzel kezdték. Az első hullámot visszavertük, de a második nagy erejű roham bekényszerített bennünket a falu házai közé. A német páncélosok máshol jártak és nekünk továbbra sem volt semmiféle nehézfegyverünk.”¹⁰¹⁸

Amikor a szovjetek elérték Csősz északi részét, a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja leállította támadását és visszakanyarodott a falu felé. A község megtisztításáért ismét heves harcok kezdődtek.¹⁰¹⁹

A 11. páncélos-ezred egyik harckocsi-parancsnoka, Wilhelm Zöllner örmester „ellenséges elhárító tűzben Csősznél két nehéz orosz páncéltörő ágyút és igen sok ellenséget megsemmisített”. Karl Mandler tizedes, a 114/II. páncélgárados-zászlóalj rajparancsnoka egymaga négy szovjet katonát fogott el, és „bátor, félelmet nem ismerő magatartásával hozzájárult a [magyar – Sz. N.] utászokkal közösen indított támadás sikeréhez”.¹⁰²⁰

A falu elleni támadásban bevetették a 25. honvéd gyaloghadosztály harcfejelem-biztosító szakaszát is dr. Bányász Ferenc zászlós parancsnoksága alatt, amely „kiválóan megállta a helyét és maradéktalanul megoldotta feladatát. Ezen harcokban nagyszámú foglyot ejtett, köztük egy orosz százados, három főhadnagyot és egy alhadnagyot.”¹⁰²¹

A III. páncélos-hadtest 23. páncélos-hadosztályának arcvonalán a szovjetek február 9-én este Felsőszentivánnál betörték a főharcvonalba, de reggel a németek visszaverték őket. A Malom- és Sárvíz-csatorna között, valamint Felsőszentiván körül napközben is zászlóaljnyi erővel indított támadások érték a németek vonalait, de a szovjetek csupán Felsőszentivántól délnyugatra tudtak kisebb helyi betörést elérni.

A IV. SS-páncélos-hadtest arcvonalán a 356. gyaloghadosztály

¹⁰¹⁷ Razgrom 162. o.

¹⁰¹⁸ Egy talpalattnyi csatátér 9. o.

¹⁰¹⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 10. 2. 1945 (629. teleres 7213994. felvétel), HL KSZV-napló 5253. főlő.

¹⁰²⁰ HL Kitüntetési javaslatok 313/59. u. zlj. 45. III. 2. szám 2. és 20. folyószámú bejegyzése.

¹⁰²¹ HL M. kir. 1. huszárhadosztály iratai, 9. sz. 1. huszárhadosztály harcfejelem-biztosító parancsnoki parancs, 1945. február 22.

reggelig kissé előrébb tolta jobbszárnyát. A szovjetek zászlóaljnyi ereje néhány páncélos támogatásával támadáshoz készülődött, de szándékukat a német tüzéség tüze megakadályozta.

A „Holste” hadosztálycsoport arcvonalán ugyancsak zászlóaljnyi szovjet gyalogság két páncélos támogatásával indított támadást, de a tüzéség összpontosított tüzében a roham még a főharcvonal előtt összeomlott. Napközben a hadtest arcvonalán nyugalom volt.¹⁰²²

Aznap a szovjetek néhány repülőgépe légi felderítést végzett. A németek is számos felderítő bevetést repültek, de a sűrű köd megakadályozta őket a szovjetek mögöttes területének alaposabb megfigyelésében. Néhány német csatarepülőgép mozdonyokra vadászott, de ennek eredményességéről nem érkezett jelentés.¹⁰²³

A „Balck” seregcsoport 9 óra 20 perckor tett reggeli helyzetjelentésében beszámolt az 1. páncéloshadosztály délnyugati irányú támadásáról, amelynek célja a Mezőszentgyörgy és Csősz között felszakított magyar arcvonal helyreállítása, illetve a betört szovjet erők megsemmisítése volt. A hadosztály balszárnyát kelet felől a 6. páncéloshadosztály páncélozott harccsoportja kísérte.

Az esti helyzetjelentésre 17 óra 25 perckor került sor. A seregcsoport tájékoztatta a hadseregcsoportot, hogy az 1. páncéloshadosztály támadása 15 óra 30 perc körül elérte Ecsimajort. Innen a hadosztálynak nyugat felé kellett előretörni, hogy lezárhassa a 25. honvéd gyaloghadosztály vonalán ütött rést. A seregcsoport szóvá tette, hogy a magyar csapatok nem megfelelően zárkóztak fel a német páncélosokhoz, ezért a szovjetek Felsőtamócánál, a hadosztály hátában ismét megvetették lábukat. Emiatt az 1. páncéloshadosztálynak először az utánpótlási vonalát veszélyeztető szovjetekkel kellett végeznie.

A 6. páncéloshadosztály páncélozott harccsoportja is hasonló helyzetbe került, amikor a szovjetek megint betörték Csőszre. A Nagyláng irányában támadó páncélosoknak szintén vissza kellett fordulniuk, s felvenni a harcot a betört szovjetekkel.

Gaedecke 19 óra 50 perckor megbeszélte Grolmannel a nap eseményeit. Értékelése szerint az 1. páncéloshadosztálynak délnyugati irányban előretörve sikerült a 25. honvéd gyaloghadosztálynál keletkezett rést lezárni és a magyar kötelékekkel Mezőszentgyörgynél kapcsolatot létesíteni. Csakhogy a gyors előretörésnek ára volt, hiszen a páncélosok mögött több szovjet ellenállási fészek is maradt. Ezeket másnap mindenképpen fel kellett számolni. Még akkor is, ha a német harccsoportoknak ezért „hátraarcot” kell is végrehajtaniuk.

Gaedecke szerint a 25. honvéd gyaloghadosztály sorait még nem sikerült eléggé rendezni ahhoz, hogy a magyar csapatok eredményesen kísérni tudták volna a német támadást. Balck tábornok ezért azt tervezte, hogy másnap végérvényesen rendezi a magyarok arcvonala előtti helyzetet. A tartalékban lévő 3. páncéloshadosztály erőivel kívánta megsemmisíteni a 25. honvéd gyaloghadosztály előtt megkapaszkodott szovjet csapatokat, vagy ha ez nem sikerülne, legalább kieroszakolni a németek számára még mindig ismeretlen helyen tartózkodó szovjet 7. gépesített-hadtest bevetését. Grolman egyetértett a 3. páncéloshadosztály bevetésével. A hadosztály alkalmazása egybevágott azzal a német elképzeléssel, hogy a szovjeteket az elkövetkező napokban kisebb támadásokkal állandó bizonytalanságban tartják.¹⁰²⁴

A nap folyamán a „Roden” csoport erői (25. honvéd gyaloghad-

osztály, 1. páncéloshadosztály, a 6. páncéloshadosztály páncélozott harccsoportja) felett is a III. páncéloshadtest parancsnoka, Breith tábornok vette át a parancsnokságot. Az 5. SS-páncéloshadosztály visszakerült a IV. SS-páncéloshadtest alárendeltségébe.¹⁰²⁵

1945. február 11. vasárnap

(Időjárás: plusz 4 Celsius-fok, közepes felhőalap, helyenként csapadék, máshol köd; az utak állapota változatlan.)

A magyar 3. hadsereg arcvonalán tovább folytatódta a helyi jelentőségű harcok. Balatonbozsoktól nyugatra, a Siófok – Lepsény műúton zászlóaljnyi szovjet gyalogság helyi betörést ért el. A 6. páncélos-felderítőosztály részei és a 25. honvéd gyalogezred részei ellenlökést indítottak.

A 3. páncéloshadosztály Mezőszentgyörgy körül gyülekezett, ahol a hadosztály harcálláspontját is berendezték. Eredetileg aznap még nem akarták bevetni a hadosztályt, de az 1. páncéloshadosztály Felsőtamóca ellen lelassult támadása miatt ez mégis szükségessé vált.

A 6. páncélosezredet (kilenc Panzer IV és Panzer IV/70, kilenc Panther harckocsi, két StuG. III rohamlöveg), az 543. páncélvadászosztályt (öt Jagdpanzer IV), a 3/I. páncélgránátoszászlóaljat és a 75/II. páncélos-tüzérosztályt gróf von Schulenburg alezredes parancsnoksága alatt egy páncélozott harccsoportban egyesítették. A harccsoport azt a feladatot kapta, hogy még aznap érje le Kisláng körzetét.

A támadás 14 óra 50 perckor indult délkeleti irányban. A sűrű köd, a számtalan vízesárok és a sáros terep nagyon megnehezítette az előrejutást. A páncélgránátosok csupán Ecsimajorig jutottak, ahol elakadtak a sárban. A páncélosok elérték Kislángot, de a szovjetek erős páncéltörő tüze miatt nem tudták elfoglalni.¹⁰²⁶

Az 1. páncéloshadosztály erői reggel 7 óra 30 perckor Garasmajortól Felsőtamóca irányában indítottak támadást, hogy a betört szovjet 217. lövészezred erőit végre felszámolják a körzetben. A Pantherekkel is megerősített 1. páncélgránátos-ezred az 1/6. páncéloszárad Panzer IV harckocsijainak támogatásával elfoglalta Alsótamócát, majd tovább támadott Felsőtamóca felé. A támadás során Thunert vezérőrnagy parancsnoki lövészpáncélosa aknára futott, de a hadosztály parancsnoka nem sérült meg.

Felsőtamócán az 1. páncéloshadosztály a 217. lövészezreden kívül egy szovjet büntetőzászlóalj kivételesen elszánt ellenállásaba ütközött. A páncélosok nem boldogultak a település bevételével, ezért délután parancsot kaptak, hogy ne pazarolják erejüket helység-harcra, hanem északkeleti irányban folytassák a támadást, és Csőszről nyugatra vegyék fel a kapcsolatot a 23. páncéloshadosztály erőivel.

A hadosztály balszárnyán a „Bradel” harccsoport 113/I. páncélgránátos-zászlóalja az 1/7. és 1/3. páncéloszáradok 14 Pantherével, az 509. nehézpáncélos-osztály nyolc Tiger B-jével és a 37. páncélos-utászászlóalj részeivel Vázsony és Soponya felé nyomult előre, hogy a Malom-csatorna hídjait felrobbantsák. A nehézharcokcsik közül öt páncélos a sáros talajon megsüllyedt.¹⁰²⁷

A 6. páncéloshadosztály páncélozott harccsoportja a település déli

részére vetette vissza azokat a szovjet erőket, amelyek február 11-ére virradó éjszaka ismét betörték Csőszre.

A Sárvíz- és Malom-csatornák között a szovjetek északnyugat felé szorították vissza a 26/I. honvéd gyalogzászlóaljat, de a 23. páncélos-felderítőosztály részeinek támogatásával a magyarok később visszafoglalták főellenállási vonalukat.

A 23. páncéloshadosztály arcvonalán Felsőszentivánnál a szovjetek tüzéségi előkészítést követően zászlóaljnyi erővel támadást indítottak. Az elért betörést egy német ellenlökés felszámolta. A hadosztály balszárnyán a szovjetek öt páncélos támogatásával rátörték a 128. páncélgránátos-ezred állásaira Felsőszentiván délkeleti szélén, s benyomultak a németek védelmébe. A páncélgránátosok a 128/2. páncélvadászszázad vadászpáncélosaival ellenlökést indítottak, és kiszorították a szovjeteket a főharcvonalból.¹⁰²⁸

A szovjetek egyre kevésbé tudtak előrenyomulni a német páncélozott harccsoportok állandó ellenlökései közepette. Csapatuk a Margit-állásba visszahúzódott német csapatok védelmét a rendelkezésre álló megcsappant erőkkel már nem tudták áttörni.

Ezt Tolbuhin marsall is kénytelen volt beismerni. A 3. Ukrán Front parancsnoka a 4. gárdahadsereget és a 26. hadsereget február 11-én védelembe rendelte, noha a január 17-én tartott arcvonalat még nem sikerült elérni.

Az 57. hadsereg 135. lövészhadteste azonban továbbra is támadásra vonatkozó parancsot kapott, amely szerint a hadtest érje el a Lepsény – Balatonaliga közötti vasútvonalat, és csak ott menjen át védelembe.¹⁰²⁹

A kedvezőtlen időjárás miatt mind a német-magyar, mind pedig a szovjet légierő csupán igen korlátozott tevékenységet folytatott.

Gaedecke 9 óra 20 perckor jelentette a hadseregcsoportnak, hogy az 1. páncéloshadosztály 7 óra 30 perckor támadást indított Felsőtamóca megtisztítása céljából. A hadosztálynak a továbbiakban Csőszről délre el kellett érni a Sárvíz-csatornát.

A 6. páncéloshadosztály páncélozott harccsoportja Csősz délkeleti részére szorította vissza a betört szovjeteket.

A Mezőszentgyörgyön gyülekező 3. páncéloshadosztály erőinek 12 óráig kell beérkeznie, de a tervek szerint aznap még nem bocsátkoztak volna harcba. Először az 1. páncéloshadosztály végezzen a Csőszről nyugatra elterülő vidék megtisztításával, és állítsa helyre a 23. páncéloshadosztály jobbszárnyával való kapcsolatot. Ha ez sikerült, a három páncéloshadosztály erői közösen déli irányban indítanak támadást a Balaton és a Sárvíz-csatorna közötti terület megtisztítására.

Az esti helyzetjelentés alkalmával 17 óra 05 perckor a seregcsoport arról számolt be, hogy az 1. páncéloshadosztály páncélgránátosai elkeseredett harcot vívnak a Felsőtamócát védő szovjet büntetőzászlóaljjal. A hadosztály páncélozott részeit utasították, hogy ne vesztessék az időt, és keleti irányban folytassák a támadást.

A hadosztály nehézségei láttán a III. páncéloshadtest úgy döntött, délután a 3. páncéloshadosztályt is beveti azzal a feladattal, hogy Mezőszentgyörgytől délkeleti irányban előretörve foglalja el Kislángot.¹⁰³⁰

A nap folyamán a 6. páncéloshadosztály páncélozott harccsoportját (a 6. páncélos-felderítőosztály nélkül) a 23. páncéloshadosztály alárendeltségébe utalták. A 6. páncélos-felderítőosztály a „Roden” csoport irányítása alá került.

Aznap a 25. honvéd gyaloghadosztály erőit is német parancsnokság alá vonták. A 26. gyalogezred az 1. páncéloshadosztály, az 1/III. honvéd gyalogzászlóalj a 23. páncéloshadosztály alárendeltségébe került.¹⁰³¹

A bekerített Budapest védőinek időközben minden reménye szertefoszlott a várt felmentéssel kapcsolatban. A védősereg kívülről többé nem számíthatott segítségre, viszont a harc folytatásához már sem élőereje, sem hadianyaga, de még elegendő területe sem maradt. Ezért a IX. SS-hegyihadtest parancsnoka, Pfeffer-Wildenbruch SS-Obergruppenführer, a Waffen-SS és a rendőrség tábornoka 17 óra 50 perckor a következő szövegű rádiótáviratot küldte a Dél Hadseregcsoportnak:

„1.) Az ellátmányt feléltük, az utolsó tölteny a csőben. A kapituláció vagy a védőrség harc nélküli lemeszárslása között lehet választani. Ezért az utolsó harcképes német részekkel, honvédekkel és nyilaskeresztesekkel támadni fogok.

2.) II.11-én a sötétség beálltával kitörök. Szomor és Máriahalom között kérem a felvételt. Abban az esetben ha a felvétel ott nem lehetséges, akkor a Pilis-hegységbe fogok előretörni. Ott kérem a felvételt a Pilisszentkereszt ÉNY-i térségében.

3.) Fényjelzés: kétszer zöld saját csapat. Ismertető jelek saját csapataink és repülőink számára: kabátok és vásznak horogkereszt formában történő kiterítése, valamint integetés. Jelszó: Hindenburg – Hitler.

4.) Gyülekezési hely: Tarján vagy Tokod. Kérem az élelmezést és a sebesültek ellátását biztosítani.

5.) II.12-ére erős vadászvédelem és bombázóbevetés szükséges-e az elg. tartalékok és az elg. mozgások leküzdéséhez a megadott térségben, valamint saját délnyugati irányú mozgásunk védelmére. Kérem az ellenséges erők lekötését minden eszközzel, valamennyi arcvonalon.”¹⁰³²

A védők által lejelentett létszám ekkor 23 ezer 900 német katona (ebből 9600 sebesült) és 20 ezer magyar honvéd (ebből 2000 sebesült), valamint 500 fegyveres nyilas pártszolgálatos volt.¹⁰³³

A kitörést végrehajtó erők szinte csak kézfegyvereik, géppuskáik és megmaradt páncélokuk tüztámogatására számíthattak, mert a nehézfegyverzetet a járművekkel együtt február 10-én és 11-én a IX. SS-hegyihadtest parancsára fel kellett robbantani. Erre a sorsra jutott például a „Feldhernhalle” páncéloshadosztály megmaradt nyolc Panther harckocsija, hat Hummel önjáró tarackja és mintegy 25 – főleg gépágyúval felszerelt – lövészpáncélosa is.¹⁰³⁴

Magával a kitöréssel ehelyütt nem kívánunk foglalkozni, hiszen ennek lefolyása – noha talán a budapesti csata egyik legtragikusabb epizódja volt – véleményünk szerint nem tartozik szorosan a felmentési kísérletek történetéhez.¹⁰³⁵

¹⁰²² HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 10. 2. 1945 (629. tekerics 7213991. felvétel), Tagesmeldung vom 10. 2. 1945 (629. tekerics 7213994. felvétel).

¹⁰²³ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 10. 2. 1945 (628. tekerics 7213260. felvétel).

¹⁰²⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 10. 2. 1945 (628. tekerics 7213264-7213265. felvétel).

¹⁰²⁵ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 10. 2. 1945 (629. tekerics 7213996. felvétel).

¹⁰²⁶ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 11. 2. 1945 (629. tekerics 7214001. felvétel), valamint 3. Pz. Div. 463. o.

¹⁰²⁷ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 11. 2. 1945 (629. tekerics 7214001. felvétel), BA-MA Karte RH-2 Ost 5385, 1. Pz. Div. 741. o., Stoves KTB 11. 2. 1945, Schneider 423. o.

¹⁰²⁸ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 11. 2. 1945 (629. tekerics 7214001. felvétel), 23. Pz. Div. 481. o.

¹⁰²⁹ Tóth 199. o.

¹⁰³⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 11. 2. 1945 (628. tekerics 7213275. felvétel).

¹⁰³¹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 11. 2. 1945 (629. tekerics 7214005. felvétel).

¹⁰³² HL KTB/HGr. Süd Anlagen (628. tekerics 7213483-7213484. felvétel).

¹⁰³³ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 16. 2. 1945 (629. tekerics 7214037. felvétel).

¹⁰³⁴ Peter Gosztöny: Der Kampf um Budapest 1944/45. (München – Zürich, 1964.) 68. o.

¹⁰³⁵ A kitörés részletes történetéhez lásd Ungváry Krisztián: Budapest ostroma (Budapest, é. n.) című monográfiájának 175–209. oldalát.

14. fejezet: Német tisztogató műveletek (1945. február 12–15.)

1945. február 12. hétfő

(Időjárás: plusz 2 Celsius-fok, felhős, rossz látási viszonyok, déltől felszakadozottabb, helyenként hófúvások; az utak állapota változatlan.)

A III. páncéloshadtest jobbszáryán reggelig sikerült felszámolni a szovjetek betöréseit. A Balaton és a Lepsénytől 4 km-re délnyugatra lévő útkereszteződés között a 6. páncélos-felderítőosztály és a 25. honvéd gyalogezred részei visszafoglalták az elvesztett terület nagy részét.

Lepsénytől délre Kárpát Tasziló főhadnagy parancsnoksága alatt bevetésre került a magyar 20. honvéd rohamtűzérosztály 3. ütegének kilenc Jagdpanzer 38(t) Hetzer vadászpáncélosa is. A főhadnagy által készített harcjelentést szó szerint idézem.¹⁰³⁶

„Folyó hó 12-én 11 óra 30 perckor a 25. gyalogezred-parancsnok révén a 25. hadosztályparancsnok által elrendelt bevetési parancsot kaptam, hogy Lepsény délkeletől 6 km-re lévő 155 háromszögellési pontot (Kölküthegey) vegyem birtokba. Rendelkezésemre bocsátott 70 fő gyalogost a 7. századból Széchenyi főhadnagy¹⁰³⁷ parancsnoksága alatt, akiket gépkocsin szállítottam a rohamlővegek után. Sülllyal (hat löveg) Rikimajoron át, három löveggel az iparvasút mentén támadtam. A 3. szakasz Wittner hadapród őrmester parancsnoksága alatt 13 óra 05 perckor a vasutat átlépve támadását megkezdte. Magam a sülllyal 13 óra 50 perckor léptem át a vasútvonalat. Ezek után az összeköttetést a 3. szakasszal elvesztettem.

A gyalogsággal együtt Rikimajorig mentem előre. (14 óra 30 perc) Az ellenség szórványos tüzérsséggel és aknavetővel lőtt. Rikimajorban tájékozódtam, majd a támadást oldalazólag Kölküthegey 155 háromszögellési pont ellen megindítottam. A támadást az ellenség igen erős aknavető és tüzérsségi tűzzel akarta feltartóztatni. Kölküthegey felől gyalogság tüzelt, Kiskölkütpusztá irányából, valamint Tóth-tanya irányából pedig két-két páncéltörő ágyú tüzelt. Ezeket kilőttük. Ugyancsak két páncéltörő ágyút lőttünk ki a 156 háromszögellési ponttól délre levő útnál. 15 óra 20 perckor Kölküthegey 155 háromszögellési pontot elértem és azt elfoglaltam. A

menekülő ellenséges gyalogságot ágyúval és géppuskával lőttük. Ezután Kiskölkütpusztá ellen támadtunk. Ugyancsak géppuska- és ágyútűzzel üldöztük a menekülő ellenséges gyalogságot. Ezután Attilapusztán keresztül Ágostonpusztára támadtunk. Ott az ellenség hátába kerültünk és az ellenséges visszaözlő gyalogságot – mivel már a repeszgránátunk elfogyott – közvetlen közlelrl géppuskával és géppisztollyal lőttük, sőt valamennyi kézigránátunkat is kidobtuk. Csak ezen a részen az ellenség vesztesége véleményünk szerint körülbelül 150 fő. Egy Ágostonpusztá irányába haladó ellenséges páncélvadást kilőttünk. Támadásunkat a 156 háromszögellési ponttól keletre lévő fasorban elhelyezett két páncéltörő ágyú lőtte. A lövegeket kilőttük. Tóth-tanyától délre az egyik löveg egy aknavető-állást taposott szét.

Még a Kölküthegey 155 háromszögellési pont elfoglalásának mozanata alatt egyik lövegem Kölküthegeytől nyugatra körülbelül 1 km-re kaplungtörést kapott. Egy másik löveg ki akarta vontatni, ellenben a mély talajban elsüllyedt. 18 óra 40 perckor Ágostonpusztáról rohamszakasszommal¹⁰³⁸ együtt bevonultam Lepsénybe.

A 3. szakaszról a szakaszparancsnok hadapród tett jelentést beérkezése után. A szakasz Horváth-tanyáig ment előre, amikor lövegét páncéltörő ágyúval kilőtték. Személyére átszállt egy másik rohamlővegbe, a két páncéltörő ágyút kilőtte. Ekkor megsebesült és sebesülten hátraszállították. A parancsnok nélkül maradt szakasz még egy ideig lőtte az ellenséges gyalogságot s az igen erős aknavető és tüzérsségi tűz miatt visszavonultak. 19 óra 30 perckor Lepsénybe beérkezett. A két lövegvezető magatartása kifogásolható, ellenben arra való tekintettel, hogy első bevetésük volt, valamint, hogy az ellenséges tűz valóban igen erős volt, tapasztalatlanságuknak tudható be.

Saját veszteség: Wittner hadapród őrmester szakaszparancsnok sebesült, két halott¹⁰³⁹, kilenc sebesült, egy rohamlőveg kilőve, két rohamlőveg saját vonalunk előtt kivontatása folyamatban, két gépkocsi bombaszilánk által megrongálva.

Ellenség körülbelüli vesztesége: 10 páncéltörő ágyú, egy páncélvadász, több könnyű aknavető, több géppuska és golyószóró, valamint 200 fő sebesült, illetve halott.”

A 3. páncélosadosztály éjszakai támadása Kisláng felé a sötétség és a köd miatt eredménytelen maradt, ezért le is állították. A terep felderítésére a németek gyalogos járőröket küldtek ki. Reggel a 3. páncélos-felderítőosztály Ecsimajortól előrenyomult és megállapí-

¹⁰³⁸ A rohamlővegek gyalogsági közelbiztosításáról rohamszakasz gondoskodott, amelynek parancsnoka dr. Tóth Gyula zászlós volt.
¹⁰³⁹ Széchenyi főhadnagy és egy ismeretlen nevű zászlós elesett.

totta, hogy a 163-as magaslat környékén, Feketepusztánál és Ödönpusztánál jelentősebb szovjet erők állásai húzódtak. A hadosztály páncélozott harccsoportja Ecsimajor körzetéből von Schulenburg alezredes vezetésével 7 óra 20 perckor megindította támadását keleti-délkeleti irányban, hogy birtokba vegye Kislángot.

A 6/5. páncélosszázad egyik szakaszparancsnoki Panzer IV harc-kocsijának irányzólovésze, von Wietersheim szakaszvezető naplójában így jegyezte fel a helységeért vívott harcokat:

„Egész nap szüntelen harc. Tíz óra körül jutunk Kisláng helységig, anélkül hogy lőttünk volna. Ott aztán tűzkészültség! Egy Sherman a kukoricaföldön. Tűzparancs! Egy lövés. A lövegtorony megemelkedett és elszállt. Újabb harckocsik tűnnek fel, T-34-esek. Vad tüzelés mindkét oldalon. Nekünk jó a tüzelőállásunk és telitalálatlalt két másik harckocsival is végzek. Tovább közeledünk a település felé. A házak között egy önjáró löveg áll. Tüzelek, találat, a kezelők kiugrának. Nem sokkal később az Iván visszalő. Még egyet megeresztek rá. Ismét találat, de lepattan, nem üti át a homlokpáncélt. Néhány másik kocsival összpontosított tüzet lövünk és végre ezt a páncélost is elintézzük.”¹⁰⁴⁰

A páncélozott harccsoport Kislángon és környékén összesen nyolc szovjet páncélos kilövését jelentette. Heves harcok után a település német kézbe került. A támadás tovább folytatódott. Von Schulenburg páncélosai átrobogtak Jánosmajoron és Lobbmajoron, majd 14 óra 30 perc körül elérték a Káloz és Soponya között vezető műutat. Ekkor dél felé fordultak és Káloz ellen intéztek támadást. A szovjet páncéltörő ágyúk heves tüze miatt azonban a faluba mégsem tudtak betörni, ezért a páncélosok ismét észak felé fordultak és birtokba vették Belmajort.¹⁰⁴¹

Az 1. páncélosadosztály erői a Felsőtarnócat védelmező szovjetekkel továbbra sem bírtak, ezért elszigetelték a települést és folytatták a támadást kelet felé. Feladatuk Vázsony, Nagyláng és Soponya elfoglalása volt. Vázsonynál a 73. páncélos-tüzérezred tüzelőkészítése után az 1/1. páncélosszázad Pantherei és az 1/II. páncélgránátos-zászlóalj katonái betörték a helység déli részébe. A harcok igen hevesek és veszteségterhesek voltak.

A hadosztály harccsoportjai Vázsonyon keresztül támadva elfoglalták Nagylángot. Az 1/I. páncélososztály 16 Panthere Elias százados vezetésével a „Hupper” harccsoportot támogatva elérte Soponyát. A hadosztálynak alárendelt 24/I. páncélososztály kilenc Panther harckocsija a településtől délre biztosította a támadást. s aznap 12 szovjet páncéltörő ágyút löntek ki.

Az 1/6. páncélosszázad Panzer IV harckocsijainak és három önjáró légvédelmi gépágyújának támogatásával Elias Pantherei heves harcok közepette betörték Soponyára. Bohlken főtorzsőrmester az 1. század hat Panther harckocsijával (rajtuk a 37/2. páncélos-utászszázad katonáival) előretört a Malom-csatornán átvélő hídhoz. Az utászok úgy tették használhatatlanná az átkelőt, hogy egy sérült T-34 harckocsit a hídra vontattak, majd ott alaposan aláaknázták. Ezután megkezdődött a helység megtisztítása a visszamaradt szovjet csapatföredékektől.

Este az 1/II. páncélgránátos-zászlóalj Soponyától megindult északnyugati irányban, Csősz felé, hogy megsemmisítse a helység körül harcoló szovjeteket, és egyesüljenek a 23. páncélosadosztály erőivel. A támadás nem járt eredménnyel, sőt a zászlóalj parancsnoka, Ehrhardt főhadnagy is súlyosan megsebesült.

A német páncélosok által kikerült Felsőtarnócan időközben tovább folyt az elkeseredett küzdelem a szovjet támpontok felszámolásáért. A 26/II. honvéd gyalogzászlóalj este betört ugyan a helységbe, de az ott védekező szovjet büntetőzászlóalj továbbra is szívósan ellenállt a magyarok támadásának. A település teljes megtisztítását másnapra kellett halasztani.¹⁰⁴²

Csősz déli és délkeleti felében a szovjetek egész nap elkeseredetten védekeztek. A 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjának, valamint a magyar honvédeknek és utászoknak minden egyes házért keményen meg kellett küzdeniük. A szovjetek megpróbálták délkelet felől erősítést juttatni a faluba, de igyekezetüket a németek balszáryát biztosító harckocsi parancsnoka, Hubert Lepping őrmester észrevette. Miután a német páncélos több gépjárművet és szekeret kilőtt, a Csőszön harcoló szovjetek utánpótlás nélkül maradtak. A harcok közben több német harckocsi is harcképtelenné vált.

Günther Hobbach őrmester, a 11. páncélosezred egyik irányzólovészének harckocsiját több találat is érte, de ő öt páncéltörő ágyút és három páncéltörő puskát lőtt ki, majd sebesülése és a páncélos mozgásképtelenné válása ellenére tovább harcolt és több szovjet ellenállási fészket küzdött le. Friedrich Justen tizedes, ugyancsak a 11. páncélosezred harckocsilöveg-irányzója, aznap öntevékenyen négy másik páncéltörő ágyút semmisített meg, s „így a harckocsit és az azt biztosító magyar utászokat erős veszteségektől óvta meg”. A 114/II. páncélgránátos-zászlóalj egyik 7,5 cm-es rövid csövű löveggel felszerelt lövészpáncélosának vezetője, Hermann Kern tizedes harcjárművével egy szovjet bunkert lőtt ki.¹⁰⁴³

A 23. páncélosadosztály balszáryán, Bolondvári-tanyától 500 méterre délkeletre a szovjetek egy rohamcsoprtja kisebb betörést ért el, amelynek felszámolására sikeres német ellenlökés indult. A 126. és 128. páncélgránátos-ezredek kénytelenek voltak kiszélesíteni főharcvonalukat, mert a 143-as magaslat és a Bolondvári tanya között az 5. SS-páncélosadosztály erőit le kellett váltaniuk.

Belsőbarándtól délkeletre a 126. páncélgránátos-ezred 9. (nehégyalogságilöveg-) századának állásai előtt – vagyis a főharcvonalban – hirtelen megjelent egy T-34/85 harckocsi. Mielőtt a páncélromboló osztagok elérhették volna, a páncélos elakadt. Toronyát azonban még percekig körbeforgatta. Amikor a németek alaposabban átvizsgálták, már üresen találták. A kezelőszemélyzet eltávozott. A harckocsit ezután egyszerűen felrobbantották.¹⁰⁴⁴

Német adatok szerint a szovjetek a február 10-12. közötti harcokban több mint 1400 halottat, öt harckocsit, 28 löveget, 36 páncéltörő ágyút, számos kézifegyvert, 11 tehergépkocsit és 25 fogatolt járművet veszítettek.

A szovjetek csata- és vadászrepülőgépei újra tömegesen tűntek fel a III. páncélosadtest csapatai felett. A német-magyar légierő tevékenységét a repülőterek állapota és az időjárás jelentősen hátráltatta.

A Budapestről kitört IX. SS-hegyihadtest támogatására a 4. légi-flotta repülőgépei hatásos bombavetést és alacsonytámadásokat hajtottak végre a magyar fővárostól északnyugatra lévő szovjet tüzérsségi és légvédelmi állások ellen. A kitört védők számára némi utánpótlást is ledobtak. Budapesttől délre a csatarepülőgépek három

¹⁰³⁶ HL M. kir. „Szent László” hadosztály tüzérparancsnokának naplója a mellékletekkel. 115. számú melléklet. „Harcjelentés a f. hó 12-én Lepsénytől délre vívott harcokról.” A könnyebb olvashatóság kedvéért az eredeti szövegben lévő rövidítéseket feloldottam, és a helyesírást a mai szabályok szerint módosítottam.

¹⁰³⁷ A 25/7. század parancsnoka Széchenyi Pál főhadnagy volt.

¹⁰⁴⁰ Lásd 3. Pz. Div. 363. o.

¹⁰⁴¹ HL KTB/HGr. Stüd Morgenmeldung vom 12. 2. 1945 (629. tekercs 7214007. felvétel), Tagesmeldung vom 12. 2. 1945 (629. tekercs 7214010. felvétel), HL KSZV-napló 5279. f. 3. Pz. Div. 463. o.

¹⁰⁴² HL KTB/HGr. Stüd Morgenmeldung vom 12. 2. 1945 (629. tekercs 7214007. felvétel), Tagesmeldung vom 12. 2. 1945 (629. tekercs 7214010. felvétel), HL KSZV-napló 5279. és 5281. f. 3. Pz. Div. 741-742. o., Stoves KTB 12. 2. 1945.

¹⁰⁴³ HL Kiténtetési javaslatok 313/59.u.zlj. 45. III. 2. szám 5., 15., 17. és 27. folyószámú bejegyzések.

¹⁰⁴⁴ HL KTB/HGr. Stüd Tagesmeldung vom 12. 2. 1945 (629. tekercs 7214010. felvétel), HL KSZV-napló 5279. f. 23. Pz. Div. 481-482. o.

mozdonyt lőttek ki, és több vasútállomást bombákkal támadtak. A vadászrepülőgépek öt szovjet repülőgép lelövését jelentették.¹⁰⁴⁵

A „Balck” seregcsoport vezérkari főnöke 9 óra 20 perckor jelentette, hogy a 3. páncélos-hadosztály Ecsimajortól Kisláng és Káloz irányában, az 1. páncélos-hadosztály pedig Jánosmajortól kelet felé indított támadást. A páncélozott harccsoportok feladata az volt, hogy felszámolják a szovjetek még ellenálló támpontjait egészen a Sár-víz-csatornáig. A 6. páncélos-hadosztály páncéloscsoportja továbbra is Csősz megtisztításával volt elfoglalva.

A 25. honvéd gyaloghadosztály az utóbbi napok harcai során jelentős veszteségeket szenvedett. A beérkező menetzászlóalj nem pótolhatták az elveszített élőerőt, ezért kilátásba helyezték, hogy az 1. huszárhadosztály kiegészítésére érkező pótlás egy részét átadják a hadosztálynak. Ha a 25. gyaloghadosztályt nem tudják jelentősen feltölteni, vonalai mögött továbbra is egy német páncélos-hadosztályt kellett tartani.

Az esti helyzettájékoztató során a seregcsoport beszámolt arról, hogy a 3. páncélos-hadosztály bevette Kislángot, majd Nagyláng és Káloz között félúton elérte a Malom-csatorna partján futó műutat.

Az 1. páncélos-hadosztály egyes részei még mindig Felsőtamócán harcoltak a szovjet büntetőzászlóalj erőivel. Más kötelékei Nagylángot tisztították meg, egy harmadik harccsoportja pedig Csősz délkeleti része ellen indított támadást.

A seregcsoport úgy gondolta, támadó harccsoportjaik az utolsó néhány napban jelentős szovjet erőket vertek szét. A felderítés megfigyelése szerint a szovjetek Nagylángtól Aba felé húzódtak vissza. A 3. páncélos-hadosztálynak a tervek szerint be kellett fejezni Kisláng körzetének megtisztítását. Az 1. páncélos-hadosztálynak, miután végre elfoglalta Felsőtamócát, fel kellett számolnia a szovjet csapattöredékeket Csősz és Nagyláng között. Miután ide magyar kötelékeket vezényelnek, a páncélos-hadosztályok a csatorna mentén Káloz felé törnének előre.

Késő este, 23 óra 25 perckor Gaedcke Grolmannal beszélve anynyiban változtatott a seregcsoport szándékán, hogy a Sár-víz-csatorna nyugati partjának megtisztítása után a páncélos-hadosztályokkal az Enyingnél azonosított szovjet csapatösszevonások ellen intéznének támadást. Az akciót a következő két nap valamelyikére időzítették.¹⁰⁴⁶

1945. február 13. kedd

(Időjárás: plusz 5 Celsius-fok, délelőtt túlnyomóan felhős, helyenként csapadék, délután felszakadozott; burkolatlan utak nagyon nehezen járhatók.)

A III. páncélos-hadtest arcvonalán tovább folytatódott a kisebb településeken bekerített vagy elvágtott szovjet csapatrészek felszámolása.

Felsőtamócán az 1. páncélos-hadosztály részei és a 26/II. honvéd gyalogzászlóalj erői teljesen bekerítették a szovjet büntetőzászlóalj reménytelen helyzetekben is bátran kitartó túlélőit.¹⁰⁴⁷

A 3. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja továbbra sem tudott betörni Kálozra, mivel azt a szovjetek kitartóan védelmezték. Reggel a hadosztály egyes részeinek fedezetében a páncélos-

utászok Belmajortól keletre felrobbantották a Malom-csatornán átvélő hidat. Mivel Káloz elfoglalása továbbra is meghaladta a hadosztály erejét, csapatai napközben Ecsimajornál gyülekeztek, majd lángszórókkal felszerelt utász-rohamcsapatokat is bevetve, csatlakoztak a Felsőtamócát rohamozó német-magyar alakulatokhoz.¹⁰⁴⁸

Csősnél a 11. páncélosezred egyik harcocsija (parancsnoka Bernhard Lentner őrmester) három szovjet páncéltörő ágyút semmisített meg. A 114/II. páncélgránátos-zászlóalj egyik aknavetővel felszerelt lövészpáncélosa kiválóan irányzott tüzével hatékonyan támogatta a magyar 59. utász-zászlóalj harcát.¹⁰⁴⁹ Ám a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja és a magyar utászok továbbra sem boldogultak a szovjetekkel, ezért az 1. páncélos-hadosztály csapatai reggel ismét támadást intéztek Csősz ellen.

A 113/I. és 1/II. páncélgránátos-zászlóalj katonáit nem csak az 1/I. páncélososztály mintegy 20-25 Panthere, a megerősített 1/6. páncélosszázzad nyolc Panzer IV és három Panther harcocsija, valamint a 24/I. páncélososztály további kilenc Panthere támogatta, hanem az 1. páncélgránátos-ezred 9. (nehézyalogságilöveg-) százzada is.

A páncélgránátosok igen kegyetlen közelharcra kényszerültek a több oldalról is támadott szovjetekkel. A németek itt is lángszóróval felszerelt utászosztagaikat és a 351. lángszórós páncélosszázzad járműveit vetették be, mert a szovjetek sok esetben a házak pincéiben sáncolták el magukat. A bevetett páncélosok és a páncélgránátosok nagy veszteségekkel járó rohamai ellenére délutánra csak a község déli felét sikerült elfoglalni. A szovjetek elszántan védekeztek, s a német páncélosokat és lövészpáncélosokat aknákkal, valamint gyújtópalackokkal támadták. Páncéltörő ágyúik több páncélost is harcképtelenné tettek. Az 1/I. páncélososztály 1. és 3. századainak Pantherei ennek ellenére újabb támadást indítottak. A páncélosok több páncéltörő ágyút és ellenállási fészket megsemmisítettek, a hadosztály erői mégsem tudták legyűrni a szovjeteket, s végül is vissza kellett húzódnuk a falu déli-délkeleti szélére.

A németek Vázsonynál és Soponyától nyugatra több szerencsével jártak, s sikerült megtisztítaniuk a körzetet.¹⁰⁵⁰

Pankoff tartalékos hadnagy, a „Jaguar” különleges páncélos-kötélék parancsnoka 12 orosz önkéntessel – ismét szovjet századosnak álcázva magát – úgy tett, mintha egy szétvert alakulat túlélői lennének, és katonáival Soponyánál 7 km mélyen behatolt a szovjet peremvonal mögé. Útközben 15 távbeszélő vonalat vágtak el, a biztosító erőknek hamis parancsokat adtak, és pontosan megállapították a Káloz – Soponya – Csősz út mentén létesített szovjet állások vonalát. Miután három foglyot is ejtettek, Pankoff önkéntesei tízórás menettel, veszteségek nélkül tértek vissza a német vonalak mögé. Felderítési adataikat az 1. páncélos-hadosztály kiválóan felhasználhatta Csősz község bekerítésekor, ahol a szovjetek határozott ellenállást tanúsítottak.

A 23. páncélos-hadosztály arcvonalán a szovjetek kisebb erőkkkel betörték Felsőszentiván, a 112-es magaslat, Bodakajtor, Fiathkajtor és Bolondvárítánya környékén, de a 128. páncélos-tüzérezred pontosan vezetett tüze szétverte a rohamozó csapatokat. A betöréseket felszámoló páncélgránátosok néhányszor azonban a harcocsik és vadászpáncélosok segítségével szorultak. A 126. páncélgránátos-

ezred 10. (páncélos-utász-) századának egyik rohamosztaga Bolondvárítanyától keletre behatolt a szovjetek állásai közé, és felszámolta egyik lövészárkukat.¹⁰⁵¹

A IV. SS-páncélos-hadtest arcvonalán napok óta viszonylagos nyugalom uralkodott. A 3. SS-páncélos-hadosztály az elmúlt három napban összesen egy halottat veszített. A sebesültek száma ezen idő alatt 32 fő volt. A hadosztály február 13-án 294 tiszt, 2492 altiszt és 8954 legénységi állományú katona napi létszámot (összesen 11 ezer 740 főt) jelentett. Ebből a harcoló létszám 115 tisztet, 758 altisztet és 3395 katonát (összesen 4268 főt) tett ki. A napi létszámban 200 fő páncélos nélküli kezelőszemélyzet is benne foglaltatott. A hadosztály páncélosereje kilenc Tiger E nehézharcocsiból (ebből bevethető kettő), 16 (10) Panther harcocsiból, 17 (10) StuG. III rohamlővegből és hét (kettő) Jagdpanzer IV vadászpáncélosból állt.¹⁰⁵²

Az 5. SS-páncélos-hadosztály esetében más volt a helyzet, hiszen február 10-e után főharcvonalában még sor került kisebb tűzharcokra. Ezekben a hadosztály három nap alatt 19 halottat és 50 sebesültet veszített. Egy katona baleset áldozata lett, 13 fő pedig megbetegedett. A hadosztály napi létszáma február 13-án 255 tiszt, 2187 altiszt és 7447 legénységi állományú katona (összesen 9889 fő) volt. Ebbe 750 fő páncélos nélküli kezelőszemélyzet is beleértendő. A hadosztály harc-os-létszáma 90 tiszt, 647 altiszt és 2612 katona (összesen 3349 fő) volt. A hadosztály páncélosereje három Panzer IV harcocsiból (ebből bevethető egy), 15 (hét) Panther harcocsiból, öt (egy) StuG. IV rohamlővegből és 10 javítás alatt álló Jagdpanzer IV vadászpáncélosból állt.¹⁰⁵³

A „Balck” seregcsoport felett a szovjetek felderítő- és vadászrepülőgépei repültek néhány bevetést, de a német 4. légiflotta alakulatai az időjárásra hivatkozva csupán felderítő repülésekre vállalkoztak.¹⁰⁵⁴

A „Balck” seregcsoport reggeli jelentése 9 óra 30 perckor arról számolt be, hogy az 1. páncélos-hadosztálynak Soponya és Nagyláng területén keletről, nyugatról és délről egyaránt szovjet támadásokat kellett visszavernie. A hadosztály azt a feladatot kapta, hogy semmisítse meg a szovjeteket a Nagylángtól nyugatra lévő szőlőhegyen és Csősz délkeleti részében, de Felsőtamócát is el kellett végre foglalnia. A seregcsoport szerint ez egész nap lefoglalja majd a hadosztály erőit. Ha ezzel végeztek, az előzetes tervek szerint a Kislángon gyülekező 3. páncélos-hadosztállyal együtt az Enying körzetében lévő szovjet csapatok ellen kellett támadást indítaniuk.

Az enyhe időjárás kiváltotta olvadás azonban beleszólt a seregcsoport terveibe. A felázott, sáros talaj gyakorlatilag megakadályozta a német páncélosokat abban, hogy a szilárd burkolatú utakat elhagyva a terepen mozogjanak. Emiatt a „Balck” seregcsoport 17 óra 15 perckor jelezte a hadseregcsoportnak, hogy az Enying ellen tervezett támadást az olvadás valószínűleg megakadályozza.

A kialakult helyzetben Gaedcke 19 óra 25 perckor jelentette Grolmannak, hogy a seregcsoport megelégszik a még ellenálló szovjet támpontok felszámolásával, és célja csupán a 25. honvéd gyaloghadosztály főellenállási vonalának megtartása.

Amint a magyarok helyzete megszilárdult, és a hadosztály megcsappant sorait sikerült kielégítően feltölteni, a vonalak megszállását biztosító 1. és 3. páncélos-hadosztályokat, valamint a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportját Polgárdinál kellett tartalék-

ként gyülekeztetni. Grolman a vázolt elképzelésekkel maradéktalanul egyetértett.¹⁰⁵⁵

1945. február 14. szerda

(Időjárás: plusz 5 Celsius-fok, részben borult és esős, részben derült és napos, az utak állapota változatlan; a „Balck” seregcsoport területén éjszaka kétméteres dunai árhullám várható.)

A III. páncélos-hadtest jobbszámján a „Roden” csoport előtt a szovjet csapatmozdulatokat a német-magyar tüzésérg ütegei lőtték.

A 3. páncélos-hadosztály egyik felderítő járőre Kislángtól 2 km-re délre egy tevékenykedő szovjet mozgó műszaki zártelepítő osztagra lett. A munkájukat fedező magányos szovjet páncélost a németek megsemmisítették.¹⁰⁵⁶

Február 14-ére virradó éjszaka a mintegy 200 főre apadt, eddig bátran védekező szovjet büntetőzászlóalj nem bírta tovább a német-magyar csapatok nyomását, és a sötétség leple alatt feladta Felsőtamócát. A településen visszamaradt ellenállási fészkeket az 1. páncélos-hadosztály páncélgránátosai számolták fel.

A Csőszön bekerített szovjetek közül már csak maroknyi halálra szánt katona védekezett a település közepére szorítva. Mivel az 1. és 6. páncélos-hadosztályok páncélozott harccsoportjai és az 59. honvéd utász-zászlóalj katonái folyamatosan tűz alatt tartották őket, esélyük sem volt a kitörésre. A szovjet védők azonban nem adták olcsón az életüket. A német páncélosokat támogató páncélgránátosokat időről időre visszaverték, így a harcocsik átmenetileg gyalogsági támogatás nélkül maradtak. A 24/I. páncélososztály aznap bevetett nyolc Panthere négy páncéltörő ágyút lőtt ki, de két harcocsit a település házai között vívott elkeseredett küzdelem során aknára futott.

A németek Nagylángot és Soponyát ismét kiürítették, de előtte a településeket alaposan elaknásították. Az óvatlanul bevonuló szovjet csapatok sok helyen működésbe hozták ezeket a robbanószerkezeteket.¹⁰⁵⁷

A 23. páncélos-hadosztály balszámján reggelre végeztek az előző nap kialakult szovjet betörések felszámolásával. Az újabb próbálkozásokat visszaverték.¹⁰⁵⁸

Pankoff tartalékos hadnagy a „Jaguar” páncélos-kötélék egyik zsákmányolt T-34/85 harcocsijával és kilenc önkéntessel Felsőszentivánnál mintegy 4 km-nyire hatolt be ismét délkeleti irányban a szovjetek állásai mögé. A körzetben kiterjedt szovjet aknamezők és erős páncéltörőágyú-állások nehezítették a német páncélosok előrenyomulását. Pankoff embereivel több órán keresztül beszélgetett az ott állomásozó vöröskatonákkal és tisztjeikkel, s ezalatt pontosan megállapította a műszaki záruk helyét, a szovjet védők létszámát és állásaik elhelyezkedését. Pankoff mélységi felderítői hat óra múltán négy hadifogollyal együtt tértek vissza a német vonalak mögé.

Ezzel – Csősz kivételével – a III. páncélos-hadtest 1. és 3. páncélos-hadosztálya, valamint a 6. páncélos-hadosztály páncélozott harccsoportja némi magyar segítséggel a szovjetek által február 9-én elért mintegy 10 km széles és 4 km mély betörést felszámolta.

¹⁰⁴⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 12. 2. 1945 (628. tegercs 7213281. felvétel).

¹⁰⁴⁶ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 12. 2. 1945 (628. tegercs 7213285-7213286. felvétel).

¹⁰⁴⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214015. felvétel), Tagesmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214017. felvétel).

¹⁰⁴⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214015. felvétel), Tagesmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214017. felvétel), HL KSZV-napló 5299. főló.

¹⁰⁴⁹ HL Kitüntetési javaslatok 313/59. u. zlj. 45. III. 2. szám 1. és 26. folyószámú bejegyzése.

¹⁰⁵⁰ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214015. felvétel), Tagesmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214017. felvétel), 1. Pz. Div. 742. o., Stoves KTB 13. 2. 1945, 24. Pz. Div. 309. o.

¹⁰⁵¹ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214015. felvétel), Tagesmeldung vom 13. 2. 1945 (629. tegercs 7214017. felvétel), valamint 23. Pz. Div. 482. o.

¹⁰⁵² BA-MA RH 10/314 66. E forrás a hadosztály Panzer IV harcocsijait nem említi, de a 3. SS-páncélosezred mintegy 17 darabbal rendelkezett.

¹⁰⁵³ BA-MA RH 10/316 76.

¹⁰⁵⁴ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 13. 2. 1945 (628. tegercs 7213285-7213291. felvétel).

¹⁰⁵⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 13. 2. 1945 (628. tegercs 7213285-7213296-7213297. felvétel).

¹⁰⁵⁶ HL KSZV-napló 5323. főló.

¹⁰⁵⁷ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 14. 2. 1945 (629. tegercs 7214021. felvétel), Tagesmeldung vom 14. 2. 1945 (629. tegercs 7214024. felvétel), HL KSZV-napló 5323. főló, 1. Pz. Div. 742. o., 24. Pz. Div. 309. és 317. o.

¹⁰⁵⁸ HL KTB/HGr. Süd Morgenmeldung vom 14. 2. 1945 (629. tegercs 7214021. felvétel).

A 25. honvéd gyaloghadosztály arcvonalát felszakító szovjet erőket a németek kilenc lövészadosztályra és egy gépesített-dandárra becsülték. A szovjet 26. hadsereg 30. és 133., valamint az 57. hadsereg 135. lövészhadtestének három-három hadosztályáról volt szó. A gépesített-dandár nagy valószínűséggel az önálló 32. gárda-gépesített-dandár lehetett.

A február 9-14. közötti harcokban a Balaton és Sárvíz-csatorna között harcoló szovjet hadosztályok igen jelentős veszteségeket szenvedtek. Német jelentések szerint 849 megszámlált és 600 feltételezett (összesen 1449) szovjet halottat, valamint 204 hadifoglyot említettek, a jelentős számú sebesültről nem is beszélve. Haditechnikában a szovjetek 18 harckocsit, négy önjáró löveget, 73 löveget, 87 páncéltörő ágyút, hat aknavetőt, 59 géppuskát, 14 páncéltörő puskát, 12 géppisztolyt, 59 gépjárművet és 75 fogatolt járművet veszítettek.

A német-magyar veszteségek sem voltak elhanyagolhatók. A német páncélosadosztályok élőerő-vesztesége 684 halottra és sebesültre rúgott. Egy német harckocsi megsemmisült, két páncélos súlyos, 15 pedig könnyebben javítható sérüléseket szenvedett. Őt lövészpáncélos is megsérült, de ezeket rövid időn belül ki lehetett javítani. A magyar csapatok ezen időszak alatt – nem végleges adatok szerint – halottakban és sebesültekben 322 főt veszítettek.¹⁰⁵⁹

A szovjet vadász- és csatarepülő-kötelékek jelentős mennyiségű bevetést repültek a Velencei-tó körül. A hadseregcsoport teljes arcvonalán vörös csillagos felségjelű felderítő repülőgépek jelentek meg. A 4. légiflotta csata- és vadászrepülő-alakulatai főleg Budapest nyugati és északnyugati körzetében tevékenykedtek.¹⁰⁶⁰

A „Balck” seregcsoport reggeli jelentése említést tett arról, hogy a szovjetek kitörték Felsőtarnócáról, de Csősz délkeleti szegletében még tartották magukat.

Az esti helyzetfájókoztató során 17 óra 40 perckor a seregcsoport arról számolt be, hogy a Csősz védő szovjeteket egy körülbelül 200×200 méteres területre szorították össze, de mivel nem adták meg magukat, a továbbiakban egyenként kellett velük végezni.¹⁰⁶¹

1945. február 15. csütörtök

(Időjárás: plusz 5 Celsius-fok, délelőtt borult és helyenként csapadékos, délután derült idő és jó látási viszonyok; a szilárd burkolatú utak jól, a burkolatlan utak még láncfalpas járművekkel is nehezen járhatóak.)

Az 1. és 6. páncélosadosztályok páncélozott harccsoportjai és az 59. honvéd utászszázalój katonái igen elkeseredett helység-harcban, házról házra haladva teljesen felszámolták a szovjetek maradék erőit Csősz község területén. A szovjet katonák döntő többsége inkább meghalt, de nem adta meg magát.

A német-magyar csapatok a település megtisztítása közben összesen 21 páncéltörő ágyút, három páncéltörő puskát, két 120 mm-es aknavetőt, 36 géppuskát, hat tehergépkocsit és 30 fogatolt járművet semmisítettek meg vagy ejtettek zsákmányul.¹⁰⁶²

Az 59. honvéd utászszázalój javaslatára a településért vívott harcokban, február 9-15. között mutatott teljesítményükért a német 6. páncélosadosztály páncélozott harccsoportjának összesen 29 katonája kapta meg a Magyar Bronz Vitézségi Érmét.¹⁰⁶³

A Csősznél is harcolt 24/I. páncélososztály 1945. január 18 – február 15. között 110 harckocsit és önjáró löveget, 153 páncéltörő ágyút és 13 tüzérségi löveget semmisített meg, további 74 páncéltörő ágyút pedig zsákmányul ejtett. Az alakulat saját vesztesége ugyanezen idő alatt 19 megsemmisült Panther harckocsi volt.¹⁰⁶⁴

A „Balck” seregcsoport 17 óra 40 perckor jelentette a Dél Haderegcsoporthoz, hogy a Csősz délkeleti részében bekerített szovjet erőket megsemmisítették. A német-magyar csapatok nagyon kevés hadifoglyot ejtettek, a halottak száma ezzel szemben jelentős volt.¹⁰⁶⁵

Csősz visszafoglalásával a csaknem egy hónapig tartó harmadik székesfehérvári páncéloscsata is befejeződött. Budapest 50 napos ostroma és ezzel a 108 napon keresztül dühöngő budapesti csata már február 13-án véget ért.

¹⁰⁵⁹ HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 14. 2. 1945 (629. tekercs 7214026-7214027. felvétel).

¹⁰⁶⁰ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 14. 2. 1945 (628. tekercs 7213301. felvétel).

¹⁰⁶¹ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 14. 2. 1945 (628. tekercs 7213303. felvétel).

¹⁰⁶² HL KTB/HGr. Süd Tagesmeldung vom 15. 2. 1945 (629. tekercs 7214029. felvétel).

¹⁰⁶³ Lásd HL Kitüntetési javaslatok 313/59. u. zlj. 45. III. 2. szám.

¹⁰⁶⁴ 24. Pz. Div. 312. o.

¹⁰⁶⁵ HL KTB/HGr. Süd Kriegstagebuch vom 15. 2. 1945 (628. tekercs 7213312. felvétel).

15. fejezet:

A csata után

Harcászati tapasztalatok

A szemben álló felek a harcok elcsitulta után, a beálló nyugalmasabb időszakot kihasználva összefoglalták a harctéren, vérrel szerzett tapasztalatokat. Így a 3. Ukrán Front parancsnoksága is tüzetesen tanulmányozta a német páncélosok által alkalmazott harcászati eljárásokat és módszereket.

A szovjet 5. gárda-lovashadtest arról számolt be, hogy a németek széles arcvonalon, három-öt harckocsiból és kettő-hat lövészpáncélosból álló harcfelderítő páncélos-kötelékkel térképezték fel a védők páncélelhárító tűzrendszerét. Ha valahol nem ütköztek jelentősebb ellenállásba, a páncélozott harccsoport főerejét is oda irányították.¹⁰⁶⁶

A páncélozott harccsoportok általában 30-40 harckocsiból, rohamlövegből és vadászpáncélosból álltak. A harcalakzat élén 10-15 Tiger, Panther vagy Tiger B harckocsi haladt. Közvetlenül mögöttük támadtak a Panzer IV harckocsik, illetve a StuG. III és StuG. IV rohamlövegek.

A páncélosok mögött 400-600 méterre 15-20 lövészpáncélos mozgott előre, bennük páncélgránátosokkal. Ha jelentősebb volt az ellenállás, a páncélgránátosok megrohamozták a védőállásokat. Eközben a fegyverhordozó lövészpáncélosok tűzzel támogatták őket. A szovjet gyalogsági tűzrendszer felderítésére is általában lövészpáncélosokat vetettek be.

A páncélozott harccsoportok támadását legtöbbször erős tüzérségi és aknavető-tűzelőkészítés vezette be, amelyet fedett tüzelőállásokból lőttek. A főirányban (a súlypontokon) támadó német páncélozott harccsoportokat lehetőség szerint csatarepülőgépek is támogatták (általában egyenként 15-20 Fw 190-ből álló kötelékek).¹⁰⁶⁷

Az Fw 190 csatarepülőgépek által a keleti fronton 1944-1945-ben alkalmazott harceljárásokat a 3/III. csatarepülő-osztály egyik hadnagya így foglalta össze:

„Az alacsony támadásokra alkalmazott Focke Wulfokat két 13 mm-es géppuskával és két 20 mm-es gépágyúval szerelték fel. A bevetések során általában 250 és 500 kg-os bombákat használtunk, valamint SD 2-es, SD 4-es és SD 10-es bombákat, konténerekben. Ha olyan orosz egységekre bukkantunk, melyek ellenállás nélkül törtek előre, rendszerint az utánpótlást szállító járműveiket támadtuk. Ezeket viszonylag egyszerű volt géppuskával és gépágyúval kilőni. Tudtuk, hogy a támadókat alkotó páncélosegységek nem jutnak messzire, ha a harckocsik üzemanyaga elfogy. Amint azonban az ellenséges páncélosok összecsaptak csapatainkkal, a harckocsik váltak elsődleges célpontokká.

[...]

¹⁰⁶⁶ Az 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése 40. o.

¹⁰⁶⁷ A 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése 55. o.

Az ellenséges harckocsikat és páncélozott járműveket általában kacsázó bombázással támadtuk. 485 km/h sebességgel száguldtunk a föld felett 4-10 m-rel, és a bombát éppen akkor dobtuk le, amikor a harckocsi eltűnt a repülőgép orra alatt. A 250 kg-os bombák vagy a földön kacsázva találták el a tankot, vagy pontosan ráestek. A bombákat időzített gyújtóval látták el, így elég időnk maradt, hogy eltűnjünk, mielőtt felrobbantak volna. Ezzel a módszerrel nagyon pontosan célzhattunk, és gyakran használtuk olyan harckocsik ellen, amelyek nyílt terepen haladtak. Miután kioldottuk a bombáinkat, a körzetben esetleg még fellelhető célpontokat géppuskával és gépágyúval lőttük szét.”¹⁰⁶⁸

A harcok kezdeti szakaszában a német páncéloscsoportok elsősorban a lövészpáncélosokon szállított páncélgránátosokat kísérték. Az előretörés során az elfoglalt területen nem építettek ki állásokat, csupán azzal foglalkoztak, hogy a lehető legmélyebben törjenek be a szovjetek harcrendjébe, illetve védelmük hadműveleti mélységébe. A még kitartó ellenállási csomópontokkal nem bocsátkoztak harcba, azokat a később érkező, tehergépkocsikon szállított páncélgránátosoknak kellett felszámolni. A szovjetek őket emlegették „gépkocsizó gyalogság”-ként. A visszamaradt támpontok felszámolása után ezek az erők a páncéloscsoportok előretörésének útvonala mentén foglaltak állásokat, hogy fedezzék a páncélosok lőszer- és üzemanyag-utánpótlására használt utakat.

A német páncéloscsoportok a szovjet páncélelhárító védelem át-törésére főleg Tiger E és Tiger B nehézharckocsikat alkalmaztak. A páncélosok kis csoportokban mozogtak előre a támadó csapatok harcrendjének élén. Mögöttük 500-600 méterre rohamlövegek haladtak, amelyek a szovjet páncélelhárító csomópontok lövegeire vadásztak. A németek származikat lövészpáncélosokkal megerősített kisebb páncélos különítményekkel biztosították.

Amikor a németek szovjet harckocsikba ütköztek, sokszor alkalmazták a „csalétek” eszközt. Ez azt jelentette, hogy egy-egy vastag páncélzatú német nehézharckocsi tüntetőleg fel és alá mozgott a szovjetek peremvonala mentén. Amikor a szovjetek tüzet nyitva elárulták helyzetüket, a többi leszállást foglalt német páncélos összetűzet zúdított rájuk.

A németek a „Konrad” hadműveletek során gyakran indítottak éjszakai támadást. A páncélosok sötétben való bevetését mindig fokozott felderítés előzte meg. Igyekeztek meghatározni a szovjetek páncélelhárító csomópontjainak és körleteinek helyét, valamint azok éjszakai megkerülésének lehetséges útvonalaikat. A szürkületben vagy sötétben tevékenykedő német páncélosok megkerülték a szovjet páncéltörő ágyúkat, majd igyekeztek azok szárnyait vagy hátukat támadni. Erre a harceljárásra főleg azért volt szükség, mert a szovjet

¹⁰⁶⁸ Idézi Price, Alfred: Focke Wulf – A Fw 190-es szolgálatban. Debrecen, 2000. 183. o.

tüzérség és légierő napközben igen jelentősen hátráltatta a német támadásokat, és fokozta a veszteségeket.

A németek a szovjet állásokat soha nem rohamozták meg árcból (frontálisan). Ez alól csupán a védelem peremvonala jelenthetett kivételt. A páncélosok mindig a szárnyak ellen intéztek támadást, megkerülő manővereket hajtottak végre, keresték a gyenge pontot a szovjetek védelemében. A harckocsikat mindig rohamlővegek is kísérték, amelyek a páncélosok mozgását zavaró szovjet csapatok és eszközök lefogását kapták feladatul.

Szovjet tapasztalatok szerint a németek rendkívül széleskörűen alkalmazták a megtévesztést annak érdekében, hogy páncélosaikat rejtetten összpontosíthassák, és támadásaikat váratlanul hajthassák végre. A csapatok összevonását általában éjszaka végezték, de ha az időjárási viszonyok nem kedveztek a légifelderítésnek (s ez a harmadik székesfehérvári páncéloscsata jelentős részére igaz volt), akkor a csapatmozdulatok nappal is folytatódtak.

A német páncéloscsoportok ellen a szovjetek minden eszközzel felvették a harcot. Használtak páncéltörő kézigranátokat, gyújtókeverékekkel teli palackokat („Molotov koktélt”), 14,5 mm-es páncéltörő puskákat, valamint 37, 45, 57 és 76 mm-es páncéltörő lővegeket. A nehézharcokcsik ellen a tábori tüzérség nagyobb tűrméretű (122 és 152 mm-es) tüzesszökezt is bevetették.¹⁰⁶⁹

1945. február 19-én a 3. Ukrán Front törzse felsőbb utasítást kapott, hogy vizsgálják meg a Mezőföldön megsemmisített német páncélosotechnikát. A feladat végrehajtására egy 14 fős bizottságot állítottak fel, amelynek vezetője a front tüzérparancsnoka, M. I. Nyegyelin vezérezredes volt. A bizottság 90 darab különféle páncélozott harcjárművet vizsgált meg. Így reprezentatív képet kaphatunk a német páncélos-veszteségek körülményeiről.¹⁰⁷⁰

A szovjetek megvizsgálták hét Tiger B nehézharcokcsit, 31 Panther harckocsit, 12 Panzer IV harckocsit, négy Panzer III harckocsit, 32 rohamlőveget és önjáró lőveget, valamint négy lövészpáncélost. A 90 páncélosból 86 darabbal lővegek tüze végzett, négy pedig aknára futott. A járművek közül 80 kiégett. A páncélosokon összesen 152 belövést találtak, 35 esetben megsérült a lánctalp, öt esetben szétlőtték a lövegcsövet, de csupán két esetben robbant le a lövegtorony.

A belövések 65,8 százaléka a páncélosok oldalát, 17,8 százaléka a hátulját érte, és csupán 16,4 százaléka volt a járművek homlokpáncélzatán. A találatok közül 49 belövés 76 mm-es, 30 találat 57 mm-es páncéltörő lövedéktől származott. Ötven belövést meghatározhatatlan típusú (talán ürméret alatti páncéltörő) lövedék okozott. Húsz találat származott az összes többi fegyvertől. Három esetben az alkalmazott eszköz kumulatív Panzerfaust („páncéloköl”) volt, amelyet vagy a szovjetek használtak zsákmányként, vagy pánikba esett német páncélgránátosok tévedéséről volt szó.¹⁰⁷¹

A szovjetek saját csapataik és harceszközeik teljesítményét meglehetősen eltérő módon ítélték meg. A szovjet páncélelhárítás sebezhető pontja hagyományosan a lövészörök gyenge kitartása volt, amelyek gyakran a német páncélosok első támadását sem állta ki, és rendezetlenül visszavonult. Ennek oka a gyenge kiképzés mellett elsősorban abban keresendő, hogy a szovjet katonák tudatát a propaganda 1944-től egyre inkább támadó szellemben formálta át, s a

csapatok is „elszoktak” a támadó németek látványától. A gyalogság kudarcához az is hozzájárult, hogy a 3. Ukrán Front a felszabadított területek kevésbé motivált lakosságából nyerte utánpótlását.¹⁰⁷²

A haditechnikai eszközök terén is voltak negatív tapasztalatok. Az 1945 januárjában, a Magyarországon elsőként bevetett új SzU–100 önjáró lővegekkel felszerelt ezredek jelentős veszteségeket szenvedtek, és az alkalmazásukkal kapcsolatos vélemények meglehetősen tartózkodóak voltak. A veszteségek egyik fő oka volt, hogy a szovjetek önjáró lővegeiket harckocsik helyett vetették be, és a gyalogság mozgó pajzsaként alkalmazták a német támpontok elleni támadások során. Mivel azonban az önjáró lővegek géppuskával nem voltak felszerelve és sokszor a lövész támogatás is hiányzott, a német páncélgránátosok közelharcban, páncélromboló fegyverekkel is könnyen végezhettek velük.

A T–34 és T–34/85 harckocsikkal a csapatok régóta meg voltak elégedve. A 3. Ukrán Front parancsnokságának megjegyzése szerint a februárban kapott T–34/85 harckocsik toronypáncélzata felülmúlta a korábban kapott ilyen típusú páncélosok hasonló jellemzőjét.

Azonban a T–34/85 harckocsiknak is gondot okozott a német Tiger, Tiger B és Panther harckocsik azon szokása, hogy azok már 1500–2000 méterről pontos és hatásos tüzet lőttek rájuk. Ugyanakkor a T–34/85-öknek legalább 1000 méteren belülre kellett kerülniük e német harckocsitípusokhoz annak érdekében, hogy a siker reményében lehessék őket. Éppen emiatt a három-öt harckocsiból álló, hatékonyan álcázott szovjet lesállítás meglepetésszerű tűzmegnyitása 500 méteres távolságig inkább bevált, mint a nyílt terepen, nagyobb távolságról kezdeményezett páncélos-összeesapás.

Az ISz–2 nehézharcokcsiknak, valamint az ISzU–122 és SzU–100 önjáró lővegeknek ilyen gondjuk nem volt, és jó eredményeket értek el a nehezebb német páncélosok ellen 1000 méter feletti távolságról is.

Az amerikai gyártmányú M4A2 harckocsikat a szovjetek nem sokra értékelték. Tapasztalataik szerint a páncélos mind a sáros, mind pedig a jeges utakon egyaránt bizonytalanul mozgott. A szovjet harckocsizók „háznak” (dom) hívták ezeket a magas harckocsikat, amelyek alkalmazása a Balaton környékére jellemző bokros vidéken, a többnyire földszintes épületek között meglehetősen előnytelen volt.¹⁰⁷³

Az 1. gárda-gépesíthettestnek egyéb gondjai is adódtak. Az M4A2 harckocsikat a kezelőkkel együtt röviddel a Magyarországra indulás előtt vezényelték a hadtesthez. A harckocsizók legtöbbje alig 10–15 órányi gyakorlattal rendelkezett ezen a típuson. Legtöbbjük esetében ez sem harci tapasztalat volt.

Az amerikai gyártmányú M–17 önjáró négyesvölű légvédelmi nehézgéppuskát az M4A2 harckocsiknál jobban elismerték a szovjetek. Ugyanis nagy tűzerejét jól ki tudták használni a harckocsik harcrendjében, a szárnyak biztosításakor és a német gyalogság ellenlökéseinek felszámolásakor. Ha teheték, a gépesített felderítő kötelekekbe is beosztottak belőlük néhányat.¹⁰⁷⁴

A szovjetek kilőtt páncélosaikat igyekeztek mindenáron elvontatni, még akkor is, ha az adott harcjármű már legfeljebb nyersanyag-nak volt alkalmas. Például az 1. gárda-gépesíthettest 202 elvesztett páncélosa közül az erre kijelölt javító-karbantartó szolgálat katonái 89 kilőtt M4A2 harckocsit és 37 SzU–100 önjáró lőveget húztak el a harcterről. Mivel mindezt harc közben is elvégezték, nyolc T–34 alvázú vontatójuk közül a német gránátok kettőt a vontatott roncsok sorsára juttattak.¹⁰⁷⁵

A német 24/I. páncélososztály 1945. február 28-án kelt összefog-

¹⁰⁷² Balaton 1999 71. o.

¹⁰⁷³ Balaton 1999 31. és 76. o.

¹⁰⁷⁴ Az 1. gárda-gépesíthettest összefoglaló jelentése 37–42. o.

¹⁰⁷⁵ Az 1. gárda-gépesíthettest összefoglaló jelentése 35. o.

láló jelentése feldolgozta a harmadik székesfehérvári páncéloscsata során szerzett német tapasztalatokat.

Eszerint a német páncélosok számára a keleti fronton a legnagyobb veszélyt továbbra is a páncéltörő ágyúk jelentették, amelyeket a szovjetek mind védelemben, mind pedig támadásban igen ügyesen alkalmaztak. A páncélososztály tapasztalatai szerint a szovjetek páncéltörő ágyúikat összpontosítva helyezték el. Így nem volt ritka, hogy egy 40–50 méter sugarú körben hat-hét lőveget is felállítottak, mindezt kiválóan álcázva és a terep adottságait maximálisan kihasználva.

A lővegek általában kis és közepes távolságról oldalazó tüzet nyitottak, miután az élen haladó páncélosokat hagyták elhaladni állásaik mellett. A felfedezett és tűz alá vett páncéltörő lővegek kezelőszemélyzete rendszerint gyorsan elhagyta fegyverét, de egy alkalmas pillanatban visszaszivárgott és ismét felvette a harcot, ezáltal már a németek hátában.

A szovjet páncélosoktól a németek alig tartottak. Csak akkor volt esélyük a sikerre, ha a németek megtették nekik azt a szívességet, hogy elégtelen harcfelderítés után, világos parancsok és információk nélkül belesétáltak a szovjet páncélosok leszállásaiba. Előfordult az is, hogy a támadó szovjet harckocsik bevétele helyett a német páncélosok helytelenül ellenlökésre kaptak parancsot. Így viszont nem tudtak annyi szovjet páncélost kilőni, mintha leszállásban várták volna be őket.

Mozgóharcban a szovjet harckocsik és önjáró lővegek egyértelműen gyengébbek voltak a németeknél, elsősorban a következetes vezetés hiánya miatt. A szovjetek egy-egy nagyobb támadás során képtelenek voltak páncélosaikat együtt tartani; hajlamosak voltak szétaprózni őket. Eme vezetési hiányosság ellensúlyozására páncélosaik nagy sebességgel, ám minden elképzelés nélkül száguldoztak a terepen. Ilyen körülmények között a szovjeteknek csak akkor volt esélyük a sikerre, ha saját páncélosaikat tömegesen vetették be, és kihasználták a meglepetés erejét.

A létszámhátrányban harcoló németek gyakran azzal növelték a szovjet harckocsizók esélyeit, hogy saját csapataikat ellenlökéseik előtt nem tájékoztatták megfelelően a harcászati helyzettel kapcsolatban.

A szovjetek nagyon értettek hozzá, hogy a páncéltörő ágyúkat és harckocsikat a települések védelmére is hatékonyan alkalmazzák. Az elszánt védők bíztak magukban, s ezért bevárták a németeket, majd a házak között – lehetőség szerint oldalról – vették tűz alá őket.

A szovjet gyalogság általános harcértékéről a németek sem voltak túl jó vélemények. A lövészalegységek rendszerint a német páncélosok feltűnésekor visszavonultak. Kivételt képeztek a helység-harcok és a rosszul belátható terepen vívott harc-tevékenységek, ahol a szovjet gyalogság igen kemény ellenfél volt. A szovjetek különösen elszántan harcoltak, ha azt hitték, bekerítették őket. A németek elismeréssel nyilatkoztak a szovjet gyalogság ügyes és gyors állásépítő tevékenységéről is, ami azt jelentette, hogy ha a visszaszorított szovjeteket nem követték azonnal, azok igen rövid idő alatt hátrébb újabb erős védőállásokat létesítettek.¹⁰⁷⁶

Az 1945. januári védelmi harcok idején a szovjet műszaki csapatokat elsősorban a páncélelhárítás megerősítésére, úgynevezett mozgó zártelepítő osztagokban alkalmazták. A 4. gárda- és 46. hadsereg erőit főként az 51. és 56. műszaki dandár, illetve a front-közvetlen 44. gépkocsizó műszaki dandár támogatta.

A műszaki csapatok a mozgó zártelepítő osztagokat szakasz erő-től zászlóalj erőig szervezték. A hadseregek mozgó zártelepítő osztaga egy műszaki zászlóaljból állt 1500–2000 harckocsiaknával és öt-hét gépkocsival. A lövészhadtestek támogatására átadott műszaki zászlóaljak 750 harckocsiaknával és 200 kg robbanóanyaggal

rendelkeztek, de ezeket általában századonként vetették be. A lövészhadosztályoknál egy műszaki szakasz tevékenykedett 400 harckocsiaknával és 100 kg robbanóanyaggal, valamint két-három gépkocsival. A lövészerekek már csak egy rajnyi műszaki katonát alkalmazhattak mozgó zártelepítésre 100 harckocsiaknával és 50 kg robbanóanyaggal, két szekéren szállítva a felszerelést.

Az aknákat általában kis csoportokban (15–30 darab) telepítették, és igyekeztek álcázni. Az aknamezőket főként TMDB típusú aknákból létesítették. A 4. gárda- és 46. hadsereg erői 1945. január hónapban összesen mintegy 100 ezer harckocsi elleni aknákat telepítettek. Ezeken összesen 85 harckocsi, két rohamlőveg és 12 lövészpáncélos robbant fel. Eszerint csak minden ezredik akna pusztított el vagy rongált meg egy ellenséges páncélozott harcjárművet.

A műszaki csapatok másik fontos feladata a harckocsik számára is járható hidak rombolása volt. A 3. Ukrán Front utászai 1945 januárjában összesen 124 hidat készítettek elő a robbantásra, s ebből 68-at levegőbe is repítettek.¹⁰⁷⁷

A szovjet légierő csatarepülőgépei a német tehergépkocsi-oszlopok és könnyebben páncélozott járművek (páncélgépkocsik, lövészpáncélosok stb.) ellen voltak leginkább hatékonyak. A harckocsikat, rohamlővegeket és vadászpáncélosokat a páncélozott harcscsoportok erős önjáró légvédelmi tűzereje miatt csak igen kis hatásokkal támadhatták. A tárgyalt időszakban szovjet csatarepülőgép által megsemmisített német páncélosról nem is tudunk.

A felek veszteségei

A német–magyar csapatok anyagi és személyi veszteségeiről, azok részleteiről viszonylag sokat megtudhatunk a különböző levéltári forrásokból. Ám az előerő-veszteségek vonatkozásában 1945. január 18 – február 15. között, a „Konrad 3” és a szovjet ellencsapás időszakára lebontott adatsorok nem állnak rendelkezésre.

Ezért ebben a tekintetben az 1945. január 1 – február 28. között rendelkezésre álló igen részletes adatokat vizsgáljuk, azzal a megjegyzéssel, hogy 1945. február 16. után a veszteségek – a Dunántúlon beállott hadműveleti szünet következtében – gyakorlatilag elhanyagolhatók. A „Balck” seregcsoport német alakulatainak személyi veszteségei 1945. január 1 – február 28. között az alábbiak voltak:¹⁰⁷⁸

Alakulat	Halott tiszt	Sebesült tiszt	Eltűnt tiszt	Halott altiszt és legény-ség	Sebesült altiszt és legény-ség	Eltűnt altiszt és legény-ség	Összesen
1. pc.ho.	10	72	1	259	1559	142	2043
3. pc.ho.	11	48	3	214	672	175	1123
3. SS-pc.ho.	32	132	5	1000	4628	404	6201
4. lov.dd.	8	25	–	197	939	27	1196
5. SS-pc.ho.	44	110	4	861	3 431	534	4984
6. pc.ho.	4	12	–	193	874	52	1135
23. pc.ho.	10	45	1	295	1412	175	1938
303. rottd. ¹⁰⁷⁹	–	1	1	11	33	–	46
356. gy.ho. ¹⁰⁸⁰	4	10	1	79	410	214	718

¹⁰⁷⁷ Budapestszkaja operacija 161. o.

¹⁰⁷⁸ HL KTB/HGr. Stüd 22. zahlenmäßige Verlustmeldung (629. tekeres 7213786- 7213788. felvétel) és 23. zahlenmäßige Verlustmeldung (630. tekeres 7214568. felvétel).

¹⁰⁷⁹ 1945. február 1–28. közötti veszteségek.

¹⁰⁸⁰ 1945. február 1–28. közötti veszteségek.

Alakulat	Halott tiszt	Sebesült tiszt	Eltűnt tiszt	Halott altiszt és legénység	Sebesült altiszt és legénység	Eltűnt altiszt és legénység	Összesen
23/I. „Norge” SS-pc.gr.-zlj. ¹⁰⁸¹	2	2	–	25	76	10	115
24/I. „Danmark” SS-pc.gr.-zlj. ¹⁰⁸²	–	2	–	27	140	18	187
n. 6. hds. ¹⁰⁸³ közvetlenek	4	2	–	269	720	91	1086
Összesen	129	461	16	3430	14 ezer 894	1842	20 ezer 772

Az adatsorokat összeadva 3559 német halottat, 15 ezer 355 sebesültet és 1858 eltűntet kapunk. Megítélésünk szerint a harmadik székesfehérvári páncéloscsata időszakára a két SS-páncélosadosztály veszteségeinek mintegy 75 százaléka esett. A többi alakulat esetében ez az arány valamivel nagyobb: veszteségeik mintegy 80 százaléka keletkezhetett 1945. január 18 – február 15. között. Ez számokban kifejezve körülbelül 2700 halottat, 11 ezer 900 sebesültet és 1400 eltűntet jelent, vagyis véleményünk szerint a páncéloscsata német személyi összvesztesége 16 ezer fő körül állapítható meg.

A páncélosok terén elszenvedett végleges veszteségek már könnyebben megállapíthatók. Mint azt fentebb már közöltük, a „Balck” seregcsoport 1945. január 1-15. között az alábbi végleges páncélos-veszteségeket könyvelhette el:

Esemény	Időpont	Végleges páncélos-veszteség
A „Konrad” hadműveletben	1945. január 1-7.	39
A komáromi páncélosütközetben	1945. január 6-22.	48
A „Konrad 2” hadműveletben és a zámoslyi páncélosütközetben	1945. január 7-12.	33
Összesen		120

A német–magyar csapatok 1945. január 16 – február 15. közötti végleges páncélos-vesztesége a következő volt:¹⁰⁸⁴

Alakulat	Panzer IV	Panther	Tiger	StuG. III	Jagdpanzer IV	Önjáró löveg ¹⁰⁸⁵	Összesen
1. pc.ho.	3	14	–	–	–	5 ¹⁰⁸⁶	22
m. 2. pc.ho.	13	–	–	–	–	–	13
3. pc.ho.	3 ¹⁰⁸⁷	14	–	3	1	2	23
3. SS-pc.ho.	3	8	2 (E)	14	8	4	39
4. lov.dd.	–	–	–	4	–	–	4

¹⁰⁸¹ 1945. február 1-28. közötti veszteségek.

¹⁰⁸² 1945. február 1-28. közötti veszteségek.

¹⁰⁸³ 1945. január 1-31. közötti veszteségek.

¹⁰⁸⁴ A különböző időpontokban rendelkezésre álló és bevezethető páncélosok számát a függelékben alakulatonként közöljük. A vonatkozó forrásokat is ott adjuk meg.

¹⁰⁸⁵ „Wespe” és Hummel önjáró tarackok és „Marder” önjáró páncéltörő ágyúk.

¹⁰⁸⁶ Négy „Marder” és egy Hummel.

¹⁰⁸⁷ Ebből egy Panzer IV/70(A) vadászpáncélos.

Alakulat	Panzer IV	Panther	Tiger	StuG. III	Jagdpanzer IV	Önjáró löveg ¹⁰⁸⁸	Összesen
5. SS-pc.ho.	6	9	–	–	3	1	19
6. pc.ho.	4 ¹⁰⁸⁹	12	–	–	–	–	16
23. pc.ho.	2	3	–	–	–	–	5
24/I. pc.o.	–	19	–	–	–	–	19
509. npc.o.	–	–	10 (B)	–	–	–	10
„FHH” npc.o.	–	–	1 (B)	–	–	–	1
219. ro.pc.o.	2 ¹⁰⁹⁰	–	–	–	–	–	2
303. rotü.dd.	–	–	–	25	–	–	25
351. ls.pcszd.	4 ¹⁰⁹¹	–	–	–	–	–	4
Összesen	40	79	13	46	12	12	202

Érdekes, hogy a védelemben kényszerült, s ellenlökések sorozatát végrehajtó német csapatok 1945. február 1-15. között 158 páncélost veszítettek végleg (több mint három és félszeresét annak, amit január 18-31. között).

A szovjetek saját veszteségeiket a budapesti hadművelet egészére (1944. október 29. – 1945. február 13.) 320 ezer 82 főnyi halottban, sebesültben és eltűntben adták meg. Az anyagi veszteség többek között 1766 megsemmisült harckocsit és önjáró löveget, 4127 löveget és aknavetőt és 293 repülőgépet tett ki.¹⁰⁹²

A három „Konrad” hadművelet alatti szovjet élőerő-veszteség is meglehetősen pontosan megállapítható: 41 ezer 328 fő.¹⁰⁹³ Azonban ebben az 1945. január 27-én megindított szovjet ellencsapás veszteségei valószínűleg már nincsenek benne. Így harmadik székesfehérvári páncéloscsata egészében elszenvedett szovjet veszteségek sajnos csak közvetve állapíthatók meg.

Beregfy Károly honvédelmi miniszter az 1945. február 23-án megtartott koronatanácscon az alábbi szovjet veszteségeket ismertette a három „Konrad” hadművelettel kapcsolatban:

- 5138 hadifogoly;
- mintegy 80 ezer főnyi halott, sebesült és eltűnt;
- 1045 harckocsi és önjáró löveg;
- 2727 tüzérségi és páncéltörő löveg;
- 3114 aknavető;
- 2553 jármű.¹⁰⁹⁴

A német–magyar légiérő 1945. január 18 – február 12. között 102 szovjet repülőgép lelövését és további 44 repülőgép megromlását jelentette. A „Balck” seregcsoport szárazföldi csapatai legkevesebb 18 további repülőgépet lőttek le. Ez összesen 120 lelőtt szovjet repülőgépet tesz ki. A fenti adatok tartalmazzák a Dunától északra január második felében és február elején keletkezett szovjet veszteségeket is, de ezek a komáromi páncélosütközet vége után elhanyagolhatók voltak.

¹⁰⁸⁸ „Wespe” és Hummel önjáró tarackok és „Marder” önjáró páncéltörő ágyúk.

¹⁰⁸⁹ Ebből kettő Flakpanzer IV légvédelmi páncélos.

¹⁰⁹⁰ Két Sturmpanzer IV.

¹⁰⁹¹ Négy Panzer III(Fl.) lángszórós harckocsi.

¹⁰⁹² Krivosheev, G. F. (General Editor): Soviet Casualties and Combat Losses in the Twentieth Century. London, 1997. (A továbbiakban: Krivosheev) 152. és 263. o.

¹⁰⁹³ Vö. Krilov 66. o. és Krivosheev 110. o.

¹⁰⁹⁴ Lásd HL VKF 5114/1. vk. oszt. – 1945.

A németek adatai szerint a 3. Ukrán Front ellencsapásának kezdetétől, 1945. január 27-től¹⁰⁹⁵ 1945. február 10-ig a szovjetek az alábbi veszteségeket szenvedték:¹⁰⁹⁶

- 916 hadifogoly,
- 4372 halott,
- 216 tüzérségi löveg,
- 51 aknavető,
- 441 páncéltörő ágyú.

Mivel a sebesültek száma ez idő tájt a szovjet csapatoknál a halottak és eltűntek együttes adatainak mintegy háromszorosa volt, a 3. Ukrán Front teljes személyi veszteségét a harmadik székesfehérvári páncéloscsata második felében (1945. január 27–február 15. között) mintegy 21 ezer főre becsülhetjük.

Ez talán első pillantásra jelentős túlzásnak tűnhet. Ha azonban figyelembe vesszük, hogy például a Székesfehérvárt támadó 1. gárdagépesített hadtest 1945. február első négy napján összesen 2613 katonát veszített¹⁰⁹⁷, becslésünk bizonyára már nem tűnik olyan megalapozatlannak.

Sajnálatos módon könnyen elképzelhető, hogy a szovjet hadifoglyok egy jelentős részét a német–magyar csapatok az 1945. januári-februári harcok során még az elfogás helyszínén kivégezték. Legálábbis erre utal az a rendelet, amelyet a magyar 3. hadsereg és VIII. hadtest tett közzé február 20-án:

„A helységek visszafoglalása alkalmával – különösen rohamcsapatok által – hadifoglyoknak az arcvonalban való megölése szigorúan tilos, miután eme eljárást a későbbiekben a polgári lakosság sínyli meg.”¹⁰⁹⁸

Amennyiben a hadifoglyok megölése nem lett volna aggasztó mértékű, bizonyára nem hadtest- és hadseregarancsban foglalkoztak volna a jelenséggel. Külön szégyenletes, hogy az indoklásban nem az emberiségre vagy a hadi jogra hivatkoztak. Nem mentesít az sem, hogy a szovjetek bosszújától akarták megóvni az amúgy is sokat szenvedett civileket. A helymeghatározás („az arcvonalban”) pedig azt sejtetné, hogy a mögöttes területen továbbra is elnézték a gyilkosságokat?

A 3. Ukrán Front páncélos-veszteségeivel külön is foglalkozni kell. A harcok legjavát végigküzdő négy szovjet harckocsi-, gépesített- és lovashadtest összesen 482 darab végleges (állományból törölt) páncélos-veszteséget jelentett az 1945. január 18 – február 15. közötti időszakra:

- 18. harckocsihadtest: 192 harckocsi és önjáró löveg;
- 1. gárda-gépesített hadtest: 131 harckocsi és önjáró löveg,
- 5. gárda-lovashadtest: 26 harckocsi és önjáró löveg,
- 23. harckocsihadtest: 133 harckocsi és önjáró löveg.

Érdemes talán megvizsgálni a hat legtöbbet alkalmazott szovjet gyorsan mozgó hadtest végleges páncélos-veszteségeit a teljes időszak (1945. január 1–február 15.) alatt is:

¹⁰⁹⁵ A német dokumentum – valószínűleg elírás következtében – 1945. január 25-re teszi a szovjet ellencsapás kezdetét.

¹⁰⁹⁶ HL KTB/HGr. Stüd Abschlussmeldung Budapest. Ia Nr. 2191/45 geh. vom 16. 2. 1945 (629. tükercs 7213704. felvétel).

¹⁰⁹⁷ Lásd az 1. gárda-gépesített hadtest személyi veszteségjelentését. TsAOVS, f. 1. gd. MK., op. 1., d. 97.

¹⁰⁹⁸ Lásd HL M. kir. 1. huszárhadosztály 10. sz. 1. huszárhadosztály harcfigyelem-biztosító parancsnoki parancs, 1945. február 23.

Alakulat	Elvesztett harckocsi	Elvesztett önjáró lövegek	Páncélosvesztés összesen	Elesett katonák	Megsebesült katonák	Élőerő-vesztés összesen
18. hk. hdt.	185	73	258	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat
23. hk. hdt.	124	9	133	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat
1. gd. g. hdt.	157	45	202	2456 fő ¹⁰⁹⁹	4233 fő	6689 fő
2. gd. g. hdt. ¹¹⁰⁰	35	–	35	Nincs adat	Nincs adat	Nincs adat
7. g. hdt. ¹¹⁰¹	108	30	138	554 fő	1618 fő	2172 fő
5. gd. lov. hdt.	38	8	46	553 fő	2410 fő	2963 fő
Összesen	647	165	812	3563 fő	8261 fő	11 ezer 824 fő

Elheez még hozzá kell számítanunk a komáromi páncélosütközetben végleg elvesztett (legkevesebb 180) harckocsit és önjáró löveget, valamint a 3. Ukrán Front önálló harckocsi- és önjárótüzér-csapatának páncélos-veszteségét is. Utóbbi csak 1945 januárjában 102 páncélos (főleg SzU–76M önjáró löveg) volt.

Így a „Konrad” hadműveletekhez köthető teljes szovjet veszteség minden bizonnyal meghaladta az 1100 véglegesen elvesztett szovjet harckocsit és önjáró löveget.¹¹⁰² A 2. és 3. Ukrán Front a budapesti hadművelet 108 napja alatt együttesen 1766 páncélost veszített. Ezek alapján láthatjuk, hogy a szovjetek a „Konrad” hadműveletekkel összefüggésben, 46 nap alatt veszítették el a „budapesti” mennyiség több mint 60 százalékát.

Ezek után foglaljuk össze a felek veszteségeit a teljes időszakra (1945. január 1 – február 15.) vonatkozóan:

	Német csapatok	Szovjet csapatok	Arány
Élőerő-veszteség	(21 ezer német és kb. 4000 magyar ¹¹⁰³) Kb. 25 ezer fő	Kb. 62 ezer fő	1 : 2,5
Páncélos-vesztés (végleges)	322	1100	1 : 3,4

¹⁰⁹⁹ Az eltűntek (zömmel hadifogságba esett katonák) létszámát (812 fő) csak az 1. gárda-gépesített hadtest esetében ismerjük. E mennyiséget az elesettekkel együtt vettük figyelembe.

¹¹⁰⁰ E hadtestnél csak az 1945. januári veszteségeket vettük figyelembe, mert februárban már nem vetették be a szovjet ellencsapás során.

¹¹⁰¹ A 7. gépesített hadtest fenti adataiban nem szerepel a 16. gépesített dandárban összevont erők élőerő-vesztesége 1945. január 21. és február 4. között. A hadtest 1944. december 30-i és 1945. február 4-i létszámának különbsége 3597 fő. Feltehetően ennyi lehetett a magasabbegység megközelítő élőerő-vesztesége a teljes időszakban.

¹¹⁰² A 4. légiflotta csatarepülőgépei 1945. január 1 – február 15. között, 10 bevetési napon összesen 94 szovjet páncélos kilövését jelentették; ennek döntő többségét (77-et) január 2-8. között. A fennmaradó 36 napon az időjárás nem kedvezett a páncélvadász-repülőgépeknek.

¹¹⁰³ A magyar csapatok élőerő-veszteségeit hiteles dokumentumok hiányában csak becsülni tudjuk.

Mielőtt a Dunántúl keleti részén lezajlott másfél hónapos harcok értékelésébe kezdenénk, röviden ki kell tévünk arra, milyen hatása volt a három „Konrad” hadműveletből álló német ellentámadás-sorozatnak (s ezen belül a *harmadik székesfehérvári páncéloscsatának*) a bekerített Budapestet védő német–magyar csoportosítás helyzetére. Anélkül persze, hogy a budapesti csata egészét vagy akár a főváros ostromának részleteit elemzés tárgyává tennénk.

A magyar fővárost védő IX. SS-hegyihadtest és magyar I. hadtest csapatai 1944. december 24-től a pesti hídfő elestéig (1945. január 18-ig) többek között 13 szovjet lövészhadosztályt, két román gyaloghadosztályt, egy román lovashadosztályt¹¹⁰⁴, egy áttörő tűzérhadosztályt, egy légvédelmi tűzérhadosztályt, jelentős mennyiségű műszaki alakulatot és nagyszámú szovjet repülőgépet kötöttek le.¹¹⁰⁵

A bekerítés első arcvonalán, a budai oldalon felvonult 37. és 75. lövészhadtestek összesen hét lövészhadosztályt Tolbuhin marsall 1945. január 2-án a megindult „Konrad” fedőnevű német ellentámadások miatt *védelembé* rendelte, hogy elháríthassák a védők esetleges kitörési kísérleteit. Ezért az arcvonal helyzete itt január második feléig (a „Konrad 3” kudarcáig) alig változott. A harcok persze nem szüneteltek, de a küzdelem súlypontja mégis a pesti hídfőben volt.¹¹⁰⁶

A pesti oldal január 18-i elfoglalása után a keleti hídfőben harcoló szovjet erők egy részét (a 30. lövészhadtest három hadosztályát és a 18. gárda-lövészhadtest 68. gárda-lövészhadosztályát) nem a budai oldalra csoportosították át, hanem Dunaföldvárhoz, a „Konrad 3” hadművelet keretében támadó 3. páncélos hadosztály előretörésének feltartóztatására.¹¹⁰⁷

A Budapestet ostromló szovjet erők jelentősek voltak ugyan, de a 2. és 3. Ukrán Front legtöbb magasabbegysége mégsem a magyar főváros elfoglalásával volt lekötve.

A „Balck” seregcsoport hadtestei Budapesttől nyugatra és a Dunától északra 1944. december 20-a után ezzel szemben – német adatok szerint – mintegy 57 lövészhadosztállyal, három harcokcsihadtesttel, öt gépesített-hadtesttel, két lovashadtesttel, négy áttörő tűzérhadosztállyal, négy légvédelmi tűzérhadosztállyal, öt-hét páncéltörő tűzérhadosztállyal, három aknavetődandárral és két légi hadsereg alakulataival vívtak másfél hónapon át igen heves harcokat.¹¹⁰⁸

A német 6. és a magyar 3. hadsereg csapatai mindent elkövettek annak érdekében, hogy a két szovjet front csapatai ne törhessenek tovább nyugat-északnyugat felé, s a Budapesten bekerített saját erőikkel ismét kapcsolatot létesíthessenek.

Összefoglalva: míg az egyre romló anyagi és egészségügyi körülmények közepette is bátran kitartó budapesti védőkkel szemben január 16-tól folyamatosan csökkent a szovjet és román hadosztályok száma, addig a Budapesttől nyugatra tomboló harcok egyre több szovjet erő bevetését igényelték.

Ezeknek a küzdelmeknek a gerincét véleményünk szerint 1945. január 18. és február 15. között a harmadik székesfehérvári páncéloscsata képezte.

Vajon indokolt-e a „páncéloscsata” kifejezés a Kelet-Dunántúlon 1945. január–februárban lezajlott német és szovjet hadműveletek jellemzésére? Ehhez meg kell vizsgálnunk az összetett szó mindkét tagját.

A „páncélos” jelző véleményünk szerint már csak azért is indokolt, mert a „Balck” seregcsoport részéről a harcok súlyát mind támadásban, mind pedig védelemben alapvetően két páncélos hadtest viselte. Ezeknek a hadtesteknek a főerőit öt német és egy magyar páncélos hadosztály, egy hatodik német páncélos hadosztály páncélozott harccsoportja, egy páncélosokkal is rendelkező lovashadosztály, két (Tiger) nehézpáncélos-osztály, egy önálló (Panther) páncélososztály, egy német rohamtűzérhadosztály, két magyar rohamtűzérhadosztály és egy német rohampáncélos-osztály alkotta. Ezzel szemben mindössze egy német és egy magyar gyaloghadosztály tartozott állományukba, s ráadásul nem is a csata teljes időszaka alatt. Emlékezzünk rá, hogy a IV. SS-páncélos hadtest támadása például 1945. január 18-án kizárólag páncélos hadosztályokkal indult meg!

Szovjet oldalon a harcok során jelentős lövészerek mellett két harcokcsihadtest, három gépesített-hadtest, egy páncélosokkal is felszerelt lovashadtest, egy önálló gépesített-dandár, valamint számos önálló önjáró tűzerezred és osztály, illetve harcokcsiezred került bevetésre. Ezek az erők alig maradtak el az alföldi (korábbi megközelítések szerint debreceni) páncéloscsatában alkalmazott három harcokcsihadtesttől, két gépesített-hadtesttől és három lovashadtesttől.

Ami a „csata” meghatározás indokoltságát illeti: sietünk jelezni, hogy a fogalmat nem a mai katonai terminológiában használatos értelemben alkalmazzuk.

A csata egy elfogadott definíció szerint „*a hadviselő felek főerői által, korlátozott térségben végrehajtott, a háború menetét és kimenetelét befolyásoló tevékenységek összessége*”.¹¹⁰⁹

Azonban a korabeli magyar és német katonai szóhasználatban a csatának más jelentése is volt: olyan összecsapásokra is alkalmazták a fogalmat, amelyek egy hadseregcsoport vagy hadsereg tevékenységére bírtak jelentős befolyással.¹¹¹⁰

Jelen esetben ez utóbbiról van szó, hiszen a Mezőföldön lezajlott harcok a német „Balck” seregcsoporton keresztül a Dél Hadseregcsoportra legalább akkora hatással voltak, mint a szovjet 3. Ukrán Frontra, amelynek három hadseregét is érintették az események. Bizonyos szempontból a csata még a 2. Ukrán Frontra is kihatott, hiszen állományából jelentősebb erőket (egy összefegyveremmi hadsereget, valamint két lövész- és egy harcokcsihadtestet) volt kénytelen átadni a súlyos helyzetbe került déli szomszéd megsegítésére.

Ezek alapján indokoltnak tartjuk a páncéloscsata fogalom használatát. A harmadik székesfehérvári páncéloscsata¹¹¹¹ megítélésünk szerint szervesen illeszkedik a budapesti csata hadművelet-sorozatába, s egyben annak záró fejezete.

A harmadik székesfehérvári páncéloscsata szerves része volt annak a német ellentámadás-sorozatnak, amelyet a Dél Hadseregcsoport erői 1945. január 1. és 1945. március 15. között hajtottak végre.¹¹¹²

¹¹⁰⁹ Lexikon 67. o.

¹¹¹⁰ Lexikon 67. o.

¹¹¹¹ A sorszámozást azért tartjuk indokoltnak, mert 1944. december 20-27. között és 1945. január második hetében már lezajlott egy-egy páncélosütököt Székesfehérvár térségében.

¹¹¹² A német–magyar csapatok összesen öt támadást indítottak. A három „Konrad” hadművelet a budapesti csata keretében zajlott le. A negyedik

A harmadik székesfehérvári páncéloscsata első szakasza a „Konrad 3” hadművelet volt, amelynek célja a Budapesttel való kapcsolat megteremtése (ha tetszik, a város felmentése) és a Dunántúlon hídfőt foglalt szovjet 3. Ukrán Front Duna – Vértes hegység között elhelyezkedő erőinek utánpótlástól való elvágása volt. A német támadás annak január 27-én történt felfüggesztéséig egyik kitűzött hadműveleti célját sem érte el, mégis elhamarkodott dolog lenne emiatt a „Konrad 3” hadműveletet teljesen sikertelennek minősíteni. A német páncélos csapatok január 19-én, alig 27 órnyi harc után kettévágták a 3. Ukrán Front védelmét. Ezután egymás után zúzták szét a részenként bevetett szovjet (főleg páncélos-) tartalékokat. Január 22-én a németek magyar segítséggel visszafoglalták Székesfehérvárt, a Dunántúl egyik legjelentősebb közlekedési csomópontját. A IV. SS-páncélos hadtest csapatai január 25-ig heves anyagcsatában megtizedelték a 3. Ukrán Front utolsó tartalékaként bevetett 5. gárda-lovashadtestének és 1. gárda-gépesített hadtestének csapatait is. A harcok során maguk a németek is jelentékeny veszteségeket szenvedtek (elsősorban élőerőben), és az idő is ellenük dolgozott.

Ebben a helyzetben – január 26-án – a 3. Ukrán Front önerőiből már nem volt képes megállítani a német támadást. Ha a 2. Ukrán Fronttól nem kapta volna meg a nagyjából feltöltött 23. harcokcsihadtestet és a 104. lövészhadtestet, a német páncélos csapatok valószínűleg elérték volna a budai szovjet bekerítés első arcvonalát. Más kérdés, hogy át tudták volna-e törni azt, vagy sem. Úgy véljük, hogy az erősen leharcolt, harc képes páncélgánatosokkal már alig rendelkező német páncélos hadosztályok nem boldogultak volna a budai elővárosok házai között védekező szovjet lövész hadosztályokkal.

Az ostrom ekkorra már a IX. SS-hegyihadtest minden tartalékát felemészítette. Így a németek „bentről” aligha kaphattak volna támogatást. Mivel a „páncélos folyosó” szárnyainak fedezésére a „Balck” seregcsoportnak sem voltak bevethető tartalékai, előbb-utóbb a Budapestig előretört páncélozott harccsoportok mögött a szovjet lövész hadosztályok ismét összecsaptak volna. A kisszámú, még bevethető német páncélosra üzemanyag- és lőszerutánpótlás hiányában biztos pusztulás várt volna.

Ilyen körülmények között megítélésünk szerint helyes volt Balck tábornok döntése, miszerint először egy északnyugati irányú támadással a IV. SS-páncélos hadtest balszárnyát fenyegető szovjet erőket kellett volna megsemmisíteni. Erről később így vélekedett:

„A Váli-víznél nehéz döntést kellett hozni. Azonnali előrenyomulás Budapest felé, ahogy Gille akarta, vagy először a balszárnyunkon lévő ellenséges csoportosítás megsemmisítése, amihez a IV. SS-páncélos hadtesten kívüli még a III. páncélos hadtestet is bevetettük.

A Budapest felé való előrenyomulás legjobb esetben is csak arra vezetett volna, hogy egy helyett két SS-hadtest lett volna a városban, hiszen a meg nem semmisített oroszokon át visszafelé vezető út nyitva tartására nem voltak erőink.”¹¹¹³

A „Konrad 3” hadművelet véleményünk szerint alapvetően két összetett ok miatt nem érte el kitűzött hadműveleti céljait. Ez a két ok az erőtlenség és a késedelem volt. A támadás erőtlenül folyt, mert:

(„Südwind”) hadművelet február 17-től a garami hídfő felszámolásával előkészítette a legnagyobb szabású ellentámadást, amely március 6-án „Frühlingserwachen” fedőnéven indult azzal a céllal, hogy a 3. Ukrán Front erőit a Dunántúlról a Duna keleti partjára szorítsa vissza.

¹¹¹³ Balck-napló 12. o.

- már eleve elégtelen erővel indult (főként a hatáson páncéltörő fegyverekkel felszerelt, harcedzett gyalogság hiányzott);
- a páncélos hadosztályok közvetlen légítámogatása és a légifelderítés elégtelen volt, mert a 4. légiflotta I. repülőhadtestének repülőgépei mennyiségi tekintetben jelentős hátrányban voltak a 17. (és részben az 5.) légi hadsereggel szemben, ráadásul a mostoha időjárás is erősen hátráltatta a bevetéseket (bár ez a szovjeteket ugyanúgy sújtotta);
- a támadás kezdeti sikereinek kifejlesztésére nem voltak további bevethető német tartalékok;
- az erők összpontosított támadás helyett mind térben, mind pedig időben szétaprózódtak (például Székesfehérvár „ad hoc” visszafoglalása, vagy a Sárospatak – Aba – Perkáta körüli harcok);
- a „Balck” seregcsoport egyedül próbálkozott: támadását különböző okokból sem a 2. páncélos hadsereg, sem a német 8. hadsereg nem támogatta aktív tevékenységgel; így a szovjet tartalékok viszonylag szabadon átcsoportosíthatók maradtak.

A támadás jelentős idővesztést is szenvedett, mert:

- a műszaki biztosítás sokszor elégtelennek bizonyult (például a Sárköz-csatánál való átkelésnél);
- a lőszer-, üzemanyag- és élelmiszer-utánpótlás nem egy esetben akadózott (már a támadás első napjaiban is), részben szállítási nehézségek, részben a szükséges készletek elégtelensége miatt;
- a harcászati szinten kiválóan bevált feladat-orientált harcvezetési felfogás, illetve az írott parancsok hiánya hadsereg- és hadtest-szinten nem egy esetben vezetési anomáliákat okozott, amelyeket tovább súlyosbított Balck és Gille személyes ellentéte.

A szovjetek kétirányú ellencsapása, s ezzel a páncéloscsata második szakasza 1945. január 27-én vette kezdetét. Érdekes módon a szovjetek támadása sem érte el összes kijelölt hadműveleti célját. A Budapest felé törő német páncélos hadosztályokat a szovjetek visszavonulásra kényszerítették, de nem tudták bekeríteni és szétzúzni őket (noha kisebb harccsoportokat átmenetileg sikerült elvágniuk). A 4. gárdahadsereg és a 26. hadsereg támadása kezdetben igen lassan haladt, és rendkívül súlyos szovjet veszteségeket eredményezett. Elég, ha csak a 23. harcokcsihadtest január 27-i véres kudarcára utalunk a „pázmándi zsák” elleni támadás során.

A január 31-én Székesfehérvár ellen megindított szovjet támadás is csupán annyi eredménnyel járt, hogy a város elvesztése miatt aggodó német katonai vezetés visszavonta páncélos csapatjait a Dunától, hogy egy részükkel megerősítse Székesfehérvár védelmét. A várost a német–magyar csapatok így már tartani tudták. A Székesfehérvár körül kialakult harcokban a szovjet hadseregek viszont maradék páncélos erejüket is elvesztették. Emiatt még jóval azelőtt védelemre kényszerültek, hogy a január 17-én tartott korábbi arcvonalat elérték volna. A 3. Ukrán Front tehát az eredeti helyzetet nem tudta visszaállítani.

A németek kezén maradt a Margit-állás Székesfehérvár és a Bala-ton között visszafoglalt szakasza, amelynek február 9-15. között súlyos helyi jelentőségű harcok során megtisztított előtere „erkélyként” nyúlt be a Mezőföldre. Ez a „székesfehérvári erkély” lett később kiindulópontja a második világháború utolsó nagyobb német offenzívájának, a „Frühlingserwachen” hadműveletnek.

Nem mellékes körülmény, hogy a 3. Ukrán Front Dunántúlon harcoló csapatai az 1944. december végén elért arcvonalhoz képest másfél hónap alatt egy méterrel sem jutottak tovább nyugat felé. Bár a hadászati helyzet szempontjából túl nagy jelentősége nem volt, ténykérdés, hogy a németek januári ellentámadás-sorozata a szovjet csapatokat keleti irányban még kissé vissza is szorította.

¹¹⁰⁴ A román 7. hadtest három hadosztálya 1945. január 16-án kivált a fővárost ostromló csoportosításból.

¹¹⁰⁵ Lásd Tóth i. m. 202. o., Zaharov 471–473. o.

¹¹⁰⁶ Tóth 245. o.

¹¹⁰⁷ Tóth 246. o.

¹¹⁰⁸ HL KTB/HGr. Süd Abschlussmeldung Budapest. Ia Nr. 2191/45 geh. vom 16. 2. 1945 (629. tekerics 7213703. felvétel).

A szovjetek megakadályozták a Budapesten bekerített védők felmentését, és nehéz harcok árán végül birtokba vették a magyar fővárost. Ezzel inkább jelentős politikai, mintsem katonai sikert könyvelhettek el. Hiszen amióta a 3. Ukrán Front megvetette a lábát a Dunántúlon és segédkezett a magyar főváros nyugati irányból való bekerítésében, Budapestnek német szempontból különösebb hadműveleti jelentősége már nem maradt. Leszámítva persze Hitler illuzórikus terveit és utasításait.

A németek viszont az 1945. január-februári harcok során annyira legyengítették a 3. Ukrán Front zömében feltöltött csapatait, hogy azok egyelőre kizárólag védelemre voltak alkalmasak.

Mindez akkor történt, amikor a berlini irányban támadó szovjet csapatok az Odera nyugati partján foglalt hídfőikben csupán 65 km-re voltak a Harmadik Birodalom fővárosától. Mivel a nyugati frontról időközben a legnagyobb titokban megkezdődött a 6. páncéloshadserg SS-páncéloshadtesteinek Magyarországra szállítása, a németek a térségben megőrizték a hadműveleti kezdeményezést, és napokon belül újabb támadó hadművelet indítására is vállalkozhattak.

Összefoglalva: a szovjet hadműveleti tartalékok túlerejének és a német páncéloscsapatok harcászati fölényének összecsapása a harmadik székesfehérvári páncéloscsata végén döntetlen helyzetet eredményezett. Ez véleményünk szerint a háborúnak ebben a késői szakaszában a hadászati védelemben lévő német fél számára némi haladékot, s emiatt szerény elhárító sikert jelentett.

A „Balck” seregszámát a három „Konrad” hadműveletben a vé-

delem pajzsa mögül – a rendelkezésre álló német páncéloscsapatok képében – egy kezdetben meglehetősen éles karddal harcolt. E karddal Balck páncélos tábornok a január 1-6. közötti harcokban egy erőteljeset döfött a 4. gárdahadsereg védelmébe, de az áteszportosított szovjet tartalékok végül bordák módjára felfogták a csapást a létfontosságú „szerv”, Bicske előtt.

A németek a „Konrad 2” idején a kardot megforgatták a 46. hadsereg védelmében is, kiegészítve a „Breith” hadtestcsoporthoz tartozó 12. és 13. gárdahadseregével Zámolynál. Ám Hitler parancsára január 12-én a pengét kénytelenek voltak kihúzni a 3. Ukrán Front ekkor már erősen vérző sebéből.

A „Konrad 3” keretében a németek már nem szúrtak, hanem vágta a páncéloscsapatok – erősítések révén újfent – kardjával. Meglehetősen gyorsan és mélyen, hiszen 1945. január 19-én a logisztikai ütdőrként működő Dunáig kettészelték a 3. Ukrán Front védelmét. Balck tábornok azonban most sem rántotta fel a fegyvert a Tolbuhin csapatainak gyomrában, mert a „menetrendszerűen” érkező tartalékokban az ismét elakadt. A német 6. hadsereg parancsnoka ezután egyet tehetett: jobbra-balra rángatva úgy húzta vissza páncélos kardját, hogy az a leg súlyosabb sebet hagyja maga után.

Ez ugyan sikertült, de közben a páncéloscsapatok pallója is menthetetlenül kicsorbult. Olyannyira, hogy már nem érte meg újfent. Hárításra még jó volt, de támadni többé már nem lehetett vele. Ha a Dél Hadseregszámát ismét támadni akart, új kardra volt szüksége, amely ezúttal a nyugati hadszíntérről érkezett.

Függelék

1. számú függelék

A 3. Ukrán Front 4. gárdahadseregének és front-közvetlen alakulatainak hadrendje 1945. január 1-jén

4. gárdahadsereg

20. gárda-lövészhadtest

- 5. gárda légideszant hadosztály
 - o 1., 11., 16. gárda légideszant lövészezred
 - o 6. gárda légideszant tüzérezred
- 7. gárda légideszant hadosztály
 - o 18., 21., 29. gárda légideszant lövészezred
 - o 10. gárda légideszant tüzérezred
- 40. gárda-lövészhadosztály
 - o 111., 116., 119. gárda-lövészezred
 - o 90. gárda-tüzérezred

21. gárda-lövészhadtest:

- 62. gárda-lövészhadosztály
 - o 182., 184., 186. gárda-lövészezred
 - o 131. gárda-tüzérezred
- 69. gárda-lövészhadosztály
 - o 204., 206., 208. gárda-lövészezred
 - o 79. gárda-tüzérezred

31. gárda-lövészhadtest:

- 4. gárda-lövészhadosztály
 - o 3., 8., 11. gárda-lövészezred
 - o 23. gárda-tüzérezred
- 34. gárda-lövészhadosztály
 - o 103., 105., 107. gárda-lövészezred
 - o 84. gárda-tüzérezred
- 80. gárda-lövészhadosztály
 - o 217., 230., 232. gárda-lövészezred
 - o 90. gárda-tüzérezred

68. lövészhadtest:

- 52. lövészhadosztály
 - o 429., 431., 439. lövészezred
 - o 1028. tüzérezred
- 93. lövészhadosztály
 - o 51., 129., 266. lövészezred
 - o 100. tüzérezred
- 223. lövészhadosztály
 - o 1037., 1039., 1041. lövészezred
 - o 818. tüzérezred

135. lövészhadtest:

- 41. gárda-lövészhadosztály
 - o 122., 124., 126. gárda-lövészezred
 - o 89. gárda-tüzérezred
- 84. lövészhadosztály
 - o 41., 201., 382. lövészezred
 - o 74. tüzérezred
- 252. lövészhadosztály
 - o 924., 928., 952. lövészezred
 - o 787. tüzérezred

Hadsereg-közvetlen alakulatok:

- 123. ágyús tüzérdandár
- 438. önálló páncéltörő tüzérezred
- 466. aknavetőezred
- 257. légvédelmi tüzérezred
- 56. műszaki dandár
- nyolc (80., 13., 44., 69., 75., 85., 110., 122.) gárda önjáró tüzérosztály (SzU–76M)

A 3. Ukrán Front közvetlen alárendeltségében:

5. gárda-lovashadtest:

- 11. gárda-lovashadosztály
 - o 37., 39., 41. gárda-lovasezred
 - o 71. harckocsiezred
 - o 182. gárda tüzér-aknavetőezred
- 12. gárda-lovashadosztály
 - o 43., 45., 47. gárda-lovasezred
 - o 60. harckocsiezred
 - o 184. gárda tüzér-aknavetőezred
- 63. lovashadosztály
 - o 214., 220., 223. lovasezred
 - o 54. harckocsiezred
 - o egy tüzér-aknavetőezred
- 1896. önjáró tüzérezred (SzU–76M)
- 150. gárda önálló páncéltörő tüzérezred (76 mm-es)
- 5. gárda önálló páncéltörő tüzérosztály
- 72. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérosztály
- 9. gárda aknavetőezred
- 585. légvédelmi tüzérosztály (37 mm-es)

1. gárda-gépesítetthadtest (1945. január 3-tól):

- 1. gárda-gépesítettdandár (benne a 18. gárda-harcokosci-
ezred, M4A2)
- 2. gárda-gépesítettdandár (benne a 19. gárda-harcokosci-
ezred, M4A2)
- 3. gárda-gépesítettdandár (benne a 20. gárda-harcokosci-
ezred, M4A2)
- 9. gárda-harcokocsidandár (M4A2)
- 382. gárda önjáró tüzérezred (SzU–100)
- 1453. önjáró tüzérezred (SzU–100)
- 1821. önjáró tüzérezred (SzU–100)
- 267. aknavetőezred
- 407. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérosztály
- 1699. légvédelmi tüzérezred (37 mm-es)
- 11. gárda motorkerékpáros-zászlóalj

2. gárda-gépesítetthadtest:

- 4. gárda-gépesítettdandár (benne a 23. gárda-harcokosci-
ezred, T–34/85)
- 5. gárda-gépesítettdandár (benne a 24. gárda-harcokosci-
ezred, T–34/85)
- 6. gárda-gépesítettdandár (benne a 25. gárda-harcokosci-
ezred, T–34/85)
- 37. gárda-harcokocsidandár (T–34/85)
- 30. gárda nehézharckocsi-ezred (ISz–2)
- 251. gárda önjáró tüzérezred (SzU–85)
- 1509. önjáró tüzérezred (SzU–76M)
- 524. aknavetőezred
- 408. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérosztály
- 159. légvédelmi tüzérezred (37 mm-es)
- 99. gárda motorkerékpáros-zászlóalj

7. gépesített-hadtest:

- 16. gépesített-dandár (benne az 58. harckocsiezred, T–
34/85)
- 63. gépesített-dandár (benne a 84. harckocsiezred, T–
34/85)
- 64. gépesített-dandár (benne a 177. harckocsiezred, T–
34/85)
- 41. gárda-harcokocsidandár (T–34/85)
- 78. gárda nehézharckocsi-ezred (ISz–2)
- 1289. önjáró tüzérezred (SzU–85)
- 1440. önjáró tüzérezred (SzU–76M)
- 109. önálló páncéltörő tüzérezred (76 mm-es)
- 614. aknavetőezred
- 40. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérosztály
- 1713. légvédelmi tüzérezred (37 mm-es)
- 94. motorkerékpáros-zászlóalj

18. harckocsihadtest:

- 110. harckocsidandár (T–34, T–34/85)
- 170. harckocsidandár (T–34, T–34/85)
- 181. harckocsidandár (T–34, T–34/85)
- 32. gépkocsizó lövészdandár
- 363. gárda nehéz önjáró tüzérezred (ISzU–122)
- 1438. önjáró tüzérezred (SzU–85, később ISzU–152 is!)
- 452. könnyű tüzérezred (76 mm-es)
- 1000. önálló páncéltörő tüzérezred (76 mm-es)
- 292. aknavetőezred

- 106. gárdaaknavető- (sorozatvető-) tüzérosztály
- 1694. légvédelmi tüzérezred (37 mm-es)
- 78. motorkerékpáros-zászlóalj

- 1. gárda megerősített körlet
- 32. gárda-gépesítettdandár (T–34)
- 249. önálló harckocsiezred (T–34)
- 22. kiképző-harcokocsiezred (ISz–2, KV, T–34, T–60, T–70, Mk2,
Mk3, SzU–76M, SzU–85, SzU–152)
- 366. gárda nehéz önjáró tüzérezred (ISzU–122 és ISzU–152)
- 864. önjáró tüzérezred (SzU–76M)
- 991. önjáró tüzérezred (SzU–76M)
- 1201. önjáró tüzérezred (T–34)
- 1202. önjáró tüzérezred (SzU–76M)
- 1891. önjáró tüzérezred (SzU–76M)
- 112. gárda önjáró tüzérosztály (SzU–76M)
- 432. gárda önjáró tüzérosztály (SzU–76M)
- 3. gárda motorkerékpáros-ezred (T–34)
- 53. motorkerékpáros-ezred (T–34)
- 252. kételtű úszógépkocsi-zászlóalj
- 67. motorkerékpáros-zászlóalj
- 10. önálló géppisztolyos-zászlóalj

7. áttörő tüzérhadosztály:

- 11. könnyű tüzérdandár
- 17. ágyús tüzérdandár
- 9. gárda ágyús tüzérdandár
- 25. tarackos tüzérdandár
- 105. távolra ható tarackos tüzérdandár
- 3. aknavető-dandár

9. áttörő tüzérhadosztály:

- 26. könnyű tüzérdandár
- 30. ágyús tüzérdandár
- 115. ágyús tüzérdandár
- 23. tarackos tüzérdandár
- 110. aknavető-dandár

- 506. hadtest tüzérezred
- 152. tarackos tüzérezred
- 274. tarackos tüzérezred
- 7. önálló páncéltörő tüzérdandár
- 9. önálló páncéltörő tüzérdandár
 - 338. önálló páncéltörő tüzérezred
 - 762. önálló páncéltörő tüzérezred
- 12. önálló páncéltörő tüzérdandár (57 és 76 mm-es)
- 42. önálló páncéltörő tüzérdandár
 - 1961. önálló páncéltörő tüzérezred
 - 1962. önálló páncéltörő tüzérezred
 - 1963. önálló páncéltörő tüzérezred
- 49. önálló páncéltörő tüzérdandár
- 521. önálló páncéltörő tüzérezred
- 595. önálló páncéltörő tüzérezred
- 1312. önálló páncéltörő tüzérezred
- 251. önálló páncéltörő tüzérosztály
- 23. aknavető-dandár
- 28. gárda aknavető-dandár
- 25. gárda aknavetőezred
- 35. gárda aknavetőezred
- 45. gárda aknavetőezred
- 47. gárda aknavetőezred

- 51. gárda aknavetőezred
- 58. gárda aknavetőezred
- 61. gárda aknavetőezred
- 87. gárda aknavetőezred

3. légvédelmi tüzérhadosztály:

- 1084. légvédelmi tüzérezred
- 1089. légvédelmi tüzérezred
- 1114. légvédelmi tüzérezred
- 1118. légvédelmi tüzérezred

4. légvédelmi tüzérhadosztály:

- 253. gárda légvédelmi tüzérezred
- 254. gárda légvédelmi tüzérezred
- 268. gárda légvédelmi tüzérezred
- 606. légvédelmi tüzérezred

9. légvédelmi tüzérhadosztály:

- 800. légvédelmi tüzérezred
- 974. légvédelmi tüzérezred
- 981. légvédelmi tüzérezred
- 993. légvédelmi tüzérezred

22. légvédelmi tüzérhadosztály:

- 1335. légvédelmi tüzérezred
- 1341. légvédelmi tüzérezred
- 1347. légvédelmi tüzérezred
- 1353. légvédelmi tüzérezred

- 258. gárda légvédelmi tüzérezred
- 271. gárda légvédelmi tüzérezred
- 82. légvédelmi tüzérezred
- 241. légvédelmi tüzérezred
- 247. légvédelmi tüzérezred
- 303. légvédelmi tüzérezred
- 470. légvédelmi tüzérezred
- 579. légvédelmi tüzérezred
- 626. légvédelmi tüzérezred
- 1384. légvédelmi tüzérezred
- 1474. légvédelmi tüzérezred
- 60. önálló légvédelmi tüzérosztály
- 139. önálló légvédelmi tüzérosztály
- 227. önálló légvédelmi tüzérosztály
- 504. önálló légvédelmi tüzérosztály

- 11. rohamutász-dandár
- 12. rohamutász-dandár
- 44. gépkocsizó műszaki dandár
- 2. pontonos hidászdandár
- 5. pontonos hidászdandár
- 2. gépkocsizó pontonos hidászezred
- 6. gépkocsizó pontonos hidászezred
- 8. gépkocsizó pontonos hidászezred
- 64. önálló aknavető műszaki zászlóalj
- 76. önálló aknavető műszaki zászlóalj

- 5. önálló lángszóró-zászlóalj
- 23. önálló lángszóró-zászlóalj
- 30. önálló lángszóró-zászlóalj
- 31. önálló lángszóró-zászlóalj

2. sz. függelék:

A szemben álló légierők 1945 januárjában

1. A német 4. légiflotta 1945. január 10-én.¹¹¹⁴

Alakulat	Repülőgéptípus	Rendelkezésre áll	Ebből bevethető
51/II. vadászrepülő-osztály	Bf 109 G14, G6, G6/U4	36	26
52/II. vadászrepülő-osztály	Bf 109 G6, G6/U4, G14, G14/U4, G10/U4	34	30
53/I. vadászrepülő-osztály	Bf 109 G6, G6/U4, G14, G14/U4, G10/U4	19	18
76. vadászrepülő-ezred törzs	Bf 109 G14	4	4
Vadászrepülő-csapatok összesen		93	78
4. bombázórepülő-ezred törzs	He 111	1	1
4/I. bombázórepülő-osztály	He 111	25	22
4/II. bombázórepülő-osztály	He 111	23	12
4/III. bombázórepülő-osztály	He 111	24	11
4/IV. bombázórepülő-osztály	He 111	14	10
Bombázórepülő-csapatok összesen		87	56

¹¹¹⁴ BA–MA RL 2 III, valamint Price, Alfred: A Luftwaffe utolsó éve. 1944. május – 1945. május. Debrecen, 2002. 163–164. o.

Alakulat	Repülőgéptípus	Rendelésre áll	Ebből bevethető
2. csatarepülő-ezred törzs	Fw 190 F8, Ju 87 G2	10	7
2/I. csatarepülő-osztály	Fw 190 F8, R1	32	23
2/II. csatarepülő-osztály	Fw 190 G8, R1	34	29
2/III. csatarepülő-osztály	Ju 87 D5	35	29
2/10. páncélvadász-század	Ju 87 G2, D5	10	9
Összesen		121	97
10. csatarepülő-ezred törzs	Fw 190 F8	3	1
10/I. csatarepülő-osztály	Fw 190 F8	22	17
10/II. csatarepülő-osztály	Fw 190 F8	23	19
10/III. csatarepülő-osztály	Fw 190 F8	21	20
Összesen		69	57
9/14. csatarepülő- (páncélvadász-) század	Hs 129 B2	14	Kb. 10
Csatarepülő-csapatok összesen		204	Kb. 164
5. éjszakai csatarepülő-osztály	Go 145, Ar 66	47	39
7. éjszakai csatarepülő-osztály	Hs 126, Fiat CR. 42	54	37
10. éjszakai csatarepülő-osztály	Ju 87	30	25
Éjszakai csatarepülő-csapatok összesen		131	101
2. távfelderítő repülőosztály	Ju 88, Ju 188	25	17
33. felderítő repülőosztály	Ju 88	13	10
121. felderítő repülőosztály	Ju 188	8	5
Éjszakai távfelderítő repülőosztály	Do 217, Ju 88	7	6
Távfelderítő repülőcsapatok		53	38
12. közelfelderítő repülőosztály	Bf 109, Ju 88	23	16
14. közelfelderítő repülőosztály	Bf 109, Fw 189	46	35
Horvát közelfelderítő repülőszázad	Bf 109, Hs 126	24	16
Közelfelderítő repülőcsapatok		93	67
2/II. szállítórepülő-osztály	Ju 52	11	11
2/III. szállítórepülő-osztály	Ju 52	28	16
3/II. szállítórepülő-osztály	Ju 52	31	22
Szállítórepülő-csapatok		70	49
A 4. légiflotta német erői mindösszesen: ¹¹¹⁵		731	Kb. 553

¹¹¹⁵ Futár- és időjárás-előrejelző repülőgépek nélkül.

2. A 4. légiflotta alárendeltségében harcoló magyar 102. repülődandár¹¹¹⁶ és 101. vadászipiló-ezred erői 1945. január 10-én:¹¹¹⁷

Alakulat	Repülőgéptípus	Rendelésre áll	Ebből bevethető
101. vadászipiló-ezred törzs	Bf 109 G14/U4	12	12
	Fi 156	1	1
	Bf 108	1	1
101/I. vadászipiló-osztály	Bf 109 G14/U4	13	10
	Bf 109 G4/U4 AM	13	11
	Fw 58	1	1
	Fi 156	1	1
	Levente	3	2
101/II. vadászipiló-osztály	Bf 109 G14/U4	30	24
	Bf 109 G6/U4	3	3
101/6. (kiképző) vadászipiló-század	Bf 109 G6/U4	13	9
	Bü 131	2	1
	Fw 58	1	0
	Összesen	94	76
102/1. vadászipiló-század	Bf 109 G6	7	3
	Bf 109 G4	1	1
	Bf 109 G14/U4	2	2
	Bf 109 G14	2	1
	Bf 109 G10/U4	5	5
	Fw 58	1	1
	Levente	1	1
102/2. vadászipiló-század	Bf 109 G6	4	2
	Bf 109 G14/U4	1	1
	Bf 109 G14	1	0
	Bf 109 G10/U4	7	2
	Fw 58	1	1
	Bü 131	1	1
Két vadászipiló-század összesen		34	21
Vadászipiló-csapatok összesen		128	97
102. gyorsbombázó-osztály törzs	Me 210 AS	1	1
102/1. gyorsbombázó-század	Me 210 AS	5	4
102/2. gyorsbombázó-század	Me 210	9	6
102/3. gyorsbombázó-század	Me 210 AS	10	6
Gyorsbombázó csapatok összesen		25	17
102/1. csatarepülő-század	Fw 190 F8/R1	15	10
	Bf 108	1	1
Magyar repülőcsapatok összesen		169	125

3. A szovjet 17. légi hadsereg erői 1945. január 1-jén:¹¹¹⁸

- 10. csatarepülő-hadtest
 - o 136. csatarepülő-hadosztály
 - o 189. csatarepülő-hadosztály
 - o 306. csatarepülő-hadosztály

Összesen: 171 bevethető csatarepülőgép

¹¹¹⁶ A 102. repülődandár közelfelderítő repülőszázadát akkor fegyverezték át Bf 109-re, a 102/2. csatarepülő-század pedig felszerelés alatt állt. A 102. futárrepülő-század hét repülőgépét a táblázat nem tartalmazza.

¹¹¹⁷ BA-MA RL 2 III/734.

¹¹¹⁸ Budapestszkaja operacija 134. o.

- 244. bombázórepülő-hadosztály
- 262. éjszakai bombázórepülő-hadosztály

Összesen: 82 bevethető bombázó-repülőgép

- 194. vadászrepülő-hadosztály
- 288. vadászrepülő-hadosztály
- 295. vadászrepülő-hadosztály

Összesen: 214 bevethető vadászrepülőgép

- 39. felderítő repülőezred
- 96. tűzerfelderítő repülőezred

Összesen: 42 bevethető felderítő repülőgép

- 3. egészségügyi repülőezred
- 282. futárrepülő-ezred

Összesen: 94 bevethető repülőgép

A 17. légi hadseregben összesen: 603 bevethető repülőgép.

3. sz. függelék:

A 3. Ukrán Front harckocsi- és önjárólöveg-állománya 1945. január 1-jén¹¹¹⁹

Alakulat	Üzemképes			Közepes és nagyjavítás alatt			Teljes állomány		
	Harckocsi	Önjáró löveg	Összesen	Harckocsi	Önjáró löveg	Összesen	Harckocsi	Önjáró löveg	Összesen
18. hk. hdt.	117	34	151	17	3	20	134	37	171 ¹¹²⁰
7. g. hdt.	80	26	106	18	3	21	98	29	127
2. gd. g. hdt.	38	12	50	16	1	17	54	13	67
5. gd. lov. hdt.	33	5	38	8	3	11	41	8	49
32. gd. g. dd.	15	–	15	6	–	6	21	–	21
366. gd. n. öj. tü. e.	–	9	9	–	10	10	–	19	19
1201. öj. tü. e.	3	–	3	9	–	9	12	–	12
249. ö. hk. e.	13	–	13	3	–	3	16	–	16
3. mk. e.	5	–	5	1	–	1	6	–	6
53. mk. e.	1	–	1	–	–	–	1	–	1
864. öj. tü. e.	1	19	20	–	2	2	1	21	22
1202. öj. tü. e.	–	Feltöltés alatt		–	–	–	–	–	–
1505. öj. tü. e.	–	16	16	–	1	1	–	17	17
1897. öj. tü. e.	–	15	15	–	–	–	–	15	15
991. öj. tü. e.	–	Feltöltés alatt		–	–	–	–	–	–
1891. öj. tü. e.	–	2	2	–	4	4	–	6	6
112. gd. öj. tü. oszt.	–	–	–	1	3	4	1	3	4
432. gd. öj. tü. oszt.	–	9	9	1	2	3	1	11	12
80. gd. öj. tü. oszt.	–	8	8	–	3	3	–	11	11
13. gd. öj. tü. oszt.	–	9	9	1	3	4	1	12	13
44. gd. öj. tü. oszt.	–	6	6	1	2	3	1	8	9
69. gd. öj. tü. oszt.	–	10	10	1	2	3	1	12	13

¹¹¹⁹ TsAOVS f. 243, op. 2928, d. 340, l. 11.

¹¹²⁰ A hadtest ezenkívül 20 M–17 önjáró négycsövíű légvédelmi nehézgéppuskával is rendelkezett. Ebből 17 üzemképes volt, hármat javítottak.

Alakulat	Üzemképes			Közepes és nagyjavítás alatt			Teljes állomány		
75. gd. öj. tü. oszt.	–	10	10	1	2	3	1	12	13
85. gd. öj. tü. oszt.	1	8	9	–	2	2	1	10	11
110. gd. öj. tü. oszt.	1	8	9	–	–	–	1	8	9
122. gd. öj. tü. oszt.	1	6	7	–	–	–	1	6	7
Összesen	309	212	521	84	46	130	393	258	651 ¹¹²¹

4. sz. függelék:

A szovjet 4. gárdahadsereg élőerő-vesztesége 1945. január 1–15. között¹¹²²

Alakulat	Teljes élőerő-veszteség	ebből halott	és eltűnt
20. gd. löv. hdt. közvetlenek	8	–	–
5. gd. ld. ho.	1206 fő	254 fő	43 fő
7. gd. ld. ho.	1306 fő	189 fő	–
84. löv. ho.	365 fő	108 fő	–
93. löv. ho.	1764 fő	132 fő	1088 fő
80. gd. löv. ho.	2482 fő	190 fő	1359 fő
31. gd. löv. hdt. közvetlenek	35 fő	8 fő	10 fő
4. gd. löv. ho.	1228 fő	125 fő	362 fő
40. gd. löv. ho.	587 fő	82 fő	18 fő
41. gd. löv. ho.	1141 fő	127 fő	22 fő
62. gd. löv. ho.	486 fő	89 fő	26 fő
68. löv. hdt. közvetlenek	3 fő	–	–
34. gd. löv. ho.	696 fő	112 fő	115 fő
52. löv. ho.	231 fő	34 fő	45 fő
223. löv. ho.	204 fő	24 fő	5 fő
252. löv. ho.	253 fő	57 fő	3 fő
69. gd. löv. ho.	673 fő	159 fő	33 fő
341. ö. hk. szd. ¹¹²³	45 fő	10	–
1. gd. megerődített körlet	79 fő	17 fő	5 fő
Híradó alakulatok	9 fő	5 fő	–
56. mű. dd.	13 fő	3 fő	–
123. á. tü. dd.	35 fő	16 fő	–
466. av. e.	16 fő	–	–
257. lgv. tü. e.	5 fő	1 fő	–
Hadsereg-közvetlenek	85 fő	1 fő	–
Összesen	12 ezer 955 fő	1743 fő	3134 fő

¹¹²¹ Ezen túl a front 22. kiképző-harckocsiezredében egy ISz–2, három KV, 21 T–34, öt T–70, 49 T–60, egy Mk2, egy Mk3, három SzU–76M, két SzU–85 és két SzU–152 volt. A frontparancsnoki tartalékban és a front-közvetlen alegységeknél további nyolc T–34-et, két T–70-et és öt M3 Lee-t tartottak nyilván. A 3. Ukrán Front kijavítandó tartalékalapjában újabb két ISz–2, három KV–85, 23 T–34, egy T–70, négy T–60, 23 SzU–76M, négy SzU–85, egy SzU–152 és nyolc ISzU–152 állt rendelkezésre.

¹¹²² A harckocsi- és gépesített csapatok adatai nélkül. Lásd TsAOVS f. 320, op. 4526, d. 32, l. 12–15.

¹¹²³ Erről az önálló harckocsi-századról egyéb információ nem áll rendelkezésünkre. Nem kizárt, hogy zsákmányolt német páncélosokkal harcolt.

5. számú függelék:

Az 1. páncélosadosztály fegyverállománya 1945. január 15-i adatok alapján¹¹²⁴

Páncélosok	Rendelkezésre áll	Ebből bevethető	Hiányzik
Parancsnoki Panzer III	2	–	–
Panzer IV	16	9	65
Parancsnoki Panzer IV	–	–	3
Panther	34 ¹¹²⁵	11	39
Parancsnoki Panther	4 ¹¹²⁶	1	2
StuG. III	2	1	–
StuG. IV	–	–	4
Nashorn	4	3	–
7,5 cm-Pak40 auf Panzer II, 38(t)	11 ¹¹²⁷	7	–
Harcokcsik, rohamlövegek és vadászpáncélosok összesen:	73	32	113
Flak-Panzer IV	–	–	8
Tüzérmegfigyelő Panzer III	3	3	2
Tüzérmegfigyelő Panzer IV	–	–	1128
Műszaki Panzer IV	2	2	–
Műszaki Panther	9	4	–
Sd.Kfz. 250 lövézpáncélos-változatok	17	12	46 ¹¹²⁹
Sd.Kfz. 251 lövézpáncélos-változatok	80	55	158 ¹¹³⁰
Könnyű felderítő páncélgépkocsi	4	2	–
Nehéz felderítő páncélgépkocsi	5	2	7
Wespe 10,5 cm-es önjáró löveg	–	–	–
Hummel 15 cm-es önjáró löveg	18	13	–
Lőszer szállító Panzer II	1	1	–
Lőszer szállító Panzer IV	6	5	–
Mindösszesen:	218	131	334

Könnyű gyalogsági fegyverek és géppuskák	Rendelkezésre áll	Hiányzik
Puskák és karabélyok	6 166	2 928
Pisztolyok	Nincs adat	Nincs adat
Géppisztolyok	609	997
Sturmgewehr–44 gépkarabélyok	183	417
Könnyűgéppuskák (golyószórók)	475	442
Nehézgéppuskák	20	52

Nehéz gyalogsági fegyverek, páncéltörő ágyúk és puska gránátvetők	Rendelkezésre áll	Hiányzik
8 cm-es közepes aknavető	39	13
12 cm-es nehéz aknavető	10	8
7,5 cm-es könnyű gyalogsági löveg	11	–
15 cm-es nehéz gyalogsági löveg	7	–
15 cm-es nehéz önjáró gyalogsági löveg	6	6
7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyú	32	–
Puska gránátvető-toldat	295	?

¹¹²⁴ BA–MA RH 10/140 60-62.

¹¹²⁵ A 130/I. páncélososztály állományából további 35 Panther szállítás alatt a hadosztályhoz.

¹¹²⁶ A 130/I. páncélososztály állományából további két parancsnoki Panther szállítás alatt a hadosztályhoz.

¹¹²⁷ Egy Pak40 auf Panzer II, 38 (t) (Marder II) szállítás alatt.

¹¹²⁸ Két tüzérmegfigyelő Panzer IV szállítás alatt.

¹¹²⁹ Egy Sd.Kfz. 250 szállítás alatt.

¹¹³⁰ Kilenc Sd.Kfz. 251 szállítás alatt.

Tábori tüzér- és légvédelmi tüzeszközök	Rendelkezésre áll	Hiányzik
2 cm-es légvédelmi gépágyú	29	9
Négycsövű 2 cm-es légvédelmi gépágyú (Vierling)	1	8
3,7 cm-es légvédelmi gépágyú	–	17
8,8 cm-es légvédelmi ágyú	4	8
10,5 cm-es könnyű tábori tarack	13	12
15 cm-es nehéz tábori tarack	28	–
10 cm-es ágyú	4	–

6. számú függelék:

A 3. páncélosadosztály fegyverállománya 1945. január 15-i adatok alapján¹¹³¹

Páncélosok	Rendelkezésre áll	Ebből bevethető	Hiányzik
Panzer IV	19	15	44
Parancsnoki Panzer IV	–	–	5
Panzer IV/70(A)	12	9	–
Panther	42	10	14
Parancsnoki Panther	2	2	–
StuG. III	10	9	–
StuG. IV	1	–	–
Jagdpanzer IV	9	5	12
Aufkl. auf Fgst. Pz.Kpfw. 38(t) mit 2 cm KwK38 ¹¹³²	24	14	1
Harcokcsik, rohamlövegek és vadászpáncélosok összesen:	119	64	87
Tüzérmegfigyelő Panzer III	5	2	–
Műszaki Panzer III	2	2	2
Műszaki Panther	4	2	–
Sd.Kfz. 250 lövézpáncélos-változatok	61	46	–
Sd.Kfz. 251 lövézpáncélos-változatok	116	74	81 ¹¹³³
Könnyű felderítő páncélgépkocsi	23	?	–
Nehéz felderítő páncélgépkocsi	–	–	16
Wespe 10,5 cm-es önjáró löveg	11	8	1
Hummel 15 cm-es önjáró löveg	6	3	–
Lőszer szállító Panzer IV	1	1	1
Mindösszesen:	348	202	188

Könnyű gyalogsági fegyverek és géppuskák	Rendelkezésre áll	Hiányzik
Puskák és karabélyok	7 454	?
Pisztolyok	Nincs adat	Nincs adat
Géppisztolyok	946	?
Sturmgewehr–44 gépkarabélyok	59	?
Könnyűgéppuskák (golyószórók)	346	184
Nehézgéppuskák	35	37

¹¹³¹ BA–MA RH 10/142 68–69.

¹¹³² A Pz. 38(t) harcokcsi alvázán kialakított 2 cm-es löveggel felszerelt láncfalpas felderítő harcjárműből összesen 52 darabot gyártottak!

¹¹³³ További 59 darab Sd.Kfz. 251 szállítás alatt a hadosztályhoz.

<i>Nehéz gyalogsági fegyverek, páncéltörő ágyúk és puszkagránátvetők</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
8 cm-es közepes aknavető	41	?
12 cm-es nehézaknavető	21	?
15 cm-es nehéz gyalogsági löveg	7	5
7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyú	14	?
Puskagránátvető-toldat	Nincs adat	Nincs adat

<i>Tábori tüzér- és légvédelmi tüzesszörők</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
2 cm-es légvédelmi gépágyú	44	?
Négycsövű 2 cm-es légvédelmi gépágyú (Vierling)	2	7
3,7 cm-es légvédelmi gépágyú	–	17
8,8 cm-es légvédelmi ágyú	5	7
10,5 cm-es könnyű tábori tarack	8	5
15 cm-es nehéz tábori tarack	10	
10 cm-es ágyú	–	4

7. számú függelék:

A 3. SS-páncélosadosztály fegyverállománya 1945. január 15-i adatok alapján¹¹³⁴

<i>Páncélosok</i>	Rendelkezésre áll	Ebből bevethető	Hiányzik
Parancsnoki Panzer III	–	–	2
Panzer IV	20	9	47
Parancsnoki Panzer IV	1	1	2
Panther	19	4	54
Parancsnoki Panther	5	3	1
Tiger E	11	4	?
StuG. III	31	15	–
Jagdpanzer IV	15	6	16
<i>Harckocsik, rohamlövegek és vadáspáncélosok összesen:</i>	102	42	122
Flak-Panzer IV	–	–	8
Tüzérmegfigyelő Panzer III	1	1	–
Tüzérmegfigyelő Panzer IV	3	1	1
Műszaki Panzer III	1	1	1
Műszaki Panther	6	5	–
Sd.Kfz. 250 lövészpáncélos-változatok	29	22	30
Sd.Kfz. 251 lövészpáncélos-változatok	52	42	187
Könnyű felderítő páncélgépkocsi	6	4	–
Nehéz felderítő páncélgépkocsi	4	3	14
<i>Wespe</i> 10,5 cm-es önjáró löveg	8	7	
<i>Hummel</i> 15 cm-es önjáró löveg	10	8	
Lőszerszállító Panzer II	1	1	3
Lőszerszállító Panzer IV	–	–	2
Mindösszesen:	223	137	368

¹¹³⁴ BA–MA RH 10/314 58–59.

<i>Könnyű gyalogsági fegyverek és géppuskák</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
Puskák és karabélyok	10 553	628
Pisztolyok	Nincs adat	Nincs adat
Géppisztolyok	1 112	895
Sturmgewehr–44 gépkarabélyok	–	600 ¹¹³⁵
Könnyűgéppuskák (golyószórók)	514	939
Nehézgéppuskák	46	52

<i>Nehéz gyalogsági fegyverek, páncéltörő ágyúk és puszkagránátvetők</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
8 cm-es közepes aknavető	45	17
12 cm-es nehézaknavető	29	–
7,5 cm-es könnyű gyalogsági löveg	10	–
15 cm-es nehéz gyalogsági löveg	4	–
15 cm-es nehéz önjáró gyalogsági löveg	7	5
7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyú	16	12
Puskagránátvető-toldat	Nincs adat	Nincs adat

<i>Tábori tüzér- és légvédelmi tüzesszörők</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
2 cm-es légvédelmi gépágyú	30	20
Négycsövű 2 cm-es légvédelmi gépágyú (Vierling)	9	4
3,7 cm-es légvédelmi gépágyú	17	1
8,8 cm-es légvédelmi ágyú	17	1
10,5 cm-es könnyű tábori tarack	24	1
15 cm-es nehéz tábori tarack	14	–
10 cm-es ágyú	4	–

8. számú függelék:

Az 5. SS-páncélosadosztály fegyverállománya 1945. január 15-i adatok alapján¹¹³⁶

<i>Páncélosok</i>	Rendelkezésre áll	Ebből bevethető	Hiányzik
Panzer IV	10	3	88
Parancsnoki Panzer IV	–	–	3
Panther	16	4	57
Parancsnoki Panther	2	1	4
StuG. IV	5	–	–
Jagdpanzer IV	13	2	18
<i>Harckocsik, rohamlövegek és vadáspáncélosok összesen:</i>	46	10	170
Flak-Panzer IV	–	–	8
Tüzérmegfigyelő Panzer III	3	2	2
Műszaki Panzer III	–	–	?
Műszaki Panther	6	5	
Sd.Kfz. 250 lövészpáncélos-változatok	51	32	8
Sd.Kfz. 251 lövészpáncélos-változatok	130	107	71
Könnyű felderítő páncélgépkocsi	7	5	–
Nehéz felderítő páncélgépkocsi	1	1	–

¹¹³⁵ Helyette volt 188 darab Maschinenkarabiner 43 típusú gépkarabély. Noha ezt először az 1945. február 1-ji állapotjelentés említi, minden bizony-
nyal január 15-én is megvoltak, hiszen február 1-jéig a típusból kiutalás nem volt. Lásd ehhez BA–MA RH 10/314 60-61.

¹¹³⁶ BA–MA RH 10/316 68–69.

<i>Páncélosok</i>	Rendelkezésre áll	Ebből bevethető	Hiányzik
<i>Wespe</i> 10,5 cm-es önjáró löveg	12	10	1
<i>Hummel</i> 15 cm-es önjáró löveg	4	3	4
Lőszerszállító Panzer II	3	3	–
Lőszerszállító Panzer IV	–	–	2
Mindösszesen:	263	178	266

<i>Könnyű gyalogsági fegyverek és géppuskák</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
Puskák és karabélyok	9 969	
Pisztolyok	Nincs adat	Nincs adat
Géppisztolyok	833	?
Olasz géppisztolyok	217	–
Sturmgewehr- 44 gépkarabélyok	45	555
Könnyűgéppuskák (golyószórók)	525	485
Nehézgéppuskák	98	64

<i>Nehéz gyalogsági fegyverek, páncéltörő ágyúk és puszkagránátvetők</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
8 cm-es közepes aknavető	45	17
12 cm-es nehézaknavető	30	–
7,5 cm-es könnyű gyalogsági löveg	15	–
15 cm-es nehéz gyalogsági löveg	6	–
15 cm-es nehéz önjáró gyalogsági löveg	5	7
7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyú	19	9
Puskagránátvető-toldal	Nincs adat	Nincs adat

<i>Tábori tüzér- és légvédelmi tüzesszerek</i>	Rendelkezésre áll	Hiányzik
2 cm-es légvédelmi gépágyú	35	15
Négycsövű 2 cm-es légvédelmi gépágyú (Vierling)	5	8
3,7 cm-es légvédelmi gépágyú	18	–
8,8 cm-es légvédelmi ágyú	12	6
10,5 cm-es könnyű tábori tarack	24	1
15 cm-es nehéz tábori tarack	12	–
10 cm-es ágyú	4	–

9. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest seregtesteinek heti állapotjelentése 1945. január 20/21-i adatok szerint¹¹³⁷

<i>Seregtest</i>	1. pc.ho.	3. pc.ho.	3. SS-pc.ho	5. SS-pc.ho.	Összesen:
<i>Zászlóalj</i> harc-os-létszáma ¹¹³⁸ :	1150 fő + 500 fő magyar ¹¹³⁹	700 fő	Max. 2100 fő	Max. 2000 fő	Max. 6450 fő
400 főnél erősebb zlj.	–	–	–	1	1
300-400 fős zlj.	–	2 ¹¹⁴⁰	–	2	4
200-300 fős zlj.	–	2	7	–	9
100-200 fős zlj.	4	3	–	4	11
100 főnél gyengébb zlj.	–	–	–	–	–
<i>Zászlóalj összesen:</i>	4	7	7	7	25

¹¹³⁷ HL KTB/HGr. Süd Ia/Id Nr. 1 111/45 gch. II. Ang. vom 26. 1. 1945. (628. tekercs 7 212754. felvétel), Zustand der Div. Stand: 20. 1. 1945, valamint BA-MA Karte RH 2 Ost 5316.

¹¹³⁸ A (páncél)gránátos- és (páncélos-) felderítőosztályok harc-os-létszáma.

¹¹³⁹ A hadosztálynak alárendelt magyar „Ney” SS-ezred harc-os-létszáma január 20-án.

¹¹⁴⁰ A hadosztálynak alárendelt 1. és 23. páncélos-felderítőosztályok harc-os-létszáma.

<i>Seregtest</i>	1. pc.ho.	3. pc.ho.	3. SS-pc.ho	5. SS-pc.ho.	Összesen:
(Páncélos-)utászászlóalj harc-os-létszáma:	100 fő	100 fő	Kb. 300-400 fő	Kb. 200-300 fő	Max. 900 fő
Tábori pótzászlóalj harc-os-létszáma:	200 fő	Csak keretek	Kb. 400 fő	Kb. 400 fő	Max. 1000 fő
Panzer IV	6	9	6	3	24
Panther	15+25 ¹¹⁴¹	13	1	5	59
Tiger	–	–	2 (E)	–	2
Vadászpáncélos ¹¹⁴²	7 ¹¹⁴³	8	6	4	25
Rohamlöveg ¹¹⁴⁴	1	4	12	–	17
<i>Bevethető</i> páncélosok összesen:	54	34	27	12	127
7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyú	8	11	13	6	38
Könnyű tüzerűteg	3	4	5	6	18
Nehéz tüzerűteg	6	4	5	4	19
<i>Mozgékony-ság:</i>	50%	63%	70%	45%	57%
Fogatolt részek	–	–	–	–	–
Gépkocsizó részek	50%	63%	70%	45%	57%
<i>Harcérték</i> ¹¹⁴⁵	II.	II.	II.	II.	II.

10. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest páncélos-állománya 1945. január 20-án este¹¹⁴⁶

Alakulat	Panzer III és Panzer IV ¹¹⁴⁷	Panther ¹¹⁴⁸	Tiger	Roham-löveg ¹¹⁴⁹	Önjáró pct. ágyú ¹¹⁵⁰	Sturmpz. IV	Összesen:
1. pc.ho.	6 (15)	15 (55)	–	1 (2)	Kb. 10 (15)	–	Kb. 32 (87)
24/I. pc.o.	–	25 (49)	–	–	–	–	25 (49)
3. SS-pc.ho.	5 (25)	1 (22)	4 (11) ¹¹⁵¹	20 (43)	–	–	30 (101)
509. npc.o.	–	–	27 (42) ¹¹⁵²	–	–	–	27 (42)
5. SS-pc.ho.	2 (10)	5 (18)	–	8 (18)	–	–	15 (46)
303. rotü.dd.	–	–	–	34 (44)	–	–	34 (44)
3. pc.ho.	22 (30)	14 (43)	–	14 (21)	–	–	50 (94)
219. ro.pc.o.	–	–	–	–	–	Kb. 5 (22)	Kb. 5 (22)
1335. rolög.o.	–	–	–	7 (15)	–	–	7 (15)
Összesen:	35 (80)	60 (187)	31 (53)	84 (143)	Kb. 10 (15)	Kb. 5 (22)	Kb. 225 (500)

¹¹⁴¹ A hadosztálynak alárendelt 24/I. páncélososztály Pantherei.

¹¹⁴² Jagdpanzer IV, Jagdpanzer 38(t) Hetzer.

¹¹⁴³ Hat „Marder” és egy „Nashorn” önjáró páncéltörő ágyú.

¹¹⁴⁴ StuG. III, StuG. IV.

¹¹⁴⁵ I = támadásra korlátozás nélkül alkalmas; II = támadásra korlátozottan alkalmas; III = védelemre korlátozás nélkül alkalmas; IV = védelemre korlátozottan alkalmas.

¹¹⁴⁶ BA-MA Karte RH 2 Ost 5316. Néhány adatot egyéb levéltári részadatok alapján pontosítottunk. Zárójelben a meglévő állomány, a zárójelen kívül a bevethető páncélosok száma látható.

¹¹⁴⁷ Panzer III, Panzer IV, parancsnoki Panzer III és Panzer IV, tüzermegfigyelő Panzer III és Panzer IV.

¹¹⁴⁸ Panther és parancsnoki Panther harc-kocsik.

¹¹⁴⁹ StuG. III, StuH. III, StuG. IV roham-lövegek, Jagdpanzer IV és Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosok.

¹¹⁵⁰ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk.

¹¹⁵¹ Tiger E nehézharckocsik.

¹¹⁵² Tiger B nehézharckocsik és parancsnoki harc-kocsik.

11. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest bevezethető páncélos-állománya 1945. január 21-én este¹¹⁵³

Alakulat	Panzer IV	Panther	Tiger	Rohamlöveg	Jagd-panzer IV	Egyéb: ¹¹⁵⁴	Összesen:
1. pc.ho.	10	26+25 ¹¹⁵⁵	—	1	—	7	69
3. SS-pc.ho.	6	1	2	12	6	—	27
5. SS-pc.ho.	3	5	—	—	4	—	12
3. pc.ho.	9	13	—	4	8	—	34
Összesen:	28	70	2	17	18	7	142

12. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest bevezethető páncélos-állománya 1945. január 22-én este¹¹⁵⁶

Alakulat	Panzer IV	Panther ¹¹⁵⁷	Tiger	Roham-löveg ¹¹⁵⁸	Önjáró pct. löveg ¹¹⁵⁹	Sturmpz. IV	Összesen:
1. pc.ho.	4	18	—	1	Kb. 6	—	29
24/I. pc.o.	—	26	—	—	—	—	26
3. SS-pc.ho.	7	3	1 ¹¹⁶⁰	7	—	—	18
509. npc.o.	—	—	12 ¹¹⁶¹	—	—	—	12
5. SS-pc.ho.	6	6	—	0	—	—	12
303. rotü.dd.	—	—	—	21	—	—	21
3. pc.ho.	7	10	—	2	—	—	19
219. ro.pc.o.	—	—	—	—	—	3	3
Összesen:	24	63	13	31	Kb. 6	3	140

13. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest páncélos-állománya 1945. január 25-én este¹¹⁶²

Alakulat	Panzer IV	Panther	Tiger	Rohamlöveg és vadászpáncélos	Összesen:
1. pc.ho.	1 (15)	14 (73)	—	1 (2)	16 (90)
24/I. pc.o.	—	11 (48)	—	—	11 (48)
3. SS-pc.ho.	1 (21)	0 (18)	2 (8)	4 (33)	7 (80)
509. npc.o.	—	—	9 (42) ¹¹⁶³	—	9 (42)
5. SS-pc.ho.	3 (8)	2 (20)	—	2 (18)	7 (46)
Összesen:	5 (44)	27 (159)	11 (50)	7 (53)	50 (306)

¹¹⁵³ HL KTB/HGr. Süd Nachmeldung Gen. Kdo. IV. SS-Pz. Korps zur Wochenmeldung mit Stand vom 21. 1. 1945 (628. tekeres 7 212754. felvétel) és Stoves KTB 21. 1. 1945.

¹¹⁵⁴ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk.

¹¹⁵⁵ A hadosztálynak alárendelt 24/I. páncélososztály harcokcsijai.

¹¹⁵⁶ HL KTB/HGR. Süd Zustand der Divisionen Stand vom 20. 1. 1945 (A páncélosokra vonatkozó adatok 22-én keltek!) (628. tekeres 7 212670. felvétel).

¹¹⁵⁷ Panther és parancsnoki Panther harcokcsik.

¹¹⁵⁸ StuG. III, StuH. III, StuG. IV rohamlövegek, Jagdpanzer IV és Jagdpanzer 38(t) vadászpáncélosok.

¹¹⁵⁹ Nashorn és Marder önjáró páncéltörő ágyúk.

¹¹⁶⁰ Tiger E nehézharokcsi.

¹¹⁶¹ Tiger B nehézharokcsik és parancsnoki harcokcsik. Lásd Schneider 422. o.

¹¹⁶² BA-MA Karte RH 2 Ost 5339. Zárójelben a meglévő állomány, a zárójelen kívül a bevezethető páncélosok száma látható.

¹¹⁶³ Schneider 422. o.

14. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest páncélos-vesztesége¹¹⁶⁴ 1945. január 18-25. között

Alakulat	Állomány 1945. január 15-24. között	Állomány 1945. január 25-én este	Veszteség
1. páncélosadosztály	16 Panzer IV, 75 Panther, 2 StuG. III, 4 Nashorn	15 Panzer IV, 73 Panther, 2 StuG, 4 Nashorn	1 Panzer IV, 2 Panther
3. páncélosadosztály	30 Panzer IV ¹¹⁶⁵ , 43 Panther, 22 StuG. III és Jagdpanzer IV	29 Panzer IV ¹¹⁶⁶ , 40 Panther, 22 StuG. III és Jagdpanzer IV	1 Panzer IV, 3 Panther
3. SS-páncélosadosztály	25 Panzer IV, 24 Panther, 11 Tiger E, 46 StuG. III és Jagdpanzer IV	21 Panzer IV, 18 Panther, 10 Tiger E, 33 StuG. III és Jagdpanzer IV	4 Panzer IV, 6 Panther, 13 StuG. III és Jagdpanzer IV
5. SS-páncélosadosztály	13 Panzer IV, 22 Panther, 18 StuG. IV és Jagdpanzer IV	8 Panzer IV, 20 Panther ¹¹⁶⁷ , 18 StuG. IV és Jagdpanzer IV	5 Panzer IV, 4 Panther
24/I. páncélososztály	58 Panther	48 Panther	10 Panther
509. nehézpáncélos-osztály	45 Tiger B	42 Tiger B	3 Tiger B
303. rohamtüzérdandár	45 StuG. III	36 StuG. III	9 StuG. III
219. rohampáncélos-osztály	22 Sturmpanzer IV	22 Sturmpanzer	—
Összesen:	521	461	61

15. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest jegyzőkönyvei Balck és Gille megbeszéléseiről 1945. január 26-án¹¹⁶⁸

A IV. SS-páncéloshadtest parancsnoksága

Felderítő osztály:
1945. 01. 26.

Részletek a seregszervezet-parancsnok, Balck tábornok beszélgetéséből, 01. 26-án, 14 óra 10 és 15 óra között, amit a hadtest (a IV. SS-páncéloshadtest) harcálláspontján folytatott

Balck: Igyekeznünk kell megoldani az itteni feladatainkat. Ez most már döntő jelentőségű. Milyen most itt (Kajászószentpéternél) a helyzet?

Gille: Ez a hid – az előző értesülésekkel ellentétben – harcokcsik számára járható. Itt kis hidfőállásunk van.

Balck: Ez nagyon jó és nagyon fontos. Hogyan haladnak Önök ezen a szakaszon (a támadással nyugati irányban)?

Gille: 12 óra 10-kor kapcsolatot létesítettünk mindkét harcsoport között. Az utolsó jelentés 13 óra 50-kor érkezett.

Balck: Itt át kell törnünk. Ez dönt el mindent, különben elvesztünk. Sajnos elvesztegettünk egy fél napot. Mit tesz az ellenség (a hadtest jobbszámán)?

Gille: Adony a mi kezünkben van, de azt csak összekapart csapatok és ellátó alakulatok tartják.

Balck: Támadják őket?

Gille: Jelenleg nincs támadás.

¹¹⁶⁴ Megsemmisült vagy kijavíthatatlan harcjárművek.

¹¹⁶⁵ Ebből 12 Panzer IV L/70 vadászpáncélos.

¹¹⁶⁶ Ebből 12 Panzer IV L/70 vadászpáncélos.

¹¹⁶⁷ A hadosztály 1945. január 19-ig négy ilyen harcokcsit biztosan veszített. Bizonyára kapott két páncélost utánpótlásként.

¹¹⁶⁸ A IV. SS-páncéloshadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011) 282-285. fólió. Orosz nyelvről fordította Zicherman István. Önzetlen segítségét ezúton is köszönjük.

Balck: Hol tartózkodik jelenleg a „Totenkopf” [SS-páncélosadosztály] hét zászlóaljával?

Gille: Nincs többé hét zászlóalj. Az egyik ezredben mindössze két zászlóalj maradt, a másikban három. A hadosztály két zászlóalj-
jal és egy felderítő csoporttal támadott; a többi zászlóaljat leváltották, és jelenleg menetben vannak Pettenden keresztül. Most
kell beérkezniük.

Balck: Milyen a helyzet Válnál?

Gille: A Válon lévő ellenséges erők mértékét még nem sikerült megállapítani. A korábban befutó jelentés egy ezredről beszélt, a
későbbi csak egy megerősített zászlóaljról. Az ellenség 13 óra 10-kor komoly harcokcsi-támadást kísérelt meg, Váltól déli
irányban.

Balck: Milyen egységek tevékenykednek az 1. páncélosadosztály állományában?

Gille: Az 1. páncélgránátos-ezred két zászlóalja már tevékenykedik, a 113. páncélgránátos-ezred két zászlóalja megkezdte az elő-
revonást.

Balck: Önök nem kis erővel rendelkeznek.

Gille: Nyolcvan fős zászlóaljakkal?

Balck: Késedelem nélkül vegyenek el embereket az ellátó alakulatokból. Mekkora a „Totenkopf” hadosztály létszáma?

Gille: A hadosztályban körülbelül kilencezer ember van.

S[chönfelder]: Ebből 43 százalék a harcos-létszám.

Balck: Személyesen is meggyőződtem arról, hogy az ellátó alakulatokban még mindig jelentős mennyiségű ember van. Ezek fiata-
lok és kemények.

Gille: Bajban lennénk, ha másképp lenne.

Balck: Lehet-e még jobban széthúzni a „Wiking” [SS-páncélosadosztály] erőit?

Gille: Én már megvitattam a hadosztály parancsnokával a további széthúzás kérdését. Ez ügyben jelentés még nem érkezett tőle. A
adosztály az Adony és Baracska közötti szakaszt tartja megszállva.

Balck: Jobban nem sikerül. Még jobban nem lehet már széthúzni. Itt (a [Velencei-] tó déli partján) el kell helyezni az ellátó alakula-
tokat, hogy amennyiben ott valaki átkel, ők a helyszínen legyenek.

S[chönfelder]: Ennek végrehajtását már elrendeltem.

Balck: A döntő kérdés, hogy itt áttörjünk. Amikor ezt végrehajtottuk, be kell majd fejezni a második ügyet; utána pedig sor kerül a
harmadikra, s egyben utolsóra. Ki parancsol a „Totenkopf” [SS-páncélosadosztály] harccsoportjának?

Gille: Az „Eicke” ezred parancsnoka, Kleffner SS-Obersturmbahnführer. A harckocsik szintén egységes parancsnokság alatt áll-
nak. (Megvitatják a hadtest tervezett tevékenységét.)

Balck: Lehet, hogy ez nem fog sikerülni (a 2. [gárda-gépesített]hadtest miatt).

Gille: Már az előző este harcba lépett. A Budapesten kialakult helyzet megköveteli a tevékenység meggyorsítását.

Balck: A Führer ezen már törte a fejét, és utána adta ki a parancsot; ezért kell így cselekednünk. Milyen messze vagyunk még? A
Führer is csak attól függően tud dönteni, hogy mit jelentenek neki.

Gille: Kiszámoltuk: 14 km. [sic!] ¹¹⁶⁹

S[chönfelder]: A [Váli-víz] csatona szakaszairól és a gátról készült felderítő jelentés megérkezett.

Balck: Hol helyezkedik el a tüzéségünk?

R[entrop]: Nincs elég lőszer. A felderítő osztály jelentése: a 93. [lövészadosztály] előrevonva, a 252. [lövészadosztály] ismét előre-
vonva, a 34. [gárda-lövészadosztály] fogoly-kihallgatások szerint a 2. Ukrán Front 46. hadseregéhez tartozik, és nem a 3.
[Ukrán Front]hoz. Az ellenség szándéka: támadás Vereb irányában, harckocsi-átcsoportosítás déli irányban. Lehetséges a 2.
[gárda-gépesített] hadtest harcba vetése.

Balck: Milyen az orosz egységek ereje? Nem lehetnek erősek. Az Ön értékelése szerint mekkora a harckocsik mennyisége az Önök
szakaszával szemben?

J[ankuhn] ¹¹⁷⁰: Ezt nehéz megállapítani, mivel nincs pontos rálátásunk a kisebb és önálló harckocsi-alegységek méretére. Lehet úgy 30-40
harcjármű.

Balck: Nos, döntő jelentőségű most az, hogy itt át tudjunk törni. Összevonta-e (az ellenség) a gyalogságát?

J[ankuhn]: Itt fent nem vont össze semmilyen gyalogságot.

Balck: Nehéz dolguk volt itt Önöknek (a [január] 25-éről 26-ára virradó éjszaka történt áttöréskor).

¹¹⁶⁹ A német csapatok valójában ekkor még mintegy 24 km-re voltak a bekerített budai védők legközelebbi állásaitól.

¹¹⁷⁰ Herbert Jankuhn SS-Hauptsturmführer a IV. SS-páncéloshadtest törzsében a felderítő- és elhárító osztályt (Ic) vezette.

Gille: Eleinte kitartó ellenállás volt, utána már viszonylag gyorsan haladtunk. Az éjszakai támadás előnyei.

Balck: A páncéltörő fedező erőket szürkületkor meg lehet kerülni. Úgy hat [a szürkület], mint egy álcázó ködfüggöny. Így lesz
ködfalunk.

Gille: Gondolom, ideje nyomást gyakorolni annak érdekében, hogy a (356. gyalog-) hadosztályt minél előbb a parancsnokságunk
alá rendeljék. Az első ezredcsoport segítségével leválthatjuk a „Wiking” [SS-páncélosadosztályt]. Lent (a Sió [csatona]
szakaszán) úgy néz ki, hogy ma nem lesz dolgunk. Az utászok parancsnokának jelentik a mögöttünk lévő utak (Hajmáskér,
hegyi út) rossz állapotát. Ott többet kell dolgozni, ez nagyobb odafigyelést igényel.

Balck: A tüzéség elhelyezése helyes, főleg a szárnyakon. A tüzéségnek leginkább közvetlen irányzással kell tevékenykednie. A
legfontosabb éppen az, hogy először is ezeket semmisítsük meg. Amikor majd lesz itt [híradó-] összeköttetésünk, akkor ki
kell szélesíteni tevékenységünket. Akkor majd ott folytathatjuk. Előbb a hírkapcsolat, és utána düböröghet (a 23. [páncélos-
adosztály] és 4. lovas [dandár] egésze). Milyen az oroszoknál a lőszerhelyzet?

Gille: Nagyon sok aknavető, páncéltörő tüzéség és harckocsik.

Balck: Mi van itt az erdőben, még nem lehet tudni?

Gille: Valószínűleg semmi.

Balck: Elérni mindezt; számunkra döntő fontosságú.

Gille: Engem a megnyújtott szárnyak nyugtalanítanak.

Balck: Milyen „megnyújtottak”? Ki kell vonniuk a „Wiking” [SS-páncélosadosztályt]. Én mindent elkövetek, amire csak a Führer
kér; mégpedig először itt végezzünk ezzel az üggyel.

Balck: Ez a hídfő nagyon jó. Úgy képzelem, hogy nekünk így, így és így kell tennünk. Utána az erők túlnyomó többségét (6. [pán-
célosadosztályt], 23. [páncélosadosztályt], 1. [páncélosadosztályt], „Wiking” és „Totenkopf” [SS-páncélosadosztályo-
kat] megfordítani. Breith-nek nehézségei vannak. Átirányítsuk-e a [...] ¹¹⁷¹ hadosztályt Breith-hez?

Gille: Feltételezhető, hogy az ellenség holnap lent (a Sió [csatona] szakaszán) fog megindulni.

Balck: Ma a 3. páncélos [adosztály] támadása, utána a foglyok vallomásai. A Führer még nem engedélyezte a 2. páncélosadsereg
és a „Weichs” csoport támadását, mivel az oroszok még túl kevés erőt vontak el.

Gille: Ha lesznek katonáink és páncélosaink, mindent megteszünk.

Balck: Így is kell tennünk. Ezt a drámát is boldog befejezéshez juttatjuk. A legfontosabb, hogy először ezeket az erőket verjük szét.
Akkor már viszonylag könnyen elérjük a többit is.

Gille: De egyre gyengébbek vagyunk.

Balck: A lényeg: éjszakánként mozogni.

Gille: A dolgok fő részét éjszaka tesszük.

Balck: Ezután bekapcsolódik a munkába az egész 23. páncélos [adosztály], és egyet s mást sikerül megvalósítani. A mai és holnapi
harcok nehezek lesznek, mivel az ellenség egyre nagyobb tömegei kapcsolódnak be a harcba.

Gille: És ha másképpen cselekednénk?

Balck: Én mindent átgondoltam, a legapróbb részletekig. Lekötne minket a túl nagy tér. Döntő jelentőségű, hogy létszámfölénybe
kerüljünk egy szűk szakaszon, amíg az erőegyensúly ki nem egyenlítődik.

¹¹⁷¹ A dokumentum itt olvashatatlan.

Gille: Mindazonáltal, itt mi szépek nem leszünk.

Balck: A harctól senki sem szépül meg. Elsődleges cél ennek a történetnek a felszámolása, s csak utána az összes többi. Ez teljesen nyilvánvaló.

Fordította: a 3. Ukrán Front Politikai Főnökség 7. osztályának tolmácsa

/aláírás/
Cubina.

16. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest seregtesteinek heti állapotjelentése 1945. január 27-i adatok szerint¹¹⁷²

Seregtest	3. SS-pc.ho.	5. SS-pc.ho.	Összesen:
Zászlóaljok harcos-létszáma ¹¹⁷³ :	1 150 fő	950 fő	2 100 fő
400 főnél erősebb zlj.	—	—	—
300-400 fős zlj.	1 ¹¹⁷⁴	1	2
200-300 fős zlj.	2	2	4
100-200 fős zlj.	4	1	5
100 főnél gyengébb zlj.	1 ¹¹⁷⁵	3	4
Zászlóaljok összesen:	8	7	15
(Páncélos-) utászászlóalj harcos-létszáma:	300 fő	100 fő	400 fő
Tábori pótzászlóalj harcos-létszáma:	300 fő	400 fő	700 fő
Panzer IV	1	3	4
Panther	1	9	10
Tiger	1 (E)	—	1
Vadászpáncélos ¹¹⁷⁶	—	6	6
Rohamlöveg ¹¹⁷⁷	3	2 (IV)	5
Bevethető páncélosok összesen:	6	20	26
7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyú	13	12	25
Könnyű tüzérüteg	5	6	11
Nehéz tüzérüteg	5	4	9
Mozgékonyság:	90%	42%	66%
Fogatolt részek	—	—	—
Gépkocsizó részek	90%	42%	66%
Harcérték ¹¹⁷⁸	II.	II.	II.

¹¹⁷² HL KTB/HGr. Süd Wochenmeldung vom 27. 1. 1945, Zustand der Div. Stand: 27. 1. 1945.

¹¹⁷³ A (páncél)gránátos- és (páncélos-)felderítőosztályok harcos-létszáma.

¹¹⁷⁴ A hadosztálynak alárendelt 24/I. „Danmark” SS-páncélgránátos-zászlóalj.

¹¹⁷⁵ A hadosztálynak alárendelt 23/I. „Norge” SS-páncélgránátos-zászlóalj.

¹¹⁷⁶ Jagdpanzer IV, Jagdpanzer 38(t) Hetzer.

¹¹⁷⁷ StuG. III, StuG. IV.

¹¹⁷⁸ I = támadásra korlátozás nélkül alkalmas; II = támadásra korlátozottan alkalmas; III = védelemre korlátozás nélkül alkalmas; IV = védelemre korlátozottan alkalmas.

17. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest és a III. páncéloshadtest bevethető páncélos-állománya 1945. január 27-én este

IV. SS-pc.hdt.	Panzer IV	Panther ¹¹⁷⁹	Tiger	Jagd-panzer IV	StuG. III és StuG. IV	Sturmpz. IV	Összesen:
3. SS-pc.ho.	1	1	1 ¹¹⁸⁰	—	3	—	6
5. SS-pc.ho.	3	9	—	6	2 ¹¹⁸¹	—	20
4. lov.dd.	—	10 ¹¹⁸²	0 ¹¹⁸³	1	4	—	15
m. 2. pc.ho.	14	—	—	—	—	—	14
Összesen:	18	20	1	7	9	—	55
III. pc. hdt.							
1. pc.ho.	—	10	—	—	2	—	12
24/I. pco. ¹¹⁸⁴	—	5	—	—	—	—	5
3. pc.ho.	4	9	—	6	4	—	23
23. pc.ho.	3	3	—	6	1	—	13
Összesen:	7	27	—	12	7	—	53
Mindösszesen:	25	47	1	19	16	—	108

18. sz. függelék:

A 3. Ukrán Front páncélos-utánpótlása 1945 januárjában¹¹⁸⁵

Pótlást kapott alakulat	A 3. Ukrán Front belső tartalékából átvett		
	Harcokcsi	Önjáró löveg	Páncélos összesen
5. gd. lov. hdt.	5 T-34	—	5
32. gd. g. dd.	9 T-34	—	9
1201. öj. tü. e.	2 T-34	—	2
18. hk. hdt.	1 T-34	1 SzU-85	2
23. hk. hdt.-tel együtt	153 T-34	21 ISzU-122	174
1. gd. g. hdt.-tel együtt	189 M4A2	63 SzU-100	252
Összesen	359	85	444
Pótlást kapott alakulat	Vasúti szállítással érkezett utánpótlásból átvett		
	Harcokcsi	Önjáró löveg	Páncélos összesen
18. hk. hdt.	118 T-34	38 SzU-76M, 21 ISzU-122, 18 ISzU-152	195
1201. öj. tü. e.	7 T-34	—	7
2. gd. g. hdt.	45 T-34	20 SzU-76M	65
1202. öj. tü. e.	—	40 SzU-76M	40
1891. öj. tü. e.	—	20 SzU-76M	20
991. öj. tü. e.	—	20 SzU-76M	20
7. g. hdt.	10 M3 Lee, 10 M3 Stuart	10 SzU-76M	30
5. gd. lov. hdt.	10 M3 Lee, 7 M3 Stuart	11 SzU-76 M	28
Összesen	207	198	405
Pótlás 1945 januárjában mindösszesen	566	283	849

¹¹⁷⁹ Panther és parancsnoki Panther harcokcsik.

¹¹⁸⁰ Tiger E nehézharcokcsi.

¹¹⁸¹ StuG. IV rohamlövegek.

¹¹⁸² Január 28-tól alárendelve a 6. páncéloshadosztály páncélozott harccsoportjától (11. páncélosezred, 114/II. páncélgránátos-zászlóalj, 6. páncélos-felderítőosztály és 76/I. páncélos-tüzérsztyály).

¹¹⁸³ A 4. lovasdandárnak alárendelt „Feldherrnhalle” nehézpáncélos-osztály egyik Tiger B harcokcsija sem volt bevethető állapotban.

¹¹⁸⁴ 24. Pz. Div. 308. o.

¹¹⁸⁵ TsAOVS f. 243, op. 2928, d. 340, l. 129.

A szovjet 4. gárdahadsereg élőerő-vesztesége 1945. január 1–31. között¹¹⁸⁶

Alakulat	Teljes élőerő-veszteség	ebből halott	és eltűnt ¹¹⁸⁷
20. gd. löv. hdt. közvetlenek	22 fő	1 fő	–
5. gd. ld. ho.	1362 fő	289 fő	88 fő
7. gd. ld. ho.	1531 fő	212 fő	–
84. löv. ho.	1820 fő	270 fő	954 fő
93. löv. ho.	2183 fő	465 fő	589 fő
80. gd. löv. ho.	2433 fő	395 fő	698 fő
31. gd. löv. hdt. közvetlenek	35 fő	8 fő	10 fő
21. gd. löv. hdt. közvetlenek	73 fő	24 fő	21 fő
4. gd. löv. ho.	1228 fő	125 fő	362 fő
40. gd. löv. ho.	587 fő	82 fő	18 fő
41. gd. löv. ho.	2060 fő	220 fő	154 fő
62. gd. löv. ho.	486 fő	89 fő	26 fő
68. löv. hdt. közvetlenek	3 fő	–	–
34. gd. löv. ho.	1064 fő	208 fő	172 fő
52. löv. ho.	231 fő	34 fő	45 fő
223. löv. ho.	455 fő	88 fő	20 fő
252. löv. ho.	2084 fő	135 fő	1435 fő
69. gd. löv. ho.	1282 fő	293 fő	237 fő
3. gd. ld. ho.	716 fő	136 fő	–
66. gd. löv. ho.	1739 fő	326 fő	49 fő
113. löv. ho.	700 fő	112 fő	68 fő
151. löv. ho.	1464 fő	316 fő	5 fő
341. ö. hk. szd. ¹¹⁸⁸	90 fő	13 fő	–
1. gd. megerődített körlet ¹¹⁸⁹	79 fő	17 fő	5 fő
Híradó alakulatok	42 fő	14 fő	–
56. mű. dd.	23 fő	11 fő	1 fő
438. ö. pct. tü. e.	90 fő	15 fő	56 fő
123. á. tü. dd.	41 fő	15 fő	–
466. av. e.	68 fő	9 fő	14 fő
257. lgv. tü. e.	1 fő	1 fő	–
Hadsereg-közvetlenek	121 fő	18 fő	35 fő
Összesen	24 ezer 113 fő	3941 fő	5062 fő

¹¹⁸⁶ A harcokcsi- és gépesített csapatok adatai nélkül. Lásd TsAOVS f. 320, op. 4526, d. 32, l. 18-19.

¹¹⁸⁷ Ahol a teljes havi eltűntek mennyisége kevesebb, mint az 1945. január 1-15. között regisztráltaké, ott az a magyarázat, hogy az alakulat bekerített vagy a zömtől elszakadt kötelékei időközben beérkeztek, és ezek létszámát törölték az eltűntek listájáról.

¹¹⁸⁸ Erről az önálló harcokcsi-századról egyéb információ nem áll rendelkezésünkre. Nem kizárt, hogy zsákmányolt német páncélosokkal harcolt.

¹¹⁸⁹ Az 1. gárda megerődített körlet 1945. január 18-31. között elszenvedett súlyos veszteségeiről sajnos nem rendelkezünk adatokkal.

A 3. Ukrán Front páncélos-vesztesége 1945. januárjában

Alakulat	Meglévő páncélos-állomány 1945. január 1-jén			Pótlás 1945. januárjában			Meglévő + pótlás együtt			Meglévő páncélos-állomány 1945. február 1-jén			Különbség (végleges veszteség)		
	Harcokcsi	Öj. löveg	Összesen	Harcokcsi	Öj. löveg	Összesen	Harcokcsi	Öj. löveg	Összesen	Harcokcsi	Öj. löveg	Összesen	Harcokcsi	Öj. löveg	Összesen
18. hk. hdt.	134 T-34	37 SzU-85 és ISzU-122	171	119 T-34	38 SzU-76M, 1 SzU-85, 21 ISzU-122, 18 ISzU-152	197	253	115	368	68 T-34	18 SzU-76M, 6 SzU-85, 18 ISzU-122, 5 ISzU-152	115	185	68	253
7. g. hdt.	23 ISz-2, 75 T-34	29 SzU-76M és SzU-85	127	10 M3 Lee, 10 M3 Stuart	10 SzU-76M	30	118	39	157	7 T-34, 3 M3 Stuart	8 SzU-76M, 1 SzU-85	19	108	30	138
2. gd. g. hdt.	9 ISz-2, 45 T-34	13 SzU-85	67	45 T-34	20 SzU-76M	65	99	33	132	64 T-34	20 SzU-76M, 15 SzU-85	99	35	–	35
5. gd. lov. hdt.	27 T-34, 14 külföldi	8 SzU-76M	49	5 T-34, 10 M3 Lee, 7 M3 Stuart	11 SzU-76M	33	63	19	82	7 T-34, 18 külföldi	11 SzU-76M	36	38	8	46
1. gd. g. hdt.	189 M4A2	63 SzU-100	252	–	–	–	189	63	252	78 M4A2	28 SzU-100	106	111	35	146
23. hk. hdt.	153 T-34	21 ISzU-122	174	–	–	–	153	21	174	72 T-34	20 ISzU-122	92	81	1	82
32. gd. g. dd.	21 T-34	–	21	9 T-34	–	9	30	–	30	26 T-34	–	26	4	–	4
249. hk. e.	16 T-34	–	16	–	–	–	16	–	16	14 T-34	–	14	2	–	2
3. gd. mk. e.	6 T-34	–	6	–	–	–	6	–	6	5 T-34	–	5	1	–	1
366. gd. n. öj. tü. e.	–	19 ISzU-122 és ISzU-152	19	2 ISz-2	–	2	2	19	21	2 ISz-2	1 ISzU-122, 6 ISzU-152	9	–	12	12
1201. öj. tü. e.	12 T-34	–	12	9 T-34	–	9	21	–	21	17 T-34	–	17	4	–	4
1202. öj. tü. e.	–	–	–	–	40 SzU-76M	40	–	40	40	–	17 SzU-76M	17	–	23	23
1505. öj. tü. e.	–	17 SzU-76M	17	–	–	–	–	17	17	–	16 SzU-76M	16	–	1	1
1891. öj. tü. e.	–	6 SzU-76M	6	–	20 SzU-76M	20	–	26	26	–	12 SzU-76M	12	–	14	14
4. gd. hds. öj. tü. oszt.-jai	7 T-70	79 SzU-76M	86	–	–	–	7	79	86	6 T-70	39 SzU-76M	45	1	40	41
A 3. Ukrán Front végleges páncélos-vesztesége 1945. januárban													570	232	802

21. sz. függelék:

A „Balck” seregcsoport magyar 3. hadseregének, III. és IV. SS-páncéloshadtestének páncélos-állománya 1945. február 1-jén¹¹⁹⁰

IV. SS-pc.hdt.	Panzer IV	Panther ¹¹⁹¹	Tiger	Jagdpanzer IV	StuG. III és StuG. IV	Sturmpz. IV ¹¹⁹²	Összesen:
3. SS-pc.ho.	5 (17)	3 (17)	2 (10) ¹¹⁹³	2 (8)	7 (19)	–	19 (71)
509. npc.o.	–	–	6 (38)	–	–	–	6 (38)
24/I. pc.o.	–	5 (45)	–	–	–	–	5 (45)
5. SS-pc.ho.	2 (4)	8 (20)	–	0 (10)	0 (5) ¹¹⁹⁴	–	10 (39)
303. rotü.dd.	–	–	–	–	12 (23)	–	12 (23)
1. pc.ho.	4 (16)	9 (65)	–	–	2 (2)	–	15 (83)
4. lov.dd.	2 (5) ¹¹⁹⁵	–	–	–	3 (17)	–	5 (22)
m. 2. pc.ho.	10 (24)	0 (2)	–	–	–	–	10 (26)
„FHH” npc.o.	–	–	8 (26)	–	–	–	8 (26)
351. lgsz. hk.szld.	7 (13) ¹¹⁹⁶	–	–	–	–	–	7 (13)
Összesen:	30 (79)	25 (149)	16 (74)	2 (18)	24 (66)	–	97 (386)
III. pc. hdt.							
3. pc.ho.	4+4 (18+11) ¹¹⁹⁷	10 (33)	–	4 (8)	4+1 (8+1) ¹¹⁹⁸	–	27 (79)
23. pc.ho.	3 (13) ¹¹⁹⁹	4 (36)	–	8 (14)	0 (9)	–	15 (72)
Összesen:	11 (42)	14 (69)	–	12 (22)	5 (18)	–	42 (151)
m. 3. hds.							
m. 16. honv. rotü.o.	–	–	–	–	8 (16) ¹²⁰⁰	–	8 (16)
m. 20. honv. rotü.o.	–	–	–	–	24 (24) ¹²⁰¹	–	24 (24)
6. pc.ho. pc.csop.	2	11	–	–	–	–	13
Mindösszesen:	43	50	16	14	61	–	184 (590)

22. sz. függelék:

A 3. Ukrán Front harcokcsi- és önjárlőveg-állománya 1945. február 1-jén¹²⁰²

Alakulat	Üzemképes			Közepes és nagyjavítás alatt			Teljes állomány		
	Harcokcsi	Önjárlő löveg	Összesen:	Harcokcsi	Önjárlő löveg	Összesen	Harcokcsi	Önjárlő löveg	Összesen:
18. hk. hdt.	60	28	88	8	19	27	68	47	115 ¹²⁰³
7. g. hdt.	2	9	11	8	–	8	10	9	19
2. gd. g. hdt.	57	24	81	7	11	18	64	35	99
5. gd. lov. hdt.	24	10	34	1	1	2	25	11	36

¹¹⁹⁰ BA–MA RH 10/140 66-68, 10/142 76-77, 10/314 60-61, 10/316 70-71, 10/159 94, 10/302 13, és BA–MA Karte RH 2 Ost 5349.

¹¹⁹¹ Panther és parancsnoki Panther harcokcsik.

¹¹⁹² A 219. rohampáncélos-osztály 22 Sturmpanzer IV-gyel a német 6. hadsereg közvetlen alárendeltségében volt, de bevethető páncélossal nem rendelkezett.

¹¹⁹³ Tiger E nehézharcokcsik.

¹¹⁹⁴ StuG. IV rohamlővegek.

¹¹⁹⁵ Panzer II és Luchs felderítő harcokcsik.

¹¹⁹⁶ Panzer III(Flamm) lángszórós harcokcsik.

¹¹⁹⁷ Az első szám Panzer IV harcokcsikat, a második Panzer IV/70 (A) vadáspáncélosokat jelez.

¹¹⁹⁸ Az első szám StuG. III rohamlővegeket, a második StuG. IV rohamlőveget jelez.

¹¹⁹⁹ Ebből egy parancsnoki Panzer III harcokcsi.

¹²⁰⁰ Jagdpanzer 38(t) Hetzer vadáspáncélosok.

¹²⁰¹ Jagdpanzer 38(t) Hetzer vadáspáncélosok.

¹²⁰² TsAOVS f. 243, op. 2928, d. 340, l. 123–128.

¹²⁰³ A hadtest ezenkívül 20 M–17 önjárlő négycsövű légvédelmi nehézgéppuskával is rendelkezett. Ebből 15 üzemképes volt, ötöt javítottak.

Alakulat	Üzemképes			Közepes és nagyjavítás alatt			Teljes állomány		
	Harcokcsi	Önjárlő löveg	Összesen:	Harcokcsi	Önjárlő löveg	Összesen	Harcokcsi	Önjárlő löveg	Összesen:
1. gd. g. hdt.	65	16	81	13	12	25	78	28	106
23. hk. hdt.	36	16	52	36	4	40	72	20	92
32. gd. g. dd.	23	–	23	3	–	3	26	–	26
366. gd. n. öj. tü. e.	2	4	6	–	3	3	2	7	9
1201. öj. tü. e.	14	–	14	3	–	3	17	–	17
249. ö. hk. e.	12	–	12	2	–	2	14	–	14
3. mk. e.	4	–	4	1	–	1	5	–	5
53. mk. e.	–	–	–	1	–	1	1	–	1
864. öj. tü. e.	1	21	22	–	–	–	1	21	22
1202. öj. tü. e.	–	16	16	–	1	1	–	17	17
1505. öj. tü. e.	–	16	16	–	–	–	–	16	16
1897. öj. tü. e.	–	15	15	–	–	–	–	15	15
991. öj. tü. e.	–	19	19	–	1	1	–	20	20
1891. öj. tü. e.	–	8	8	–	4	4	–	12	12
112. gd. öj. tü. oszt.	1	3	4	–	–	–	1	3	4
432. gd. öj. tü. oszt.	1	9	10	–	2	2	1	11	12
A 4. gd. hds. nyolc gd. öj. tü. oszt.-ja	5	31	36	1	8	9	6	39	45
Összesen	307	245	552	84	66	150	391	311	702 ¹²⁰⁴

23. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest seregtesteinek heti állapotjelentése 1945. február 2/3-i adatok szerint¹²⁰⁵

Seregtest	3. SS-pc.ho.	356. gyho.	1. pc.ho.	Holste-ho.csop. ¹²⁰⁶	Összesen:
Zászlóalj harc-os-létszáma ¹²⁰⁷ :	1 100 fő	550 fő + 50 fő magyar	300 fő	1 700 fő	Max. 3 700 fő
400 főnél erősebb zlj.	–	–	–	1	1
300-400 fős zlj.	–	1	–	1	2
200-300 fős zlj.	4	–	1 (ezredcsoport)	4	9
100-200 fős zlj.	3	1+1 ¹²⁰⁸	1 (ezredcsoport)	1	7
100 főnél gyengébb zlj.	–	1+1 ¹²⁰⁹	–	2	4
Zászlóalj összesen:	7	5	2 (összevont ezredcsoport)	9	23
(Páncélos-) utászászlóalj harc-os-létszáma:	200 fő	100 fő	100 fő	100 fő	500 fő
Tábori pótzászlóalj harc-os-létszáma:	200 fő	–	100 fő	–	300 fő
Panzer IV	6	–	Nincs adat	3	Min. 9
Panther	–	–	2	–	2
Tiger	2	–	–	–	2
Vadászpáncélos ¹²¹⁰	2	–	–	1	3

¹²⁰⁴ Ezen túl a front 22. kiképző-harcokcsiezredében egy ISz–2, három KV, 21 T–34, öt T–70, 49 T–60, egy Mk2, egy Mk3, három SzU–76, két SzU–85 és két SzU–152 volt. A frontparancsnoki tartalékban és a front-közvetlen alegységeknél további hat T–34-et, két T–70-et és öt M3 Lee-t tartottak nyilván. A 3. Ukrán Front kijavítandó tartalékalapjában 31 T–34, egy T–70, 15 SzU–76, három SzU–85, egy ISzU–122, egy SzU–152 és nyolc ISzU–152 állt rendelkezésre.

¹²⁰⁵ HL KTB/HGr. Süd Wochenmeldung vom 3. 2. 1945, Zustand der Div. Stand: 2. 2. 1945.

¹²⁰⁶ Részletezve lásd VI/a. számú függelékben.

¹²⁰⁷ A (páncél)gránátos- és (páncélos-) felderítőosztályok harc-os-létszáma.

¹²⁰⁸ A 4. lovasdandár 41/I. lovasosztálya a hadosztály alárendeltségében.

¹²⁰⁹ A magyar „Ney” SS-ezred leharcolt erői.

¹²¹⁰ Jagdpanzer IV, Jagdpanzer 38(t) Hetzer.

Seregtest	3. SS-pc.ho.	356. gyho.	1. pc.ho.	Holste- ho.csop. ¹²¹¹	Összesen:
Rohamlöveg ¹²¹²	5	—	—	3	8
Bevetető páncélosok összesen:	15	—	2	7	24
7,5 cm-es nehéz páncéltörő ágyú	12	—	5	6	23
Könnyű tüzérút	5	9	3	3	20
Nehéz tüzérút	4	2	5	3	14
Mozgékonyság:	87%	90%	45%		
Fogatolt részek	—	90%	—	65%	77%
Gépkocsizó részek	87%	90%	45%	44%	66%
Harcérték ¹²¹³	II.	III.	II.	III.	II-III.

24. sz. függelék:

A IV. SS-páncéloshadtest páncélos-vesztesége¹²¹⁴ 1945. február 1-5. között

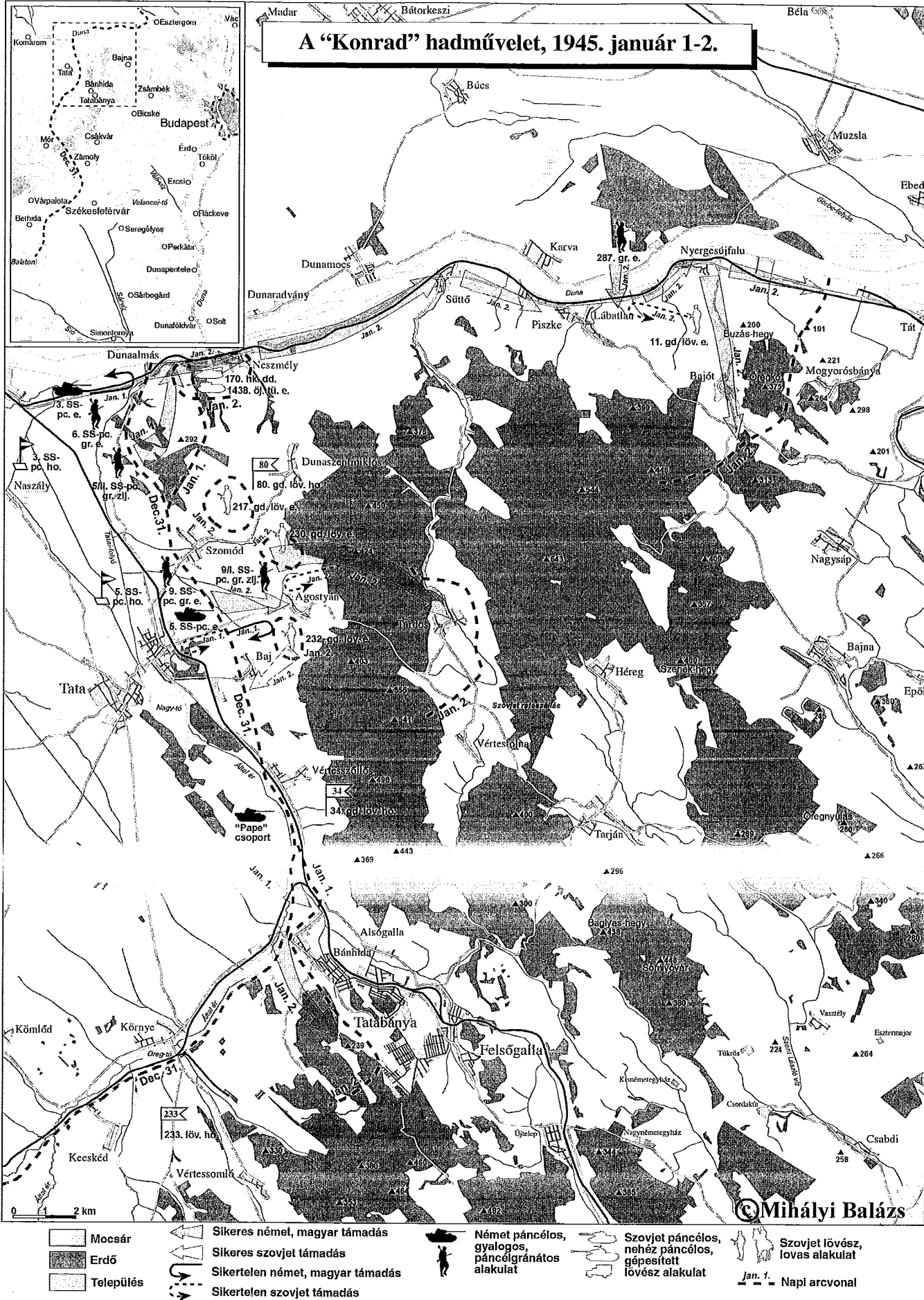
Alakulat	Állomány 1945. február 1-jén	Állomány 1945. február 5-én este	Veszteség
1. páncélosadosztály	16 Panzer IV, 65 Panther, 2 StuG. III, 4 Nashorn	14 Panzer IV, 61 Panther, 2 StuG. III, 4 Nashorn	2 Panzer IV, 4 Panther
3. SS-páncélosadosztály	17 Panzer IV, 17 Panther, 10 Tiger E, 27 StuG. III és Jagdpanzer IV	17 Panzer IV, 17 Panther, 9 Tiger E, 24 StuG. III és Jagdpanzer IV	1 Tiger E, 3 StuG. III és Jagdpanzer IV
5. SS-páncélosadosztály	4 Panzer IV, 20 Panther, 15 StuG. IV és Jagdpanzer IV	4 Panzer IV, 15 Panther, 15 StuG. IV és Jagdpanzer IV	5 Panther
4. lovasdandár	5 Panzer II, 17 StuG. III és Jagdpanzer IV	5 Panzer II, 17 StuG. III és Jagdpanzer IV	—
24/I. páncélososztály	45 Panther	41 Panther	4 Panther
509. nehézpáncélos-osztály	38 Tiger B	35 Tiger B	3 Tiger B
„Feldherrnhalle” nehézpáncélos-osztály	23 Tiger B	22 Tiger B	1 Tiger B
303. rohamtüzérdandár	23 StuG. III	21 StuG. III	2 StuG. III
Összesen:	348	323	25

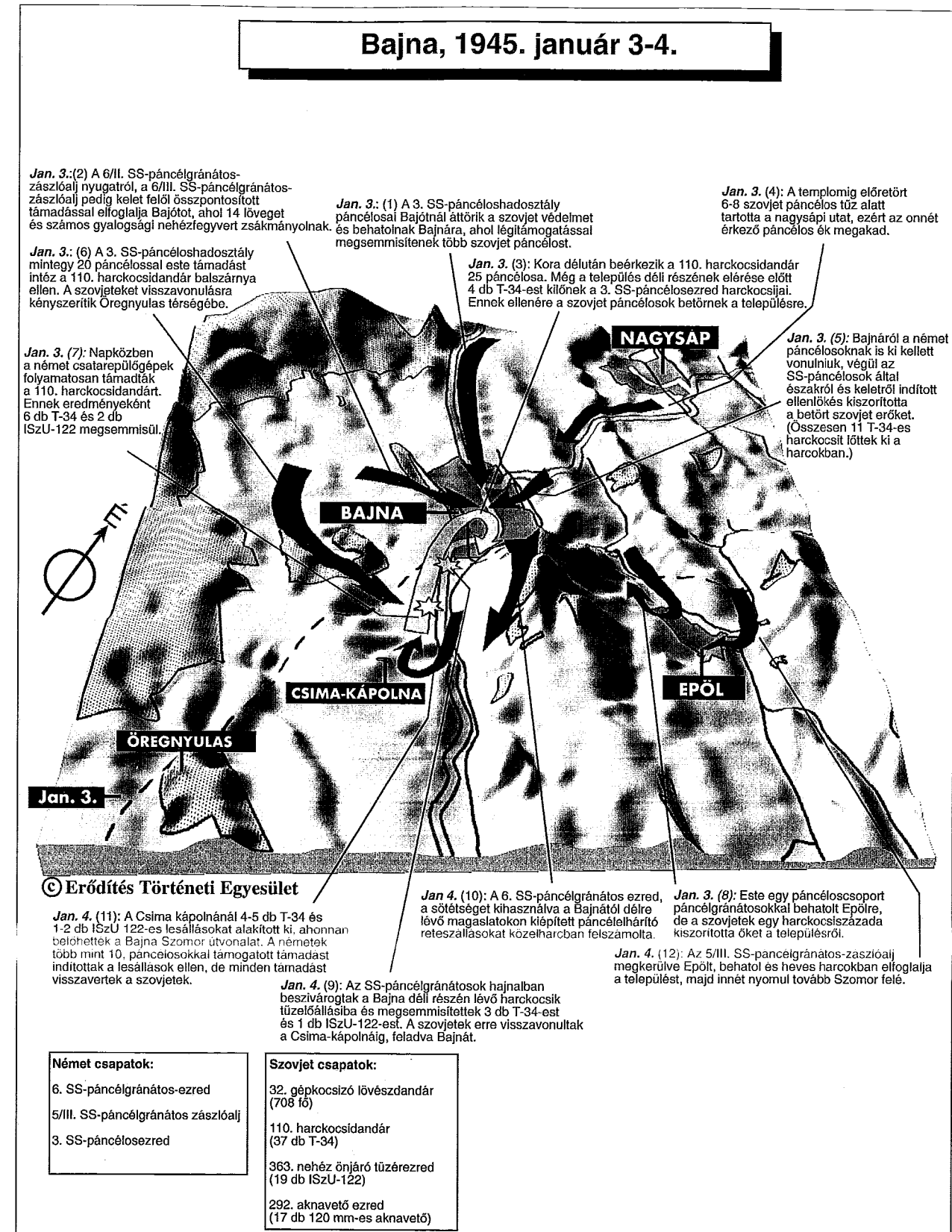
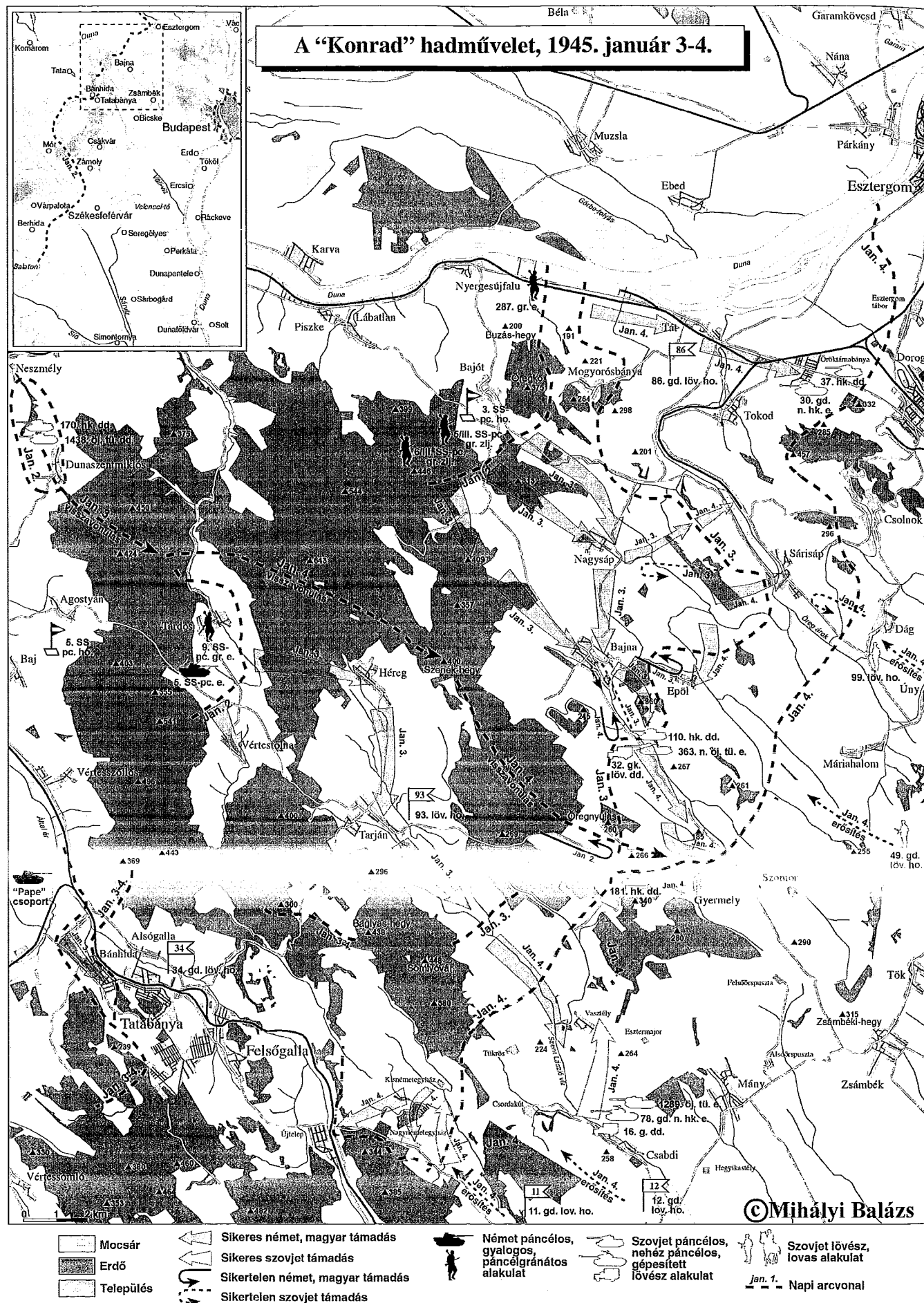
¹²¹¹ Részletezve lásd VI/a. számú függelékben.

¹²¹² StuG. III, StuG. IV.

¹²¹³ I = támadásra korlátozás nélkül alkalmas; II = támadásra korlátozottan alkalmas; III = védelemre korlátozás nélkül alkalmas; IV = védelemre korlátozottan alkalmas.

¹²¹⁴ Megsemmisült vagy kijavíthatatlan harcjárművek.

Jan. 3. (2): A 6/II. SS-páncélgránátos-zászlóalj nyugatról, a 6/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj pedig kelet felől összpontosított támadással elfoglalja Bajót, ahol 14 löveget és számos gyalogsági nehézfegyvert zsákmányolnak.

Jan. 3. (1): A 3. SS-páncélososztály páncélosai Bajónál áttörik a szovjet védelmet és behatolnak Bajnára, ahol légitámogatással megsemmisítenek több szovjet páncélost.

Jan. 3. (4): A templomig előretört 6-8 szovjet páncélos tűz alatt tartotta a nagysápi utat, ezért az onnét érkező páncélosok megakadtak.

Jan. 3. (6): A 3. SS-páncélososztály mintegy 20 páncélossal este támadást intéz a 110. harcoksidandár balszárnya ellen. A szovjeteket visszavonulásra kényszerítik Öregnyulas térségébe.

Jan. 3. (3): Kora délután beérkezik a 110. harcoksidandár 25 páncélosa. Még a település déli részének elérése előtt 4 db T-34-est kilőnek a 3. SS-páncélososztály harcokcsijai. Ennek ellenére a szovjet páncélosok betörnek a településre.

Jan. 3. (5): Bajnáról a német páncélosoknak is ki kellett vonulniuk, végül az SS-páncélosok által északról és keletről indított ellenlökés kiszorította a betört szovjet erőket. (Összesen 11 T-34-es harcokcsit lőttek ki a harcokban.)

Jan. 3. (7): Napközben a német csatrepülőgépek folyamatosan támadták a 110. harcoksidandárt. Ennek eredményeként 6 db T-34 és 2 db ISzU-122 megsemmisült.

Erődítés Történeti Egyesület

Jan. 4. (11): A Csima kápolnánál 4-5 db T-34 és 1-2 db ISzU 122-es lesállításokat alakított ki, ahonnan behatoltak a Bajna-Szomor útvonalat. A németek több mint 10. páncélosokkal támogatott támadást indítottak a lesállítások ellen, de minden támadást visszavertek a szovjetek.

Jan. 4. (10): A 6. SS-páncélgránátos ezred, a sötétséget kihasználva a Bajnártól délre lévő magaslatokon kiépített páncélhártó reteszállásokat közelharcban felszámolta.

Jan. 3. (8): Este egy páncéloscsoport páncélgránátosokkal behatolt Epőre, de a szovjetek egy harcokcsiszázada kiszorította őket a településről.

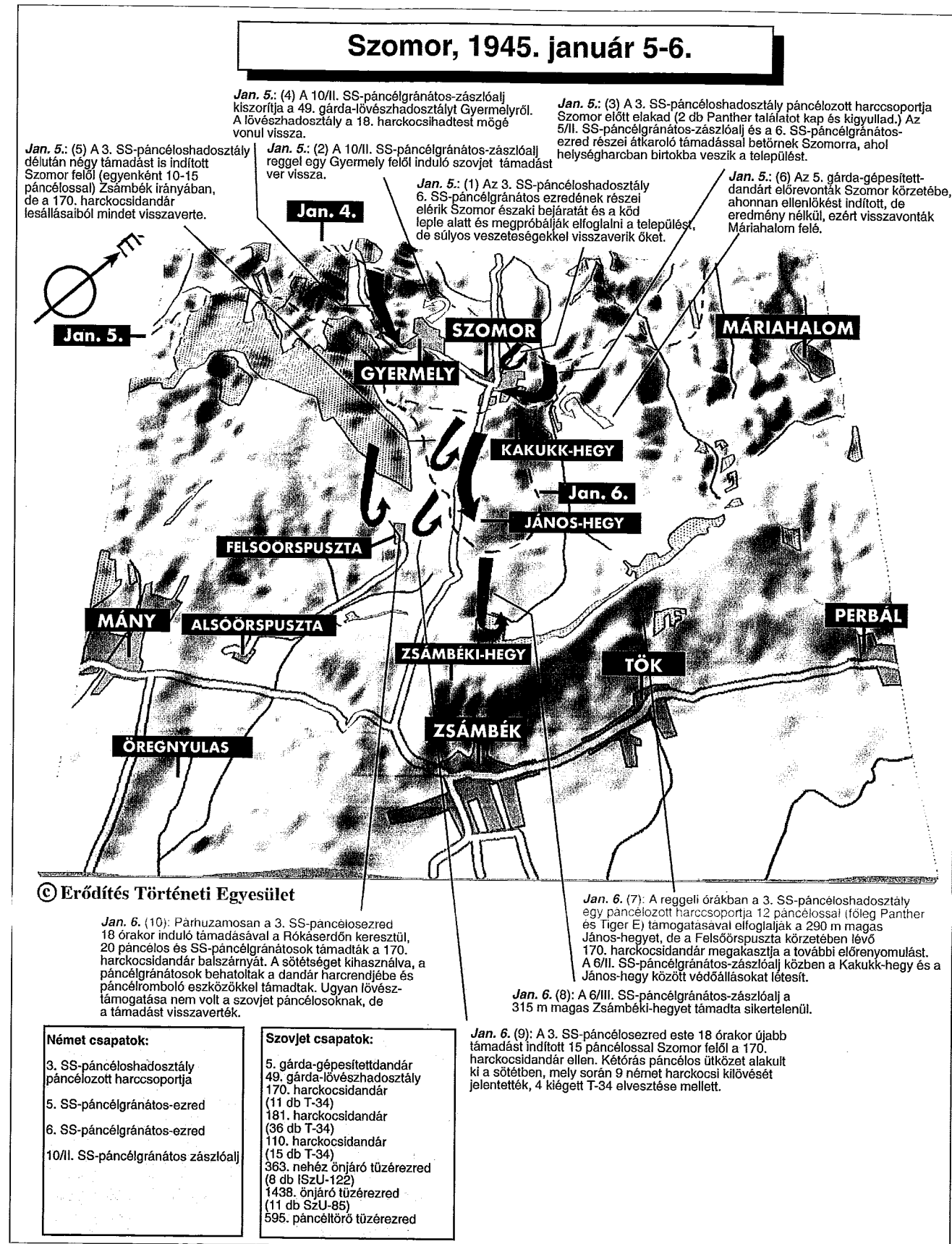
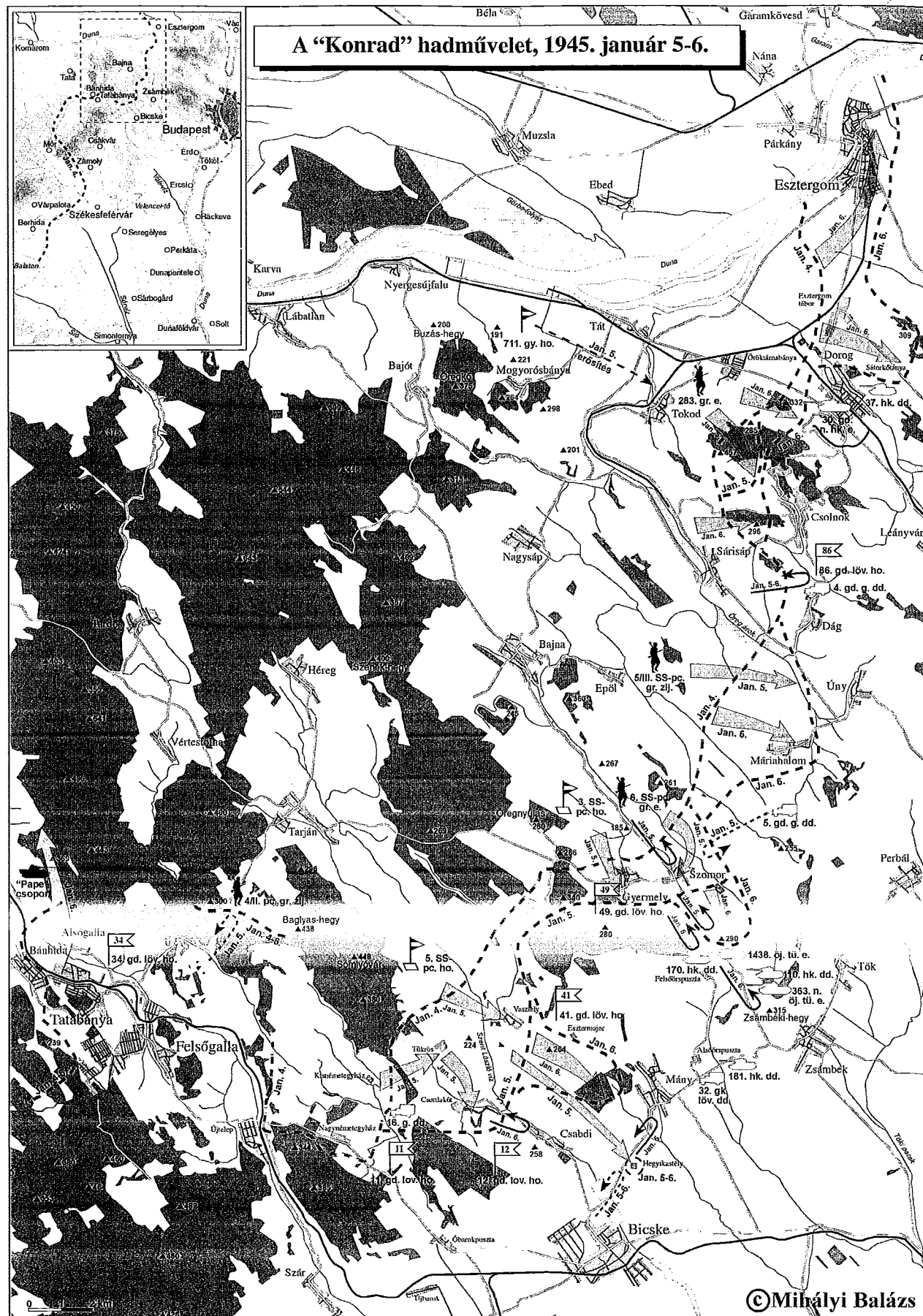
Jan. 4. (12): Az 5/III. SS-páncélgránátos-zászlóalj megkerülve Epőt, behatol és heves harcokban elfoglalja a települést, majd innét nyomul tovább Szomor felé.

Német csapatok:

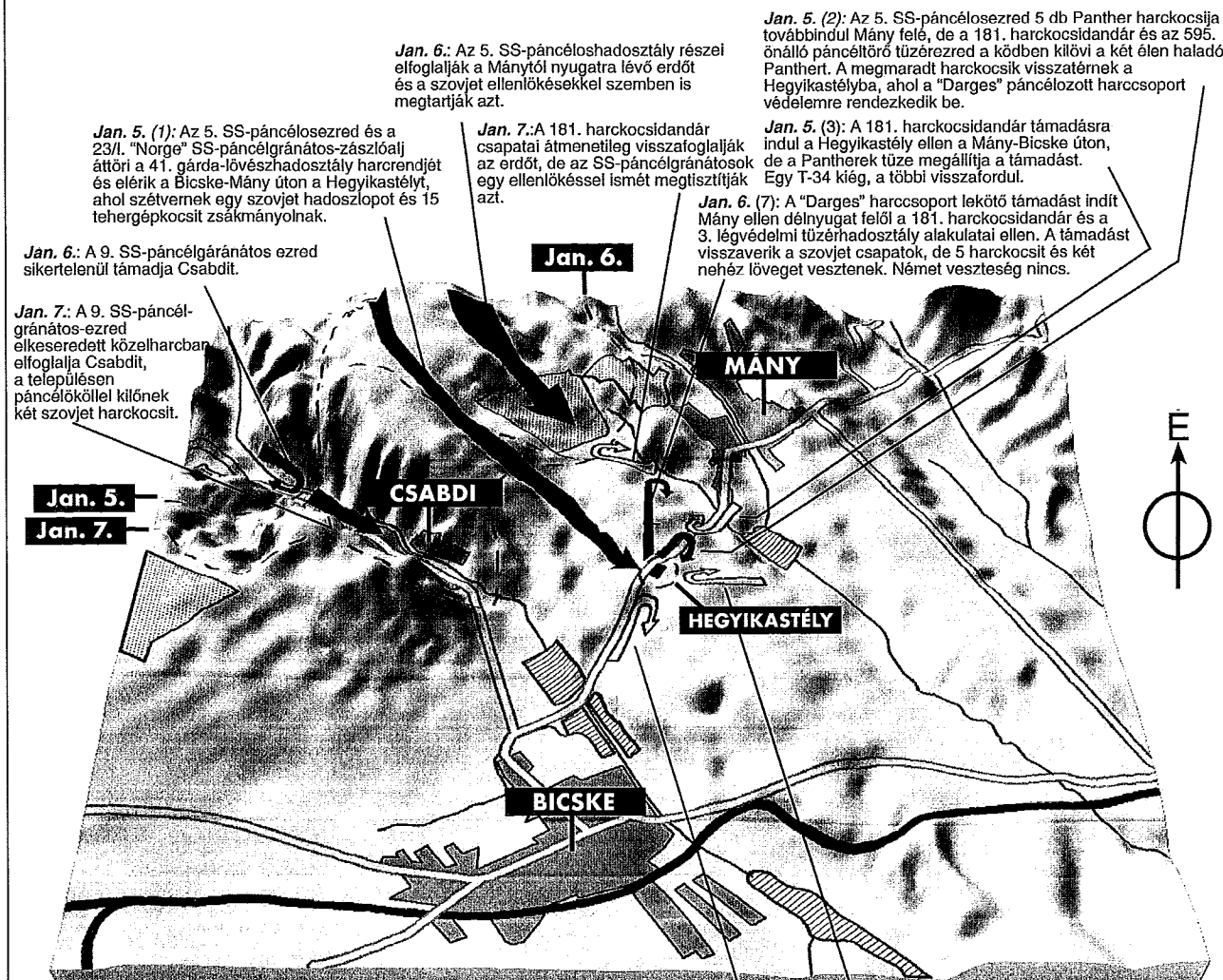
- 6. SS-páncélgránátos-ezred
- 5/III. SS-páncélgránátos zászlóalj
- 3. SS-páncélososztály

Szovjet csapatok:

- 32. gépkocsizó lövészdandár (708 fő)
- 110. harcoksidandár (37 db T-34)
- 363. nehéz önjáró tüzérezred (19 db ISzU-122)
- 292. aknavető ezred (17 db 120 mm-es aknavető)

Hegykastély, 1945. január 5-7.

© Erődítés Történeti Egyesület

Jan. 5. (4): Éjféli előtt nem sokkal a szovjetek két irányból is támadást indítottak a kastély ellen, melyet végül csak közelharcban sikerül visszaverni.

Jan. 6. (5): Az 5. SS-páncélos ezred egy páncélozott csoportja löszert és üzemanyagot juttat be a bekerített csapatoknak hajnalban.

Jan. 7. (8): A "Darges" harccsoporthoz erősítésként beérkezik a 23/l. "Norge" SS-páncélgránátos-zászlóalj 4. (nehézfegyver-) százada.

"Darges" harccsoport:

5. SS-páncélos ezred
(18 páncélos)

5. SS-páncélos-felderítő-felderítőosztály részét

23/l. "Norge" SS-páncélgránátos-zászlóalj

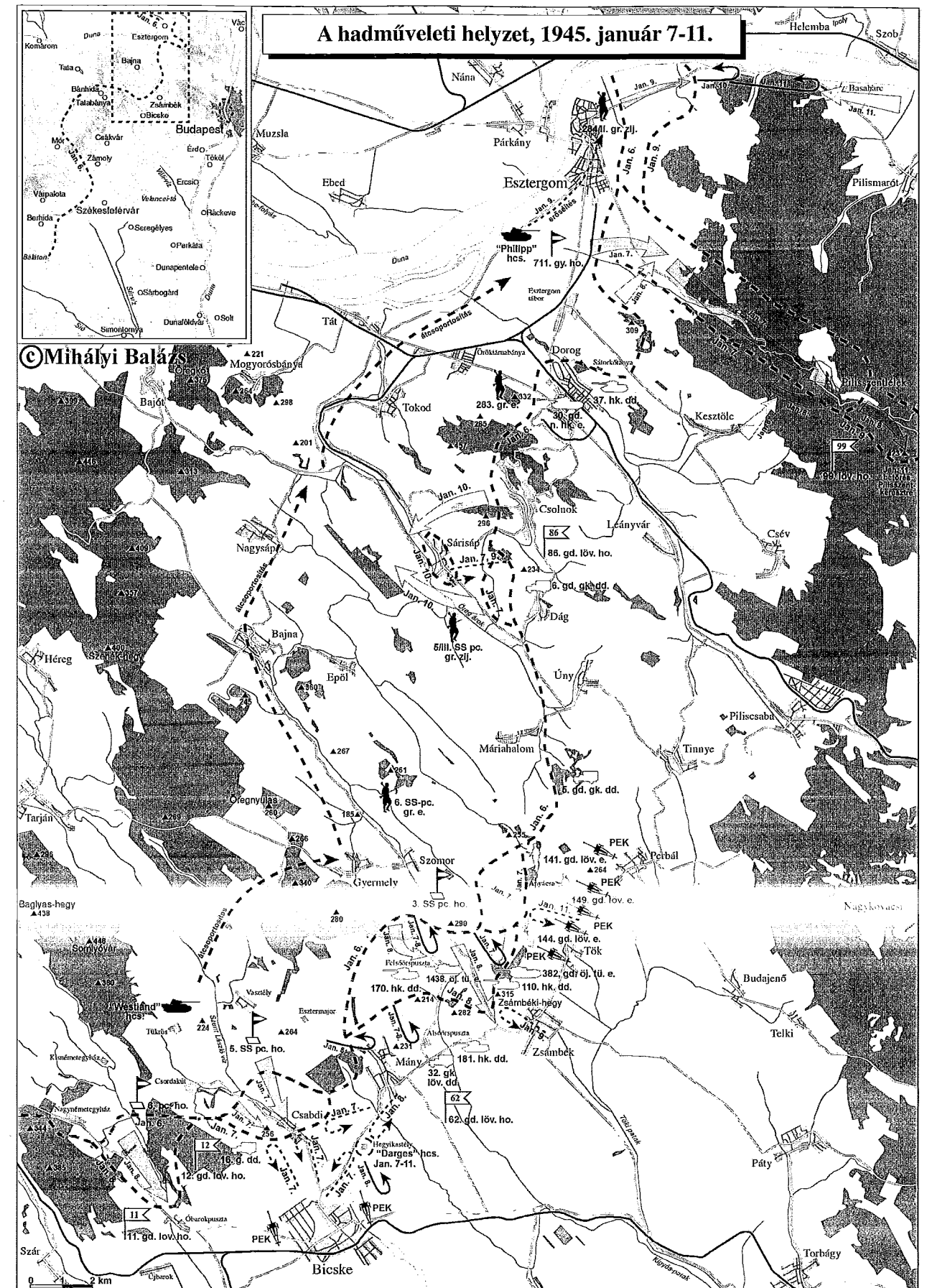
Szovjet csapatok:

41. gárda-lövészadosztály

181. harckocsidandár

3. légvédelmi tüzérhadosztály

A hadműveleti helyzet, 1945. január 7-11.

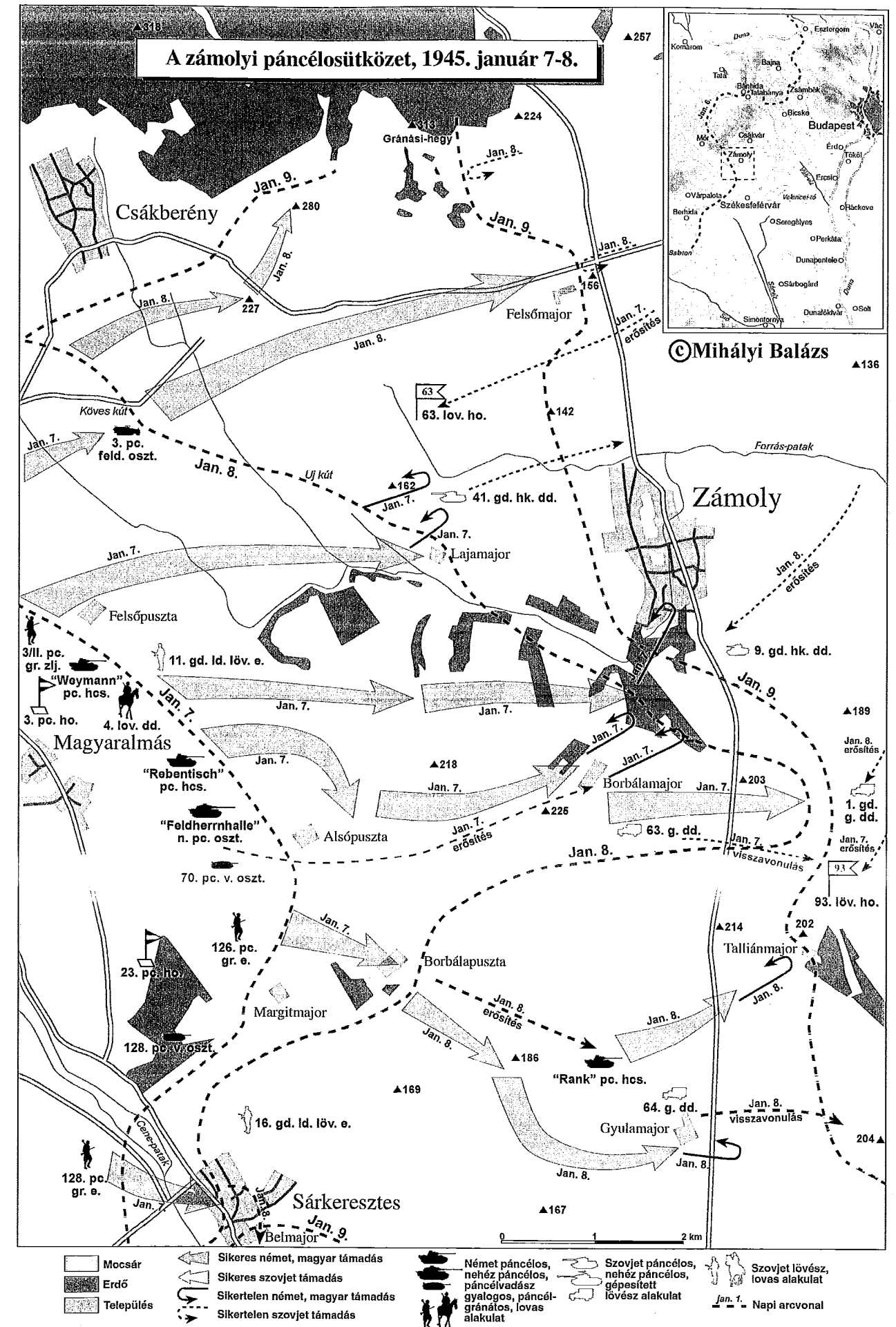
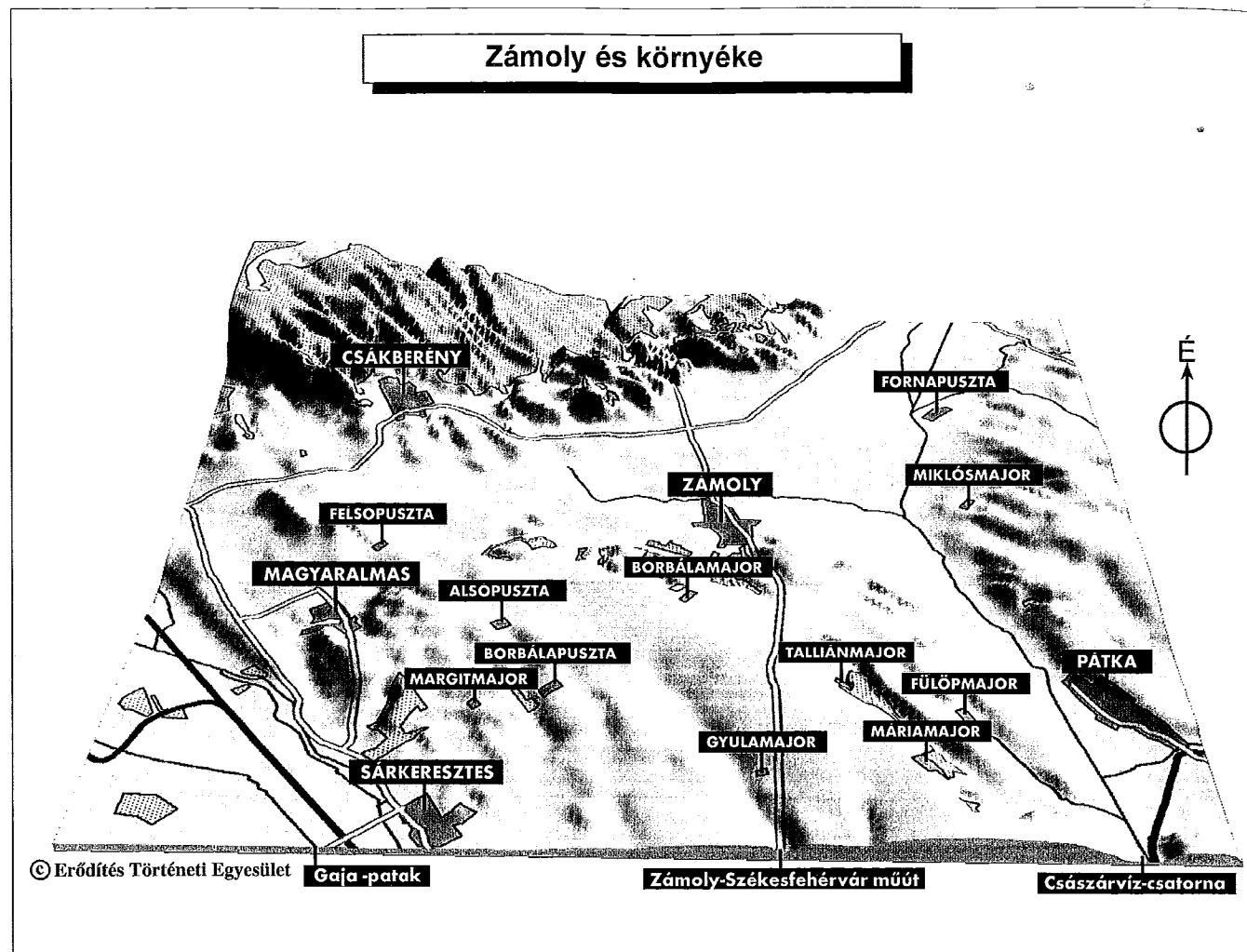

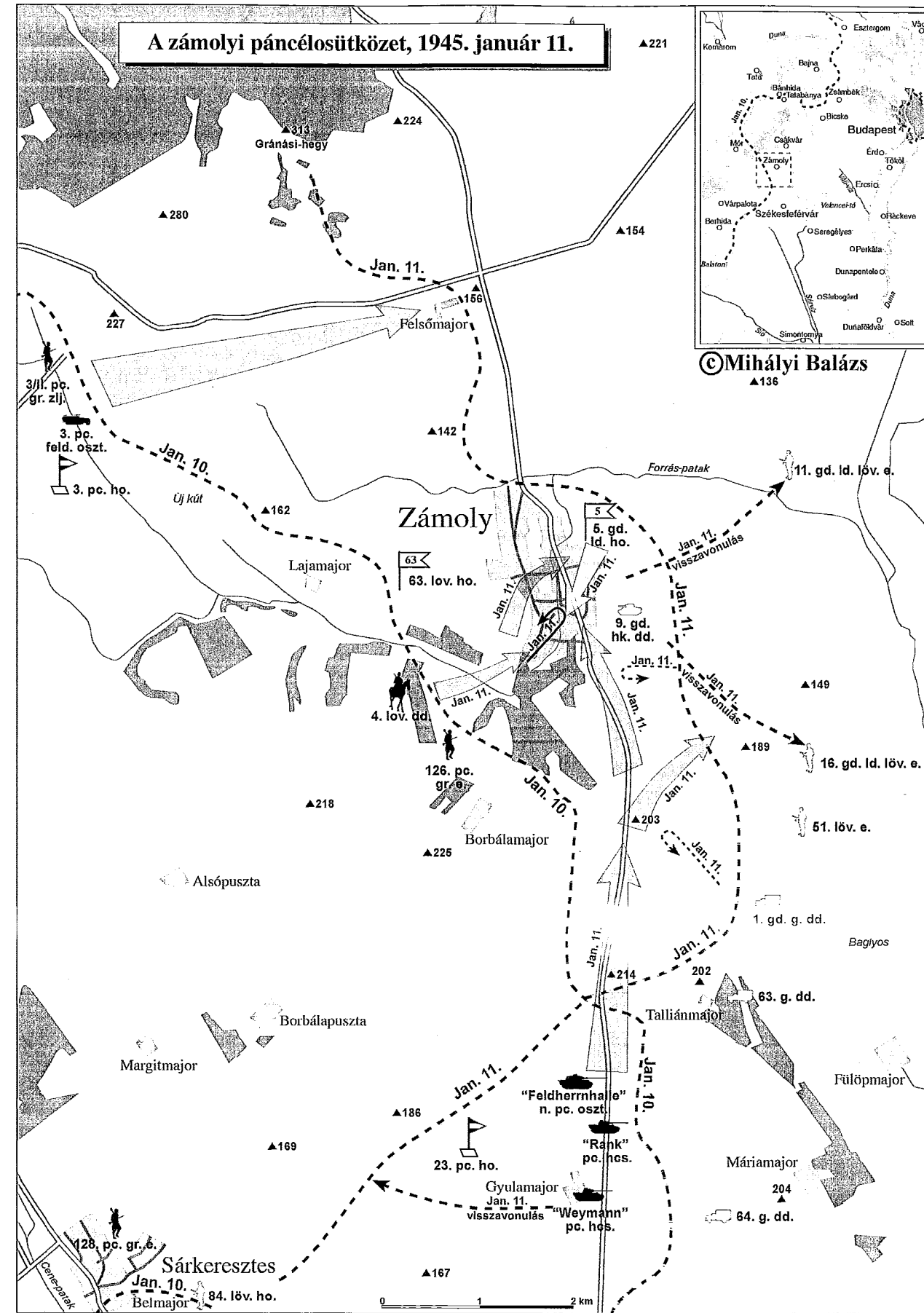
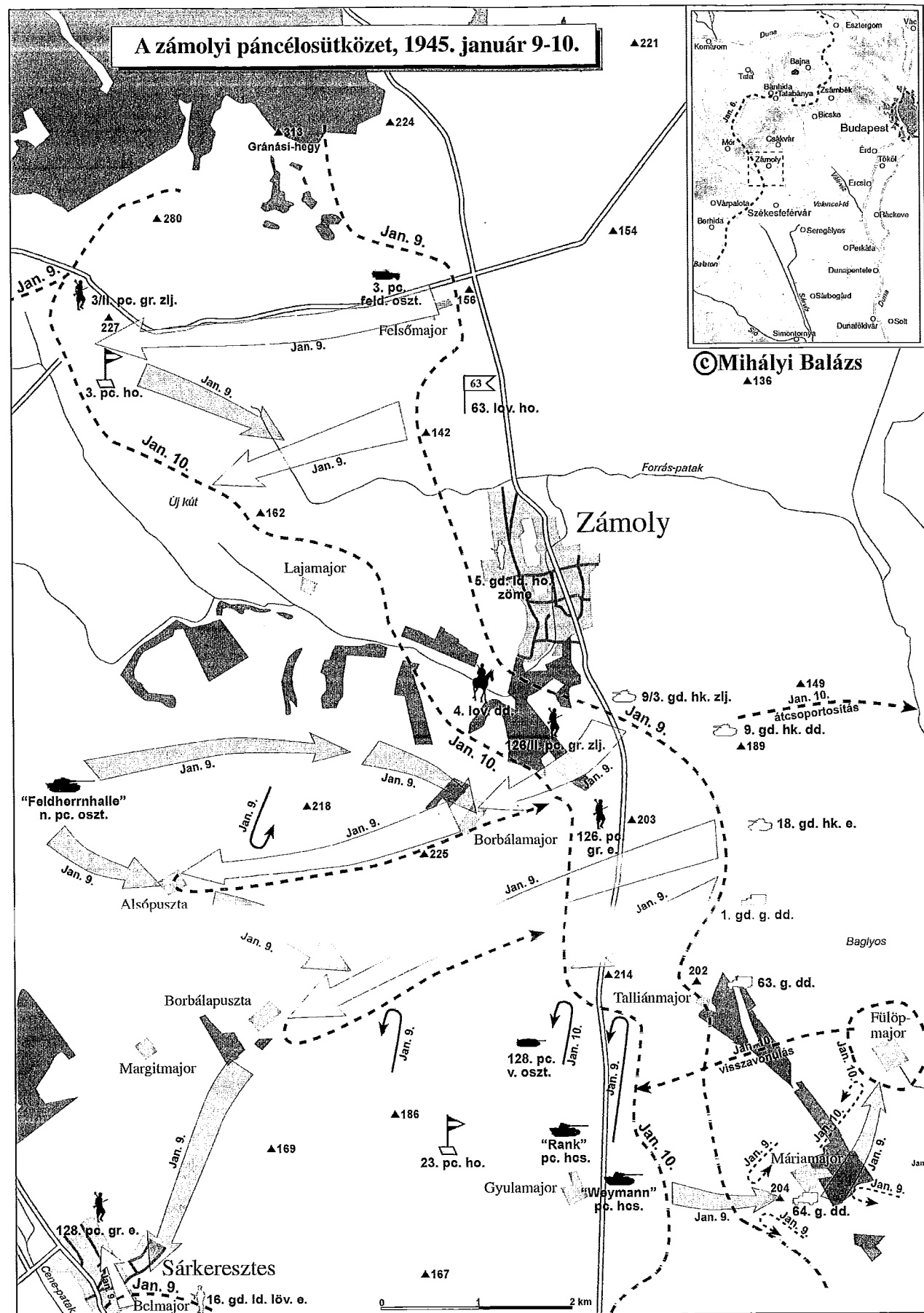
Mocsár
 Erdő
 Település

Sikeres német, magyar támadás
 Sikeres szovjet támadás
 Sikertelen német, magyar támadás
 Sikertelen szovjet támadás

Német páncélos, gyalogos, páncélgránátos alakulat
 Szovjet páncélos, nehéz páncélos, gépesített lövész alakulat
 Szovjet lövész, lovas alakulat

Jan. 1. Napi arcvonal

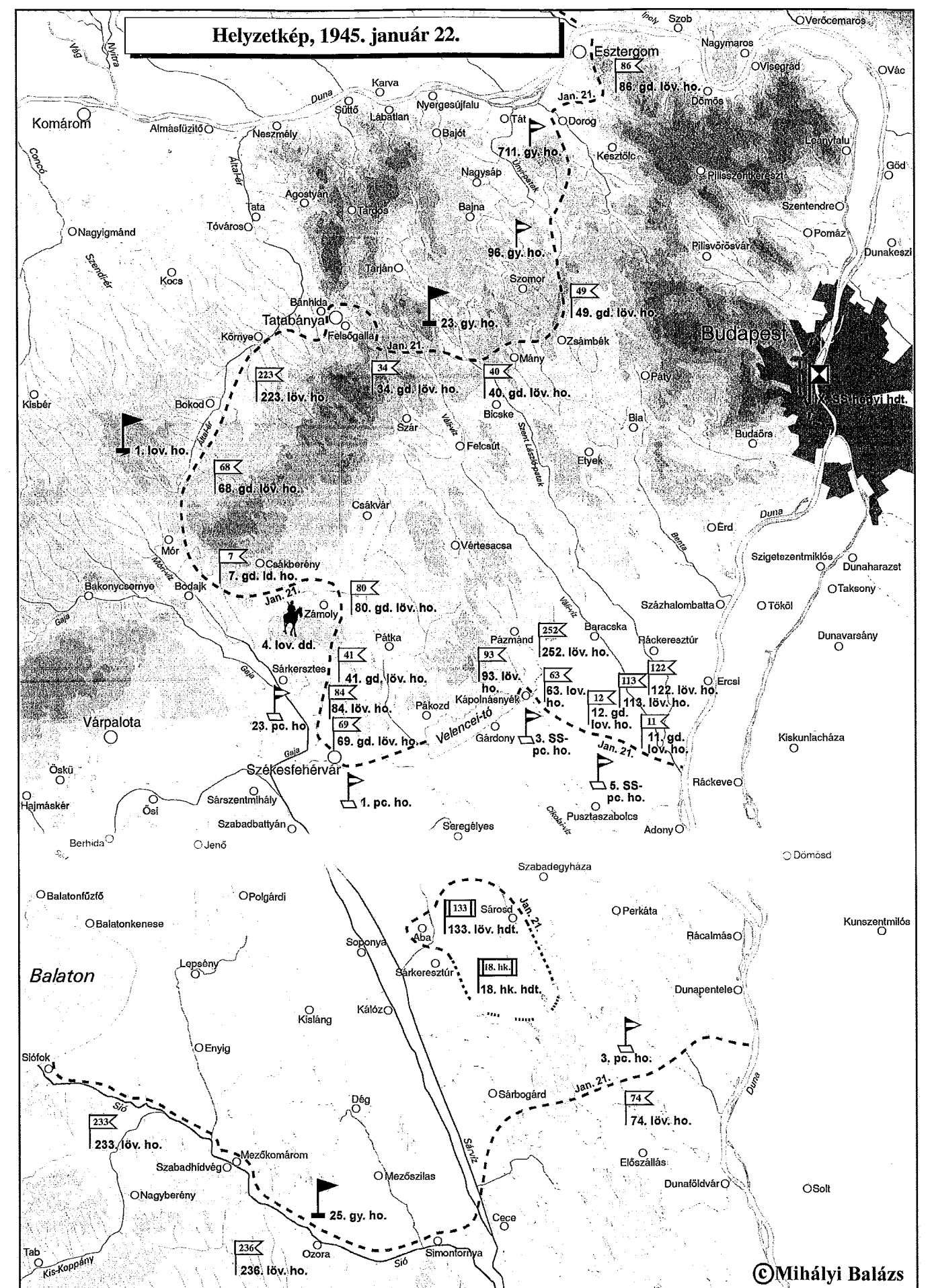
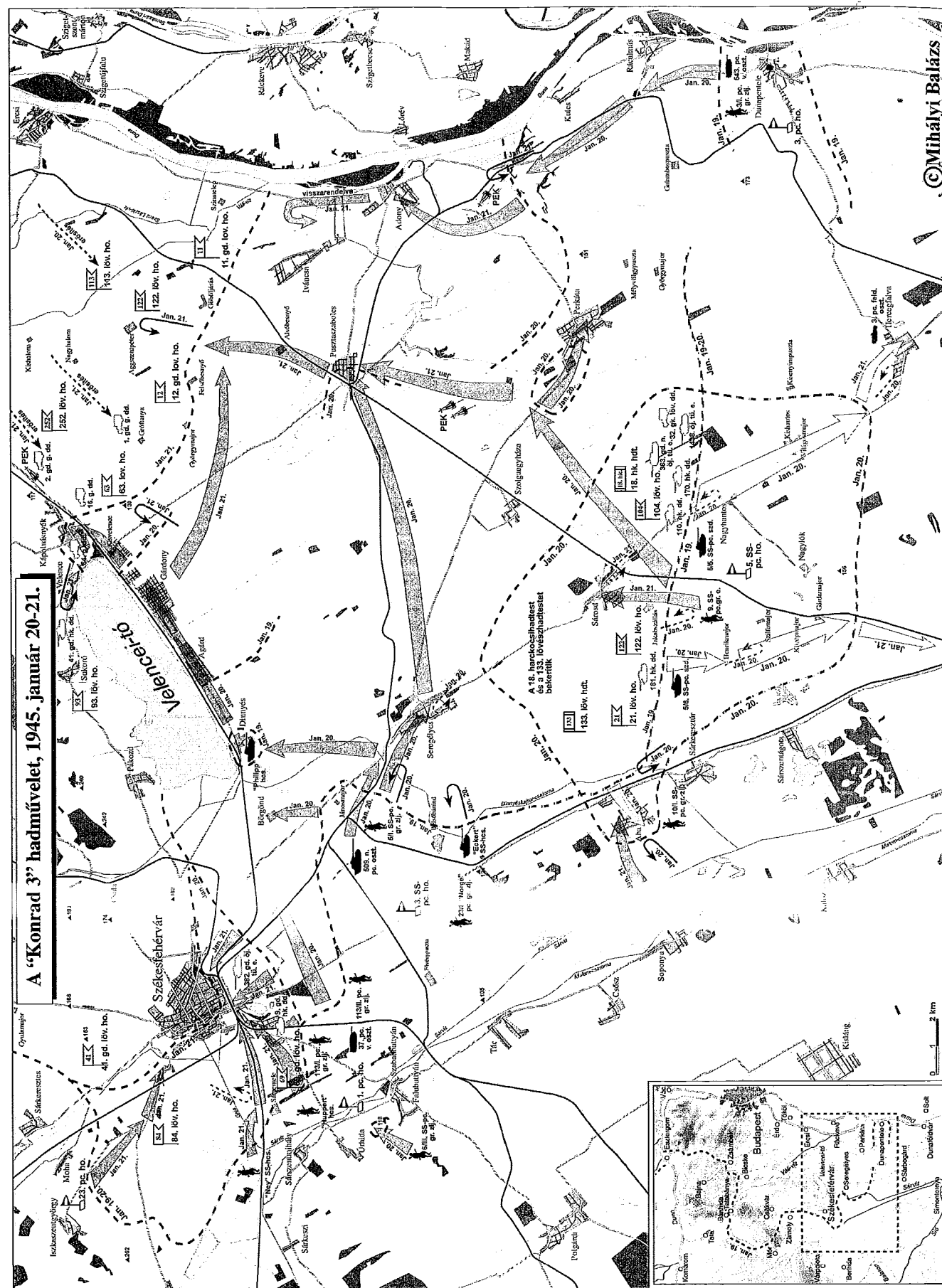

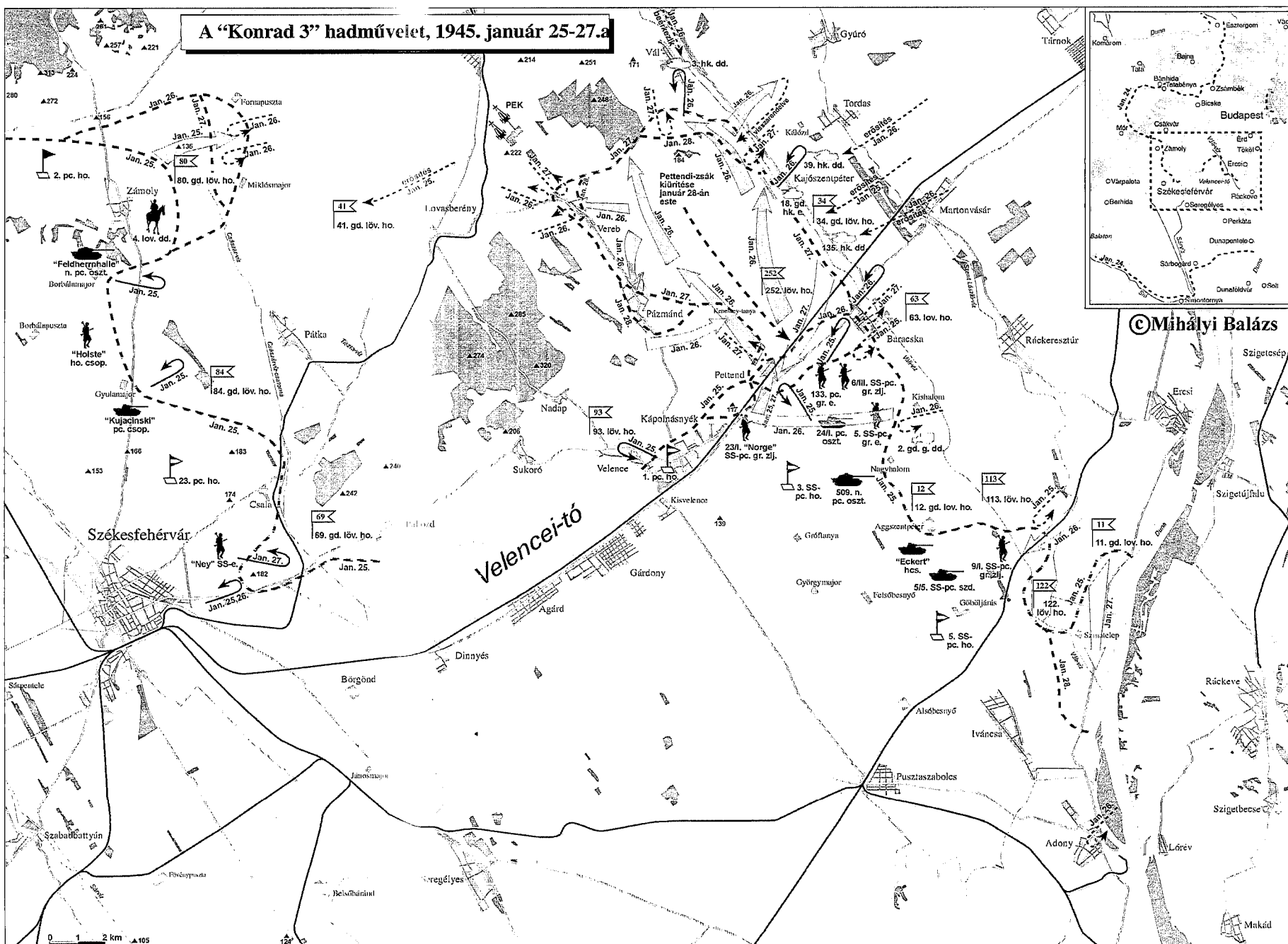

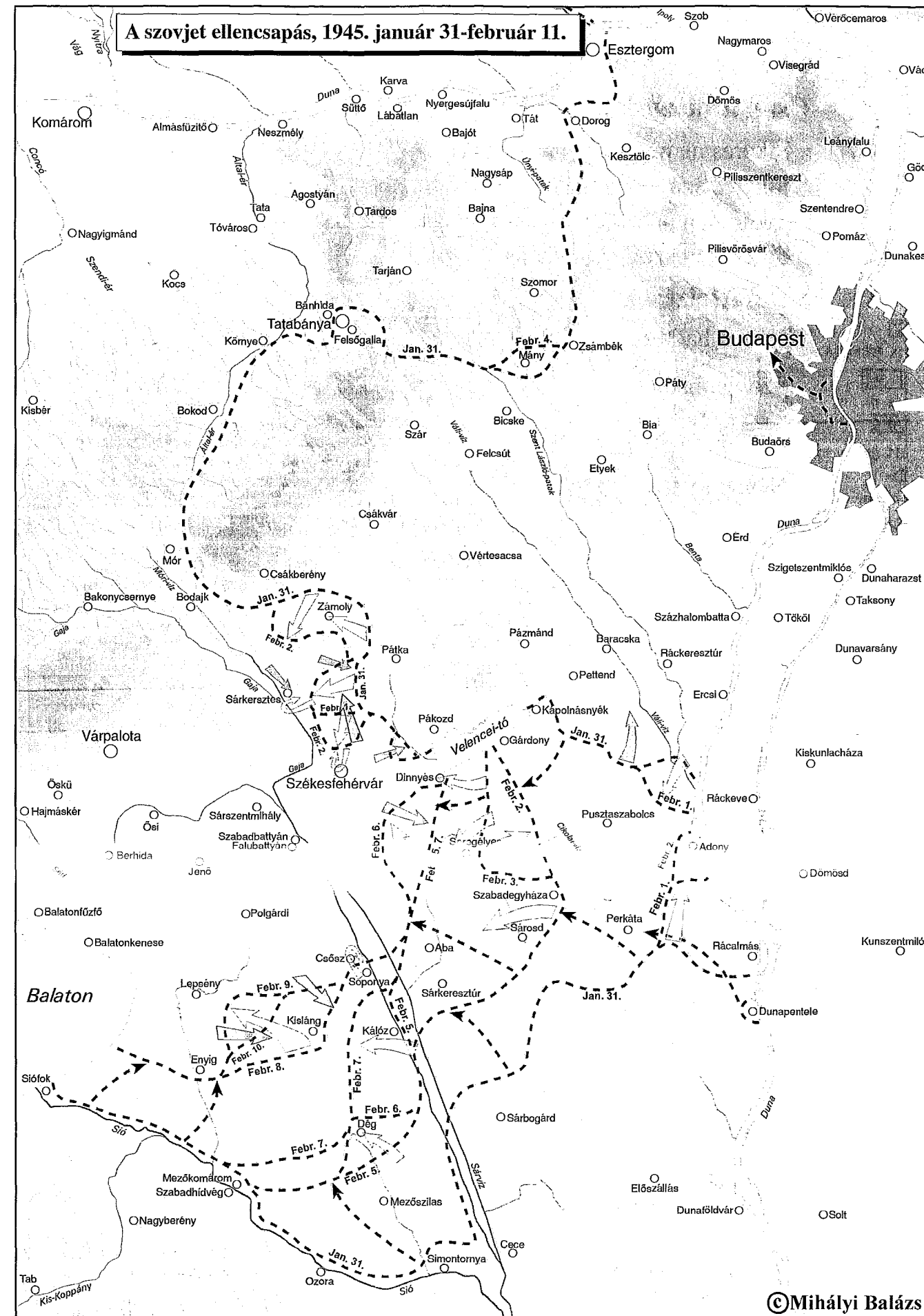
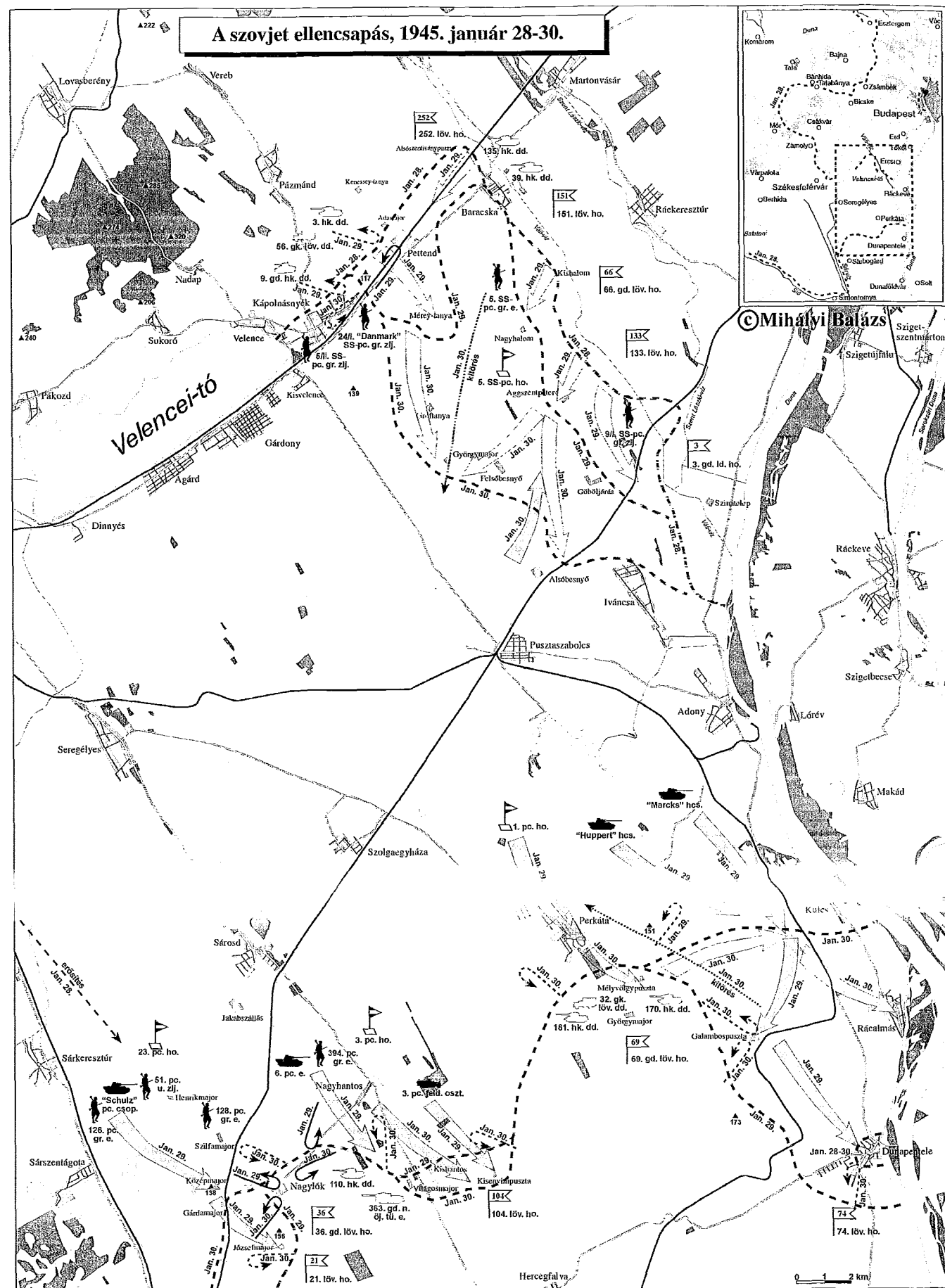
Mocsár Erdő Település	Sikeres német, magyar támadás Sikeres szovjet támadás Sikertelen német, magyar támadás Sikertelen szovjet támadás	Német páncélos, nehéz páncélos, páncélvadász gyalogos, páncélgránátos, lovas alakulat Szovjet páncélos, nehéz páncélos, gépesített lövész alakulat Szovjet lövész, lovas alakulat	Jan. 1. Napi arcvonal

Mocsár Erdő Település	Sikeres német, magyar támadás Sikeres szovjet támadás Sikertelen német, magyar támadás Sikertelen szovjet támadás	Német páncélos, nehéz páncélos, páncélvadász gyalogos, páncélgránátos, lovas alakulat Szovjet páncélos, nehéz páncélos, gépesített lövész alakulat Szovjet lövész, lovas alakulat	Jan. 1. Napi arcvonal

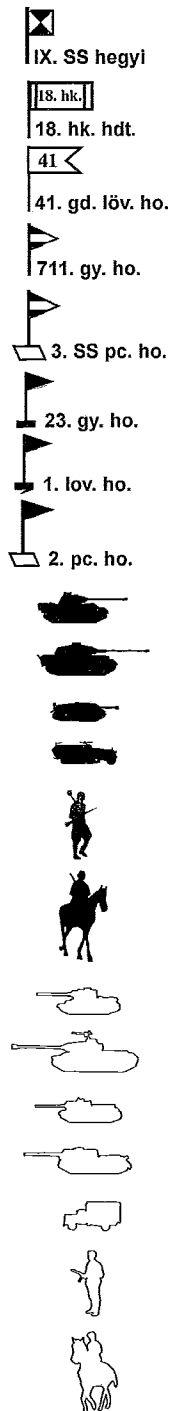
Jelmagyarázat

Csapatmozgások

- Sikeres német, magyar támadás
- Sikeres szovjet támadás
- Sikertelen német, magyar támadás
- Sikertelen szovjet támadás

Csapatjelzések

- Német hadtest
- Szovjet hadtest
- Szovjet lövészhadosztály
- Német gyaloghadosztály
- Német páncélosadosztály
- Magyar gyaloghadosztály
- Magyar lovashadosztály
- Magyar páncélosadosztály
- Német, magyar páncélos alakulat
- Német nehézpáncélos alakulat
- Német páncélvadász alakulat
- Német páncélos felderítő alakulat
- Német, magyar gyalogos, páncélgránátos alakulat
- Német lovas alakulat
- Szovjet harckocsi alakulat
- Szovjet nehézharckocsi alakulat
- Szovjet önjáró tüzér alakulat
- Szovjet nehéz önjáró tüzér alakulat
- Szovjet gépesített, vagy gépkocsizó alakulat
- Szovjet lövész alakulat
- Szovjet lovas alakulat

Rövidítések

dd.	dandár
e.	ezred
g.	gépesített
gd.	gárda
gk.	gépkocsizó
gy.	gyalogos
feld.	felderítő
hcs.	harcsoport
hdt.	hadtest
hk.	harckocsi-
ho.	adosztály
ld.	légideszant
lov.	lovas
löv.	lövész
meg.	megegyeztetett
n.	nehéz
nhk.	nehézharckocsi-
n.pc.	nehézpáncélos-
oszt.	osztály
őj.	önjáró
PEK	páncélfelhárító körlet
pc.	páncélos-
pc. gr.	páncélgránátos-
pc. v.	páncélvadász-
ro. pc.	rohampáncélos-
ro. tü.	rohamtüzér
szd.	század
tü.	tüzér
u.	utász
zlj.	zászlóalj

Felhasznált források

Kiadatlan források:

- HM HIM Hadtörténelmi Levéltár (Budapest):
 - o Kriegstagebuch der Heeresgruppe Süd (mikrofilmen)
 - o A 13. Panzer-Division iratai
 - o Honvéd Vezérkar Főnöke Központi Szállításvezetőség naplója
 - o Honvédelmi Minisztérium iratai, 1945
 - o A m. kir. 1. huszárhadosztály iratai
 - o A m. kir. 53. utászzászlóalj naplója
 - o Kitüntetési javaslatok (dokumentumgyűjtemény)
 - o M. kir. rendőrség országos felügyelője iratai
 - o A „Szent László” hadosztály tüzérparancsnokának naplója
 - o Szovjet iratmásolatok gyűjteménye a Budapest körüli harcokról. A 2. Ukrán Front harcjelentései.
 - o Szovjet iratmásolatok gyűjteménye Budapest ostromával kapcsolatban. A szovjet 46. hadsereg hadijelentései.
 - o A m. kir. 101/3. vadászrepülő-század naplója (mikrofilmen)
 - o VKF Fővezérség meghatalmazott tábornoka hadinaplója
 - o Tanulmányok és visszaemlékezések gyűjteménye (TGy.):
- Bese Ödön: Ahogy történt. TGy. 3799.
- Esze Jenő: Hadikronika a m. kir. 2. honvéd páncélos utászzászlóalj harcairól 1944. X. 9–1945. III.16. TGy. 3021.
- Hermann Balck német tábornok visszaemlékezése és naplója a magyarországi harcokról és a fegyverszünetről. TGy. 3085.
- Korbuly István: Vae Victis! Egy páncélos tiszt naplója. 1944. III. 11. – 1946. X. 17. TGy. 3451.
- Lajtos Árpád: Szent László hadosztály (visszaemlékezés). TGy. 2598.
- Lévy Győző: A m. kir. 101/I. csatarepülő osztály működése, 1944. okt. – 1945. ápr. TGy. 3070.
- Marosújházi Géza: Ejtőernyős katonai szolgálatom emlékei, 1941–1945. TGy. 2904.
- Pilisszentkereszt Historia Domus-ából. TGy. 3414.
- Szabó István: Egy talpalatnyi csatatér története. 1944. december–1945. március 6. TGy. 3342.
- Tassonyi Edömér 1982. január 12-én kelt levele Pályi Györgyhez. In: Pályi György: A Szent László hadosztály repülő-lövészezredének története 1944. okt.–1945. dec. (kézirat) TGy. 3063.
- Vadon Pál: A Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség tagjaiból alakított önkéntes zászlóalj harcai a Budapest visszavételéért indított hadműveletekben (1945. január) TGy. 3277.
- Dr. Vajda Károly: Életem 10 éve, 1944–1953. TGy. 3735.
- Bundesarchiv–Militärarchiv (Freiburg im Breisgau):
 - o RH 2 Ost Karten
 - o RH 7/V 313
 - o RH 10
 - o RH 11
 - o RH 27-13/163
 - o RL 2 III/1198
- Becze Csaba: A Magyar Királyi Honvéd Légierő harci alkalmazása a második világháborúban (1939–1945). Doktori értekezés. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar, é. n. (Másolata a szerző birtokában.)
- A m. kir. Honvédség a 2. világháborúban. Összeállította: Kálmán Dániel. (javított kézirat, Miskolc, 1971–1974.)
- Pántis István, a 102/4. légvédelmi üteg egykori katonájának írásbeli visszaemlékezése a HM HIM Hadtörténelmi Levéltár felkérésére, 2007.
- Razgrom nyemecko-fasisztkih vojszk v Vengrii. Vtoroj csaszi. (Másolata a szerző birtokában.)
- Speer, Hans főhadnagy naplója. (Másolata a szerző birtokában.)
- Stoves, Rolf: Persönliches Kriegstagebuch Pz.Rgt. 1 (Gépelte kézirat, másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 7. gárdahadsereg jelentései a 2. Ukrán Frontnak, 1945. január 1–31. (Másolata a szerző birtokában.)

- A szovjet 7. gárdahadsereg harckocsi- és gépesített csapatai parancsnokának 1945. januári jelentései. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 20. gárda-lövészhadtest jelentései, 1945. január. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 1. gárda-gépesített hadtest összefoglaló jelentése, 1945. január 5 – február 5. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 4. gárda-gépesített hadtest összefoglaló jelentése az 1944. december 31. – 1945. január 16. között vívott harcokról. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 7. gépesített hadtest összefoglaló jelentése az 1945. évi januári harcokról (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 9. gárda-gépesített hadtest hadműveleti naplója az 1945. januári Komárom – Érsekújvári irányú támadásról. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 5. gárda-harckocsihadtest hadműveleti naplója, 1945. január 1-31. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 18. harckocsihadtest összefoglaló jelentése az 1944. december 21. – 1945. február 10. közötti harcokról. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 23. harckocsihadtest hadinaplója (1945. január 22 – február 28.). (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 5. gárda-lovashadtest összefoglaló jelentése a 3. Ukrán Front alárendeltségében, a Duna jobb partján vívott hadműveletekről (1944. december – 1945. február). (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 41. gárda-harckocsidandár jelentései, 1945. január. (Másolata a szerző birtokában.)
- A szovjet 1202. önjáró tüzérezred összefoglaló jelentése 1945. január 1 – május 9. közötti tevékenységéről. (Másolata a szerző birtokában.)
- A IV. SS-páncélos hadtest zsákmányolt iratainak orosz fordítása (Másolata a szerző birtokában. Eredeti jelzete TsAOVS, f. 243, op. 2900, d. 2011)

Kiadott (szakirodalmi) források:

- 17-je vozdušnaja armija v bojah ot Sztalingrada do Venü. Moszkva, 1977.
- 1986 Art of War Symposium. From the Vistula to the Oder: Soviet Offensive Operations – October 1944-March 1945. A Transcript of Proceedings. Center For Land Warfare US Army War College, 1986.
- A Hazáért mindhalálig. Vitéz Szepesvári Béla ny. őrnagy háborús naplója. A szerző saját kiadása, é. n.
- A második világháború története 1939–1945. Tizedik kötet. Budapest, 1981.
- A Nagy Honvéddő Háború története 1941–1945. IV. kötet. Budapest, 1966.
- Anderson, Thomas – Wai, Vincent: Panther. Hong Kong, 1996.
- Andriusenko, Sz. A.: A Duna hullámai. II. rész. In: Hadtörténelmi Közlemények 1966/1. sz.
- Armstrong, Richard N.: Red Army Tank Commanders – The Armored Guards. Atglen, 1994.
- Bárczy János: Zuhanóugrás. Budapest, 1981.
- Bertram, Ludwig: Sturmpanzerabteilung 219. In: Der Sturmartillerist. Dezember 1991.
- Birjukov, N. I.: Nehéz tudomány a győzelem (részletek). In: Hazánk felszabadulása. Budapest, 1970.
- Bose, Georg: „Ob's stürmt, oder schneit...!” Mit meinem Sturmgeschütz im Einsatz. Erinnerungen Teil 2. Selbstverlag Bose, Einhausen, 2005.
- Bradley, Dermot – Hildebrand, Karl-Friedrich – Rövekamp, Markus: Die Generale des Heeres 1921-1945. Osnabrück, 1993.
- Dierich, Wolfgang: Die Verbände der Luftwaffe 1935-1945. Gliederungen und Kurzchroniken. Stuttgart, é. n.
- Erickson, John: The Road to Berlin. London, 2003.
- Fejezetek hazánk felszabadulásának történetéből. Budapest, 1960.
- Fey, Will: Armor Battles of the Waffen-SS, 1943–45. Manitoba, 1990.
- Fleischer, Wolfgang: Das letzte Jahr des deutschen Heeres 1944–1945. Wölfersheim, 1997.
- Fleischer, Wolfgang – Eiermann, Richard: Die motorisierten Schützen und Panzergrenadiere des deutschen Heeres. Wölfersheim-Berstadt, 1999.
- Franz, Thomas (unter Mitarbeit von Wegmann, Günther): Die Eichenlaubträger 1940–1945. Band 2: L–Z. Osnabrück, 1998.
- Friessner, Hans: Verratene Schlachten. Hamburg, 1956.
- Geschichte der 3. Panzer-Division Berlin-Brandenburg. Herausgegeben vom Traditionsverband der Division. (Nyugat-)Berlin, 1967.
- Gosztony, Peter: Der Kampf um Budapest 1944/45. München – Zürich, 1964.
- Griehl, Manfred – Dressel, Joachim: Focke-Wulf Fw 190/Ta 152. Jäger, Jagdbomber, Panzerjäger. Második kiadás, Stuttgart, 1997.
- Guderian, Heinz: Panzer – Marsch! Aus dem Nachlass des Schöpfers der deutschen Panzerwaffe. Bearbeitet von Generalmajor a.D. Oskar Munzel. München, 1955.
- Guderian, Heinz: Erinnerungen eines Soldaten. Tizenhatodik kiadás, Stuttgart, 1998.
- Gvardejszkij Nyikolajevszko-Budapestszkij – Bojevoj puty 2-go gvardejszkovo mehanizirovannovo korpusza. Moszkva, 1976.
- Hack, Franz: Kämpfe in Ungarn. In: Unser Wiking-Ruf. Nr. 7. 2002.
- Hart, Steven – Hart, Russel: A Waffen-SS fegyverei és harceljárásai. Debrecen, é. n.
- Haupt, Werner: Die 8. Panzer-Division im Zweiten Weltkrieg. Friedberg, 1987.
- Hausser, Paul: Soldaten wie andere auch. Der Weg der Waffen-SS. Osnabrück, 1966.
- Hintze, Rolf: Hitze, Frost und Pulverdampf – Der Schicksalweg der 20. Panzer-Division. Meerbusch, 1991.

- Höhne, Heinz: Der Orden unter dem Totenkopf. Die Geschichte der SS. Augsburg, 1996.
- Inter arma. Források a székesfehérvári egyházmegye történetéből II. Szerkesztette, a bevezetőt írta, jegyzetekkel ellátta és a mutatókat készítette: Mózessy Gergely. Székesfehérvár, 2004.
- Jainek, Erich (Herausgeber): Soldaten der Standarte Feldherrnhalle. Rosenheim, é.n. [1997]
- Jentz, Thomas: Der Panther. Wölfersheim, 1997.
- Keilig, Wolf: Das deutsche Heer 1939–1945. Bad Nauheim, é. n.
- Kern, Erich: Die letzte Schlacht. Ungarn 1944–45. Göttingen, 1960.
- Klapdor, Ewald: Mit dem Panzerregiment 5 Wiking im Osten. Siek, 1981.
- Kleine, Egon – Kühn, Volkmar: Tiger. Die Geschichte einer legendären Waffe 1942–45. Stuttgart, é.n.
- Kolomic, Makszim – Makarov, Mihail: Szamohodnaja artyillerija Krasnoj Armii 1941–1945. Moszkva, 2002.
- Krilov, Sz. Ny.: Budapestszko-balatonszkaja oboronyityelnaja operacija 3. Ukr. Fronta 2.1.–15.3. 1945. Moszkva, 1946.
- Krivosheev, G. F. (General Editor): Soviet Casualties and Combat Losses in the Twentieth Century. London, 1997.
- Kurowski, Franz – Tornau, Gottfried: Sturmartillerie 1939–1945. Második kiadás, Stuttgart, 1978.
- Loza, Dmitriy: Commanding the Red Army's Sherman Tanks. Lincoln – London, 1996.
- Magyarország a második világháborúban. Lexikon A-Zs. (Főszerkesztő: Sipos Péter. Szerkesztő: Ravasz István. Második kiadás, Budapest, 1997.
- Maier, Georg: Drama zwischen Budapest und Wien. Osnabrück, 1985.
- Malahov, M. M.: A Balatontól Bécsig (részlet). In: Fejezetek hazánk felszabadításának történetéből. Budapest, 1960.
- Markin, Ilja: A Duna partján. Budapest, 1954.
- Martin Kornél – Ugron István: Fejezetek a Szent László hadosztály történetéből. I. rész. In: Hadtörténelmi Közlemények 1995/3. sz.
- Mehner, Kurt (Herausgegeben mit Unterstützung des Arbeitskreises für Wehrforschung): Die Geheimen Tagesberichte der deutschen Wehrmachtführung im Zweiten Weltkrieg 1939-1945. Band 12: 1. Januar 1945 – 9. Mai 1945. Osnabrück, 1984.
- Mehner, Kurt – Staněk, Jaroslav: Armee unter dem Roten Stern. Die militärischen Kräfte der Union der Sozialistischen Sowjetrepubliken. Osnabrück, 1999.
- Miegel, Hartmut: Bei der Kavallerie 1942 bis 1945. Herford, é.n.
- Munzel, Oskar: Gekämpft – gesiegt – verloren. Geschichte des Panzerregiments 6. Herford – Bonn, 1980.
- Natedal, Tommy: Norwegische Freiwillige im Kampf in Ungarn 1945/”Pettend fest in unserer Hand”. Aus dem Tagebuch des norwegischen SS-Unterscharführer Jan Barstein, 3./”Norge”. In: Der Freiwillige 2/2000; 3/2000 és 4/2000.
- Nehring, Walther K.: Die Geschichte der deutschen Panzerwaffe 1916-1945. Augsburg, 1995.
- Ot volzsszkij sztyepej do Avsztrijsszkij Alp. Bojevoje puty 4-je gvargyejszkij armii. Moszkva, 1971.
- Payer v. G.: Armata Hungarorum. München, 1985.
- Pegg, Martin: Hs 129 Panzerjäger. West Sussex, 1997.
- Pohlman, Hartwig: Geschichte der 96. Infanterie-Division 1939–1945. Bad Nauheim, 1959.
- Price, Alfred: Focke Wulf – A Fw 190-es szolgálatban. Debrecen, 2000.
- Punka György: A „Messer”. Bf 109-ek a Magyar Királyi Honvéd Légierőben. Budapest, 1995.
- Radzijejszkij, A. I. (szerk.): Az ezred harcászata. Budapest, 1979.
- Radzijejszkij, A. I. (szerk.): A hadosztály harcászata. Budapest, 1980.
- Rebentisch, Ernst: Zum Kaukasus und zu den Tauern. Die Geschichte der 23. Panzer-Division 1941-1945. Stuttgart, 1982.
- Renninger, Dr. Bernhard: Zur Geschichte der Sturmartilleriebrigade 303. In: Der Sturmartillerist. Januar 1988.
- Rubbel, Alfred (szerk.): Erinnerungen an die Tiger-Abteilung 503 1942-1945. Bassum, 1990.
- Sánchez, Alfonso Escudra: Feldherrnhalle: Forgotten Elite. Panzerkorps Feldherrnhalle and Antecedent Formations. Eastern and other Fronts. 1939-1945. Bradford, é.n. [1996]
- Schlote, Kurt: Sturmflak in Ungarn In: Der Landser Nr. 68.
- Schneider, Wolfgang: Tiger im Kampf. Uelzen, 2000.
- Schneider, Wolfgang: Tiger im Kampf. Band II. Uelzen, 2001.
- Schramm, Percy E. (Hrsg.): Kriegstagebuch des Oberkommandos der Wehrmacht. 1944–1945. Teilband II. München, 1982.
- Senger und Etterlin, F. M. v.: Die Panzergrenadiere. Geschichte und Gestalt der mechanisierten Infanterie 1930-1960. München, 1961.
- Senger u. Etterlin, von F. M. jr.: Die 24. Panzer-Division vormalig 1. Kavallerie-Division 1939–1945. Neckargemünd, 1962.
- Sharp, Charles C.: Red Storm – Soviet Mechanized Corps and Guards Armored Units. H.n. és é.n.
- Shvoy Kálmán titkos naplója és emlékirata 1918-1945. Sajtó alá rendezte, a bevezető szöveget írta, magyarázó jegyzetekkel ellátta: Perneki Mihály. Budapest, 1983.
- Stoves, Rolf: 1. Panzer-Division 1935-1945. Chronik einer der drei Stamm-Division der deutschen Panzerwaffe. Bad Nauheim, 1961.
- Stöber, Hans: Die Flugabwehrverbände der Waffen-SS. Aufstellung, Gliederung, Luftverteidigung und Einsätze an den Fronten. Preussisch Oldendorf, 1984.
- Strassner, Peter: Europäische Freiwillige. Die 5. SS-Panzerdivision Wiking. Harmadik javított kiadás, Osnabrück, 1977.
- Számvéber Norbert: Nehézpáncélosok. Az 503. nehézpáncélos-osztály magyarországi harcai. Budapest, 2000.
- Szbornyik materijalov po izucsenyiju opüta vojnyi No. 21 (Budapestszkaja operacija). Moszkva, 1946.
- Szénássy Zoltán: Komáromi m. kir. 22. gyalogezred. Komárom, 2000.
- Szvirin, M. – Baronov, O. – Kolomic, M. – Nedogonov, D.: Boi u ozero Balaton. (Moszkva, 1999;
- Taraszov, Sz. P.: Boi u ozero Balaton. Moszkva, 1959.

- Theo Vogt: Die Wiedereinnahme von Stuhlweißenburg am 21./22. Januar 1945. In: Der Freiwillige 2003/7.
- Thomas, Franz – Weymann, Günther: Die Ritterkreuzträger der Deutschen Wehrmacht 1939-1945. Teil I: Sturmartillerie. Osnabrück, 1985.
- Tieke, Wilhelm: Korps Steiner. Nordland – Nederland. Nachträge zu den Truppengeschichten. Melbeck, 1987.
- Tornau, G. – Kurowski, Franz: Sturmartillerie. Fels in der Brandung. Herford – Bonn, é. n.
- Tóth Sándor: Budapest felszabadítása. Budapest, 1975.
- Ungváry Krisztián: Budapest ostroma. Több kiadásban, Budapest, é. n.
- Volleth, Karl: Die Kompanie Honstetter. Der Weg der alten 3./Pz. Rgt. 35 nach dem Ausscheiden aus dem Regiment. In: Panzernachrichten. Kameradschaft ehem. Panzer-Regiment 35 e.V. Nr. 45, April 1975.
- Vopersal, Wolfgang: Soldaten, Kämpfer, Kameraden. Marsch und Kämpfe der SS-Totenkopfdivision. Band Vb, Bielefeld, 1991.
- Wegmann, Günter (Mitarb.): „Das Oberkommando der Wehrmacht gibt bekannt...“ Osnabrück, 1982.
- Winchester, Charles: Ostfront. Hitler's War on Russia 1941–45. Oxford, 1998.
- Zaharov, M. V. (szerk.): A 2. és a 3. Ukrán Front felszabadító hadműveletei Délkelet- és Közép-Európában 1944–1945. Budapest, 1973.
- Zaloga, Steven J. – Ness, Leland S.: Red Army Handbook 1939–45. Gloucestershire, 1998.
- Zavizion, G. T. – Kornjusin, P. A.: I na Tyihom okeane. Moszkva, 1967.
- Zsdanovics, D. P.: Szovjetszkaja artyillerija v Velikoj Otecsestvennoj Vojni 1941–45. Moszkva, 1960.

Tartalom

Előszó	5
1. fejezet: A megoldandó feladat: Budapest felmentése.....	6
2. fejezet: A szemben álló erők és eszközök a „Konrad” hadművelet előtt	11
3. fejezet: A „Konrad” hadművelet	23
4. fejezet: A zámolyi páncélosütközet és a „Konrad 2” hadművelet	43
5. fejezet: Erők és eszközök a „Konrad 3” hadművelet előtt.....	61
6. fejezet: Áttörés a Dunához (1945. január 18–19.)	73
7. fejezet: Az északkeleti irány (1945. január 20–21.).....	85
8. fejezet: Székesfehérvár visszafoglalása (1945. január 21–22.).....	113
9. fejezet: Anyagcsata Hercegfalva körül és a Váli-víz mentén (1945. január 22–24.)	116
10. fejezet: Az északnyugati irány (1945. január 25–27.)	131
11. fejezet: A legjobb védekezés: a támadás (1945. január 28–30.).....	151
12. fejezet: Védekező németek minden arcvonalon (1945. január 31. – február 2.)	165
13. fejezet: Szovjet támadás a nyugati irányban (1945. február 3–11.).....	179
14. fejezet: Német tisztogató műveletek (1945. február 12–15.)	202
15. fejezet: A csata után.....	207
Függelékek.....	215
Felhasznált források.....	259

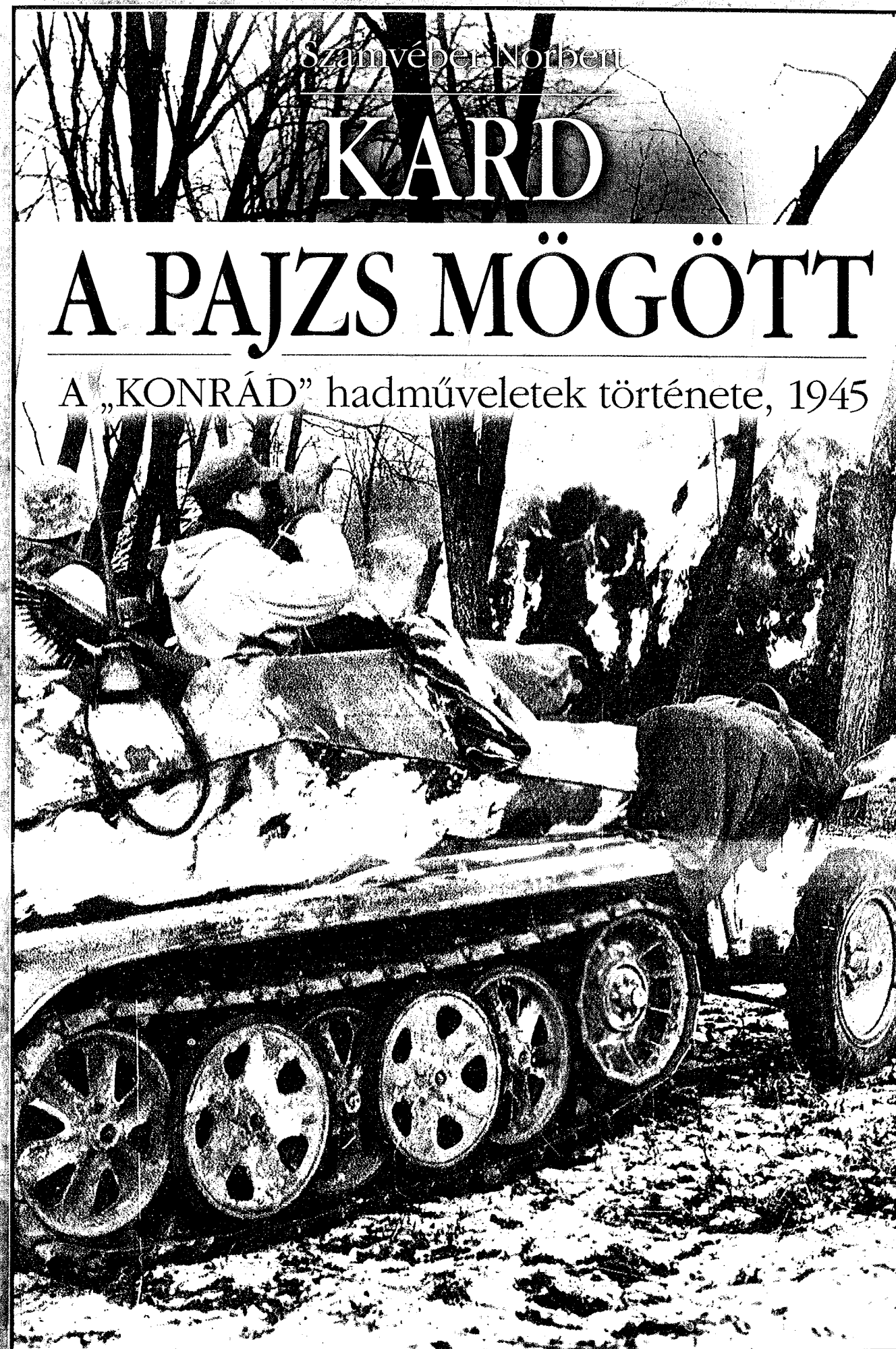
A szovjet csapatok 1944. december végén súlyos harcok árán bekerítették Budapestet. A német hadvezetés a magyar főváros felmentése és a számára létfontosságú dunántúli terület visszafoglalása érdekében jelentős erőket, főleg páncélosalakulatokat vetett be. A három német „Konrad” fedőnevű felmentési kísérlet és a szovjet 3. Ukrán Front ellencsapása együttesen a keleti hadszíntér egyik legádázabb összecsapás-sorozatát eredményezték. Ebben a mintegy másfél havi elszánt küzdelemben a páncélozott harcjárművek mindkét fél esetében igen fontos szerepet játszottak.

A szerző elsődleges (levéltári) források, a rendelkezésre álló szakirodalom és megbízható visszaemlékezések segítségével először a harcoló felek helyzetét, csapatait, terveit, fegyverzetét és hadrendjét igyekszik bemutatni, majd a lehető legnagyobb részletességgel tárgyalja magukat a harcselekményeket, végül elemzi a harcok kimenetelét. Az események könnyebb megértését számos egykorú fénykép mellett Mihályi Balázs kiváló térképei és is segítik.

PuEDLO

Számvéber Norbert
KARD A PAJZS MÖGÖTT

355
Sz29

Számvéber Norbert

KARD

A PAJZS MÖGÖTT

A „KONRÁD” hadműveletek története, 1945

PuEDLO Kiadó

ISBN 978-9639673847

